Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΡ. 1 ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΑΡ. 1
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία

ὑπὸ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΥΚΟΥΤΡΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΒΕΛΤΙΩΝ

Τιμῆς ἕνεκα

ΑΘΗΝΑΙ
ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ. Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ„
1950

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΡ. 1 ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΑΡ. 1
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία

ὑπὸ

Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΘΗΝΑΙ
ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ. Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,
1949

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 5 τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Ἰωάννην Καλιτσουνάκην ν' ἀναγνώσῃ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν κ. Συκουτρῆν τὸ χειρόγραφον καὶ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια.

Ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας ἀνέθηκε (ἀρ. Πρωτ. 23858, χρονολ. 12η Ἀπριλίου 1949) τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐκτυπώσεως τῆς δευτέρας ἐκδόσεως εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Ἰωάνν. Καλιτσουνάκην.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΡΟΔΗ
ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ 42 – ΑΘΗΝΑΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διὰ τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ, παρασκευαζομένης τῇ ἀρωγῇ τοῦ Κράτους, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀποσκοπεῖ νὰ συνεχίσῃ, συμφώνως πρὸς τὰς σημερινὰς τοῦ ἔθνους ἀνάγκας καὶ τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης τάς ἀπαιτήσεις, τὸ ἔργον τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Ἐπιζητεῖ δηλαδὴ πρῶτον νὰ βοηθήσῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι διὰ πρωτοτύπων καὶ μεθοδικῶς ἀρτίων κριτικῶν ἐκδόσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, κυρίως ὅμως νὰ διαδώσῃ εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις τοῦ ἔθνους τὴν γνῶσιν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος εἰς μεταφράσεις νεοελληνικὰς συνοδευομένας ἀπὸ ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα καὶ καταλλήλους εἰσαγωγάς. Αἱ τοιαῦται ἐκδόσεις θὰ εἶναι καταληπταὶ εἰς πάντα Ἕλληνα κατέχοντα τὴν συνήθη γυμνασιακὴν μόρφωσιν καὶ ἐπιθυμοῦντα ἐν ὡρίμῳ ἤδη ἡλικίᾳ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς, ὄχι πλέον ὡς κείμενα σχολικά. Ἡ παράθεσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου καθιστᾷ δυνατὸν καὶ εἰς τὸν μὴ φιλόλογον, ἀναζωογονῶν τάς γνώσεις του ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς μεταφράσεως, ν' ἀπολαύσῃ καὶ εἰς τὸ πρωτότυπο ἀρχαῖον λογοτέχνημα. Διὰ τῆς συντάξεως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

διεξοδικοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ, διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν συνεργατῶν καὶ τῆς ἐποπτείας τῶν ἐπὶ μέρους τόμων ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν προνοεῖ, ὥστε νὰ ἔχουν αἱ ἐκδόσεις αὗται τὸν ἀπαιτούμενον ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα καὶ ὁμοιομορφίαν τινά, ἀφήνει ὅμως εἰς τοὺς ἐκδότας τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐθύνην τὴν ἐπιστημονικὴν διὰ τὰς ἑρμηνείας καὶ τὰς γνώμας των. Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ἐκδίδεται εἰς αὐτοτελεῖς τόμους κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἑτοιμαζομένας ἐκδόσεις.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ ΜΟΥ

Μ' ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΝ Τ' ΑΦΙΕΡΩΝΩ

Κ' ἦρθε πρὸς ἐμέν' ἁπλῆ,
καὶ γαλήνια καὶ καλή . . .

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὄχι χωρὶς ἰδιαιτέραν συγκίνησιν παραδίδω εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν τοῦ Συμποσίου. Εἶναι ὁ πρῶτος τόμος σειρᾶς ἐκδόσεων, ἡ ὁποία, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος τῆς 100ετηρίδος τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τοῦ μεγάλου ἀρχηγέτου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων φιλολόγων, πραγματοποιεῖ ὅ,τι εἶναι, ὅ,τι πρέπει νὰ εἶναι τὸ ὄνειρον κάθε Ἕλληνος φιλολόγου, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἀρχαιότης εἶναι κάτι περισσότερον παρὰ ἐπάγγελμα. Καὶ εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον τολμῶ νὰ παρουσιάσω εἰς εὐρυτέραν δημοσιότητα ἕνα δεῖγμ' ἀπὸ τὸν τρόπον, ποὺ ἐκατάλαβα καὶ ἀγάπησα ὡς τώρα τὸν Πλάτωνα. Τώρα ποὺ τὸ βλέπω τυπωμένον, αἰσθάνομαι, μακρὰν ἀπὸ κάθε συμβατικὴν μετριοφροσύνην, τὰς ἀτελείας του· περισσοτέρας θὰ εὕρουν ἄλλοι. Ἂς μὴ μοῦ ἀρνηθοῦν τοὐλάχιστον τὴν ἀγάπην εἰς τὸ ἔργον μου.

Ὡς πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου ὑπῆρξα συντηρητικός· εἰς μερικὰ χωρία μάλιστα ἐπροτίμησα νὰ διατηρήσω τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων καὶ ἐκεῖ ὅπου συντηρητικοὶ νεώτεροι ἐκδόται τὴν μεταβάλλουν. Ἡ παραπομπὴ εἰς παράλληλα χωρία ἐντὸς τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος καὶ ἡ ἑρμηνεία δικαιολογοῦν, ἐλπίζω, ἐπαρκῶς τὴν προτίμησιν αὐτήν. Γενικῶς ἄλλωστε τὸ κείμενον τοῦ Πλάτωνος μᾶς ἔχει διασωθῆ τόσον καλά, ὥστε σπανίως νὰ χρειάζεται τοῦ φιλολόγου ἡ ἐπέμβασις, συχνότατα ὅμως ἡ ἑρμηνευτική του εὐστροφία. Προσωπικὰς διορθώσεις δύο ἢ τρεῖς φορὰς μόνον εἰσήγαγον εἰς τὸ κείμενον· τὰς ὑπολοίπους εἰκασίας μου παρέθεσα εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα. Ἐκεῖ παρέταξα καὶ ἄλλων φιλολόγων πολλὰς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰκασίας, ἀκόμη καὶ ὅσας δὲν εὑρίσκω πολὺ πιθανάς· χρήσιμοι εἶναι εἰς τὸ νὰ καθιστοῦν προσεκτικὸν τὸν ἀναγνώστην εἰς ἰδιορρυθμίας τοῦ κειμένου, αἱ ὁποῖαι ἐθεωρήθησαν ἀντιγραφικὰ σφάλματα, ἐνῷ εἶναι δείγματα πολλάκις σκόπιμα φραστικῆς πρωτοτυπίας. Ἔπειτα καλὸν εἶναι νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μία πλήρης κατὰ τὸ δυνατὸν κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Συμποσίου. Εἰς τὴν χρῆσιν τῆς λατινικῆς καὶ τῶν λατινικῶν ὅρων καὶ συντμήσεων τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος συνεμορφώθην πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ, τὰς συνταχθείσας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως Ἀκαδημιῶν.

Ἡ μετάφρασις, τὴν ὁποίαν προσφέρω, εἶναι μετάφρασις φιλολογική, ὅπως ὅλαι αἱ μεταφράσεις τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ὄχι λογοτεχνική. Ἑπομένως δὲν ἔχει τὴν φιλοδοξίαν ν' ἀναπληρώσῃ τὸ πρωτότυπον, ἀλλὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ παρατιθεμένου κειμένου, ὅπου δὲν ἐπαρκοῦν αἱ γνώσεις του ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Παρομοία μετάφρασις πρέπει ἐντούτοις νὰ εἶναι γνησίως νεοελληνική, νὰ διαβάζεται δηλαδὴ ἀπὸ τὸν μορφωμένον ἀναγνώστην ἄνετα καὶ φυσικά, ὡς ἕνα σύγχρονον κείμενον, νὰ εὐσταθῇ μὲ ἄλλας λέξεις μεταξὺ τῆς πίστεως πρὸς τὸ πρωτότυπον καὶ τῆς πίστεως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς νεωτέρας μας γλώσσης. Καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο εὔκολον. Κάθε λέξις, κάθε φράσις, κάθε τοποθέτησις γλωσσικῶν στοιχείων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε προσεκτικῆς ἐπιλογῆς μεταξὺ πολὺ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ κατ' ἀρχὴν ἐξ ἴσου ὀρθῶν νεοελληνικῶν ἀποδόσεων. Καὶ ἡ ἐπιλογὴ δὲν ἦτο αὐθαίρετος· ἔγινε κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῇ βάσει κριτηρίων ἀντικειμενικῶν, ἀντικειμενικῶν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ συλλάβωμεν εἰς μίαν λογικὴν διατύπωσιν, ὅπως εἶναι τὰ αἰσθητικὰ καὶ συναισθηματικά, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι οὔτε πάντοτε οὔτε κυρίως ὑποκειμενικῆς αὐθαιρεσίας ὑπαγορεύσεις. Τὰ κριτήρια αὐτὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη πάντοτε νὰ ἐπιδοκιμάζῃ· νὰ τ' ἀναζητήσῃ ὅμως πρέπει καὶ νὰ τὰ καταλάβῃ ὅστις θὰ κρίνῃ τὴν παροῦσαν μετάφρασιν. Τὴν ἀπάντησιν, διατί ἐπροτιμήθη αὐτὴ καὶ ὄχι ἡ ἄλλη, ἡ προ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χειροτέρα πολλάκις καὶ ἀσφαλῶς γνωστὴ εἰς τὸν μεταφράσαντα ἀπόδοσις, διατί ἐτέθη ἐδῶ αὐτὸ τὸ ὑπερβατὸν ἢ ἐκείνη ἡ ἰδιόρρυθμος (ἰδιόρρυθμος διὰ τὴν συνήθη στρωτὴν γλῶσσαν τοῦ πεζοῦ μας λόγου) διατύπωσις, θὰ τοῦ δώσῃ ἡ προσεκτικωτέρα ἑρμηνεία τοῦ κειμένου, θὰ τοῦ δώσῃ πολλάκις τὸ αὐτί, τὸ ὁποῖον ἐπεκαλέσθην συχνὰ συνεπίκουρον εἰς τὸ δύσκολον ἔργον τῆς ἐπιλογῆς. Διότι κάθε μετάφρασις εἶναι ἑρμηνεία, ἑρμηνεία ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ νοησιακὸν περιεχόμενον τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς συναισθηματικάς του διακυμάνσεις, ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν καὶ τὸν τόνον καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν ἀκόμη τῆς φράσεως. Μ' αὐτὸ δὲν θέλω ν' ἀρνηθῶ, ὅτι θὰ εὑρεθοῦν δι' ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν χωρίων ἀποδόσεις πολὺ περισσότερον ἐπιτυχεῖς ἀπὸ ὅσας ἐσκέφθην ἢ ἐπροτίμησα, ἀποδόσεις τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς θὰ ἐπροτιμοῦσα, ἂν μοῦ ἤρχοντο εἰς τὸν νοῦν· οὔτε ὅτι εἰς πολλὰ σημεῖα ἡ κρίσις μου ὑπῆρξεν ὑποκειμενική. Ἀλλ' ἂς μὴ λησμονοῦμεν, ὅτι κάθε μετάφρασις καὶ κάθε ἑρμηνεία γενικῶς, ὡς σύνθεσις (καὶ σύνθεσις ζωντανὴ) τοῦ νοοῦντος καὶ αἰσθανομένου ἑρμηνευτοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ καλλιτεχνήματος ἀφ' ἑτέρου, ἐνέχει πολὺ στοιχεῖον προσωπικὸν καὶ διὰ τοῦτο πρόσκαιρον. Αἰωνία δὲν εἶναι καμμία μετάφρασις καὶ κανένας ἑρμηνευτής· τὴν ἀθανασίαν ἔχουν μόνον τῶν μεγάλων λογοτεχνῶν τὰ δημιουργήματα.

Ὁ γλωσσικὸς τύπος τῆς μεταφράσεως κινεῖται ἐντὸς τοῦ πλαισίου, τὸ ὁποῖον διαγράφει ὁ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης. Εἰς τὸν λόγιον, ὁ ὁποῖος γράφει σήμερον εἰς πεζὸν λόγον ἔργα ὄχι ἀπολύτως λογοτεχνικὰ καὶ προσέχει φυσικὰ εἰς τὴν φράσιν του, τὸ γλωσσικὸν πρόβλημα παρουσιάζεται ὡς ἕνα πρόβλημα ἰσορροπήσεως· ἰσορροπήσεως μεταξὺ τοῦ γλωσσικοῦ μας αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνώμαλον, σύνθετον, ἐλαστικόν, συμμεταβαλλόμενον (τὸ αἴσθημα, ἐπαναλαμβάνω, τὸ γλωσσικόν, ὄχι μόνον ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις) κατὰ τὸ θέμα, κατὰ τὸν ὁμιλητήν, κατὰ τὸν ἀκροατήν, κατὰ τὸ περιβάλλον, κατὰ τὸν τόπον, κατὰ τὸν τόνον τῆς ὁμιλίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀνάγκης μιᾶς σχετικῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁμοιομορφίας, τὴν ὁποίαν χρειάζεται κάθε γραφομένη γλῶσσα. Ἀλλὰ κάθε ἰσορρόπησις εἶναι εἰς τὴν φύσιν της κάτι τὸ ἀσταθές, κάτι τὸ διαρκῶς ἀνανεούμενον, καὶ ὅπου ἐπιτυγχάνεται, εἶναι κατόρθωμα προσωπικόν, προσωπικῆς δηλαδὴ ἐμπειρίας καὶ ἰδιοσυγκρασίας. Προσεπάθησα, χωρὶς ν' ἀθετήσω τὸν κανόνα μιᾶς σχετικῆς ὁμοιομορφίας, τὰ ἐκφραστικὰ τῆς γλώσσης μέσα (ἰδιαιτέρως τὴν σύνταξιν, τὴν ψυχὴν τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν δὲν προσέχομεν δυστυχῶς ὅσον τὸ σῶμα τῆς γλώσσης, τοὺς γραμματικοὺς τύπους) νὰ προσαρμόσω εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς ἰδέας τῶν διαφόρων ὁμιλητῶν τοῦ Συμποσίου. Ὁ σοφὸς φυσιοδίφης Ἐρυξίμαχος ὁμιλεῖ εἰς καθαρεύουσαν αὐστηροτέραν ἀπὸ τὸν ἐρασιτέχνην Φαῖδρον. Διὰ τὸν στεγνὸν ὀρθολογισμὸν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Παυσανίου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσω τὸν ἴδιον γλωσσικὸν τύπον, ὅπως καὶ διὰ τὴν ἀνειμένην καὶ παιγνιώδη παραμυθολογίαν τοῦ Ἀριστοφάνους. Τῆς Διοτίμας ὁ λόγος προσλαμβάνει εἰς μερικὰ μέρη ἕνα τόνον ἱεροπρεπείας καὶ μεγαλοστομίας προφητικῆς· ἔπρεπεν ἀναλόγως διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς τοποθετήσεως τῶν λέξεων ν' ἀποδοθῇ. Εἰς ἀνάλογον ρυθμικὴν ἐν μέρει γλῶσσαν, μὲ ἄφθονα ὑπερβατὰ καὶ παρηχήσεις, ἐζήτησα ν' ἀποδώσω τὸν ρητορικὸν λυρισμὸν τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τὴν ἐπισώρευσιν ρυθμικῶν καὶ φραστικῶν σχημάτων. Ὁ μεθυσμένος Ἀλκιβιάδης ὁμιλεῖ, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκόμη μεθυσμένος, ὡς ἄνθρωπος βεβαίως μορφωμένος, ἀλλὰ μὲ ἀφθόνους δημοτικοὺς τύπους, ὅπως εἶναι φυσικὸν καὶ ὅπως ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, χωρὶς νὰ διασπασθῇ πλήρως ἡ φραστικὴ ἑνότης τοῦ ὅλου ἔργου.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσεπάθησα νὰ μὴν ὑποτάξω τὸ νόημα καὶ τὸ χρῶμα τῆς φράσεως εἰς κανένα δύσκαμπτον ζυγὸν γραμματικῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ ξέναι λέξεις ἀκόμη, ὅταν ἔχουν πλέον πολιτογραφηθῇ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, ὅπως **σπίτι,** ἢ ἐκφράζουν σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις ποὺ χρειάζεται ὁ μορφωμένος ἄνθρωπος τοῦ 20. αἰῶνος καὶ δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν του, χω-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρὶς νὰ καταφύγῃ εἰς καμμίαν νερουλὴν περίφρασιν[1], ἀκόμη καὶ νεωτερικὰς συντάξεις, αἱ ὁποῖαι ζωηρεύουν τὴν ἔκφρασιν, καὶ ὀρθογραφικὰς συνηθείας[2], ἐδέχθην χωρὶς δισταγμούς. Εἶναι καιρὸς πλέον ν' ἀπαλλαγῇ περισσότερον ἡ καθαρεύουσα, γλῶσσα νεωτέρα εὐρωπαϊκὴ αὐτοτελὴς καὶ ζωντανή, ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν συντακτικῶν κανόνων τῆς ἀρχαίας, ὅσοι εἶν' ἀντίθετοι πρὸς τὸ πνεῦμα της. Δὲν βλάπτει ν' ἀναγνωρισθῇ ἐπίσης, ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ πολιτισμοῦ οἱ ξένοι ἔχουν νὰ μᾶς προσφέρουν πολλά· εἴτε τὸ θέλομεν εἴτε ὄχι, καὶ εἰς τὰς μορφὰς τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκόμη καὶ εἰς ὡρισμένας γλωσσικὰς διατυπώσεις ψυχολογικῶν ἀποχρώσεων (ὄχι εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὅρους· αὐτοὶ μεταφράζονται) δὲν ἠμποροῦμεν, καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀποφύγωμεν τελείως τὴν ἐπίδρασιν τῶν ξένων. Ἀρκεῖ νὰ γίνεται τοῦτο ὅπου ὑπάρχει πραγματικὴ ἀνάγκη καὶ ὅπου πλουτίζεται ἀληθινὰ ὁ ἐκφραστικὸς πλοῦτος τοῦ γράφοντος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀναρχίαν· ἂν ἡ δέσμευσις καὶ ὁ κανὼν εἶν' ἐσωτερικὰ καὶ ὄχι ὁρατά, ἂν ζοῦν καὶ ἐνεργοῦν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ γράφοντος, ἂν εἶναι περισσότερον πολυσύνθετα ἢ ὥστε νὰ τ' ἀποστηθίσῃς εἰς ὡρισμένους γραμματικοὺς κανόνας, δὲν σημαίνει πὼς δὲν ὑπάρχουν. Τὸ νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ κάθε δημοσίευμα νὰ προβάλλῃ εὐσύνοπτος καὶ χωρὶς ἐξαιρέσεις ὁ σκελετὸς τῆς γραμματικῆς του, εἶναι ἐξ ἴσου ἀδικαιολόγητον, ὅπως καὶ τὸ νὰ ζητοῦμεν ἀκτινοσκοπικὴν εἰκόνα διὰ κάθε σῶμα ἀκμαῖον καὶ ζωντανόν. Αὐτὸ ἐνδιαφέρει τὸν ἰατρὸν μόνον· ὁ καλλιτέχνης καὶ ὁ ἁπλῶς καλαίσθητος θὰ ἐξετάσῃ, ἂν εἶναι εὔμορφον, καὶ θὰ χαρῇ τὸ θέαμά του καὶ τὸ πέρασμά του.

---

1. Πῶς θ' ἀποδώσῃς π. χ. μὲ ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενόν των λέξεις, ὅπως nature morte, esthète, sport εἰς τὴν φράσιν: **τὸ κάνει γιὰ sport**, Erlebnis, passion noble κλπ.;

2. Ὅπως τὸ ἐρωτηματικὸν ἂν (ἀρχαῖον εἰ, ὄχι ἐὰν) ἢ τὸ δυνητικὸν θὰ μὲ ὁριστικήν. Π. χ. **σ' ἐρωτῶ, ἂν προσέχεις ἢ ἀσφαλῶς θὰ πονεῖς πολύ**· τὸ **θὰ πονεῖς** δὲν εἶναι μέλλων· καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἄλλωστε ἀπαντᾷ καὶ ἡ σύνταξις μὲ ἱστορικοῦ χρόνου ὁριστικὴν **ἂν ἐπρόσεξες, θὰ ἐπόνεσες**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἡ Εἰσαγωγή, ἂν καὶ εἶναι εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Συμπόσιον καὶ μόνον, καὶ ὄχι εἰς ὁλόκληρον τὸ πλατωνικὸν ἔργον, εἶναι μακρά, μακροτέρα ἀπ' ὅ,τι συνήθως ἐπερίμενεν ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐπεθύμει ὁ συντάξας. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀποφευχθῇ. Ἡ ἑρμηνεία ἑνὸς πλατωνικοῦ ἔργου ἔχει πραγματοποιηθῇ κατὰ τὸ ἕνα της τρίτον μόνον, ἂν περιορισθῇ εἰς ὅ,τι προσφέρει ἡ μετάφρασις καὶ τὸ σύντομον ἑρμηνευτικὸν ὑπόμνημα. Ὡς καλλιτέχνης ὅμως καὶ στοχαστὴς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Συμποσίου, ὡς ζωντανὴ δύναμις τῆς συγχρόνου πνευματικῆς ζωῆς, μόνον εἰς μίαν ἀνάλυσιν τῶν μερῶν συνεχῆ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ. Εἰς πέντε αὐτοτελῆ μέρη χωρίζεται ἡ Εἰσαγωγή. Εἰς τὸ I ἐξετάζονται ἡ χρονολογία τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου καὶ τῶν περιγραφομένων γεγονότων, ὄχι ὡς ἁπλῆ ἱστορικὴ διαπίστωσις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βαθυτέραν της διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου σημασίαν, παρέχεται μία σύντομος περιγραφὴ τῶν ἀρχαίων συμποσίων καὶ ἀναπτύσσεται τὸ νόημα καὶ ἡ σημασία τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα — προϋπόθεσις ἀπαραίτητος πρὸς κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τοῦ Συμποσίου καὶ ἄλλων πλατωνικῶν ἔργων. Τὸ II μέρος, τὸ ἐκτενέστερον, περιλαμβάνει ἀνάλυσιν αἰσθητικὴν καὶ φιλοσοφικὴν τοῦ ὅλου ἔργου, πλὴν τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας, μὲ χαρακτηρισμὸν ἱστορικὸν καὶ ψυχολογικὸν τῶν ἀναφερομένων προσώπων. Τὸ III εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν λόγον τῆς Διοτίμας καὶ γενικῶς εἰς τὰ φιλοσοφήματα τοῦ Πλάτωνος περὶ ἔρωτος. Τὸ IV ἐπιγράφεται **Πλατωνικὸς ἔρως καὶ χριστιανικὴ ἀγάπη** καὶ ζητεῖ νὰ διαπιστώσῃ τὰς ἀναλογίας, ἀλλὰ καὶ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῆς πλατωνικῆς μεταφυσικῆς τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἀγάπης εἰς τὸν Παῦλον καὶ τοὺς κατόπιν Χριστιανούς. Τὸ V ὁμιλεῖ περὶ τῶν χειρογράφων, τῶν ἐκδόσεων καὶ τῆς ἄλλης βιβλιογραφίας τῶν νεωτέρων βοηθημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχα ὑπ' ὄψει μου κατὰ τὴν ἑρμηνείαν καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς Εἰσαγωγῆς, χωρὶς ὅμως ἑκάστοτε νὰ παραπέμπω εἰς αὐτὰ καὶ χωρὶς πολεμικὴν ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων ἀπόψεων, καθ' ὅσον δὲν ἀπευθύνομαι εἰς φιλολόγους καὶ μόνον. Δύο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄλλα θέματα, τὴν σχέσιν τοῦ πλατωνικοῦ πρὸς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς λογοτεχνικῆς μορφῆς τοῦ συμποσίου εἰς τὴν Ἀρχαιότητα καὶ τοὺς κατόπιν, ἀφῆκα νὰ ἐξετάσω εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Συμποσίου τοῦ Ξενοφῶντος, τὸ ὁποῖον σκέπτομαι προσεχῶς νὰ ἐκδώσω· θὰ ηὔξανεν ἄλλως ὑπερμέτρως ὁ ὄγκος τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

Τὸ ἑρμηνευτικὸν ὑπόμνημα, ἐπίτομον ὅπως ὁρίζει ὁ κανονισμὸς καὶ ὀρθὸν εἶναι, δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ὅσα θὰ ἐνδιέφεραν ἕνα φιλόλογον μόνον, ὅπως τὰ προβλήματα τῆς γλώσσης καὶ τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου ἢ ἡ πολεμικὴ κατὰ τῶν ἀντιθέτων ἑρμηνειῶν. Περιορίζεται νὰ προσφέρῃ μόνον ὅ,τι εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητον πρὸς κατανόησιν τοῦ κειμένου, ὅπου ἡ μετάφρασις μόνον δὲν ἐπαρκεῖ. Φυσικὰ πρὸς κατανόησιν πρόχειρον. Διότι ἡ βαθυτέρα ἐπεξεργασία της, ἡ αἰσθητικὴ καὶ φιλοσοφική, προσφέρεται εἰς τὴν Εἰσαγωγήν. Θὰ συνίστων μάλιστα, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μιᾶς ὁλοκλήρου περικοπῆς τοῦ κειμένου ἢ τῆς μεταφράσεως, τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ σχετικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τὸ II Μέρος τῆς Εἰσαγωγῆς ἢ τοῦ III Μέρους, προκειμένου περὶ τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς ὑποσημειώσεις ὑποδηλώνονται συντόμως πράγματα, τὰ ὁποῖα συστηματικώτερ' ἀναπτύσσονται εἰς τὴν Εἰσαγωγήν. Ἀλλ' αἱ ἐπαναλήψεις αὐταί, συχνότεραι εἰς τὸν λόγον τῆς Διοτίμας, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφευχθοῦν τελείως· δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀφήνεται ὁ ἀναγνώστης τῆς μεταφράσεως εἰς τὸ σκότος, μόνον διότι περὶ αὐτοῦ διαλαμβάνει ἡ Εἰσαγωγή, μήτε νὰ ὑποχρεώνεται ν' ἀνατρέχῃ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀναγνώσεως εἰς αὐτήν, ἐνῷ θὰ ἠμποροῦσαν ὀλίγαι λέξεις νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐνόχλησιν.

Εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν Ἰ. Καλιτσουνάκην, ὁ ὁποῖος ἐπώπτευσεν μ' ἐξαιρετικὴν λεπτότητα καὶ πνεῦμα συνεργασίας τὴν ἔκδοσιν τοῦ Συμποσίου καὶ πολλὰς χρησίμους ὑποδείξεις μοῦ ἔκαμεν, ἐκφράζω καὶ ἐδῶ εὐχαριστίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τυπωμένον δὲν θὰ διαβάση πλέον τὸ Συμπόσιον ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἀκαδημίας ἔργα καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης ὑπῆρξεν ὁ πρωτεργάτης, ὁ Δημήτριος Αἰγινήτης. Τί ὀφείλει ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη εἰς τὴν δημιουργικήν του πνοὴν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά του, εἰς τὴν ἔλλογόν του πίστιν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, εἰς τὸ πνεῦμα του τὸ ἀρχιτεκτονικόν, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἀνεξάντλητον, τὴν φωτισμένην αἰσιοδοξίαν του, γνωρίζομεν ὅλοι, ὅσοι παρηκολουθήσαμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἵδρυσίν της — καὶ τὸν θρηνοῦμεν.

Μάρτιος 1934. **Ι. Σ.**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἐξαντληθείσης ἀπὸ πολλοῦ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ παρόντος βιβλίου ἡ Ἀκαδημία προβαίνει εἰς δευτέραν αὐτοῦ ἔκδοσιν, ἀποτελοῦσαν ἀνατύπωσιν τῆς πρώτης. Εἰς ἐλάχιστά τινα σημεῖα ἐπῆλθον μεταβολαὶ προκειμένου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ διορθωθῶσι τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἢ ἐσφαλμέναι παραπομπαί, ἢ νὰ μεταβληθῶσι, κυρίως ἐν τῷ Κριτικῷ Ὑπομνήματι, προδήλως σφαλεραὶ ἀναγραφαί. Κατὰ τὰς μεταβολὰς ταύτας ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ ἰδιόχειροι διορθώσεις αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως εὑρισκόμεναι εἰς δύο ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου. Ἡ Ἀκαδημία νομίζει ὅτι διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἐκδόσεως προσφέρει ἐκ νέου σπουδαῖον βοήθημα πρὸς κατανόησιν τοῦ περιφήμου τούτου Πλατωνικοῦ διαλόγου, ἑνὸς ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ἔργων τοῦ Φιλοσόφου. Ἡ προκειμένη ἔκδοσις παρ' ὅλας τὰς περὶ αὐτῆς γενομένας παρ' ἡμῖν κρίσεις, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ ἄδικοι ἦσαν καὶ ἐπιστημονικῶς σφαλεραί, ἀποτελεῖ τιμὴν διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι φιλολογικὴν ἐργασίαν.

Ἀπρίλιος 1949 **Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I

1. Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

Τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ Συμποσίου δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς χωρίου ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Ἀριστοφάνους, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ὑπαινιγμὸς εἰς σύγχρονα γεγονότα 193a. Ἐκεῖ ὁμιλῶν ὁ ποιητὴς περὶ τῆς διχοτομήσεως τοῦ πρωταρχικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἀνθρώπων λέγει: **νυνὶ δὲ διὰ τὴν ἀδικίαν διῳκίσθημεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ Ἀρκάδες ὑπὸ Λακεδαιμονίων.** Ὁ διοικισμὸς αὐτός, ὅπως παρετήρησαν ἤδη ἀρχαῖοι φιλόλογοι [1], συνετελέσθη κατὰ τὸ 385, ὅταν οἱ Σπαρτιᾶται κατέλυσαν τὰ τείχη τῆς Μαντινείας, τῆς πόλεως ἡ ὁποία, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ἄργους ἢ τῶν Ἀθηνῶν, ἐπρωτοστάτει πάντοτε εἰς τὴν ἀντιλακωνικὴν πολιτικὴν ἐν Ἀρκαδίᾳ, καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς κατοίκους νὰ κατανεμηθοῦν εἰς 4 ἢ 5 κώμας, ὥστε νὰ μὴν ἀποτελοῦν κράτος ἑνιαῖον, μήτε νὰ ἔχουν κέντρον ὠχυρωμένον [2]. Ὅτι εἰς συμπόσιον τοῦ 416 ἕνας ἐκ τῶν συμποτῶν παρεμβάλλει ὑπαινιγμὸν εἰς γεγονὸς τοῦ 385, ἀποτελεῖ, ὅπως παρετήρησαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀναχρονισμὸν τολμηρὸν ἀσυνήθη διὰ τὸν

---

1. Ἀριστείδης, Ὑπὲρ τῶν τεττάρων II 371 Dindorf, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὸν ἀναχρονισμὸν εἰς τὴν πολεμικήν του κατὰ τοῦ Πλάτωνος.

2. Ξενοφ. Ἑλλ. 5, 2, 1 κεξ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος προσέχει πάντοτε νὰ μὴν ὑπερπηδᾷ τὰ ὅρια τοῦ χρονολογικῶς δυνατοῦ. Τὸ ἀνάλογόν του ἔχει μόνον εἰς τὸν Μενέξενον, ὅπου ὁ Σωκράτης παρουσιάζεται ἀπαγγέλλων τὸν ἐπιτάφιον τῶν πεσόντων κατὰ τὸ 386, δηλαδὴ 13 χρόνια μετὰ τὸν θάνατόν του, ἕνα λόγον τὸν ὁποῖον συνέταξεν ἡ Ἀσπασία, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ εἶχεν ἀποθάνει πρὸ τοῦ Σωκράτους. Ἀλλ' ἐκεῖ ἡ παραμόρφωσις τῆς χρονολογικῆς πιθανότητος ἐξηγεῖται ὡς σκοπίμου εἰρωνείας κτυπητὸν δεῖγμα. Παρομοία ἐξήγησις δὲν ἔχει προσαχθῆ διὰ τὸν ἀναχρονισμὸν τοῦ Συμποσίου, ὁ ὁποῖος ἀδύνατον εἶναι νὰ διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως [1]. Διὰ τοῦτο ἄλλοι μὲν φιλόλογοι ὑπέθεσαν, ὅτι ἡ φράσις παρενεβλήθη ὑπὸ μεταγενεστέρου — ὑπόθεσις ἀπίθανος —, ὁ δὲ Wilamowitz ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 418, ὅταν οἱ Σπαρτιᾶται διέλυσαν τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν ἀρκαδικῶν πόλεων **(τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων)**, ἡ ὁποία εἶχε συστηθῆ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἀθηναϊκῆς διπλωματίας (Θουκ. 5, 81). Εἰς τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ἀναφέρεται ὁ Ἀριστοφάνης, τὰ πρόσφατα δὲ γεγονότα τοῦ 385 τὸ ἐπανέφεραν εἰς τὴν μνήμην τοῦ συγγραφέως. Ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ μοῦ φαίνεται καὶ ἡ πιθανωτέρα, ἂν καὶ ὁ ὅρος **διοικίζω** χρησιμοποιεῖται συνήθως περὶ πόλεων, ὄχι περὶ διαλύσεως κοινοῦ.

Ὁπωσδήποτε ἀναμφίβολον παραμένει ὅτι τὸ ἔργον συνετάχθη ὀλίγον μετὰ τὸ 385, καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὸ τοποθετεῖ, ἀνεξαρτήτως τοῦ εἰρημένου χωρίου, καὶ ἡ στατιστικὴ ἔρευνα τῆς γλώσσης τῶν πλατωνικῶν ἔργων, ἡ ὁποία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μᾶς ἐβοήθησεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σχετικὴν χρονολογικὴν κατάταξίν των. Ἡ περιγραφὴ ἄλλωστε τοῦ ἔρωτος ἡ τόσον ζωηρά, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀπομακρυνθῶμεν πολὺ ἀπὸ τὴν πρώτην γνωριμίαν τοῦ

1. Ἐλέχθη ὅτι ὁ ἀναχρονισμὸς αὐτὸς θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν κωμικὸν μὲ τὴν προτίμησίν του πρὸς τὸ φαντασιῶδες καὶ τὰς τολμηρὰς συνδέσεις, ὅπως τὰς βλέπομεν πράγματι εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀπίθανον δὲν εἶναι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συγγραφέως μὲ τὸν Δίωνα περὶ τὸ 388 καὶ τὸν ἔρωτα ποὺ τοὺς συνέδεσεν. Ἀκόμη καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἀριστοφάνους ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἄσχετος μὲ τὸν πρόσφατον θάνατον τοῦ ποιητοῦ, τὸν ὁποῖον τοποθετοῦν ὀλίγον μετὰ τὸ 388, τὸ ἔτος τῆς τελευταίας του κωμῳδίας, τοῦ Πλούτου.

Ἡ χρονολόγησις αὐτὴ δὲν εἶναι χωρὶς σημασίαν διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ὅλου ἔργου. Τὸ Συμπόσιον ἀνήκει εἰς μίαν περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ Πλάτωνος θεμελιώδους σημασίας διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς σκέψεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς του καταστάσεως. Δὲν εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ ν' ἀναδιηγηθῶ τὴν ἐσωτερικὴν βιογραφίαν τοῦ Πλάτωνος· ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ μᾶς ἐπιβάλλεται, νομίζω, νὰ σταματήσωμεν ὀλίγον εἰς τὸ χρονολογικὸν αὐτὸ σημεῖον.

Περὶ τὸ 388 εἶχε γυρίσει ὁ Πλάτων ἀπὸ τὸ πρῶτον του ταξίδι. Τί τοῦ προσέφερε τὸ ταξίδι αὐτὸ εἰς πεῖραν τῆς ζωῆς, εἰς γνώσεις, εἰς ἐπιστημονικὰ πορίσματα, εἰς γνωριμίας μὲ ἀνθρώπους, ἰδίως τοὺς μαθηματικοὺς τῆς Κυρήνης καὶ τοὺς Πυθαγορικοὺς τῆς Ἰταλίας, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ν' ἀναπτύξωμεν. Ἕνα μεγάλον ὅμως γεγονὸς τῆς ζωῆς του, τὸ δεύτερον εἰς σημασίαν μετὰ τὸ δρᾶμα τοῦ 399, συνδέεται μὲ τὸ ταξίδι αὐτό: ἡ γνωριμία του καὶ ὁ ἔρως του πρὸς τὸν Δίωνα. Ἦτον ἡ πρώτη ἁλιεία ψυχῆς εἰς τὴν ζωήν του, ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἐκέρδισε διὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ διὰ τὸν κατὰ φιλοσοφίαν βίον μίαν φύσιν ἐξαιρετικήν. Καὶ τὴν ἐκέρδισεν, ὅπως ὁ Σωκράτης εἶχε κερδίσει τὸν ἴδιον: μὲ τὸν ἔρωτα, τὸν γονιμοποιὸν ἔρωτα ποὺ γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐραστοῦ καὶ καλλιεργεῖ εἰς τοῦ ἐρωμένου τὴν ψυχὴν τοὺς ὡραίους λογισμοὺς καὶ τοὺς ὡραίους πόθους. Ἡ συγκίνησις ἀπὸ τὴν περιπέτειαν αὐτὴν ἦτο διὰ τὸν Πλάτωνα τεραστία. Ὡς ἀποκάλυψις τῆς ἀποστολῆς του παρουσιάσθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀφήσει τὴν πατρίδα του μὲ συντετριμμένας τὰς πολιτικάς του φιλοδοξίας, μὲ τὸ πικρὸν παράπονον ὅτι δὲν ὑπῆρχαν, οὔτε ἠμποροῦσε νὰ εὕρῃ φίλους, ποὺ θὰ τὸν ἐβοηθοῦσαν νὰ δώσῃ τὴν ὀρθὴν κατεύ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θυνσιν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος[1], μ' ἕνα αἴσθημα μοναξιᾶς καὶ ἐγκαταλείψεως. Τώρα ἔβλεπεν, ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ εὑρεθοῦν αὐτοὶ οἱ φίλοι, καὶ ἀνεκάλυπτεν ἀκόμη, ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν μὲ τὸν λόγον του τὸν προφορικὸν νὰ τοὺς κερδίσῃ διὰ τὸν σκοπὸν τὸν μεγάλον. Εἰς τὴν 7. του ἐπιστολήν, γέρων ἤδη, τοποθετεῖ εἰς τὸ στόμα τοῦ Δίωνος τὴν ἔξαρσιν τῆς ἱκανότητός του **ἀνθρώπους νέους ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ δίκαια προτρέποντα εἰς φιλίαν τε καὶ ἑταιρείαν ἀλλήλοις καθιστάναι ἑκάστοτε** (328d), καὶ ἡ λατρεία, μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλλαν τὸν Πλάτωνα οἱ μαθηταί του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἡ ἀποθέωσίς του ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον[2], ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ γοητεία τῆς προσωπικότητός του ἦτο ὄχι ὀλιγώτερον ἰσχυρὰ παρ' ὅσον τὰ θέλγητρα τῶν συγγραμμάτων του, μὲ τὰ ὁποῖα ἐγοήτευσε καὶ γοητεύει τοὺς αἰῶνας.

Μὲ τὰ αἰσθήματ' αὐτὰ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 388. Μαζί του ἔφερε καὶ ἕνα σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐνεπνεύσθη ἴσως ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν Πυθαγορείων τῆς Ἰταλίας, τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημείας. Θὰ ἦτο μία σχολή, ἕνας θίασος καλύτερα, νέων ἀνθρώπων, ἀδιαφθόρων ἀκόμη ἀπὸ τὰς μικρότητας τῆς πολιτικῆς ζωῆς, προθύμων νὰ βαδίσουν μαζί του τὸν δρόμον τὸν τραχύν, τὸν μόνον δρόμον πρὸς τὴν προσωπικήν των εὐδαιμονίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ συνόλου, τὸν δρόμον πρὸς τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ὁρίων τῆς γνώσεως. Λογίων φυτώριον καὶ ἐπιστημόνων δὲν προωρίζετο νὰ γίνῃ ἡ Ἀκαδήμεια· ἄνδρες θὰ ἐξήρχοντο ἀπ' αὐτήν, ἄνδρες εἰς τὴν ὡλοκληρωμένην σημασίαν τῆς λέξεως, χαλυβδωμένοι ἀπὸ τὴν πειθανάγκην τοῦ λόγου διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ

1. Ἐπιστ. 7,326b.

2. Ὁ Πλάτων εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξανδρον οἱ μόνοι Ἕλληνες τοῦ 4. αἰῶνος, περὶ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθη ἕνας γνήσιος καὶ εἰλικρινὴς θρῦλος ἡμιθέου. Κατακτηταὶ καὶ οἱ δύο, τοῦ βασιλείου τῆς σκέψεως ὁ ἕνας, τῆς δράσεως ὁ ἄλλος, εἶχαν ζῶντες ἤδη κατακυριεύσει τὰς διανοίας καὶ τὰς ψυχὰς τῶν συγχρόνων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

διὰ τοῦτο πρόθυμοι καὶ ἱκανοὶ νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν πρᾶξιν τὸν λόγον.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς Ἀκαδημείας ἦτο μεγάλη, μεγάλη ἡ συρροὴ τῶν νέων, μεγάλος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός των ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου. Καὶ ἡ ἐπιτυχία του αὐτή, ἡ ζωντανὴ καὶ πάναγνος ἐπαφή του μὲ τὴν νεότητα, τοῦ ἐπλημμύριζαν τὴν ψυχὴν ἀπὸ ἕνα αἴσθημα μακαριότητος, ἀπὸ μίαν πίστιν ἀκλόνητον εἰς ἕνα καλύτερον αὔριον. Δὲν ἦτο πλέον ὁ Δίων μόνον, μολονότι ὁ Δίων παρέμεινε (τὸ λέγει σχεδὸν ὁ ἴδιος [1]) ἡ πρώτη του ἀγάπη· ἕνα πλῆθος Δίωνας συνεκλόνισε τὸ κήρυγμά του. Καὶ ὁ Πλάτων ἦτο ἀρκετὰ ψυχολόγος, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἐπίγνωσιν, ὅτι, περισσότερον παρὰ εἰς τῶν ἐπιχειρημάτων του τὴν πειστικότητα, εἰς τῆς προσωπικότητός του τὴν μαγείαν, ὁλόθερμον καὶ ὁλόφωτον ἀπὸ τοῦ Ἔρωτος τοῦ Οὐρανίου τὰς ἀκτῖνας, ἠνοίγετο τῆς νεολαίας ἡ ψυχή. Ὁ Ἔρως γίνεται χειραγωγὸς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, λαχτάρα μαζὶ καὶ χαρά, πόθος καὶ ὄλβος τοῦ ἀπολύτου.

Καὶ αἰσθάνεται τώρα τὴν ἀνάγκην ὅλας αὐτὰς τὰς σκέψεις καὶ ὅλας τὰς συγκινήσεις ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς διδασκαλικῆς του πείρας νὰ τὰς ἐκφράσῃ φιλοσοφικῶς νὰ συλλάβῃ ὅ,τι μέσα του ζῇ, ν' ἀντικειμενικοποιήσῃ εἰς τοῦ διδασκάλου του τὴν μορφὴν τὸ αἴσθημα, ποὺ ἐπλημμύριζε τὴν ψυχήν του, ἕνα αἴσθημα περιπαθέστερον ἀπὸ ἁπλῆν φιλίαν, ἁπαλώτερον ἀπὸ ἕνα δεσμὸν σκοπιμότητος. Καὶ ὁ Σωκράτης θὰ εἶχε δοκιμάσει εἰς τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς μαθητάς του ὅ,τι δοκιμάζει τώρα ὁ Πλάτων· διότι τί ἄλλο παρὰ ἔρως ἦτον ἐκεῖνο ποὺ ἔσυρε τοὺς νέους πρὸς τὸν ἀπόστολον τοῦ Οὐδὲν οἶδα;

Ἄλλωστε τώρα ὁλοκληρώνεται εἰς τὴν συνείδησίν του τοῦ διδασκάλου ἡ μορφή. Τώρα ποὺ ὁ πρῶτος πόνος ἀπὸ τὸν χαμόν του, ἡ ὀργή του διὰ τὸ ἔγκλημα τοῦ 399, τὸ μῖσος του ἐναντίον ἑνὸς καθε-

---

1. Ἐπιστ. 7,327a καὶ εἰς τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Δίωνος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στῶτος, ποὺ δὲν ἦτον εἰς θέσιν νὰ βαστάσῃ τὸν δικαιότερόν του πολίτην, ὑποχωρεῖ εἰς ἕνα αἴσθημα γαληνῆς μακαριότητος, τῆς εὐδαιμονίας τοῦ φιλοσόφου, ποὺ δὲν τὸν φθάνουν πλέον, δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν φθάσουν τοῦ κόσμου αἱ ρυπαρότητες. Ὁ Σωκράτης δὲν εἶναι πλέον ὁ δίκαιος ὁ ἀδικοσκοτωμένος, καὶ ἡ ἀνάμνησίς του δὲν πληγώνει· ἐξυψώνει, λυτρώνει, γαληνεύει. Ὁ πόνος γίνεται δίδαγμα. Γίνεται τὸ σύμβολον τοῦ φιλοσόμου, τὸ σύμβολον τοῦ ἰδανικοῦ, αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ ποὺ προβάλλει εἰς τὰ φλογερὰ ἀπὸ πίστιν καὶ ἀγάπην μάτια τῶν μαθητῶν του ὁ Πλάτων. Εἶναι ὁ εὐδαίμων. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα μᾶς ζωγραφίζει τώρα τὸν Σωκράτην εἰς τὴν ζωήν, μέσα εἰς τὴν εὔθυμον καὶ ἐρωτοπαθῆ ἀτμόσφαιραν τοῦ Συμποσίου· μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα μᾶς τὸν ζωγραφίζει καὶ ἐνώπιον τοῦ θανάτου εἰς τὸν Φαίδωνα, μακάριον καὶ γαληνόν, κήρυγμα ζωντανόν, καὶ τὴν ὥραν ποὺ κλείνει τὰ μάτια ζωντανόν, μιᾶς πίστεως αἰσιοδόξου. Δὲν εἶναι λοιπὸν τυχαῖον, ὅτι τὰ δύο ἔργα ἀνήκουν μαζὶ χρονολογικῶς[1]· συμπληρώνονται μεταξύ των, ἀφοῦ πραγματεύονται τὰ δύο μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας τὰ μεγάλα, τὸν ἔρωτα καὶ τὸν θάνατον. Καὶ τὰ δύο μᾶς παρουσιάζουν τὸν φιλόσοφον εἰς δύο διαφορετικὰς ἀπόψεις τοῦ ἔργου του, ἐνώπιον τῆς ζωῆς καὶ ἐνώπιον τοῦ θανάτου. Ὁ Φαίδων εἶναι ἡ τραγῳδία, τὸ Συμπόσιον ἡ κωμῳδία τοῦ φιλοσόφου. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο, τραγῳδία καὶ κωμῳδία—αὐτὸ θ' ἀποδείξῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ Συμποσίου ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς δύο ποιητὰς—εἶναι ἔργον ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ καλλιτέχνου, ἐφ' ὅσον ἡ δημιουργία των γίνεται μετὰ τέχνης, ἐκπηγάζει δηλαδὴ ἀπὸ μίαν βαθυτέραν ἐπίγνωσιν τῆς μοίρας τῶν ἀνθρώπων.

---

1. Ποῖον εἶναι τὸ προγενέστερον, εἶναι ἀδύνατον νὰ λεχθῇ μετ' ἀκριβείας. Ὁ Ἐχεκράτης γνωρίζει τὸν χαρακτῆρα τοῦ φανατικοῦ Ἀπολλοδώρου (Φαίδ. 59a)· ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ Συμπόσιον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

2. Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΑΘΩΝΟΣ

Ἡ σκηνή, τὴν ὁποίαν περιγράφει τὸ Συμπόσιον, λαμβάνει χώραν, ὅπως μᾶς λέγει ὁ συγγραφεὺς 173a, **ὅτε τῇ πρώτῃ τραγῳδίᾳ ἐνίκησεν Ἀγάθων,** τὴν ἑπομένην τῆς ἐπινικίου τελετῆς. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ συνέβη, ὅπως ἐξηκρίβωσαν οἱ ἀρχαῖοι φιλόλογοι, ἐπὶ ἄρχοντος Εὐφήμου εἰς τὰ Λήναια (Ἀθήν. 217a), δηλαδὴ κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον τοῦ 416 π. Χ.[1] Ἡ ἀναδιήγησις τῶν γεγονότων ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου γίνεται ζῶντος μὲν τοῦ Σωκράτους, ἑπομένως πρὸ τοῦ 399, ἀλλὰ πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ συμπόσιον καὶ πολὺν καιρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀγάθωνος ἐξ Ἀθηνῶν 172c. Γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ Ἀγάθων εὑρίσκετο ἀκόμη τὸ 411 εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅταν ἔγινεν ἡ δίκη τοῦ Ἀντιφῶντος (Ἀριστοτ. Ἠθ. Εὐδήμ. 1272b6) καὶ παρεστάθησαν αἱ Θεσμοφοριάζουσαι, ποὺ τὸν σατιρίζουν, ἀπουσίαζεν ὅμως εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸ 405, ὅταν παρεστάθησαν οἱ Βάτραχοι (83κεξ.). Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἀπολλόδωρος ἦτο παιδὶ τὸ 416· θὰ πρέπῃ λοιπὸν νὰ ἔχουν περάσει τ' ὀλιγώτερον 10 χρόνια ἀπὸ τότε, πιθανῶς δὲ πολὺ περισσότερα. Διότι πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἶναι τρία χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἐγνώρισε τὸν Σωκράτη καὶ ἤρχισε μίαν νέαν ζωήν· θὰ προηγήθη ἑπομένως μία περίοδος μακροτέρα ἐνηλίκου βίου. Καταλήγομεν ἑπομένως, μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτούς, νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ἀναδιήγησιν 15 περίπου χρόνια μετὰ τὰ γεγονότα, δηλαδὴ περὶ τὸ 400 π. Χ. Τὸ ὅλον

---

1. Μὲ τοῦτο συμφωνεῖ καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι αἱ νύκτες εἶναι μακραὶ (223c). Βεβαίως τὸ λεγόμενον 175e, ὅτι κατὰ τὴν παράστασιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀγάθωνος παρίσταντο ὑπὲρ τὰς 30.000 Ἕλληνες, θὰ ἥρμοζε καλύτερα διὰ τὰ Μεγάλα Διονύσια· ἀλλὰ πάντως ὁ ἀριθμὸς αὐτός, εἴτε ὑπερβολὴ εἰρωνικὴ εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους θεωρηθῇ, εἴτε ἀβλέπτημα τοῦ συγγραφέως, δὲν ἠμπορεῖ νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ρητὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔργον λοιπὸν κατανέμεται εἰς τρία χρονολογικὰ ἐπίπεδα: τὸ συμπόσιον τοῦ Ἀγάθωνος τὸ 416, ἡ ἀναδιήγησις περὶ τὸ 400, ἡ συγγραφὴ περὶ τὸ 385. Πρὸς τί;

Παρατηροῦμεν πρῶτα πρῶτα, ὅτι ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου (ἐκεῖνα τοὐλάχιστον ποὺ μᾶς ἀναφέρονται ὀνομαστὶ) εἶναι νέοι ἢ περίπου νέοι. Ὁ Φαῖδρος εἶναι τόσον νέος, ὥστε νὰ ζῇ ἀκόμη μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Συμποσίου τὸ 385 καὶ νὰ διακωμῳδηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλέξιδος. Ὁ Ἀγάθων ὀνομάζεται **μειράκιον·** μόλις θὰ ὑπερέβαινε λοιπὸν τὰ 20 χρόνια, νεανικὴ δὲ εἶναι ἡ μέθη του ἀπὸ τὴν πρώτην νίκην. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν θὰ ἦτο ἀκόμη 30 ἐτῶν τὸ 416, ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο περίπου 35ετής. Ὁ Ἐρυξίμαχος εἶναι ἀκόμη παιδὶ τοῦ πατέρα του, ὁ ὁποῖος εἶναι φίλος τοῦ Σωκράτους, ἡ δὲ μεγαλοπρέπεια, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναφέρει τὴν ἰατρικήν, **τὴν ἡμετέραν τέχνην,** καὶ γεμίζει τὸ στόμα του, ἐνθυμίζει τὸ καμάρι, μὲ τὸ ὁποῖον σήμερον νωπὸς πτυχιοῦχος τῆς ἰατρικῆς ἀκούει προσφωνούμενος καὶ ὑπογράφεται παντοῦ ἰατρός. Καὶ ὁ Παυσανίας, ἂν καὶ ἐραστὴς τοῦ Ἀγάθωνος, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι μόλις ἔχει περάσει τὰ 35 χρόνια. Ὁ μόνος ἡλικιωμένος ἐκεῖ μέσα εἶναι ὁ Σωκράτης, ζωηρὸς ὅμως καὶ ἀκμαῖος, ὅσον κανεὶς νέος.

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τυχαῖον, οὔτε διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος, οὔτε διὰ τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ἔργου. Μέσα εἰς ἕνα παρόμοιον κύκλον ἀνθρώπων, μὲ τῆς νεότητος καὶ τῆς ὡραιότητος τὰ θέλγητρα, παρακολουθοῦμεν τὸν Σωκράτη τὸν σιληνόμορφον, πῶς διαπρέπει, πῶς γίνεται τὸ κέντρον τῆς συντροφιᾶς, πῶς τοὺς σαγηνεύει. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνα παρόμοιον περιβάλλον δὲν ἁρμόζει οὔτε ὁ ἐριστικὸς καὶ μαχητικὸς τόνος τῶν συζητήσεων, ὅπως εἰς τὸν Πρωταγόραν π. χ. ἢ τὸν Γοργίαν, οὔτε κἂν ἡ διαλεκτικὴ ἔρευνα. Ὁ τόνος ὁ ἐνθουσιαστικὸς καὶ προφητικὸς τῶν μυστηρίων τῆς ἀγάπης εἶναι ὅ,τι προσαρμόζεται εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν παρισταμένων. Διότι τὸ πρόβλημα τοῦ ἔρωτος δι' ἀνθρώπους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τάξεως αὐτῆς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸν ἀφῃρημένον χαρακτῆρα θεωρητικοῦ φιλοσοφήματος περὶ ἑνὸς κοινωνικοῦ φαινομένου, ὅπως π. χ. συζητεῖται εἰς τοὺς Νόμους· εἶναι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πρόβλημα ζωτικῆς καὶ ἀμέσου ἐπικαιρότητος, στοιχεῖον οὐσιῶδες τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς των ζωῆς—ὅπως εἶναι διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Ἀκαδημείας.

Καὶ κάτι ἄλλο: Μὲ τὴν νεανικότητα ὁ Πλάτων ἐζήτησε νὰ περιβάλῃ τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου του — καὶ δι' αὐτὸ μεταφέρει τὴν σκηνὴν τοῦ ἔργου εἰς τὸ 416 καὶ ἐπιμένει ἰδιαιτέρως νὰ τονίσῃ πόσος καιρὸς ἐπέρασεν ἀπὸ τότε—ἕνα περίβλημα φωτεινὸν εὐθυμίας καὶ δροσερότητος, ὅπως ἁρμόζει εἰς ἕνα συμπόσιον, ὅπως τὴν ἐζοῦσεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἄμεσόν του περιβάλλον τῆς Ἀκαδημείας. Τὰ πρόσωπα ἐμφανίζονται ὅλα, ἂν ὄχι εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης των (ἐκτὸς ἴσως τοῦ Ἀλκιβιάδου), πάντως ὅμως εἰς μίαν ἡλικίαν, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει νὰ συνδέσῃς μὲ τὴν μελλοντικήν των σταδιοδρομίαν τὰς λαμπροτέρας ἐλπίδας, τὰς τολμηροτέρας προσδοκίας. Ἡ ζωὴ τοὺς μειδιᾷ ἀκόμη καὶ ὁ κόσμος τοὺς ἀντικρύζει ὡς τοὺς ἀνατέλλοντας ἀστέρας τῆς αὔριον. Ἀκόμη καὶ ὁ Σωκράτης ἀπέχει πολύ, 17 ὁλόκληρα χρόνια, ἀπὸ τὴν συμφορὰν τοῦ 399. Εἶναι ἀκόμη γελαστὸς καὶ ἀγαπητός, τύπος γεμᾶτος παραδοξότητας εἰς τὴν διαγωγὴν καὶ τὰ λόγια του, ἀλλὰ πάντως ὁ περιζήτητος σύντροφος, ὁ εὔθυμος συζητητής. Ἡ ἐπίθεσις τῆς κωμῳδίας ἐναντίον του ἔχει προηγηθῆ· ἀλλ' ἡ ἀποτυχία της ἴσα ἴσα ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμη συσσωρευθῆ τὸ ὑπόκωφον μῖσος καὶ ἡ καχυποψία τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅταν ἡ νευρικότης ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ τὴν ἀπερίγραπτον δυστυχίαν καὶ ὁ διαρκῶς αὐξανόμενος φανατισμὸς τῶν φίλων του εἶχαν ἁπλώσει γύρω του τὸ μαῦρον σύννεφον τῆς ἀντιπαθείας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον ἐπρόκειτο νὰ ἐκσπάσῃ ἡ καταιγίς. Τὸ 416 ὅμως ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνέφελος διὰ τὸν Σωκράτην, ὅπως καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους νέους, τοὺς καλεσμένους τοῦ Ἀγάθωνος. Μίαν ἀτμόσφαιραν γαλήνης καὶ εὐδίας, μίαν θαλπωρὴν μακαριότητος καὶ ἀμεριμνησίας ἁπλώνει ὁ συγγραφεὺς γύρω ἀπὸ τὰ πρόσωπά του — ποὺ ἀνήκει ὅμως εἰς τὸ παρελθόν.

Διότι οἱ ἀναγνῶσται τοῦ 385 — καὶ ὁ ἀρχαῖος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀναγνώστης θὰ ἤξευρε πολὺ περισσότερα πράγματα δι' ὅλα τὰ πρόσωπα παρ' ὅσον ἡμεῖς — εἶχαν ὑπ' ὄψει καὶ τὴν κατόπιν ἐξέλιξιν τῶν νέων αὐτῶν μὲ τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας, πῶς ἐξεκίνησαν, ποῦ κατήντησαν. Διὰ τὸν Ἀλκιβιάδην θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω. Διὰ τὸν Ἀγάθωνα τὸ ὑποδηλώνει μελαγχολικὰ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων 172c· ὁ φέρελπις ἥρως τῆς ἡμέρας, ὁ πρόωρος νικητής, ὁ ἀγαπημένος τοῦ κοινοῦ, ποὺ ἐχειροκροτοῦσαν τὸ 416, παιδὶ σχεδὸν ἀκόμη, αἱ μυριάδες τῶν ἀνθρώπων, ἀφῆκε πατρίδα καὶ φίλους καὶ σπίτι, ἀπογοητευμένος καὶ πικραμμένος, διὰ νὰ ζητήσῃ εἰς τὰ ξένα, εἰς μίαν χώραν βάρβαρον καὶ δυσχείμερον, φιλοξενίαν διὰ τὴν τέχνην του, ἀφοῦ δὲν ἤξευρεν ἡ πατρίς του νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ. Ἐκεῖ εἰς τὰ ξένα τὸν ἠκολούθησεν ὁ Παυσανίας. Ὁ Ἐρυξίμαχος ὀλίγους μῆνας κατόπιν θὰ ἐμπλακῇ εἰς τὰ σκάνδαλα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν καὶ θὰ φυλακισθῇ· ἔπειτα δὲν ἀκούεται τίποτε περὶ αὐτοῦ· μεγάλα πράγματα δὲν θὰ ἔκαμεν. Ὁ Φαῖδρος δὲν ἔκαμε τίποτε εἰς τὴν ζωήν του· ἀπέθανε πτωχὸς καὶ δυστυχής, ὅπως μᾶς τὸν περιγράφουν οἱ σύγχρονοί του. Εἰς τὸν συντετριμμένον γέροντα, ποὺ ἔκλεισε τὰ μάτια μετὰ τὸ 388, ὀλίγοι θὰ ἠμποροῦσαν ν' ἀναγνωρίσουν τὸν Ἀριστοφάνη τοῦ Συμποσίου, τὸν γεμᾶτον πνεῦμα καὶ εὐθυμίαν καὶ δροσερότητα ποιητήν, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο μετ' ὀλίγους μῆνας ν' ἀναβιβάσῃ τὸ ἀριστούργημά του, τοὺς Ὄρνιθας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπαυξάνεται τὸ θέλγητρον καὶ ἡ αἴγλη τῶν προσώπων μὲ τὸν τόνον νοσταλγικῆς μελαγχολίας, ποὺ προσθέτει ἡ γνῶσις τῆς κατόπιν ἐξελίξεώς των, καὶ ὁ ἀναγνώστης προσκολλᾶται ὁλόκληρος εἰς τὴν περιγραφὴν μὲ τὴν περιπάθειαν ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος χαίρεται καὶ τὴν κάθε στιγμὴν ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν ὡραίων πραγμάτων, ποὺ σβήνουν καὶ χάνονται. Δὲν προφθάνεις νὰ τὰ κοιτάξῃς, καὶ εἶναι πλέον ἀνάμνησις.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὰ πρόσωπα· μιᾶς ἐποχῆς ὁλοκλήρου ἡ αἴγλη μεταφέρεται εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Συμποσίου, εἰς τὸ βάθος βέβαια, ἀλλὰ πάντως ἀρκετὰ ζωηρὰ μέσα εἰς τὰς διακριτικὰς ὑποδηλώσεις τοῦ συγγραφέως, ὥστε νὰ τὴν αἰσθανώμεθα,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ τὴν ἀναπνέωμεν καλύτερα. Ποτὲ ἡ εἴσοδος νέου αἰῶνος δὲν ἦτο τόσον αἰσθητὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον ἡ ἔναρξις τοῦ 4. αἰῶνος εἰς τοὺς Ἀθηναίους τοῦ 400. Ἕνα μεγαλεῖον πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἰσχύος πρωτάκουστον δι' ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν (ὁ Θουκυδίδης τολμᾷ νὰ τὸ συγκρίνῃ καὶ νὰ τὸ κηρύξῃ ἀνώτερον ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐθνικὰς ἐποποιΐας τῶν Ἑλλήνων, τὸν τρωϊκὸν καὶ τὸν περσικὸν πόλεμον) εἶχε πέσει εἰς ἐρείπια ἀνεπιστρεπτεί. Τὰ τείχη κρημνισμένα, κενὰ τὰ λιμάνια, ποὺ ἐγέμιζεν ἄλλοτε ἡ μεγάλη ἀρμάδα καὶ στόλοι ἐμπορικοί, νεκρὸν τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, κατεστραμμένοι ὅλοι οἱ πλούσιοι, χέρσα τὰ κτήματα τῆς Ἀττικῆς, τῆς περισσότερον καλλιεργημένης ἑλληνικῆς χώρας, ἡ πόλις τῆς Ἀθηνᾶς πτωχή, ἀσήμαντος, μία κοινὴ σύμμαχος τῆς Σπάρτης, ὅπως αἱ Θεσπιαὶ ἢ ἡ Σικυών· οἱ νεκροὶ ἀμέτρητοι, ποὺ ἐπῆραν οἱ πόλεμοι, αἱ ἐπιδημίαι, ἡ δυστυχία, οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοί. Καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀσίας ὑπόδουλοι, ὁ Πέρσης διευθύνων καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀκόμη πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ὅλα τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος ἀνάμνησις μόνον. Ὅσοι ἐζοῦσαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἐποχήν, ἐρείπια σωματικὰ καὶ οἰκονομικά, καὶ περισσότερον ἀκόμη συντρίμματα ἠθικά, διηγοῦντο διὰ τὴν ἐποχὴν των πράγματ' ἀπίστευτα διὰ τοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν γνωρίσει παρὰ τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἐντροπὴν τῆς πατρίδος· ὄνειρον καὶ θρῦλος, ἕνας αἰὼν χρυσοῦς καὶ φωταυγὴς τοὺς ἐφαίνετο ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, **ἡ παλαιὰ ἐκείνη εὐδαιμονία,** ὅπως τὴν λέγει κατόπιν ὁ Δημοσθένης (21, 143). Ἀπαράλλακτα ὅπως ἡ γενεὰ ἀμέσως μετὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ 1821, εἶχαν καὶ τότε τὸ αἴσθημα πὼς εἶναι οἱ ἐπίγονοι μιᾶς ἐποχῆς ἡρωϊκῆς καὶ μοναδικῆς καὶ ἀνεπιστρέπτου [1]. Τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λείψανον ὁ Θουκυδίδης, συγκεντρώνει τὰς ἀναμνήσεις του καὶ ὅσας

---

1. Ἂς φαντασθῇ κανεὶς ὅτι συντρίβεται ἐξαφνικὰ ὁλόκληρος ἡ δύναμις τῆς Ἀγγλίας καὶ περιέρχεται εἰς οἰκονομικὴν καχεξίαν καὶ εἰς τὴν θέσιν δευτερεύοντος κράτους, ὅπως ἡ Ἱσπανία π. χ., διὰ νὰ καταλάβῃ τί ἐσήμαινε διὰ τοὺς τότε ἡ συντριβὴ τῶν Ἀθηνῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀκόμη ψυχικὰς δυνάμεις δὲν τοῦ συνέτριψεν ἡ ἐξορία καὶ ὁ πόνος τοῦ 404, διὰ νὰ γράψῃ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου, τοῦ θαμμένου. Μ' ἕνα πήδημα τῆς φαντασίας μεταφέρεται εἰς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα χρόνια, ὀλίγον πρὸ τοῦ σημείου ποὺ ἀρχίζει ὁ κατήφορος, καὶ τοποθετεῖ εἰς τοῦ Περικλέους τὸ στόμα, ὡς ἐπιτάφιον τῶν πεσόντων τοῦ 431, ὅ,τι ἡ σκοτία καὶ ἡ μικρότης τοῦ παρόντος τὸν ἔκαμνε νὰ βλέπῃ ἀνώτερον, φωτεινότερον, ποθεινότερον[1].

Τὸ ἴδιον κάμνει καὶ ὁ Πλάτων· μᾶς μεταφέρει εἰς μίαν ἐποχὴν δόξης καὶ ἀκμῆς τῆς πόλεως. Αἱ Ἀθῆναι τοῦ 416 ἔχουν ἐξέλθει νικήτρια ἀπὸ τὸν Ἀρχιδάμειον πόλεμον. Μετὰ 10 ἔτη σκληροῦ πολέμου τῆς ἀναγνωρίζει ἡ Σπάρτη τὰς κτήσεις της ὅλας διὰ συνθήκης, ὄχι πλέον σιωπηρῶς· ἡ πολεμικὴ των ἀντοχὴ ηὐξήθη, τὸ γόητρον τὸ διπλωματικὸν ὑψώθη καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἀκόμη τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς Νικιείου εἰρήνης ἐπούλωσαν ἀρκετὰ τὰς πληγὰς ἐκ τοῦ πολέμου. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτικῆς ἕνας νέος Θεμιστοκλῆς, μεγαλοφυὴς ὅπως ἐκεῖνος, μὲ κτυπητὰ ὡς τώρα διπλωματικὰ κατορθώματα, μὲ μεγάλα σχέδια, μ' ἕνα μέλλον ἀπεριγράπτου φωταυγείας. Πνοὴ αἰσιοδοξίας ἀπεράντου καὶ ζωτικότητος χωρὶς ὅρια χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν αὐτήν, τὴν ἐποχήν ποὺ συνέλαβε καὶ ἐγαλούχησε τὰ μεγαλοπραγμονέστερα μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου πολιτικὰ τολμήματα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν μᾶς τὴν περιγράφει ἀμέσως ὁ Πλάτων. Ὡς καλλιτέχνης ποὺ εἶναι, γνωρίζει ὅτι κερδίζει εἰς θρυλικότητα μὲ τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν, ὅταν γίνῃ ἀνάμνησις. Καὶ ἐπιτυγχάνει μίαν ἐξιδανίκευσιν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ καὶ μίαν ἐπιλογὴν καὶ ἀποστρογγύλωσιν τῶν οὐσιωδῶν, τὰ ὁποῖα καὶ μόνα προβάλλουν φωτεινότερα ἀπὸ τὸν θολὸν καὶ θαμβὸν σωρὸν τῶν προσωπικῶν ἀναμνήσεων. Ἔτσι κερδίζει εἰς βάθος ἡ εἰκὼν ὅ,τι χάνει ἴσως εἰς

1. Αὐτὰ βέβαια ἰσχύουν διὰ τὸ 400 κυρίως ποὺ ἀναδιηγεῖται ὁ Ἀπολλόδωρος· ἀλλὰ εἰς τὸ 385 ποὺ ἐγράφη τὸ Συμπόσιον ἡ κατάστασις ἐλαφρῶς μόνον εἶχε βελτιωθῆ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πλοῦτον λεπτομερειῶν καὶ ἐπικαιρότητα. Ἡ παρεμβολὴ μάλιστα τῆς ἀναδιηγήσεως εἰς χρόνους παρακμῆς παρέχει εἰς τὸν ἀναγνώστην τοῦ 385. μὲ διάκρισιν φυσικὰ καὶ μὲ ὑποδηλώσεις μᾶλλον, ὄχι μόνον τὴν ἀνταύγειαν τῶν εὐτυχισμένων ἐκείνων ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κατόπιν, καὶ προσέτι μίαν διαβάθμισιν ἐναργείας μεταξὺ τῶν γεγονότων καὶ τοῦ ἀναγνώστου. Μέσ' ἀπὸ τὸ τριπλοῦν πρίσμα (τοῦ Ἀριστοδήμου, τοῦ Ἀπολλοδώρου, τοῦ συγγραφέως) ποὺ περνοῦν (καὶ εἰς αὐτὰ προστίθεται καὶ τετάρτη ἡ διήγησις τῆς Διοτίμας) προσλαμβάνουν τὰ γεγονότα τὴν θαμβὴν ἀοριστίαν τοῦ θρύλου, γίνονται τόσον ἀπόκοσμα, ὥστε νὰ συγγενεύουν πλέον πρὸς τὸ ἰδεῶδες, ἐνῷ θερμαίνονται ταυτοχρόνως ἀπὸ τὸ πάθος τῶν ψυχῶν, ποὺ μᾶς τὰ διηγοῦνται ὄχι ὡς ἀδιάφοροι μάρτυρες, ἀλλ' ὡς ἐρασταὶ φανατικοὶ τοῦ κυρίου ἥρωος· ἔτσι δὲν χάνεται ὁ παλμὸς καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς ζωῆς [1]. Καὶ ὅλ' αὐτὰ χωρὶς ἀναχρονισμούς, χωρὶς παρεμβολὰς μεταγενεστέρων γεγονότων, ἐλαφρά, διακριτικά, ὑποδηλούμενα κάτω ἀπὸ τὰς γραμμὰς δι' ἐκείνους μόνον τοὺς ἀναγνώστας, ὅσοι διαβάζουν μαζὶ καὶ αἰσθάνονται.

Ἐν τούτοις ὁ Πλάτων δὲν εἶναι ἱστορικός, ὅπως ὁ Θουκυδίδης, οὔτ' ἕνας νοσταλγικὸς ὀνειροπόλος μιᾶς ἐποχῆς φωτοχαροῦς καὶ εὐτυχισμένης, ποὺ ἐπέρασεν· ὁ ἴδιος ἄλλωστε ἔδειξεν εἰς τὸν Γοργίαν, πόσον ὀλίγη ὑγεία ἐκρύπτετο κάτω καὶ ἀπὸ τὴν φαινομενικὴν ἐκείνην ἀκμήν. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναπόλησις τῶν ὡραίων ἡμερῶν καὶ ἡ ὑποδήλωσις τῆς θλιβερᾶς των συνεχείας δὲν εἶναι παρὰ ἕνα σκηνικὸν βάθος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ προβάλλῃ περισσότερον ἀνάγλυφος τοῦ Σωκράτους ἡ προσωπικότης, ὁ φιλόσοφος. Τῶν Ἀθη-

1. Ἡ διπλῆ ἀναδιήγησις, ποὺ γίνεται τριπλῆ εἰς τὸν λόγον τῆς Διοτίμας, τὸν ὁποῖον διηγεῖται ὁ Σωκράτης, καθίσταται μὲ τὴν διατήρησιν τοῦ πλαγίου λόγου (ὁλόκληρον τὸ Συμπόσιον εἶναι κατ' οὐσίαν μία πελωρία πρότασις ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἔφη 174a), κάπως βαρετὴ καὶ ἐνοχλητική, ἰδίως εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἀπαρέμφατα. Ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν πλάγιον λόγον ἀποδεικνύει, ὅτι ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ νὰ ἐξάρῃ τὴν διὰ διπλῶν καὶ τριπλῶν κατόπτρων, οὕτως εἰπεῖν, διάθλασιν τῶν γεγονότων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νῶν ἡ δόξα ἔσβησεν, ἔσβησαν τὰ ὄνειρα καὶ αἱ ἐλπίδες ἑνὸς Ἀλκιβιάδου, ἑνὸς Ἀγάθωνος, ἑνὸς Φαίδρου· ἀγέραστος ὅμως μένει καὶ ἄσβηστος, ὅπως ὁ ἥλιος, νικητὴς τοῦ χρόνου καὶ τῆς τύχης, ἕνας καὶ μόνος: ὁ Σωκράτης. Τὸ 416 δὲν εἶναι πλέον νέος· τὰ ἡρωϊκά του κατορθώματα τοῦ Δηλίου καὶ τῆς Ποτειδαίας, ὁ ἔρως του πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν. Ὅμως καὶ 52 ἐτῶν ἄνθρωπος, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὸν μαγνήτην τῆς νεολαίας. Καὶ τὸ 400, ποὺ ἀναδιηγεῖται νοσταλγικὰ ὁ Ἀπολλόδωρος τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα γεγονότα, ὁ Σωκράτης τῶν 70 ἐτῶν κατέχει ἀκόμη τὴν ἰδίαν δύναμιν νὰ σαγηνεύῃ ψυχάς, ὅπως καὶ τότε· ἂν δὲν εἶναι πλέον ὁ Ἀριστόδημος, ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ ἀπ' ὀπίσω σὰν σκιά, εἶναι ὁ Ἀπολλόδωρος τώρα, ποὺ χρονολογεῖ τὴν ὕπαρξίν του ἀπὸ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Σωκράτη. Καὶ ἂν τὸ 385 ὁ Σωκράτης ἔχει πρὸ πολλοῦ καταδικασθῆ εἰς τὸν ἐξευτελιστικὸν θάνατον τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, ὅμως δὲν ἐπέρασεν, ὅπως ἐπέρασαν οἱ ἥρωες τῆς ἡμέρας καὶ οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου, ὅπως ἐπέρασαν τὰ μεγαλεῖα καὶ οἱ στόλοι τῶν Ἀθηνῶν· ζῇ ἀκόμη μέσα εἰς τῶν μαθητῶν του τὴν πίστιν, ζῇ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν τῆς Ἀκαδημείας, καὶ ἂς μὴ τὸν ἐγνώρισαν εἰς τὴν γηΐνην του ὕπαρξιν, καὶ θὰ ζῇ αἰώνια, ὡς ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἔρωτος πρὸς κάθε τι ὡραῖον καὶ ἀγαθόν, ὅσον δὲν ζοῦν οἱ μεγάλοι τῆς μεγάλης ἐποχῆς. Ὁλοζώντανος μέσα εἰς τοὺς νεκρούς, αἰώνιος μέσα εἰς τοὺς παροδικούς, ἀθάνατος μέσα εἰς τοὺς φθαρτούς, νικητὴς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ χρόνου, ζῇ εἰς κάθε ὁμάδα ἀνθρώπων, ὅσους συγκεντρώνει ἡ φιλόσοφος μανία, ἡ ὁποία τὴν ἑστίαν της ἔχει εἰς τὴν Ἀκαδήμειαν: **ὅπου δύο τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν εἰμι.** Καὶ ὁ Πλάτων, ζωγραφίζων μὲ τὴν θέρμην καὶ τὸν πόνον τοῦ πατριώτου μίαν ἐποχὴν αἴγλης σβησμένην, δὲν ἀρκεῖται εἰς μίαν περίλυπον διαπίστωσιν τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων· εἰς τ' ἀνθρώπινα ἀνακαλύπτει τὸ θεῖον καὶ αἰώνιον στοιχεῖον, καὶ εἰς τὴν μελαγχολικὴν παρατήρησιν sic transit gloria mundi ἀπαντᾷ μὲ τὸ αἰσιόδοξον κήρυγμα sic manet gloria justi.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

3. ΤΑ ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Ἡ χωρὶς λόγων τράπεζα φάτνης οὐδὲν διαφέρει.

Τὰ συμπόσια εἰς τὰς ἀρχαίας πόλεις εἶχαν ἀναπτυχθῆ εἰς ὠργανωμένον καὶ χαρακτηριστικὸν κοινωνικὸν θεσμὸν μὲ κανονισμοὺς καὶ ἐθιμοτυπίαν καθωρισμένην. Ἦσαν ἡ κατ' ἐξοχὴν μορφὴ κοινωνικῆς συγκεντρώσεως, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλειπαν τὰ καφενεῖα καὶ αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις ἀπετέλουν ἐξαιρετικὸν γεγονὸς ὡρισμένων μόνον ἑορτασίμων τοῦ ἔτους ἡμερῶν. Μαζὶ μὲ τὰ γυμνάσια καὶ μὲ τὰς σοφιστικὰς **ἐπιδείξεις**, ποὺ ἤρχισαν νὰ γίνωνται εἰς πλουσίων σπίτια ἀπὸ τὸν 5. αἰῶνα[1], ἦσαν τὰ κέντρα ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν καὶ πνευματικῶν ζυμώσεων, ἀφοῦ σχολεῖα ἀνώτερα δὲν ὑπῆρχαν, οὔτε βιβλιοθῆκαι, οὔτε ἄλλα μέσα προχείρου δημοσιότητος, ἡ δὲ κυκλοφορία καὶ διάδοσις τῶν λογοτεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἔργων ἐγίνετο προφορικῶς κυρίως.

Ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον ὁ θεσμὸς αὐτὸς εἶναι ἀνεπτυγμένος. Ὁ Νέστωρ Ι 70κεξ. (πρβλ. Η 313) εὑρίσκει, ὅτι ἕνα καλὸν συμπόσιον δημιουργεῖ τὴν καταλληλοτέραν ἀτμόσφαιραν ἐγκαρδιότητος πρὸς συζήτησιν ὀχληρῶν ὑποθέσεων, καὶ τὴν παράδοσιν αὐτὴν συνεχίζουν, ὡς γνωστόν, καὶ σήμερον οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες μὲ τὰ παρατιθέμενα μεταξύ των ἐπίσημα γεύματα. Γνωστὰ ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ὀδύσσειαν εἶναι τὰ μεγαλοπρεπῆ συμπόσια εἰς τοῦ Ἀλκινόου καὶ τοῦ Ὀδυσσέως τὰ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα διεκόσμει περιφήμων ἀοιδῶν ἡ μοῦσα. Αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα πνευματικότητος ἀνέτου καὶ κοινωνικότητος ἀδεσμεύτου ἔλαβον τὰ συμπόσια εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὰς Ἀθήνας· ἐνῷ εἰς τὰς καθαρῶς δωρικὰς πόλεις, εἰς ὅσας δὲν εἶχεν

1. Ὁ Πλάτων, καὶ εἰς τοῦτο πιστὸς τηρητὴς τῶν ἀριστοκρατικῶν παραδόσεων, ζητεῖ καὶ διὰ τοῦ Συμποσίου του καὶ διὰ τῶν συμποτικῶν του νόμων καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς των ἐφαρμογῆς εἰς τὴν Ἀκαδήμειαν νὰ ἐνισχύσῃ τὸν θεσμὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν πνευματικότητά του ἐκινδύνευεν ἀπὸ τὸ νεώτερον σύστημα τῶν σοφιστικῶν ἐπιδείξεων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰσδύσει διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ὁ ἰωνικὸς (ὅπως εἰς τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Κόρινθον), καὶ ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἦσαν **οὐ δεινοὶ λέγειν**, ἀνεπτύχθησαν τὰ **συσσίτια** μὲ μορφὴν στρατιωτικῆς μᾶλλον συνεστιάσεως, πειθαρχημένης καὶ λιτῆς.

Τὸ ἀρχαῖον συμπόσιον ἤρχιζε συνήθως ἐνωρὶς τὸ βραδινὸν καὶ ἐσυνεχίζετο ὡς τὸ πρωΐ. Οἱ καλεσμένοι ἐλάμβανον θέσιν εἰς μαλακὰ διβάνια μὲ προσκέφαλα **(κλίνας)**. Οἱ ἀρχαῖοι, ὡς γνωστόν, ἔτρωγαν συνήθως ἐξαπλωμένοι, ὄχι καθιστοί [1], στηρίζοντες τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα εἰς ἕνα προσκέφαλον καὶ λαμβάνοντες τὴν τροφὴν μὲ τὴν δεξιάν· τὸ πρᾶγμα ἦτο εὐκολώτερον τότε, διότι δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο μαχαίρια καὶ περόνια, ἀλλὰ ἔτρωγαν μὲ τὰ δάκτυλα. Τὰ διβάνια ἐτοποθετοῦντο εἰς σχῆμα Π, εἰς κάθε διβάνι δὲ ἐλάμβανον θέσιν δύο ἢ τρία πρόσωπα, ἀναλόγως τοῦ μήκους τῶν κρεβατιῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσκεκλημένων[2], διαγωνίως, ὥστε νὰ χωρῇ ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς κλίνης. Ὁ ἐκ δεξιῶν καθήμενος ἠμποροῦσε διὰ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐκάθητο **ὑποκάτω** τοῦ προηγουμένου[3]. Ἡ ἐκλογὴ τῶν θέσεων

---

1. Ἡ συνήθεια νὰ τρώγουν ἐξαπλωμένοι ἐμφανίζεται μέχρι τοῦ 10. αἰῶνος μ. Χ., διετηρεῖτο δὲ καὶ τότε καὶ κατόπιν ὡς κάτι τὸ ἀρχαϊκὸν εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς ἑστιάσεις τῶν ιθ΄. **ἀκκουβίτων**, ἤτοι τῶν ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῶν Φώτων ἡμερῶν. Πρβλ. **Φ. Κουκουλέ**, Γεύματα, δεῖπνα καὶ συμπόσια τῶν Βυζαντινῶν, Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν 10 (1933) σ. 47—160.

2. Ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν συμποτῶν ἦτο περιωρισμένος εἴχαμεν τρία κρεβάτια, τὸ **τρίκλινον**.

3. Πρὸς κατανόησιν τοῦ πλατωνικοῦ Συμποσίου ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἔχωμεν παράστασιν σαφῆ τῆς τοποθετήσεως τῶν συμποτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν προσκεκλημένων τοῦ Ἀγάθωνος δὲν μᾶς παρέχεται, ἑπομένως καὶ τῶν κλινῶν ὁ ἀριθμὸς εἰς τὸ ἑπόμενον διάγραμμα εἶναι κατ' εἰκασίαν. Βεβαία εἶναι μόνον ἡ σχετικὴ πρὸς ἀλλήλους θέσις τῶν συμποτῶν, ὅσοι ἀναφέρονται μὲ τ' ὄνομά των. Τὴν θέσιν 1, τὴν πρώτην ἐκ δεξιῶν (ἐλέγετο **προνομή**), κατέχει ὁ Φαῖδρος. Ἀκολουθεῖ ὁ ἀόριστος ἀριθμὸς τῶν παρισταμένων (180c) 2—6. Μετ' αὐτοὺς ἀκολουθεῖ ὁ Παυσανίας 7, ὁ Ἀριστοφάνης 8, ὁ Ἐρυξίμαχος 9 καὶ ὁ Ἀριστόδημος 10, προστεθεὶς ἐκ τῶν ὑστέρων (175a). Τὸ τελευταῖον κρεβάτι, τὸ πρῶτον ἐξ ἀριστερῶν, κατεῖχε μόνος του κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀγάθων (11),

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶχε πολλάκις μεγάλην σημασίαν, καὶ συχνὰ ἕνας ἀρχαῖος οἰκοδεσπότης εἶχε τὰ ἴδια βάσανα ἑνὸς σημερινοῦ, πῶς νὰ τοποθετήσῃ τὸν καθένα, ὥστε νὰ μὴ γεννηθοῦν παράπονα [1]. Συνήθως εἰς τὸ ἀκρινὸν κρεβάτι πρὸς τ' ἀριστερὰ ἐτοποθετεῖτο ὁ οἰκοδεσπότης.

κατόπιν προσετέθη μετ' αὐτὸν ὁ Σωκράτης (13), ὥστε ὁμιλεῖ τελευταῖος, διότι καὶ κατέχει τὴν τελευταίαν θέσιν. Ὅταν ἔρχεται ὁ Ἀλκιβιάδης (12), τοποθετεῖται μεταξὺ τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ Σωκράτους· αὐτὴν τὴν τοποθέτησιν παρέχει τὸ διάγραμμα. Μὲ

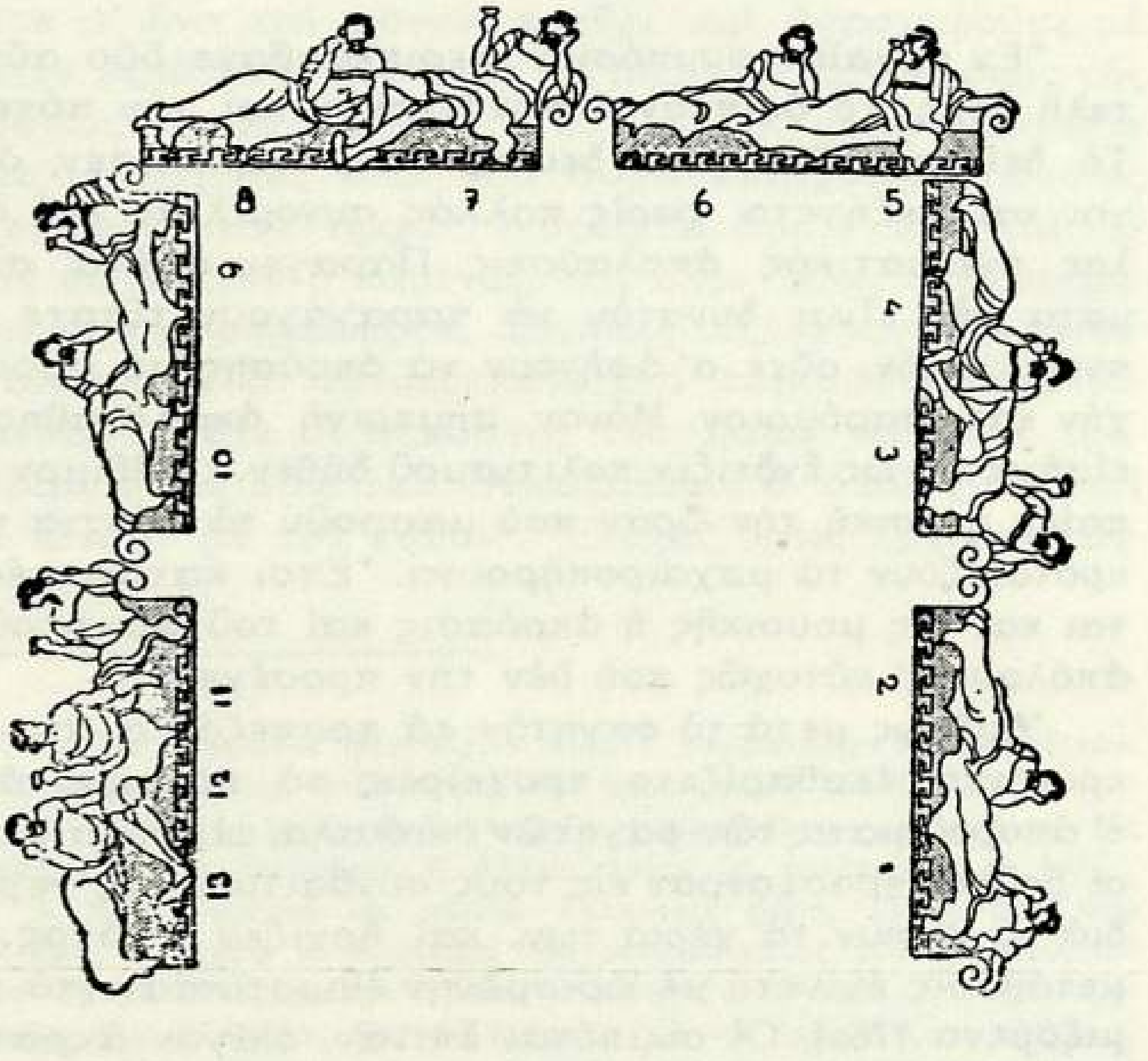

τὴν ἀλλαγὴν ὅμως τῆς θέσεως, ποὺ γίνεται 222e, ὁ Ἀγάθων λαμβάνει θέσιν ὑποκάτω (δηλ. πρὸς τὰ δεξιά) τοῦ Σωκράτους, ὥστε νὰ εὑρίσκετ' ἐκεῖνος μεταξὺ τῶν δύο καλῶν. Ἡ ὁριστικὴ λοιπὸν τοποθέτησις εἰς τὸ τελευταῖον κρεβάτι εἶναι κατὰ σειράν: 12 (Ἀλκιβιάδης), 13 (Σωκράτης), 11 (Ἀγάθων).

1. Τὸ **Συμπόσιον ἢ Λαπίθαι** τοῦ Λουκιανοῦ μᾶς περιγράφει τοιαύτας σφοδρὰς λογομαχίας μεταξὺ τῶν φιλοσόφων περὶ τῆς θέσεως—περὶ προβαδίσματος, θὰ ἔλεγεν ἕνας σημερινός. Τὰ ἴδια ἐγίνοντο καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς (**Φ. Κουκουλὲς** σ. 146 κεξ.).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Μὲ τὴν τοποθέτησιν αὐτὴν οἱ συμπόται ὅλοι ἔβλεπαν τὰ πρόσωπά των καὶ ἠμποροῦσε νὰ διεξαχθῇ γενικὴ συνομιλία, ἐνῷ σήμερον διὰ νὰ βλέπῃς ὅλους, ἰδίως τοὺς καθημένους πολὺ μακρὰν εἰς τὸ τραπέζι, πρέπει νὰ σκύψῃς, συχνότερα δέ, ὅταν τὸ τραπέζι ἔχῃ σχῆμα Π, σοῦ ἀποκρύπτονται τὰ πρόσωπα ἢ βλέπεις μόνον τὰ νῶτα τῶν περισσοτέρων συνδαιτυμόνων. Ἐνώπιον κάθε κρεβατιοῦ ἐτοποθετοῦντο μικρὰ χαμηλὰ τραπεζάκια καὶ ἐπ' αὐτῶν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ψωμιά. Εἰς τὸ κενὸν ποὺ σχηματίζει τὸ Π ἐτοποθετοῦντο οἱ κρατῆρες καὶ τ' ἄλλα βοηθητικὰ τῆς πόσεως σκεύη καὶ ἐκυκλοφοροῦσαν οἱ ὑπηρετοῦντες δοῦλοι.

Ἓν ἀρχαῖον συμπόσιον περιελάμβανε δύο αὐτοτελῆ μέρη, τὸ **δεῖπνον** ἢ **σύνδειπνον** καὶ τὸν **πότον.** Τὸ δεῖπνον ἐθεωρεῖτο δευτερεῦον, διαρκοῦσεν ὀλίγον καὶ διεξήγετο χωρὶς πολλὰς συνομιλίας καὶ ἄλλας πνευματικὰς ἀπολαύσεις. Παραγεμισμένα στόματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγάγουν τίποτε τὸ πνευματικόν, οὔτε σ' ἀφήνουν νὰ ἀκούσῃς μὲ προσοχὴν κάτι παρόμοιον. Μόνον σημερινὴ ἀκαλαισθησία εἰσήγαγεν, ὡς ἔνδειξιν πολιτισμοῦ δῆθεν, τὸ ἔθιμον νὰ παίζῃ μουσικὴ τὴν ὥραν ποὺ μασσοῦν τὰ δόντια καὶ κροταλίζουν τὰ μαχαιροπήρουνα. Ἔτσι καταστρέφεται καὶ τῆς μουσικῆς ἡ ἀκρόασις καὶ τοῦ φαγητοῦ ἡ ἀπόλαυσις· εὐτυχῶς ποὺ δὲν τὴν προσέχεις [1].

Ἀμέσως μετὰ τὸ φαγητὸν τὰ τραπεζάκια ἀπεμακρύνοντο, ἐκαθαρίζετο προχείρως τὸ πάτωμα ἀπὸ τ' ἀπορρίμματα τῶν φαγητῶν (κόκκαλα, ψίχουλα κλπ.), οἱ δοῦλοι προσέφεραν εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας νερόν, διὰ νὰ νίψουν τὰ χέρια των, καὶ ἤρχιζεν ὁ **πότος.** Ἡ μετάβασις ἐγίνετο μὲ ὡρισμένην ἐθιμοτυπίαν (**τὰ νομιζόμενα** 176a). Οἱ συμπόται ἔπιναν ὀλίγον ἄκρατον

1. Ἀνάλογος εἶναι ἡ βυζαντινὴ συνήθεια τῶν μοναστηρίων νὰ διαβάζῃ ἕνας μοναχὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος λόγους πατέρων καὶ συναξάρια, μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀφαιρέσουν καὶ ἀπὸ τὸ φαγητὸν κάθε ὑλικὸν χαρακτῆρα. Ἐξοικειώνει ἁπλῶς εἰς χρησιμοποίησιν μηχανικὴν κειμένων ἀξίων πάσης προσοχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ ἀναγινώσκων αἰσθάνεται οὔτε οἱ τρώγοντες ἔχουν τὸν καιρὸν καὶ τὴν ὄρεξιν ν' ἀκούσουν τί λέγει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τιμὴν τοῦ **ἀγαθοῦ δαίμονος**, τοὺς ἐμοιράζοντο κατόπιν στεφάνια, ἐνίοτε καὶ μύρα[1], ἐγίνοντο αἱ σπονδαὶ εἰς διαφόρους θεοὺς (Δία Ὀλύμπιον, θεοὺς Ὀλυμπίους, Δία Σωτῆρα κλπ)[2], ἐκαίετο λιβανωτός, καὶ ὅλοι ἐν χορῷ μὲ συνοδείαν συνήθως αὐλῶν ἔψαλλαν ἕναν ὕμνον πρὸς τὸν θεόν. Τώρα πλέον ἠμποροῦσαν ν' ἀρχίσουν τὴν οἰνοποσίαν.

Ἔπιναν πάντοτε κρασὶ νερωμένον (**κεκραμένον οἶνον**)—τὸ **ἀκρατοποτεῖν** ἐθεωρεῖτο δεῖγμα καταχρήσεως ἀξιομέμπτου, ἀλκοολισμοῦ θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς[3] —ἀπὸ ἕνα μεγάλον κρατῆρα εἰς τὸ μέσον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἡ **κρᾶσις**. Πολλάκις τὸ κέρασμα ἐγίνετο μ' ἕνα καὶ μόνον ποτῆρι καὶ ἐπροχωροῦσε μὲ τάξιν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ (223c). Ὁ τρόπος τῆς πόσεως ἐκανονίζετο εἴτε διὰ κοινῆς συμφωνίας εἴτε ἀπολυταρχικῶς ὑπὸ τοῦ **συμποσιάρχου**[4], ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο κατ' ἀρχάς. Αὐτὸς θὰ ὥριζε πότε καὶ πόσον θὰ ἔπινεν ὁ καθένας, καὶ ὅλοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ συμμορφωθοῦν. Συνήθως ἐξέλεγαν τὸν ἀνθεκτικώτερον ἢ αὐτοεξελέγετο ὁ περισσότερον μεθυσμένος[5]. Τότε αἱ ἀξιώσεις του ἦσαν πολλάκις τρομεραί, ὅπως ἐδῶ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ νὰ πίνουν μὲ τὸν κάδον[6]. Ἐνωρὶς ὅμως ἤρχισε ν' ἀν-

---

1. Τὰ στεφάνια δὲν εἶχαν ἁπλῶς χαρακτῆρα διακοσμητικόν. Ὁ στεφανούμενος ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ.

2. Καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐσυνηθίζετο νὰ πίνουν εἰς **πρεσβείαν τῆς Θεοτόκου** ἢ ἄλλου ἁγίου (Φ. Κουκουλὲς σ. 148).

3. Καὶ σήμερον εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη, ἰδίως ἐκεῖ ποὺ δὲν ἔχει εἰσαχθῆ τὸ σύστημα τοῦ ρετσινώματος τοῦ κρασιοῦ, πίνουν πάντοτε νερωμένον κρασί. Μόνον εἰς τὸ πρόγευμα χρησιμοποιοῦν τὸν ἄκρατον, ζεστὸν ἐνίοτε, διὰ νὰ ἐμβαπτίζουν τὸ ψωμί των, ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι (**ἀκράτισμα**). Δυστυχῶς καὶ αὐτὴ ἡ ὡραία καὶ ὑγιεινὴ συνήθεια κινδυνεύει νὰ σβήσῃ, μὲ τὴν διάδοσιν τοῦ καφέ, τοῦ τείου καὶ ἄλλων ξενικῶν ροφημάτων.

4. Ἐλέγετο καὶ **ἄρχων τῆς πόσεως** ἢ **βασιλεύς**. Εἰς τὸ πλατωνικὸν Συμπόσιον μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀλκιβιάδου συμποσίαρχος δὲν ὑπάρχει, διότι ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις νὰ πίνουν κατὰ βούλησιν.

5. Ὁ Πλάτων τὸ καταδικάζει ρητῶς Νόμ 640d.

6. Πρβλ. 213e, 220a καὶ 223b. Πρβλ. σ. 194,3·

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τικαθίσταται τὸ ἄγριον αὐτὸ σύστημα τοῦ ἐξαναγκασμοῦ μὲ τὴν πολιτισμένην ἐλαστικότητα νὰ πίνῃ κανεὶς ἐλεύθερα ὅσον θέλει (176e). Τότ' ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ περισσότερα ποτήρια. Ὁ καθένας ἔνευεν εἰς τὸν οἰνοχοοῦντα δοῦλον νὰ τὸν κεράσῃ[1].

Τὸ σύνηθες τέλος τῶν συμποσίων αὐτῶν ἦτο νὰ μεθύσουν ἢ ν' ἀποκοιμηθοῦν ὅλοι. Ἐνίοτε μάλιστα μεθυσμένοι ἐξήρχοντο τὰ ἐξημερώματα εἰς τοὺς δρόμους ἢ ἐπήγαιναν εἰς ἄλλα σπίτια, ὅπου ἐδίδοντο συμπόσια, ὅπως σήμερον κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεων. Ἀλλ' ἡ μέθη ἀργοῦσε νὰ ἔλθῃ, διότι τὸ κρασὶ ἦτο νερωμένον, καὶ τὴν ὥραν ἐγέμιζαν ἐν τῷ μεταξὺ μὲ διαφόρους λόγους καὶ ἀπολαύσεις, ὄχι μὲ φαγοπότι μόνον. Μισθωμένοι ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότην, ἢ κάποτε καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ πληρωθοῦν διὰ τοὺς κόπους των, ἐνεφανίζοντο διάφοροι καλλιτέχναι, γελωτοποιοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἢ ἐξ εὐκαιρίας, παράσιτοι, ἀκροβάται καὶ ταχυδακτυλουργοὶ (**θαυματοποιοί**), ἰδιαιτέρως ὅμως γυναῖκες, **αὐλητρίδες, ψάλτριαι** (ποὺ ἔπαιζαν κιθάραν) καὶ **ὀρχηστρίδες**, αἱ ὁποῖαι προσέφεραν εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας τὴν τέχνην των, καὶ συχνὰ ὄχι μόνον αὐτήν.

Ἀλλ' ἤδη εἰς τὰς περισσότερον καλλιεργημένας τάξεις παρατηρεῖται ἡ προσπάθεια νὰ περιορισθῇ ἡ συμβολὴ τῶν ξένων αὐτῶν καὶ κατωτέρων κοινωνικῶς προσώπων εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον ἀνθρώπου ἐλευθέρου καὶ πολιτισμένου νὰ χρειάζεται τοιαῦτα ἄτομα διὰ νὰ διασκεδάσῃ, καὶ ὁ Πλάτων ῥητῶς καταδικάζει παρόμοια συμπόσια[2]. Αἱ αὐ-

1. Τὸν τρόπον μᾶς περιγράφει ὁ Θέογνις 467κεξ. ὅπου συνιστᾶται μήτε νὰ κρατῇ κανεὶς διὰ τῆς βίας ἕνα ποὺ θέλει ν' ἀναχωρήσῃ, μήτε νὰ ἀποδιώκῃ, μήτε νὰ ἐξυπνᾷ τὸν ἀποκοιμηθέντα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κρασιοῦ, **τῷ πίνειν δ' ἐθέλοντι παρασταδὸν οἰνοχοείτω· οὐ πάσας νύκτας γίνεται ἁβρὰ παθεῖν.**

2. Πρωταγ. 347cd **καὶ γὰρ οὗτοι (οἱ φαῦλοι καὶ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι), διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀλλήλοις δι' ἑαυτῶν συνεῖναι ἐν τῷ πότῳ μηδὲ διὰ τῆς ἑαυτῶν φωνῆς καὶ τῶν λόγων τῶν ἑαυτῶν ὑπὸ ἀπαιδευσίας, τιμίας ποιοῦσι τὰς αὐλητρίδας, πολλοῦ**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λητρίδες ἀπεπέμποντο, ὅπως καὶ ἐδῶ 176e[1], καὶ ὁ κάθε συμπότης ὑπεχρεοῦτο προσωπικὴν συμβολὴν νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν συντροφιάν. Συνίστατο δὲ ἡ συμβολὴ εἰς διάφορα «παιγνίδια συναναστροφῶν», ὅπως τὸ νὰ λύσουν αἰνίγματα (γρίφους Ἀριστοφ. Σφῆκ. 20), ἢ τὸ **εἰκάζειν** καὶ **ἀντεικάζειν**, ὅπου ὑπεχρεώνετο ὁ καθένας νὰ παρομοιάσῃ τὸν ἄλλον μὲ κάτι, μ' ἕνα ζῷον π. χ. ἢ μ' ἓν ἀντικείμενον, καὶ ὁ ἄλλος ἀπαντοῦσε πάλιν μὲ παρομοίωσιν[2], καὶ ἄλλα. Εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον ἀνῆκεν ἡ συμβολὴ μ' ἕνα ποίημα ἢ ἕνα τραγοῦδι, κατὰ προτίμησιν ἰδιότευκτον καὶ αὐτοσχέδιον καὶ ἐπίκαιρον (ἐνίοτε οἱ στίχοι μόνον ἦσαν ἰδιότευκτοι, τὸ μέλος ἦτο παλαιόν), ἐν ἀνάγκῃ ὅμως καὶ μὲ στίχους ἢ μέλος ἀπὸ γνωστὸν ποιητήν. Τὰ ποιήματ' αὐτὰ πολλάκις ἤρεσαν, τὰ ἐπαναλάμβαναν ἐν χορῷ οἱ ἄλλοι, ἐγίνοντο καὶ ἔξω τοῦ συμποσίου γνωστά, καὶ ἐκυκλοφοροῦσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνωνύμως. Ἔχομεν δὲ ἕνα πλῆθος τοιούτων προϊόντων τῆς στιγμῆς καὶ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ποιημάτων τοῦ Θεόγνιδος καὶ εἰς τὰ λεγόμενα **σκόλια**[3]. Ἄλλοτ' ἐδί-

---

μισθούμενοι ἀλλοτρίαν φωνὴν τὴν τῶν αὐλῶν, καὶ διὰ τῆς ἐκείνων φωνῆς ἀλλήλοις σύνεισιν· ὅπου δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ συμπόται καὶ πεπαιδευμένοι εἰσίν, οὐκ ἂν ἴδοις οὔτ' αὐλητρίδας οὔτε ὀρχηστρίδας οὔτε ψαλτρίας, ἀλλ' αὐτοὺς αὐτοῖς ἱκανοὺς ὄντας ἄνευ τῶν λήρων τε καὶ παιδιῶν τούτων διὰ τῆς αὐτῶν φωνῆς, λέγοντάς τε καὶ ἀκούοντας ἐν μέρει ἑαυτῶν κοσμίως, κἂν πάνυ πολὺν οἶνον πίωσιν. Καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης καταδικάζει τοὺς Θηβαίους, ποὺ εἶναι περίφημοι αὐληταί, μ' ἀνάλογα ἐπιχειρήματα· αὐλείτωσαν Θηβαίων παῖδες· οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι (Πλουτ. Ἀλκιβ. 2).

2. Ὁ Πλούταρχος ἀφιερώνει ἓν ἀπὸ τὰ Συμποσιακά του προβλήματα (7, 7) εἰς τὸ ζήτημα εἰ δεῖ παρὰ πότον αὐλητρίσι χρῆσθαι. Ὡς Βοιωτός, δὲν ἐγκρίνει τὸν ἀποκλεισμόν των.

2. Εἰς τὸ εἰκάζειν αὐτὸ ἀνήκει καὶ τοῦ Σωκράτους ἡ παρομοίωσις μὲ Σιληνόν.

3. Καὶ τοῦτο τὸ ἔθιμον ἐσυνηθίζετο εἰς παλαιότερα χρόνια εἰς τὰς συγκεντρώσεις καὶ ἐκδρομάς. Τ' ἀντικατέστησαν τὰ γραμμόφωνα, τὰ ραδιόφωνα καὶ αἱ ἄλλαι πολυώνυμοι πηγαὶ τοῦ μηχανικοῦ Φαραώ, ποὺ λέγεται πολιτισμός. Ἡ συμβολὴ τῶν ἀνθρώπων περιωρίσθη εἰς τὰς μωρίας, ποὺ προσφέρονται ὡς εὐφυολογίαι ἀπὸ στόματα, τὰ ὁποῖα, ἂν ἐτραγουδοῦσαν, θὰ ἦσαν ὀλιγώτερον ὀχληρά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δετο ἕνα θέμα πρὸς ἀνάπτυξιν, ἡ ἑρμηνεία π. χ. ἑνὸς χωρίου ποιητοῦ, ἢ μία παραδοξολογία, ἢ ὁ ἐγκωμιασμὸς ὡρισμένου προσώπου ἢ πράγματος [1], μὲ τὴν σιωπηρὰν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ διαπραγμάτευσις θὰ ἐγίνετο μὲ πνεῦμα καὶ χάριν, χωρὶς σχολαστικισμοὺς καὶ ἐριστικότητα [2].

Ὅλ' αὐτὰ ἐγίνοντο κατὰ σειρὰν μὲ ὡρισμένην τάξιν, ὅπως ὥριζεν ὁ συμποσίαρχος ἢ ὁ προτείνας τὸ θέμα **(ὁ πατὴρ τοῦ λόγου)**. Πολλάκις τὸ θέμα δὲν ἦτο δι' ὅλους ἕνα καὶ τὸ αὐτό· ὁ προηγούμενος ὥριζε μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς του, τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας τοῦ ἑπομένου· ἔτσι ἐξησφάλιζαν, ὅτι καὶ οἱ ἑπόμενοι θὰ ἐπρόσεχαν εἰς τὰς ὁμιλίας καὶ δὲν θὰ ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὴν ἑτοιμασίαν τῆς ἰδικῆς των ὁμιλίας, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀληθινὰ αὐτοσχέδιος. Αὐτὸ ἦτο ἡ **περίοδος λόγων**. Ἐννοεῖται, ὅσον ἀνώτερον καὶ πνευματικώτερον ἦτο τὸ περιβάλλον, τόσον καὶ τὰ θέματα ἦσαν ὀλιγώτερον κοινοτοπικὰ καὶ αἱ ὁμιλίαι πρωτοτυπώτεραι. Τὸ πνεῦμα, ὡς ἀστειότης μαζὶ καὶ ὡς βαθύνοια, καὶ ἡ ἀττικὴ εὐτραπελία, ἐξαναμμένα ἀπὸ τὸ κρασὶ τὸ ὀλιγοστὸν [3] καὶ ἀπὸ τὸν διάχυτον ἐρωτισμὸν ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ὡραίων νέων, ἔδιδαν καρποὺς ἀγλαούς.

Ἀπὸ τὰ σημερινὰ γεύματα διέφερεν ἓν ἀρχαῖον συμπόσιον ὄχι μόνον εἰς τὸ ὅτι τὸ φαγητὸν εἶχε πολὺ περιωρισμένην θέσιν καὶ ἦτο ἀσυγκρίτως λιτότερον ἀπὸ σήμερον· ἀλλὰ κυρίως ὅτι, μὲ τὸν

1. Εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος ὁρίζεται ὡς θέμα: τί εἶναι ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ὁ καθένας εἶναι ὑπερήφανος;

2. Εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν καὶ τῶν διαφόρων ειδικοτήτων εἰσέρρευσε καὶ ἐδῶ ὁ σχολαστικισμὸς ἀθρόος, καὶ τὸ συμπόσιον μετεβάλλετο εἰς κέντρον ἐπιλύσεως ἐπιστημονικῶν μικροπροβλημάτων ἢ ἐπιδείξεως βιβλιακῆς σοφίας. Τὰ **Συμποσιακὰ Προβλήματα** τοῦ Πλουτάρχου καὶ οἱ **Δειπνοσοφισταὶ** τοῦ Ἀθηναίου μᾶς δίδουν εἰκόνα τοῦ τί ἐγίνετο κάποτε εἰς τὴν πραγματικότητα κατὰ τὰ συμπόσια τῶν λογίων· οὔτε πανεπιστημιακὰ φροντιστήρια νὰ ἦσαν!

3. Ὁ Πλάτων ἐξαίρει εἰς τοὺς Νόμους 649a κεξ., ὅτι ἡ ἐλαφρὰ οἰνοποσία χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἱλαρότητα καὶ παρρησίαν καὶ αἰσιοδοξίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

περιωρισμένον ἀριθμὸν τῶν συμποτῶν, τὴν ἀναπαυτικήν των τοποθέτησιν γύρω γύρω, μὲ τὴν τάξιν ἡ ὁποία ἠκολουθεῖτο, δὲν εἴχαμεν μετακινήσεις προσώπων, χορούς, ἀπασχολήσεις εἰς ἰδιαιτέρους κύκλους. Εὐνοεῖτο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀνάπτυξις ὁμιλίας ἀληθινὰ κ ο ι ν ῆ ς, χωρὶς τὸ ἀηδὲς θέαμα τῶν μικροομάδων μὲ τὰ ἰδιαίτερά των κρυφομιλήματα (ποὺ ἂν δὲν ἀναφέρονται εἰς ὑποθέσεις ἐπαγγελματικάς, στρέφονται γύρω ἀπὸ κακογλώσσους σκανδαλοθηρίας καὶ ἀνέκδοτ' ἁλμυρά), μὲ τὰ σαχλὰ φιλοφρονήματα πρὸς κυρίας, δάνεια ἢ ἀπρόσωπα τελείως, μὲ τὰ πείσματα τὰ σιωπηρὰ καὶ τὰς διὰ βλεμμάτων συνεννοήσεις, μὲ τὴν χαρτοπαιξίαν, καὶ ὑπεράνω τούτων τὰς ἀπεγνωσμένας προσπαθείας τοῦ οἰκοδεσπότου νὰ συνάπτῃ ἐφημέρους καὶ ἐπιφανειακὰς γνωριμίας καὶ ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν προσκεκλημένων. Τὰ χαρίσματά του εἶχε τότε τὴν εὐκαιρίαν ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος νὰ ἐπιδείξῃ, ἐνῷ σήμερον ὡς προσκεκλημένος δὲν διαφέρει σημαντικὰ ἀπὸ ἕναν ἰδιοκτήτην ἐδωδιμοπωλείου ἢ ἕναν ὑπάλληλον Τραπέζης. Καὶ ἡ ἐπίδειξις αὐτὴ εἶχεν ἕνα χαρακτῆρα ἀβιάστου καὶ ἀνέτου φυσικότητος, ἐνῷ σήμερον, ὁσάκις ὁ οἰκοδεσπότης θελήσῃ νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς καλεσμένους του καὶ μίαν λογοτεχνικὴν ἢ καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, σβήνει ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς κοινωνικότητος, καὶ οἱ συνδαιτυμόνες μεταβάλλονται εἰς ἕνα, ἔστω καὶ περιωρισμένον ἀριθμητικῶς, κοινὸν θεάτρου ἢ αἰθούσης συναυλιῶν ἢ διαλέξεων, τὸ ὁποῖον εἴτε ἀκροᾶται παθητικῶς καὶ ὑπομονητικά, εἴτε καὶ κατὰ βάθος πλήττει, διότι διεκόπη τοῦ καθενὸς κάποια ἐνασχόλησις περισσότερον ἐνδιαφέρουσα.

Διὰ τὸν ἀρχαῖον ὅμως συμπότην καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ θέματος ἐλαμβάνετο διὰ κοινῆς ἀποφάσεως καὶ κανὼν ὕψιστος καλῆς ἀνατροφῆς ἦτο τὸ **εἰς τὸ μέσον φέρειν.** Ὅλοι ἔπρεπε, κατὰ τὰς δυνάμεις του ὁ καθείς, νὰ παρουσιάσουν κάτι χάριν τῆς κοινῆς συνδιαλέξεως, καὶ ἡ ὁμοιορρυθμία τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ ἐτελοῦντο τὰ συμπόσια, ὅσα ἔχομεν ἡμεῖς ὑπ' ὄψει, ἐπέτρεπε νὰ τίθεται ἡ ἀξίωσις αὐτή. Ὁ Θέογνις τὸ λέγει 495:

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὸ μέσον φωνεῦντες ὁμῶς ἑνὶ καὶ συνάπασι·
χοὔτως συμπόσιον γίνεται οὐκ ἄχαρι.

Ἔτσι τὸ συμπόσιον ἀνεδεικνύετο **εἰς πρόφασιν παντοδαπῶν λόγων**, ἀπὸ τὸ ὁποῖον φεύγων κανεὶς συναπεκόμιζε, μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν ὡραίων στιγμῶν φαιδρότητος καὶ ἐγκαρδιότητος, καὶ ἀρκετὰ διδάγματα[1]. Ἐξηγεῖται τώρα, πῶς τὰ ἀρχαῖα συμπόσια, ἀλλ' ὄχι καὶ τὰ σημερινὰ γεύματα, ἠμποροῦσαν νὰ χρησιμεύσουν ὡς πλαίσιον πρὸς ἀνάπτυξιν προβλημάτων τῆς ζωῆς σπουδαιοτάτων.

Τὴν βαθεῖαν αὐτὴν παιδαγωγικὴν σημασίαν τῶν συμποσίων (Νομ. 641c) διέγνωσεν ὁ Πλάτων, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοὺς Νόμους του 640 κεξ. προβαίνει εἰς διαγραφὴν κανονισμῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ πρέπῃ νὰ ρυθμίζουν τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς, ὥστε ν' ἀποδώσουν ὅ,τι θὰ ἠμποροῦσαν διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τῶν μετεχόντων. Ὡραία εἶναι καὶ ἀξίζει νὰ τὴν παραθέσωμεν μία περικοπή, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἀθηναῖος ἀπαντᾷ εἰς τοῦ Κρητὸς Κλεινίου τὴν ἀντίρρησιν. Ὁ Κλεινίας ἐρωτᾷ, τί κέρδος θὰ ἔχουν ἀπὸ τοιαύτην διαρρύθμισιν τῶν συμποσίων ἀνάλογον πρὸς τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει τῶν δωρικῶν συσσιτίων ὁ θεσμός, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου ὁ Ἀθηναῖος ἐπέκρινεν ὡς μιλιταριστικά. Καὶ ὁ Ἀθηναῖος ἀπαντᾷ 641 b: ἡ ὀρθὴ παιδεία θὰ εἶναι τὸ κέρδος, ἡ ὁποία καὶ εἰς τ' ἄλλα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πόλεμον εἶναι χρήσιμος· **παιδεία μὲν οὖν φέρει καὶ νίκην, νίκη δ' ἐνίοτε ἀπαιδευσίαν . . . καὶ παιδεία μὲν οὐδεπώποτε γέγονεν Καδμεία, νῖκαι δὲ ἀνθρώποις πολλαὶ δὴ τοιαῦται γεγόνασίν τε καὶ ἔσονται** — καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ἐγκώμιον τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς. Τὸ συμπόσιον, τονίζει ὁ Πλάτων, ὀρθῶς διεξαγόμενον, εἶναι μεγάλον σχολεῖον διὰ τὸν

---

1. Πρβλ. Θέογνιν 563 - 6 :

κεκλῆσθαι δ' ἐς δαῖτα, παρέζεσθαι δὲ παρ' ἐσθλὸν
ἄνδρα χρεὼν σοφίην πᾶσαν ἐπιστάμενον
τοῦ συνιεῖν, ὁπόταν τι λέγῃ σοφόν, ὄφρα διδαχθῇς
καὶ τοῦτ' εἰς οἶκον κέρδος ἔχων ἀπίῃς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χαρακτῆρα· διδάσκει τὸν ἄνθρωπον τὸ μέγα καθῆκον τοῦ ἀρίστου πολίτου: **ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι μετὰ δίκης** (643e), τὸν διδάσκει τὴν ἐλευθέραν, ἄνευ ἐξαναγκασμοῦ ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους, τὸν διδάσκει τὸ θάρρος, καὶ εἶναι μαζὶ δοκιμασία τῆς αὐτοκυριαρχίας τῆς ψυχῆς καὶ **γυμνασία αἰδοῦς** 649κεξ.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Πλάτωνος, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς Ἀκαδημείας εἰσήγαγε τὰ κοινὰ συμπόσια, τὰ πλήρη εὐτραπέλου νηφαλιότητος, ἠκολούθησαν καὶ οἱ κατόπιν φιλόσοφοι. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Σπευσίππου, αὐτοῦ τοῦ ἀσκητικοῦ Ξενοκράτους, ἀναφέρονται καὶ **νόμοι συμποτικοί**. Ἀλλ' ὁ θεσμὸς τῶν συμποσίων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ. Ἐξέλιπεν, ὅπως ἐξέλιπε καὶ ἡ κοινωνία, ἡ λεπτὴ καὶ λιτή, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀνεπτύχθη καὶ ἤνθησε. Τὰ κατόπιν συμπόσια τῶν ἑλληνιστικῶν μεγαλουπόλεων καὶ τῶν Ρωμαίων ἑκατομμυριούχων εἶχαν ὡς περιεχόμενον ἀφαντάστου πολυτελείας φαγοπότια (αὐτὰ ποὺ εἶδε καὶ κατεδίκασεν ἤδη ὁ Πλάτων εἰς τὰς Συρακούσας) καὶ κατωτέρας ποιότητος μουσικὰς καὶ παντομιμικὰς ἀπολαύσεις, ἢ ἐλάμβανον τὸν χαρακτῆρα ὀργίων ὁμαδικῆς ἀναισχυντίας.

4. Ο ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΕΡΩΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ

> Le lecteur, toujours plus habile à trouver des sens obscènes que l'auteur à les écarter, se scandalise et s' éffarouche de tout. Comment ce qui passe par des oreilles impures ne contracterait-il pas leur souillure ? . . . Ce que je dois dire à mon Émile n'aura rien que d'honnête et de chaste à son oreille ; mais pour le trouver tel à la lecture, il faudrait avoir un coeur aussi pur que le sien.
> (J.-J. Rousseau, Émile IV).

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου τοῦ Συμποσίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προχωρήσωμεν, χωρὶς νὰ ἐπισκοπήσωμεν ἐν πάσῃ συντομίᾳ τὸ φαινόμενον τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν θεμελιώδη τοῦ πλα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τωνικοῦ τούτου ἔργου προϋπόθεσιν. Τὸ θέμα εἶναι βέβαια πολὺ λεπτόν. Ἀναφέρεται εἰς κάτι ἀπολύτως ξένον πρὸς τὰς συνηθείας καὶ τὰς ἠθικὰς ἀντιλήψεις τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὸ ἀντικρύσωμεν μὲ ψυχραιμίαν καὶ ἁγνότητα· τὴν καθιστᾷ ἀκόμη μεγαλυτέραν. Κλείοντες συνειδητὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐνώπιον ἑνὸς κεφαλαίου τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων τόσον σπουδαίου, δὲν κλείομεν μόνον τὸν δρόμον μας πρὸς μίαν πηγὴν ὄχι μόνον ἐλαττωμάτων, ἀλλὰ καὶ πνευματικότητος ἀνωτέρας, ὅπως θὰ ἴδωμεν· ἀδικοῦμεν καὶ τοὺς ἀρχαίους. Δι' ἐκείνους ὁ ἔρως ὁ παιδικὸς δὲν ἐθεωρεῖτο καὶ δὲν ἦτο μία ἠθικὴ ἁπλῶς διαστροφή, διαδεδομένη καὶ σήμερον περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ὁμολογοῦμεν, τὴν ὁποίαν προσπαθοῦμεν διὰ λόγους ἠθικοὺς καὶ αἰσθητικοὺς νὰ συγκαλύψωμεν μ' ἕνα πέπλον σιγῆς αἰσχυντηλῆς. Ἦτο ἕνας θεσμὸς κοινωνικῶς ἀνεγνωρισμένος, μὲ τὰς συνηθείας καὶ τοὺς κανόνας του, μὲ τὴν παράδοσιν καὶ τὴν τεχνικήν του, ὅπως ὁ ἱπποτικὸς ἔρως εἰς τὸν Μεσαίωνα. Μὲ παρρησίαν καὶ ὑπερηφάνειαν τὸν ἀνέφεραν ὡς ἕνα σημεῖον ἀνωτερότητος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους λαούς, ὡς ἕνα κατ' ἐξοχὴν δεῖγμα πολιτισμοῦ. Ὡς θεσμὸν λοιπὸν κοινωνικόν, ὄχι ὡς παρεκτροπήν, ἱστορικῶς καὶ ψυχολογικῶς, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὴν τὴν συνήθειαν. Νὰ εἰσδύσωμεν δηλαδὴ εἰς τὴν νοοτροπίαν ἐκείνων καὶ νὰ τὴν ἐννοήσωμεν — αὐτὴ εἶναι ἡ ὑποχρέωσίς μας. Αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι καὶ ἐπιδοκιμασία· ὅπως δὲν σημαίνει ἐπιδοκιμασίαν ἡ προσπάθεια νὰ κατανοήσωμεν ἄλλους θεσμοὺς ὄχι ὀλιγώτερον ξένους πρὸς τὰς ἠθικάς μας ἀντιλήψεις, ὅπως ἡ δουλεία, ὁ περιορισμὸς τῆς γυναικός, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ γυμνόν, ἡ ἔκθεσις τῶν νεογεννήτων κλπ. Οὔτε πάλιν καταδίκη ἀνηλεής· καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς πρὸς κάθ' ἐποχήν, ἀκόμη καὶ πρὸς τὸν θρησκόληπτον Μεσαίωνα, νὰ βροντοφωνήσῃ: ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω. Εὐτυχῶς ἡ ἐπιστήμη ἐξέφυγε πρὸ πολλοῦ τὸ δίλημμα: ἔγκρισις ἢ κατάκρισις; Ἔργον της εἶναι ἡ κρίσις, δηλαδὴ ἡ κατανόησις· καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐγκλείει πολὺ μεγαλυτέραν δικαιοσύνην καὶ σεβα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σμὸν πρὸς τοὺς πατέρας τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, παρ' ὅσον ἡ μονοκόμματος καταδίκη ἤ, τὸ χειρότερον, ἡ δῆθεν εὐλαβὴς καὶ μηδὲν μὲν λέγουσα, πολλὰ δὲ σημαίνουσα παρασιώπησις.

Τὸ πρῶτον ποὺ πρέπει νὰ τονισθῇ, εἶναι ὅτι ὁ θεσμὸς αὐτὸς εἶναι τῶν Δωριέων, ὄχι τῶν Ἰ ώ ν ω ν. Ὁ Πλάτων τὸ λέγει ρητῶς καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον 182b καὶ εἰς τοὺς Νόμους, ὅπου καὶ αὐστηρῶς τὸν καταδικάζει (636b καὶ 841a). Ὁ Ὅμηρος τὸν ἀγνοεῖ. Δηλαδὴ εἰς τὴν ἐποχήν του δὲν ὑπῆρχεν ὁ παιδικὸς ἔρως ὡς θεσμός, τὸν ὁποῖον ἀνεγνώριζεν ἢ ἠνείχετο ἡ κοινωνία· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξίν του, ὡς διαστροφῆς ὅμως, τὴν ὁποίαν ὁ σεμνὸς εἰς ὅλα ποιητὴς δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀναφέρῃ. Τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Γανυμήδους γνωρίζει ὁ Ὅμηρος (Υ 232)· ἀλλὰ πρῶτοι οἱ Δωριεῖς, ὅπως ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Πλάτων (Νόμ. 636c), ἔδωσαν εἰς τὸν μῦθον αὐτὸν παιδεραστικὸν νόημα. Ὁ Λάϊος λαμβάνει τὸν γνωστὸν χρησμόν, ὁ ὁποῖος τὸν καταδικάζει εἰς τὴν βαρυτάτην ποινὴν τῆς ἀπαιδίας, πρὸς τιμωρίαν μιᾶς παιδεραστικῆς παρεκτροπῆς. Τόσον αὐστηρὰ κατεδίκαζαν τὴν συνήθειαν οἱ Ἴωνες τῆς ἐπικῆς παραδόσεως καὶ κατόπιν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους! Φυσικὰ συμπτώματα παιδεραστικὰ δὲν ἔλειπαν καὶ εἰς τὴν Ἰωνίαν· τὰ ποιήματα τοῦ Ἀνακρέοντος τὸ μαρτυροῦν, καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πολυκράτους εἰς τὴν Σάμον ὑπῆρχαν μαζὶ μὲ τ' ἄλλα συμπτώματα χλιδῆς καὶ ὡραῖοι ἔφηβοι. Ἀλλὰ περιωρίζοντο εἰς ξένους καὶ δούλους καὶ ἐθεωροῦντο ὡς παραπτώματα, ὡς προϊόντα θλιβερᾶς ἀνάγκης ἢ διαστροφῆς φυσικῆς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ σήμερον εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

Τοὐναντίον εἰς τὰς δ ω ρ ι κ ὰ ς π ο λ ι τ ε ί α ς ὁ παιδικὸς ἔρως ἦτο θεσμὸς ἀνεγνωρισμένος, σχεδὸν κρατικός. Εἰς τὴν Ἠ λ ε ί α ν, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλάτων 182b, καὶ εἰς τὴν Θ ε σ σ α λ ί α ν ἡ σχέσις ἐραστοῦ καὶ ἐρωμένου ἦτο δημοσίᾳ γνωστή. Τὸ ἴδιον εἰς τὴν Β ο ι ω τ ί α ν. Ὅ,τι ὁ Φαῖδρος 178e κηρύσσει ὡς ἰδεῶδες, τὴν ὀργάνωσιν στρατιωτικοῦ σώματος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀπὸ ζεύγη ἐραστῶν καὶ ἐρωμένων, εἶχε γίνει πραγματικότης εἰς τῶν Θηβαίων τὸν περίφημον ἱερὸν λόχον, θεσμὸν πολὺ παλαιόν, ἀναδιοργανωθέντα τὸν 4. αἰῶμα ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης τῶν Λεύκτρων ('Αθήν. 561 f). Τὰ ζεύγη ἐδεσμεύοντο μεταξύ των μὲ ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἔδιδαν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ 'Ιολάου, τοῦ φίλου τοῦ 'Ηρακλέους (Πλουτ. 'Ερωτ. 761 d) — δι' αὐτὸ ὠνομάζετο καὶ **ἱερὸς** ὁ λόχος — ὁ δὲ ἡρωϊσμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅπως τὸν ἔδειξαν καὶ εἰς τὰ Λεῦκτρα καὶ εἰς τὴν Μαντίνειαν καὶ εἰς τὴν Χαιρώνειαν, ὅπου μόνοι αὐτοὶ μέσα εἰς τὴν ἐπαίσχυντον φυγὴν τῶν ἀθηναϊκῶν ὄχλων ἔσωσαν τὴν τιμὴν τῆς 'Ελλάδος, ὅταν δὲν ἠμποροῦσαν πλέον νὰ σώσουν τὴν ἐλευθερίαν της, ἀποδεικνύει πόσον δίκαιον εἶχεν ἕνας μεταγενέστερος Βοιωτός, ὁ Πλούταρχος, ἀνακηρύττων **ὡς μόνον ἀήττητον ὄντα τὸν Ἔρωτα τῶν στρατηγῶν** ('Ερωτ. 761c) [1].

Εἰς τὴν Θήραν, ἀποικίαν λακωνικήν, αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν παρὰ τοὺς περιβόλους τῶν θεῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Καρνείου 'Απόλλωνος, ἐπιγραφὰς ἀπὸ τὸν 7. ἤδη π. Χ. αἰῶνα, διὰ τῶν ὁποίων μὲ ἀπίστευτον εἰλικρίνειαν εἰς τὰς ἐκφράσεις διαιωνίζονται τοιαῦται σχέσεις ὄχι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν θρησκείαν. 'Απὸ τὰ Μέγαρα ὁ Θέογνις ἐνδύει τὴν βιοτικήν του σοφίαν καὶ τὴν πολιτικήν του πεῖραν εἰς παραινέσεις πρὸς τὸν ἐρώμενόν του τὸν Κύρνον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνονται καὶ καθαρῶς ἐρωτικαὶ περικοπαί. 'Ο Πίνδαρος, ὁ αὐστηρὸς καὶ εὐσεβής, τῆς θείας ἀρετῆς ὁ προφήτης Πίνδαρος, ἀφήνει νὰ χυθῇ ἡ ἐρωτική του συγκίνησις εἰς περιπαθεῖς στίχους πρὸς τὸν Τενέδιον Θεόξενον: **ἀλλ' ἐγώ,** λέγει πρὸς τὸ τέλος, **κηρὸς ὣς δαχθεὶς ἕλᾳ ἱρᾶν μελισσᾶν, τάκομαι, εὖτ' ἂν ἴδω παιδὸς νεόγυιον ἐς ἥβαν.**

1. Ἄλλωστε τοιαύτας σχέσεις ἐκαλλιεργοῦσαν ἐκεῖ καὶ ἄνδρες ἀνωτέρας ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς περιωπῆς, ὅπως ὁ 'Επαμεινώνδας, ὁ μεγαλύτερος **ἄνθρωπος** μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν τῆς 'Ελλάδος. 'Ο ἕνας ἐρώμενός του ὁ Καφισόδωρος, κοινὸν εὗρῆκε θάνατον καὶ κοινὸν τάφον εἰς τὴν μάχην τῆς Μαντινείας· ὁ ἄλλος ὁ 'Ασώπιχος ἔγινε μὲ τ' ἀνδραγαθήματά του θρυλικὸς (Πλουτ. 'Ερωτ. 761d).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἰς τὴν Σπάρτην ἡ σχέσις τοῦ ἐραστοῦ (**εἰσπνήλας** ἐλέγετο) πρὸς τὸν **ἀΐταν** (τὸν ἐρώμενον) τόσον νόμιμος ἐθεωρεῖτο, ὥστε ὁ ἐραστὴς ἐπεῖχε θέσιν ἀνεγνωρισμένου κηδεμόνος καὶ ἦτο ὑπεύθυνος ἀπέναντι τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας διὰ τὰς παρεκτροπὰς ἐκείνου[1]. Διὰ τὴν Κρήτην, τὴν κοιτίδα τῶν δωρικῶν θεσμῶν καὶ πατρίδα κατὰ τὸν Πλάτωνα τοῦ ἐθίμου, μᾶς προσφέρει ὁ Ἔφορος παρὰ Στράβωνι (σ. 483) λεπτομερῆ περιγραφὴν καὶ τῆς ἐθιμοτυπίας, ἡ ὁποία σχετικῶς ἀνεπτύχθη. Ὁ ἐραστὴς (**φιλήτωρ** ἐλέγετο) προανήγγελλε ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ ἐφήβου τὴν ἐκλογήν του, καὶ ἐκεῖνοι ἔκριναν ἂν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψουν τὴν σχέσιν αὐτήν. Κριτήριον ἦτο ὄχι ἂν ἡ σχέσις, ἀλλ' ἂν ὁ ἐραστὴς ἦτο ἀντάξιος τοῦ υἱοῦ των. Ἂν ἐπροτιμοῦσαν ἄλλον ἐραστήν, ἐφρόντιζαν νὰ ματαιώσουν τὴν ἁρπαγήν· εἰ δὲ μή, ἡ ἁρπαγὴ τοῦ νέου ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ εἶχε χαρακτῆρα εἰκονικόν, ὅπως εἰς πολλὰ μέρη καὶ διὰ τὸν γάμον συμβαίνει, εἰκονικὴ δὲ ἦτο καὶ τῶν συγγενῶν ἡ ἀντίστασις. Τὸ ζεῦγος κατέφευγεν εἰς τὰ βουνά, ἐκεῖ δὲ ἐπὶ δύο μῆνας ἐδιδάσκετο ὁ νέος τὴν σκληραγωγίαν, τὸ κυνῆγι καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, ἰδιαιτέρως τῶν δυσκόλων τεχνικῶν ὅπλων (τόξου, σφενδόνης κλπ.), εἰς τὰ ὁποῖα διεκρίνοντο εἰς τὴν Ἀρχαιότητα οἱ Κρῆτες. Κατόπιν ἐπέστρεφαν. Ὁ ἐραστὴς ἐχάριζεν εἰς τὸν νέον μίαν πανοπλίαν, τὴν πρώτην ποὺ θὰ ἐφοροῦσεν[2], ἕνα κύπελλον καὶ ἕνα βόδι, τὸ ὁποῖον ἐθυσιάζετο εἰς τὸν Δία. Ὁ νέος ἐλάμβανε τότε τὸ ὄνομα **κληνὸς** καὶ ἀπέλαυε μεγάλων τιμῶν. Ἡ μεγαλυτέρα ἐντροπὴ δι' ἕνα νέον ἦτο νὰ μὴν εὑρεθῇ καὶ δι' αὐτὸν ἕνας φιλήτωρ. Ἡ σχέσις ἐξηκολού-

---

1. Ὁ Ἀγησίλαος ὑπῆρξεν ἐρώμενος τοῦ Λυσάνδρου (Πλουτ. Ἀγησ. 2), ὁ δὲ Ξενοφῶν, ὁ θαυμαστής του, μᾶς περιγράφει διὰ μακρῶν καὶ χωρὶς καμμίαν πρόθεσιν ἐπικρίσεως πόσον ἐρωτύλος ἦτο. Ἀκόμη τὸ 219, εἰς ἐποχὴν παρακμῆς, ἔχομεν τὸ παράδειγμα ἑνὸς ἐρωμένου, τοῦ Παντέως, ὁ ὁποῖος συμμερίζεται πιστὸς ὡς τὸν θάνατον τὸ τέλος τοῦ ρωμαντικοῦ βασιλέως Κλεομένους.

2. Τὸ ἴδιον ἐγίνετο καὶ εἰς τὰς Θήβας, Πλουτ. Ἐρωτ. 761b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θει καὶ κατόπιν, ἰδίως εἰς τοὺς πολέμους — καὶ ἦσαν ἀτελείωτοι οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν Κρητῶν — ὁ ἐρώμενος ἐλέγετο μάλιστα **παρασταθένς**, δηλαδὴ παραστάτης εἰς τὰς μάχας.

Μέσην τινὰ θέσιν μεταξὺ τῶν Ἰώνων τῆς Ἀσίας καὶ τῶν Δωριέων κατεῖχον καὶ εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτα, ὅπως καὶ εἰς τ' ἄλλα στοιχεῖα τοῦ κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Ἴωνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ Εὐβοεῖς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ παιδικὸς ἔρως εἰσήχθη μαζὶ μὲ ἄλλα δωρικὰ στοιχεῖα, τὴν γυμναστικὴν π. χ., τὸν δωρικὸν χιτῶνα, τὰς ἑταιρείας κλπ., ὡς μόδα δωρικὴ εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν — καὶ τὸν τόνον, ὡς γνωστόν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν 5. αἰῶνα ἔδιδεν ἡ δωρικὴ ἀριστοκρατία εἰς τὰ ζητήματ' αὐτὰ—μεταξὺ τῶν τάξεων ἐκείνων, ποὺ εἶχαν τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἄνεσιν νὰ συχνάζουν εἰς τὰ γυμναστήρια. Εἰς τὴν Χαλκίδα ἕνα ποίημα, ποὺ μᾶς διασῴζει ὁ Πλούταρχος (Ἐρωτ. 761a) ἐξυμνεῖ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν ἔρωτα τῶν **ἱπποτῶν**, ὅπως ἐλέγοντο ἐκεῖ οἱ εὐγενεῖς:

Ὦ παῖδες οἳ χαρίτων τε καὶ πατέρων λάχετ' ἐσθλῶν,
μὴ φθονεῖθ' ὥρας ἀγαθοῖσιν ὁμιλίαν·
σὺν γὰρ ἀνδρείᾳ καὶ ὁ λυσιμελὴς Ἔρως
ἐνὶ Χαλκιδέων θάλλει πόλεσιν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐτραγούδησαν τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἔρωτος ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Σόλων, ὁ ὁποῖος καὶ νομοθετικῶς ἀπηγόρευσε τὸν ἔρωτα καὶ τὴν γυμναστικὴν εἰς τοὺς δούλους. Οἱ ἀπλοϊκοὶ ἀκόμη ἀγγειογράφοι ἐστόλιζαν τὰ ἀγγεῖα των μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ὡραίων ἐφήβων τῆς ἡμέρας (**ὁ δεῖνα καλός**), ὅπως τώρα οἱ λαϊκοὶ ἄνθρωποι μὲ τὰς φωτογραφίας τῶν κινηματογραφικῶν ἀστέρων καὶ τῶν διαφόρων μίς. Ἐντούτοις θεσμὸς ἀνεγνωρισμένος δὲν ἦτο, οὔτε στοιχεῖον ἐπίσημον τῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἠθικὴ συνείδησις τῆς ἰωνικῆς λαϊκῆς μάζης δὲν ἠδυνήθη νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὸ ἔθιμον. Τὸ ἀντίκρυζεν, ὅπως οἱ bourgeois τοῦ 17. καὶ 18. αἰῶνος τὰς ἠθικὰς παρεκτροπὰς τῶν ἀριστοκρατικῶν τάξεων, ὡς αὐτονόητον προνόμιον τῶν τάξεων αὐτῶν, ὡς μίαν passion noble, ποὺ ἐξύψωνε βεβαίως κοινωνικῶς ἐκεῖνον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁ ὁποῖος τὴν ἐξήσκει, κατεβίβαζεν ὅμως ἠ θ ι κ ῶ ς ἐκεῖνον, εἰς βάρος τοῦ ὁποίου ἐξησκεῖτο, τὰ παιδικά. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν προϋποθέτει καὶ ζητεῖ ὀρθολογιστικὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ εἰς τὸν λόγον του, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω II § 4, ὁ Παυσανίας.

Ἡ π ρ ο έ λ ε υ σ ι ς τοῦ θεσμοῦ τούτου δὲν μᾶς εἶν' ἐπακριβῶς γνωστή. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἶναι γέννημα τῆς ζωῆς τοῦ στρατοπέδου καὶ ὅτι ἀνήκει εἰς ἐποχὰς μεταναστεύσεων καὶ νομαδικῶν περιπετειῶν πολεμικῶν στιφῶν, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ γυναῖκες λείπουν ἢ εἶναι ἀριθμητικῶς ἀνεπαρκεῖς. Τ' ἀποδεικνύει ὄχι μόνον ἡ ἀναλογία πρὸς ἄλλους λαούς [1], εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἀρχαῖοι παρετήρησαν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐθίμου (τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Γερμανούς), καὶ λαοὺς τῶν νεωτέρων χρόνων (θὰ ἀνέφερα τοὺς Τούρκους), ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ κατόπιν συνδέεται μὲ τὴν πολεμικὴν ζωήν, τὰ στρατιωτικὰ καθήκοντα καὶ τὴν γυμναστικήν [2]. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, δὲν εἶναι ἂν μία φυσικὴ ἀνάγκη ὡδήγησε καὶ ὁδηγεῖ πάντοτε εἰς διαστροφάς· αὐτὸ δὲν εἶναι διόλου προβληματικόν. Τὸ πρόβλημα παρουσιάζεται, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ μία φυσικὴ ἀνάγκη ἐξευγενίζεται, γεμίζει μ' ἓν ἀνώτερον πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν περιεχόμενον, ὅπως συνέβη μὲ τὸν παιδικὸν ἔρωτα εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ μόνον εἰς αὐτούς [3].

---

1. Διὰ τοὺς πρωτογόνους λαοὺς ἔχει συγκεντρώσει παραδείγματα πολλὰ ὁ ἐθνολόγος Ed. Westermarck, Ursprung und Entwicklung der Moralbegriffe. Γερμαν. μετάφρ. τοῦ L. Katscher τόμ. 2 (Leipzig 1909) σ. 767—91.

2. Ἔπειτα παρατηρεῖται, ὅτι εἶναι πολὺ περισσότερον περιωρισμένον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐκείνας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μεγίστην διάδοσιν ὁ θεσμὸς τῶν ἑταιρῶν, ὅπως εἰς τὴν Ἰωνίαν.

3. Ὁμοίως προβληματικὸν εἶναι ὄχι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐχρησιμοποίησε τὴν στέγην ἑνὸς σπηλαίου ἢ μιᾶς καλύβης, διὰ νὰ προστατευθῇ ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸ ψῦχος, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τὴν καλύβην ἐπροχώρησεν εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ ὅτι μὲ τὴν κατοικίαν συνέδεσε τὰς βαθυτέρας ἠθικὰς ἐννοίας τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας καὶ τῆς ἱερότητός της.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ προέλευσις τοῦ ἑλληνικοῦ παιδικοῦ ἔρωτος εἶναι σκοτεινή. Βεβαίως ὀρθὴ εἶναι ἡ παρατήρησις[1] ὅτι εἰς τὸ ἔθιμον αὐτὸ ὑποκρύπτεται ἴσως ἡ πρωτόγονος πίστις, ὅτι ἡ ἀνδρικὴ δύναμις καὶ ζωτικότης δύναται νὰ μεταβιβασθῇ ἐκ τοῦ ὡρίμου εἰς τὸν ἀνώριμον διὰ πράξεως ὑλικῆς καὶ ὁρατῆς, πίστις εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ ἀνθρωποφαγία στηρίζεται ἀκόμη. Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ δὲν ἐπαρκεῖ, νομίζω, νὰ ἑρμηνεύσῃ πλήρως τὸ φαινόμενον.

Διαπιστώνομεν μόνον, ὅτι ἐνωρὶς ἐχρησιμοποιήθη ὁ παιδικὸς ἔρως, διὰ ν' ἀναπτύξῃ τὸ αἴσθημα τῆς τ ι μ ῆ ς (αὐτὸ ποὺ θὰ τονίσῃ ὁ Φαῖδρος εἰς τὸν λόγον του), ἰδίως εἰς τὸν π ό λ ε μ ο ν. Εἰς τὸ βάθος ὑπόκειται ἡ ὀρθὴ ψυχολογικὴ παρατήρησις, ὅτι ὁ ἐρωτισμὸς αὐξάνει πάντοτε εἰς τὸ ἀρσενικὸν τὴν μαχητικότητα καὶ δεκαπλασιάζει τὰς δυνάμεις του. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν νὰ διηγοῦνται ἕνα πλῆθος σχετικῶν παραδειγμάτων[2]· ἀποτελοῦν τὸ καλύτερον ἑρμηνευτικὸν ὑπόμνημα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Φαίδρου καὶ τοῦ Παυσανίου. Ὁ Πλούταρχος λ. χ. μᾶς ἀναφέρει εἰς τὸν Ἐρωτικόν του 761c τὸ παράδειγμα ἑνὸς πολεμιστοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν μάχην ὠλίσθησε καὶ ἔπεσε πρηνής· ὁ ἐχθρὸς ἦτον ἕτοιμος νὰ τὸν κτυπήσῃ, καὶ ἐκεῖνος τὸν παρεκάλεσε νὰ περιμένῃ ὀλίγον νὰ στραφῇ ὕπτιος, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἰδῇ ὁ ἐρώμενός του πληγωμένον εἰς τὰ νῶτα. Εἰς τὴν Χαλκίδα ἐδείκνυαν τὸν τάφον τοῦ Θεσσαλοῦ ἱππέως Κλεομάχου, τὸν ὁποῖον ὡς ἥρωα ἔθαψαν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐλάτρευαν. Εἶχεν ἔλθει ὡς σύμμαχος τῶν Χαλκιδέων εἰς τὸν περίφημον πόλεμον κατὰ τῆς Ἐρετρίας περὶ τοῦ Ληλαντίου πεδίου. Εἰς τὴν μάχην οἱ Χαλκιδεῖς ἐπιέζοντο σοβαρὰ ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴν

1. Τὴν ἀνέπτυξεν εἰς ἕνα περίφημον ἄρθρον του εἰς τὸ Rheinisches Museum 62 (1907) σ. 438—75 ὁ E. Bethe.

2. Ἕνα νόστιμον ἐπεισόδιον διηγεῖται καὶ ὁ Ξενοφῶν περὶ τοῦ Ὀλυνθίου λοχαγοῦ Ἐπισθένους (Ἀνάβ. 7, 4, 7—11).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῦ ἱππικοῦ τῶν ἀντιπάλων. Ὁ κίνδυνος ἦτο μεγάλος, ὅλοι ἐζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς Θεσσαλοὺς ἱππεῖς νὰ ἐξορμήσουν. Ὁ Κλεόμαχος ἐρωτᾷ τὸν ἀγαπημένον του, ἂν θὰ ἤθελε νὰ τὸν ἔβλεπε μαχόμενον, καὶ μετὰ καταφατικὴν ἐκείνου ἀπάντησιν, ὁ Κλεόμαχος τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ φορέσῃ μὲ τὰ χέρια του τὸ κράνος, τὸν φιλεῖ καὶ ὁρμᾷ ὁλοταχῶς πρὸς τὴν πυκνὴν φάλαγγα τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ—διὰ νὰ μὴ γυρίσῃ. Ὅπως ὁ von Langenau τοῦ Rilke ἐκέρδισε τὴν ἀθανασίαν καὶ τὴν νίκην εἰς ἕνα μεθύσι ἡρωϊσμοῦ, ἔρωτος, θανάτου.

Ἀλλ' ὄχι μόνον διὰ τὸν πόλεμον· διὰ κάθε εἴδους κοινωνικὴν δρᾶσιν εἶχεν ἀναχθῆ ὁ παιδικὸς ἔρως εἰς σημαντικὸν παράγοντ' ἀγωγῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς (ἦσαν τότε ἀκόμη ἀχώριστα τὰ δύο). Καὶ ἀκριβῶς ὁ παιδαγωγικὸς χαρακτὴρ τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη διαφοράν του ἀπὸ ἀνάλογα ὁμοφυλικὰ φαινόμενα ἄλλων ἐθνῶν καὶ ἄλλων ἐποχῶν [1].

Αἱ ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἡ ἀρχαία πόλις ἀπὸ τοὺς πολίτας της, ἦσαν μεγάλαι καὶ ποικιλώταται, καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου εἶχε καθολικωτέραν σημασίαν ἀπ' ὅ,τι σήμερον, ἰδίως εἰς πόλεις χωρὶς τὴν στρατοκρατικὴν μονομέρειαν τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κρήτης, ὅπως αἱ Ἀθῆναι. Στρατιώτης νὰ γίνῃ καλός, τὰ ὅπλα νὰ χρησιμοποιῇ, εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν σκληραγωγίαν νὰ συνηθίσῃ, αὐτὰ ἠμποροῦσεν, εἰς τὰς Ἀθήνας τοὐλάχιστον, νὰ μάθῃ ὡς νεοσύλλεκτος εἰς τὰς περιπόλους τῶν ἐφήβων. Ἀλλὰ παντοῦ δὲν εἶχεν εἰσαχθῆ ὁ θεσμὸς αὐτός· ἐχρειάζετο λοιπὸν κάποιος νὰ τοῦ τὰ διδάξῃ. Τὸ σῶμα του νὰ γυμνάσῃ εἰς τοὺς κόπους, νὰ τοῦ χαρίσῃ ὑγείαν καὶ ἐλαστικότητα,— δι' αὐτὸ

1. Γενικῶς ἄλλωστε οἱ ἀρχαῖοι ὡς πρὸς τὸν ἔρωτα ἐπρόσεχαν περισσότερον τὸ συναίσθημα παρὰ τὸ ἀντικείμενόν του, ἐνῷ ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις πιστεύει, ὅτι τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξαγνίσῃ κάπως τὸ ἔνστικτον καὶ τὸ αἴσθημα: π. χ. ὄχι ἂν ὁ ἔρως καθ' ἑαυτὸν εἶναι δυνατός, εἰλικρινής, γνήσιος, ἀλλ' ἂν στρέφεται πρὸς τὴν νόμιμον σύζυγόν σου λ. χ., τότε εἶναι ἠθικός.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπῆρχαν τὰ γυμνάσια καὶ ὁ παιδοτρίβης· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὄχι εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Ἀλλὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικήν του ἀγωγὴν ποῦ θὰ εὕρισκεν ὁ νέος; Ὡς ὁ αὐριανὸς πολίτης θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἔχῃ γνώμην, ὑπεύθυνον γνώμην, δι' ἕνα πλῆθος ζητημάτων ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, νομικῶν, οἰκονομικῶν, πολεμικῶν, καὶ ὡς μέλος τῆς ἐκκλησίας νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ τῶν ἀντιτιθεμένων γνωμῶν, νὰ ψηφίζῃ στρατηγούς, διπλωμάτας, ἀξιωματικοὺς κλπ. Ἔπρεπε νὰ ἔχῃ κάποιαν πεῖραν τῆς κρατούσης νομοθεσίας, διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ φερθῇ ὡς μάρτυς, ὡς διάδικος χωρὶς τὴν βοήθειαν δικηγόρου, ὡς δικαστὴς αὔριον, ὅταν θὰ τὸν ἔφερεν ὁ κλῆρος, εἰς μίαν δύσκολον ποινικὴν ἢ πολιτικὴν ὑπόθεσιν. Βραδύτερον ὁ κλῆρος ἢ ἡ ψῆφος τῶν συμπολιτῶν του θὰ τὸν ὥριζαν μέλος τῆς βουλῆς, ὅπου διεξήγοντο λεπταὶ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις, διαχειριστὴν τῆς δημοσίας περιουσίας, ἐπιστάτην εἰς τὴν ἀνέγερσιν καὶ διακόσμησιν τειχῶν, ναῶν, δημοσίων οἰκοδομημάτων, μέλος ἐπιτροπῆς πρὸς ναυπήγησιν στόλου, κριτὴν εἰς τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας, πλοίαρχον πολεμικοῦ σκάφους **(τριήραρχον)**, διευθυντὴν γυμναστηρίου, διπλωματικὸν ἀπεσταλμένον, ἀξιωματικόν, ὑπουργὸν **(στρατηγόν)**. Δι' ὅλα αὐτὰ τί γνώσεις ἐχρειάζοντο καὶ τί πεῖρα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ζωῆς, ἂν ἐπρόκειτο καὶ στοιχειωδῶς ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς προσδοκίας τῶν ἐκλογέων του!

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν του ζωήν, ἔπρεπε πολλὰ νὰ γνωρίζῃ. Τοὺς τρόπους τοῦ φέρεσθαι πρῶτον καὶ τοὺς κανόνας τῆς εὐπρεπείας, ὥστε νὰ εἶναι μετριόφρων ἀλλ' ἀκατάπληκτος, ψύχραιμος καὶ ἑτοιμολόγος, ἀλλ' ὄχι ἀπότομος καὶ ὑπερόπτης, εὐγενὴς ἀλλ' ἀταπείνωτος, εὐτράπελος ἀλλ' ὄχι χυδαῖος. Ἔπειτα ἔπρεπε τὸ πνεῦμα του νὰ ἔχῃ καλλιεργημένον, ὥστε νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ κρίνῃ μίαν τραγῳδίαν τοῦ Σοφοκλέους, μίαν μουσικὴν σύνθεσιν τοῦ Τιμοθέου, μίαν φιλοσοφικὴν συζήτησιν μὲ τὸν Σωκράτη, νὰ διαβάζῃ τὰ βιβλία τοῦ Ἀναξαγόρου, ν' ἀπολαύῃ ἕνα ἄγαλμα τοῦ Φειδίου, νὰ ἔχῃ μερικὰς στοιχειώδεις γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς γνώ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεις, νὰ ἠμπορῇ ν' ἀνοίγῃ τὸ στόμα του χωρὶς νὰ λέγῃ ἀνοησίας, νὰ συνεισφέρῃ, ἐνεργὸν καὶ αὐτὸς μέλος τῆς συντροφιᾶς, κάτι εἰς ἕνα συμπόσιον. Καὶ πρὸς τούτοις ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαχειρίζεται τὴ περιουσίαν του, νὰ εὑρίσκῃ διέξοδον εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἔχῃ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀπαραίτητον ἦθος ἑνὸς χρηστοῦ πολίτου καὶ ἑνὸς εὐσεβοῦς ἀνθρώπου ἀπέναντι τῶν θεῶν, τῆς πατρίδος, τῆς οἰκογενείας του, τῶν συμπολιτῶν του, νὰ γνωρίζῃ τίμια τὰ ζῇ καὶ ὡραῖα ν' ἀποθνήσκῃ. Ὅλ' αὐτὰ μαζὶ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀπαρτίζουν ὅ,τι ὁ ἀρχαῖος ὠνόμαζεν **ἀρετήν**, ὅ,τι ἀπετέλει τὸν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τέλειον ἄνθρωπον, **τὸν καλὸν κἀγαθόν.**

Ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς θὰ τ' ἀποκτοῦσεν ὁ νέος; Ἕνα μεγάλον μέρος (πάντως ὄχι τὸ ὅλον) ἀποκτᾷ σήμερον ὁ νέος εἰς τὸ σ χ ο λ ε ῖ ο ν. Εἰς τὴν Ἀρχαιότητα ὅμως καὶ αἱ ἀξιώσεις ἦσαν περισσότεραι καὶ σχολεῖα ἀνώτερα δὲν ὑπῆρχαν· μόλις τὸν 4ον αἰῶνα ἱδρύθησαν, καὶ αὐτὰ μὲ τελείως διαφορετικὴν ἀποστολήν. Ἔτσι ὁ ἔφηβος τὴν μόρφωσίν του ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν μέσα. Ἐχρειάζετο λοιπὸν ἕναν ἢ περισσοτέρους ἀνθρώπους πεπειραμένους, ποὺ θὰ τὸν εἰσαγάγουν, θὰ τὸν χειραγωγήσουν εἰς τὰ δυσχερῆ, θὰ τὸν προστατεύσουν ἀπὸ κινδύνους, θὰ τοῦ δημιουργήσουν προσωπικὰς γνωριμίας καὶ κοινωνικὰς σχέσεις, ποὺ θὰ ἠμποροῦσαν πρὸ παντός, εἴτε οἱ ἴδιοι εἴτε δι' ἄλλων, νὰ τοῦ μεταδώσουν γνώσεις καὶ γνῶσιν τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅ,τι μέσα των ἐκεῖνοι εἶχαν ἀποθηκεύσει ὄχι ἀπὸ θεωρητικὴν διδασκαλίαν τόσον, ὅσον ἀπὸ τὴν ζωντανὴν παράδοσιν τῆς κοινωνίας καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικήν των πεῖραν τῶν ταξιδιῶν, τῶν συναναστροφῶν, τῶν παθημάτων των. Θὰ τὸν ὡδηγοῦσαν ἐπίσης νὰ βλέπῃ τὸ νόημα τῶν γεγονότων γύρω του καὶ νὰ συνάγῃ συμπεράσματα καὶ διδάγματα ἐξ αὐτῶν.

Τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε βέβαια ν' ἀναλάβῃ καὶ ἀνελάμβανε πολλάκις ὁ π α τ έ ρ α ς, καὶ δὲν ὑπάρχει ζήτημα ὅτι ἕνας πατέρας ἀφωσιωμένος εἰς τὰ παιδιά του εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξασκήσῃ ἐπί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δρασιν ἰσχυρὰν εἰς τὴν διαμόρφωσίν των, κυρίως διότι ἔχει ἕνα σπουδαῖον μέσον: τὴν καθημερινὴν ἐπικοινωνίαν εἰς ὅλας τῆς ζωῆς τὰς περιπτώσεις. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ εἰς ἕναν ἔφηβον, καὶ δὴ εἰς ἕναν ἀρχαῖον ἔφηβον, δὲν πρέπει νὰ ὑπερτιμᾶται. Πρῶτον διότι γενικῶς εἰς τὴν Ἀρχαιότητα ἡ οἰκογένεια ὡς παράγων ἀγωγῆς δὲν εἶχε τὴν σημασίαν, ποὺ ἔχει εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν. Ἦτον ἕνας πολιτικὸς καὶ οἰκονομικὸς δεσμὸς εὐδιάλυτος καὶ ἀτελής, χωρὶς τὴν ἱερότητα τοῦ μυστηρίου, ὅπου παιδιὰ διαφόρων γάμων, πολλάκις καὶ νόθα, ἀνετρέφοντο ἀπὸ κοινοῦ ἀπὸ γυναῖκας ἀμορφώτους καὶ ἀπὸ δούλους, ἐνῷ ὁ πατέρας δὲν ἀφιέρωνεν εἰς αὐτά, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἦσαν μικρά, τὴν προσοχήν του, σπανίως δὲ πάντως τὰς καλυτέρας του ὥρας — δὲν ἔμενεν ἄλλωστε πολὺ εἰς τὸ σπίτι. Ἔπειτα ὑπάρχει γενικῶς εἰς τὰς σχέσεις τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιὰ πολλὴ συμπτωματικότης. Λείπει τὸ αἴσθημα ὅτι σὺ μόνος σου ἐδιάλεξες τὸν πατέρα σου ἢ τὰ παιδιά σου, τὸ στοιχεῖον τῆς ψυχικῆς συγγενείας, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεσαι ἠθικῶς ἀνωτέραν, ὅταν εἶναι πρᾶξις τῆς ἐλευθέρας, ἀλλὰ καὶ ὑπευθύνου σου διαγνώμης, συμφώνου μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν σου, συμφώνου πρὸ παντὸς μὲ ὅ,τι μέσα σου ἔχεις ὡς ἰδεῶδες[1]. Ἰδιαιτέρως διὰ τὸν ἔφηβον — καὶ τὸ εἶχαν λεπτότατα παρατηρήσει οἱ Ἕλληνες — ἔρχεται καιρός, ποὺ ὁ πατέρας ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποσύρεται ἀπὸ τὸ προσκήνιον τῆς ζωῆς του, χωρὶς φυσικὰ νὰ τὸν χάνῃ ἀπὸ τὰ μάτια του. Τοῦ ὑπενθυμίζει πολύ, καὶ μὲ τὴν ὕπαρξίν του ἀκόμη, ὅτι ἦτο κάποτε μικρὸ παιδὶ — κάτι διὰ τὸ ὁποῖον ἐντρέπεται σχεδὸν ὁ ἔφηβος. Οὔτε ὁ ἴδιος ἄλλωστ' εὔκολον εἶναι νὰ συνηθίσῃ νὰ μὴν ἀντικρύζῃ εἰς τὸν ἔφηβον τῆς σήμερον τὸ μικρὸ παιδὶ τῆς χθές. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ ἔφηβος ζητεῖ τὰ ἰδα-

1. Αὐτὸ τὸ αἴσθημ' ἀναπτύσσεται καὶ ὅταν ἔχῃς μεταξὺ τῶν διδασκάλων σου νὰ διαλέξῃς. Δι' αὐτὸ μόνον ὅπου ἡ δυνατότης ἐπαφῆς μὲ περισσοτέρους διδασκάλους ὑπάρχει, δημιουργοῦνται καὶ γόνιμοι δεσμοὶ μαθητῶν πρὸς αὐτούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νικά του (καὶ μόνον μὲ τὸ ἀντίκρυσμα ἑνὸς ἰδανικοῦ εἶναι νοητὴ ἡ ἀγωγὴ) εἰς τὰ μακρινὰ καὶ τ' ἀσυνήθιστα, καὶ φυσικὰ ἐνσαρκωμένα εἰς ὡρισμένα πρόσωπα. Ὁ πατέρας ὅμως εὑρίσκεται πολὺ κοντά του, ἔχει τριβῆ πολὺ εἰς τὴν καθημερινήν του πεῖραν, ἢ ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν αἴγλην τοῦ νέου· ἔχει παρουσιάσει εἰς τὸ παιδί του συχνὰ πολλὰς μικρότητας (καὶ ἂς μὴν εἶναι μικρότητες ἠθικαί· ἂς εἶναι μόνον μικρολεπτομέρειαι τῆς καθημερινῆς πεζότητος), ἢ ὥστε νὰ τοῦ γίνῃ ἰδεῶδες, ποὺ νὰ τὸν ἱκανοποιῇ. Τοῦ λείπει ἡ ἀπόστασις.

Καὶ ἀντιθέτως ὑπάρχει μία ἀπόστασις μεγαλυτέρα ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὸ ἔργον μιᾶς ἀγωγῆς προσωπικῆς, ποὺ νὰ προχωρῇ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ψυχικοῦ βίου· ἡ ἀπόστασις τῆς ἡλικίας. Εἰς κάθε περίπτωσιν ἀγωγῆς — τὸ παρετήρησεν ἤδη ὁ Πλάτων — ὑπόκειται μία γέννησις, μία δημιουργία νέας μορφῆς ζωῆς, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς, ἀνάλογος μὲ τὴν γέννησιν ζωῆς σωματικῆς κατὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ εἴδους. Καὶ ἀκριβῶς τότε ἡ ἐπίδρασις ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ γόνιμος καὶ ἐσώψυχος, ὅταν ὁ παιδαγωγηθεὶς αἰσθανθῇ τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν ὡς ἕνα εἶδος εἰσόδου του εἰς τὸν κόσμον, ὡς μίαν νέαν γέννησιν. Ἀλλ' ὅπως καὶ εἰς τὴν σωματικὴν γέννησιν, προϋπόθεσις κάθε δημιουργίας εἶν' ἕνας δυϊσμὸς τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἕλκονται μαζὶ καὶ ἀπωθοῦνται. Κάθε γέννησις εἶν' ἕνα τρίτον καὶ εἶναι προϊὸν ἕλξεως καὶ ἐντάσεως, ἀντιθέσεως καὶ ἁρμονίας — ταυτοχρόνων καὶ ἀδιακόπων. Αὐτὴ ἡ ἔντασις ὑπάρχει εἰς τὴν φυσικὴν γέννησιν χάρις εἰς τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ἀντίθεσιν τῶν φύλων. Αὐτὴ ὑπάρχει (καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ) καὶ εἰς κάθε πνευματικὴν κυοφορίαν, κυρίως χάρις εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ἡλικίας, μίαν διαφορὰν ὅμως ποὺ δὲν πρέπει νὰ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ματαιώνῃ τὴν ἐπαφὴν καὶ τὴν ἁρμονίαν. Διότι κάθε πόλεμος προϋποθέτει σημεῖα προσεγγίσεως καὶ εἶν' ἐπαφὴ πάντοτε καὶ τῶν ξιφῶν ἔστω ἡ ἐπαφή. Αὐτὸς εἶν' ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐπίδρασις τῶν πατέρων εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῶν ἐφήβων, εἶναι περιωρισμένη·

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς χωρίζει μιᾶς γενεᾶς διαφορά[1]. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ἐπίσης, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ σήμερον μεταξὺ τῶν πολλῶν διδασκάλων ἐπιρροὴν ἀσκοῦν εἰς τοὺς νέους κατὰ κανόνα[2] οἱ νεώτεροι.

Ἡ μακρὰ αὐτὴ ἀνάλυσις μᾶς ἐξηγεῖ, διατὶ ἕνας ἀρχαῖος ἔφηβος ἐζητοῦσεν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του — μὲ τὴν συγκατάθεσιν πάντοτε σχεδὸν τῶν γονέων του — τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν εἰσῆγεν εἰς τὴν ζωήν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπερίμενε **βελτίων γενέσθαι**, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸν λόγον τοῦ Παυσανίου. Μᾶς ἐξηγεῖ ἐπίσης, διατὶ συνήθως εἰς τὰς σχέσεις αὐτὰς ὑπῆρχεν ἀπόστασις ἡμισείας μόνον γενεᾶς μεταξὺ τοῦ ἐφήβου καὶ τοῦ ἐραστοῦ του, καὶ ὁ δεσμὸς ἑπομένως μεταξύ των ἦτο φιλίας δεσμός, μιᾶς φιλίας (αὐτὸ τοὐλάχιστον ἦτο τὸ ἰδεῶδες), ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ διατηρηθῇ ἐφ' ὅρου ζωῆς[3].

---

1. Εἰς τὰ κορίτσια εἶναι μεγαλυτέρα, διότι ἡ ἀπόστασις ἐλαττώνεται, κυρίως ἕνεκα τῆς πρωΐμου ἀναπτύξεως τῆς γυναικός.

2. Διότι συντελοῦν φυσικὰ καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ παράγοντες: ἡ προσωπικὴ ἀξία ἑκάστου, τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας του κλπ.

3. Ὡς φιλίας δεσμὸν ἐχαρακτήριζαν οἱ ἀρχαῖοι γενικῶς καὶ τὴν σχέσιν μαθητοῦ πρὸς διδάσκαλον, καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ἐχώριζε μεγαλυτέρα ἡλικίας διαφορά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν, ἡ ὁποία διαβλέπει εἰς τὴν σχέσιν αὐτὴν κάτι ἀνάλογον πρὸς τὴν σχέσιν γονέως καὶ τέκνου. Εἰς τὸν Φαίδωνα οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ἔχουν πρὸς στιγμὴν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι μὲ τὸν θάνατόν του θὰ μείνουν ὀρφανοί, ἀλλὰ κυρίως **ἑταῖρος** των εἶναι ὁ Σωκράτης καὶ **ἑταῖρον** ἢ **φίλον** τὸν ὀνομάζει ρητῶς καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος ὁ φανατικὸς καὶ ὁ Πλάτων ὁ νηφάλιος εἰς τὴν 7. ἐπιστολήν του. Δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῆς διαφορᾶς εἰς τὰς λέξεις· εἶναι διαφορὰ εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι. Ὁ μαθητὴς ἔχει ἀπέναντι τοῦ διδασκάλου του τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοτελείας του καὶ τὴν προοπτικὴν τοῦ νὰ συνεχισθῇ ἡ σχέσις αὐτὴ καὶ εἰς τὴν νέαν ζωήν, ποὺ θὰ δημιουργήσῃ· δὲν βλέπει τὴν σχέσιν αὐτὴν ὡς μίαν κηδεμονίαν χρήσιμον κάποτε, ἀλλ' ἄχρηστον εἰς τὸ μέλλον καὶ δυσάρεστον ἴσως, ἀφοῦ εἶναι ὁ ζωντανὸς μάρτυς τῆς ἐξαρτήσεώς του. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ τὸ περίεργον φαινόμενον, ὅτι δυναμώνει ἡ εὐγνωμοσύνη σου πρὸς τοὺς διδασκάλους σου καὶ γίνεται περιπαθεστέρα, ὅταν ἀρχίζῃς νὰ ὡριμάζῃς τόσον, ὥστε νὰ ἠμπορῇς νὰ τοὺς ἀντικρύσῃς ὡς συναδέλφους καὶ φίλους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ συναίσθημα, ποὺ θὰ προσείλκυε τὸν πρεσβύτερον νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νέου, νὰ χάσῃ χρόνον καὶ κόπους πολλούς, νὰ ὑποβληθῇ πολλάκις εἰς δαπάνας καὶ κινδύνους χάριν ἐκείνου; Ὄχι βέβαια ἡ φιλία καὶ μόνον· προϋποθέτει ἄλλωστε πάντοτε ἡ φιλία κάποιαν ἰσότητα καὶ σχετικὴν ἔστω τῶν συνδεομένων. Ἦτον ὁ ἔ ρ ω ς πρὸς τὸν νέον, ἕνα αἴσθημα τεκνογονίας πνευματικῆς, ἡ ἐπιθυμία νὰ φέρῃς εἰς τὸν κόσμον παιδιὰ τῆς ψυχῆς σου, ὁμοιώματα τοῦ ἀνωτέρου σου ἐγώ.

Τὸν ἔρωτ' αὐτὸν προκαλεῖ ἡ ὡ ρ α ι ό τ η ς, τοῦ σώματος ἡ ὡραιότης. Εἰς τὸ γυμνάσιον ὅπου παρείχετο ἀφορμὴ εἰς τοὺς νέους τῶν ἀνωτέρων τάξεων νὰ ἐμφανίζουν γυμνὰ τὰ ὡραῖα των σώματα εἰς ὅλην των τὴν ἀκτινοβολίαν, ἐκεῖ ἔχει τὴν ἕδραν του ὁ παιδικός ἔρως. Καὶ εἰς λαὸν αἰσθητικῶς κατ' ἐξοχὴν εὐπαθῆ, ὅπως ὁ ἑλληνικός, τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ὡραίου γυμνοῦ σώματος τοῦ ἀνδρικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ καθαρῶς αἰσθητικῆς ἀπόψεως θεωρεῖται ὅτι ὑπερέχει πολὺ τοῦ γυναικείου[1], ἦτο πηγὴ ζωηρᾶς αἰσθητικῆς ἀπολαύσεως[2]· δὲν ἤθελε πολὺ τὸ αἰσθητικὸν νὰ γίνῃ πηγὴ αἰσθήματος ἐρωτικοῦ, ἀφοῦ τὸ αἰσθητικὸν στοιχεῖον, εἰς τὸν ἄνδρα τοὐλάχιστον πάντοτε, εὑρίσκεται εἰς τὴν ρίζαν κάθε ἐρωτισμοῦ.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο καὶ ἀνιστόρητον καὶ ἀψυχολόγητον νὰ ἰσχυρισθῇ κανείς, ὅτι μόνον τὸ ὡραῖον σῶμα ὡς σ ά ρ κ α τοὺς προσείλκυεν. Ἡ ὡραιότης διὰ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἦτο μόνον τοῦ σώματος ἰδιότης ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν[3]· ἦτο ἰδιότης τῆς ὅ λ η ς π ρ ο σ ω π ι κ ό τ η τ ο ς. **Σῶμα** ἀρχαῖα ἑλλη-

1. Τὸ παρετήρησαν ἤδη καὶ ὁ Goethe καὶ ὁ Schopenhauer. ὁ πρῶτος δὲ δὲν ἦτο οὔτε θεωρητικῶς μισογύνης.

2. Ἀκόμη καὶ τὰ μικρὰ παιδάκια εἰς τὴν παλαίστραν τοῦ Ταυρέου, μᾶς περιγράφει ὁ Πλάτων Χαρμίδ 154c, διέκοψαν τὰ παιγνίδια των καὶ δὲν ἐσήκωναν τὰ βλέμματά των ἀπὸ τὸν Χαρμίδην, ὅταν εἰσήρχετο.

3. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει οὔτε σήμερον εἰς τὰς σχέσεις μας πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ ἐκεῖ ὁμιλεῖ τὸ δυνατὸν ἔνστικτον τῆς ἀναπαραγωγῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νικὰ ἐσήμαινε καὶ ὅ,τι σήμερον ἡ λέξις **πρόσωπον**, καὶ τὴν λέξιν **πρόσωπον** δὲν χρησιμοποιοῦμεν ἡμεῖς μόνον ὑπὸ τὴν ἐξωτερικήν της ἐτυμολογικὴν σημασίαν. Διότι ὡραῖον σῶμα, ὅπως τὸ ἔβλεπαν οἱ Ἕλληνες, δὲν ἦτο τὸ ἁπαλὸν καὶ μαλακὸν καὶ θηλυπρεπὲς (αὐτὰ ἦσαν βαρβάρων σώματα)· ἦτο ἕνα σῶμα ὑγιές, εὐλύγιστον, ἀνθεκτικόν, ρωμαλέον, πειθαρχημένον, ἕνα σῶμα ζωτανόν, κινούμενον, τὸ ὁποῖον μέσα εἰς τὴν ὕπαρξίν του ἔκλειε μίαν βούλησιν καὶ μίαν πρᾶξιν — καὶ εἶναι ἡ βούλησις καὶ ἡ πρᾶξις ψ υ χ ι κ ά, ὄχι σωματικὰ γεγονότα[1]. Ἔτσι παρουσιάζετο τὸ ὡραῖον σῶμα εἰς τὰ μάτια τοῦ Ἕλληνος ὡς ἔκφρασις μιᾶς ψυχῆς, ὡς μία ὁρατὴ ψυχή, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὸ κάλλος του ἦτο σύνθεσις ἀδιαίρετος καὶ ἀνερμήνευτος σαρκὸς καὶ πνεύματος[2]. Εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χαρμίδου, μᾶς λέγει ὁ Πλάτων Χαρμίδ. 154d, ὁ Σωκράτης καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀληθινὴν ἔκστασιν διὰ τὸ ὡραῖον του πρόσωπον. Καὶ ὅμως, τοῦ λέγει ὁ Χαιρεφῶν, ἂν ἐγυμνώνετ' ὁ Χαρμίδης, θὰ σοῦ ἐφαίνετο ὁλόκληρον τὸ σῶμα του σὰν ἕνα πρόσωπον· ὁλόκληρον δηλαδὴ τὸ σῶμα θ' ἀποκτοῦσε τὴν ἀκτινοβολίαν ἐκείνην ἐσωτερικότητος, ποὺ παρουσιάζει συνήθως τὸ πρόσωπον, τὸ ἐκφραστι-

---

1. Γενικῶς ἡ ἀντίληψις περὶ ὡραιότητος εἰς τοὺς ἀρχαίους εἶχε χαρακτῆρα δυναμικὸν μᾶλλον ἢ στατικόν. Τὰ τοπία π. χ. δὲν τὰ ἐθαύμαζαν ὡς ἀντικείμεν' ἀκίνητα αἰσθητικῆς θεωρίας· τὸ ὡραῖον εἰς αὐτὰ ἦτον ἡ παρουσία καὶ ἡ δρᾶσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τῶν θείων ὑπάρξεων, Νυμφῶν, Σατύρων, Ἀχελῴου κλπ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀρχαία τέχνη ἐπρόσεξε τόσον ὀλίγον τὸ τοπίον καὶ τὴν nature morte καὶ συνεκέντρωσε τόσον ἔντονα τὴν προσοχήν της εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Τὸ παρετήρησε καὶ ἐζήτησεν ἤδη νὰ τὸ ἐξηγήσῃ ὁ Πλάτων (Κριτίας 107c).

2. Γενικῶς ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ: ἡ ὡραιότης, καὶ τοῦ σώματος ἡ ὡραιότης, εἶναι π ά ν τ ο τ ε ψυχικὴ ἰδιότης. Ἐδῶ γίνεται ἡ διάκρισις μόνον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου βαθμοῦ συνειδητοποιήσεως τοῦ στοιχείου τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ ζωτικοῦ. Πόσοι ἄσχημοι ἄνθρωποι φωτίζοντ' ἐξαφνικὰ ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολίαν καὶ ἐξωτερικῆς ὡραιότητος, μόλις ἀνοίξουν τὸ στόμα των καὶ ἀρχίσῃ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἐσωτερικοῦ των πνευματικοῦ ἢ ἠθικοῦ πλούτου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κώτερον τμῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἰδοὺ διατὶ ἀντίκρυζαν οἱ ἀρχαῖοι τὸ ὡραῖον σῶμα ὡς μίαν ἀποκάλυψιν τοῦ θ ε ί ο υ—ἢ **μάλα τις θεὸς ἔνδον**, τοῦ ἤρχετο νὰ λέγῃ, ὅπως ὁ ὁμηρικὸς ἥρως. Θρησκευτικὸν εἶχε χαρακτῆρα ἡ κατάνυξις ποὺ τοὺς κατελάμβανε [1] καὶ ἡ ἐπιθυμία, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Πλάτων, σὰν ἕνα θεὸν νὰ λατρεύσουν τὰ παιδικά [2]. Ἰδοὺ διατὶ ἐδυσκολεύετο ὁ Ἕλλην νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἕνα σῶμα ὡραῖον δὲν ἔχει καὶ ἀνάλογα ψυχικὰ χαρίσματα· ὅταν ἡ πεῖρα τὸν ἠνάγκαζε νὰ τὸ παραδεχθῇ, ᾐσθάνετο τὴν ἀντίφασιν αὐτὴν ὡς μίαν τραγῳδίαν, ὡς μίαν σκληρὰν τῆς φύσεως, δηλαδὴ τοῦ θείου, ἀπάτην. Αὐτὸς εἶν' ἐπίσης ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ παιδικὸς ἔρως δὲν ἐθεωρεῖτο διὰ τὰ παιδικὰ μαρτύριον θηλυπρεπείας, ὅπως σήμερον, ἀλλ' ἀνδρισμοῦ καὶ ἀ ρ ρ ε ν ω π ό τ η τ ο ς καὶ ἀρετῆς[3]. Ὁ Ἀριστοφάνης 191e μᾶς λέγει ρητῶς, ὅτι αἱ **ἀνδρεῖαι φύσεις** τρέπονται πρὸς τὴν παιδεραστίαν, καὶ τὰ παραδείγματ' ἀνδρῶν, ὅπως ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, τὸ γεγονός, ὅτι ὁ παιδικὸς ἔρως ἤνθησεν εἰς τὰς κατ' ἐξοχὴν ἀρρενωπὰς καὶ πολεμοχαρεῖς φυλάς, τοὺς Δωριεῖς, ὅπως καὶ σήμερον εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ἀποδεικνύουν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ρητορικοῦ σχήματος [4].

---

1. Ὁ Πλούταρχος (Ἐρωτ. 757f) παρατηρεῖ ὡραιότατα, ὅτι εἶναι παράλογον νὰ δεχώμεθα, ὅτι οἱ θεοὶ φροντίζουν διὰ τὰς ἄλλας ἐμψύχους ὑπάρξεις καὶ τὴν εὐημερίαν των, διὰ τὰ σπαρτὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰ βοσκήματα, καὶ δὲν φροντίζουν διὰ τὴν κανονικὴν καὶ ὡραίαν ἀνάπτυξιν μειρακίων καὶ παίδων ἐν ὥρᾳ καὶ ἄνθει πλαττομένων καὶ ρυθμιζομένων.

2. Φαῖδρ. 251a **εἶτα προσορῶν ὡς θεὸν σέβεται, καὶ εἰ μὴ ἐδεδίει τὴν τῆς σφόδρα μανίας δόξαν, θύοι ἂν ὡς ἀγάλματι καὶ θεῷ τοῖς παιδικοῖς.**

3. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι πουθενὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους δὲν παρουσιάζεται τὸ φαινόμενον ὡς προϊὸν διαστρόφου ψυχοφυσικῆς προδιαθέσεως, ὅπως διεπίστωσε διὰ πολλὰ τοιαῦτα συμπτώματα ἡ σημερινὴ ψυχοπαθολογία. Τοὺς ἀρρώστους ἄφηναν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν δυστυχίαν των· οἱ σημερινοὶ ἀσχολοῦνται μ' αὐτοὺς τόσον, ὥστε νὰ λησμονοῦν τοὺς ὑγιεῖς.

4. Τὴν θηλυπρέπειαν θὰ ἐπεκαλεῖτο σήμερον κανεὶς ἐναντίον τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος, ὡς τὸ κύριον ἐπιχείρημα. Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως πολεμῶν τὸν παιδικὸν ἔρωτα δὲν ἀναφέρει κἂν τὸ ἐπιχείρημα αὐτό.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἔπειτα ἡ λέξις **καλὸν** δὲν εἶχε διὰ τὸν ἀρχαῖον τὴν σημασίαν μόνον τοῦ ὡραίου, ἐκείνου ποὺ τέρπει τὰς αἰσθήσεις· ἐσήμαινε καὶ τὸ εὐπρεπές, τὸ τιμητικόν, τὸ ἁρμονικόν, τὸ λαμπρόν, τὸ ἔνδοξον κλπ. Κάθε Ἕλλην χωρὶς ἰδιαιτέραν προσπάθειαν ᾐσθάνετο μέσα του καὶ τὰς σημασίας αὐτάς, ὅταν ἔλεγε τὴν λέξιν· τοῦ τὰς ὑπέβαλλεν ἡ γλῶσσα. Ἐντεῦθεν ἐζητοῦσεν εἰς τὸν ἐρώμενον, εἰς τὸν ὡραῖον του, καὶ τὰς ἄλλας ἰδιότητας τοῦ ἤ θ ο υ ς καὶ τοῦ π ν ε ύ μ α τ ο ς, αἱ ὁποῖαι θὰ καθίστων δυνατὸν νὰ βλαστήσῃ μέσα του ἡ ἀ ρ ε τ ή, τὴν ὁποίαν ὁ ἐραστὴς ἐφιλοδόξει νὰ τοῦ ἐμφυτεύσῃ, ὥστε νὰ γίνῃ πολίτης καὶ στρατιώτης ἀντάξιος τῶν προσπαθειῶν του. Δι᾽ αὐτὸ ἔπρεπεν ὁ ἰδεώδης ἐρώμενος νὰ εἶν᾽ ἐλεύθερος, ὄχι δοῦλος [1], νὰ εἶν᾽ ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν, νὰ ἔχῃ φύσιν εὐγενῆ καὶ ἐλπιδοφόρον [2]. Ἄλλωστε ὁ ἐρώμενος θὰ ἐμεγάλωνε κάποτε, ἡ ἐρωτικὴ σχέσις τότε θὰ διεκόπτετο, δὲν θὰ διεκόπτετο ὅμως καὶ ὁ δεσμὸς μεταξύ των. Διότι ὁ ἔρως ἦτο μόνον ἡ προεισαγωγὴ καὶ ἡ συναισθηματικὴ θεμελίωσις μιᾶς φιλίας ἰσοβίου· **ἔρως γὰρ εὐφυοῦς καὶ νέας ψυχῆς ἁψάμενος εἰς ἀρετὴν διὰ φιλίας τελευτᾷ**, λέγει ὁ Πλούταρχος (Ἐρωτ. 750d) [3]. Εἰ δὲ μή, ἕνας ἔρως χωρὶς τὴν **προσδοκίαν φιλίας** θὰ ἦτο κάτι παροδικὸν καὶ ἀνήθικον. Τὸ πρόβλημα λοιπὸν ἐτίθετο καὶ εἰς τὸν ἐραστήν, ὄχι μόνον εἰς τὸν ἐρωμένον, ἂν ὁ ὡραῖος σήμερον ἔφηβος θὰ εἶχε τὰς ἀρετὰς ποὺ χρειάζονται δι᾽ ἕνα φίλον ἰσάδελφον, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σημασία

---

1. Δούλου σῶμα ἠμποροῦσε νὰ ποθήσῃ καὶ νὰ μεταχειρισθῇ ἕνας ἀρχαῖος διὰ τὴν φιληδονίαν του· ἀλλὰ νὰ τὸ ἐρωτευθῇ, αὐτὸ θὰ ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ἠθικὴ κατάπτωσις.

2. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Θήρας ὁ ἐρώμενος χαρακτηρίζεται πάντοτε σχεδὸν ὡς **ἀγαθός**, ὄχι **καλός**. Εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Σπάρτην ἦτο ἐντροπὴ ἕνας νέος νὰ μὴν ἔχῃ ἐραστήν· ἐσήμαινε τοῦτο ὄχι ὅτι ἦταν ἄσχημος, ὅσον ὅτι εἶχε χαρακτῆρα κακόν.

3. Ὁ Λυσίας εἰς τὸν Ἐρωτικόν του ἀναγκάζεται νὰ πολεμήσῃ τὴν πρόληψιν, ὅπως λέγει, **ὡς οὐχ οἷόν τε ἰσχυρὰν φιλίαν γενέσθαι, ἐὰν μή τις ἐρῶν τυγχάνει** (Φαῖδρ. 233c).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς φιλίας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἦτο τεραστία.

Ἀλλ' ἂν ὁ παιδικὸς ἔρως κατέληγεν εἰς φιλίας δεσμοὺς ἰσχυρούς, φ ι λ ί α δὲν ἦτο ἡ ἀρχική του μορφὴ οὔτε τὸ κύριον του στοιχεῖον. Ἡ φιλία ἔχει πάντοτε κάτι τὸ ξηρὸν καὶ ὑπολογισμένον[1], εἶν' ἕνα αἴσθημα ὀλιγώτερον θερμὸν καὶ ὀλιγώτερον ἀνεπιφύλακτον, ἕνας δεσμὸς εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ ὁ καθένας ὁ λ ό κ λ η ρ ο ν τὸ εἶναι του, ὅπως εἰς τὸν ἔρωτα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξετίμων οἱ ἀρχαῖοι πολὺ ὀλιγώτερον παρὰ τοῦ ἔρωτος, τὴν παιδαγωγικὴν τῆς φιλίας συμβολήν, ἰδίως διὰ τὴν νεανικὴν ψυχήν, ποὺ χρειάζεται τὸ πάθος καὶ τὴν ἔξαρσιν. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν ἔξαρσιν εὕρισκαν εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ νέου πρὸς τὸν ἔφηβον, μίαν ἔξαρσιν ποὺ ἐλάμβανεν ὅλας τὰς ποικιλίας αἰσθηματολογικῶν ἐκδηλώσεων (ἐνθυμίζω τὸν λόγον τοῦ Παυσανίου ἢ τὸν Λύσιν) καὶ ὅλην τὴν τρυφερότητα καὶ στοργήν, ποὺ χρειάζονται διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴ ἡ ψυχικὴ τεκνογονία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔβλεπαν τὸ ἔργον τῆς γνησίας ἀγωγῆς.

Τὸ πάθος ποὺ κατεῖχε τοῦ ἐραστοῦ τὴν ψυχήν, ἦτο κατὰ κανόνα ὄχι αἰσθησιακὴ μέθη, ἀλλὰ βακχεία αἰσθητικὴ καὶ αἰσθηματική. Ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς ὡπλίζετο ἡ πεζὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ὀξυδέρκειαν ἐκείνην (καὶ χρειάζεται εἰς κάθε ἀληθινὸν παιδαγωγόν), ποὺ βλέπει τὴν πραγματικότητα μέσ' ἀπὸ τὰς δυνατότητας, ὅσας ἐγκλείει τοῦ ἐφήβου ἡ ψυχή, καὶ μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν ποὺ πιστεύει εἰς τὰς δυνατότητας αὐτάς, ποὺ πιστεύει εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ εἰς τὸ πραγματοποιήσιμον κάθε ὡραίου καὶ ἰδανικοῦ, εἰς τὴν γονιμότητά του. Ἡ βακχεία αὐτὴ δὲν διακρίνει πλέον λογικῶς μεταξὺ τοῦ τί εἶναι, τί δὲν εἶναι ἀκόμη, τί πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ἐρώμενον πρόσωπον· ἀλλ' ἀντικρύζει ὡς μίαν συνέχειαν τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ ἰδανικόν. Ἀνάγοντες τὸ ὡραῖον εἰς καθολικὸν ἀξιολογικὸν κριτήριον, ἀποκτοῦσαν μοναδικὴν

1. Καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν πρόκειται περὶ συμφεροντολογικοῦ ὑπολογισμοῦ, ὑπάρχει τοῦ καθήκοντος ὁ λογισμός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εὐαισθησίαν ἐνώπιον κάθε ἀσχήμου, εἰς τὰς ἐξωτερικὰς μορφάς, εἰς τὰς πράξεις, εἰς τὰ λόγια, εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν θάνατον, παντοῦ[1]. Καὶ ἀνεπτύσσετο μέσα των πόθος νὰ περιβληθοῦν καὶ αὐτοὶ χιτῶνα κάλλους καὶ λαμπηδόνα ἁγνότητος, διὰ νὰ φανοῦν ἀνώτεροι (ὄχι νὰ φανοῦν· νὰ γίνουν ἀνώτεροι), ὥστ' ἐμπράκτως νὰ ζήσουν ὅ,τι ὑπάρχει μέσα των ὡς ὄνειρον μόνον καὶ ἰδεῶδες. Κάθε κόπος καὶ κάθε χρόνος ποὺ διέθεταν διὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀγαπημένου προσώπου, συνετέλει εἰς τελειοποίησιν τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν των ἐπανήρχετο ὡς πολλαπλασιασμὸς τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν των χαρισμάτων. Ἐγίνοντο σοφώτεροι, ἁγνότεροι, ἡρωϊκώτεροι, δικαιότεροι, διὰ νὰ ἔχουν νὰ προσφέρουν περισσότερ' ἀνταλλάγματα τῆς μακαριότητος, ποὺ τοὺς ἐχάριζεν ἡ ἀγάπη των πρὸς ἐκεῖνον[2].

---

1. Καὶ ἡ πλαστικὴ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ὡραίου σώματος, τοῦ ἀνδρικοῦ κυρίως μέχρι τοῦ 4. αἰῶνος, εἶναι κατὰ μέγα μέρος γέννημα τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος καὶ δὲν νοεῖται χωρὶς τὴν εὐαισθησίαν καὶ παρατηρητικότητα, τὴν ὁποίαν ὀξύνει καὶ θερμαίνει ὁ ἐρωτισμός. Ἀλλὰ μήπως ἡ ἐρωτικὴ λογοτεχνία, ἀκόμη καὶ ἡ σχετικὴ ἐκλέπτυνσις τῶν ἠθῶν τῆς σκληρᾶς καὶ ἀρρενωπῆς κοινωνίας τῶν ἀρχαίων, εἰς τὴν ὁποίαν τόσον μικρὸν ρόλον ἔπαιζεν ἡ γυναῖκα, δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτα;

2· Τὸ παιδαγωγικὸν ἄλλωστε καὶ προστατευτικὸν στοιχεῖον ὑπάρχει εἰς κάθε ἔρωτα, καὶ εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς γυναῖκας. Ἀρκεῖ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς ἕνα νέον εἰς τὰς πρώτας του ἐρωτικὰς ἐκδηλώσεις — προτοῦ δηλαδὴ ἡ εὐκολία τῆς φυσιολογικῆς ἱκανοποιήσεως, τὴν ὁποίαν ἀνάγουν μερικοὶ εἰς παιδαγωγικὸν ἰδεῶδες, καταδικάσῃ τὴν ψυχὴν εἰς σιωπὴν καὶ ἀφήσῃ νὰ ὁμιλοῦν αἱ αἰσθήσεις μόνον καὶ τὰ ἔνστικτα. Ὁραματίζεται διαρκῶς κινδύνους καὶ δυσκολίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ ἠμπορέσῃ ἐκεῖνος καὶ μόνος νὰ σώσῃ διὰ πράξεων ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας τὴν ἀγαπημένην του. Ἀποκτᾷ εὐγλωττίαν καὶ εὐφυΐαν καὶ πολυμάθειαν, διὰ νὰ τὴν καθοδηγήσῃ εἰς ἕνα πλῆθος περιπτώσεων, ὅπου ἐκείνης ἡ διανοητικὴ καλλιέργεια ὑστερεῖ. Τὸ πόσα ξέρει δὲν τὸ λέγει ἡ ἀφελὴς μόνον Μαργαρίτα διὰ τὸν σοφὸν Faust· κάθε ἐρωτευμένη κόρη τὸ λέγει διὰ τὸν ἄνδρα ποὺ ἀγαπᾷ. Μόνον ποὺ εἰς τὴν σχέσιν πρὸς τὰς γυναῖκας τὸ παιδαγωγικὸν στοιχεῖον δὲν ἐνεργεῖ μέχρι τέλους. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἡ γυναῖκα, ὅταν εἶναι ὥριμος δι' ἔρωτα, εἶναι ἤδη ψυχικῶς πολὺ περισσό-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τοῦ ἐφήβου τὰ αἰσθήματα πρὸς τὸν ἐραστήν του δὲν εἶναι βέβαια ἔρως — αὐτὸ φυσικῶς ἀποκλείεται. Τὰ ὠνόμαζαν **φιλίαν**. Ἐντούτοις μιὰ πνοὴ τρυφερότητος ἐθέρμαινεν ἐξ ἀντανακλάσεως καὶ ἐκ μέρους του καὶ ἐξευγένιζε τὴν σχέσιν αὐτήν, ὅπως λεπτότατα παρετήρησεν εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων· τῆς δίδει τὸ ὄνομα **ἀντέρως**. Κυριαρχοῦσαν ὅμως θέσιν εἰς τὰ αἰσθήματά του εἶχεν ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐραστοῦ. Εἰς τὰ μάτια τοῦ ἐφήβου ὁ ἐραστὴς ἐφάνταζεν ὡς ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τῶν πόθων του, ὡς τὸ ἰδεῶδες πρότυπον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπε, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ διέπλαττε τὴν προσωπικότητά του. Ὁ θαυμασμὸς αὐτὸς ἀναπτύσσεται καὶ σήμερον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐφήβων διὰ πρόσωπα τοῦ ἰδίου φύλου [1] πρεσβύτερα, τοὺς διδασκάλους των, ὡρισμένους καλλιτέχνας ἢ πολιτικοὺς ἡγέτας, καὶ συχνὰ λαμβάνει ἕνα χαρακτῆρα περιπαθοῦς λατρείας καὶ ἐκδηλώσεις αὐτόχρημα ἐρωτικάς. Εἰς τοὺς ἀρχαίους ὅμως ἦτο τὸ πρᾶγμα συνηθέστερον, ἰδίως εἰς τ' ἀγώρια. Πρῶτον διότι καὶ δυνατότης ἐπαφῆς ψυχικῆς μὲ πρόσωπα ἄλλου φύλου δὲν ὑπῆρχε, συνεκεντρώνετο ἑπομένως περισσότερον ἀδιάφθορος ὅλη ἡ δύναμις τῆς

τερον ἀποτετελεσμένη, παρὰ ὁ ἔφηβος· καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ εὐκολία τῆς ἱκανοποιήσεως ὁδηγεῖ εἴτε εἰς ἀτροφίαν τῆς πνευματικῆς ἐξάρσεως εἰς βάρος τοῦ αἰσθησιακοῦ στοιχείου, εἴτε καὶ εἰς τὴν πεζὴν καθημερινότητα τοῦ ἐγγάμου βίου τῶν πολλῶν. Σπάνιαι εἶναι αἱ περιπτώσεις, ποὺ συνεχίζεται εἰς τὸν γάμον ἡ ψυχικὴ ἐπαφὴ δι' ἀναπτύξεως ἑνὸς δεσμοῦ ἀγάπης φιλικῆς μαζὶ καὶ ἐρωτικῆς ὑπευθύνου· τ' ἀποτελέσματα τοιούτου δεσμοῦ καὶ διὰ τοὺς δύο συζύγους θὰ ἠμποροῦσαν νὰ συγκριθοῦν ἴσως πρὸς τ' ἀποτελέσματα τοῦ γνησίου καὶ τελείου παιδικοῦ ἔρωτος τῶν ἀρχαίων.

1. Ἡ ἐποχή μας ἐπιτρέπει τοιαύτας σχέσεις καὶ πρὸς πρόσωπα διαφόρου φύλου, καὶ εἶναι γνωστοὶ οἱ μέχρις ὑστερισμοῦ ἐνθουσιασμοὶ κοριτσιῶν ἰδίως δι' ὡρισμένους διδασκάλους των ἢ ἄλλους καλλιτέχνας. Εἰς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς αὐτοὺς οἱ «ἔξυπνοι» ἀνακαλύπτουν ἕνα κοινότατον ἔρωτα καὶ τίποτε ἄλλο. Μὲ τόσον ὀλίγας ἀποχρώσεις ἐργάζεται ἡ ψυχολογική των παρατήρησις! τόσον ὀλίγον σεβασμὸν αἰσθάνονται ἐνώπιον τῆς ἱερότητος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀγάπης, ποὺ ἐνέκλειεν ἡ ψυχή του, εἰς τὸ πρόσωπόν των. Ἔπειτα ἡ συναναστροφὴ μὲ τὸν ἐραστὴν ἦτο καθημερινή, δὲν περιωρίζετο ἐπομένως εἰς τὰς ὀλίγας ὥρας διδασκαλίας ἢ ἄλλης συγκεντρώσεως, ὅπου σήμερον ὁ νέος θὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ πρόσωπον τὸ θαυμαζόμενον. Ἰδιαιτέρως ὅμως διότι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ θαυμαζομένου εὑρίσκετο εἰς τὴν γραμμὴν τῶν φιλοδοξιῶν καὶ τῶν ὀνείρων τοῦ νέου. Ὁ θαυμασμὸς ἑνὸς σημερινοῦ ἐφήβου πρὸς τὸν διδάσκαλόν του ἢ ἕναν ἠθοποιὸν π. χ. σπανίως ἐγκλείει τὴν βούλησιν νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς διδάσκαλος ἢ ἠθοποιός. Ἐνῷ διὰ τὸν ἀρχαῖον ἔφηβον ὁ ἐραστής, ὅπως τὸν ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια τοῦ θαυμαστοῦ, ἦτον αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅπως θὰ ἐγίνετο, ὅπως ἔπρεπε νὰ ἐγίνετο· τὸ δέον καὶ ἐδῶ μεταβεβλημένον εἰς γενόμενον, ὅπως εἰς τὸν μῦθον.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς (καὶ ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὸν παιδικὸν ἔρωτα ὑπὸ τὴν ἰδανικὴν μορφήν του) τὸ παιδαγωνικὸν ἔργον ἐπραγματοποιεῖτο μὲ ἀποτελέσματα πολὺ βαθύτερα παρὰ τὸ ἔργον σημερινοῦ διδασκάλου. Τοιουτοτρόπως ἡ ὑπέρμετρος παιδαγωγικὴ αἰσιοδοξία τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων παρίσταται πολὺ ὀλιγώτερον ἀνεξήγητος. Πρῶτον διότι δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν μορφὴν οἰκονομικῆς σχέσεως, ὅπως ἡ σχέσις διδασκάλου καὶ μαθητοῦ [1]. Ἡ διδασκαλία, ὅπως καὶ ὁ ἔρως — αὐτὸ εἶναι θεμελιῶδες στοιχεῖον τῆς ψυχοτροπίας τοῦ ἀρχαίου — χαρίζεται, δὲν πωλεῖται. Ἑπομένως οὔτε ὁ ἔρως οὔτε ἡ διδασκαλία (ἡ διδασκαλία **ἀρετῆς** φυσικὰ) ἐπιτρέπεται νὰ καταντήσῃ ἐπάγγελμα. Ἐντεῦθεν ἡ ἀντιπάθεια τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας ἐναντίον τοῦ ἐπὶ μισθῷ διδάσκειν, τῶν σοφιστῶν. Ἔπειτα τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον δὲν εἶχε τὸν μαζικὸν χαρακτῆρα τοῦ σημερινοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου· ἐπέτρεπε προσωπικωτέραν καὶ δι' αὐτὸ

1. Τὸ κακὸν μετριάζεται κάπως μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ διδάσκαλος πληρώνεται ἀπὸ τὸ κράτος, δὲν ἔρχετ' ἐπομένως εἰς ἄμεσον συναλλαγὴν μὲ τὸν μαθητήν· ἀλλὰ δὲν ἐξαλείφεται τελείως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στενωτέραν καὶ μονιμωτέραν ἐπικοινωνίαν τῶν δύο ψυχῶν[1]. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ διὰ τὴν συνειδητὴν ἀκόμη καλλιέργειαν τοῦ ἐρωτισμοῦ τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας ἐγίνετο εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν συναισθηματικῆς προπαρασκευῆς, μὲ ηὐξημένας ἑπομένως καὶ τὴν γονιμότητα τοῦ παιδαγωγοῦντος καὶ τὴν εἰσδεκτικότητα τοῦ παιδαγωγουμένου[2]. **Διάχυσιν θαυμαστὴν καὶ γόνιμον**, λέγει ὁ Πλούταρχος 765c, **ὥσπερ ἐν φυτῷ βλαστάνοντι καὶ τρεφομένῳ καὶ πόρους ἀνοίγουσαν εὐπειθείας καὶ φιλοφροσύνης.**

Ἡ εἰκὼν τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος, ὅπως τὸν περιέγραψ' ἀνωτέρω, ἀντιπροσωπεύει βεβαίως ἕναν ἰδεώδη τύπον τοῦ φαινομένου, τὸ νόημα καλύτερα, ὅπως ὑπῆρχεν ὡς πρόθεσις μᾶλλον παρὰ ὡς πλήρης πραγματοποίησις εἰς τὰς ἐπὶ μέρους αὐτοῦ ἐκδηλώσεις. Εἰς τὴν καθαρὰν αὐτὴν μορφὴν ὁ παιδικὸς ἔρως δὲν ἦτο κἂν συχνός, ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τὴν πλειονότητα τὸ **χαρίζεσθαι** ἦτο τὸ κύριον περιεχόμενόν του, καὶ ἡ ὡραιότης τοῦ σώματος συνέπιπτε πλήρως πρὸς τῆς σαρκὸς τὴν ὡραιότητα. Καὶ ἀντιθέτως, ἐκ μέρους τοῦ ἐφήβου συχνὰ ὄχι τόσον

---

1. Κάτι ἀνάλογον ὑπῆρχεν εἰς τὸν Μεσαίωνα, ὅπου ἔλειπεν ἢ ἦσαν σπάνια τὰ σχολεῖα: ὁ ἔφηβος προσελαμβάνετο ἀπὸ τὸν γέροντά του ὡς ὑπηρέτης, κληρονόμος, σύντροφος τῆς ζωῆς του· καὶ ἐκεῖνος ἀνελάμβανε νὰ τοῦ μεταδώσῃ τὴν παιδείαν ἢ τὴν τέχνην του. Δὲν ἀπέλειπαν καὶ τότε τ' ἀνάλογα πρὸς τὴν Ἀρχαιότητα συμπτώματα. Εἰς τὰ ἀγγλικὰ Colleges μὲ τὸν θεσμὸν τῶν tutors μετριάζεται ἐν μέρει ὁ μαζικὸς χαρακτὴρ τῆς σημερινῆς ἐκπαιδεύσεως.

2. Εἰς τὰ τελευταῖα χρόνια ἐδημιουργήθη μία προσπάθεια, εἰς τὴν Γερμανίαν ἰδίως, νὰ ἐπαναφέρουν τὸν παιδικὸν ἔρωτα ὡς παιδαγωγικὸν παράγοντα, διὰ νὰ κτυπηθῇ ἡ νοησιοκρατικὴ ξηρότης τοῦ σημερινοῦ σχολείου (Blüher, Wyneken). Ἡ διεξοδικὴ ἀνάπτυξις τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ παιδικὸς ἔρως ἐνεψυχώθη εἰς τὴν Ἀρχαιότητα, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ προσπάθεια καὶ οὐτοπικὴ εἶναι καὶ ἐπιβλαβής. Ὁ παιδικὸς ἔρως σήμερον εἶναι καὶ θὰ μείνῃ διαστροφή. Μόνον εἰς τὴν σχέσιν πρὸς τὴν γυναῖκα, ὅταν μαζὶ μὲ τὸ ἐρωτικὸν πάθος συνδυάζεται **καὶ ἡ τιμὴ καὶ χάρις καὶ ἀγάπησις ἀλλήλων καὶ πίστις**, εἶναι πρέπον καὶ δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ὅ,τι ἡ ἀρχαία φιλοσοφία, ἀναχωροῦσα ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας τῆς ἀρχαίας κοινωνίας, ἐζήτησε καὶ εὗρεν εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς τελειοποιήσεως ὁ πόθος, ἀλλὰ χρηματικοὶ ἢ πολιτικοὶ ὑπολογισμοί, συχνότερ' ἀκόμη ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ματαιοδοξία ὡδήγουν εἰς τὴν σύναψιν τῶν σχέσεων αὐτῶν. Καὶ ἀσφαλῶς ὁ παιδικὸς ἔρως, ὅπως τὸν βλέπομεν εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους ἢ εἰς ὡρισμένους λόγους τῶν ρητόρων, ἦτο κάτι πολὺ διαφορετικὸν ἀπ' ὅ,τι μᾶς παρουσιάζουν οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος ἢ ὁ Ἐρωτικὸς τοῦ Πλουτάρχου. Οὔτε ἦτο δυνατὸν ἄλλως νὰ γίνῃ· ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἕνα αἴσθημα γίνεται τῆς μάζης συνήθεια, προσιτὸν δηλαδὴ καὶ εἰς ἀνθρώπους χωρὶς καμμίαν ἐσωτερικὴν ἀνάτασιν, θὰ τὸ γεμίσουν μὲ τὸ ταπεινὸν περιεχόμενον τῆς ἰδικῆς των ψυχῆς [1].

Ἀλλὰ τὸ σπουδαῖον δὲν εἶν' αὐτό· τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν κοινωνίαν μία σχέσις τόσον παρὰ φύσιν, τόσον σαρκική, ὑπῆρξεν ἐπιδεκτικὴ ἐξευγενισμοῦ, ὅτι παρὰ τὰ αἰσθησιακά της στοιχεῖα ἐκαλλιεργοῦσε μίαν ἀναμφισβήτητον ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀ ν ά τ α σ ι ν τῆς ψυχῆς, ὅτι ὑπῆρχαν (καὶ ἂς ἦσαν μειονότης) καὶ οἱ οὐράνιοι ἐρασταὶ παρὰ τοὺς πανδήμους, ὥστε νὰ οἰκοδομηθοῦν παιδαγωγικαὶ θεωρίαι ὁλόκληροι ἐπὶ τοιαύτης βάσεως. Εἰς τοῦτο κεῖται ἡ ριζικὴ διαφορὰ ἀπὸ τὰ ὅμοια φαινόμενα ἄλλων ἐποχῶν, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνωμεν τὸν ἀρχαῖον παιδικὸν ἔρωτα κατ' ἀναλογίαν ἐκείνων. Κάθε κρίσις λοιπόν, ἡ ὁποία εἰς τὰς σχέσεις αὐτὰς θὰ ἔβλεπε τὴν Ἀφροδίτην μόνον καὶ ὄχι τὸν Ἔρωτα [2], θὰ ἦτο ἐξ ἴσου μονόπλευρος, ὅπως καὶ ἡ δῆθεν ρεαλιστικὴ κρίσις μερικῶν «ἐπιστημόνων», ὅτι ὁ ἔρως πρὸς τὴν γυναῖκα ἐξαντλεῖται εἰς τὰς φυσιολογικὰς ἐπιθυμίας καὶ λειτουργίας. Τὸ σωματικὸν στοιχεῖον δὲν

---

1. Ἔπειτα δὲν πρέπει νὰ παραβλέπεται τῶν δούλων καὶ τῶν ξένων ἡ συμβολὴ εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Θὰ πρέπῃ μάλιστα τὸ φαινόμενον τῆς δουλείας νὰ ἐξετασθῇ ὄχι τόσον ὡς οἰκονομικὸν φαινόμενον, ὅσον εἰς τ' ἀποτελέσματά του τὰ καταστρεπτικὰ διὰ τὴν ἠθικὴν ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φυλετικὴν καθαρότητα τῆς ἀρχούσης τάξεως.

2. Ἀφροδίτη χωρὶς τὸν Ἔρωτα, λέγει ὁ Πλούταρχος 764d, εἶναι σὰν τὴν σελήνην χωρὶς τοῦ ἡλίου τὸ φῶς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λείπει ἀπὸ κανενὸς ὑγιοῦς ἀνθρώπου τὸν ἔρωτα, ἀφοῦ καὶ ἡ ψυχὴ δὲν δρᾷ ἔξω τοῦ σώματος, παρὰ μόνον ὡς φάντασμα· οὔτε ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πολλοὶ σταματοῦν ἕως ἐκεῖ. Ἀλλὰ ὁ γνήσιος ἔρως εἶναι κάτι περισσότερον ἀπ' αὐτό, εἶναι ψυχῶν ἁρμονία, καὶ θὰ ἦτο ὄχι βέβηλον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ψεῦδος νὰ ἰσχυρισθῇ κανείς, ὅτι κάθε γυναῖκα, ποὺ καταπλήσσει μὲ τὴν ὡραιότητά της, ἐξυπνᾷ πάντοτε καὶ κατ' ἀνάγκην ἐπιθυμίας σαρκικάς[1]. Τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον παιδικὸν ἔρωτα. Ἔχομεν καὶ ἐκεῖ ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ἀποχρώσεων, ἀπὸ τὴν χυδαίαν αἰσθησιακὴν ἀπόλαυσιν ὡς τὴν ρεμβώδη ὀνειροπόλησιν, ἀπὸ τὸ φιλάρεσκον καὶ ἐπιφανειακὸν παιγνίδισμα ὡς τὸ ἀσυγκράτητον εἰς ἡρωϊσμοὺς καὶ εἰς ἐγκλήματα πάθος.

Ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος ἡ σημασία τοῦ ἔρωτος τοῦ παιδικοῦ ἐκπίπτει. Ἡ πόλις ὡς ὀργανισμὸς μαραίνεται, οἱ πολῖται γίνονται ὑπήκοοι — καὶ διὰ νὰ ὑπακούῃς χρειάζεσαι ἄλλας ἀρετάς, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Παυσανίας, ὄχι αὐτὰς ποὺ χαρίζει ὁ ἔρως. Ὁ μεγάλος ἀτομισμὸς βοηθεῖ ν' ἀναπτυχθῇ καὶ ὁ ἀτομιστικώτερος θεσμὸς τῆς φιλίας, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἑξῆς τὸ θέμα ἐπιμόνου φιλοσοφικῆς ἐξετάσεως. Στρατιῶται σπανίως γίνονται τώρα οἱ πολῖται, καὶ ἡ γυμναστικὴ ἐκφυλίζεται βαθμηδὸν εἰς ἕναν ἀθλητισμὸν τῶν ἐπιδόσεων. Ἐξ ἄλλου τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἀναλαμβάνουν αἱ διάφοροι σχολαὶ φιλοσόφων, ρητόρων κλπ. ἢ ἡ πολιτεία μὲ τὸ σύστημα τῆς ἐφηβείας. Ἡ πνευματικὴ ἐπίσης ζωὴ κατατέμνεται, καὶ τὸ βιβλίον ἀντικαθιστᾷ εἰς τὰ πλεῖστα τὴν προσωπικὴν ἐπαφήν. Ἔτσι ἡ κοινωνικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀποστολή, ποὺ ἐξωραΐζε ἢ τοὐλάχιστον ἐσυγχωροῦσε τὸ παρὰ φύσιν, λείπει καὶ μένει τὸ ἐλάττωμα, τὸ πάθος, ἡ διαστροφή.

---

1. **Τῆς Ἀφροδίτης τὸ ἔργον ἔρωτος ὠνιόν ἐστι δραχμῆς, καὶ οὔτε πόνον οὐδεὶς οὔτε κίνδυνον ἀφροδισίων ἕνεκα μὴ ἐρῶν ὑπέμεινε (Πλούταρχος 759f).**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὴν διαστροφὴν καὶ μόνην εὗρῆκαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ αὐτὴν παρέλαβαν, μαζὶ μὲ τ' ἄλλα τῆς ἀρχαίας κοινωνίας ἐλαττώματα, καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Καὶ οἱ διάφοροι mignons, ποὺ ἐστόλιζαν τὰ μέγαρα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἢ τῶν Ρωμαίων πλουτοκρατῶν, δοῦλοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ ἀπελεύθεροι, δὲν εἶχαν οὔτε μακρινὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς ὡραίους ἐφήβους τοῦ 5. αἰῶνος, ἕνα Λύσιν ἢ ἕνα Χαρμίδην, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ μεγαλύτερον θέλγητρον ἦτον ἡ **σωφροσύνη**[1].

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἐξηγεῖται, διατὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐπολέμησε μὲ λύσσαν ἀπολύτως δικαιολογημένην, ἕνα ἔθιμον τόσον βρομερόν. Ἐπαναλαμβάνει τὴν πολεμικήν, ποὺ ἤρχισαν ἤδη οἱ Ἴωνες σοφισταὶ καὶ ὁ Εὐριπίδης καὶ συνεχίζουν κατόπιν οἱ Κυνικοί, ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι. Καὶ ἀκριβῶς ἡ πολεμικὴ αὐτὴ ἔδωσεν ἀφορμήν, ὥστε νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ ὅλας τὰς ἐπόψεις, νὰ γίνῃ πρόβλημα ὁ παιδικὸς ἔρως. Ὁλόκληρος φιλολογία ἀνεπτύχθη τότε, τῆς ὁποίας τὴν ἀπήχησιν εὑρίσκομεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 4ου αἰῶνος μέχρι τοῦ Ἐρωτικοῦ τοῦ Ψευδο-Δημοσθένους. Ἔτσι ὁ παιδικὸς ἔρως, ὅπως μᾶς ἐμφανίζεται εἰς τὸ πλατωνικὸν ἔργον, εἶναι ἡ τελευταία ἄνθησις ἑνὸς φυτοῦ προωρισμένου νὰ μαρανθῇ. Καὶ ὅπως συχνὰ εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου του ἕνας θεσμὸς ἢ ἕνα καθεστὼς λαμβάνει τὴν ἐντελεστέραν, τὴν πνευματικωτέραν του διαμόρφωσιν[2], ἔτσι καὶ ὁ παιδικὸς ἔρως, τὴν στιγμὴν ποὺ πρόκειται ν' ἀποθάνῃ ὡς θεσμός, εὑρίσκει εἰς τοῦ Σωκράτους τὴν μορφὴν τὴν πνευματικωτέραν του ἀποκορύφωσιν.

1. Τὰ παραδείγματα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Dante, οἱ ὁποῖοι μᾶς προσφέρουν τὴν ὡραιοτέραν σύλληψιν ἑνὸς κόσμου ποὺ φεύγει, τῆς πατριαρχικῆς βασιλείας ὁ ἕνας, τοῦ Μεσαίωνος ὁ ἄλλος, εἶναι ἀρκετά.

2. Τὴν ἐπίγνωσιν αὐτὴν εἶχεν ὁ Πλωτῖνος, γνησιώτερος καὶ εἰς τοῦτο τοῦ Πλάτωνος μαθητής, ὅταν ἐξέφρασε τὴν ἀποδοκιμασίαν του καὶ ἐπροκάλεσεν ἀπάντησιν τοῦ μαθητοῦ του Πορφυρίου ἐναντίον τοῦ ρήτορος Διοφάνους, ὁ ὁποῖος εἶχε γράψει **Ἀπολογίαν ὑπὲρ Ἀλκιβιάδου τοῦ ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Πλάτωνος** καὶ συνίστα τὴν ἐπαναφορὰν ὡς παιδαγωγικοῦ παράγοντος τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος, ὅπως σήμερον ὁ Blüher (Πορφύριος, **Περὶ τοῦ Πλωτίνου βίου** 15.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ὁ Σωκράτης, ὅπως καὶ τόσαι ἄλλαι πνευματικαὶ φυσιογνωμίαι τῶν νεωτέρων χρόνων [1], συνεκινεῖτο ζωηρῶς ἀπὸ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τὸν ἔρωτα. Ρητὴ εἶναι περὶ τούτου ὄχι μόνον τοῦ Πλάτωνος ἡ μαρτυρία, ἀλλὰ καὶ ἄλλων Σωκρατικῶν, τοῦ Αἰσχίνου (fr. 11 D.) καὶ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀπομνημον. 2, 6, 28. 4, 1, 2), τὸ δὲ ἐπεισόδιον τοῦ φυσιογνωμικοῦ Ζωπύρου, ὁ ὁποῖος, ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ Σωκράτους, διέκρινεν εἰς τὰ χαρακτηριστικά του φύσιν ἐπιρρεπῆ εἰς τὰ πάθη, ἀποδεικνύει, τί μὲ τὴν χαλυβδίνην του αὐτοκυριαρχίαν εἶχεν ἐπιτύχει. Ὁ Πλάτων συχνὰ μᾶς τὸν εἰσάγει νὰ προσελκύεται ἀπὸ τοὺς ὡραίους ἢ καὶ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἀδυναμίαν του ἀπέναντί των [2]. Ἡ σχέσις του μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην ἦτο πασίγνωστος· ὁ δὲ ἰσχυρισμός του, ὅτι τὸ μόνον ποὺ γνωρίζει, αὐτὸς τοῦ Οὐδὲν οἶδα ὁ ἀπόστολος, εἶναι τὰ ἐρωτικά, δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς εἰρωνεία· καὶ ἡ θεωρία καὶ ἡ πρᾶξίς του τ' ἀποδεικνύουν. Καὶ τὰς ἐρωτικὰς αὐτὰς συγκινήσεις [3] πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὄχι ὡς ἀΰλους καὶ ἀναιμικὰς «πλατωνικὰς» κλίσεις· ὁ ἔρως τοῦ Σωκράτους ἦτο ἔρως ζωηρός, γεμᾶτος, ὁλόκληρος. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ νίκη του κατὰ τῆς σαρκός, ἡ νίκη ποὺ θὰ μᾶς περιγράψῃ ὁ Ἀλκιβιάδης, εἶναι μεγαλυτέρα. Ὁ ἀσκητισμὸς εἶναι κάτι ἀλλότριον τῆς πλατωνικῆς, τῆς ἀττικῆς γενικῶς σκέψεως, καὶ Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος δὲν εἶναι ὁ ἐν σώματι ἄγγελος τῶν συναξαρίων· εἶν' ἕνας ἄνθρωπος μὲ ὀστᾶ καὶ σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ καὶ μὲ ψυχὴν καὶ νοῦν καὶ θέλησιν. Ὁ Πλάτων μᾶς περιγράφει πῶς ὑποτάσσει τὴν δυνατὴν αὐτὴν ἰδιοσυγκρασίαν του εἰς τὴν πειθανάγκην τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ λησμονοῦμεν, ὅτι αἱ αἰσθήσεις, καὶ γλωσσικῶς ἀκόμη, προέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν ρίζαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ τὸ αἴσθημα καὶ ἡ αἰσθητική.

---

1. Π. χ. ὁ Macchiavelli, ὁ Michelangelo, ὁ Montaigne, ὁ Shakespeare, ὁ W. von Humboldt, ὁ Stefan George.

2. Εἶναι **ἥττων τῶν καλῶν** (Μένων 76 c). Εἰς τὸν Χαρμίδην, μόλις γυρίζει ἀπὸ τὸ μέτωπον, ἡ πρώτη του ἐρώτησις εἶναι, ποῖοι **καλοὶ** ἔκαμαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν του τὴν ἐμφάνισίν των.

3. Μᾶς τὰς περιγράφει ὁ ἴδιος εἰς τὸν Χαρμίδην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

II

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ (172 — 173).

Τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος θὰ ἠδύνατο νὰ χωρισθῇ εἰς τρία μέρη αὐτοτελῆ. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τοὺς πέντε λόγους περὶ Ἔρωτος (174a—197e), τὸ δεύτερον γεμίζει ὁ λόγος τοῦ Σωκράτους (198a—212c), τοῦ δὲ τρίτου τὸ περιεχόμενον εἶναι ἡ εἴσοδος καὶ ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου (212c—223d). Τοῦ ὅλου ἔργου προτάσσετ' ἕνας π ρ ό λ ο γ ο ς ὑπὸ μορφὴν διαλόγου μεταξὺ τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ μερικῶν φίλων του, τοὺς ὁποίους ὁ Πλάτων ἀφήνει ἐπίτηδες χωρὶς ἀκριβέστερον χαρακτηρισμόν· λέγει μόνον, ὅτι εἶναι **πλούσιοι καὶ χρηματιστικοὶ** (173c), δὲν εἶν' ἐπομένως διανοούμενοι κατ' ἐπάγγελμα. Ἐξ αὐτῶν ἕνας μόνον, ἀνώνυμος καὶ αὐτός, λαμβάνει τὸν λόγον.

Ὁ πρόλογος μᾶς εἰσάγει in medias res, εἰς τὸ μέσον μιᾶς συνομιλίας. Ἔχει προηγηθῆ ἤδη ἡ παράκλησις τῶν ἑταίρων πρὸς τὸν Ἀπολλόδωρον νὰ τοὺς διηγηθῆ τὰς συζητήσεις περὶ ἔρωτος, ποὺ ἔγιναν εἰς τοῦ Ἀγάθωνος. Ὁ Ἀπολλόδωρος δέχετ' εὐχαρίστως, ὄχι μόνον διότι τοῦ ἀρέσει ν' ἀναδιηγῆται παρομοίας συζητήσεις, ἀλλὰ καὶ διότι τὰς ἔχει προσφάτους· δὲν εἶναι πολὺς καιρός, ποὺ τὰς ἔχει διηγηθῆ εἰς ἄλλον. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, περιγράφει πῶς συνηντήθη εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ Φαλήρου εἰς Ἀθήνας μὲ τὸν Γλαύκωνα καὶ πῶς παρακληθεὶς ὑπ' ἐκείνου διηγήθη καὶ τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔγινε τὸ συμπόσιον, τὸν χρόνον, τὴν πηγὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὰ ἔμαθε καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἀξιοπιστίαν ἐρωτηθεὶς ἐπεβεβαίωσεν ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης.

Ἡ ἀναδιήγησις αὐτὴ τῆς συναντήσεως μὲ τὸν Γλαύκωνα ἔχει πολλαπλῆν ἀποστολήν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι μέσον θαυμασίως καλλιτεχνικὸν νὰ παρεμβάλῃ ὁ Πλάτων τὰς λεπτομερείας αὐτὰς περὶ τῆς χρονολογίας καὶ τῆς αὐθεντικότητος τοῦ Συμποσίου. Εἰς ἕναν εὐρὺν κύκλον ἀκροατῶν ἦτο πολὺ ὀλιγώτερον εὐάρμοστον νὰ διηγῆται ὁ Ἀπολλόδωρος τόσον δευτερεύοντα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πράγματα[1]. Διὰ τὸν συγγραφέα ὅμως ἡ γνῶσις τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν ἔχει, ὅπως εἴδαμεν, μεγάλην σημασίαν—αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι καὶ ἡ κυρία ἀποστολὴ τοῦ προλογικοῦ διαλόγου. Μὲ τὴν ἀναδιήγησιν ἐπιτυγχάνει νὰ τὰς προσφέρῃ, οὕτως εἰπεῖν, εἰς δύο δόσεις. Ἔτσι καὶ τοῦ κυρίως εἰσαγωγικοῦ διαλόγου ἡ ἔκτασις δὲν εἶναι δυσανάλογος πρὸς τὸ ὅλον.

Ἔπειτα ἡ ἀναδιήγησις αὐτὴ μὲ τὴν μνείαν τοῦ Φοίνικος καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Γλαύκωνος νὰ σταματήσῃ ἀπὸ μακρὰν τὸν Ἀπολλόδωρον, διὰ ν' ἀκούσῃ τὴν ἱστορίαν, διπλασιάζει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θρύλου, ὁ ὁποῖος εἶχε δημιουργηθῆ γύρω ἀπὸ τὰς τότε συζητήσεις, ἑνὸς θρύλου τόσον ζωηροῦ, ὥστε νὰ πιστεύῃ ὁ Γλαύκων, ὅτι ἀναφέρεται εἰς πρόσφατα γεγονότα. Ὁ τρόπος δὲ ὁ διεξοδικός, ποὺ διηγεῖται ὁ Ἀπολλόδωρος τὰς λεπτομερείας τῆς συναντήσεώς του μὲ τὸν Γλαύκωνα, τί τοῦ εἶπε καὶ τί ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησε, μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σῖγμα, φωτίζει θαυμάσια καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐνθουσιώδους θαυμαστοῦ καὶ ἐξηγεῖ ψυχολογικῶς, πῶς συνεκράτησεν εἰς τὴν μνήμην του ὅλον τὸ πλῆθος τῶν λόγων καὶ τῶν περιστατικῶν, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον θ' ἀκούσωμεν.

Ἀ π ο λ λ ό δ ω ρ ο ς ὁ Φαληρεὺς εἶναι κυρίως ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος γνωστός. Κατὰ τὴν δίκην τοῦ Σωκράτους παρίσταται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰαντοδώρου καὶ προσφέρεται μαζὶ μὲ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Κρίτωνα νὰ καταβάλῃ ποσὸν 30 μνῶν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου (Ἀπολ. 38b). Κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Σωκράτους εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν μαθητῶν, ποὺ δὲν κατορθώνει νὰ κρατήσῃ τὴν ψυχραιμίαν, εἰς τὴν ὁποίαν δίδει τὸν τόνον ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης. Κλαίει συνεχῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς συγκεντρώσεως (Φαίδων 59a), εἰς τὸ τέλος μάλιστα μὲ ἀναφυλλητά, ὥστε ἀναγκάζει τὸν Σωκράτη νὰ συστήσῃ ψυχραιμίαν

1. Καὶ πολὺ ἀπιθανώτερον, ὅτι θὰ προεβάλλοντο παρόμοια ἀπορήματα, ἐφ' ὅσον ὁ Πλάτων ἀποφεύγει κατ' ἀρχὴν τὸν διάλογον μὲ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν πολυαρίθμων προσώπων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

(Φαίδων 117d). Ἐδῶ χαρακτηρίζεται **μανικός** [1], δηλαδὴ φανατικὸς καὶ νευροπαθής, καὶ τοιοῦτον τὸν παρέστησεν ὁ γλύπτης Σιλανίων, ὁ κατασκευάσας καὶ τοῦ Πλάτωνος ἀνδριάντα [2].

Ἀνῆκεν εἰς τοὺς τύπους ἐκείνους τῶν θαυμαστῶν, οἱ ὁποῖοι προσκολλῶνται μὲ ὑπερβολὴν ζήλου κάποτε κωμικήν εἰς μίαν δυνατὴν προσωπικότητα, τῆς ὁποίας τὴν φήμην παραβλάπτουν μᾶλλον παρὰ ἐνισχύουν μὲ τὸν φανατισμόν των. Ὁ Σωκράτης εἶχεν ἐνωρὶς ἤδη [3] τοιούτους θαυμαστάς· ἕναν ἐξ αὐτῶν τὸν Χαιρεφῶντα μᾶς περιγράφει εἰς τὴν Ἀπολογίαν. Εἰς τὰ τελευταῖα δὲ χρόνια τῆς δράσεώς του θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς περισσοτέρους. Ἡ φιλόσοφος μανία, τὴν ὁποίαν τοὺς ἐνέπνεεν ὁ Σωκράτης, τοὺς παρέσυρεν εἰς ἕνα πουριτανισμὸν ἀνοικτίρμονα, ποὺ ἀγαποῦσε νὰ ὑλακτῇ καὶ νὰ ὑβρίζῃ μᾶλλον παρὰ νὰ συμπονῇ καὶ νὰ σωφρονίζῃ τοὺς ἄλλους. Τοὺς μὴ φιλοσοφοῦντας ἀντίκρυζαν, ὅπως οἱ κατόπιν κυνικοί, ἀφ' ὑψηλοῦ, μὲ τὸ ὕφος ἰατροῦ, ποὺ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ τὸν θεραπεύσῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του. Δὲν εἶδαν, ὅπως ὁ Πλάτων, ποῦ κεῖται τὸ ἀληθινὸν μεγαλεῖον τοῦ Σωκράτους, ὅπως καὶ κάθε μεγάλης ἠθικῆς προσωπικότητος, τοῦ Χριστοῦ π. χ.: Ὁ Σωκράτης δὲν ὕψωνε τὸν ἑαυτόν του ὑπεράνω τῶν ἄλλων· κατέβαινε πρὸς ἐκείνους, διὰ νὰ ζητήσῃ μαζί των τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, καὶ μὲ μίαν ἀπέραντον συμπάθειαν, μὲ μίαν φιλανθρωπίαν πρωτοφανῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκηρύσσετο ἀλληλέγγυος μὲ κάθε συζητητήν του εἰς τὴν ἄγνοιαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

---

1. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως ἴδε σ. 8, 2. Τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτὸν τοῦ Πλάτωνος ἐνισχύει καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀπολ. 28), ὅτι **ἦτο ἐπιθυμητὴς μὲν ἰσχυρῶς, ἄλλως δὲ εὐήθης.**

2. Ἀντίγραφον τῆς εἰκόνος του αὐτῆς ἀναγνωρίζει ὁ Ed. Schmidt εἰς προτομὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Καμπανίας: Archaeol. Jahrbuch 47 (1932) 290 κεξ. Κατὰ τὸν Πλίνιον καὶ τὸν Λιβάνιον (Σωκράτους Ἀπολογία 28) ἦτο γλύπτης καὶ αὐτός.

3. Τὸ βλέπομεν εἰς τὰς Νεφ. τοῦ Ἀριστοφ., αἱ ὁποῖαι παρεστάθησαν τὸ 422.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἰς τὸν Ἀπολλόδωρον λείπει ἀκόμη ἡ **χάρις**, τὸ ἀσύλληπτον ἐκεῖνο προσὸν τοῦ γνησίου Ἀθηναίου, μὲ τὸ ὁποῖον κατώρθωνε νὰ προσαρμόζεται εἰς κάθε περιβάλλον, χωρὶς νὰ χάνῃ τίποτε ἀπὸ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος του, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ πληγώνῃ[1]. Εἰς τὸν πρόλογον ἐδῶ ὑβρίζει τοὺς ἄλλους κατὰ πρόσωπον διὰ τὴν ἀφιλοσόφητον ζωὴν ποὺ ζοῦν — χονδροειδὴς ἀπομίμησις τοῦ προτρεπτικοῦ τοῦ Σωκράτους—τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ποὺ τὸν ἀναζητοῦν παντοῦ, διὰ ν' ἀκούσουν φιλοσοφικὰς συζητήσεις, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των εἶναι τόσον, ὥστε νὰ παρέρχωνται χωρὶς ἀπάντησιν τοὺς ὀνειδισμοὺς τοῦ Ἀπολλοδώρου. Ὁ ἐνθουσιασμός του διὰ τὸν νέον δρόμον, ποὺ τοῦ ἤνοιξεν ὁ Σωκράτης, ἐνθουσιασμὸς νεοφωτίστου, τὸν κάμνει νὰ χρονολογῇ τὴν ὕπαρξίν του ἀπὸ τὴν γνωριμίαν του μ' ἐκεῖνον — φαντάζεται μάλιστα, πὼς ὅλοι πρέπει νὰ γνωρίζουν, πότε συνέβη τὸ κοσμοϊστορικὸν αὐτὸ γεγονὸς — ἀλλὰ καὶ τὸν ὁδηγεῖ εἰς μίαν κατάστασιν μελαγχόλου αὐτοβασανισμοῦ, μίαν μισανθρωπίαν καὶ τραχύτητα τόσον ἀντίθετον πρὸς τὸν γνησίως σωκρατικὸν ἔρωτα, ὁ ὁποῖος νικᾷ καὶ ἐξυψώνει, δὲν ἀποφεύγει τὸν κόσμον.

Ἕνας τόσον φλογερὸς ἐνθουσιαστής, ὁ ὁποῖος ἔργον τῆς ζωῆς του ἔχει νὰ ἐξακριβώνῃ μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν, τί λέγει καὶ τί κάμνει ὁ Σωκράτης, ἕνας παρόμοιος τύπος Eckermann, εἶναι καμωμένος νὰ διηγηθῇ μὲ τόσην διεξοδικότητα καὶ τόσην προθυμίαν ὁμιλίας, ποὺ ἀνήκουν εἰς παρελθὸν τόσον μακρινόν. Καὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ μανικοῦ ἁρμόζει καλύτερα καὶ τοῦ ὅλου συμποσίου ἡ ἐξιδανίκευσις, καὶ τοῦ Σωκράτους εἰδικῶς ἡ ἀποθέωσις, ὅπως εἰς τὸ στόμα ἑνὸς μεθυσμένου, τοῦ Ἀλκιβιάδου, τοποθετεῖται τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σωκράτους. Ἡ εὐπαθὴς εὐαισθησία ἑνὸς ἐξημμένου, εἴτε ἀπὸ τὸν φανατισμὸν εἴτε ἀπὸ τὴν μέθην, δια-

---

1. Ἂς συγκρίνῃ π. χ. κανεὶς τὸ χονδρόκοπον ἀστεῖον εἰς βάρος τῶν σοφιστῶν 185c μὲ τὸ λεπτὸν πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον, ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Γοργίαν 467b εἰρωνεύεται τὴν ἀγάπην των πρὸς τὰς παρηχήσεις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κρίνει μὲ μεγαλυτέραν ὀξύτητα τὸ ἀσύλληπτον, τὸ δαιμόνιον στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος ἐκείνου.

Ἀλλ' ὁ Ἀπολλόδωρος δὲν παρίστατο αὐτοπροσώπως εἰς τὰς ὁμιλίας ποὺ διηγεῖται. Περιγράφει ἐξ ἀκοῆς ὅσα ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν καὶ ἡ χρονικὴ ἀπόστασις περιέβαλαν ἤδη μὲ τὴν αἴγλην τοῦ θρύλου, τῶν ὁποίων ὅμως τὴν ἱστορικότητα βεβαιώνει τοῦ Σωκράτους ἡ ἀψευδὴς μαρτυρία. Ἔτσι ὁ Πλάτων, χωρὶς νὰ ἐγγυᾶται τὴν φωτογραφικὴν καὶ φωνογραφικὴν ἀναπαράστασιν τῶν γεγονότων καὶ τῶν λόγων, κατορθώνει ν' ἁπλώσῃ εἰς τὴν διήγησίν του μίαν ἀτμόσφαιραν ποιήσεως μαζὶ καὶ ἱστορίας, νὰ τῆς δώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ὄχι τὴν ρεαλιστικὴν τοῦ ἱστορικοῦ, ἀλλὰ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ αἰσθητικήν, τὴν μόνην ἡ ὁποία εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ τὴν προσωπικότητα εἰς τὴν ὁλότητά της.

Πρὸς τοῦτο χρειάζεται ἕναν ἀ φ η γ η τ ή ν. Εἰς τοὺς ἄλλους ἀφηγηματικοὺς διαλόγους εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης[1]. Εἰς τὸν Φαίδωνα εἶναι προφανές, διατί δὲν διηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης. Ἀλλ' εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον, τὸ ὁποῖον εἶναι σύγχρονον καὶ περιέχει, ὅπως ὁ Φαίδων, τὴν ἀποθέωσιν τοῦ διδασκάλου, δὲν τίθεται εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους ἡ ἀφήγησις. Ὁ Σωκράτης εἶχε πολὺ τάκτ ἢ ὥστε νὰ περιγράψῃ τὴν μοναξιάν του ἢ ν' ἀναδιηγηθῇ τὸ ἐγκώμιόν του. Ἀφ' ἑτέρου ἔπρεπεν ὁ ἀφηγητὴς νὰ συνδέεται μὲν στενώτατα μὲ τὸν Σωκράτην, ὥστε νὰ περιγράψῃ τὰ γεγονότα, ὅπως θέλει νὰ τὰ παρουσιάσῃ ὁ Πλάτων, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ Σωκρατικοῦ, νὰ εἶναι ὅμως ἀρκετὰ ἀσήμαντος, ὥστε νὰ μὴ παρεμβάλλεται ἡ προσωπικότης του εἰς τὴν ψιλὴν ἀπαγγελίαν τῶν γεγονότων.

---

1. Τὸν Πρωταγόραν, Εὐθύδημον, Χαρμίδην, Λύσιν καὶ Πολιτείαν. Μόνον εἰς τὸν Παρμενίδην καὶ τὸν Θεαίτητον ἀναδιηγεῖται ἄλλος τὰς συζητήσεις, ἀπὸ γραπτὰς ὅμως σημειώσεις —ὑποδήλωσις ὅτι ἀπομακρυνόμεθ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν γνησίως σωκρατικῶν διαλόγων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πρὸς τοῦτο ἐξέλεξεν ὁ συγγραφεὺς τὸν Ἀ ρ ι σ τ ό δ η μ ο ν, ἕνα πτωχὸν καὶ ταπεινῆς καταγωγῆς ἄνθρωπον—τὸ βλέπει κανεὶς πῶς χάνει τὰ νερά του, μόλις εὑρέθη εἰς ἕνα περιβάλλον ἀριστοκρατικὸν 174e — ἀπὸ τοὺς κωμικοὺς ἐκείνους θαυμαστὰς τοῦ Σωκράτους, οἱ ὁποῖοι ἀνῆγον τὴν ἀνυποδησίαν εἰς ἀρετήν, ὅπως κατόπιν οἱ κυνικοί, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἐξομοιωνόμενοι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν θ' ἀποκτοῦσαν τὸ μυστικὸν τῆς προσωπικῆς ἐκείνου γοητείας· τὰ ἐξωτερικὰ ἄλλωστε καὶ μόνα εἶναι προσιτὰ εἰς τὴν πενιχράν των φύσιν, ὅπως καὶ εἰς τὸν Wagner τὰ ἐξωτερικὰ προσκτήματα τῆς σοφίας τοῦ Faust. Πράγματι ὁ Ἀριστόδημος, τὸν ὁποῖον ὁ Ξενοφῶν μᾶς παρουσιάζει ὡς ἕνα τύπον libre penseur ἐπιπολαίου (Ἀπομν. 1, 4), ἀνήκει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἔρως των πρὸς τὸν Σωκράτην, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐξωτερικῆς προσηλώσεως ἑνὸς famulus, ἔδωσε κάποιον σοβαρώτερον περιεχόμενον εἰς τὴν ζωήν των, χωρὶς ὅμως τὴν νευροπάθειαν τοῦ Ἀπολλοδώρου. Εἶναι τύπος τελείως παθητικός, ποὺ γνωρίζει νὰ ζῇ εἰς τὴν σκιάν, ἀφοῦ εἶναι σκιὰ καὶ πνευματικὸς παράσιτος τοῦ Σωκράτους. Δι' αὐτὸ ὁμιλεῖ μόνον ὅπου πρόκειται νὰ γνωστοποιήσῃ τὰς ἀτομικὰς συνηθείας ἐκείνου· τὰς ἔχει σπουδάσει ἐπακριβῶς. Ἀποφεύγει ἐπίσης (ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀπολλόδωρον) τοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ κάθε προσωπικὴν παρατήρησιν, καὶ χωρὶς νὰ τοῦ λείπῃ ἡ συμπάθεια πρὸς τὸν ἥρωα, ἔχει τὰ δύο σημαντικὰ προσόντα τοῦ ἀφηγητοῦ: εἶναι π ι σ τ ὸ ς καὶ μ ν ή μ ω ν.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ (174—178a)

Οἱ λόγοι περὶ Ἔρωτος εἶναι τὸ κύριον τοῦ Συμποσίου περιεχόμενον. Τὸ ὑποδηλώνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ἀρχὴν (172b), τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. 1262b11) ἀναφέρων τὸ Συμπόσιον ὡς **ἐρωτικοὺς λόγους.** Ἀλλ' ἕνα βιβλίον, ποὺ θὰ περιεῖχε συλλογὴν λόγων περὶ ἔρωτος, θὰ ἐστερεῖτο ὅ,τι πρῶτος ὁ Πλάτων εἰς τὸν Φαῖδρον ἔθεσεν ὡς ἀξίωσιν διὰ κάθε λογοτέχνημα: τὴν ἑ ν ό τ η τ α τὴν ὀργα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νικήν. Ἐχρειάζετο διήγησις, ἡ ὁποία καὶ τὸν σύνδεσμον θ' ἀποκαθίστα μεταξὺ τῶν διαφόρων λόγων καὶ τὴν κατανόησιν αὐτῶν θὰ διηυκόλυνε. Θὰ ἐδείκνυε τὴν ἀφορμήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεφωνήθησαν, τὸ περιβάλλον καὶ τὴν ψυχολογικὴν στιγμήν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξεπήδησαν, τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ὁ κάθε λόγος ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἀκούοντας. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιον καθισμένος ἥσυχα εἰς τὸ γραφεῖον σου νὰ γράψῃς ἕνα δοκίμιον περὶ ἔρωτος, καὶ ν' ἀναπτύξῃς αὐτοσχεδίως μέσα εἰς μίαν εὔθυμον καὶ ἐκλεκτὴν συντροφιάν, ὑπὸ τὸ κράτος ἐλαφρᾶς οἰνοποσίας, εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν πανηγυρισμοῦ καὶ ἐρωτισμοῦ, τὰς ἀπόψεις σου περὶ αὐτοῦ [1]. Ἔπειτα τὸ ἀφηγηματικὸν μέρος παρέχει τὴν δυνατότητα χαρακτηρισμοῦ τῶν ὁμιλητῶν. Ἔτσι προσλαμβάνουν αἱ ἀπόψεις ποὺ ὑποστηρίζουν ἕνα τόνον θερμότερον, ζωντανώτερον, προσωπικώτερον. Δὲν εἶναι πλέον ξηραὶ μόνον θεωρητικαὶ διαπιστώσεις· ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς ὁλοκλήρου προσωπικότητος, ἀχώριστοι ἑπομένως ἀπὸ τὸ συναίσθημα καὶ τὴν πρᾶξιν.

Ἰδιαιτέρως ἡ εἰσαγωγὴ [2] δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ περιβάλλοντος. Μᾶς παρουσιάζει καὶ τὸν ἥρωα τοῦ Συμποσίου, τὸν Σωκράτη, προτοῦ ν' ἀκούσωμεν ἀπὸ τὰ χείλη του τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ μυστικοῦ τῆς προσωπικότητός του καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου τὸ στόμα τὸν πανηγυρικόν του. Συμπληρώνει ἑπομένως ἡ εἰσαγωγὴ τὰς ὁμιλίας ἐκείνων. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἔργον ἀρχίζει ὄχι μὲ τὴν διήγησιν τοῦ συμποσίου, ἀλλὰ μὲ τὴν μετάβασιν τοῦ Σωκράτους εἰς αὐτό· ἔτσι θὰ παρακολουθήσωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τοῦ Σωκράτους τὰ γεγονότα, καὶ μᾶς ὑποδηλώνετ' ἐκ τῶν προτέρων ὅ,τι ἐκινδυνεύαμεν νὰ μὴ

---

1 Ὁ λόγος τοῦ Ἀγάθωνος π. χ. ἔχει εἰς τὴν ὅλην του ὑφὴν ζωηρὰν ἀκόμη τὴν ἀπήχησιν τοῦ θεατρικοῦ του θριάμβου. Τοῦ Ἀλκιβιάδου ὁ λόγος ἀσφαλῶς θὰ ἦτο διαφορετικός, ἂν ἐξεφωνεῖτο ὑπὸ διαφορετικὰς συνθήκας.

2. Τὴν ἀνάλυσίν της συμπληρώνω εἰς τὸ κεφ. 9 τοῦ II μέρους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προσέξωμεν, ὅταν κατόπιν θ' ἀρχίσουν τῶν ἄλλων οἱ λόγοι: ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι τὸ κέντρον τῆς συντροφιᾶς.

Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μόνον. Αἰσθάνεται, πόσον μονότονον θὰ ἦτο νὰ παρέτασσε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς λόγους τῶν ὁμιλητῶν, ὅπως εἰς τὰ σημερινὰ γεύματα ἀκολουθοῦν ἡ μία μετὰ τήν ἄλλην αἱ προπόσεις τῶν ἐπισήμων, κτυπήματ' ἀλλεπάλληλα κατὰ τῆς καλαισθησίας καὶ τῆς ὑπομονῆς τῶν παρισταμένων. Παρενέβαλε λοιπὸν μεταξύ των μερικὰ ἐ π ε ι σ ό δ ι α, τόσον σύντομα, ὅσον ἐχρειάζετο διὰ νὰ μὴ παρασυρθῇ τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὸ κύριον θέμα Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποστρογγυλώνεται διὰ τῆς ἀπομονώσεως ἡ κάθε ὁμιλία καὶ ἐμφανίζεται περισσότερον ἀνάγλυφος ὡς ἕνα ὀργανικὸν σύνολον εἰς τὸν ἀναγνώστην, τὸν ὁποῖον διαναπαύει ἡ παρεμβαλλομένη σύντομος ἀφήγησις. Προσφέρουν λοιπὸν τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ εἰς τοὺς λόγους ὅ,τι ἕνα ὡραῖον πλαίσιον εἰς ἕνα ζωγραφικὸν πίνακα: συγκεντρώνει τὰς ὀπτικὰς ἐντυπώσεις εἰς ἕναν εὐσύνοπτον καὶ περιγεγραμμένον χῶρον, ἐμποδίζει τὴν μεταβατικότητα καὶ τὸ διάχυτον τῶν παραστάσεων, τὸ μεγαλύτερον κώλυμα κάθε ἀληθινῆς ἐμβαθύνσεως καὶ ἀπολαύσεως.

Τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ δὲν παρεμβάλλονται τελείως ξεκάρφωτα εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἔργου, ὅπως αἱ σκηνοθετικαὶ ὁδηγίαι συγχρόνου δραματικοῦ συγγραφέως, ποὺ τυπώνονται διὰ τοῦτο μὲ ἰδιαίτερα τυπογραφικὰ στοιχεῖα. Συνδέονται ὀργανικῶς πρὸς τοὺς λόγους, προσθέτουν θετικὴν τὸ καθένα συμβολὴν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἔργου, τόσον ὥστε αἰσθάνεσαι, πῶς δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ λείπουν ἢ νὰ εἶναι διαφορετικά. Ἰδίως ἡ σύνδεσις τοῦ πρώτου λόγου μὲ τὴν εἰσαγωγὴν εἶναι καλλιτεχνικῶς μοναδικὸν ἐπίτευγμα. Ὁ Ἀριριστόδημος, ἀπὸ κεκτημένην οὕτως εἰπεῖν ταχύτητα, ἀρχίζει ν' ἀναδιηγῆται τὴν ὁμιλίαν τοῦ Φαίδρου εἰς πλάγιον λόγον (178a), ἔπειτα σιγὰ σιγά, σὰν νὰ ζωντανεύῃ, τὴν ὥραν ποὺ διηγεῖται, ἐνώπιόν του καὶ ἐνώπιόν μας ὁ Φαῖδρος, ἀποσύρετ' ἀθορύβως ἀπὸ τὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προσκήνιον μ' ἕνα τελευταῖον **ἦ δ' ὅς** 178b ὁ ἀφηγητής, διὰ ν' ἀκουσθῇ τὸ κυριώτερον καὶ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου εἰς εὐθὺν λόγον [1]. Ἔτσι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ἀφηγήσεως εἰς τὴν δραματικὴν ἀναπαράστασιν γίνεται βαθμιαία, καὶ ὁμόρρυθμος ἀποκαθίσταται ἀντιστοιχία πρὸς τὴν ἀνάλογον μετάβασιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀναγνώστου. Σιγὰ σιγὰ τὰ **ἔφη** γίνονται ἀραιότερα, ὁ Ἀριστόδημος προβάλλει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μόνον, ὅπου ὁ συγγραφεὺς χρειάζεται νὰ ὑποδηλώσῃ τὴν ἔναρξιν νέου τμήματος, ἕως ὅτου ἐπανέλθῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου ἐπὶ σκηνῆς ὁλόκληρος καὶ πάλιν ὁ ἀφηγητής.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὁ Πλάτων δὲν λησμονεῖ, ὅτι φιλόσοφος εἶναι καὶ φιλοσοφικοὺς λόγους γράφει. Ἡ πρόθεσίς του δὲν εἶναι νὰ δώσῃ εἰκόνας ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 5ου αἰῶνος, ὅπως ἕνας σημερινὸς ἠθογράφος. Ὅπως καὶ εἰς τ' ἄλλα του ἔργα — μηδὲ τοῦ Φαίδωνος ἐξαιρουμένου, ὅπου ἐντούτοις ἔχει νὰ περιγράψῃ σκηνὰς θεμελιώδους σημασίας διὰ τὴν ζωήν του — τὰ σκηνοθετικὰ καὶ περιγραφικὰ στοιχεῖα ὑποτάσσει εἰς τὸ κύριον περιεχόμενον τῶν ἔργων: τοὺς λόγους [2]. Τὰ πρόσωπά του κινοῦνται κατ' ἀρχὰς ζωηρά, ὡς ποὺ νὰ συμπηχθοῦν εἰς ὁμάδα καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ θεωρητικὴ συζήτησις· ἔτσι ὁ σκηνικὸς διάκοσμος ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς lever de rideau, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ θεάτρου, καὶ τὴν ἀποστολὴν νὰ ἐκμαιεύσῃ ἁπλῶς τὴν

---

1. Ἔτσι ἀποφεύγει ὁ συγγραφεὺς καὶ τὴν προσθήκην ἑνὸς προοιμίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπανελάμβανεν ἁπλῶς ὅ,τι ἤδη εἶπεν ὁ Φαῖδρος διὰ τοῦ Ἐρυξιμάχου (177a-c) περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἐγκωμιασθῇ ὁ Ἔρως. Οἱ κατόπιν ὁμιληταὶ δὲν χρειάζονται προοίμιον· συνδέουν τὴν ὁμιλίαν των πρὸς τὰ λεχθέντα ἑνὸς ἐκ τῶν προηγουμένων ὁμιλητῶν.

2. Μόνον ὁ Πρωταγόρας φαίνεται ν' ἀποτελῇ ἐξαίρεσιν. Φαίνεται ἐκεῖ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι νέος ἀκόμη, προβάλλει ἀκόμη καὶ ἡ ἐξάρτησίς του ἀπὸ τὴν κωμῳδίαν τοῦ Εὐπόλιδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γένεσιν τῶν ἰδεῶν, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ κατόπιν ὡς σκηνικὸν βάθος. Καὶ ἕνα σκηνικὸν βάθος πρέπει νὰ μείνῃ ἀληθινὰ εἰς τὸ βάθος, ἂν πρόκειται νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν του, νὰ προβάλλῃ δὲ μόνον ἡ προσωπικότης εἰς ὅ,τι ζῇ, ἀλλὰ κυρίως εἰς ὅ,τι ζῇ ὡς πνευματικὴ δημιουργία — αὐτὸ μᾶς δίδουν οἱ λόγοι. Διὰ τοῦτο τ' ἀφηγηματικὰ στοιχεῖα παρέχονται εἰς πολὺ περιωρισμένας, σοφώτατα μετρημένας δόσεις, παραλείπεται κάθε περιττόν, αἱ λεπτομέρειαι π. χ. τοῦ φαγητοῦ, μὲ τοῦ ὁποίου τὰς περιγραφὰς ἐγέμιζαν ἑκατοντάδας στίχων οἱ σύγχρονοι κωμικοί, αἱ δὲ ἐθιμοτυπίαι τῆς πόσεως, τὰ πετακτὰ λόγια κλπ. μόλις μὲ δυὸ λέξεις ἀναφέρονται [1].

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην αἰσθητικὴν ἐπίνοιαν τοῦ Πλάτωνος πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν. Οἱ ἑπτὰ λόγοι, τοὺς ὁποίους παραθέτει, δὲν εἶναι οἱ μόνοι, μᾶς λέγει, ποῦ ἐξεφωνήθησαν. Ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι ἀρκετοί, τοὺς ὁποίους δὲν συνεκράτησεν ὁ Ἀπολλόδωρος ἢ ὁ Ἀριστόδημος — ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρόν! — καὶ διὰ τοῦτο περιωρίσθη εἰς ὅσους τοῦ ἔκαμαν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν. Τοὺς τοποθετεῖ ἀμέσως μετὰ

1. Τὴν αὐστηρὰν αὐτήν, τὴν γνησίως ἀττικὴν λιτότητα ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν καλύτερα, ἂν παραβάλωμεν τοῦ Ξενοφῶντος τὸ Συμπόσιον. Ἐκεῖ τὸ φιλοσοφικὸν περιεχόμενον ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὴν διαδοχὴν ἐπεισοδίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἄλλον προορισμὸν παρὰ νὰ ἐξάρουν ὡς ἐπεισόδια τὴν πολυχρωμίαν τοῦ συνόλου. Τὰ ἀστεῖα καὶ τὰ πειράγματα τῶν συμποτῶν καταγράφονται εὐσυνειδήτως, διεξοδικῶς περιγράφονται τὰ διάφορα «νούμερα» τῶν αὐτοκλήτων «καλλιτεχνῶν», γελωτοποιῶν, ἀκροβατῶν κλπ. Ἔχομεν ἐνώπιόν μας πιστὴν καὶ ζωηρὰν ἀναπαράστασιν σκηνῶν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηναίων, τὴν ὁποίαν, συνηθισμένοι εἰς τὰς συγχρόνους ρεαλιστικὰς περιγραφὰς καὶ πεισμένοι μὲ τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς μικρολεπτομερείας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου περασμένων ἐποχῶν, ἀπολαύομεν μὲ ἀληθινὴν εὐχαρίστησιν. Τὸ βλέπει κανείς, ἡ φαντασία τοῦ Ξενοφῶντος ἀναπλάττει μὲ προφανῆ περιπάθειαν καὶ νοσταλγίαν ὅ,τι ἐνωρὶς ἐστερήθη, εἰς τὸν πλάνητα βίον τοῦ κοντοτιέρου καὶ τὴν τραχεῖαν τοῦ στρατοπέδου ζωὴν κατ' ἀρχάς, μεταξὺ τῶν ἀξέστων κατόπιν χωρικῶν τῆς Ἠλείας ἢ τῶν πεζῶν καὶ ἀπειροκάλων ἐμπόρων τῆς Κορίνθου κατόπιν: τὴν χάριν καὶ τὴν εὐτραπελίαν μιᾶς ἀθηναϊκῆς ἀριστοκρατικῆς συγκεντρώσεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν λόγον τοῦ Φαίδρου[1], οὕτως ὥστε οἱ κατόπιν σπουδαῖοι λόγοι ν' ἀκολουθοῦν εἰς ἀδιάλειπτον συνέχειαν μεταξύ των μέχρι τῆς ἀποκορυφώσεως εἰς τοὺς λόγους τῆς Διοτίμας καὶ τοῦ 'Αλκιβιάδου. Μὲ τὴν διπλῆν αὐτὴν ἐ π ι λ ο γ ὴ ν τοῦ 'Αριστοδήμου καὶ τοῦ 'Απολλοδώρου[2], ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιτυγχάνεται ὁ σύμμετρος περιορισμὸς τοῦ ἔργου εἰς τὰ οὐσιώδη, ἀφοῦ εἶναι προφανὲς ὅτι ὅλοι οἱ λόγοι δὲν θὰ ἦσαν τόσον ἄρτιοι καὶ ἐπαναλήψεις δὲν θὰ ἔλειπαν· ἐνῷ ταυτοχρόνως μὲ τοὺς λόγους τοὺς παρασιωπηθέντας γεμίζει ἡ ὥρα μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ 'Αλκιβιάδου κατὰ τρόπον φυσικώτατον. 'Αφ' ἑτέρου ὅμως ἐξαίρεται περισσότερον ἡ σπουδαιότης τῶν ἀνακοινουμένων, καθ' ὅσον προβάλλουν ἀπὸ ἕνα φευγαλέον πλῆθος ἄλλων λόγων, οἱ ὁποῖοι ἀφήνονται εἰς τὸ ἡμίφως καὶ τὴν ἀοριστίαν. Δι' αὐτὸ ὁ Πλάτων ἀποφεύγει ἐπίσης ν' ἀναφέρῃ ὀνομαστὶ ὅλους τοὺς παρισταμένους. Οἰκονομεῖ, ὅπως ἕνας σοφὸς σκηνοθέτης, τὸν φωτισμόν του καὶ τὸν συγκεντρώνει εἰς ὡρισμένα, τὰ κύρια πρόσωπα. Ἔτσι κατορθώνει νὰ καλλιτεχνήσῃ ἕνα ὅλον, ἀκριβῶς διότι δὲν ζητεῖ ὅλα νὰ τὰ εἴπῃ[3].

---

1. Μόνον ὁ λόγος τοῦ 'Αριστοδήμου θὰ ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῇ μετὰ τοῦ 'Ερυξιμάχου τὸν λόγον, διότι ἐκεῖ ἐκάθισε (175a)· ἀλλ' ὁ 'Αριστοφάνης εὑρίσκει, ὅτι μετ' αὐτὸν δύο ἀκόμη μένουν νὰ ὁμιλήσουν, ὁ 'Αγάθων καὶ ὁ Σωκράτης (193e). Ὁ συγγραφεὺς ἑπομένως ἐλησμόνησε, καθὼς φαίνεται, ποῦ ἐτοποθέτησε τὸν 'Αριστόδημον. 'Αλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει καὶ μεγάλην σημασίαν· οὕτως ἢ ἄλλως δὲν θὰ παρετίθετο τοῦ 'Αριστοδήμου ὁ λόγος — ὄχι δὲ μόνον διὰ λόγους μετριοφροσύνης. Ἡ σκιὰ τοῦ Σωκράτους θὰ ἐπαπαγάλλιζεν ἁπλῶς ὅσα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἶχεν ἁρπάξει τὸ αὐτί του ἀπὸ τὰς καθημερινὰς συζητήσεις ἐκείνου.

2. Τὴν κάμνει ἤδη ὁ Σωκράτης 177e, ὅταν ἀναφέρῃ ὀνομαστὶ ἐκείνους μόνον ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων, ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἐδέχοντο νὰ τεθῇ τὸ ζήτημα τοῦ ἔρωτος, τῶν ὁποίων καὶ παρατίθενται οἱ λόγοι.

3. Εἶναι παρατηρημένον ἄλλωστε, ὅτι ὁ Πλάτων ἀποφεύγει τὴν ἐξαντλητικὴν ἀπαρίθμησιν ὅλων τῶν προσώπων τῶν διαλόγων του. 'Αγαπᾷ νὰ ἐργάζεται μὲ τοὺς κυρίους ἥρωας, ἀλλὰ καὶ μ' ἕνα πλῆθος ἀνώνυμον καὶ βωβόν, τοῦ ὁποίου λόγος ὑπάρξεως εἶναι νὰ προβάλλουν ζωηρότερον ἐκεῖνοι. Τὸ ἴδιον συμβαίνει εἰς τὸν Φαίδωνα 59c, π.χ., ὅπου μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν 11 προσώπων προσθέτει καὶ ἄλλοι τινὲς 'Αθηναῖοι. Τὸ ἴδιον εἰς τὸν Γοργίαν, τὸν Χαρμίδην, τὸν Λύσιν κλπ., ὅπου τὴν συζήτησιν τῶν κυρίων προσ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Τί σημασίαν ἔχουν διὰ τὰς προσωπικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Πλάτωνος οἱ προηγούμενοι λόγοι μέχρι τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας; Τῶν φιλολόγων αἱ γνῶμαι διχάζονται. Ἄλλοι τοὺς ἀποδίδουν τὴν καθαρῶς ἀρνητικὴν ἀποστολὴν νὰ ἐξάρουν διὰ τῆς ἀντιθέσεως τὴν ὀρθὴν περὶ τοῦ ἔρωτος διδασκαλίαν τῆς Διοτίμας. Ὁ Πλάτων ἠθέλησε νὰ δείξῃ δι' αὐτῶν, ὅτι οὔτε οἱ ποιηταί, οὔτε οἱ φυσιοδῖφαι, οὔτε οἱ σοφισταὶ καὶ οἱ ῥήτορες κατώρθωσαν νὰ συλλάβουν τὴν φύσιν τοῦ ἔρωτος· μόνον ὁ διαλεκτικὸς ἐπιτυγχάνει καὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς νὰ ζήσῃ τὸν ἔρωτα. Διαβλέπουν μάλιστα καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων τὴν πρόθεσιν τοῦ Πλάτωνος νὰ παρατάξῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν διαφόρων πνευματικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς, τοὺς ὁποίους θέλει νὰ διακωμῳδήσῃ [1]: τῆς μυθικῆς παραδόσεως (Φαῖδρος), τῆς πολιτικῆς διανοήσεως (Παυσανίας), τῆς ἐπιστήμης (Ἐρυξίμαχος), τῆς λογοτεχνίας

ώπων παρακολουθεῖ ἕνα πλῆθος ἀνωνύμων ἀκροατῶν. Ἔτσι καὶ ἡ δρᾶσις καὶ αἱ ἀπόψεις τῶν κυρίων προσώπων χρωματίζονται καὶ ἐξαίρονται, μὲ τὸ ὅτι γίνονται ἐνώπιον τόσου κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου ζωντανώτερον γίνεται· χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, τοποθετεῖ καὶ ὁ ἀναγνώστης τὸν ἑαυτόν του μεταξὺ τοῦ ἀνωνύμου αὐτοῦ πλήθους. Καὶ εἰς αὐτὸ ὁ Ξενοφῶν διαφέρει: εἰς τὸ Συμπόσιόν του ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς παρισταμένους, ἀκόμη καὶ τοὺς γελωτοποιούς, ἀπαριθμεῖ μὲ τὴν ἀκριβολόγον εὐσυνειδησίαν ἀξιωματικοῦ, ποὺ διεξάγει τὸ καθημερινὸν προσκλητήριον. Ἔτσι δὲν ἀφήνεται τίποτε ἀκαθόριστον ὡς βάθος, δὲν ἀπομένει κανένα ὑπόλοιπον διὰ τὴν φαντασίαν.

1. Ἁπλῆν πρόθεσιν διακωμῳδήσεως, καὶ ταπεινὴν μάλιστα, διαβλέπει ὁ Ἀθήναιος 192a, διὰ τὸν ὁποῖον τὸ Συμπόσιον εἶναι **οὐ συνέδριον, οὐ βουλευτήριον, οὐ λέσχη φιλοσόφων**· καὶ ἀλλαχοῦ 182a λέγει περὶ αὐτοῦ **πλῆρές ἐστι μυκτηριστῶν ἀλλήλους τωθαζόντων**. Τὸ νοστιμώτερον εἶναι, ὅτι πολλοὶ νεώτεροι φιλόσοφοι ἀνεκάλυψαν, ὅτι οἱ ὁμιληταὶ δὲν εἶναι παρὰ προσωπεῖα δι' ἄλλους συγχρόνους, τοὺς ὁποίους θέλει νὰ πολεμήσῃ ὁ Πλάτων· π.χ. ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φαίδρου κρύπτεται ὁ Λυσίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Παυσανίου ὁ Ἰσοκράτης, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Πρόδικος, ὑπὸ τὸν Ἐρυξίμαχον ὁ Ἱππίας ἢ ὁ Περικλῆς! Ἔτσι ἀποδεικνύεται ὁ Πλάτων, ὁ συγγραφεὺς ποὺ συνεχίζει πιστὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας τοῦ 5. αἰῶνος, τὸ **ὀνομαστὶ κωμῳδεῖν**, καὶ ποτὲ δὲν εἰσάγει πρόσωπα μὴ ἱστορικὰ εἰς τοὺς διαλόγους του, σὰν νὰ θέλῃ τώρα νὰ παίξῃ κρυφτοῦλι!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

('Αριστοφάνης), τῆς σοφιστικῆς ('Αγάθων). Κατὰ τὴν ἀντίληψιν πάλιν τῶν ἄλλων οἱ προηγούμενοι λόγοι εἶναι προβαθμίδες τοῦ λόγου τοῦ Σωκράτους, προπαρασκευὴ θετικὴ εἰς ὅ,τι ἐκεῖνος θ' ἀναπτύξῃ, ἀπόψεις εἰς τὰς ὁποίας πρὸς στιγμὴν ἐσταμάτησεν ἡ σκέψις τοῦ Πλάτωνος, προτοῦ νὰ εὕρῃ τὴν ὁριστικὴν διατύπωσιν.

Νομίζω ὅτι τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα μᾶς προσφέρει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, ἐκεῖ ὅπου ἐπικρίνει διὰ στόματος τοῦ Σωκράτους τοὺς προηγουμένους λόγους 198d. Ὅλους τοὺς καταδικάζει ἀνεπιφυλάκτως. διότι τοὺς λείπει κάτι τὸ θεμελιῶδες: **ἡ ἀλήθεια.** 'Αντ' αὐτῆς ὅλοι φιλοτιμοῦνται νὰ ἐπισωρεύουν ἁπλῶς ὅ,τι ἐγκωμιαστικὸν στοιχεῖον εὑρίσκουν ὑπὲρ τοῦ Ἔρωτος. Ὁ λόγος τοῦ Σωκράτους θὰ προσφέρῃ τὴν ἀλήθειαν· τοποθετεῖτ' ἑπομένως εἰς ἕνα τελείως διαφορετικὸν ἐπίπεδον. Πῶς εἶναι δυνατὸν οἱ ἄλλοι νὰ τὸν προπαρασκευάζουν; Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι στεροῦνται κάθε ἀξίαν οἱ λόγοι. Ἂν τοὺς λείπῃ ἡ ἀλήθεια, δὲν λείπουν ὅμως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπὶ μέρους ἀλήθειαι (**δόξας ὀρθὰς** θὰ τὰς ὠνόμαζεν ὁ Πλάτων), εἴτε ἀπὸ διαίσθησίν τινα τοῦ ὀρθοῦ εἴτε καὶ ἀπὸ ὀρθὴν παρατήρησιν. 'Αλλ' αἱ μερικαὶ αὐταὶ ἀλήθειαι εἶναι τόσον ἀναμεμειγμέναι μὲ ὑπερβολὰς καὶ ἀνακριβείας, τοὺς λείπει τόσον πολὺ ἡ μεταξύ των σύνδεσις, ἡ ἑνότης καὶ ἡ ὁλοκληρία, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀληθινὴ περὶ ἔρωτος φιλοσοφία. Μόνον μέσα εἰς τὸ σαφὲς πλαίσιον τοῦ διαλεκτικοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας ἔρως, ἀλλὰ (καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται) ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον μιᾶς γνησίως ἐρωτικῆς προσωπικότητος, ποὺ εἶδε τὸ ὡραῖον καὶ ἠμπορεῖ νὰ ὁμιλῇ ἀπὸ τὰ ἐσώτερά του περὶ τῆς ἐπιπόνου πρὸς αὐτὸ ἀναβάσεως, ἀποκτοῦν αἱ ἀλήθειαι αὐταί, αἱ τεμαχισμέναι καὶ διεσπαρμέναι, τὴν ὀρθήν των θέσιν. Καὶ ὁ λόγος λοιπὸν τοῦ Σωκράτους, δὲν εἶναι ἡ τελευταία βαθμὶς μιᾶς κλίμακος, ποὺ πλησιάζει πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁλονὲν περισσότερον· εἶναι ἀνοικοδόμησις ἐπὶ νέων βάσεων, εἰς τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται ὡς ὑλικόν, ἀλλ' ὡς ὑλικὸν μόνον, ὅ,τι ἡ ποίησις καὶ ἡ βιοτικὴ πεῖρα, ἡ ἔμπνευσις καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡ φυσικὴ ἔρευνα διεπίστωσαν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ παρουσιασθῇ ἡ σύνθεσις αὐτὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς κάτι ἕτοιμον, μᾶς παρουσιάζει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς προηγουμένους λόγους τὰς ἀναζητήσεις καὶ τὰς παραπλανήσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὄχι ὡς ἀφηρημένα φιλοσοφήματα, ἀλλ' εἰς τοὺς ζωντανοὺς φορεῖς των μὲ τὴν προσωπικὴν τοῦ καθενὸς προοπτικήν.

Τὴν σειρὰν τῶν λόγων κατορθώνει ὁ Πλάτων (καὶ εἶναι ὑποχρέωσίς του) νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ὡς τυχαίαν· εἰς αὐτὸ ἄλλωστ' ἀποβλέπει μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ λόξυγγας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐντούτοις τυχαία τελείως δὲν εἶναι. Ὄχι ὅτι ἐκ τῶν προτέρων κατεσκεύασεν ὁ συγγραφεὺς ἕνα λογικὸν διάγραμμα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θὰ ἐτοποθετοῦσε τοὺς λόγους κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος[1]· ἀλλὰ καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς ν' ἀρνηθῇ, ὅτι μεταξύ των ὑπάρχει βαθύτερος δεσμός. Κατὰ τὴν γνώμην μου, οἱ λόγοι συνδέονται κατὰ ζεύγη (ἀτελέστερος - τελειότερος, συγκεχυμένος - σαφέστερος) ἀναλόγως τοῦ θέματος. Ὁ ἔρως ὡς θεσμὸς κοινωνικὸς εἶναι τὸ θέμα, ποὺ ἐξετάζουν οἱ λόγοι τοῦ Φαίδρου καὶ τοῦ Παυσανίου. Ὁ ἔρως ὡς φυσικὸν φαινόμενον, ὁ Ἐρυξίμαχος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης. Ὁ ἔρως ὡς φαινόμενον ψυχικόν, ὁ Ἀγάθων καὶ ὁ Σωκράτης, μεταξὺ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ διαδικασία περὶ σοφίας (175e) καὶ ἡ σύγκρισις τοῦ Ἀλκιβιάδου (213e)· διὰ τοῦτο ἄλλωστε ὁ Σωκράτης ἰδιαιτέρως τοῦ Ἀγάθωνος τὸν λόγον ἐπικρίνει[2]. Τώρα, ὅτι εἰς τὸν λόγον τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν προηγουμένων αἱ ἀπόψεις συμπεριλαμβάνονται, ὀφείλεται εἰς τὴν εὐρυτέραν σύλληψιν τῆς ἐννοίας τῆς ψυχῆς καὶ τὴν μεγάλην της σημασίαν εἰς τὸ πλατωνικὸν σύστημα

---

1. Τοιαῦτα διαγράμματα, ὅπως τὰ ἐδίδασκαν οἱ σοφισταί, σατιρίζει ὁ Πλάτων εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀγάθωνος.

2. Τοὺς λόγους Ἀγάθωνος καὶ Σωκράτους συνάπτει καὶ ἡ ζωηρὰ ἀντίθεσις (ἐκδηλουμένη εἰς τὸ ὕφος καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐπεξεργασίας) μεταξὺ ρητορικῆς καὶ φιλοσοφίας, ἡ ἰδία ἀντίθεσις ποὺ βλέπομεν εἰς τὸν Φαῖδρον μὲ τοὺς λόγους τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Σωκράτους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

3. ΦΑΙΔΡΟΣ (178a—180b)

Ὁ κύκλος τῶν λόγων ἀρχίζει μὲ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Φαίδρου. Εἶναι ὁ **πατὴρ τοῦ λόγου,** καὶ δι᾽ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ὄχι διὰ τὴν σπουδαιότητά της, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ὁμιλία του νὰ παραλειφθῇ.

Ὁ Φαῖδρος, υἱὸς τοῦ Πυθοκλέους ἀπὸ τὸν δῆμον Μυρρινοῦντα τῶν Μεσογείων (παρὰ τὸ σημερινὸν Μαρκόπουλον), εἶναι πρόσωπον γνωστὸν κυρίως ἀπὸ τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους. Εἰς τὸν Πρωταγόραν 315c τὸν εὑρίσκομεν (θὰ ἦτο νεώτατος τότε) εἰς ἕναν ἀριστοκρατικὸν κύκλον εἰς τὸ σπίτι τοῦ Καλλίου μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν τοῦ σοφιστοῦ Ἱππίου, ὁ ὁποῖος καθήμενος ἐπὶ θρόνου καταπέμπει ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀκροατῶν του τὸν ὄμβρον τῆς πολυγνωσίας του. Μαζί του εἶναι ὁ ἰατρὸς Ἐρυξίμαχος, μὲ τὸν ὁποῖον ἰδιαιτέρως συνεδέετο, καθὼς φαίνεται· καὶ εἰς τὸ σκάνδαλον τῶν Ἑρμοκοπιδῶν ἐνοχοποιοῦνται ἀπὸ κοινοῦ[1]. Ἡ γνωριμία του μὲ τοὺς κύκλους αὐτοὺς καὶ ἡ σοφιστικὴ παιδεία, τῆς ὁποίας γνώστην καὶ θαυμαστὴν μᾶς τὸν παριστάνει ὁ Πλάτων, εἶν᾽ ἐνδείξεις σχετικῆς εὐπορίας· ἀλλὰ κατόπιν θὰ εὑρέθη καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν, ποὺ κατέστρεψεν οἰκονομικῶς ὁ πόλεμος. Διότι ὁ Λυσίας, ποὺ τὸν ἐγνώριζε καλά, λέγει περὶ αὐτοῦ εἰς ἕνα του λόγον ἐκφωνηθέντα τὸ 387 **πένητι γεγενημένῳ οὐ διὰ κακίαν**[2], καὶ ὁ κωμικὸς Ἄλεξις εἰς κωμῳδίαν του μὲ τ᾽ ὄνομα **Φαῖδρος,** εἰς τὴν ὁποίαν ἐσατίριζε καὶ τὸ Συμπόσιον, μᾶς λέγει, ὅτι ἡ ἀνέχεια τὸν ἔρριψεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς φιλοσοφίας[3] — ὅ,τι ἀκριβῶς ἐπερρίφθη ἐναντίον τοῦ Σωκράτους ὑπὸ τῶν κωμικῶν. Γνωστότατος, εἶναι ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον διάλογον τοῦ Πλάτωνος, ὅπου ἐξερχόμενος ἀπὸ διάλεξιν τοῦ Λυσίου περὶ ἔρωτος συναντᾶται μὲ τὸν Σωκράτη, καὶ οἱ δύο φίλοι

---

1. Ἀνδοκίδης, Περὶ μυστ. 15 καὶ 35.
2. Ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων 15.
3. **Ὑπὸ τῶν κακῶν καὶ τῆς ἀπορίας φιλοσοφεῖν ἐπῆλθέ μοι,** Ἀθήναιος 562a.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καταλήγουν εἰς ἕνα σύσκιον καὶ δροσερὸν τοπίον τοῦ Ἰλισοῦ. Ἐκεῖ συζητοῦν καὶ πάλιν (τί ἄλλο;) τὸ πρόβλημα τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς τέχνης, ἕνα πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως, καθὼς φαίνεται, τὸν ἀπησχόλει.

Ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐκείνους, εἰς τῶν ὁποίων τὰς ψυχὰς ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5. αἰῶνος εἶχεν ἀνάψει ἔφεσιν ἀκόρεστον μαθήσεως καὶ πνευματικῆς καλλιεργείας[1], χωρὶς ὅμως βαθυτέραν ἐσωτερικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν προσλαμβανομένων, χωρὶς δημιουργικὴν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ὑγιοῦς καὶ τοῦ νοσηροῦ, τοῦ μεστοῦ καὶ τοῦ κενοῦ. Ἐ ρ α σ ι τ έ χ ν η ς καλοπροαίρετος, ἐνδιαφέρεται δι' ὅλα, ὅλα θέλει νὰ τὰ μάθη (ἰδίως τὰ σύγχρονα), ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς πνευματικὰς συγκινήσεις θέλει νὰ δοκιμάσῃ, τοῦ λείπει ὅμως ἡ καρτερία, ἡ πειθαρχία εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς ἓ ν ἀνώτερον ἠθικὸν ἰδεῶδες. Ὁ ἐνθουσιασμός του ἀνάπτει εὔκολα καὶ λαμπαδίζει ζωηρά· ἀλλὰ καὶ ξεθυμαίνει εὔκολα, ὅπως ἡ φλόγ' ἀπὸ ξηρὰ χόρτα, χωρὶς νὰ συντήξῃ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον εἰς ἕνα ἔργον μόνιμον δυνατῆς καὶ αὐτοβούλου προσωπικότητος. Δὲν γίνεται ἡ δοκιμασία τοῦ πυρός, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ προβάλῃ λαμπερώτερος ὁ χρυσὸς μιᾶς ἀληθινὰ προσωπικῆς ἀρετῆς· ὀλίγη στάκτη καὶ καπνὸς πολύς, ἰδοὺ τί μένει ἀπὸ ὅλον αὐτὸ τὸ ζωηρὸν λαμπάδισμα[2]. Περίεργος μᾶλλον ἢ φιλομαθὴς σταματᾷ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων καὶ ἀντικρύζει σὰν ἓν ἀνώτερον sport κάθε πνευματικὴν ἀπασχόλησιν, ὅ,τι ἀντιμετώπισαν ὡς προβλήματα

---

1. Εἶναι εἰλικρινεστάτη ἡ ὁμολογία του εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον 258e: τίνος ἕνεκα κἄν τις ὡς εἰπεῖν ζῴη, ἀλλ' ἢ τῶν τοιούτων ἡδονῶν ἕνεκα;

2. Βλέπε τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἐγκωμίων εἰς τὸν λόγον τοῦ Λυσίου (Φαῖδρ. 234e). Ὁ Φαῖδρος ἐνθουσιάζεται καὶ μεθᾷ (234d), ἀλλ' ἡ μέθη αὐτὴ εἶναι ἀνθρώπινον γοήτευμα· δὲν εἶναι ἡ θεία μανία ποὺ σὲ κατακτᾷ εἰς ὁλόκληρον τὸ εἶναι σου καὶ σοῦ ἐπιβάλλει ἀνεξίτηλον τὴν σφραγῖδα της. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς μανίας διαπνέει τὸν δεύτερον λόγον τοῦ Σωκράτους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τραγικὰ τῆς μοίρας τῆς ἀνθρωπίνης οἱ σύγχρονοί του, ἕνας Θουκυδίδης ἢ ἕνας Σοφοκλῆς, ὁ Ἀριστοφάνης ἢ ὁ Πλάτων.

Τὸ ὡραῖον, καὶ τὸ ἠθικῶς ὡραῖον, τὸν ἐνθουσιάζει, τὸν ἐξυψώνει ἀκόμη πρὸς στιγμήν, καὶ εἶν' αὐαίσθητος πρὸς κάθε εἴδους ἀνωτερότητα, ποὺ θὰ τοῦ παρουσιασθῇ μ' ἐντυπωσιακὴν ἐμφάνισιν, χρώματα λαμπερά, τόνους θελκτικούς. Εὔπλαστος ὅπως εἶναι καὶ ὑποκείμενος εἰς ἐπιδράσεις, οἱασδήποτ' ἐπιδράσεις, θαμβώνεται εὔκολα ἀπὸ τὰς ἐξωτερικότητας. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν του ὅλους τοὺς δρόμους νὰ γνωρίσῃ καταντᾷ νὰ μὴν εὕρῃ τὸν ἰδικόν του· τοῦ λείπει ἡ λυδία λίθος τῆς προσωπικῆς καὶ ὑπευθύνου διαγνώμης. Ἔτσι ἡ ἐκλεκτικότης του εἶναι δεῖγμα ὄχι ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' ἀνυπαρξίας κρίσεως, ἔνδειξις ἑνὸς ὀργανισμοῦ εὐπαθοῦς, ποὺ δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα ν' ἀφομοιώσῃ τὴν τροφήν του, καὶ ζητεῖ διὰ τοῦτο νὰ διαβουκολήσῃ τὴν ὄρεξίν του μὲ λιχνεύματα καὶ ὀρεκτικὰ ἀπὸ κάθε εἴδους πνευματικὴν προσφοράν[1]. Εἰς τὴν Πολιτείαν του ὁ Πλάτων 475cd μᾶς περιγράφει τοὺς τύπους αὐτοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει **φιλοθεάμονας** καὶ **φιληκόους**, καὶ τοὺς διακρίνει ἀπὸ τοὺς γνησίους **φιλοσόφους**· θέλουν ὅλα νὰ τ' ἀκούσουν καὶ ὅλα νὰ τὰ ἰδοῦν, δὲν ἀφήνουν καμμίαν εὐκαιρίαν ἀκροάσεως (καμμίαν διάλεξιν καὶ καμμίαν ἐφημερίδα θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς), σὰν νὰ εἶχαν ἐνοικιάσει, λέγει, τ' αὐτιά των εἰς τοὺς ὁμιλητάς, ἐνῷ ὁ ἀληθινὸς φιλόσοφος εἶναι **τῆς ἀληθείας φιλοθεάμων, τοῦ ἑνὸς οὗ ἔστι χρεία.** Ἔτσι καὶ ὁ Φαῖδρος εἶναι θαυμαστὴς τῆς σοφίας ἑνὸς Ἱππίου, ἑνὸς Ἐρυξιμάχου, ἑνὸς Λυσίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σωκράτους—ἀδιακρίτως.

1. Χαρακτηριστικὴ εἶναι μία ὁμολογία του ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον διάλογον 276e, ὅπου ἐξαίρει **τὴν παγκάλην παιδιὰν τοῦ ἐν λόγοις δυναμένου παίζειν, δικαιοσύνης τε καὶ ἄλλων ὧν λέγεις πέρι μυθολογοῦντα.** Ὁ Φαῖδρος ὁμιλεῖ περὶ παιδιᾶς, ὅταν ἕνας Εὐριπίδης παλαίει, ὅταν ἕνας Σωκράτης ἀποθνήσκει ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὸ ὅτι τοιοῦτος χαρακτὴρ θὰ εὕρισκε μεγαλυτέραν ἡδονὴν εἰς τὰ ρητορικὰ πυροτεχνήματα τῶν σοφιστῶν, μὲ τὰ θάμβη τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς, τ' ἀραβουργήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς κομψοεπείας, τὰ ἠχηρὰ καὶ φραστικὰ ἐπιτεύγματα (effets), τὰ παρὰ προσδοκίαν καὶ τὰ παραδοξολογήματα, εἰς ὅλα τὰ τεχνήματα ἐκεῖνα ποὺ καταπλήσσουν μᾶλλον παρὰ συγκινοῦν, καὶ ὄχι εἰς τὴν πεζὴν καὶ ἄκομψον καὶ κωμικὴν (221e) φραστικὴν τοῦ Σωκράτους, ὑπὸ τὴν ὁποίαν μόνον μία μεγαλοφυΐα, ὅπως ὁ Ἀλκιβιάδης, θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνακαλύψῃ θησαυροὺς ἀμυθήτους, εἶναι αὐτονόητον. Ὅταν μᾶς λέγει ὁ ἴδιος (194d) **ἐγὼ δὲ ἡδέως μὲν ἀκούω Σωκράτους διαλεγομένου,** εἶναι εἰλικρινής· δὲν κάμνει κενὸν φιλοφρόνημα, διὰ νὰ διακόψῃ μὲ λεπτότητα τὴν συζήτησιν, ποὺ εἶν' ἕτοιμος ν' ἀρχίσῃ ὁ ἀδιόρθωτος διαλεκτικός. Ἐντούτοις δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία: ὅπως τόσοι ἄλλοι, εἰς τὸν Σωκράτην ἐθαύμαζε τὸν ἀριστοτέχνην τῆς συζητήσεως, τὸν μοναδικὸν ξιφομάχον τῆς διαλεκτικῆς περισσότερον, παρὰ τὸν ἀναζητητὴν τῆς ἀληθείας, κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῇ καὶ ν' ἀποθνήσκῃ [1].

Χαρακτηριστικώτατα μᾶς τὸν περιγράφει ὁ Πλάτων εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον. Καθισμένος ἀπὸ τὸ πρωῒ παρακολουθεῖ τὸν Λυσίαν, ποὺ ἀναπτύσσει τὸν ἐρωτικόν του λόγον. Τὸ οἰκτρὸν αὐτὸ καὶ ἀνούσιον κατασκεύασμα, ὅπου ζητεῖται ν' ἀποδειχθῇ μ' ἕνα κακῆς ποιότητος πνεῦμα, ὅτι ὁ χωρὶς ἔρωτα πόθος ἔχει περισσότερα δικαιώματα ἱκανοποιήσεως ἐκ μέρους τῶν ἀγαπημένων προσώπων παρὰ ὁ γνήσιος καὶ δυνατὸς ἔρως, τὸν ἐνθουσιάζει τόσον, ὥστε νὰ τὸ «μπιζάρῃ» ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ δανεισθῇ τὸ χειρόγραφον τοῦ ἀνεκδότου ἔργου, διὰ νὰ τὸ διαβάσῃ· φθάνει μάλιστα νὰ τὸ πάρῃ μαζί του

1. Εἰς ἓν ἀπὸ τ' ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Πλάτωνα ἐπιγράμματα (Ἀνθ. Παλ. 7, 100) παραπονεῖται ὁ φιλόσοφος διὰ τὸν ὡραῖον νέον Ἄλεξιν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπεξενώθη, καὶ προσθέτει: οὐχ οὕτω Φαῖδρον ἀπωλέσαμεν;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς μακρινὸν ἐξοχικὸν[1] περίπατον, διὰ νὰ τὸ χορτάσῃ καὶ νὰ τὸ ἀποστηθίσῃ[2].

Τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον δεικνύει ὄχι μόνον πρὸς τὴν σύγχρονον φιλολογίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ μυθολογικὰ προβλήματα (229bc, 259b), μολονότι δὲν παραλείπει ὡς ἄνθρωπος «συγχρονισμένος» νὰ ἐκφράσῃ τὴν δυσπιστίαν του πρὸς τοιαύτας «προλήψεις». Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὄχι ἐπιστημονικὸς ζῆλος, ἀλλὰ περιέργεια τὸν κάμνει ν' ἀπευθύνῃ συχνὰς ἐρωτήσεις περὶ φυσικῆς καὶ ἀστρονομίας εἰς τὸν πολύξερον καὶ πολυδουλίτην σοφιστὴν Ἱππίαν, ποὺ εἶχεν εἰς τὸ κεφάλι γνώσεις πολλάς, ἀλλὰ καμμίαν ἰδέαν.

Ἀκόμη καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἰατρικῆς φιλολογίας[3] καὶ ἡ σχολαστικὴ συμμόρφωσις πρὸς τὰς ὁδηγίας τῶν ἰατρῶν[4], τὰ ὁποῖα ἐξαίρει ὄχι χωρὶς κάποιαν σκωπτικὴν διάθεσιν ὡς χαρακτηριστικὰ τοῦ Φαίδρου ὁ Πλάτων, δὲν εἶναι τόσον ἀποτέλεσμα μερίμνης περὶ τῆς ὑγείας του. Μολονότι συναντᾷ κανεὶς συχνὰ εἰς τοιούτους λεπτεπιλέπτους esthètes τὴν δειλίαν αὐτὴν καὶ τὸν μημουαπτισμόν, τὰ ὁποῖα οἱ σύγχρονοί μας ἄνθρωποι ἀγαποῦν νὰ ὀνομάζουν κατ' εὐφημισμὸν ὑγιεινήν, ἐνῷ εἶναι τὸ ἀνθυγιεινότερον τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ καταστρέφουν τὸ μεγαλύτερον τοῦ ὀργανισμοῦ ὅπλον ἐναντίον τῆς νόσου: τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν ζωτικότητα καὶ τὸ θάρρος τῆς ὑγείας[5]. Εἰς τὸν Φαῖδρον ὅμως εἶναι καὶ τοῦτο,

---

1. Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ πρὸς τὴν ἐξοχὴν (229b, 242a, 279b) εἶναι χαρακτηριστικὴ τοιούτων ὡραιοπαθῶν φύσεων.

2. Εἶναι ἕτοιμος μάλιστα, ὅπως παρατηρεῖ μὲ λεπτὴν ψυχολογίαν ὁ Σωκράτης 228c, καὶ διὰ τῆς βίας νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν Σωκράτη τὴν ἀκρόασίν του, ὅπως καὶ νὰ χειροδικήσῃ, διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Σωκράτη νὰ ὁμιλήσῃ 236c.

3. Ἔχει διαβάσει τὸν Ἱπποκράτη (Φαῖδρ. 270c) καὶ ἔχει φίλον τὸν Ἀκουμενὸν καὶ τὸν Ἐρυξίμαχον (αὐτόθι 268a, 227a).

4. Τὸ λέγει ὁ ἴδιος 176d. Κάμνει ἐπίσης ὑγιεινοὺς περιπάτους (Φαῖδρ. 227a), ἀποφεύγει τὸ κρασὶ καὶ τὰς καταχρήσεις (Συμπόσ. 223b).

5. Ὁ Πλάτων ἐπιτίθεται δριμύτατα εἰς τὴν Πολιτείαν 405 κεξ. ἐναντίον τῶν τάσεων τῆς συγχρόνου του ὑγιεινῆς, ἡ ὁποία κατήντησε νὰ γίνῃ **παιδαγωγικὴ τῶν νοσημάτων καὶ νοσοτροφία**, καὶ δημιουργεῖ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐφάπαξ θανάτου ἕνα θάνατον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νομίζω, μία ἐκδήλωσις τοῦ ἀπεριορίστου θαυμασμοῦ πρὸς κάθε ἐπιστήμην καὶ τῆς τυφλῆς πίστεως πρὸς τὸ ἀλάθητον τῶν θεσφάτων της, ἰδίως ὅταν παρουσιάζωνται μὲ τόνον ἀξιωματικὸν καὶ κατηγορηματικόν[1]. Ἡ ἰατρικὴ ἔχει συχνὰ μεταξὺ τῶν ἀμυήτων τοιούτους ἐραστάς· ὁ Φαῖδρος π. χ. προσβλέπει τὸν Ἐρυξίμαχον (176d) ὡς τὴν ζωντανὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ἐπιστήμης, μὲ θαυμασμὸν καὶ εὐλάβειαν.

Τοιοῦτοι τύποι δὲν ἔλειπαν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλάτωνος, ὅπως εἰς κάθε ἐποχὴν ζυμώσεων πνευματικῶν. Αἱ ὑπηρεσίαι τὰς ὁποίας προσφέρουν, δὲν εἶναι ἀσήμαντοι. Γίνονται ἀφορμὴ πολλῶν λόγων, ὅπως καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον ὁ Φαῖδρος[2], καὶ βοηθοῦν εἰς τὴν μετοχέτευσιν γονίμων ἰδεῶν εἰς εὐρύτερα στρώματα, κάτι ποὺ ρηχαίνει ἀσφαλῶς τὴν πνευματικὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς ἐσωτερικὴν ἀναγκαιότητα τῆς λειτουργίας αὐτῆς. Ἀποτελοῦν τὸ ἄμεσον περιβάλλον, τὸ κοινόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνονται οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἕνα ἐπίπεδον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἀμβλύνοιαν καὶ ἀναισθησίαν ἐκείνων τῶν τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ἡ φυσική των κατωτερότης καὶ ἡ καθημερινὴ βιοπάλη δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἐμφανισθοῦν καθαρῶς πνευματικαὶ ἀνάγκαι. Μὲ τὴν εὐρύτητα δὲ καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ

καθημερινόν, ἕνα θάνατον μακροχρόνιον, ποὺ κρέμεται ἀπὸ ὡρισμένα φάρμακα καὶ ἐπιδέσμους. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀληθινὴν ἐπίγνωσιν τοῦ προορισμοῦ του καὶ ἀντικρύζει καὶ τὸν θάνατον ἀνδροπρεπῶς, δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ χαροπαλεύῃ ὁλόκληρον ζωὴν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης (**διὰ βίου δυσθανατᾶν ὑπὸ κακίας**), ἀλλὰ θ' ἀπαντοῦσεν εἰς τοὺς ἰατρούς : **οὐ σχολὴ κάμνειν**. Τί θὰ ἔλεγεν, ἂν ἔβλεπε τῶν σημερινῶν τὴν ὑποχονδρίαν, τὴν μικροβιοφοβίαν, τὴν βιταμινολατρείαν, τὰς θερμίδας, τὰς ἡλιοθεραπείας καὶ τ' ἄλλα νευρασθενικὰ καμώματα ;

1. Τὸ εὑρίσκομεν συχνὰ εἰς τοὺς ἐρασιτέχνας καὶ τοὺς ἀμοίρους γνησίας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, οἱ ὁποῖοι καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δογματικώτεροι τοῦ γνησίου ἐπιστήμονος. Ἐκεῖνος γνωρίζει τὴν ἐπιστήμην του ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ κοντά, καὶ διὰ τοῦτο βλέπει καθαρώτερα τὴν προβληματικότητα τῶν πορισμάτων της.

2. Ὁ Πλάτων τοῦ ἀναγνωρίζει εἰς τὸν Φαῖδρον 242a αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν : **οἶμαι γὰρ ἐγὼ τῶν ἐπὶ τοῦ σοῦ βίου γεγονότων λόγων μηδένα πλείους ἢ σὲ πεποιηκέναι γεγενῆσθαι ἤτοι αὐτὸν λέγοντα ἢ ἄλλους ἐνί γέ τῳ τρόπῳ προσαναγκάζοντα.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐνδιαφέροντός των, ἀποτελοῦν χρήσιμον συμπλήρωμα τῆς στενότητος καὶ ἀποκλειστικότητος, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι κατ' ἀνάγκην συνυφασμένη κάθε γόνιμος πνευματικὴ ἐκδήλωσις, ἀφοῦ κάθε δημιουργία προϋποθέτει συγκέντρωσιν.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται προσέτι, ὅτι τοιοῦτοι τύποι εἶναι κατὰ κανόνα ὄχι γόνιμοι. Ἔχουν πολὺν ἐνθουσιασμόν καὶ πολὺ αἴσθημα, ἀλλὰ τὰ ἔργα των εἶναι μέτρια καὶ ἰσχνά, ὅπως τὰ ἔργα νέων, οἱ ὁποῖοι τὰς ζωηρὰς συγκινήσεις τῆς ἡλικίας των ἐκλαμβάνουν ὡς ἐπαρκῆ παράγοντα καὶ ἀσφαλῆ ἔνδειξιν λογοτεχνικῆς ἰδιοφυΐας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἐκφραστικῶν μέσων εἰς ἀλλότρια λογοτεχνήματα τοὺς κάμνει νὰ φαντάζωνται, ὅτι εἰς αὐτὸ καὶ μόνον κεῖται τὸ μυστικὸν τῆς δημιουργίας, καὶ «διαβασμένοι» ὅπως εἶναι, ζητοῦν ν' ἀναπληρώσουν τὴν ἀπουσίαν πηγαίας ἐμπνεύσεως καὶ ἐνεργητικῆς παραγωγικότητος μὲ τὴν ἐπισώρευσιν ἐξωτερικῶν κοσμημάτων, μὲ σοφίαν βιβλιακὴν καὶ λογιότητα.

Αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν ἀφήνει ὁ λόγος τοῦ Φαίδρου. Τὴν ἔμπνευσιν ἀντικαθιστᾷ ὁ δογματισμός, τὴν ἐσωτερικὴν συγκίνησιν αἱ ἀξιωματικῶς διατυπωνόμεναι ὑπερβολαί, τὰ ζωντανὰ ἐκφραστικὰ μέσα, αἱ παραθέσεις στίχων. Ἀντὶ ἐπιχειρημάτων παρατάσσει μυθολογικὰ παραδείγματα, ἕνα προλογικὸν ἀποδείξεως μέσον, καὶ τὴν θέσιν πρωτοτύπων ἀπόψεων καὶ ψυχολογικῶν παρατηρήσεων καταλαμβάνουν αἱ κοινοτυπίαι καὶ ὁ μικρολόγος δασκαλισμός, μὲ τὸν ὁποῖον συζητοῦνται τὰ κείμενα τῶν ποιητῶν, ἐπικρίνεται ὁ Αἰσχύλος καὶ διαστρέφεται ὀρθολογιστικῶς τὸ νόημα τοῦ μύθου τοῦ Ὀρφέως εἰς τὸν Ἅδην, τὸν ὁποῖον ἔπλασεν ἡ ἑλληνικὴ φαντασία ὡς ἕνα ποίημα ἀγάπης καὶ αὐτοθυσίας συζυγικῆς[1]. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος δὲν ἔχει συλληφθῆ ὡλοκληρωμένος ἀπὸ μέσα, τοῦ λείπει ἡ ἑνότης ἡ ὀργανική, ἡ μεστὴ καὶ σφικτοδεμένη διάρθρωσις τῶν μερῶν. Οἱ πλα-

1. Ἔτσι τὸν εἶδεν ὁ ἀνώνυμος δημιουργὸς τοῦ περιφήμου ἀναγλύφου, ἔτσι τὸν εἶδεν ἕνας ἀληθινὸς ποιητής, ὁ Βεργίλιος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τειασμοὶ καὶ αἱ ἐπαναλήψεις δὲν εἶναι ὀλίγοι, τὸ ὅλον παρέχει τὴν ἐντύπωσιν μαθητικοῦ μᾶλλον κατασκευάσματος, χωρὶς τὰς ἀναγκαίας λογικὰς διακρίσεις, χωρὶς ἀρχιτεκτονικήν. Ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει κάποια σειρά, ὅπως π.χ. εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν μυθολογικῶν παραδειγμάτων, ἡ μετάβασις γίνεται κατὰ τρόπον μονότονον ἢ μηχανικόν[1].

Ὑπάρχει εἰς τὸν λόγον κάποια ἠθικὴ ἔξαρσις, εἰλικρινὴς (δὲν ἀμφιβάλλει κανεὶς) καὶ γνησία· ἀλλ' ὁ ὁμιλητὴς δὲν κατορθώνει νὰ τὴν ὑποβάλῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην. Παραμένει ἔτσι σὰν κάτι ξένον καὶ ἐπίπλαστον, καὶ τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν ἐπαυξάνουν αἱ ὑπερβολαὶ τῶν κτυπητῶν φράσεων[2], καὶ τὰ ὀλίγα μέν, ἀλλ' ἀρκετὰ ψυχρὰ φραστικὰ στολίδια, ὅπως αἱ παρονομασίαι[3], τὸ χιαστὸν σχῆμα 178d, ἡ πλατυρρημοσύνη μὲ τὴν ἐπισώρευσιν περιττῶν ἢ συνωνύμων γλωσσικῶν στοιχείων[4]. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ βλέπομεν ὅτι ἔχουν παραληφθῆ ἀπὸ ἄλλους ἕτοιμοι σκέψεις καὶ διατυπώσεις· π.χ. τὸ κήρυγμα ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι ὁ μέγιστος τῶν θεῶν εὑρίσκομεν ἤδη εἰς ἓν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Αὔγην τοῦ Εὐριπίδου[5], ἡ φράσις 178d τὴν

1. Π.χ. Ἀπὸ τὴν Ἄλκηστιν μεταβαίνει εἰς τὸν Ὀρφέα, διότι καὶ εἰς τὰ δύο παραδείγματα πρόκειται περὶ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὸν Ἅδην (179c). Τὸ εἶδος τοῦ θανάτου τοῦ Ὀρφέως τὸν μεταφέρει εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀχιλλέως (179e).

2. 178c οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔχω εἰπεῖν ὅ,τι μεῖζόν ἐστιν ἀγαθὸν εὐθὺς νέῳ ὄντι ἢ ἐραστὴς χρηστὸς καὶ ἐραστῇ παιδικά, καὶ ὁλόκληρος ἡ κατόπιν φράσις, 179b εἰς τοὺς Ἕλληνας, 179c καὶ τοῦτ' ἐργασαμένη τὸ ἔργον κλπ., 179a οἱ τοιοῦτοι νικῷεν ἂν ὀλίγοι ὄντες ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντας ἀνθρώπους. Ἐπίσης ὁ ὕμνος τοῦ Ἔρωτος εἰς τὸν ἐπίλογον 180b δὲν παρουσιάζεται ὡς φυσικὸν συμπέρασμα τῶν προλεχθέντων.

3. Π.χ. 179c μὲ τὸ ἔργον ἐργάσασθαι, 180a οὐ μόνον ὑπεραποθανεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαποθανεῖν.

4. Π.χ. 179b τούτου . . . . ὑπὲρ τοῦδε τοῦ λόγου εἰς τοὺς Ἕλληνας, 179d τοιγάρτοι διὰ ταῦτα, 180b θαυμάζουσι καὶ ἄγανται καὶ εὖ ποιοῦσιν.

5. Ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν
καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
ἢ σκαιός ἐστιν ἢ καλῶν ἄπειρος ὢν
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἐν ἀνθρώποις θεόν (fr. 271).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπὶ μὲν τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίαν ἐνθυμίζει ἀνάλογον χωρίον τοῦ Λυσίου 14,42 **ἐπὶ μὲν τοῖς καλοῖς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς φιλοτιμεῖσθαι**[1].

Ὁ λόγος[2] ἀρχίζει μὲ τὴν μεγαλειώδη ὑμνολογικὴν διακήρυξιν, ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι μέγας θεός, ἡ ὁποία θ' ἀποτελέσῃ τὸ σύνθημα ὅλων τῶν κατόπιν λόγων, μέχρις ὅτου ὁ Σωκράτης ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι δαίμων, ὄχι θεός. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο, ὅπως εἰς κάθε ὕμνον, πρῶτον διὰ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ θεοῦ (τῆς καλῆς καταγωγῆς, προκειμένου περὶ ἀνθρώπου), ὑπὲρ τῆς ὁποίας προσάγονται μαρτυρίαι φιλολογικαὶ τῶν ποιητῶν· ἔπειτα διὰ τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα προσφέρει. Διότι τὸ θεῖον νοεῖται πάντοτε ὡς κάτι ποὺ ἐνεργεῖ, καὶ ἐνεργεῖ πέραν τῶν ὁρίων τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης δυνάμεως· χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι προχωρημένης θρησκευτικότητος, ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτὴ νοεῖται ὡς εὐεργετικὴ ὑπὸ τὴν διπλῆν ἔννοιαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι προκαλεῖ αἰσθήματα καὶ πράξεις εὐγενεῖς **(ἀρετή)**, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἀνταμείβει τὰς πράξεις αὐτὰς **(εὐδαιμονία)**. Καὶ τῶν δύο δωρητὴς εἶναι ὁ Ἔρως, ὅπως λέγεται εἰς τὸν ἐπίλογον. Ἔτσι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς—καὶ αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὸ ὅλον Συμπόσιον— ἐμφανίζεται ὁ ἔρως ὡς ἕνα πρόβλημα ἠθικὸν καὶ παιδαγωγικόν, ὄχι ὡς ἀντικείμενον ψυχολογικῆς μόνον ἐρεύνης ἢ αἰσθητικῆς θεωρίας.

Δύο εἶναι τ' ἀγαθά, ποὺ ὀφείλονται εἰς τὸν Ἔρωτα:

α΄) τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς ὑπὸ τὴν ἀρνητικήν του πλευρὰν ὡς αἰσχύνη, καὶ ὑπὸ τὴν θετικὴν ὡς φιλοτιμία καὶ ζῆλος. Εἰς τὸ πεδίον τῆς

---

1. Ἡ παρατήρησις 180b **θειότερον γὰρ ἐραστὴς παιδικῶν** ἔρχεται τόσον ἀπροσδόκητος καὶ ἀλλοτρία πρὸς τὴν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκίνησεν, ὥστε νὰ παρέχῃ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἐξ ἀναμνήσεως παρενεβλήθη. Ἕνας ἀρχαῖος ἀναγνώστης θὰ παρετήρει φυσικὰ πολὺ περισσότερα.

2. Ἡ διάταξίς του εἶναι σαφής: Α΄) Ὁ Ἔρως πρεσβύτατος θεὸς 178b—c. Β΄) Ἀγαθῶν αἴτιος α΄) αἰσχύνης—φιλοτιμίας 178c—179b, β΄) αὐτοθυσίας 179b—180b. Γ΄) Ἐπίλογος 180b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀ τ ο μ ι κ ῆ ς ζωῆς κατ' ἀρχάς: ἡ παρουσία τοῦ ἐρωμένου ἢ τοῦ ἐραστοῦ (διότι ἀμοιβαία εἶναι ἡ ἐπίδρασις) συγκρατεῖ ἀπὸ κάθε πρᾶξιν ταπεινὴν καὶ ἐνθαρρύνει εἰς τὰς εὐγενεῖς[1]. Ἔπειτα εἰς τὴν κ ο ι ν ω ν ί α ν, καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Τὸ τελευταῖον ἀναπτύσσεται διὰ μακροτέρων, ὄχι μόνον διότι εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον εἰς τὰ μάτια ἑνὸς ἀρχαίου, ἀλλὰ διότι ἐδῶ εἰς τὸν πόλεμον, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τὰς στρατιωτικὰς παραδόσεις τῆς δωρικῆς ἀριστοκρατίας, ἔχει τὴν ρίζαν του ὁ παιδικὸς ἔρως. Καὶ τῆς τιμῆς ἄλλωστε τὸ αἴσθημα εἶναι τοῦ πολέμου δημιούργημα.

β΄) ἡ π ε ρ ι φ ρ ό ν η σ ι ς τ ο ῦ θ α ν ά τ ο υ. Ἡ ἀπόδειξις προσάγεται μὲ παραδείγματα μυθικά, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων δὲν ἦσαν διόλου πλάσματα τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἀποκεκαθαρμένη ἀλήθεια τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ ἔθνους, ἀληθινὴ ἱερὰ ἱστορία. Ἔτσι ἀναβιβάζονται τὰ λεχθέντα εἰς ἕνα ἐπίπεδον ὑψηλοτέρας μορφῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ κύρους καθολικοῦ. Ἄλλωστε ὁ μῦθος εἶναι διὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ ἠθικὸς νόμος, ὅπως τὰ ἔζησαν ἄνθρωποι, ζωντανευμένα· εἶναι τὸ δέον ποὺ παρουσιάζεται ὡς γενόμενον. Ὁ Φαῖδρος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς Ἀ λ κ ή σ τ ι δ ο ς τὸ παράδειγμα, ἐπίτηδες· θέλει νὰ δείξῃ, πῶς ὁ Ἔρως καὶ εἰς τὰς κατωτέρας φύσεις, ὅπως ἡ φύσις μιᾶς γυναικός, ἐμβάλλει αἰσθήματα ἡρωϊσμοῦ, καθὼς ἐτόνισε 179b. Ἔτσι ἀντικρύζει

---

1. Ἔτσι κηρύσσετ' ἐδῶ μία ἠθικὴ κάπως ἐξωτερική, ὅπως ἦτο γενικῶς ἡ ἠθικὴ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸν κοινωνικὸν καὶ αἰσθητικόν, θὰ ἔλεγα, χαρακτῆρα της. Ὁ πόθος τοῦ ἀγαθοῦ ἐμφανίζετ' ἐδῶ ὡς καρπὸς τοῦ ἔρωτος, ὄχι ὡς ἀφετηρία του, ἢ μᾶλλον αὐτὴ αὕτη ἡ οὐσία του, ὅπως θὰ δείξῃ κατόπιν 204e ὁ Σωκράτης. Ἔπειτα καὶ τῆς κοινωνίας ἡ θεμελίωσις ἐπὶ καθαρῶς ἰδιωτικῶν σχέσεων, τῶν σχέσεων ἐραστοῦ καὶ ἐρωμένου, μένει ἐπισφαλὴς καὶ χωρὶς περιεχόμενον. Τί θὰ ἐγίνετο π. χ., ἂν ὁ ἔρως ἐνέπνεεν αἰσθήματ' ἀντικοινωνικὰ εἰς τὸν ἐρῶντα; Ἑπομένως προϋποθέτουν τὰ αἰσθήματ' αὐτὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀξιῶν της. Οὔτε ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ μόνον θὰ ἠμποροῦσε νὰ οἰκοδομηθῇ τὸ σύστημα τῶν ἀξιῶν μιᾶς κοινωνίας, ὅσον καὶ ἂν χωρὶς αὐτὴν εἶναι ἀδύνατος ἡ ὕπαρξίς της. Διότι ὑπάρχει καὶ ἄφρων ἀνδρεία.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν ἔρωτα γενικώτερον, ὄχι ὑπὸ τὴν μορφὴν μόνον τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος. Προχωρεῖ κατόπιν διὰ τῆς ἀντιθέσεως (ἐκεῖ ἔρως γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, ἐδῶ ἔρως ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα) εἰς τὸν Ὀ ρ φ έ α, τοῦ ὁποίου ζητεῖ σοφιστικῶς νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἀποτυχίαν, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν Ἀ χ ι λ λ έ α, τὸ κλασσικὸν παράδειγμ' ἀνωτερότητος, μὲ τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ ἑλληνικὸς λαός, κηρύσσων ὅτι ὄχι ἡ ζωή, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενόν της εἶναι τὸ μέγιστον καὶ ἱερώτατον τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθόν. Ἀλλ' εἰς τὸ παράδειγμ' αὐτὸ ὁ Φαῖδρος ἀντιστρέφει τοὺς ὅρους. Δὲν ἔχομεν ἐδῶ αὐτοθυσίαν τοῦ ἐρῶντος ὑπὲρ τοῦ ἐρωμένου· ἀλλὰ τοῦ ἐρωμένου ὑπὲρ τοῦ ἐρῶντος. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Αἰσχύλου, ὁ Φαῖδρος ἀποδεικνύει φιλολογικώτατα, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς π ρ έ π ε ι νὰ ἦτον ὁ ἐρώμενος. Βεβαίως αὐτὸ εἶναι ἀντιφατικὸν πρὸς τὴν ἀρχὴν ποὺ θέτει, ὅτι ὁ ἔρως ἐμβάλλει αἰσθήματ' αὐτοθυσίας, ἐφ' ὅσον τοῦ ἐρωμένου τὸ αἴσθημα πρὸς τὸν ἐραστὴν φιλία ἦτο, καὶ ἀμοιβαιότης εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτ' ἀπεκλείετο [1]. Ἐν τούτοις ὁ ἐρώμενος ποὺ θυσιάζεται ὑπὲρ τοῦ ἐρῶντος, ἀπολαύει μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς κατὰ τὸν Φαῖδρον. Καὶ τοῦτο ὄχι κυρίως διότι διὰ τὸν ἐραστὴν ἡ θυσία εἶν' εὐκολωτέρα, μικροτέρας ἑπομένως ἠθικῆς ἀξίας, ὡς κάτι ἀθέλητον ἐν μέρει (Φαῖδρ. 231a)· ἀλλὰ διότι ἀ ξ ί ζ ε ι ὁ ἐραστὴς περισσότερον τὴν θυσίαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ὕπαρξις ἀνωτέρα καὶ ἱερωτέρα, ἀφοῦ μέσα του ἔχει ἕνα μέρος τῆς θείας οὐσίας, καλύτερα ἀκόμη τῆς θείας δυνάμεως· ἐνῷ ὁ ἐρώμενος παραμένει ἀντικείμενον ἁπλοῦν. Ἀξίζει λοιπὸν περισσότερον τὴν θυσίαν ὁ ἐρῶν, διότι ἀξίζει καὶ τὸν θαυμασμὸν περισσότερον καὶ τὴν λατρείαν. Ἔτσι ὑποδηλώνεται ἀσαφῶς καὶ ἀντιφατικῶς ὅ,τι κατόπιν θὰ μᾶς ἀναπτύξῃ ὁ Σωκράτης : ὅτι ὁ ἔρως

1. Τόσον ριζωμένη ἦτο ἡ ἐνεργητικὴ ἔννοια τοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος, ὥστε καὶ εἰς τῆς Ἀλκήστιδος τὸ παράδειγμα ὁ ἔρως εὑρίσκεται μόνον πρὸς ἐκείνης τὴν πλευράν· ὁ Ἄδμητος ἦτο τὸ ἀντικείμενον ἁπλῶς τοῦ ἔρωτός της.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατὰ τὸν ἐρῶντα πρέπει νὰ περιγραφῇ (204c), καὶ τὸν ἐρῶντα κυρίως ἀναβιβάζει ἀπὸ τὴν σφαῖραν ἑνὸς ἀνθρωπίνου αἰσθήματος πρὸς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ἀπολύτου, τοῦ αἰωνίου, τοῦ θείου. Ἀλλ' εἰς τὸν λόγον τοῦ Φαίδρου ἐμφανίζονται τὰ πράγματ' ἀκόμη ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένα, καὶ σκοτεινὰ παραμένουν πολλὰ προβλήματα. Ἰδιαιτέρως τὸ πρόβλημα, ποὺ θὰ φωτίσῃ καὶ πάλιν ὁ Σωκράτης εἰς τὰ ἴδια παραδείγματα κατόπιν 208d: τί ἀγαθὸν προσφέρουν οἱ αὐτοθυσιαζόμενοι εἰς τὸν ἑαυτόν των μὲ τὴν θυσίαν των; Ὄχι πάντως τὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς καλῆς πράξεως (αὐτὸ δὲν εἶν' ἑλληνικὴ ἀντίληψις), οὔτε τὴν ἐλπίδα κοινῆς εἰς τὸ μέλλον συμβιώσεως, ἀφοῦ οὔτε ἡ Ἄλκηστις οὔτε ὁ Ἀχιλλεὺς ἐγνώριζαν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀμοιβὴν ποὺ τοὺς ἐπερίμενεν.

Ἕνας μικρὸς καὶ σύντομος ἐπίλογος συμπληρώνει τὴν ὁμιλίαν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ ἀτελεστέρα ἐξ ὅλων, ὄχι μόνον διότι εἶναι ἡ πρώτη.

4. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ (180c—185c)

Ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἄποψιν, ὅπως καὶ ὁ Φαῖδρος, ὡς παράγοντα δηλαδὴ τῆς ἠθικῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν, ἐξετάζει τὸν ἔρωτα ὁ Παυσανίας, ἀλλὰ πολὺ σοβαρώτερα καὶ πληρέστερα.

Τὸ πρόσωπον μᾶς εἶναι σχεδὸν μόνον ἀπὸ τὸν Πλάτωνα γνωστόν. Κατήγετο ἀπὸ τὸν δῆμον Κεραμέων (συνοικίαν τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὸ σημερινὸν Θησεῖον) καὶ ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Πρωταγόραν 315d μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν τοῦ Προδίκου ὡς ἐραστὴς τοῦ Ἀγάθωνος. Ὡς ἐραστὴς τοῦ Ἀγάθωνος ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Συμπ. 8,32) καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐνταῦθα (177e, 193b). Ὁ Ξενοφῶν μᾶς προσθέτει ὅτι εἰς ἀπολογίαν τῆς ἀσελγοῦς παιδεραστίας ὑπεστήριζεν, ὅτι **καὶ στράτευμα ἀλκιμώτατον ἂν γένοιτο ἐκ παιδικῶν τε καὶ ἐραστῶν.** Τὴν γνώμην αὐτὴν προβάλλει εἰς τὸ πλατωνικὸν Συμπόσιον 178e ὁ Φαῖδρος, ὄχι ὁ Παυσανίας τοῦ ὁποίου ὁ λόγος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπολογία **τῶν ἀκρασίᾳ ἐγκαλινδουμένων.** Διὰ τοῦτο ὑπεστη-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρίχθη ὑπὸ νεωτέρων φιλολόγων, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἀντλεῖ ἀπὸ σύγγραμμα τοῦ Παυσανίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ὁ Πλάτων καὶ ἔθεσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Φαίδρου—ὑπόθεσις ἀστήρικτος[1], ἐπινοηθεῖσα διὰ νὰ στηρίξῃ μίαν ἐπίσης ἀμφίβολον γνώμην, ὅτι τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι προγενέστερον τοῦ πλατωνικοῦ. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ ἐπίμαχον αὐτὸ ζήτημα.

Ἡ σχέσις του μὲ τὸν Ἀγάθωνα ἐπιβάλλει νὰ τὸν φαντασθῶμεν κάπως προχωρημένον εἰς τὴν ἡλικίαν, δέκα τοὐλάχιστον χρόνια μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν Ἀγάθωνα· μετὰ τὸν Σωκράτη θὰ εἶναι ὁ πρεσβύτερος τῶν συμποτῶν. Αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὴν φρόνιμον πρωτοβουλίαν του ἐναντίον τῆς οἰνοποσίας (176a), ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον τόνον τῆς ὁμιλίας του. Ὁ Παυσανίας ὁμιλεῖ ἀντικειμενικὰ καὶ ψύχραιμα, κάπως στεγνά, χωρὶς ἐνθουσιασμοὺς μεγάλους καὶ αἰσθηματικότητας, χωρὶς κτυπητὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ χωρὶς δριμύτητα εἰς τὴν ἐπίκρισιν. Εἶναι ὁ τόνος ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ κόσμου μὲ ὥριμον πεῖραν τῆς ζωῆς, ποὺ ζητεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ βαθύτερον νόημα καὶ ν' ἀνεύρῃ τὰ ἐλατήρια καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν παραδεδομένων. Τὰ πράγματα τῆς κοινωνίας ἀντικρύζει ρεαλιστικὰ καὶ χωρὶς ψευδαισθησίας, καὶ παρουσιάζει μὲ ἀκριβολόγον εἰλικρίνειαν καὶ θάρρος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον ἄψογον ἐξωτερικῶς, ὁλόκληρον τὴν πραγματικότητα. Ἡ σύγκρισις πρὸς τὸν λόγον τοῦ Φαίδρου, εἰς τὸν ὁποῖον, ὅπως ἐλέχθη, ὑπόκειται ἡ αὐτὴ κεντρικὴ ἰδέα (ὁ Πλάτων ἐπίτηδες τοὺς ἐτοποθέτησε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον), θὰ μᾶς δείξῃ σαφέστερον τὴν διαφοράν. Ἐκεῖ ἡ συστολὴ τοῦ νέου ἀφήνει τὸ θεμελιῶδες ζήτημα τῆς σαρκικῆς σχέσεως σκοτεινόν· ἐδῶ ἀντικρύζεται καὶ τοῦτο μὲ θάρρος. Μὲ θάρρος ἐπίσης ἐκτίθεται, πῶς ἡ κοινὴ γνώμη κρίνει τὰς σχέσεις αὐτὰς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκεῖ ἐπισωρεύονται ὅλα ἀδιακρίτως, ἔρως γυναικὸς καὶ ἀφοσίωσις ἐραστοῦ ἢ ἐρωμένου, μυθολογία καὶ

1. Τοιοῦτον σύγγραμμα ἀγνοεῖ καὶ ὁ Ἀθήναιος 216f.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κοινωνιολογία, φιλολογία καὶ ἠθική, πρὸς ἀποτέλεσιν τροπαίου πρὸς τὸν Ἔρωτα τὸν ὑμνολογούμενον ὡς πηγὴν πάσης ἀρετῆς καὶ πάσης εὐδαιμονίας. Ἐδῶ δὲν ἔχομεν ἐγκώμιον· τοῦ Ἔρωτος ἡ σημασία προβάλλει ἀφ' ἑαυτῆς ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τῶν γεγονότων. Ἡ μυθολογία δὲν εἶναι θεμελιῶδες στοιχεῖον τῆς ὁμιλίας· χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς στόλισμα τῆς φράσεως, ὡς παραστατικὴ διασάφησις τῆς διακρίσεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ στοιχείου εἰς τὸ φαινόμενον ἔρως, καὶ τῶν μέσων ἀκόμη τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν πρὸς πραγματοποίησίν του [1]. Τὸ βλέπει κανείς : δὲν ἔχομεν ἐνώπιόν μας νεαρὸν ἐνθουσιώδη, ὁ ὁποῖος συρράπτει προχείρως ὅ,τι ἀπὸ διαβάσματα ἢ ἀκροάματα ἔχει συγκρατήσει ἡ μνήμη του. Ὁ Παυσανίας εἶν' ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ ἐσκέφθη καὶ ἔζησε τὰ προβλήματα τοῦ ἔρωτος (τὰ ζῇ ἀκόμη καὶ τώρα) καὶ τὰ ἔχει τόσον καθαρὰ μέσα του, ὥστε νὰ ἠμπορῇ μὲ λογικὴν ἀκολουθίαν νὰ τὰ ἐκθέσῃ. Τὰ ἐσκέφθη τόσον, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἐπίγνω-

---

1. Διὰ τοῦτο λείπουν εἰς τὸν λόγον τὰ ρητορικὰ στολίδια (τὰ ἴσα 185c δὲν ἀναφέρονται εἰς αὐτόν, ὅπως πιστεύουν μερικοί), ἐνῷ τοὐναντίον ἔχομεν δύο περιόδους μὲ αὐστηρὰν σχετικῶς παραλληλίαν, ὅπως ὑπαγορεύει ἡ λογική των συνοχή, 184de καὶ 185a. Παραθέτω τὸ σχῆμα τῆς δευτέρας :

A { 1. Εἰ γάρ τις ἐραστῇ ὡς πλουσίῳ πλούτου ἕνεκα χαρισάμενος ἐξαπατηθείη καὶ μὴ λάβοι χρήματα,
2. ἀναφανέντος τοῦ ἐραστοῦ πένητος,
3. οὐδὲν ἧττον αἰσχρόν.

B { 4. δοκεῖ γὰρ ὁ τοιοῦτος τό γε αὑτοῦ ἐπιδεῖξαι,
5. ὅτι ἕνεκα χρημάτων ὁτιοῦν ἂν ὁτῳοῦν ὑπηρετοῖ·
6. τοῦτο δὲ οὐ καλόν.

κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ λόγον κἂν

A′ { 1′. εἴ τις ὡς ἀγαθῷ χαρισάμενος καὶ αὐτὸς ὡς ἀμείνων ἐσόμενος διὰ τὴν φιλίαν ἐραστοῦ ἐξαπατηθείη,
2′. ἀναφανέντος ἐκείνου κακοῦ καὶ οὐ κεκτημένου ἀρετήν,
3′. ὅμως καλὴ ἡ ἀπάτη.

B′ { 4′. δοκεῖ γὰρ αὖ καὶ οὗτος τὸ καθ' αὑτὸν δεδηλωκέναι,
5′. ὅτι ἀρετῆς γ' ἕνεκα καὶ τοῦ βελτίων γενέσθαι πᾶν ἂν παντὶ προθυμηθείη·
6′. τοῦτο δὲ αὖ πάντων κάλλιστον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σιν, ὅτι καὶ ἡ διεξοδική του ἀκόμη ἀνάλυσις (ὁ λόγος του, διπλάσιος τοῦ λόγου τοῦ Φαίδρου, εἶναι ἴσος εἰς ἔκτασιν καὶ ὄχι κατώτερος, νομίζω, εἰς σημασίαν ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Ἀριστοφάνους) δὲν εἶναι ἀρκετή· εἶναι πάντοτε κάτι πρόχειρον ἐπιδεκτικὸν περαιτέρω ἀναπτύξεως. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ἡ παρατήρησίς του εἰς τὸ τέλος (καὶ εἶναι ὁ μόνος ποὺ τὴν προσθέτει 185c), ὅτι ἐξέθεσεν ἐκ τοῦ προχείρου ὅσα εἶπεν[1].

Ἤδη εἰς τὸ προοίμιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὄχι χωρὶς ἐπίδειξιν ἐπικρίνεται ὁ τρόπος ποὺ ἐτέθη τὸ ζήτημα, προβάλλει τὸ ἀκριβολόγον πνεῦμα τῆς ὁμιλίας. Εἰς τὸν ἁπλοϊκισμὸν τοῦ Φαίδρου, ὁ ὁποῖος βλέπει τὰ πράγματα μονοκόμματα καὶ αὐτονόητα, ὁ Παυσανίας ἀντιτάσσει τὴν προβληματικότητα τοῦ θέματος καὶ τὴν ἀνάγκην ἀκριβεστέρας διαγραφῆς τῶν ὁρίων του. Βεβαίως δὲν προχωρεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς φύσεως τοῦ ἔρωτος—αὐτὸ θὰ τὸ ἀξιώσῃ ὁ Ἀγάθων κατόπιν, θὰ τὸ πραγματοποιήσῃ ὅμως πρῶτος ὁ Σωκράτης—ἀλλ' ὁπωσδήποτε εἶν' ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅτι τονίζεται ἡ ἀνάγκη διακρίσεως.

Ἡ διάκρισις αὐτή, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀφιερωμένον τὸ πρῶτον μέρος τοῦ λόγου 180d—182a τὸ θεωρητικόν, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν πιστοποίησιν[2] τῆς ὑπάρξεως δύο μορφῶν Ἀφροδίτης, τῆς Οὐρανίας καὶ τῆς Πανδήμου, διὰ νὰ στηρίξῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν διάκρισιν τῶν δύο Ἐρώτων, τοῦ Οὐρανίου καὶ τοῦ Πανδήμου[3]. Ἀλλὰ δὲν σταματᾷ εἰς τὴν μυθολογίαν, ὅπως ὁ Φαῖ-

1. Αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ Πλάτων θέλει νὰ τονίσῃ εἰρωνικῶς τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διεξοδικότητα τῆς ὁμιλίας του.

2. Ἔτσι καὶ κατόπιν ὁ Παυσανίας ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὰ γεγονότα· πουθενὰ δὲν ζητεῖ νὰ οἰκοδομήσῃ οὐτοπικῶς. Τὸ νὰ ὑπάρξῃ νόμος ἀπαγορεύων τὸν ἔρωτα παίδων (181e) εἶναι πραγματοποιήσιμον· ὡς ἀνάλογον παρουσιάζεται ἡ νομοθετικὴ προστασία τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν.

2. Ἡ διάκρισις ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Εὐριπίδην fr. 551 (ἑνὸς δ' ἔρωτος ὄντος οὐ μί' ἡδονή· οἱ μὲν κακῶν ἐρῶσιν, οἱ δὲ τῶν καλῶν)· ἀλλὰ ἐκεῖ διακρίνονται ὄχι δύο φύσεις, ἀλλὰ τὰ διττὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἑνὸς ἔρωτος. Ἀνάλογος εἶναι ἡ κατόπιν 184c

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δρος. Μὲ μίαν φιλόφρονα παρατήρησιν, ὅτι διὰ κάθε θεότητα ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑποχρέωσιν καλὰ νὰ λέγῃ, παρατήρησιν ἡ ὁποία μαρτυρεῖ σεβασμὸν πρὸς τὰ παραδεδομένα μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ θεῖον—καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κόσμου — ζητεῖ ὅ,τι μυθολογικῶς διετύπωσε, νὰ καθορίσῃ λογικῶς ἀκριβέστερον. Μία καὶ ἡ αὐτὴ πρᾶξις δὲν ἠμπορεῖ νὰ κριθῇ ἀ ξ ι ο λ ο γ ι κ ῶ ς πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· θὰ κριθῇ ἀναλόγως τῶν ἐλατηρίων, τῶν μέσων, τῶν τρόπων, τῶν σκοπῶν, τῶν ἰδιαιτέρων γενικῶς συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐπραγματοποιήθη[1]. Εἶναι κήρυγμα βεβαίως τοῦτο μιᾶς ἠθικῆς μορφοκρατικῆς (Formalismus), τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκρίνῃ ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι ὄχι μόνον κατὰ τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν πράξεών μας χωρεῖ κρίσις ἠθική. Ὁδηγεῖ ἄλλωστε συχνὰ τὸ δίδαγμα τοῦτο εἰς ἕνα σχετικισμὸν ἠθικὸν καὶ καιροσκοπίαν ἐπικίνδυνον. Ἀλλ' εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον μᾶς ὑπαγορεύει ἡ ἄμεσος πεῖρα τῆς ζωῆς[2], μὲ τὴν κατὰ λαοὺς καὶ ἐποχὰς ποικιλίαν τοῦ περιεχομένου τῶν ἠθικῶν κανόνων, ὅπως τὴν εἶχαν παρατηρήσει καὶ φιλοσοφικῶς ἐκμεταλλευθῇ οἱ σοφισταὶ τοῦ 5. αἰῶνος[3]. Ἄλλωστε καμμία ἠθικὴ δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀπαλλαγῇ τελείως τῶν μορφο-

---

διάκρισις τῶν δύο εἰδῶν δουλείας. Μεγαλυτέραν ἀναλογίαν παρουσιάζει ἡ παρ' Ἡσιόδῳ διάκρισις τῆς ἀγαθῆς καὶ τῆς κακῆς Ἔριδος.

1. Αὐτὸ μεταφέρεται ἐδῶ εἰς τὸ θεῖον. Τὸ θεῖον ὑπάρχει, ἐφ' ὅσον εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἐνέργειά του· ἂν ἡ ἐνέργεια αὐτὴ παρουσιάζεται διττή, τότε σημαίνει ὅτι εἶναι ἔργον δύο θεοτήτων διαφορετικῶν. Ἔτσι ἔχομεν τοὺς δύο Ἔρωτας.

2. Μὴ λησμονοῦμεν ἐπίσης ὅτι ὁ Παυσανίας ὁμιλεῖ περὶ τοῦ καλοῦ, ὄχι περὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ καλὸν εἰς τὴν ἠθικήν του σημασίαν εἶναι πάντοτε ὅ,τι εἶναι σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνας τοὺς ἠθικοὺς μιᾶς κοινωνίας, ὅ,τι εἰς τὰ μάτια τῆς κοινῆς γνώμης ἀποκτᾷ ἀναγνώρισιν καὶ ἔπαινον. Ἔχει ἑπομένως πάντοτε κάτι τὸ ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ὸ ν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀγαθόν.

3. Ἀριστοτέλους Πολιτ. 1333a 9—11 **πρὸς γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ μὴ καλὸν οὐχ οὕτως διαφέρουσιν αἱ πράξεις καθ' αὑτὰς ὡς ἐν τῷ τέλει καὶ τῷ τίνος ἕνεκεν.** Πρβλ. Ἰσοκρ. Παναθην. 223.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κρατικῶν στοιχείων[1]· κατὰ τί διαφέρει τότε ἡ πρᾶξις τοῦ τυμβωρύχου καὶ τοῦ ἀρχαιολόγου ;

Δι' ὀλίγων χαρακτηρίζεται (181ab) ὁ πάνδημος ἔρως. Εἶναι ὁ ἔρως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, τῆς μεγάλης μάζης, ὁ ἔρως ποὺ δὲν ἔχει ἔξω αὐτοῦ, ἔξω δηλαδὴ τῆς αἰσθησιακῆς ἀπολαύσεως, ἕνα σκοπὸν ἀνώτερον[2] νὰ πραγματοποιήσῃ — ἔλλειψις βαρεῖα δι' ἕναν ὀρθολογιστήν ! — ἔρως ἑπομένως ἐφήμερος καὶ ἀποκλείων πᾶσαν ψυχικὴν ἐπαφήν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἔρως πρὸς τὰς γυναῖκας γενικῶς[3] καὶ πρὸς τὰ μικρὰ παιδιά· διότι ψυχικὴ ἐπαφὴ (καὶ ψυχικὴ ἐπαφὴ διὰ τοὺς ἀρχαίους νοεῖται ὄχι μόνον εἰς τὰ αἰσθήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔργα καὶ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν) δὲν εἶναι δυνατὴ οὔτε μὲ τὴν γυναῖκα οὔτε μὲ τ' ἀνώριμα παιδιά· πολὺ ὀλιγώτερον ἀμοιβαιότης ἠθικῆς ἐπιδράσεως. Διότι κάθε ἀληθινὴ ἐπικοινωνία ψυχῶν προϋποθέτει ἐλευθέραν προσωπικότητα καὶ αὐτόβουλον ἐκλογὴν — καὶ αὐτὰ στερεῖται κάθε φύσις, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ ὑποστῇ βίαν[4] καὶ πίεσιν ὡς ἀσθενής, ἢ νὰ ἐξαπατηθῇ ὡς ἄφρων καὶ ἐπιπολαία[5]. Καὶ πῶς ἠμπορεῖ δὲ ν' ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἀληθινὴν ἕνα πλάσμα παθητικὸν καὶ ἄκριτον ; Παραπλάνησιν ναί, ὅπως καὶ οἱονδήποτε ἀντικείμενον ποθητὸν ἠμπορεῖ νὰ τυφλώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔτσι γίνεται κανεὶς **γυναικὸς ἥττων**, ὅπως γίνεται καὶ **χρημάτων ἥττων**. Ἀλλὰ τοιαύτη ὑποδούλωσις εἶναι τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς ἀπ' ὅ,τι εἰς

---

1. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι πρόδρομος τῶν **ἀδιαφόρων** τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας.

2. Αὐτὸ σημαίνουν αἱ φράσεις **ἐξεργάζεται ὅ,τι ἂν τύχῃ** καὶ **ὅθεν δὴ ξυμβαίνει αὐτοῖς ὅ,τι ἂν τύχωσι, τοῦτο πράττειν.**

3. Ὥστε οὐράνιος ἔρως πρὸς γυναῖκα δὲν ὑπάρχει. Ἡ διάκρισις τῶν δύο ἐρώτων ἀνάγεται μόνον εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτα· μόνον ἐκεῖνος ἦτο ἐπιδεκτικὸς πνευματικότητος.

4. Αὐτὸ σημαίνει **ἀδικία** 182a· τὸ ἀντίθετον **νομίμως**.

5. Ἡ γυναῖκα ἔχει καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐλαττώματα, καὶ τὰ ἔχει, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων, διὰ βίου. Τὰ παιδιὰ τὰ ἔχουν, ὅταν εἶναι μικρά, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιον πῶς θὰ τ' ἀποβάλουν κατόπιν (181e). Διὰ τοῦτο ψέγει ὁ Παυσανίας τῶν ἐραστῶν αὐτῶν τὴν **ἀκαιρίαν** : βιάζονται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἕναν ἐλεύθερον προσφέρει ἕνα αἴσθημα ἐλεύθερον. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μυθολογικὴ ἐξήγησις τῆς κατωτερότητος τοῦ Πανδήμου Ἔρωτος· εἰς τὴν γέννησίν της ἡ Ἀφροδίτη ἡ Πάνδημος, ἡ ὁποία εἶναι καὶ νεωτέρα, δηλαδὴ ἀνώριμος καὶ ἀτελής, ἔχει τὸ στοιχεῖον τῆς κατωτερότητος, τὸ θηλυκόν. Ἔτσι καὶ ἡ μυθολογικὴ παράδοσις περὶ Ἀφροδίτης ἐξηγεῖται ψυχολογικῶς.

Ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τοῦ οὐρανίου ἔρωτος (181cd). Στρέφεται πάντοτε πρὸς τὸ ἄρρεν, τὸ ὁποῖον ἔχει σώματος καὶ νοῦ μεγαλυτέρας δυνάμεις [1], ὀλιγωτέρας ἑπομένως δυνατότητας περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας—καὶ δὴ πρὸς τοὺς ὡριμωτέρους ἤδη νέους, τοὺς εὑρισκομένους δηλαδὴ εἰς ἡλικίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ οἰκοδομηθῇ δεσμὸς φιλίας διὰ βίου [2], ἀφοῦ θὰ ἔχῃ ἤδη σχεδὸν διαμορφωθῆ ἡ προσωπικότης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ νέος εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκλέξῃ ἐλευθέρως καὶ ὑπευθύνως τὸν ἐραστήν του καὶ δὲν θὰ γίνῃ ἀντικείμενον μόνον σαρκικῆς ἀπολαύσεως, ὅπως ἕνα σῶμ' ἀγοραστόν. καὶ ὁ ἐραστὴς θὰ οἰκοδομῇ ἐπὶ δοκιμασμένου ἐδάφους, ἀφοῦ ἡ προτίμησίς του ἠμπορεῖ νὰ στραφῇ εἰς κάτι ψυχικώτερον. Διὰ τοῦτο προτείνεται νομοθετικὴ τοῦ ζητήματος ρύθμισις: πρέπει ν' ἀπαγορευθῇ νομοθετικῶς ὁ ἔρως τῶν μικρῶν παιδιῶν [3], καὶ τοῦτο (χαρακτηριστικὸν!) πρὸς τὸ συμφέρον ὄχι τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ τῶν ἐραστῶν, οἱ ὁποῖοι δυσφημοῦνται ἐξ αἰτίας τῶν πανδήμων αὐτῶν ἐραστῶν τῆς σαρκός, ὥστε νὰ καταδικάζεται γενικῶς ἡ σχέσις πρὸς τὸν ἐραστήν [4]. Τοιαύτη ὁμαδικὴ κατάκρισις εἶναι ἀπολύτως ἄδικος

1. Αὐτὸ τίθεται ὡς αὐτονόητον. Καὶ ὁ Ξενοφῶν Συμπ. 2, 9 εὑρίσκει, ὅτι ἡ γυναῖκα στερεῖται γνώμης καὶ ἰσχύος.

2. Διότι τὸ κύριον προσὸν τοῦ ὀρθοῦ ἔρωτος εἶναι ἡ μονιμότης (ἡ πίστις θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς), τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζει ἡ ἐλευθέρα καὶ συνετὴ ἐκλογὴ (183e, 184b).

3. Κάτι τὸ ὁποῖον θὰ ἐσήμαινεν ἔμμεσον ἀναγνώρισιν τοῦ ἔρωτος τῶν ἐφήβων.

4. Εἶναι τὸ μόνον σημεῖον ὅπου ὁ τόνος τῆς ὁμιλίας ἐξέρχεται κάπως τῶν ὁρίων τῆς ψυχραιμίας· ὁ Παυσανίας ὁμιλεῖ ἐδῶ ἀγανακτημένος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἀντίθετος πρὸς τὸν κανόνα ποὺ ἔθεσεν, ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ πῶς ἀσκεῖται ὁ ἔρως, ἂν ἀσκεῖται **κοσμίως**, μὲ λεπτότητα καὶ εὐπρέπειαν, καὶ **νομίμως**, σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, μὲ τὰς κρατούσας ἠθικὰς ἀρχάς.

Ἀλλὰ ποῖον νόμον; Ἔτσι εἰσέρχεται ὁ Παυσανίας εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀναπτύξεώς του, τὸ κοινωνιολογικὸν 182a - 185b, ὅπου ἐξετάζεται ὁ ἔρως ὡς θεσμὸς κοινωνικός, ὄχι ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἠθικήν του ἀξίαν. Ὅπως γενικῶς τῶν Ἰώνων ἡ περὶ πολιτισμοῦ φιλοσοφία [1], καὶ ὁ Παυσανίας ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ κοινωνικὸν γεγονὸς διαφοροτρόπως κρίνεται εἰς τοὺς διαφόρους τόπους· ἀλλοῦ καταδικάζεται ἀπολύτως, ἀλλοῦ ἐγκρίνεται ἀνεπιφυλάκτως, μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ κρίσις εἶναι προβληματική. Ὁ Παυσανίας διαβλέπει καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τὴν ἀξιοκατάκριτον [2] ἁπλοποίησιν ἑνὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν φύσιν του εἶναι (τὸ ἀνέπτυξεν ἤδη) πολυσύνθετον [3]. Καὶ ἡ ἁπλοποίησις αὐτὴ ἐχώρησε πρὸς τὰ δύο ἄκρα. Εἰς τοὺς Ἠλείους καὶ τοὺς Βοιωτοὺς ἔχει ὁδηγήσει ἡ ἐξέλιξις εἰς ἕνα εἶδος «ἐλευθέρου ἔρωτος», καὶ τοῦτο ἀπὸ ψυχικὴν ὀκνηρίαν· ἐχρειάζετο προσπάθεια πνευματικὴ νὰ διακρίνῃς τοὺς καλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀναξίους ἐραστὰς ἢ ἐρωμένους, καὶ πολὺ μεγαλυτέρα νὰ προσπαθήσῃς μὲ ἀνταλλάγματα πνευματικὰ νὰ κερδίσῃς τὴν εὔνοιαν τοῦ ἐρωμένου καὶ νὰ τὸν παιδαγωγήσῃς [4] Ἀντιθέτως εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ εἰς τὰς βαρβάρους χώρας κατακρίνεται ὁ ἔρως ὁ παιδικὸς ὄχι διὰ τὰς σαρκικάς του παρεκτροπάς, οὔτε ἀπὸ ἔλλειψιν πνευματικότητος, ἀλλ' ἀπὸ πολιτικὴν σκοπιμότητα τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι (χαρακτηριστι-

---

1. Τὴν συνεχίζει ὁ Ἀριστοτέλης μὲ τὰς **Πολιτείας** του.
2. Πρβλ. 182d ἐνθάδε δὲ **πολὺ κάλλιον νενομοθέτηται.**
3. Ἀντὶ τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως ἀποφασίζει ἕνας θεσμός, ἐξωτερικαὶ διατάξεις ἀναπληρώνουν τὴν ἐκτίμησιν ἐσωτερικῶν τεκμηρίων, ὅπως ὁ χαρακτὴρ καὶ τὰ ἐλατήρια· λείπει ἡ ἐξατομίκευσις, προϋπόθεσις κάθε γνησίας ἠθικῆς πράξεως.
4. Αὐτὸ σημαίνει τὸ **δεινοὶ λέγειν.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κὸν τοῦ ὀρθολογιστοῦ!) ἐπέβαλλον ὡς ἠθικὴν ἀντίληψιν ὅ,τι κυρίως τὰ συμφέροντά των ἐξυπηρέτει. Διότι ὁ ἔρως ὅπως καὶ ὁ ἀθλητισμὸς καὶ ἡ φιλοσοφία—καὶ τὰ τρία συνδέονται ἱστορικῶς, διότι ἐξεπήγασαν ἀπὸ τὸ γυμνάσιον· θὰ τὰ συνδέσῃ ὁ Πλάτων καὶ φιλοσοφικῶς—δημιουργοῦν μεταξὺ τῶν προσώπων δεσμοὺς δυνατούς, ἐπικινδύνους διὰ τοὺς κυβερνήτας· εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας[1], ποὺ εἶναι ἀσύμφορα εἰς τυραννικὰ καθεστῶτα. Ἀπόδειξις ἡ τυραννοκτονία τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος.

Περισσότερον διεξοδικὴ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν κρατούντων ἐν Ἀθήναις (182d-185b)· εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἄλλωστε, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεπιφύλακτος δὲν ἦτο ἡ ἔγκρισις ἢ ἡ κατάκρισις τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος, παρουσιάζεται ὁ ἔρως ὡς πρόβλημα. Ὁ Παυσανίας ἀρχίζει καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν μιᾶς ἀντιφάσεως. Ἕνα πλῆθος ἐνδείξεων παρουσιάζει τὸν ἔρωτα ὡς κάτι ἀξιέπαινον καὶ ἀξιοσύστατον εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς κοινῆς γνώμης (182d-183b): ὁ ἔρως γίνεται φανερά, δὲν εἶν' ἐντροπὴ δηλαδὴ νὰ ὁμολογήσῃς, ὅτι ἔχεις ἐρώμενον ἢ ἐραστήν· στρέφεται πρὸς τὰς ἐκλεκτοτέρας φύσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἠθικὰς ἀξιώσεις μεγαλυτέρας ἔχει ἡ κοινωνία, δὲν μειώνει δηλαδὴ τὴν κοινωνικήν των ὑπόληψιν· ἐπιδοκιμάζεται ἡ ἐπιτυχία καὶ ἐνθαρρύνεται ἢ γίνεται ἀνεκτὴ κάθε προσπάθεια πρὸς τοῦτο, ἀκόμη καὶ ἂν χρησιμοποιῇ μέσα ὄχι ἀπολύτως ἀξιοπρεπῆ—ἡ ἱερότης τοῦ σκοποῦ ἐξαγιάζει καὶ τὰ μέσα ταῦτα· ἀκόμη καὶ ἡ ἐπιορκία, κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἠθικήν, ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἔρωτα. Καὶ ἀντιθέτως, οἱ γονεῖς λαμβάνουν κάθε εἴδους πρόνοιαν, διὰ νὰ προστατεύσουν τὰ παιδιά των ἀπὸ τοὺς ἐραστὰς καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος τοιαύτης σχέσεως (183cd).

Τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀντιφάσεως αὐτῆς δίδει ὁ Παυσανίας (183d—185b) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανόνος, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν εἰς τὴν ἀρχήν, περὶ τῆς σχετικότητος

1. **Αὐτὸ εἶναι ἡ ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνη τοῦ Φαίδρου. Χαρακτηριστικόν : ὅ,τι ἡμεῖς αἰσθανόμεθα πῶς ταπεινώνει, διὰ τοὺς ἀρχαίους ἦτο πηγὴ φρονημάτων μεγάλων.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κάθε ἀξιολογικῆς κρίσεως. Ὁ ὑπάρχων νόμος ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν δημιουργίαν ἐρωτικῶν δεσμῶν χυδαίων καὶ ἐφημέρων. Ἀντὶ ν' ἀποφασίζῃ ὁ θεσμὸς ὁμαδικῶς, ἀφήνει τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθύνην τῆς διαγνώμης εἰς τὸ ἄτομον, ἂν θὰ δεχθῇ ἢ ὄχι τοιοῦτον ἔρωτα. Αἱ ἐπιφυλάξεις τῆς κοινωνίας περὶ τῆς ἠθικότητος τοιούτου δεσμοῦ ἐπιβάλλουν εἰς τὸν ἐρώμενον τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τοῦ ἀφήνουν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον καὶ ὡριμότητα νὰ βασανίσῃ πρῶτον τὸν χαρακτῆρα τῶν θαυμαστῶν του καὶ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν γονιμότητα τῆς ἀγάπης των. Ἀποτελοῦν ταυτοχρόνως ἐγγύησιν, ὅτι καὶ τὰ ἰδικά του ἐλατήρια ἁγνὰ θὰ εἶναι, καὶ ὄχι ὑστερόβουλος ἐπιθυμία κέρδους ἢ ἀξιωμάτων, εἴτε ὑποταγὴ ἀπὸ φόβον ἢ ἐπιπολαιότητα. Κατ' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν τρόπον ἐξασφαλίζονται τὰ δύο θεμελιώδη στοιχεῖα κάθε γνησίου φιλίας δεσμοῦ: ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ μονιμότης.

Ὁ ἰδεώδης λοιπὸν ἔρως εἶναι ἐκεῖνος, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν σύναψιν ἐραστὴς καὶ ἐρώμενος ὁδηγοῦνται ἀπὸ ἐλατήρια εὐγενῆ: ὁ ἕνας εἰς ἀντάλλαγμα τῆς εὐνοίας ἀγαπημένου προσώπου εἶναι πρόθυμος νὰ προσφέρῃ κάθε εἴδους ἐκδούλευσιν· ὁ ἄλλος περιμένει ἀπὸ τὸν ἐραστήν του μὲ τὰ πολλά του ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ τελειοποιηθῇ, νὰ γίνῃ καλύτερος[1]. Καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος εἶναι δοῦλος μαζὶ καὶ κυρίαρχος, ἀφοῦ διακονία ἀμοιβαία εἶναι ὁ ἔρως καὶ κάθε γνησία φιλία[2].

Ἀλλ' ἂν ὁ ἐρώμενος[3] ἔχῃ δ ι α ψ ε ύ σ ε ι ς; Καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὁ Παυσανίας (184e-185b) ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς ἀρχῆς: τὸ πᾶν εἶναι τὰ ἐλατήρια. Ἂν τὰ ἐλατήρια ὑπῆρξαν ἁγνὰ καὶ (αὐτὸ προσυπονο-

1. Τὴν θεωρίαν αὐτὴν περὶ ἀνταλλαγμάτων προϋποθέτει καὶ ἡ πρότασις τοῦ Ἀλκιβιάδου πρὸς τὸν Σωκράτη 218d.

2. Πρβλ. καὶ ἀνωτ. 57* κεξ. Καὶ ὁ Ξενοφῶν (Λακεδ. Πολιτ. 2, 12—14) καταδικάζει τὴν ἀνεπιφύλακτον κατάκρισιν τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος ἢ τὴν ἀνεπιφύλακτον ἔγκρισιν ὑπὸ τῶν Ἠλείων καὶ Βοιωτῶν, ἐπαινεῖ δὲ τὴν μέσην τάξιν, τὴν ὁποίαν ὁ Λυκοῦργος ἐθέσπισεν: **εἴ τις αὐτὸς ὢν οἷον δεῖ ἀγασθεὶς ψυχὴν παιδὸς πειρῷτο ἄμεμπτον φίλον ἀποτελέσασθαι καὶ συνεῖναι.**

3. Ὁ ἐραστὴς πάντως ἀπέλαβεν ἤδη τ' ἀνταλλάγματά του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εῖται) δὲν παρέλειψεν ὁ ἐρώμενος καμμίαν προσπάθειαν νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἐραστήν, ἡ ἐξαπάτησις βαρύνει ἠθικῶς τὸν ἐραστήν, ὄχι τὸν ἐξαπατηθέντα· εἶναι μάλιστα πρὸς τιμὴν τοῦ ἐξαπατηθέντος, ἀφοῦ ἀποδεικνύει πόσον ζωηρὸς ἦτον ὁ πόθος τῆς τελειοποιήσεώς του. Μ' ἕνα σύντομον ἐπίλογον, ὅπου ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ διάκρισιν τῶν δύο ἐρώτων (185c), κλείει ὁ Παυσανίας τὸν λόγον του.

Ἡ ἐξήγησις τοῦ Παυσανίου στηρίζεται πάντως εἰς ἕνα πλῆθος ὀρθῶν παρατηρήσεων, γόνιμος δὲ ἐπίσης εἶναι ἡ διάκρισις τῶν δύο ἐρώτων[1]. Ἐντούτοις ἡ ὅλη του ἀνάπτυξις ἔχει ἕνα βασικὸν ἐλάττωμα: εἶναι στενῶς ὀρθολογιστική. Τὰς ἠθικὰς κρίσεις ἀντικρύζει ὁ Παυσανίας ὡς συνειδητὴν ἐνέργειαν ἑνὸς φανταστικοῦ νομοθέτου, ὁ ὁποῖος τὰς ἐρρύθμισεν ἐπὶ τῇ βάσει αὐστηρᾶς λογικῆς σταθμίσεως τῶν ὑπὲρ καὶ τῶν κατά, γνήσιος εἰς τοῦτο μαθητὴς τῶν σοφιστῶν[2]. Τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ζητεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς κείμενα νομικά, λογικῶς δηλαδὴ καὶ περιπτωσιολογικῶς, ὄχι ψυχολογικῶς καὶ ἱστορικῶς. Ἐντεῦθεν κρίνει φαινόμενα ἁπλῶς συνοδευτικὰ ὡς δημιουργικὰς αἰτίας[3], ὅσα δὲ λέγει περὶ τῆς ἀντιφατικότητος εἰς τὰς Ἀθήνας δεικνύουν μὲν τί ἠθικὰ κέρδη θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ ἀπὸ τὴν κατάστασιν, τὴν γένεσιν ὅμως αὐτῆς διόλου δὲν ἐξηγοῦν[4]. Εἶναι ὅλα μία ἐγκεφαλικὴ σύλληψις κοι-

1. Ἂν καὶ ἀναχωρεῖ ἀπὸ κάτι καθαρῶς ὑποκειμενικὸν καὶ ἀνεξέλεγκτον, ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ ἔρωτος καὶ ἀπὸ τοὺς καρπούς του (τὸν τόκον), ὅπως θὰ δείξῃ κατόπιν ὁ Σωκράτης.

2. Ἔτσι καὶ οἱ ὀρθολογισταὶ τοῦ 18. αἰῶνος καὶ οἱ κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοί των εἰς τὴν ἐποχήν μας, οἱ Μαρξισταί, κρίνουν κοινωνικοὺς θεσμούς, ὅπως ἡ θρησκεία, ἡ ἠθική, ἡ τέχνη.

3. Π.χ. ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ὁ παιδικὸς ἔρως, ὅπως τὸν ἀναπτύσσει ἐδῶ ὁ Παυσανίας, ὑπερβαίνει τὰς διανοητικὰς δυνάμεις ἑνὸς Ἠλείου ἢ ἑνὸς Βοιωτοῦ (ὅπως καὶ ἑνὸς συνηθισμένου Ἀθηναίου), ἀλλὰ δὲν ἦτον αὐτὸς ὁ λόγος τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ θεσμοῦ. Ἐπίσης ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ γυμνάσιον ὑπῆρξεν ἡ ἀκρόπολις ἀντιστάσεως ἐναντίον κάθε τυραννίας· ἀλλὰ δὲν εἶν' αὐτὸς ὁ λόγος, ποὺ κατεδίκαζαν οἱ Ἴωνες τὸν παιδικὸν ἔρωτα.

4. Τὴν ἱστορικὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου προσφέρω ἀνωτ. σ. 44*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νωνιολόγου· δὲν ἠντλήθησαν ἀπὸ τὴν ζωντανὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος καταδικάζει τοὺς ἐρωμένους, ἀλλὰ θαυμάζει καὶ ζηλεύει τοὺς εὐτυχεῖς ἐραστάς[1].

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἄδικον ἔχουν ὅσοι ἐκ τῶν νεωτέρων φιλολόγων, παρασυρόμενοι ἀνεπιγνώστως ἀπὸ τοῦ Ξενοφῶντος τὴν κρίσιν, βλέπουν εἰς τὸν λόγον τοῦ Παυσανίου τὴν ἀναίσχυντον καὶ φαρισαϊκὴν προσπάθειαν νὰ παρασταθῇ ἕνα παρὰ φύσιν ἐλάττωμα μὲ καρυκεύματα ἰδανικότητος καὶ πνευματικότητος. Βεβαίως ὁ Παυσανίας δὲν καταδικάζει, συνιστᾷ μάλιστα τὸν ἔρωτα τὸν παιδικόν, καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὸν Ἀγάθωνα ἀφαιρεῖ κάπως ἀπὸ τὴν σύστασιν αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀνιδιοτελείας. Ἀλλὰ τὸν παιδικὸν ἔρωτα δὲν καταδικάζει κανεὶς εἰς τὸ Συμπόσιον, οὔτε ὁ Σωκράτης ρητῶς[2]. Ὁ Πλάτων ἄλλωστε ζητεῖ νὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι, ἂν ὁ Σωκράτης εἶναι

---

1. Ὁ Παυσανίας δὲν παρετήρησεν, ὅτι ὅλαι αἱ ἐνδείξεις κοινωνικῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ ἔρωτος ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐραστήν, αἱ κατακρίσεις εἰς τὸν ἐρώμενον. Παρατηρεῖται δηλαδὴ ἡ αὐτὴ ἀντιφατικότης—ἀδικία θὰ ἔλεγαν αἱ φεμινιστικαὶ φυλλάδες καὶ τὰ αἰσθηματικὰ μυθιστορήματα—μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ σημερινὴ κοινωνία κρίνει τὸν ἔρωτα μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ὁ ἄνδρας, εἴτε ὡς ἐραστὴς ἀνυπάνδρων ἢ ὑπάνδρων γυναικῶν, εἴτε ὡς ἄπιστος σύζυγος, δὲν καταδικάζεται αὐστηρῶς· προκαλεῖ μάλιστα τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τοῦ ἰδικοῦ του καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἄλλου φύλου — καὶ ἂν ἀκόμη μετεχειρίσθη τὰ χειρότερα μέσα, ἀπὸ τὰ ἐξευτελιστικὰ γονατίσματα μέχρι τῆς ἐπιορκίας, τῶν ψευδῶν ὑποσχέσεων γάμου ἢ καὶ τοῦ ἐκβιασμοῦ. Τοὐναντίον κάθε ἐρωτικὴ σχέσις τῆς γυναικός, καὶ ἡ ἀθῳοτέρα, ἐπισύρει κατ' αὐτῆς τὴν κοινωνικὴν κατάκρισιν, καὶ ἂς ὑπῆρξε πολλάκις τὸ θῦμα τῆς ἐπιπολαιότητος ἢ τῆς καλῆς της πίστεως. Κάτι ἀνάλογον συνέβαινε καὶ μὲ τὸν παιδικὸν ἔρωτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ πρᾶγμα ἑπομένως εἶναι ἄσχετον μὲ τὴν κοινωνικὴν καὶ νομικὴν θέσιν τῆς γυναικός· σχετίζεται μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἐρωτικοῦ δεσμοῦ.

2. Ὄχι μόνον ἀπὸ εὐγένειαν πρὸς τὸ ἐρωτικὸν ζεῦγος Ἀγάθωνος - Παυσανίου, οὔτε ἀπὸ λεπτότητα νὰ μὴ μεταβάλῃ εἰς ἄμβωνα ἱεροκήρυκος μίαν εὔθυμον φιλικὴν συγκέντρωσιν. Ὁ λόγος του ἀνέρχεται εἰς τόσον ὑψηλὰς σφαίρας ἰδανικότητος, ὥστε κάθε ρητὴ καταδίκη τῆς σωματικῆς σχέσεως θὰ ἦτο καὶ περιττὴ καὶ ἄκαιρος. Τὴν καταδίκην δίδει ὁ Ἀλκιβιάδης διηγούμενος τὸ νυκτερινὸν ἐπεισόδιον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀπρόσβλητος ἀπὸ σαρκικὰς ἐπιθυμίας, εἶναι καὶ τοῦτο μία ἀπόδειξις ὅτι ἦτον ἄνθρωπος ἐξαιρετικός. Ὥστε ὁ Παυσανίας δὲν κάμνει παρὰ νὰ διαπιστώση μὲ εἰλικρίνειαν ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη προϋπόθεσιν τοῦ ὅλου πλατωνικοῦ ἔργου. Ἂν καταδικάζῃ τὸν πάνδημον ἔρωτα, δὲν τὸν καταδικάζει διότι ἔχει τὸ αἰσθησιακὸν στοιχεῖον — αὐτὸ δὲν λείπει τελείως οὔτε εἰς τὸν οὐράνιον, οὔτε κἂν εἰς τὸν ἔρωτα ποὺ κηρύσσει ἡ Διοτίμα[1] —ἀλλὰ διότι περιλαμβάνει μ ό ν ο ν αὐτό, δὲν ἠμπορεῖ ἑπομένως ν' ἀποτελέσῃ ἀφετηρίαν μονιμωτέρου δεσμοῦ. Οὔτε εἶναι ὑπεύθυνος ὁ Παυσανίας, ἂν οἱ κατόπιν, καὶ οἱ νεώτεροι ἀκόμη, ἐχρησιμοποίησαν τὸν ὅρον **οὐράνιος ἔρως**, διὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὸν ἀπηλλαγμένον κάθε σωματικότητος αἰσθηματικὸν ἔρωτα, αὐτὸ ποὺ ὠνόμασαν ἄλλοι, ἀσεβοῦντες εἰς τοῦ Πλάτωνος τὴν μνήμην, **ἔρωτα πλατωνικόν.**

Τοὐναντίον ὁ λόγος τοῦ Παυσανίου μᾶς παρουσιάζει εἰς ἀπηρτισμένην καὶ ἀπηκριβωμένην ἔκθεσιν ὡς ποῦ ἠδυνήθη ἡ προπλατωνικὴ ἔρευνα νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας τοῦ ἔρωτος, ὅπως ὁ Ἀριστοφάνης θὰ δείξῃ τὴν βιολογικὴν καὶ ψυχολογικήν του πλευρὰν — ὑποτυπωδῶς καὶ ἐκεῖνος. Καὶ τῶν δύο ἀπόψεων τὴν σύνθεσιν, ἀλλὰ σύνθεσιν ὑψηλοτέραν, θὰ προσφέρῃ τῆς Διοτίμας ὁ λόγος.

5. ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ (185c-e, 189ab)

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ Παυσανίου εἶναι σειρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους νὰ ὁμιλήσῃ. Ἕνας λόξυγγας ὅμως τὸν ἐμποδίζει, καὶ ὁ ποιητὴς παρακαλεῖ τὸν Ἐρυξίμαχον ἢ νὰ τοῦ ὑποδείξῃ θεραπείας μέσον ἢ νὰ ὁμιλήσῃ ἀντὶ ἐκείνου. Προθυμότατος ὁ Ἐρυξίμαχος ὑποδεικνύει τρία θεραπευτικὰ μέσα καὶ ἀναλαμβάνει νὰ ὁμιλήσῃ.

1. Καὶ ἐκεῖ ὁ ψυχικὸς ἔρως εἶναι ἡ μεταμόρφωσις τοῦ σωματικοῦ, ποὺ ἀφήνει τὰ σύνορα τῆς γηΐνης ὡραιότητος διὰ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ ἀπόλυτον κάλλος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἤδη οἱ ἀρχαῖοι[1], εὕρισκαν εἰς τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ τὴν πρόθεσιν νὰ διακωμῳδηθῇ ὁ Ἀριστοφάνης ὡς φαγᾶς, νὰ ἐκδικηθῇ ἑπομένως ὁ Πλάτων τὸν ποιητὴν τῶν Νεφελῶν. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλοὶ ἐδέχθησαν τὴν ἄποψιν αὐτήν, ἄλλοι τὴν ἡρμήνευσαν ὡς ἕνα εἶδος ἀντιδράσεως κατὰ τῆς μακρολογίας τοῦ Παυσανίου (σὰν νὰ ἦτο δηλαδὴ ὁ λόξυγγας κατὰ παραγγελίαν), καὶ δὲν ἔλειψαν ὅσοι διεῖδον ἕνα βαθύτερον ἀλληγορικὸν νόημα εἰς τὸ ἐπεισόδιον. Νομίζω, ὅτι ὅλ' αὐτὰ εἶναι περιττά. Ὁ Πλάτων, ὅπως ἀνέπτυξ' ἀνωτέρω σ. 73*, ἐχρειάζετο νὰ χωρίσῃ τοὺς λόγους δι' ὡρισμένων ἐπεισοδίων, τὸ δὲ εὕρημα τῆς λυγγὸς ἦτο ἐπιτυχέστατον, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι μὲ λιτὰ καὶ ἁπλᾶ μέσα ἐξησφάλιζεν ὁ συγγραφεὺς δύο ἐπεισόδια, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐβοήθει εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν δύο ὁμιλητῶν: Πρῶτον τοῦ σοφοῦ Ἐρυξιμάχου, ὁ ὁποῖος σπεύδει σοβαροπρεπῶς νὰ προσφέρῃ τὰ φῶτα του καὶ εἶν' ἕτοιμος ν' ἀρχίσῃ τὴν ὁμιλίαν, προτοῦ νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά του (τόσον πρόχειρα τὰ ἔχει!), ἐπανέρχεται δὲ ὁ ἴδιος κατόπιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς λυγγός, διὰ νὰ διαπιστώσῃ ὑπερηφάνως τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐπεμβάσεώς του. Καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ ὁποῖος, πρὶν ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα, προαναγγέλλεται ὡς ὁ κωμικὸς τῆς βραδειᾶς, εὑρίσκει δὲ εὐκαιρίαν νὰ κάμῃ πνεῦμα καυστικὸν εἰς βάρος ὁλοκλήρου τοῦ οἰκοδομήματος τῆς πολυμαθείας τοῦ Ἐρυξιμάχου[2].

6. ΕΡΥΞΙΜΑΧΟΣ (185e-188e)

Καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος μᾶς εἶναι κυρίως γνωστὸς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Καταγόμενος ἀπὸ παλαιὰν οἰκογένειαν ἰατρῶν[3] ἔλαβε γενικωτέραν σοφιστικὴν μόρ-

---

1. Ἀριστείδης 2, 330, Ἀθήναιος 187c, Ὀλυμπιόδωρος, Βίος Πλάτ. 3. Πρβλ. καὶ κατωτέρω § 7.

2. Φυσικὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσεγγίζει ὁ συγγραφεὺς τοὺς λόγους τῶν δύο ποιητῶν, ἀλλ' αὐτὸ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἐπιτύχῃ καὶ μὲ διαφορετικὴν τοποθέτησιν τῶν προσώπων.

3. Ὁ πατέρας του Ἀκουμενός, φίλος τοῦ Σωκράτους, ἔχει ὄνομα δηλωτικὸν τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἴσως καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φωσιν. Εἰς τὸν Πρωταγόραν 315c εἶναι μετὰ τοῦ Φαίδρου μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν τοῦ σοφιστοῦ Ἱππίου, μετὰ τοῦ Φαίδρου δὲ συγκατηγορήθησαν αὐτὸς καὶ ὁ πατέρας του εἰς τὰ σκάνδαλα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν[1]. Περισσότερον γνωρίζομεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἐρυξιμάχου ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικῶς ζωηρὰν καὶ χιουμοριστικὴν περιγραφὴν τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τὸ Συμπόσιον ἀντιπροσωπεύει τὸν τύπον ἐκεῖνον τοῦ λογίου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων ἢ νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ ἐπίπεδον μιᾶς φιλικῆς συγκεντρώσεως, τύπον εἰς τὸν ὁποῖον λείπει ἡ χάρις καὶ ἡ εὐτραπελία, ὅ,τι ὁ ἀρχαῖος ὠνόμαζεν **ἐπαφρόδιτον**[2].

Πράγματι ὁ Ἐρυξίμαχος ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σ χ ο λ α σ τ ι κ ο ῦ. Εἶναι πρῶτα πρῶτα ἀπελπιστικὰ σ ο β α ρ ό ς. Καὶ εἰς τὸ συμπόσιον ἀκόμη συμπεριφέρει μαζί του ὅλην τὴν ἐπισημότητα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ὑψηλὴν ἀτμόσφαιραν τῶν πανεπιστημιακῶν ἐργαστηρίων· ὁμιλεῖ ἀπὸ περιωπῆς κάθε φορὰν ποὺ θ' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του—καὶ τὸ ἀνοίγει δυστυχῶς συχνὰ—ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκειται ν' ἀστειευθῇ[3]. Αὐτός, ὄχι ὁ Σωκράτης, κάμνει τὴν πρότασιν ν' ἀποπεμφθῇ ἡ αὐλητρίς[4], αὐτὸς ἐπίσης ἀναλαμβάνει ὡς ὑπόθεσιν προσωπικὴν νὰ προστατεύσῃ τοὺς παρόντας ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς μέθης. Ὅταν ἀργὰ τὴν νύκτα τὸ συμπόσιον ἀρχίζῃ νὰ γίνεται πραγματικὸν

---

1. Ἀνδοκίδης 1. 18 καὶ 35.

2. Ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ σήμερον δὲν ἦσαν σπάνιοι μεταξὺ τῶν ἰατρῶν τοιοῦτοι τύποι, ἀποδεικνύει τὸ γνωστὸν ρητόν : **εἰ μὴ ἰατροὶ ἦσαν, οὐδὲν γραμματικῶν** (φιλολόγων δηλαδὴ) **μωρότερον**.

3. Τὸ βλέπει κανεὶς εἰς τὸν τρόπον ποὺ ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐξυπνότατον πείραγμα τοῦ Ἀριστοφάνους 189a : ὅ,τι αὐθόρμητον ὡς πνευματώδης παρατήρησις ἀνέρχεται εἰς τὸ στόμα τοῦ κωμικοῦ, φαντάζεται ὁ Ἐρυξίμαχος ὅτι θ' ἀνταποδώσῃ μὲ αὐστηρὰν παρακολούθησιν τοῦ λόγου ἐκείνου (**φύλαξ** θὰ γίνῃ). Ἀνάλογος εἶναι ὁ τρόπος ποὺ δίδει ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς τὸν Ἀριστοφάνη καὶ ἐκφράζει τὴν εὐαρέσκειάν του (193e). Ψυχρὰ παντοῦ τ' ἀστεῖα του καὶ τὰ πειράγματά του ἐξεζητημένα.

4. 176e. Καὶ ὁ Πλάτων ἐπιδοκιμάζει τὸ πρᾶγμα (πρβλ. σ. 34*,2), ἀλλ' ἐδῶ πρόκειται περὶ τοῦ ὅλου τρόπου τοῦ Ἐρυξιμάχου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συμπόσιον, ὁ Ἐρυξίμαχος σπεύδει μὲ τὸν Φαῖδρον νὰ ἐξαφανισθῇ (223b). Ἀκουσίως κωμικὸν τὸν παρουσιάζει ἡ σπουδή, μὲ τὴν ὁποίαν προθυμοποιεῖται νὰ κατατοπίσῃ τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς συγκεντρώσεως, ὅταν τρομοκρατημένος βλέπει τὸν τρομερὸν πότην νὰ διατάσσῃ νὰ πίνουν μὲ τὸν κάδον καὶ τὸν Σωκράτη σιωπηρῶς νὰ ὑπακούῃ (214a)· τὸ φιλοφρόνημα, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ ὁ Ἀλκιβιάδης (**παῖ βελτίστου καὶ σωφρονεστάτου πατρός**), εἶναι γεμᾶτον σαρκασμὸν εἰς βάρος μιᾶς σωφροσύνης ποὺ εἶν' ἐκδήλωσις φόβου μᾶλλον ἢ ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν ἠθικήν του δύναμιν.

Ἔπειτα ἀγαπᾷ ὁ Ἐρυξίμαχος τὴν τάξιν καὶ τοὺς κανονισμούς. Μὲ ὑπερβολικὴν ἀκριβολογίαν καταρτίζει, ἀφοῦ ἐρωτήσῃ ὅλους, τὸ πρόγραμμα τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἐπιβλέπει πῶς θὰ τηρηθῇ. Ὅταν ὁ Φαῖδρος μὲ τὴν σωτηρίαν ἐπέμβασίν του τὸν ἐμποδίζῃ νὰ συνεχίσῃ τὴν διάλεξίν του περὶ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῶν συνεπειῶν του, τὴν ὁποίαν ἐπωφελούμενος τῆς εὐκαιρίας εἶχεν ἀρχίσει εἰς τόνον ἱεροκήρυκος[1], ὁ Ἐρυξίμαχος ἀτάραχος μεταβαίνει εἰς ἄλλην πρότασιν, νὰ παραγεμίσουν τὴν βραδειὰν μὲ λόγους· σταματᾷ καὶ πάλιν ὡς πιστὸς τηρητὴς τῆς τάξεως, διὰ νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἄλλων, καὶ ἔπειτ' ἀναπτύσσει τὸ εἶδος τῶν λόγων, ἀφοῦ φροντίσῃ πρῶτον νὰ καθορίσῃ μὲ ἀκριβῆ παραπομπὴν (μὲ ὑποσημείωσιν θὰ ἔλεγα), πόθεν παρέλαβε τὰς τρεῖς πρώτας λέξεις τῆς ὁμιλίας του: **οὐ γὰρ ἐμὸς ὁ μῦθος.** Μὲ τὴν ἰδίαν σοβαροφάνειαν σπεύδει νὰ δώσῃ ὄχι μίαν, τρεῖς συνταγὰς κατὰ σειρὰν ἀποτελεσματικότητος διὰ τὸν λόξυγγα τοῦ Ἀριστοφάνους 185d—αἰσθάνεσαι μάλιστα τὸν ἐνθουσιασμόν του, ποὺ τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ διαλάμψῃ ἡ ἐπιστημονική του ἐνημερότης. Ἀκόμη καὶ οἱ ὁρισμοί, τοὺς ὁποίους ἔχει ἐγκατασπείρει εἰς τὴν ὁμιλίαν του, καὶ ἡ ὑπερβολικὰ ἀκριβολόγος διάταξις τῆς

1. Καὶ ἐδῶ ὁ Πλάτων ἀποδοκιμάζει τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀκαιρίαν, ὄχι τὸ θέμα. Περὶ μέθης πραγματεύεται διεξοδικῶς εἰς τοὺς Νόμους 671d κέξ., ἐπραγματεύθησαν δὲ καὶ ὁ Ἀντισθένης (Περὶ οἴνου χρήσεως ἢ περὶ μέθης) καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀθήν. 429c).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅλης, μὲ τὰς ξηρὰς ἐπαναλήψεις τῶν **ἔστι δή, ἔστι γὰρ** κλπ.. εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ξηρᾶς καὶ πεζῆς, τῆς ἀνεράστου ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἐπιστήμονος, ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖ, ὅτι καὶ ἡ παιδιὰ εἶναι τῆς σπουδῆς ἀδελφὴ (Πλάτ. Ἐπιστ. 6, 323d). Μήπως καὶ τὸν ἔρωτα δὲν κατορθώνει νὰ τὸν στερήσῃ ἀπὸ κάθε στοιχεῖον ἐσωτερικῆς συγκινήσεως, ἀπὸ κάθε ἀνησυχίαν ψυχικήν, διὰ νὰ τὸν παρουσιάσῃ ἀπεσταγμένον, οὕτως εἰπεῖν, εἰς ἕνα νόμον τῆς φυσικῆς;

Ὁ Ἐρυξίμαχος εἶναι γενικῶς ὁ τύπος τῆς χρυσῆς μετριότητος εἰς τὰ ἠθικὰ ζητήματα, ὅπως καὶ εἰς τὰ πνευματικά, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ κοινοῦ νοῦ. Εἰς παρόμοιον ἄλλωστε περιβάλλον διαλάμπει ἡ προσωπικότης του. Καὶ φροντίζει συχνὰ νὰ τὴν προβάλλῃ, μὲ τὸ συναίσθημα ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, τόν ἡγήτορα τῆς ἀποψινῆς συγκεντρώσεως—ὁ ἀληθινὸς ἥρως, ὁ Σωκράτης, σιωπᾷ. Λαμβάνει συχνὰ τὸν λόγον, ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος νά παρουσιάσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Φαίδρου, προσφέρεται νὰ ἐκφωνήσῃ διάλεξιν περὶ ἀλκοολισμοῦ, μὲ τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι ὅλοι οἱ παριστάμενοι θὰ εἶναι ἀπαρηγόρητοι ὅταν θὰ παύσῃ νὰ ὁμιλῇ [1]. Τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν αὐταρεσκείας παρέχει καὶ ὁ λόγος του μὲ τὴν ἀφ' ὑψηλοῦ ἐπίκρισιν τοῦ Παυσανίου καὶ ἑνὸς μεγαλοφυοῦς, τοῦ Ἡρακλείτου, μόνον διότι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν κοινὸν νοῦν. Καὶ ἡ μετριοφροσύνη τοῦ ἐπιλόγου, ὅτι ἐνδεχόμενον νὰ παρέλειψε πολλὰ (188e). ἐπίπλαστος εἶναι· ἐνδομύχως πιστεύει, ὅτι παρηκολούθησε τὸ φαινόμενον ἔρως εἰς ὅλας τάς περιοχὰς τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἔπειτα ἐκείνη ἡ συγκαταβατικὴ πρόσκλησις εἰς τὸν Ἀριστοφάνη νὰ συμπληρώσῃ ὅ,τι παρέλειψεν αὐτός, ὡς ταπεινὸς σταχυολόγος τῆς πλουσίας του συγκομιδῆς!

Αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν, ποὺ ἔχει διὰ τὰ ἄτομόν του, ἐξυπηρεῖ καὶ ἡ ἔξαρσις τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἐπιστήμης του [2]. Ἡ ἰατρικὴ εἶναι δι' αὐτὸν ἡ

1. Ἐκεῖνος τὸ ἐκφράζει μὲ συμβατικὴν μετριοφροσύνην: **ἧττον ἂν εἴην ἀηδὴς** 176c.

2. Πρβλ. 176d. 186a, 186e.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν· αὐτὴ τὸν ἐδίδαξεν ὅτι τοῦ ἔρωτος αἱ δύο μορφαὶ ὑπάρχουν παντοῦ 186a [1], ἀπ' αὐτὴν ἀρχίζει (διότι ἔχει τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς 186b) καὶ εἰς αὐτὴν τελειώνει ἡ ἐξέτασις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀπ' αὐτὴν λαμβάνει τὰς ἐκφράσεις του, καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ τῆς μετεωρολογίας ἢ τῆς θρησκείας [2]. Ἔτσι τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἔρωτος γίνεται ἐγκώμιον τῆς ἰατρικῆς, καὶ δὲν ἔχει ἄλλον μεγαλύτερον ἔπαινον διὰ τὸν ἔρωτα παρὰ ὅτι εἶναι ἰατρός [3].

Ἓν ἄλλο χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἐρυξιμάχου εἶναι ἡ πολυμάθεια, ἡ ἐγκυκλοπαιδική του μόρφωσις· ἄδικα δὲν ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν πολυΐστορα σοφιστὴν Ἱππίαν. Γενικῶς ἄλλωστε ἡ ἰατρικὴ τοῦ 5. αἰῶνος, ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἱπποκρατικῆς συλλογῆς, εἶχεν ἐνδιαφερθῆ δι' ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεκίνησαν οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι καὶ κατόπιν οἱ σοφισταί, καὶ συνετέλεσε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐπιστήμην εἰς τὴν διάδοσιν τῶν διδαγμάτων, ὅσα ἐνέκλειαν τὰ δυσπρόσιτα εἰς τὸ πολὺ κοινὸν συγγράμματα τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων [4]. Καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος γνωρίζει καὶ ἀναφέρει τὸν Ἡράκλειτον, γνωρίζει τὸν Ἐμπεδοκλέα — ὁ ἔρως του δὲν εἶναι παρὰ ἡ φιλία τοῦ Ἐμπεδοκλέους—καὶ ἔχει ὑπ' ὄψει του προφανῶς

1. Κωμικὸν χαρακτῆρα λαμβάνει αὐτὴ ἡ ἔξαρσις τῆς ἰατρικῆς, ὅταν λέγῃ ὅτι αὐτὴ τὸν ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ μέθη εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν ἄνθρωπον (176c)· σὰν νὰ ἐχρειάζετο ἡ ἰατρικὴ διὰ τὴν τρομερὰν αὐτὴν ἀνακάλυψιν.

2. Διὰ τὴν ἰατρικὴν γενικῶς εἶχεν ὁ Πλάτων ὑψηλὴν ἰδέαν. Ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὸν ὡς ὑπόδειγμα ἐπιστήμης, ὄχι ἁπλῆς ἐμπειρίας, καὶ εἰς ἀκριβέστερον χαρακτηρισμὸν τῆς ἐννοίας φύσις καὶ εἰς τὸ ἠθικὸν ἐπίπεδον. Φύσις δὲν εἶναι ὅ,τι ὑπάρχει ἁπλῶς, ἀλλ' ὅ,τι ὡς ἰδεῶδες, ὡς κανόνα συλλαμβάνει ὁ νοῦς, ὅπως καὶ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὰ φυσικὴ κατάστασις.

3. Καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην ὁ ἔρως εἶναι ἰατρὸς 189d. Ἀλλὰ πόσον βαθύτερα βλέπει ὁ ποιητής!

4. Καὶ σήμερον παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἰατρούς, ἰδίως τοὺς ἰατροὺς τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ αὐτὴ τάσις, νὰ ἐνδιαφέρωνται καὶ νὰ ὁμιλοῦν περὶ παντὸς ἐπιστητοῦ καί τινων ἄλλων ἀκόμη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁμιλῶν περὶ μουσικῆς ὡρισμένον ἐγχειρίδιον[1]. Ἐννοεῖται, τοιαύτη πολυγνωσία σπανίως συνδυάζεται μὲ βάθος σκέψεως καὶ πρωτοτυπίαν. Ὁ Ἐρυξίμαχος ἐργάζεται μὲ δανεικὰς σκέψεις· ἀκόμη καὶ τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του ἔχει δανεισθῆ ἀπὸ τὸν Παυσανίαν, διὰ νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς ἕνα cliché, μὲ τοῦ ὁποίου τὴν βοήθειαν ζητεῖ μηχανικῶς νὰ συλλάβῃ τὸ ἀπέραντον πλῆθος τῶν γεγονότων. Συγχέων τὰς διαφορὰς καὶ τὴν ἰδιοσυστασίαν τῶν πραγμάτων, ὁδηγεῖται εἰς ἐπιπολαίας γενικεύσεις, ποὺ συσκοτίζουν μᾶλλον ἢ φωτίζουν τὰ ἐπὶ μέρους, μὲ τὴν βοήθειαν ἀτελοῦς ἀναλογίας, λογικῶν ἁλμάτων, ἀμφιβολογιῶν (ἔτσι εἶναι γενικῶς ὅλαι αἱ ἐπιδείξεις «ἐκλαϊκεύσεως» τῆς ἐπιστήμης), ἐνῷ ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι προσφέρει μίαν τολμηρὰν καὶ ὡλοκληρωμένην φιλοσοφικὴν σύνθεσιν. Αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν συγχύσεως καὶ ἀσαφείας ἀφήνει ὁ λόγος τοῦ Ἐρυξιμάχου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὁμιλίαν τοῦ Παυσανίου.

Ἀρχίζει μὲ μίαν ἐπίκρισιν τοῦ Παυσανίου, ὅτι, ἐνῷ διέκρινεν ὀρθῶς τὰ δύο εἴδη τοῦ ἔρωτος, περιώρισεν ὅμως τὸ φαινόμενον εἰς τὰς ἀνθρωπίνας σχέσεις, ἐνῷ εἶναι ὁ ἔρως γενικὴ φυσικὴ (μεταφυσικὴ καλύτερα) ἀρχὴ ἐπεκτεινομένη εἰς ὅλον τὸν ὀργανικὸν κόσμον καὶ εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ φαινόμενα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τῆς φύσεως **(τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ θεῖα),** εἰς τὸν μικρόκοσμον καὶ τὸν μακρόκοσμον. Τὴν ἀρχὴν αὐτὴν παρακολουθεῖ ὁ Ἐρυξίμαχος εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τοῦ ἐπιστητοῦ: εἰς τὰς βιολογικὰς ἐπιστήμας (ἰατρικήν, γυμναστικὴν δηλ. ὑγιεινήν, γεωργίαν) 186b — 187a, εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ μουσικὴν 187a—e, εἰς τὴν ἀστρονομίαν καὶ μετεωρολογίαν 188ab, εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας 188b—d[2].

1. Ἴδε κατωτ. σ. 69,2.

2. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος ρ 382 ἀπαριθμεῖ ὡς δημιουργούς, τοὺς μάντεις, τοὺς ἰατρούς, τοὺς τέκτονας, τοὺς ἀοιδούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ πρῶτον εἰς τὴν ἰατρικήν. Ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸν καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν[1] ὁρισμὸν τῆς ἰατρικῆς, ὅτι ἔργον της εἶναι ἡ **πλησμονὴ** καὶ **κένωσις,** ἡ ὀρθὴ δηλαδὴ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης καὶ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ χυμῶν, διακρίνει τοὺς δύο ἔρωτας εἰς τὰς ἐπιβλαβεῖς καὶ τὰς ὠφελίμους ἐπιθυμίας (τὰ ἐρωτικὰ) τοῦ σώματος πρὸς πλησμονὴν καὶ κένωσιν, καὶ ταύτας ἀνάγει εἰς δύο ἀντιμαχομένας τάσεις, τὸ ὑγιὲς καὶ τὸ νοσῶδες[2].

Οἱ δύο λοιπὸν ἔρωτες δὲν διακρίνονται ἀπὸ τὸ πῶς ἐξασκοῦνται, ὅπως εἰς τοῦ Παυσανίου τὴν ὁμιλίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν προέλευσιν καὶ τὴν κατεύθυνσίν των, τὸ δὲ **χαρίζεσθαι** δὲν ἀσκεῖται ἐκ μέρους τοῦ ἐρωμένου (τὸ ὁποῖον θὰ ἦτον ἐδῶ τὸ φαγητὸν ἢ ἄλλο τι), ἀλλ' ἐκ μέρους τρίτου προσώπου, τοῦ ἰατροῦ, ὁ ὁποῖος, ἱστάμενος ὑπεράνω τοῦ ἐρῶντος καὶ τοῦ ἐρωμένου, κρίνει ἂν ἡ ἐπιθυμία εἶναι ὀρθὴ (αὐτὸ εἶναι ἡ διάγνωσις) καὶ ἀποφασίζει ἂν πρέπει νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκπλήρωσίν της ἢ καὶ ἂν πρέπει τελείως νὰ τὴν ἐκριζώσῃ (αὐτὸ εἶναι ἡ θεραπεία).

Ἀλλὰ πῶς θὰ ἐκριζώσῃ τὸν πονηρὸν ἔρωτα, ἀφοῦ ἀποτελεῖ, ὅπως εἴδαμεν, θετικὸν στοιχεῖον τῆς συστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ; Ὁ Ἐρυξίμαχος καταφεύγει εἰς μίαν ἄλλην θεωρίαν, ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν πρώτην του ἀρχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ νοσηρὰ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, διατάραξις τῆς ἰσορροπίας τῶν ἀντιθέτων στοιχείων (θερμοῦ - ψυχροῦ, ξηροῦ - ὑγροῦ κλπ.) καὶ ἐπικράτησις **(μοναρχία)** τοῦ ἑνός. Τὸ δὲ ἔργον τοῦ ἰατροῦ συνίσταται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ὁμονοίας καὶ ἔρωτος μεταξύ των.

---

1. Ἱπποκρ. Περὶ φύσιος ἀνθρ. 9 **ὁκόσα πλησμονὴ τίκτει νουσήματα κένωσις ἰῆται, ὁκόσα δὲ ἀπὸ κενώσιος γίνεται νουσήματα πλησμονὴ ἰῆται.** Πρβλ. καὶ Περὶ φυσῶν 1 **ἰητρικὴ γάρ ἐστι πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλειπόντων· ὁ δὲ τοῦτο ἄριστα ποιέων ἄριστος ἰατρός, ὁ δὲ τούτου πλεῖστον ἀπολειφθεὶς πλεῖστον ἀπελείφθη τῆς τέχνης.**

2. Καὶ τὸ νοσῶδες λοιπὸν δὲν παρίσταται ἐδῶ ὡς κάτι ἀρνητικόν, ὡς ἡ ἀπουσία τοῦ ὑγιοῦς, ἀλλ' ὡς θετικὴ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ — καθαρὸς δυϊσμός.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλὰ τότε ὁ κακὸς ἔρως δὲν εἶναι πλέον ἔρως, ἐπιθυμία δηλαδὴ τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς κάτι ἐκτὸς αὐτοῦ κείμενον, ἀλλὰ ἔρις μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν στοιχείων ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ὀργανισμοῦ[1]. Ἢ μήπως ἡ ἔρις αὐτὴ προκαλεῖ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ δευτερογενεῖς ἐπιβλαβεῖς ἔρωτας; Αὐτὰς τὰς δυσκολίας δὲν παρετήρησεν ὁ Ἐρυξίμαχος, ὁ ὁποῖος συμφύρει ἐδῶ τὰς ἰατρικὰς θεωρίας περὶ πλησμονῆς καὶ κενώσεως μὲ τὴν ἐμπεδόκλειον ἀρχὴν τῆς φιλίας καὶ τοῦ νείκους ἢ μὲ τὴν διάκρισιν τοῦ Παυσανίου.

Ὅ,τι ἰσχύει διὰ τὴν ἰατρικήν, ἐπεκτείνει ὁ Ἐρυξίμαχος καὶ εἰς τὴν γυμναστικὴν (τὴν προληπτικὴν τῶν νόσων διαιτητικὴν) καὶ τὴν γεωργίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ διάκρισιν τῶν ἐπιβλαβῶν ἢ ὠφελίμων χυμῶν τοῦ φυτικοῦ ὀργανισμοῦ.

Ὁ Ἐρυξίμαχος μεταβαίνει τώρα εἰς τὴν μουσικήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν περιλαμβάνει πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν τέχνην τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἤχου. Καὶ ἐδῶ παρατηρεῖται ἡ ἰδία ἀντιφατικότης, ὀφειλομένη εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τῆς ἰδιοσυστασίας των. Ἡ ἁρμονία καὶ ὁ ρυθμὸς εἶναι ὅ,τι διὰ τὴν ἰατρικὴν ἡ ὑγεία: ἔρως καὶ ὁμόνοια στοιχείων διαφερομένων, τῶν ὑψηλῶν καὶ χαμηλῶν τόνων, τῆς βραδύτητος καὶ γοργότητος. Ἔργον ἄρα τοῦ μουσικοῦ εἶναι ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσορροπίαν μεταξύ των. Τὴν ἄποψιν αὐτὴν στηρίζει εἰς ζωηρὰν ἐπίκρισιν τοῦ Ἡρακλείτου, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἁρμονία εἶναι φαινόμενον συνοδευτικὸν τῆς ἀντιθέσεως αὐτῆς καὶ λήγει μὲ τὴν λῆξιν τῆς ἀντιθέσεως, ἐνῷ ὁ Ἐρυξίμαχος τονίζει, ὅτι ἀκριβῶς τότε ἀρχίζει, ὅταν ἡ ἀντίθεσις λήξῃ.

Ἕως ἐδῶ ἔχομεν ἀντίθεσιν ἔρωτος καὶ ἔριδος, ὄχι ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἔρωτος. Ἡ διάκρισις μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἔρωτος ἀρχίζει ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἡ ἁρμονία καὶ ὁ ρυθμὸς θὰ χρησιμοποιηθοῦν

---

1. Καὶ ὁ ἀγαθὸς ἔρως μετατρέπεται εἰς ἀμοιβαίαν ἕλξιν τῶν στοιχείων, χάνει τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἐρῶντος καὶ ἐρωμένου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

χάριν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἐρυξίμαχος διῃσθάνθη, φαίνεται, ὅτι γενικῶς αἱ κατηγορίαι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν ἠμποροῦν παρὰ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Τὸ ἔργον τοῦ μουσικοῦ ἀντιστοιχεῖ τώρα πρὸς τοῦ ἰατροῦ τὸ ἔργον, κατὰ τὴν πρώτην θεωρίαν περὶ πληρώσεως καὶ κενώσεως. Εἴτε ὡς δημιουργὸς μουσικῶν συνθέσεων εἴτε ὡς ἐκτελεστὴς[1] (καὶ τά δύο ὑπάγονται ὑπὸ τὸ ὄνομα παιδεία[2]), ἔχει νὰ ἀσκήσῃ ὁ μουσικὸς ἕνα εἶδος διαιτητικῆς τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία θὰ κανονίζῃ τὰς τροφάς της καὶ τὰ λιχνεύματα. Διότι καὶ ἐδῶ παρατηρεῖται ὁ ἐπιβλαβὴς ἔρως πρὸς τὴν μουσικὴν τὴν παροξύνουσαν τὰ πάθη καὶ δημιουργοῦσαν ἀκοσμίαν, καὶ ὁ ἀγαθὸς ἔρως τῶν κοσμίων ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἀγαθὴν μουσικὴν ἢ—καὶ αὐτὸ εἶναι μία οὐσιώδης προσθήκη[3] εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Παυσανίου—πρὸς τὴν μουσικήν, ἡ ὁποία θὰ τοὺς κάμῃ κοσμίους. Τὸν ἔρωτα τοῦτον ὀνομάζει ὁ Ἐρυξίμαχος οὐράνιον, καὶ ἡ χαρά του εἶναι προφανής[4], ὅτι ἠμπορεῖ τώρα ὁμιλῶν περὶ μου-

1. Εἰς τὴν Ἀρχαιότητα ἀφήνετο εἰς τὸν ἐκτελεστὴν πολὺ μεγαλυτέρα ἐλευθερία παρὰ σήμερον· ὁ συνθέτης τοῦ παρεῖχεν ἕνα σκελετὸν μόνον, περὶ τὸν ὁποῖον θ' ἀνέπλασσεν ἐκεῖνος μίαν νέαν δημιουργίαν. Τὸ ἴδιον συνέβαινεν εἰς τὸ ἰταλικὸν μελόδραμα τοῦ 17. καὶ 18. αἰῶνος, ὅπου τὸ da capo ἦτο πάντοτε κάτι διαφορετικὸν ἀπ' ὅ,τι πρὸ ὀλίγων στιγμῶν εἶχε τραγουδήσει ὁ ἀοιδός.

2. Διότι ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ποτὲ δὲν ἐξητάζετο εἰς τὴν Ἀρχαιότητα μόνον ἀπὸ τὴν αἰσθητικήν της πλευράν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἠθικῆς ἐπιδράσεώς της ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μουσικὴ ἦτο ὑπόθεσις τοῦ συνόλου, δώρημα θεῶν, ὄχι δεξιοτεχνία ὡρισμένων μεγαλοφυῶν· ἔπρεπεν ἑπομένως νὰ ἔχῃ ἦθος, καὶ ἦθος ἀγαθόν. Οὔτε εἶναι σύμπτωσις, ὅτι ἡ λέξις **νόμος** σημαίνει μαζὶ καὶ τὸν κοινωνικὸν θεσμὸν καὶ τὸν μουσικὸν σκοπόν· ἀποδεικνύει πόσον ξένη πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ ἀναρχία μᾶλλον, τοῦ l'art pour l'art.

3. Ἡ δευτέρα ἐπίσης οὐσιώδης προσθήκη εἶναι, ὅτι δὲν ἀποκρούει ἀπολύτως τὸν ἔρωτα τῆς μὴ ἠθοπλαστικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ μόνον τὴν ὑπερβολικήν της χρῆσιν, ἐνῷ ὁ πάνδημος ἔρως εἶναι ἀπολύτως ἀξιοκατάκριτος. Ἔτσι ὁ Ἐρυξίμαχος λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του καὶ τὸ καθαρῶς αἰσθητικὸν στοιχεῖον, ἀκόμη καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς ἡδονῆς, ὅπως καὶ εἰς τὴν γαστρονομίαν.

4. Τὸ βλέπει κανεὶς εἰς τὴν ζωηρότητα τοῦ ὕφους.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σικῆς ν' ἀποκαταστήσῃ ὀφθαλμοφανέστερον τὴν σχέσιν πρὸς τὴν Οὐρανίαν Μοῦσαν[1], ἀφοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην τοῦ Παυσανίου[2].

Ἕως ἐδῶ ὡμίλησε διὰ τὰ πράγματα τ' ἀνθρώπινα (186b, 187e). Τὰ δύο κατωτέρω παραδείγματα ἀναφέρονται εἰς τὰ **θεῖα**, εἰς ὅ,τι δηλαδὴ ἀνάγεται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ τὰς φυσικὰς δυνάμεις[3]. Ἐννοεῖται, καὶ ἐδῶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διακρίσεως τοῦ Παυσανίου χωλαίνει λογικῶς ἐμφανέστερον.

Εἰς τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα ὁ κόσμιος ἔρως ταυτίζεται μὲ τὴν ἁρμονικὴν καὶ ἰσόρροπον σύγκρασιν τῶν ἀντιμαχομένων στοιχείων, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, σύγκρασιν εὐεργετικὴν διὰ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα, ἐνῷ ὁ ἄκοσμος ἔρως, ὁ **μετὰ τῆς ὕβρεως**[4], προκαλεῖ ἐπιδημίας καὶ καταστροφάς. Καὶ ἐδῶ ὁ κακὸς ἔρως εἶναι κυρίως εἰπεῖν ἔρις, ἡ δὲ ἀναλογία πρὸς τὴν ἰατρικὴν παρουσιάζεται πολὺ περισσότερον ἐξεζητημένη, ἀφοῦ ἡ μετεωρολογία διαπιστώνει μόνον τὰς αἰτίας τῆς βλάβης, δὲν τὰς προλαμβάνει, οὔτε τὰς ἐξουδετερώνει. Ἀνάλογος διατάραξις ἰσορροπίας εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεῖον εἶναι καὶ ἡ ἀσέβεια. Καὶ ἐδῶ ὁ κακὸς ἔρως εἶναι ἔρις· φαίνεται τοῦτο καθαρὰ ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τῆς μαντικῆς, ἡ ὁποία εἶναι **φιλίας θεῶν καὶ ἀνθρώπων δημιουργός.**

---

1. Κατὰ τὸν Πλάτωνα (Φαῖδρ. 259d) ἡ Οὐρανία Μοῦσα μετὰ τῆς Καλλιόπης ἐφορεύει τῆς φιλοσοφίας, περί τε οὐρανὸν καὶ λόγους οὖσα θείους τε καὶ ἀνθρωπίνους. Συνήθως ἡ Οὐρανία ἐθεωρεῖτο ἔφορος τῆς ἀστρονομίας, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐρανίας μουσικῆς καὶ ἁρμονίας, τὴν ὁποίαν ἤκουαν οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἔβλεπαν ζωηρὰ τὰς φυσικὰς δυνάμεις.

2. Τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης τὸ πάρισον εἶναι ἡ Μοῦσα Πολύμνια, μόνον διότι ἔχει εἰς τὸ ὄνομά της τὸ πλῆθος, τοὺς πολλούς.

3. Ἔτσι ἀντιλαμβάνεται γενικῶς τὸ θεῖον ὁ Ἐρυξίμαχος, ὄχι ὡς προσωπικότητα. Ὅτι ὁ Ἔρως ἢ ἡ Μοῦσα εἶναι θεὸς 186b εἶναι τρόπος τοῦ λέγειν μᾶλλον παρὰ ἀληθινὴ πίστις.

4. Ἡ **ὕβρις** ἀπὸ τὸ ἠθικὸν ἐπίπεδον, ὅπου τὴν ἀνέπτυξεν ὁ Παυσανίας, μεταφέρεται εἰς τὴν φύσιν· ἡ χάλαζα π. χ. γίνεται ἔνδειξις πλεονεξίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁ ἐ π ί λ ο γ ο ς 188de παρέχει ἐγκώμιον τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἔρωτος γενικῶς, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔρωτος καὶ τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ὁμιλία τοῦ Ἐρυξιμάχου, γεμάτη γενικότητας καὶ ἀοριστίας, τόσον ὥστε νὰ λησμονῆται τί εἶναι ὁ ἔρως [1] καὶ νὰ συγχέεται ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ κακὸς ἔρως μὲ τὰς μεταφυσικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἐμπεδοκλέους, τὸ νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν [2], μὲ τὰ καλὰ ἢ κακὰ ἀποτελέσματα μιᾶς φυσικῆς δυνάμεως, εἶναι ὡς σύνολον πολὺ κατωτέρα ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Παυσανίου. Μᾶς παρουσιάζει ὅμως μίαν πλευρὰν τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων δὲν συμπαθεῖ πολύ, ἀλλὰ δὲν ἤθελε καὶ ν' ἀγνοήσῃ· κυρίως ὅμως μᾶς ὑπενθυμίζει ὅ,τι κατόπιν θ' ἀναπτύξῃ ἡ Διοτίμα, ὅτι τὸ φαινόμενον ἔρως ἔχει μεταφυσικὴν ἀρχὴν καὶ μεταφυσικὴν ἑρμηνείαν χρειάζεται. Βεβαίως ὁ Ἐρυξίμαχος διαισθάνεται μᾶλλον παρὰ ἀποδεικνύει τὸν στενὸν δεσμὸν μεταξὺ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, τοῦ θείου πρὸς τὴν ψυχήν, καὶ ἡ ὅλη του ἀνάπτυξις εἶναι ἐπιφανειακὴ καὶ σταματᾷ ἐκεῖ ποὺ θ' ἀρχίσῃ ἡ Διοτίμα [3], ἀφοῦ ἐξαντλεῖται εἰς ἰσορρόπησιν ἄσκοπον τῶν ἀντιθέτων, χωρὶς τὴν ἀνάβασιν πρὸς κάτι ἀνώτερον· ἀλλ' ὁπωσδήποτε εἶναι μία ἀπόπειρα νὰ τοποθετηθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς εὐρύτερον πλαίσιον, καὶ προπαρασκευάζει τὴν πολὺ σοβαρωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπως ὁ λόγος τοῦ Φαίδρου τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Παυσανίου.

7. ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ (189c—193e)

Ὁ ποιητὴς Ἀριστοφάνης εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην οἱ γνωστότεροι τῶν συμποτῶν, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται ἰδιαιτέρως νὰ τοὺς παρουσιάσωμεν. Δύο

1. Ὁ Σωκράτης κατόπιν θὰ διακρίνῃ σαφῶς τὴν εὐρυτέραν καὶ στενωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως.

2. Καὶ εἰς τὸν Λύσιν 215e γίνεται λόγος περὶ τῆς ἁρμονίας τῶν στοιχείων ἐξ ἀναλόγου ἀφορμῆς.

3. Πρβλ. ἰδίως τὰ περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ θεῖον 203a.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προβλήματα μόνον ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν: τὴν παρουσίαν πρῶτον εἰς μίαν φιλικὴν συγκέντρωσιν, ἡ ὁποία καταλήγει εἰς ἀποθέωσιν τοῦ Σωκράτους, τοῦ ποιητοῦ τῶν Νεφελῶν, εἰς τὸν ὁποῖον διαρρήδην ὁ Πλάτων Ἀπολ. 18cd καὶ 19cd ἀποδίδει περισσότερον παρὰ εἰς τῶν κατηγόρων τὰ ἐπιχειρήματα τὴν καταδίκην τοῦ διδασκάλου· ἔπειτα τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ὁ Πλάτων ἐζωγράφησε πιστῶς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως τὸν γνωρίζομεν ἀπὸ τὸ ἔργον του.

Ἤδη εἰς τὴν Ἀρχαιότητα οἱ φιλόλογοι ἐπίστευσαν, ὅτι ὁ Πλάτων εἰσάγει τὸν Ἀριστοφάνη διὰ νὰ τὸν διασύρῃ. Τὴν φράσιν τοῦ Σωκράτους 177e, ὅτι στρέφεται **περὶ Διόνυσον καὶ Ἀφροδίτην πᾶσα ἡ διατριβή,** ἡρμήνευσαν ὡς ὑπαινιγμὸν εἰς τὸν φιλήδονον καὶ ἀκόλαστον χαρακτῆρα του, εἰς δὲ τὸ ἐπεισόδιον τῆς λυγγὸς διεῖδον τὴν πρόθεσιν νὰ διακωμῳδηθῇ ὁ ποιητὴς ὡς πολυφάγος καὶ γενικῶς μὲ τὴν κωμικὴν ἐμφάνισιν ἀνθρώπου, ποὺ γαργαλίζει τὴν μύτην του διὰ νὰ πταρνισθῇ[1]. τὴν σημασίαν καὶ τῶν δύο τούτων χωρίων ἡρμήνευσα ἀλλοῦ[2]. Ἐδῶ ἐρωτῶ μόνον: εἶναι τόσον ἀξιοκατάκριτον πρᾶγμα ἕνας λόξυγγας ἢ ἕνα πτάρνισμα (καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων, οἱ ὁποῖοι αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πράγματα ἀντίκρυζαν μὲ μεγαλυτέραν φυσικότητα), ὥστε καλλιτέχνης τῆς περιωπῆς τοῦ Πλάτωνος νὰ τὰ θεωρήσῃ ἐπαρκῆ ἀπάντησιν εἰς τὰς Νεφέλας; Καὶ θὰ ἐτοποθετοῦσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ ποιητοῦ ἕνα λόγον τόσον βαθυστόχαστον καὶ τόσον πρωτότυπον, ἂν εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν σατιρίσῃ;

Ἀδύνατον! Ἡ σκέψις τῆς ἐκδικήσεως ἦτο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν πρόθεσιν τοῦ συγγραφέως, ὅταν ἀπεφάσιζε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ χρόνια τῆς δημιουργικῆς του ἀκμῆς τὸν ποιητήν, τὸν ὁποῖον προσφάτως

---

1. Μερικῶν ἡ ὀξυδέρκεια φθάνει νὰ διακρίνῃ καὶ εἰς τὴν ἀπειλὴν τοῦ Ἐρυξιμάχου, ὅτι θὰ λογοδοτήσῃ εἰς αὐτὸν 189bc, τὴν δήλωσιν τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸν ποιητήν, ὅτι ἔχει ἀκόμη μαζί του ἀνοικτοὺς λογαριασμούς!

2. Τὸ πρῶτον ἐν σελ. 28,4, τὸ δεύτερον ἀνωτ. σ. 103*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συνώδευσεν ἡ κοινωνία τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν τάφον, ζωντανὸν λείψανον ἀπὸ μίαν ἐποχὴν δόξης καὶ μεγαλείου. Ὄχι διότι ἐλησμόνησεν ὁ Πλάτων τὰς Νεφέλας· τοὐναντίον τὰς ὑπενθυμίζει ρητῶς διὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μέθη καὶ ἡ νεότης ἐπιτρέπουν μερικὰς ἀθυροστομίας, καὶ τὰς ὑπενθυμίζει τὴν στιγμὴν ἴσα ἴσα ποὺ πρόκειται νὰ διηγηθῇ τὸ ἐνδοξότερον κατόρθωμα τοῦ Σωκράτους ὡς πολίτου, ὅταν μέσα εἰς τὸν πανικὸν τῆς μάχης τοῦ Δηλίου σῴζει μόνος αὐτὸς μετὰ τοῦ Λάχητος τὴν τιμὴν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πεζικοῦ. Μ' αὐτὴν τὴν διήγησιν, ὄχι μὲ πταρνίσματα, δίδει ὁ Πλάτων τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς Νεφέλας. Καὶ μήπως ὁλόκληρος ἡ ὁμιλία τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν εἶναι ἡ καλυτέρα ἀπάντησις εἰς τὴν κατηγορίαν, ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ὁ διαφθορεὺς τῆς νεότητος; Καὶ δὲν εἶν' ἀρκετόν, ὅτι αὐτὸς ὁ διακωμῳδήσας τὸν Σωκράτη παρίσταται εἰς τὴν ἀποθέωσιν ἐκείνου, ὅτι μὲ τὴν παρουσίαν του κατέστη καὶ αὐτός, ὁ ἀντιδραστικός, ὁ μισητὴς τῆς φιλοσοφίας, κοινωνὸς **τῆς φιλοσόφου μανίας τε καὶ βακχείας** 218b, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι[1], τῆς βακχείας ἐκείνης ποὺ προβάλλει ἀπὸ κάθε λέξιν τοῦ ὑπερόχου, τοῦ ἀληθινὰ οἰστρηλάτου λόγου του; Ἄλλωστε ὁ Πλάτων, καὶ ἂν εἰς τὴν Ἀπολογίαν του, ὅταν ἦτο νέος ἀκόμη καὶ τὸν ἔπνιγεν ὁ πρόσφατος πόνος διὰ τὸ ἄδικον τοῦ 399, ἐξέσπασε κάποτε ζωηρότερα ἡ ἀγανάκτησίς του κατὰ τοῦ ποιητοῦ τῶν Νεφελῶν, ἔμαθε τώρα νὰ κρίνῃ καὶ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ παρηκολούθησεν ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης τὴν παράστασιν τοῦ 422, ὡς προσβολὴν κατὰ τῆς ἀληθείας μᾶλλον παρὰ κατὰ τοῦ προσώπου: ἀντικειμενικός, ἀπρόσωπος, ἰσορροπημένος, γαληνός[2].

1. Ὅπως ὁ φανατικὸς τοῦ Σωκράτους θαυμαστὴς ὁ Ἀριστόδημος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸν συνδέει εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπίτηδες ὁ συγγραφεύς, ὄχι μόνον διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς βαθυτέρας ἀντιθέσεως.

2. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Πλάτων ἦτο ἀρκετὰ καλλιτέχνης καὶ εἶχε παραπολλὴν σατιρικὴν φλέβα μέσα του, ἥ ὥστε ν' ἀρνηθῇ τὴν συμπάθειάν του εἰς τὸν ἀληθινὰ μεγαλοφάνταστον ποιητὴν τῶν Ὀρνίθων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἡ συμπάθεια αὐτὴ καὶ μόνη μᾶς ἐξηγεῖ τὴν πιστὴν καὶ ζωηρὰν διαγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀριστοφάνους. Συχνὰ δὲν προβάλλει, ὅπως ὁ Ἐρυξίμαχος ἢ ὁ Ἀγάθων ἢ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀλλὰ καὶ ὅσα μᾶς παρέχει ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀρκετὰ καὶ διευκολύνουν τὴν φαντασίαν νὰ τὰ συμπληρώσῃ. Ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι κυρίως ὁ ἀθόρυβος καὶ ἀθέλητος, θὰ ἔλεγα, γ ε λ ω τ ο π ο ι ό ς. Ἀρκεῖ ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του, διὰ νὰ κάμῃ τοὺς ἄλλους νὰ γελάσουν! Ἔχει κάποιαν ἐκκεντρικότητα, ποὺ τὸν κάμνει ἀστεῖον, χωρὶς νὰ τὸν κάμνῃ ταυτοχρόνως αἰνιγματικόν, ὅπως τὸν Σωκράτη [1], γελοῖον ὅπως τὸν Ἀριστόδημον. Ὅλος ὁ κόσμος ἔχει βαρὺ τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κρασί· αὐτὸς ἀνήκει, λέγει, εἰς ἐκείνους ποὺ ἐπῆραν χθὲς μακροβοῦτι (**τῶν χθὲς βεβαπτισμένων** 176b). Τὴν ὥραν ποὺ ἑτοιμάζεται σοβαρῶς νὰ ὁμιλήσῃ, τὸν διακόπτει ὁ λόξυγγας· ἔτσι προκαλεῖ τὸν γέλωτα, προτοῦ ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του. Ὁ ἴδιος μάλιστα—τὸ βλέπει κανεὶς—διασκεδάζει ἰδιαιτέρως μὲ τὴν κωμικήν του περιπέτειαν, διότι θὰ γελάσουν οἱ ἄλλοι καὶ ἀκριβῶς διὰ νὰ γελάσουν, παίρνει τόσον πολὺ εἰς τὰ σοβαρὰ τὰς συνταγὰς τοῦ Ἐρυξιμάχου. Μὲ μίαν του παρατήρησιν ἐν παρόδῳ ριπτομένην γελοιοποιεῖ ὁλόκληρον τὸ συγκρότημα τῆς πολυγνωσίας τοῦ φυσιοδίφου, διὰ νά γελάσουν οἱ ἄλλοι, καὶ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔχει ὁ ἐπιδεικτικῶς ὑπερβολικὸς τρόμος, ὅταν ἀκούῃ τὰς ἀπειλάς του [2].

Καὶ ὅμως γελοία μορφὴ δὲν εἶναι. Μόλις ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ, κατορθώνει, νὰ ἔτσι μὲ τ' ἀστεῖα, χωρὶς καμμίαν φανερὰν προσπάθειαν, νὰ παρουσιάσῃ ἕνα πολύχρωμον θησαυρὸν εἰκόνων, σκέψεων, παρατηρήσεων, νὰ παρουσιάσῃ ἀκόμη μέσα εἰς τὴν κωμικὴν ἐπίφασιν ὁλόκληρον τὴν τραγῳδίαν τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας [3]. Αἰσθάνεσαι μάλιστα ὅτι εἰς τὸ βάθος ὁ γε-

---

1. Ὁ Ἀλκιβιάδης τὸ διαισθάνεται, ὅταν τονίζῃ 213c ὅτι ἔπρεπε καὶ οἱ δύο νὰ καθίσουν μαζί, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο εἶναι γελοῖοι.

2. Διὰ τὰ κωμικὰ στοιχεῖα τῆς ὁμιλίας του θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω.

3. Τὰ παθήματα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος 189d.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λωτοποιὸς αὐτὸς εἶναι φύσις πολὺ περισσότερον σοβαρὰ ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, φύσις μ ε λ α γ χ ο λ ι κ ὴ καὶ πονεμένη, θὰ ἔλεγα. Καὶ ἡ σάτιρά του — τὸ βλέπει κανεὶς εἰς τὰς κωμῳδίας του μὲ τὰ ξεσπάσματα τοῦ λυρισμοῦ καὶ τῆς ἐλεγειακῆς του διαθέσεως — ἀντλεῖ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν πικρίαν διὰ τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι ἀτελὴς καὶ μισερή, διὰ τὸν ἄνθρωπον ποὺ εἶναι μόνος καὶ ἔρημος, ἀφημένος εἰς τὴν δυστυχίαν του χωρὶς τὸ φυσικόν του συμπλήρωμα, χωρὶς τὴν βεβαιότητα πὼς θὰ τὸ εὕρῃ, χωρὶς τὴν ἐλπίδα ὅτι κάποτε θὰ ἔλθῃ ὁ Ἥφαιστος νὰ μᾶς ἑνώσῃ μὲ ὅ,τι αἰσθανόμεθα πὼς μᾶς ἀνῆκε κάποτε καὶ τοῦ ἀνήκαμεν. Ἔτσι ἡ ὁμιλία τοῦ κωμικοῦ προσλαμβάνει ἕνα μελαγχολικὸν τόνον, ὅπως τοῦ Ἀγάθωνος τοῦ τραγικοῦ ὁ λόγος καταντᾷ κωμικὸς μὲ τὰ ρητορικά του στολίδια.

Πρὸς τὸν λόγον τοῦ Ἐρυξιμάχου συγκρινόμενος τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ λόγος παρουσιάζει τὰς μεγαλυτέρας ἀντιθέσεις. Ὁ ἐπιστήμων ἐλησμόνησε μέσα εἰς τὰς κοσμοθεωρίας του τὸν ἄνθρωπον· ὁ ποιητὴς θὰ μᾶς ὑπενθυμίσῃ, ὅτι ὁ ἔρως ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, αὐτὴν ποὺ ἡ Μοῦσα τοῦ ὥρισε νὰ περιγράφῃ. Εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ ξηρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ λόγου θ' ἀντιτάξῃ ὁ ποιητὴς τὸν μ ῦ θ ο ν[1]. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι θὰ θελήσῃ γ ε ν ε τ ι κ ῶ ς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ φαινόμενον ἔρως[2]. Ὁ μῦθος τοῦ Ἀριστοφάνους ἔχει

1. Ἕνα μῦθον πρωτότυπον, ὄχι τοὺς παραδεδομένους, ὅπως ὁ Φαῖδρος.

2. Κάθε ἑρμηνεία φαινομένου γενετικὴ μεταβάλλει τὰ λογικὰ στοιχεῖα τῆς ἐννοίας τοῦ φαινομένου τούτου εἰς σταθμοὺς χρονικῆς διαδοχῆς, τὴν ἀπόλυτον ὕπαρξιν εἰς προΰπαρξιν, εἰσάγει κίνησιν καὶ δρᾶσιν (καὶ δρῶντα πρόσωπα ἑπομένως) εἰς τὰ φαινόμενα· διὰ τοῦτο θὰ λάβῃ κατ' ἀνάγκην μορφὴν μύθου, μιᾶς διαδοχικῆς σειρᾶς καταστάσεων, ποὺ δεχόμεθα διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν ὡρισμένα φαινόμενα τῆς ἐμπειρίας, χωρὶς νὰ ἠμποροῦμεν καὶ ἐμπειρικῶς νὰ τὰς ἀποδείξωμεν. Ἡ ἀλήθεια τοῦ μύθου θὰ ἐξαρτηθῇ τότε ἀπὸ τὴν ἑρμηνευτικήν του πληρότητα καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν τῶν στοιχείων του. Λογικῶς δὲν διαφέρει πολὺ μία τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης ὑπόθεσις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χαρακτῆρα κοσμογονικόν, ἢ μᾶλλον ἀνθρωπογονικόν[1], ὅπως ὁ μῦθος τοῦ Πρωταγόρου π. χ. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἔγινεν ὡς παρῳδία παρομοίων σοβαρωτέρων μυθολογημάτων τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων[2].

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἀξίζει ἰδιαιτέρως νὰ ἐξαρθῇ, εἶναι ὅτι ὁ Πλάτων κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὸν μῦθον αὐτὸν γνησίως ἀριστοφάνειον χαρακτῆρα, ὥστε ἡ ὅλη διήγησις νὰ ἐνθυμίζῃ ὑπόθεσιν κωμῳδίας. Καθὼς καὶ ἐκεῖ, κινούμεθα καὶ ἐδῶ εἰς ἕνα φανταστικὸν κόσμον ὄντων παραδόξων, ὅπως οἱ σφαιροειδεῖς ἄνθρωποι, καὶ ὑπερφυσικῶν,ὅπου θεοὶ καὶ ἄνθρωποι, ἄστρα καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰκόνες ἀπὸ τὴν πεζὴν καθημερινότητα, συνδυάζονται εἰς ἕνα σύνολον μὲ ἰδικήν του λογικὴν ἀκολουθίαν καὶ πρὸ πάντων μὲ ἰδιάζοντα κωμικὸν χρωματισμόν. Τὰ σφαιροειδῆ ὄντα μὲ τὰ διπλᾶ πρόσωπα (ποὺ ἐνθυμίζουν τοὺς Ἑρμᾶς) καὶ τὰ διπλᾶ γεννητικὰ μόρια, ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ

---

1. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν μύθων, τοὺς ὁποίους θὰ ὠνόμαζα **παραδεισιακούς**· τοποθετοῦν τὴν ἰδεώδη κατάστασιν, τὸ δέον, εἰς ἕνα στάδιον τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν εἰς τὴν σημερινήν του κατάστασιν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ μῦθοι τοῦ Παραδείσου εἰς τὴν Γένεσιν, τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος παρ' Ἡσιόδῳ. Εἶναι καὶ ἡ ἄποψις τοῦ Πλάτωνος αὐτή, ὁ ὁποῖος μᾶς περιγράφει εἰς τὸν Φαῖδρον τὴν πτῶσιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν της φύσιν. Οἱ ἀντίθετοι εἶναι οἱ **χιλιαστικοὶ** μῦθοι, οἱ τοποθετοῦντες τὸ ἰδεῶδες εἰς ἕνα ἐγγύτερον ἢ ἀπώτερον μέλλον· τοιοῦτος εἶναι ὁ μεσιανικὸς μῦθος τῶν Ἑβραίων, τὰ μυθολογήματα τῶν Μαρξιστῶν κλπ.

2. Μ' αὐτὸ δὲν υἱοθετῶ τὰς προσπαθείας τῶν νεωτέρων φιλολόγων ν' ἀνεύρουν, σώνει καὶ καλά, ἕνα ὡρισμένον πρότυπον, τὸ ὁποῖον παρῳδεῖ ὁ Ἀριστοφάνης. Ὅτι ἐνδεχόμενον ὡρισμένα στοιχεῖα νὰ εἶχεν ἐξ ἀναμνήσεως ὁ συγγραφεὺς ὑπ' ὄψει του, ὅταν συνέθετε τὸν μῦθον (ὅπως π.χ. μερικὰς ἰδέας τοῦ Ἐμπεδοκλέους), καθὼς ὑπενθυμίζει εἰς πολλὰ καὶ ἰατρῶν θεωρίας περὶ τῆς γενέσεως τῶν φύλων (πρβλ. σελ. 122*,2), κανεὶς δὲν ἀμφισβητεῖ. Ἀλλ' ὁ μῦθος ἔχει τόσην ἑνότητα καὶ τόσην πρωτοτυπίαν, ὥστε ματαία εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, κάθε ἀναζήτησις τῶν ἐπὶ μέρους, ὅταν μάλιστα ἡ ἀναζήτησις ἐκτείνεται καὶ μέχρι τῆς Βαβυλῶνος, ὅπως ἡ τοῦ K. Ziegler. Εἶναι λυπηρὸν μάλιστα, ὅτι τοῦ Ziegler τὰς εἰκασίας υἱοθετεῖ προσφάτως καὶ ὁ J. Bidez εἰς τὸ Bulletin de l'Académie Belgique, Classe des Lettres 19 (1933), 214—8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀρσενικοθήλυκα, ὅπως πηγαίνουν σὰν τροχὸς μὲ τὰ ὀκτώ των ἄκρα καὶ κάνουν τοῦμπες εἰς τὸν ἀέρα σὰν ἀκροβάται. Οἱ θεοὶ ποὺ συνέρχονται ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν νέας Γιγαντομαχίας εἰς ἀγωνιώδη σύσκεψιν, σὰν ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπειλούμενον ὑπὸ στρατιωτικοῦ κινήματος· ὁ φόβος τῆς ἀνατροπῆς καὶ ἡ ἀγωνία των μήπως χάσουν τὸ εἰσόδημα τῶν θυσιῶν· ἡ σιωπή των ἔπειτα καὶ τ' ἀλληλοκοιτάγματα, καὶ κατόπιν ἡ κρίσιμος ὁμιλία τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ παντογνώστης, μόλις καὶ μετὰ βίας εὑρῆκε κάποιαν διέξοδον. Ἡ ἐκτέλεσις κατόπιν τῶν ἀποφασισθέντων μέτρων: Ὁ Ζεὺς αὐτοπροσώπως, ἀναζωσμένος σὰν προνοητικὴ νοικοκυρὰ ποὺ ἑτοιμάζει τὰ γλυκά της, συλλαμβάνει ἕναν ἕναν τὰ ὁλοστρόγγυλα αὐτὰ πλάσματα, τὰ σχίζει μὲ ψυχραιμίαν χασάπη εἰς δύο, ἐνῷ σπαρταροῦν ἀκόμη ζωντανὰ μὲ τὰ ὀκτώ των ἄκρα, καὶ τὰ μεταβιβάζει εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ποὺ στέκεται δίπλα του. Καὶ ἐκεῖνος ἱδροκοπῶν σύρει ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τὰ δέρματα ποὺ κρέμονται, στρέφει τοὺς λαιμούς, δένει τὰ λουριά, τραυᾷ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ἰσώνει ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅμοιος μὲ τσαγγάρην. Καὶ ἔπειτα αἱ τραγικοκωμικαὶ σκηναὶ τῶν περιπτύξεων τῶν ἀγόνων, ποὺ διαρκοῦν ὥρας καὶ ἡμέρας, ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τὴν ἀγκάλην εἰς τοῦ ἄλλου, σὰν τοὺς μεθυσμένους ποὺ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ σταθοῦν εἰς τὰ πόδια των. Καὶ ὕστερα ὁ Ἥφαιστος, πῶς προχωρεῖ χωλαίνων ἐλαφρῶς πρὸς τὰ σφικταγκαλιασμένα ζευγάρια μὲ τὰ σύνεργα τοῦ σιδηρουργοῦ καὶ τὸ φυσερὸν εἰς τὰ χέρια, μὲ τὸ καλοκάγαθον καὶ φιλάνθρωπον μειδίαμα εἰς τὰ χείλη — ὅλα αὐτά, ζωντανευμένα εἰς τὴν φαντασίαν μας, ἀποτελοῦν ἰσαρίθμους σκηνὰς γνησίως ἀριστοφανικῆς κωμῳδίας.

Καὶ προσέτι τὰ ρεαλιστικὰ στοιχεῖα τῶν παρομοιώσεων: Οἱ ἄνθρωποι διχοτομοῦνται καθὼς τὰ βρασμέν' αὐγὰ 190e ἢ ὅπως τὰ μέσπιλα 190d ἢ καθὼς οἱ γλῶσσες 191d. Ὅπως οἱ διχοτομημένοι ἀστράγαλοι 193a ἢ ὅπως αἱ κατὰ κρόταφον ἀνάγλυφοι μορφαί, θὰ πριονισθοῦν ἀπὸ τὴν μύτην εἰς δύο 193a, ὥστε νὰ περιπατοῦν κουτσοπόδι 190d. Ὁ ὀμφαλὸς ὁμοιάζει μὲ τὸ στόμιον σφικτοδεμένου πουγγιοῦ 190e, αἱ ῥυτί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δες ἰσώνονται, ὅπως τὰ δέρματα εἰς τὰ καλαπόδια 191a κλπ.

Καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν κωμικότητα τῆς μορφῆς διαφαίνεται ἕνα τόσον βαθυστόχαστον περιεχόμενον[1], ὥστε δὲν εἶναι περίεργον, ὅτι τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ ὁμιλία εἶναι ἡ μόνη ποὺ ἠξίωσε κριτικῆς ἡ Διοτίμα 205d. Δὲν εἶναι μόνον ἡ μεγαλειώδης εἰς τὴν ἁπλότητά της σύλληψις, ἀπὸ ἕνα σημεῖον νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ἕλξις τῶν φύλων[2], οὔτε ἡ σκέψις νὰ συνδέσῃ τὴν γενετήσιον πρᾶξιν μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ὁλοκληρώσεως. Εἰς τοῦ Ἀριστοφάνους τὴν ὁμιλίαν διὰ πρώτην φορὰν μᾶς παρουσιάζεται ὁ ἔρως ὑπὸ τὴν ἀληθινήν του φύσιν, ὡς ἔνστικτον πρωταρχικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ὡς τὸ μεγάλον μυστήριον καὶ τὸ μεγάλον θαῦμα τῆς δημιουργίας, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο καὶ μυθολογικῶς μόνον δύναται νὰ συλληφθῇ· ἐδῶ διὰ πρώτην φορὰν τοῦ αἰσθήματος ἡ δύναμις καὶ τὰ δικαιώματα διαλάμπουν πέραν ἀπὸ τὰ ὀρθολογιστικὰ διδάγματα τοῦ κοινωνιολόγου καὶ τοῦ ἐπιστήμονος. Ἀπέναντι τῆς διακρίσεως τῶν ἐρώτων μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ Ἀριστοφάνης, ὅτι ἕνας εἶναι ὁ ἔρως, οὔτε πάνδημος οὔτε οὐράνιος, αὐτὸς ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, αὐτός ποὺ γεμίζει τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται μέσα της κάθε φύσις ὑγιής[3], αὐτὸς ποὺ συνειδητοποιεῖ μαζί, ἀλλὰ καὶ θεραπεύει τὸν ἐσωτερικὸν δυϊσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους, ὅπως προβάλλει μὲ τὴν ἁπτοτέραν, ἀλλ' ὄχι καὶ μονα-

---

1. Τὸ ὑποδηλώνει ὁ συγγραφεύς, ὅταν ἐκφράζῃ τὸν φόβον ὁ Ἀριστοφάνης 189b μήπως αὐτὰ ποὺ θὰ εἰπῇ δὲν εἶναι μόνον κωμικά, ἀλλὰ καὶ γελοῖα. Τοῦ Ἐρυξιμάχου ἡ ἔγκρισις ἀποδεικνύει ὅτι ὁ φόβος εἶναι ἀστήρικτος.

2. Τὰ ζῷα ἀφήνει ἔξω τῆς ἐρεύνης του ὁ Ἀριστοφάνης, ἴσως διότι καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἀγκαλιάσματος τῶν δύο ἡμίσεων δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ δι' αὐτά, ἀφοῦ εἶναι τετράποδα, καὶ διότι ἡ ἀμοιβαία ἕλξις περιορίζεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀργασμοῦ· ἔπειτα ὁ παιδικὸς ἔρως, ἡ μόνη μορφὴ ἔρωτος ποὺ ἔβλεπαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς ἐνέχουσαν ἠθικὴν ἀνωτερότητα, δὲν ἐφαρμόζεται εἰς αὐτά. Ὁ Σωκράτης κατόπιν θὰ τὰ συμπεριλάβῃ.

3. Τὸ αἴσθημα τῆς ἐνδείας, ὅπως θ' ἀναπτύξῃ κατόπιν ὁ Σωκράτης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δικήν του ἐκδήλωσιν εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν δύο φύλων. Διότι εἰς τὸ βάθος τῆς μυθικῆς συλλήψεως ὑπόκειται ἡ παρατήρησις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄτομον δὲν εἶναι αὐτάρκης· χρειάζεται τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἄλλου φύλου, ἡ ὁποία θὰ τὸν κάμῃ ὄχι μόνον βιώσιμον, ἀλλὰ καὶ εὐδαίμονα, ἀφοῦ ἀληθινὴ εὐδαιμονία δὲν ἠμπορεῖ νὰ κεῖται παρὰ εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς φύσεώς του, τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς, πέραν ἀπὸ τὸ ἀτομικόν του ἐγὼ καὶ ὅμως ἐντὸς τῶν ὁρίων ἑνὸς ἐγὼ πλατυτέρου—αὐτοῦ ποὺ μᾶς παρουσιάζει ὁ ποιητὴς μυθικῶς μὲ τὸν διπλοῦν ἄνθρωπον, σύμβολον πλέον τοῦ εἴδους εἰς τὴν ἀρτιότητα τῆς ὑπάρξεώς του.

Ἔπειτα εἶναι ἡ μόνη ὁμιλία—ἀνωτέρα εἰς αὐτὸ καὶ ἀπὸ τῆς Διοτίμας τὴν ὁμιλίαν—ποὺ ἀφήνει μίαν θέσιν ὑψηλὴν εἰς τὴν γυναῖκα[1]. Φυσικὰ ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀποτελέσῃ ἐξαίρεσιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς του τὰς ἀντιλήψεις, καὶ ἔτσι τὸ φαινόμενον ἔρως ἐξετάζει γενικώτερα, ζητεῖ μάλιστα ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τὰς ἐρωτικάς, ἀκόμη καὶ τὴν ὁμοφυλοφιλίαν, νὰ ἑρμηνεύσῃ γενετικῶς ἀπὸ μίαν ἀρχήν[2]. Ἀληθὲς εἶν' ἐπίσης, ὅτι σταματᾷ ἰδιαιτέρως, ὅπως καὶ οἱ προλαλήσαντες, εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτα[3] καὶ τοῦτον ἐξαίρει ὡς πηγὴν κοινωνίας καὶ ἀνδρείας· φθάνει

1. Ὑπῆρξε μάλιστα φιλόλογος, ὁ ὁποῖος διεῖδεν εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀριστοφάνους τὴν προσπάθειαν νὰ κτυπήσῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν παιδεραστίαν καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν γάμον (!).

2. Ἀνάλογοι προσπάθειαι, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν συγγενεῖς θεωρίας νεωτέρων μελετητῶν τῆς ὁμοφυλοφιλίας (πχ. τὴν λεγομένην γενετήσιον μεσοβαθμίδα, sexuelle Zwischenstufe, τοῦ Magnus Hirschfeld), ἀπαντῶνται εἰς συγχρόνους φυσιοδίφας. Κατὰ τὸν Ἱπποκράτη (Περὶ διαίτης I 28) μετέχουν εἰς κάθε σύλληψιν διπλᾶ σπέρματα, τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός· ἂν εἶναι τοῦ αὐτοῦ φύλου, τὸ γεννώμενον εἶναι ἄρτιος ἄνδρας ἢ γυναῖκα· ἂν εἶναι διαφόρου φύλου, τότε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προέλευσιν τοῦ γεννωμένου ὁ χαρακτήρ: ἂν π. χ. τὸ ἀρσενικὸν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τότε ὁ ἄνδρας εἶναι κανονικός· ἂν ἀπὸ τὴν γυναῖκα, εἶναι ἄνδρας θηλυπρεπής. Καὶ τἀνάπαλιν, γυναῖκες ποὺ ἔχουν τὸ γυναικεῖον στοιχεῖον ἀπὸ τὸν πατέρα, εἶναι ἀνδρογυναῖκες, ἀπὸ τὴν μητέρα, κόσμιαι.

3. Αὐτὸς ἄλλωστε παρουσιάζει διὰ τὸν ἀρχαῖον προβληματικότητα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μάλιστα ν' ἀντιταχθῇ ὅπως ὁ Παυσανίας ἐναντίον τῆς κοινῆς γνώμης, ποὺ καταδικάζει τοὺς ἐφήβους οἱ ὁποῖοι χαρίζονται (192a). Γενικῶς ἄλλωστε (καὶ εἰς αὐτὸ στηρίζεται τοῦ Σωκράτους ἡ ἐπίκρισις) ἡ θεωρία του σταματᾷ περισσότερον εἰς τὴν ἕνωσιν παρὰ εἰς τὸν τόκον, δὲν ἐνδιαφέρεται ἐπομένως πολὺ ἂν θὰ εἶναι σωματικῶς ἄγονος. Ἐντούτοις ἡ ἀμεσωτέρα συνέπεια τῆς θεωρίας του εἶναι ἡ ἐκτίμησις τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἔρωτα, ὄχι μόνον διότι βοηθεῖ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ἀλλὰ κυρίως διότι μόνον ὁ ἔρως πρὸς αὐτὴν πραγματοποιεῖ τοῦ Διὸς τὴν βουλήν, νὰ σωθῇ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν (191c), εἰς τὴν ὁποίαν ὡδηγοῦσαν προτοῦ τὸν διχοτομημένον ἄνθρωπον αἱ ἀτελεύτητοι ἄγονοι περιπτύξεις.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνα ἄλλο σημεῖον ἀνταποκρίνεται τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ ἑρμηνεία περισσότερον εἰς τὰς συγχρόνους μας περὶ ἔρωτος ἀντιλήψεις. Ἐ ξ α τ ο μ ι κ ε ύ ε ι τὸν ἔρωτα, τὸν συγκεντρώνει εἰς ἕνα ὡρισμένον πρόσωπον, ποὺ εἶναι τὸ δεύτερον ἥμισυ, ἡ ἀδελφή μας ψυχή [1]. Ὁ ἔρως δὲν στρέφεται πρὸς τὸ ὡραῖον ἀφῃρημένα, οὔτε πρὸς τοὺς ὡραίους ἀδιακρίτως. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν προσώπων πρὸς τὰ ὁποῖα ὠθεῖ ἡ γενετήσιος ὁρμή, ἡ ψυχὴ (ὄχι πλέον ἡ γενετήσιος ὁρμή) θὰ κάμῃ ἐπιλογὴν τοῦ Ἑνός. Καὶ εἰς αὐτὴν δέν σὲ καθωδήγησαν λογικὰ κριτήρια, αἰσθητικαὶ προτιμήσεις, συμπτωματικά γεγονότα, ἠθικαὶ κρίσεις. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ γνησίου ἔρωτος, ἀντικρύζει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν ὡς κάτι μοιραῖον, ποὺ τὸν οδηγεῖ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν αἰτίαν, πρὸς ἕνα συγκεκριμένον πρόσωπον, μοναδικὸν καὶ ἀναντικατάστατον, τὸ **οἰκεῖον.** Εἶναι τόσον ἀκαταμάχητος ἡ δύναμις αὐτή, ὥστε αἰσθάνεται πὼς εὑρίσκεται ταυτοχρόνως μέσα του καὶ ἔξω ἀπ' αὐτόν, καὶ μόνον δι' ἕνα πρᾶγμα ἀπορεῖ, ἐφ' ὅσον πράγματι κατορθώνει

1. Εἰς τοῦτο συμπίπτει μὲ τὸν Ἕγελον, ὅστις ὁρίζει ἴσα ἴσα τὴν ἀγάπην ὡς τὴν συνείδησιν τῆς ἑνότητος μ' ἕνα ἄλλον (das Bewusstsein der Einheit mit einem anderen).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ εὕρῃ τό συμπλήρωμά του: πῶς ἠμποροῦσεν ὡς τώρα νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτό. Τί εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ τὸν προσελκύει, ἂν εἶναι κάλλη ἢ πλούτη, πνεῦμα ἢ καλωσύνη, δὲν κατέχει ἀκριβῶς — αἰσθάνεται μόνον μέσα του πὼς φουσκώνουν τῆς ἀγάπης σὰν τῆς θαλάσσης τὰ κύματα καὶ τὸν παρασύρουν πρὸς τὰ ἐκεῖ, εἰς μίαν ἕνωσιν ὅπου ὅλα μαζὶ τὰ συναισθήματα, λαχτάρα καὶ γλυκασμός, πόθος καὶ πόνος, φόφος καὶ ὄλβος, θ' ἀπαρτίζουν μίαν πολύφωνον συγχορδίαν, ὅπου τὸ ἐγὼ καὶ τὸ σὺ σβήνουν μέσα εἰς ἕνα χάος αἰωνιότητος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προβάλλει δυναμωμένη μία ἄλλη ὕπαρξις μὲ τὴν ἀδιάσπαστον σύνδεσιν τῶν δύο ψυχῶν καὶ τῶν δύο σωμάτων — αὐτὴν ἀκριβῶς ποὺ συμβολικῶς ὁ ποιητὴς μᾶς παρουσίασεν εἰς τοὺς πρωταρχικοὺς ἀνθρώπους [1]. Μεγαλόηχος καὶ μεγαλόστομος ἐτραγούδησε τὸ ἴδιον αἴσθημα εἰς τὴν περίφημον σκηνὴν τοῦ ἀριστουργήματός του Tristan und Isolde ὁ R. Wagner, ἀλλ' ὄχι μὲ περισσότερον βάθος, παρ' ὅσον αὐτὸς ἐδῶ ὁ κωμικός [2]. Καὶ παράξενον δὲν εἶναι, ὅτι οἱ κατόπιν Χριστιανοὶ [3] εἰς τὸν μῦθον αὐτὸν τοῦ περιγελαστοῦ τῶν θεῶν ἐζήτησαν ν' ἀνεύρουν τὴν ἀλληγορικὴν ὑποδήλωσιν τῶν διδαγμάτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Βεβαίως ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ὑπάρξεώς μας παρουσιάζεται ἐδῶ ὡς αὐτοσκοπός, ὄχι ὡς μέσον ἀνατάσεως πρὸς τὰς ἀπολύτους ἀξίας, ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖ ἡ Διοτίμα. Ἔπειτα καὶ ἡ ὁλοκλήρωσις αὐτὴ ἐμφανίζει ἐντονώτερον βιολογικὸν μᾶλλον ἢ ἠθικὸν χαρακτῆρα — καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι χρειάζεται ὁ Σωκράτης διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ὅ,τι οἱ σφικταγκαλιασμένοι ἐρασταὶ

---

1. Αὐτὸ ποὺ βαθυστόχαστα ὁ ποιητὴς τῆς Γενέσεως ἐξέφρασε μὲ τὴν διήγησιν τῆς δημιουργίας τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ πρωτοπλάστου: **ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου.**

2 Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς ν' ἀναφέρῃ τὸν Λουκρήτιον 4. 1105 κεξ., ἀλλὰ καὶ αὐτὸς σταματᾷ πολὺ εἰς τὸ φυσιολογικόν.

3. Εὐσέβιος Εὐαγγ. Προπ. 12,7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αἰσθάνονται, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐκφράσουν. Ἀλλ' ὅμως θὰ ἦτο παρεξήγησις νὰ πιστεύσωμεν, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν μυθικὴν εἰκόνα τοῦ ἐναγκαλισμοῦ, ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἀναφέρεται εἰς τὴν γενετήσιον καὶ μόνον ἀπόλαυσιν· ὁ ποιητὴς ρητῶς 192c ἀποκρούει τοιαύτην ἐκδοχήν, καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὡρισμένου προσώπου αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει[1]. Μὴ λησμονοῦμεν ἄλλωστε, ὅτι τὴν ἕνωσιν αὐτὴν ὁ ποιητὴς μᾶς παρουσιάζει ὄχι ὡς κατάραν, οὔτε ὡς ἀπάτην καὶ δυστυχίαν, ὅπως ὁ Schopenhauer, ἀλλ' ὡς δωρεὰν τοῦ θεοῦ, ὡς ἔργον τῆς θείας φιλανθρωπίας 189d. Ἂν εἶναι ἀτελής, ἂν εἶναι πόθος μᾶλλον ἢ πραγματικότης, ἂν εἶναι συνυφασμένη μὲ πόνους καὶ ἀγωνίας, μ' ἀναζητήσεις καὶ διαψεύσεις — καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι διαφορετικά, ἀφοῦ εἶναι θεραπεία, ἐπανόρθωσις ἑνὸς κακοῦ, ποὺ ἐπροκάλεσεν ἡ παρακοή; — ἐντούτοις εἶναι καὶ κλῖμαξ μὲ τὴν ὁποίαν προσεγγίζομεν τὸ ἰδανικόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς ἔρριψεν ἡ ἀντίθεος ἔπαρσις. Κλειστὴ μᾶς εἶναι τοῦ ἰδανικοῦ ἡ πύλη, ὅπως καὶ τοῦ παραδείσου ἡ πύλη ἔκλεισε καὶ ἡ πυρίνη ρομφαία τοῦ ἀγγέλου τὴν προστατεύει· τὴν ὁλοκλήρωσίν μας μὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ ἐγώ μας (ἐὰν τὸ εὕρωμεν) δὲν θὰ πραγματοποιήσωμεν ποτὲ παρὰ μόνον εἰς μερικὰς στιγμὰς πανευδαίμονος αὐταπάτης—αὐτὸ τὸ γνωρίζει ὁ πικραμμένος ποιητὴς 193de. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ φθάσωμεν ὡς ἐκεῖ, εἶναι κάτι, καὶ εἶναι θεῖον. Καὶ ὁ Ἔρως, ἀληθινὸς τῆς ἀνθρωπότητος λυτρωτής, μᾶς ὁδηγεῖ καὶ μᾶς ἐνθαρρύνει νὰ δοκιμάσωμεν τὴν μακαριότητα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ὅσην ἐπιτρέπει ἡ Μοῖρα εἰς τὸν ἄνθρωπον ν' ἀντικρύσῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὰ ἐλαφρὰ παιγνιδίσματα τῆς φαντασίας αὐτοῦ τοῦ κωμικοῦ, ὁ ὁποῖος σατιρίζει τὸν Δία καὶ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τοὺς θεούς, ὁ ὁποῖος τρομαγμένος, θαρρεῖς, ἀπὸ τοὺς σοβαρούς, τοὺς τραγικοὺς τόνους

---

1. Ἡ ἀγάπη, ὅπως μᾶς τὴν περιγράφει ὁ Ἀριστοφάνης, εἶναι μία, εἶναι, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ συγχρόνου ποιητοῦ τὴν ἔκφρασιν, καὶ ἰδεατὴ καὶ σαρκικὴ τοῦ ἀμάντευτου μαντεύτρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς ψυχῆς του, ποὺ ἀφῆκε ν' ἀκουσθοῦν, ξαναγυρίζει ἐπίτηδες εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του εἰς τὰ πειράγματα τοῦ Ἐρυξιμάχου, αἰσθάνεσαι ὅ,τι δὲν κατορθώνουν αἱ νεανικαὶ ἐξάρσεις τοῦ Φαίδρου καὶ αἱ μεγαλότολμοι γενικεύσεις τοῦ Ἐρυξιμάχου καὶ τοῦ Ἀγάθωνος οἱ διθύραμβοι νὰ σοῦ ὑποβάλουν: ὁ Ἔρως εἶναι θεός, μεγάλος θεός.

8. ΑΓΑΘΩΝ (194e — 197e)

Μετὰ τὸν κωμικὸν ὁ τραγικὸς ποιητής. Μεταξὺ τῶν δευτερευόντων δραματικῶν συγγραφέων τοῦ 5. αἰῶνος ὁ Ἀγάθων εἶναι ὁ σπουδαιότερος. Εἰς τὸν Πρωταγόραν 315de ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν παρὰ Πλάτωνι, ὡς ὁ ἐρώμενος τοῦ Παυσανίου· εἶναι πολὺ μικρός, παιδὶ σχεδὸν ἀκόμη, καὶ ἄγνωστος εἰς τὸν Σωκράτη. Καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον εἶναι νέος πολύ· ὁ Πλάτων τὸν ὀνομάζει **νεανίσκον** 198a καὶ **μειράκιον** 223a, ἀποκλείετ' ἑπομένως νὰ ἦτο 32 ἐτῶν καὶ νὰ ἔχῃ γεννηθῇ τὸ 448 — εἰς τὴν ἀντίληψιν τοὐλάχιστον τοῦ συγγραφέως. Ἡ ὡραιότης του εἶχεν ἀφήσει ἤδη ἐντύπωσιν εἰς τὸν Σωκράτη κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τοῦ Καλλίου, ἐπανειλημμένως δὲ εἰς τὸ Συμπόσιον 174a, 212e, 213c, τοῦ γίνονται φιλοφρονήματα. Ὁ Ἀγάθων τὰ δέχεται ὡς κάτι αὐτονόητον μὲ ὕφος φιλαρέσκου γυναικός, ὅπως κολακεύει τὴν ματαιοδοξίαν του ἡ κωμικὴ ἔρις μεταξὺ Σωκράτους καὶ Ἀλκιβιάδου 222e ποῖος θὰ πρωτοκαθίσῃ κοντά του.

Πράγματι ἔχει κάτι τὸ θ η λ υ κ ὸ ν ἡ ὡραιότης του καὶ ἡ ὅλη του φύσις γενικῶς. Ὁ ἀθυρόστομος Ἀριστοφάνης δὲν παραλείπει νὰ τὸ ὑποδηλώσῃ 193bc, ὁ ἴδιος δὲ εἰς τὰς Θεσμοφοριαζούσας του εἰσάγει τὸν Ἀγάθωνα ἐπὶ σκηνῆς μὲ γυναικεῖα φορέματα καὶ ὅλα τὰ σύνεργα τῆς γυναικείας τουαλέττας, ἀρωματισμένον, **εὐπρόσωπον, λευκόν, ἐξυρημένον, γυναικόφωνον ἁπαλόν, εὐπρεπῆ ἰδεῖν.** Εἰς αὐτὸν καταφεύγει ὁ Εὐριπίδης ὅταν χρειάζεται ἕναν ἄνδρα, ὅστις μεταμφιεζόμενος εἰς γυναῖκα θὰ δημηγορήσῃ ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τῶν γυναικῶν εἰς τὸ Θεσμοφόριον ὑπὲρ τοῦ μισογύνου ποιητοῦ. Ὁ Ἀγάθων ἀρνεῖται, εἶναι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅμως πρόθυμος νὰ δανείσῃ ὅλα τὰ χρειώδη. Ὅσον ὑπερβολικὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ γελοιογραφία αὐτή, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἁπαλοὺς ἐκείνους καὶ ζαχαρένιους τύπους, ποὺ συναντᾷ κανεὶς συχνὰ μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν θεατρίνων, οἱ ὁποῖοι καὶ τὴν ἐξωτερικήν των ἐμφάνισιν καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των συμμεταβάλλουν κατὰ τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων των, ἰδίως κατὰ τὰς ἡρωΐδας — ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἴσως αἰσθηματικότητα καὶ ὡραιοπάθειαν[1], ἢ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πού κηρύσσει εἰς τὰς Θεσμοφοριαζούσας ὁ Ἀγάθων, ὅτι πρέπει νὰ ζήσῃ κανεὶς τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ παρουσιάσῃ[2].

Τὴν ἰδίαν θηλυκότητα παρατηρεῖ κανεὶς καὶ εἰς τὸν λόγον του. Ἡ φιλάρεσκος αἰσθηματικότης ποὺ τὸν διαπνέει, ἡ κοριτσίστικη προσοχὴ μὲ τὴν ὁποίαν περιγράφονται αἱ λεπτομέρειαι τῆς καλλονῆς τοῦ Ἔρωτος, ἡ γλυκερότης τοῦ dolce stil nuovo, ἡ ἐπιφανειακὴ χάρις ποὺ ζητεῖ νὰ θέλξῃ μᾶλλον παρὰ νὰ πείσῃ, ὅλη αὐτὴ ἡ ὡραιοπαθὴς καὶ κάπως ρωμαντικὴ πρόνοια νὰ στολίσῃ τὸν θεὸν μὲ ὅλα τὰ ποικίλματα τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς φράσεως, τὰ ἄνθη καὶ τὰ χρώματα, ἡ ἄνοιξις καὶ ἡ νεότης, ἡ ἁπαλότης καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια, ἡ λογικῶς θολὴ καὶ συγκεχυμένη, ἀλλὰ παραφορτωμένη μὲ μύρα καὶ ἰριδισμοὺς καὶ μουσικότητα παραδεισιακὴ ἀτμόσφαιρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας τοποθετεῖ τὸν Ἔρωτα, μᾶς ἀπομακρύνουν πολὺ ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ ἀρρενωποῦ καλλιτέχνου, ὅπως πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὄχι μόνον τὸν στυγνὸν καὶ μονότροπον Εὐριπίδην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μειλίχιον Σοφοκλέα.

Θηλυκὴ εἶναι ἀκόμη καὶ ἡ ἐσωτερική του ἀβεβαιότης, ποὺ ἐξαρτᾷ, σύμφωνα μὲ τὴν χαρακτηριστι-

---

1. Ἄλλως τ' ἄμουσόν ἐστι ποιητὴν ἰδεῖν ἀγρεῖον ὄντα καὶ δασύν.

2. Χρὴ γὰρ ποιητὴν ἄνδρα πρὸς τὰ δράματα ἃ δεῖ ποιεῖν, πρὸς ταῦτα τοὺς τρόπους ἔχειν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νατουραλισμοῦ εἰς τὴν τέχνην ἐκηρύχθη συχνὰ ἡ ἀρχὴ αὐτή.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κὴν τῆς γυναικείας ψυχῆς ἑτεροκεντρικὴν νοοτροπίαν, τὴν ὑπόστασιν τῆς προσωπικῆς του ἀξίας ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισίν της ἐκ μέρους τῶν ἄλλων καὶ αἰσθάνεται ὡς ζωτικὴν ἀνάγκην τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ θαυμασμοῦ των. Ὁ Ἀγάθων εἶναι ματαιόδοξος. Ἔχει τὴν ματαιοδοξίαν τοῦ καλλιτέχνου, ποὺ δὲν ἐργάζεται δημιουργικὰ διὰ τὴν αἰωνιότητα καὶ δὲν ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν καρτερικὴν πίστιν εἰς τὴν θείαν προέλευσιν καὶ τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν τῆς δημιουργίας του — τὴν ματαιοδοξίαν ὅλων τῶν ἐφημέρων θριαμβευτῶν, ὅπως οἱ ἐκτελεσταί, οἱ δεξιοτέχναι, οἱ ἠθοποιοὶ καὶ οἱ ἀοιδοί, ποὺ δὲν τοὺς ἀπολείπει ἡ προαίσθησις, ὅτι ἡ ἔντασις τοῦ μετεώρου τῆς δόξης των εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν διάρκειάν του. Καὶ ὁ Ἀγάθων εἰς τό Συμπόσιον εἶναι ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας· ἐπραγματοποίησε τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνειρευθῇ ἕνας νεαρὸς λογοτέχνης, καὶ ἡ δευτέρα συγκέντρωσις εἰς τὸ σπίτι του μετὰ τὰ ἐπινίκια ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ παρατείνῃ εἰς ἕνα στενὸν κύκλον ἐκλεκτῶν προσκεκλημένων τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ θριάμβου. Τὰ παταγώδη χειροκροτήματα μετὰ τὸν λόγον του εἶναι δι' αὐτὸν δευτέρα νίκη. Σιωπῶν δέχεται τὸ στεφάνωμα ἐκ μέρους τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὡς αὐτονόητον ἐκδήλωσιν θαυμασμοῦ πρὸς τὴν καλλονὴν καὶ τὸ τάλαντόν του· καὶ ἂν τοῦ κακοφαίνεται κάπως τὸ φιλοφρόνημα τοῦ Σωκράτους 185c, εἶναι διότι τὰ χρώματα τῆς εἰρωνείας ἔχουν χρησιμοποιηθῆ πολύ κτυπητά. Βεβαίως τῶν ὀλίγων ἡ κρίσις τοῦ εἶναι προτιμοτέρα ἀπὸ τῆς μάζης τὰ χειροκροτήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι τρόπος τοῦ λέγειν — τὸ λέγουν ἄλλωστε ὅλοι οἱ καλλιτέχναι τοῦ εἴδους του. Εἰς τὸ βάθος αἰσθάνεται ζωηρότατα τὴν ἀνάγκην των — τόσον μεθυσμένος εἶναι ἀπ' αὐτά.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὁ Πλάτων μᾶς τὸν παρουσιάζει ἐξαιρετικὰ σ υ μ π α θ η τ ι κ ό ν. Μὲ τὴν ἀνεπιτήδευτον πρῶτα λεπτότητα καὶ ε ὐ γ έ ν ε ι α ν τῶν τρόπων του. Ἡ ὅλη του συμπεριφορὰ ὡς οἰκοδεσπότου ἐμφανίζει ἄνθρωπον καλῆς ἀνατροφῆς, ποὺ γνωρίζει ἄνετα νὰ κινῆται μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ κατέχει τὸ χάρισμα τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως τῶν Ἀθηνῶν,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν του, νὰ διευθύνῃ κατὰ τρόπον ἁρμονικόν μίαν συναναστροφήν [1]. Μὲ πόσον φυσικὴν ἑτοιμότητα σπεύδει ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν στενόχωρον θέσιν του τὸν Ἀριστόδημον 174e, ὅταν ἔξαφνα εὑρέθη ὁ δύσμοιρος ἐξαφνικὰ ἀκάλεστος εἰς ἕνα δεῖπνον, χωρὶς τὸν Σωκράτη ποὺ τὸν παρέσυρεν ὡς ἐκεῖ! Πόσον ὡραῖα ἐπίσης δικαιολογεῖται, ποὺ τοποθετεῖ τὸν καθυστερήσαντα Σωκράτην εἰς τὴν τελευταίαν θέσιν 175cd! Εἰς τὸν κακοφανισμόν του διὰ τὴν εἰρωνείαν τοῦ Σωκράτους εἰς βάρος τῆς θεατρικῆς του ἐπιτυχίας κατορθώνει νὰ δώσῃ εὐτράπελον διέξοδον 175e καὶ νὰ μεταβάλῃ εἰς φιλοφρόνημα τὴν πικρίαν του, διὰ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς τελευταίας ἐπιτυχίας ποὺ εἶχε μὲ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἔρωτος 201bc. Ἀκόμη καὶ ἡ παρατήρησις πρός τοὺς ὑπηρέτας 175bc εἶν' ἕνας λεπτὸς καὶ πρωτότυπος τρόπος νὰ δικαιολογηθῇ ἐκ τῶν προτέρων ἐνώπιον τῶν ξένων του διὰ τὰς ἐλλείψεις.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ τὸν κάμνει ἰδιαιτέρως συμπαθητικόν, εἶναι ἡ σχέσις του μὲ τὸν Σωκράτη. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἐπινικίων εἶδε καὶ ἔπαθε νὰ τὸν κρατήσῃ· ὁ Σωκράτης ὅμως τοῦ ἐξέφυγε 174a. Τὴν δευτέραν ἡμέραν πάλιν δὲν ἐμφανίζεται ἐκεῖνος· ἡ πρώτη ἐρώτησις, μόλις ἀντικρύζει τὸν Ἀριστόδημον, εἶναι διὰ τὸν Σωκράτην[2]· ἐκεῖνον στέλλει νὰ φέρουν οἱ ὑπηρέται· ἡσυχίαν δὲν εὑρίσκει, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸ φαγητόν, ἐπειδὴ ἀργεῖ νὰ φανῇ· μόλις τὸν συγκρατεῖ ὁ Ἀριστόδημος 175c. Ἐπανειλημμένως ὁ Σωκράτης τὸν κακοκαρδίζει μὲ τὴν εἰρωνείαν του ἢ τὸν κάμνει νὰ αἰσθανθῇ τὴν ψυχρολουσίαν τῆς λογικῆς του[3]· καὶ ὁ Ἀγάθων πειράζεται—τὸ βλέπει κανείς. Καὶ ὅμως διαρκῶς τρίβεται κοντά του,

1. Ὅτι τοῦτο ἦτο καρπὸς μακρᾶς παραδόσεως καὶ κτῆμα ὄχι τῶν πολλῶν, ἀποδεικνύουν αἱ χονδρόκοποι σκηναὶ τῆς κωμῳδίας.

2. Ὕστερα μόλις σκέπτεται νὰ τὸν βάλῃ νὰ καθίσῃ 174e.

3. 175e, 194c, 198c, 201c. Συναντᾷ κανεὶς συχνὰ εἰς ἀνθρώπους ἀνωτέρας πνευματικότητος τὴν συνήθειαν νὰ ἐκδηλώνουν τὴν ἀγάπην των πρὸς νέους ἢ πρὸς τὰς γυναῖκας μὲ πειράγματα καὶ εἰς τὸν Χαρμίδην καὶ τὸν Λύσιν ἔτσι φέρεται ὁ Σωκράτης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὄχι πάντως ἀπὸ τὴν τυπικὴν εὐγένειαν τοῦ οἰκοδεσπότου. Ἀδιαμαρτυρήτως δέχεται ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸ κεφάλι του ὁ Ἀλκιβιάδης ἕνα μέρος τῶν ταινιῶν, μὲ τὰς ὁποίας θὰ στεφανώσῃ τὸν Σωκράτην· ἀναγνωρίζει σιωπηρῶς κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν πανηγυρισμὸν τῆς νίκης του, ὅτι ὁ Σωκράτης νικᾷ ὅλους **ἐν λόγοις** 213e[1]. Καὶ ὅταν ὁ Σωκράτης δηλώνῃ ὅτι θὰ τὸν ἐγκωμιάσῃ 223a, εἶναι αὐθόρμητος—τὸ αἰσθάνεσαι ἀπὸ τὸ λαϊκὸν κάπως ἐπιφωνημά του **ἰοῦ ἰοῦ** — ἡ χαρά του καὶ ἡ ὑπερηφάνειά του· γνωρίζει, καὶ τὸ εἶπεν ἐκεῖνος ἤδη 199ab: ἕνα ἐγκώμιον ἐκ μέρους τοῦ Σωκράτους εἶναι ὁλόκληρος ἡ ἀλήθεια.

Ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ θὰ ἐδοκίμασεν ἐξ ἰδίας πείρας, τί σημαίνει νὰ εἶσαι νέος καὶ εὔμορφος καὶ νὰ συζητῇς μὲ τὸν Σωκράτη. Τὸν καταπέλτην τῆς διαλεκτικῆς του, ἡ ὁποία ἐνάρκωνε τὸν συνομιλητήν, ὅπως ὡραῖα τὸ περιγράφει ὁ Πλάτων (Μένων 80a), θὰ ᾐσθάνθη καὶ εἰς ἄλλας ὀλιγώτερον ἀκαταλλήλους περιστάσεις—τὸ λέγει σχεδὸν ὁ ἴδιος. Καὶ ὅμως ἕλξις μυστηριώδης σύρει δυναστικῶς τὸν πολυύμνητον καὶ πολυμακάριστον τῆς τύχης εὐνοούμενον πρὸς τὸν παράδοξον αὐτὸν γέροντα μὲ τὴν μορφὴν τοῦ Σιληνοῦ, ὅπως τὴν πεταλοῦδα ποὺ στριφογυρίζει πρὸς τὸν λύχνον, καὶ ἂς τῆς ἔχῃ καψαλίσει τὰ πτερά[2]. Νὰ διαισθάνεται ἄραγε κάτω ἀπὸ τὸν τραχὺν αὐτὸν συζητητήν, ὁ ὁποῖος εὑρίσκει, θαρρεῖς, εὐχαρίστησιν νὰ κάμνῃ τοὺς νέους νὰ πονοῦν[3], ἕνα βαθὺν ἔρωτα, ποὺ εἶναι αὐχμηρὸς καὶ ὀδυνηρὸς μόνον διότι εἶναι **φρονήσεως ἐπιθυμητὴς καὶ πόριμος, φιλοσοφῶν διὰ παντὸς τοῦ βίου,**

---

1. Καὶ μήπως δὲν τὸ εἶχεν ἀποδείξει πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν λόγον του περὶ ἔρωτος; Ὁ Ἀγάθων γνωρίζει ὅ,τι ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπουσιάζων διῃσθάνετο ἀπλῶς.

2. Ἡ ἰδία ἕλξις τὸν κρατεῖ ἄγρυπνον ὅλην τὴν νύκτα, διὰ ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν Σωκράτη ν' ἀναπτύσσῃ τὰ μυστήρια τῆς ἰδικῆς του τέχνης, τῆς τραγῳδίας 223d.

3. Τὸ παρατηρεῖ σχεδὸν ὁ Φαῖδρος 194d, ὅτι στρέφεται κατὰ προτίμησιν πρὸς τὸν Ἀγάθωνα ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Σωκράτους ὄρεξις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ εἶναι **δεινὸς γόης καὶ φαρμακεὺς** (203d), μόνον διότι εἶναι εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς λέξεως ἀρρενωπός; Εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σωκράτους 221b ἀναφέρει ὁ Ἀλκιβιάδης τὴν περίεργον ἰδιότητα τοῦ φιλοσόφου νὰ πλησιάζῃ τοὺς νέους ὡς ἐραστὴς καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ γίνεται αὐτὸς ὁ ἐρώμενος. Ἕνα ζωντανὸν παράδειγμα τῆς μυστηριώδους αὐτῆς ἐπιδράσεως μᾶς παρέχει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγάθωνος — τὸν ἀρχόμενον ἔρωτα παραλλήλως πρὸς τὸ παλαιὸν συναίσθημα τοῦ Ἀλκιβιάδου [1]. Ἀλλὰ μὲ πόσην διακριτικότητα, μὲ πόσον τρυφερὰ δάκτυλα ἐγγίζει ἁπλῶς ὁ Πλάτων τὸ θαμβοχάραγμ' αὐτὸ τῆς νεανικῆς ψυχῆς!

Καὶ ὅμως γνωρίζομεν, ὅτι εἰς αὐτὸ καὶ μόνον τὸ στάδιον ἐσταμάτησεν ὅλη ἡ ἱστορία. Τοῦ Σωκράτους ὁ ἔρως ἦτο πολὺ βαρὺς (ἀφοῦ ἦτο βαθὺς) δι' ἕνα νέον ἁπαλὸν καὶ ἀνερμάτιστον ὅπως ὁ Ἀγάθων, ποὺ αἰσθάνεται τὴν μετάδοσιν τῆς σοφίας ὡς καθαρῶς μηχανικὴν μετάγγισιν 175d, καὶ ὄχι ὡς ἐσώψυχον συγκλονισμὸν καὶ αὐτοϋπερνίκησιν. Τὸ **Σωκράτει γὰρ καὶ αὖθις ἔσται πολλάκις διαλέγεσθαι** 194e ἀπεδείχθη ὑπεκφυγὴ ἀπὸ κάτι ὀχληρόν, καὶ εἰς τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Σωκράτους δὲν εἶδεν ὁ Ἀγάθων τὸν σωτήριον ἔλεγχον τῆς ψυχῆς· εἶδεν ἁπλῶς μίαν δεξιοτεχνίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν στιχουργικήν του ἐπιδεξιότητα (201c). Καὶ ὅταν λέγῃ **νοῦν ἔχοντι ὀλίγοι ἔμφρονες πολλῶν ἀφρόνων φοβερώτεροι** (194b), γνωρίζομεν ἡμεῖς, ὅτι παπαγαλλίζει ἢ ἀκκίζεται· εἰς τὴν ζωήν του ἠκολούθησε **τοὺς πολλοὺς** καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐξήρτησε τῆς ψυχῆς του τὴν εὐδαιμονίαν. Τ' ἀποτελέσματα μᾶς ὑπεδήλωσεν εἰς τὸν πρόλογον ἤδη ὁ συγγραφεύς: ἀπογοήτευσις, διακωμῴδησις, ἐγκατάλειψις, ἐκπατρισμός. Καὶ δὲν εἶναι, φαντάζομαι, τολμηρὸν νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι εἰς τὸν Ἀγάθωνα ἔχομεν τὴν μακρινὴν ἀπήχησιν ἀπὸ τὴν νεότητα τοῦ ἰδίου τοῦ Πλάτωνος, τοῦ παρ' ὀλίγον τραγῳδιοποιοῦ, ὅπως εἰς τὸν Ἀλκι-

1. Ὁ Ἀλκιβιάδης μάλιστα καθιστᾷ προσεκτικὸν καὶ τὸν Ἀγάθωνα νὰ μὴ τὸ πάθῃ 222b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βιάδην ἔχομεν πολλὰ ἀπὸ τὸν παρ' ὀλίγον πολιτικὸν Πλάτωνα. Ὅπως μᾶς παρουσιάζει εἰς τὴν τελευταίαν σκηνὴν τοῦ συμποσίου, προτοῦ νὰ εἰσβάλουν οἱ κωμασταὶ καὶ ν' ἀνατρέψουν τὴν τάξιν (223a), τὸν Σωκράτη καθισμένον εἰς τὸ ἴδιον κρεβάτι μεταξὺ τῶν δύο ὡραιοτέρων τῆς συντροφιᾶς, μεταξὺ τοῦ τραγικοῦ ποὺ δὲν εἶν' ἀκόμη, τοῦ πολιτικοῦ ποὺ δὲν εἶναι πλέον ἐραστὴς τοῦ φιλοσόφου, νομίζει κανεὶς πὼς βλέπει τοῦ Πλάτωνος τὴν εἰκόνα εἰς ἕνα συμβολικὸν δίπτυχον: πῶς ἦτο προτοῦ νὰ γνωρίσῃ τὸν Σωκράτη, πῶς θὰ ἦτο, ἂν ἐρρίπτετο εἰς τὸν στρόβιλον τῆς μικροπολιτικῆς τῶν Ἀθηνῶν,— ἂν δὲν ἀπηρνεῖτο τὰ προσφιλέστερα ὄνειρα καλλιτεχνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιτυχίας, διὰ νὰ παραδοθῇ ὁλόψυχος εἰς τῆς Σειρῆνος τὸ τραγοῦδι 216a καὶ τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀπολύτου.

Ὁ λόγος τοῦ Ἀγάθωνος[1] ἀρχίζει, κατὰ γνήσιον σοφιστικὸν τρόπον, ἀπὸ τὴν ἐπίκρισιν τῶν προηγουμένων, οἱ ὁποῖοι προέβησαν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἔρωτος χωρὶς πρῶτον νὰ τὸν χαρακτηρίσουν. Αὐτὸς θὰ ὁμιλήσῃ πρῶτον τί εἶναι ὁ Ἔρως καὶ ἔπειτα θ' ἀναπτύξῃ τὰς δωρεάς του. Ἔτσι προβαίνει εἰς διάκρισιν, ἡ ὁποία, ὅσον καὶ ἂν στηρίζεται εἰς ἐπίκρισιν κάπως ἄδικον[2], εἶναι ἀπολύτως ὀρθὴ καὶ ρητῶς ἐπιδοκιμάζεται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους (199c, 201d). Ὁ τρόπος ὅμως μὲ τὸν ὁποῖον τὴν εἰσάγει ὁ Ἀγάθων[3], εἶναι σχολαστικός, σχολαστικὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ προσοχή, μὲ τὴν ὁποίαν

---

1. Οἱ ἄλλοι λόγοι ἀναφέρονται εἰς τὸν ἀμέσως προλαλήσαντα· τοῦ Ἀγάθωνος ἐπανέρχεται εἰς τὸν Φαῖδρον, ὄχι μόνον διότι πρὸ ὀλίγου παρενέβη, ἀλλὰ διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συγκλείεται ὁ κύκλος τῶν ὁμιλιῶν καὶ τελειώνει τὸ πρῶτον μέρος τοῦ συμποσίου.

2. Διότι καὶ ὁ Φαῖδρος τὸ ἴδιον σχεδὸν διάγραμμα ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Ἀριστοφάνης δὲν παρέλειψαν νὰ χαρακτηρίσουν τὴν φύσιν τοῦ Ἔρωτος· τί ἄλλο εἶναι ἡ ἀνάπτυξις περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Ἔρωτος, τὰ περὶ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ ἔρωτος, ὁ ὁρισμὸς τοῦ Ἀριστοφάνους;

3. **ἐγὼ δὲ δὴ βούλομαι πρῶτον μὲν εἰπεῖν ὡς χρή με εἰπεῖν, ἔπειτα εἰπεῖν 194e.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φροντίζει καὶ κατόπιν νὰ ὑποδιαιρῇ ἀκριβολόγως τὴν ὁμιλίαν του καὶ νὰ ὑπογραμμίζῃ δι' ἀνακεφαλαιώσεων τὰς ὑποδιαιρέσεις. Εἶναι ἡ ψευδολογικὴ τῶν ρητορικῶν σχολείων, ποὺ ἐδίδασκε τὸν καταρτισμὸν ἀκριβοῦς διαγράμματος—δίδαγμα καθ' ἑαυτὸ ὀρθόν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον μὲ τὴν μηχανικὴν καὶ ἄκαιρόν του ἐφαρμογὴν κινδυνεύει νὰ καταστρέψῃ τὸ σημαντικώτερον στοιχεῖον κάθε γνησίου λογοτεχνήματος, τὴν ὀργανικότητα[1]. Ἡ ἀντίθεσις ἄλλωστε τῆς δῆθεν λογικῆς αὐτῆς ἀκριβολογίας μὲ τὰ τολμηρὰ λογικὰ ἅλματα, τοὺς παραλογισμούς, τὰς ἀμφιβολολογίας, μὲ τὴν ἔλλειψιν κάθε διαυγείας εἰς τὴν σύλληψιν καὶ τὴν σύνδεσιν τῶν ἐννοιῶν, παρουσιάζει ἐντονώτερα καὶ τὴν ἀνωριμότητα τοῦ νεαροῦ Ἀγάθωνος καὶ τὴν παιδαγωγικὴν μηδαμινότητα τῆς ρητορικῆς σχολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ κατόπιν διάλογος θὰ φωτίσῃ ζωηρότερα.

Ἀπὸ τὰ δύο μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα, συμφώνως πρὸς τὴν διάκρισιν αὐτήν, χωρίζεται ὁ λόγος, διεξοδικώτερον εἶναι τὸ πρῶτον. Τοῦ δ ε υ τ έ ρ ο υ 197c-e τὸ θέμα, τὰ δωρήματα τοῦ ἔρωτος, ἀνέπτυξαν ἤδη διὰ μακρῶν οἱ προηγούμενοι· ἐλάχιστα θὰ εἶχε νὰ προσθέσῃ ὁ Ἀγάθων. Διὰ τοῦτο περιορίζεται νὰ προσφέρῃ ἕνα διθυραμβικὸν ὑμνολόγημα εἰς τὸν θεόν, ὅπου τὰ ἠχηρὰ στολίδια τοῦ λόγου ἀφθόνως σπαταλώμενα δὲν ἐπιτρέπουν λογικὴν ἀνάλυσιν· εἶναι μία ρητορικὴ μονῳδία, ἕνα «πεζοτράγουδον» πρὸς τὸν Ἔρωτα.

Τοὐναντίον εἰς τὸ π ρ ῶ τ ο ν μέρος 195a—197c ἠμποροῦμεν νὰ σταματήσωμεν ὀλίγον. Νὰ ἐξάρωμεν πρῶτα, ὅτι πουθενὰ δὲν προσφέρεται ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῆς ἐ ν ν ο ί α ς τοῦ ἔρωτος. Ὄχι διότι εἶναι θεός, ἑπομένως ἀνεπίδεκτος ὁρισμοῦ, ὅπως κάθε προσωπικὴ ὑπόστασις[2]. Ἀκολουθῶν καὶ ἐδῶ τῶν

1. Φαῖδρ. 264c.

2. Ἡ ἔννοια τοῦ θεοῦ εἰς τοὺς ἀρχαίους δὲν εἶχε τὸν αὐστηρῶς προσωπικὸν χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς, ἀφοῦ ζωηρὰ ὑπῆρχεν ἡ παράστασις τῆς συγκεκριμένης ἐνεργείας, τῆς φυσικῆς ἢ ψυχικῆς, τὴν ὁποίαν ἐσυμβόλιζεν. Παρατηροῦμεν ἄλλωστε, ὅτι ὁ Ἀγάθων συχνὰ μεταπίπτει ἀπὸ τὸν Ἔρωτα - θεὸν εἰς τὸν ἔρωτα - συναίσθημα καὶ εἶναι τοῦτο πηγὴ σοφισμάτων καὶ ἀνακολουθιῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σοφιστῶν τὸ παράδειγμα ὁ Ἀγάθων (αὐτὸ ποὺ ἐπέκρινεν ὁ Πλάτων ἤδη εἰς τὸν Γοργίαν 448e) προσφέρει ἀντὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς οὐσίας τοῦ Ἔρωτος ἐγκωμιαστικὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ.

Ὁ Ἔρως εἶναι ὁ πρῶτος εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μεταξὺ τῶν θεῶν, καὶ ἀφοῦ κάθε εὐδαίμων εἶναι κατ' ἀνάγκην τέλειος, δηλαδὴ **καλὸς κἀγαθός**, ὁ Ἔρως εἶναι **κάλλιστος** καὶ **ἄριστος**. Ἔτσι ἐπιτυγχάνεται ἡ ὑποδιαίρεσις τοῦ πρώτου μέρους.

Ὅτι εἶναι κάλλιστος (195a—196b), ἀποδεικνύεται πάλιν μὲ τὴν σειρὰν τῶν ἰδεωδῶν προσόντων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ **καλός**: α) νεότητα: ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Φαίδρου, ὁ Ἔρως εἶναι ὁ τελευταῖος κατὰ σειρὰν ἐμφανίσεως θεός· τ' ἀποδεικνύουν ἀρνητικῶς αἱ διηγήσεις περὶ τῶν παλαιῶν θεομαχιῶν, ποὺ θὰ ἦσαν ἀνεξήγητοι, ἂν ἐβασίλευε καὶ τότε, ὅπως τώρα, ἡ Ἀγάπη καὶ ὄχι ἡ Ἀνάγκη. Ἔπειτα ὁ ἴδιος εἶναι νέος καὶ ἀγαπᾷ τὴν νεότητα. β') ἁπαλότητα, ἀφοῦ ἐνθρονίζεται εἰς τὸ ἁπαλώτερον μέρος τῆς ψυχῆς, εἰς τὸ αἴσθημα, καὶ προτιμᾷ τοὺς ἁπαλοὺς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἀνθρώπους. γ') ὑγρότητα: ἀθόρυβα γεννᾶται καὶ σβήνει μέσα εἰς τὴν ψυχήν. δ') συμμετρίαν, ἀφοῦ ἀποφεύγει κάθε εἴδους δυσαρμονίαν. ε') εὐχρωμίαν, ἀφοῦ εἰς τ' ἄνθη καὶ τ' ἀνθισμένα σώματα ἐγκαθίσταται.

Ὅτι εἶναι ἄριστος (196b—197b), ἀποδεικνύεται διὰ τῆς κατὰ σειρὰν ἀπονομῆς εἰς τὸν Ἔρωτα τῶν τεσσάρων ἐκείνων ἰδιοτήτων, εἰς τὰς ὁποίας κατενέμετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ ἀρετή: α') τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ ξένος πρὸς πᾶσαν βίαν εἶναι ὁ ἔρως. β') τῆς σωφροσύνης, ἀφοῦ κυριαρχεῖ πάσης ἄλλης ἡδονῆς, κυριαρχία δὲ τῶν ἡδονῶν εἶναι ἡ σωφροσύνη[1]. γ') τῆς ἀνδρείας, ἀφοῦ καὶ τὸν Ἄρην,

1. Ἔτσι σοφιστικώτατα ὁ ἔρως εἰς μὲν τὴν δευτέραν προκειμένην τοῦ συλλογισμοῦ εἶναι μία τῶν ἐπιθυμιῶν (τῶν ἡδονῶν), εἰς δὲ τὸ συμπέρασμα εἶναι ἠθικὴ προσωπικότης. Παρόμοια λογικὰ σφάλματα ἀπαντοῦν ἀφθονώτατα εἰς τὴν ὅλην ὁμιλίαν. Κατωτέρω π. χ. ταυτίζεται σιωπηρῶς ἡ ἀνδρεία πρὸς τὴν ἰσχύν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν ἀνδρειότερον θεόν, ὑποτάσσει ὁ Ἔρως. δ') τ ῆ ς σ ο φ ί α ς. Ἐδῶ εἶναι διεξοδικώτερος ὁ Ἀγάθων: ὁ Ἔρως εἶναι ὁ πρωτεργάτης κάθε καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς — καὶ τὰ δύο τὰ ὀνομάζει **ποίησιν**. Ἔπειτα ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῶν τεχνῶν ὑπὸ τῶν ἄλλων θεῶν, ἀφοῦ κάθε τὶ ἐφευρισκόμενον πρέπει πρῶτα νὰ τὸ ἐπιθυμήσουν, καὶ ἀφοῦ προϋπόθεσις τῆς ἐφευρέσεως αὐτῆς ἦτο ἡ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν θεῶν.

Καθὼς βλέπει κανείς, ἡ μορφὴ τοῦ Ἔρωτος ποὺ ζωγραφίζει ὁ Ἀγάθων — καὶ ὁ ποιητὴς περιγράφει τὸν Ἔρωτα ὡς πρόσωπον, ὄχι ὡς θεσμὸν — εἶναι ἡ παραδεδομένη μορφὴ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης, ὅπως τὸν βλέπομεν εἰς τὴν τέχνην ἀπὸ τοῦ 4. αἰῶνος καὶ ἑξῆς, καὶ ὅπως μᾶς τὴν ἐπανέφερε τῆς Ἀναγεννήσεως ἡ ἐποχή. Ὡς πρότυπον, ὅπως πολὺ ὡραῖα θὰ παρατηρήσῃ ὁ Σωκράτης 204c, ἐχρησίμευσε τὸ ἐρώμενον πρόσωπον, ὄχι ὁ φορεὺς τοῦ αἰσθήματος ἔρως, ὁ ἐραστής. Ὁπωσδήποτε θὰ ἦτο μία παράλειψις, ἂν ἀπὸ τὴν πολύφωνον αὐτὴν ὑμνολογίαν πρὸς τὸν Ἔρωτα ἀπουσίαζεν ἡ κοινῶς ἰσχύουσα ἀντίληψις περὶ τοῦ ὡραίου θεοῦ — καὶ ποῖος ἄλλος παρὰ ἕνας ποιητὴς ἦτο καταλληλότερος νὰ συνθέσῃ τὸν ὕμνον πρὸς τὸν θεὸν αὐτόν, μὲ τὴν μεγαλόστομον, ἀλλὰ καὶ θολὴν λογικῶς μουσικότητα τῆς ὑμνολογικῆς ποιήσεως τοῦ 400 π. Χ.[1], τὴν τόσον ἀπέχουσαν ἀπὸ τὴν αὐστηράν, τὴν δωρικὴν λιτότητα τῶν πινδαρικῶν παιάνων; Ἡ παταγώδης ἐπιδοκιμασία τῶν παρισταμένων ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἀνταπεκρίθη πλήρως πρὸς τὴν καλαισθησίαν τῆς ἐποχῆς του[2] — καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, διότι πρόκειται περὶ τῶν προτιμήσεων μιᾶς ἐποχῆς, ὄχι ἑνὸς προσώπου, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ὁ Πλάτων, τοῦ Ἀγάθωνος τὸν λόγον νὰ ὑποβάλῃ ὑπὸ ἔλεγχον ἀμείλικτον.

1. Ἡ μουσικότης χαρακτηρίζει τὸν λόγον τοῦ Ἀγάθωνος ἰδιαιτέρως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πλαστικότητα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀριστοφάνους· ἐδῶ κεῖται ἡ βαθυτέρα διαφορὰ τῶν δύο ποιητῶν.

2. Τὴν ἐντύπωσιν ποὺ ἄφηναν εἰς τοὺς συγχρόνους τοιούτου εἴδους ρητορικὰ κατασκευάσματα περιγράφει μὲ κωμικὴν ὑπερβολὴν ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Μενέξενον 235bc.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Φυσικὰ τὰ θετικὰ στοιχεῖα εἰς ἀξιολόγους ἰδέας καὶ ψυχολογικὰς παρατηρήσεις δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν λόγον. Τὴν διάκρισιν τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ἀνάγκης θὰ ἐπανεύρωμεν εἰς τοῦ Τιμαίου τὴν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ **Νοῦ**, ποὺ δημιουργεῖ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἁρμονίαν, καὶ τῆς **Ἀνάγκης**, τῆς ὠμῆς μηχανικῆς αἰτιότητος. Ἡ ὑγρότης τοῦ ἔρωτος, ποὺ εἰσδύει ἢ ἐξαφανίζεται ἀπαρατήρητος εἰς τὴν ψυχὴν (196a), ὁ ἔρως ὡς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν βίαν (196b) ἢ τὴν ἀσχημοσύνην (195a), εἶναι ὡραῖαι ψυχολογικαὶ διαπιστώσεις. Τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ἔρως στρέφεται πρὸς τὸ καλὸν θὰ παραλάβῃ κατόπιν ὁ Σωκράτης, διὰ ν' ἀναπτύξῃ εὐρύτερον καὶ βαθύτερον· συμφωνεῖ δὲ πρὸς ὅ,τι κατόπιν θὰ ὑποστηρίξῃ ἡ Διοτίμα (209d) ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἔρως εἶναι ἐμπνευστὴς τῆς ποιητικῆς καὶ πάσης ἄλλης δημιουργίας (196e).

Ἐντούτοις ὁλόκληρος ὁ λόγος — δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία — εἶναι μία παρῳδία τῆς συγχρόνου ρητορικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων ὄχι ἀδίκως ἀνεγνώριζε τὸν ἰσχυρότερον ἀντίπαλον τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἀληθείας στηριζομένης παιδείας. Ἀπ' αὐτὴν παραλαμβάνει, ὅπως εἴδαμεν, τὴν λογικὴν τῶν ἀκριβολόγων ὑποδιαιρέσεων, ὡσαύτως τὴν ἀφθονίαν τῶν φραστικῶν σχημάτων, ποὺ ἐνθυμίζουν εἰς τὸν Σωκράτη 198c τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Γοργίου[1], ἀπ' αὐτὴν προ-

1. Εἶναι τὰ λεγόμενα γοργίεια σχήματα, ὅπως αἱ ἀντιθέσεις, τὰ ἰσόκωλα, πάρισα, παρόμοια, ὁμοιοτέλευτα, π. χ. **πρῶτον μὲν εἰπεῖν — ὡς χρή με εἰπεῖν — ἔπειτα εἰπεῖν**, ἰδίως δὲ εἰς τὸ δεύτερον μέρος 197de: **πρᾳότητα μὲν πορίζων - ἀγριότητα δ' ἐξορίζων· θεατὸς σοφοῖς - ἀγαστὸς θεοῖς** κλπ. Ἔπειτα τὸ χιαστὸν σχῆμα π. χ. 196b. **Ὁ Ἔρως οὔτε ἀδικεῖ οὔτε ἀδικεῖται, οὔτε ὑπὸ θεοῦ οὔτε θεόν, οὔτε ὑπ' ἀνθρώπου οὔτ' ἄνθρωπον.** Αἱ παρηχήσεις, π. χ. πῶς παίζει μὲ τοὺς φθόγγους **φ ν γ λ** εἰς τοὺς στίχους 197c (πρβλ. σ. 113, 6) ἢ 197d **ἐν πόνῳ, ἐν φόβῳ, ἐν πόθῳ, ἐν λόγῳ**. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα λέγεται θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς, καὶ ἡ φράσις ταλαντεύεται ὅπως τὸ ἐκκρεμές: **φιλόδωρος εὐμενείας - ἄδωρος δυσμενείας, ἐπιμελὴς ἀγαθῶν - ἀμελὴς κακῶν.** Ἀνάλογα παραδείγματα ἔχομεν καὶ εἰς τὰ γνήσια ἔργα τοῦ Γοργίου, π.χ. Ἐπιτάφιος fr. 6 Diels: **θεράποντες μὲν τῶν ἀδίκως δυστυχούντων, κολασταὶ δὲ τῶς ἀδίκως εὐτυχούντων, αὐθάδεις πρὸς τὸ συμφέρον, εὐόργητοι πρὸς τὸ πρέπον, τῷ φρονίμῳ τῆς**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

έρχετ' ἐπίσης τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, μὲ τὴν ἀνεύθυνον καὶ ἐπιφανειακὴν ὡραιολογίαν της. Διότι ὁλόκληρος ὁ λόγος εἶναι καθαρὰ «φιλολογία». Τὸ ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἀγάθων εἰς τὸν ἐπίλογον. Ὅταν λέγῃ, ὅτι τὸ ἔργον του μετέχει **τὰ μὲν παιδιᾶς, τὰ δὲ σπουδῆς μετρίας** (197e), ὑπενθυμίζει συνειδητὰ τὸν ἐπίλογον τῆς **Ἑλένης**, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Γοργίας πνευματωδέστατα πραγματεύεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐνοχῆς τῆς Ἑλένης, καὶ τελειώνει ὅτι τὸ ἔργον του εἶναι **Ἑλένης μὲν ἐγκώμιον, ἐμὸν δὲ παίγνιον.** Μ' αὐτὸ δὲν θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸ ἐγκώμιόν του ὑπῆρξεν ἁπλῆ παραδοξολογία, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρξεν αὐτοσκοπός. Ὅπως τὸ παιχνίδι, κατὰ θεμελιώδη διαφορὰν ἀπὸ τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν, γίνεται χάριν τῆς ἐνεργείας καὶ μόνης, ἀνεξαρτήτως ἂν θὰ προκύψῃ συγκεκριμένον ἔργον, ὑλικὸν ἢ ἠθικόν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ ἐγκώμιον αὐτὸ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ὁ Ἔρως κυρίως ἢ ἡ ὠφέλεια τῶν ἀκουόντων, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνέργεια τοῦ νοῦ καὶ τοῦ καλάμου καὶ ἡ ἐπίδειξις τῆς δεξιοτεχνίας των εἶναι ὁ μοναδικός του σκοπός[1]. Εἶναι ἡ θεωρία,

---

γνώμης παύοντες τὸ ἄφρον τῆς ῥώμης, ὑβρισταὶ εἰς τοὺς ὑβριστάς, κόσμιοι εἰς τοὺς κοσμίους, ἄφοβοι εἰς τοὺς ἀφόβους, δεινοὶ ἐν τοῖς δεινοῖς κλπ. Τοῦ φραστικοῦ αὐτοῦ τρόπου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέκυψεν ἡ ὁμοιοκαταληξία καὶ ἡ νεωτέρα γενικῶς στιχουργική, δείγματα πλούσια παρέχει, διὰ νὰ ὑπενθυμίσω γνωστὸν παράδειγμα, ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος.

Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὸν φραστικὸν τρόπον τοῦ Γοργίου εἶναι κυρίως ἕνα ὕφος κατ' ἐπικράτησιν ὀ ν ο μ α τ ι κ ό ν, ὄχι ρ η μ α τ ι κ ό ν. Ἀποφεύγει δηλαδὴ τὴν χρῆσιν τῶν ρημάτων (εἰς ὅλον τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου ἔχομεν ἕνα **ἐστὶν** μόνον καὶ τὰ **κενοῖ-πληροῖ, χρὴ-ἔδει**· ἀντὶ τῶν ρημάτων προτιμῶνται ἐπίθετα ἢ μετοχαὶ ποὺ ἐκφράζουν τὴν ἐνέργειαν ὡς ἰδιότητα) καὶ γενικῶς ὅλων τῶν λέξεων ποὺ ἐκφράζουν ἀκριβεῖς λογικὰς σχέσεις, τῶν ἐπιρρημάτων, τοῦ ἄρθρου, τῶν συνδέσμων κλπ. Ἔτσι μὲ τὴν λογικὴν αὐτὴν ἀοριστίαν ἐνισχύεται ἡ μουσικότης καὶ ἡ συναισθηματικότης τοῦ ὅλου, καὶ ὁ λόγος μεταβάλλεται εἰς παρέλασιν παραστάσεων καὶ εἰκόνων πολυχρώμων.

1. Ἡ σύγκρισις τῆς τέχνης μὲ τὸ παιχνίδι δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν γνωστὴν βαθυστόχαστον θεωρίαν τοῦ Schiller περὶ τῆς φύσεως τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Οὔτε μὲ τὴν **παιδιάν**, μὲ τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ γέρων ὁ Πλάτων (Νόμ. 644d, 803c κ.ἄ.) νὰ συγκρίνῃ τ' ἀνθρώπινα πράγματα· ἐκεῖ ἡ ἀντίθεσις γίνεται μὲ τοῦ θεοῦ τὴν βουλήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τέχνη, καὶ ὄχι μόνον ἡ τέχνη (ἡ ρητορικὴ ἐνεφανίζετο ὡς πλήρης μέθοδος παιδείας) ἔχει μορφικὸν ἀποκλειστικῶς χαρακτῆρα, τὸ ἴδιον αἰσθητικὸν δόγμα τῆς τέχνης διὰ τὴν τέχνην (l'art pour l'art), τὸ ὁποῖον εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐκινδύνευσε νὰ καταβιβάσῃ τὴν τέχνην εἰς ἕνα σύστημ' ἀνευθύνων ἀκροβατισμῶν πνευματωδίας χωρὶς πνευματικότητα καὶ αἰσθηματολογίας χωρὶς αἴσθημα[1].

Ἔτσι ἕνα πρόβλημα θεμελιῶδες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὁ ἔρως, ἐκτρέπεται εἰς ἀντικείμενον ἀφιλοσοφήτου καὶ πομφολυγώδους λυρισμοῦ, καὶ ἡ ἀνεπιφύλακτος ἐπιδοκιμασία παρ' ὅλων καθιστᾷ περισσότερον ἀκόμη ἐπιβεβλημένην τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Σωκράτους, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ φῶς καὶ ἡ αὔρα τῆς ἀληθείας θὰ διασκορπίσουν τὴν ἀχλὺν καὶ τὰ μύρα τῆς καλλωπισμένης ψευδολογίας. Τὴν ρητορικὴν τῆς γλώσσης θ' ἀντικαταστήσῃ τώρα ἡ ρητορικὴ τῆς ψυχῆς, ἁπλῆ, λιτή, ὅπως ἐκείνη· τὰ λόγια ὁ λόγος.

9. ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ὁ Σωκράτης παρὰ Πλάτωνι εἶναι θέμα τεραστίων διαστάσεων. Ὅλοι οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος, ἀκόμη καὶ τῶν τελευταίων του ἐτῶν οἱ διάλογοι, θὰ ἐχρειάζετο ν' ἀναλυθοῦν, διότι ὅλοι προσθέτουν εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωκράτους ὡς προσωπικότητος ἢ ὡς διανοουμένου. Ὁ καθένας ἐνισχύει τὴν εἰκόνα, ποὺ μᾶς προσφέρει ὁ ἄλλος· ἀλλὰ τὴν ἐνισχύει μὲ τὸν τρόπον ποὺ μᾶς ἐνισχύει τὴν εἰκόνα μιᾶς δυνατῆς καὶ πλουσίας προσωπικότητος ἡ ὁλονὲν στενωτέρα ἐπικοινωνία, ὄχι μὲ τὸ νὰ ἐπανέρχωνται τὰ ἴδια ἀκριβῶς στοιχεῖα, ὥστε νὰ ἔχῃς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὴν ἔχεις ἀποστηθίσει πλέον· ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ προεκτεί-

1. Εἰς τοὺς χρόνους μας παρατηρεῖται ἡ σωτηρία ἀντίδρασις ἀλλὰ καὶ ἡ χονδρόκοπος ἀβελτερία, ἡ ὁποία τάσσει τὸν καλλιτέχνην εἰς ὑπηρέτην τῆς πολιτικῆς· τί θὰ γράφῃ, δὲν τοῦ ὑπαγορεύει πλέον ἡ Μοῦσα, τὸ δαιμόνιον ἢ ὅπως ἄλλως πρέπει νὰ ὀνομασθῇ αὐτὸ ποὺ κάμνει καλλιτέχνην τὸν καλλιτέχνην, ἀλλὰ τὸ γραφεῖον τοῦ κόμματος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νωντ' αἱ διαστάσεις της εἰς πλάτος καὶ εἰς βάθος, ὥστε νὰ αἰσθάνεσαι παρ' ὅλην τὴν ἑνότητα, ἢ μᾶλλον ἐξ αἰτίας αὐτῆς, πόσον εἶναι ἀνεξάντλητος. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ ἐδῶ· θὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὸν Σωκράτη τοῦ Συμποσίου.

Ἤδη εἰς τὸν π ρ ό λ ο γ ο ν ρίπτεται τὸ ὄνομά του ἐκ τῶν πρώτων 172a, καὶ μετ' ὀλίγον τὸ ὅλον περιεχόμενον τοῦ Συμποσίου, χαρακτηρίζει ὁ Γλαύκων **τοὺς τοῦ σοῦ ἑταίρου λόγους** 172b. Ἀκόμη καὶ ἡ αὐτοπροσωπογραφία, ποὺ μᾶς δίδει ὁ Ἀπολλόδωρος, ἐξαίρει ἐμμέσως τὴν σημασίαν τοῦ Σωκράτους διὰ τὴν συγκέντρωσιν εἰς τοῦ Ἀγάθωνος· εἰδεμὴ δὲν θὰ ἐδείκνυεν ὁ φανατικὸς ἐκεῖνος τόσον ἐνδιαφέρον νὰ συγκρατήσῃ καὶ τὰς ἐλαχίστας της λεπτομερείας.

Εἰς τὴν ε ἰ σ α γ ω γ ὴ ν μᾶς παρουσιάζεται αὐτοπροσώπως. Ἔχει σήμερον περιποιηθῆ ἐξαιρετικὰ τὴν ἐμφάνισίν του· εἶναι ὑποδεμένος καὶ λουσμένος. Ὁ ἴδιος μᾶς λέγει διατί· πρόκειται νὰ ἐπισκεφθῆ ἕναν ὡραῖον. Ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ τέλος θὰ ἐννοήσῃ τὸν βαθύτερον λόγον: ὁ θριαμβευτὴς τῆς ἡμέρας, ὁ μεγάλος μυσταγωγὸς εἰς τὴν πανήγυριν τῆς ἀγάπης, πρέπει καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι ἐξαιρετική, εἶναι **ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα,** ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Ὁ κατόπιν διάλογος μὲ τὸν Ἀριστόδημον δὲν ἔχει φιλοσοφικὸν χαρακτῆρα· εἶναι μία χαριτολόγος causerie, ἀληθινὸν προανάκρουσμα τοῦ τόνου, τὸν ὁποῖον θὰ κρατήσῃ εἰς ὁλόκληρον τὸ συμπόσιον ὁ Σωκράτης. Δὲν θὰ εἶναι ἀπόψε ὁ σοβαρὸς ἐρευνητὴς φιλοσοφικῶν προβλημάτων — δι' αὐτὸ κανένας ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων του μαθητῶν δὲν παρίσταται — οὔτε ὁ ἐπίφοβος ἀντιλογικός, ποὺ ξεσκεπάζει μὲ ἀμείλικτον εὐγένειαν κάθε δοξοσοφίαν εἰς περιπετειώδεις μονομαχίας μὲ ὑπερφιάλους σοφιστὰς —καὶ αὐτοὶ λείπουν ἀπόψε—οὔτε ὁ δίκαιος ὁ καταφρονητὴς τοῦ θανάτου—λείπει κάθε ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν θάνατόν του. Εἶναι ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος μέσα εἰς μίαν φιλικὴν συγκέντρωσιν, ἔχει σήμερα πολλὴν εὐθυμίαν—τὸ δείχνει εἰς τὰ εὐφυολογήματά του μὲ τὸν Ἀριστόδημον ἢ τὸν Ἀγάθωνα — καὶ πρόθυμος εἶναι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ μὴ συζητήσῃ τίποτε, ἀλλὰ νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὸ περιβάλλον — κανένα περιβάλλον δὲν εἶναι δι' αὐτὸν ἀνίερον — ν' ἀστειευθῇ καὶ νὰ διασκεδάσῃ ὡς ἕνας ἐκ τῶν πολλῶν, νὰ πίῃ ἐνδεχομένως ἄφθονον κρασί. Εἶναι ὁ Σωκράτης ἔξω τοῦ ἐπαγγέλματός του, θὰ ἔλεγε κανείς.

Ἕνας ἐκ τῶν πολλῶν... Καὶ ὅμως αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, ὅσον καὶ ἂν συνειδητὰ ἀποφεύγει κάθε τὶ ποὺ θὰ ἐπρόδιδε τὴν ὑπεροχήν του ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι θεῖον· ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἔρωτος, καὶ ὁ ἔρως εἶναι δαίμων. Καὶ ἔτσι μέσ' ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κοινῶν ἀνθρώπων προβάλλει ὁ φιλόσοφος, ξένος ἀπὸ τὸν κόσμον, αὐτὸς ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς τὸν κόσμον, ἀπομονωμένος εἰς τὴν ἀνωτερότητά του, αὐτὸς ποὺ κλείνει μέσα του δι' ὅλους θησαυροὺς τρυφερότητος καὶ φιλανθρωπίας. Ἐδῶ κεῖται ἡ παραδοξότης τοῦ Σωκράτους, ἡ **ἀτοπία** του [1], ἡ ὁποία θ' ἀποτελέσῃ τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς προσωπογραφίας του εἰς τὸ Συμπόσιον, ἰδίως εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Μ' ἕνα κτυπητόν, ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικόν, καθὼς φαίνεται, τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους παράδειγμα μᾶς παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἤδη τὴν **ἀτοπίαν** αὐτήν: ὁ Σωκράτης συγκεντρωμένος εἰς τὰς σκέψεις του καθυστερεῖ καὶ λησμονεῖται εἰς τὸ πρόθυρον τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Πλάτων προαναγγέλλει μαζὶ καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν κατόπιν διήγησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου [2], καὶ ταυτοχρόνως δημιουργεῖ τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ μυστηριώδους, ἐντὸς τῆς ὁποίας πρέπει τὰ μυσταγωγήματα τῆς Διο-

1. Καὶ **ἀτοπία** σημαίνει νὰ μὴν ἔχῃς θέσιν (**τόπον**) εἰς τὴν συνήθη εἰκόνα περὶ τῶν ἀνθρώπων.

2. Αὐτὸ κάμνει ὁ Πλάτων καὶ ἀλλοῦ. Ὅ,τι λέγει ὁ Ἐρυξίμαχος διὰ τὴν ἀντοχὴν τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν οἰνοποσίαν 176c, ἐπιβεβαιώνει τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου 220a καὶ τὴν διήγησιν τοῦ Ἀριστοδήμου 223d. Ὑβριστὴν λέγει ὁ Ἀγάθων τὸν Σωκράτην 175e· θὰ τὸ ἀναπτύξῃ κατόπιν παραστατικώτερον ὁ Ἀλκιβιάδης 215b, 216e, 219c.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τίμας ν' ἀκουσθοῦν.Ἰδιαιτέρως ὅμως ἐπιτυγχάνει κατὰ τρόπον φυσικὸν νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμποσίου, ποὺ θὰ εἶναι κατόπιν ὁ στίβος τοῦ θριάμβου του, προτοῦ νὰ εἰσέλθῃ ὁ Σωκράτης. Ἔτσι θὰ δοκιμάσῃ ἄμεσα, μέσ' ἀπό τὴν ψυχὴν τῶν συμποτῶν, ὄχι διὰ τῆς ἀφηγήσεως, τὴν ἀνησυχίαν τοῦ Ἀγάθωνος, τὴν περιέργειαν καὶ τὴν προσδοκίαν τῶν ἄλλων. Καὶ ὅταν ὁ Σωκράτης ἐμφανίζεται εἰς τὴν εἴσοδον τελευταῖος—τελευταῖος ὄχι ἀπὸ ματαιόδοξον ἐπιθυμίαν ν' ἀφήσῃ νὰ τὸν περιμένουν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας, πρὸ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔργον περισσότερον ἐπεῖγον—καὶ οἱ καλεσμένοι διακόπτουν τὸ φαγητὸν διὰ νὰ συγκεντρώσουν τὰ βλέμματά των πρὸς αὐτόν, θὰ τὸν ἀντικρύσῃ ὁ ἀναγνώστης μὲ τὰ μάτια ὅλων μαζὶ τῶν παρισταμένων θαυμαστῶν καὶ γνωρίμων, μὲ τὰ μάτια τῶν δούλων ἀκόμη, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ παράξενος αὐτὸς καλεσμένος γίνετ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αἴνιγμα. Καὶ ἡ ἐντύπωσις ποὺ ἀφήνει, καὶ προτοῦ ἀκόμη νὰ ὁμιλήσῃ, εἶναι τόσον βαθεῖα, τόσον ζωηρά, ὥστε δὲν χρειάζεται νὰ προβάλλῃ κάθε τόσον, ὅπως ὁ Ἐρυξίμαχος, διὰ νὰ καθιστᾷ αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν του.

Μ' ἕνα φιλοφρόνημα πρὸς τὸν Ἀγάθωνα ἀποφεύγει ὁ Σωκράτης δεξιώτατα νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις περὶ τοῦ προβλήματος, ποὺ τὸν ἐκράτησε συλλογισμένον τόσην ὥραν 175d, καὶ ἡ παρθενικὴ αὐτὴ συστολή, μὲ τὴν ὁποίαν ἀποφεύγει ὁ ἀναζητητὴς αὐτὸς τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν γεγονότων τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, ἐπαυξάνει ἀκόμη τὸ μυστήριον. Ἀλλ' ἤδη εἰς τὴν φιλόφρονα ὑπεκφυγὴν παρεμβάλλεται ἡ μεγάλη ἀλήθεια: ἡ σοφία, αὐτὸ ποὺ ἐζήτησεν ὁ Σωκράτης εἰς ὅλην του τὴν ζωήν, αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον ἀπέθανε, δὲν εἶναι κάτι ποὺ μεταδίδεται μηχανικῶς κατὰ τὸν νόμον τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων, ὅπως φαντάζεται ὁ Ἀγάθων καὶ θὰ πιστεύῃ κατόπιν ὁ Ἀλκιβιάδης. Ἔτσι μεταδίδονται αἱ γνώσεις καὶ ὅλη ἡ σοφία τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ρητόρων, αὐτὴ ποὺ εἶναι ἐξωτερικότης μόνον καὶ ὑλικὸν πνευματικῆς ζωῆς. Τοῦ Σωκράτους ἡ σοφία εἶναι **λόγος**, εἶναι ζωή· δὲν μεταδίδεται, κατακτᾶται — πῶς; τὴν ἀπάντησιν θὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δώση κατόπιν ὁ λόγος του· ἐδῶ ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀρνητικὴν μόνον διαπίστωσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον τοῦ Συμποσίου τίθετ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὸ ἔμβλημα τοῦ περὶ σοφίας διαγωνισμοῦ μεταξὺ τοῦ Ἀγάθωνος, τοῦ πρώτου εἰς τὴν σοφίαν ὅπως θὰ κηρύξη μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλκιβιάδης 212e, καὶ τοῦ Σωκράτους, ἢ μᾶλλον μεταξὺ τῆς σοφίας, ὅπως τὴν ἐνσαρκώνει ὁ Ἀγάθων[1], τῆς θνητῆς καὶ ἀνεγνωρισμένης καὶ ἐπιβραβευομένης, καὶ τῆς θεϊκῆς, ὅπως τὰ ὄνειρα ποὺ στέλλουν οἱ θεοί, καὶ ἀμφισβητουμένης (ὅπως τὰ ὄνειρα) σοφίας τοῦ φιλοσόφου 175e. Ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς θ' ἀποβῇ εἰς τὴν κρίσιν τῶν παρισταμένων ὑπὲρ τοῦ Ἀγάθωνος. Τοῦ Σωκράτους τὴν ὁμιλίαν ἐπαινοῦν ἁπλῶς τινες 212b, ἐνῷ εἰς τοῦ Ἀγάθωνος τὸν λόγον **πάντες ἀνεθορύβησαν** 193a. Ἀλλὰ δικασταὶ δὲν πρόκειται νὰ εἶναι οἱ συμπόται. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἐπεκαλέσθη δικαστὴν τὸν Διόνυσον, τὸν προστάτην τῆς τέχνης του. Καὶ τοῦ Διονύσου ἡ κρίσις, ἀληθινὴ ὡς κρίσις θεοῦ, ὁμιλεῖ μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ μεθυσμένου Ἀλκιβιάδου τὸ στόμα, ὁ ὁποῖος, στεφανώνων τὸν Σωκράτη μὲ τὰς ταινίας ποὺ ἐστεφάνωσε πρὸ ὀλίγου τὸν Ἀγάθωνα, ἀνακηρύττει, ὅτι ὁ φιλόσοφος **νικᾷ ἐν λόγοις πάντας ἀνθρώπους, οὐ πρῴην ἀλλ' ἀεὶ** (213e). Ὁ Ἀγάθων εἶναι τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ὁ Σωκράτης εἶναι τῆς ζωῆς ὁ ἥρως.

Ἀμέσως κατόπιν ὁ Σωκράτης ἀποσύρεται. Ἀφήνει εἰς τὸν Ἐρυξίμαχον τὸν σχολαστικὸν τὴν φροντίδα νὰ διώξη τὴν αὐλητρίδα, νὰ συστήση μετρίαν οἰνοποσίαν, νὰ προτείνη τὸ θέμα[2]. Καὶ κατόπιν ὁ Σωκράτης σιωπᾷ. Ἀκολουθοῦν οἱ λόγοι τῶν ἄλλων, γεμᾶτοι ἀπὸ

1. Καὶ ἀντιπροσωπεύει ὁ Ἀγάθων ἐδῶ τὴν σοφίαν ὁλοκλήρου τοῦ πρώτου μέρους τοῦ διαλόγου. Τώρα ἐννοοῦμεν, διατί, τῶν δύο τούτων οἱ λόγοι τοποθετοῦνται πλησίον καὶ διατί ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸν Ἀγάθωνα ἰδιαιτέρως ἐξαίρεται.

2. Θὰ ἦτο ἀνάξιον τῆς μετριοφροσύνης του νὰ προτείνη θέμα, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἰδικήν του ὁμολογίαν 177d, κατέχει. Μὲ τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν τοῦ οὐδὲν εἰδότος ἡ προσδοκία τοῦ ἀναγνώστου πάντως ἐπαυξάνεται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εὐφυεστάτας παρατηρήσεις καὶ γνήσιον αἴσθημα· ὁ Σωκράτης δὲν λέγει τίποτε. Καὶ ὅμως οὔτε στιγμὴν δὲν λησμονοῦμεν, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἐκφωνοῦνται ἐνώπιον τοῦ Σωκράτους, ὅτι τοὺς παρακολουθεῖ προσεκτικὰ ἐκεῖνος, ἂν θὰ ὁμιλήσουν πράγματι **ἱκανῶς καὶ καλῶς** 177e. Ἔτσι καὶ σιωπῶν δεσπόζει εἰς τὸν νοῦν μας, κυριαρχεῖ μέσα εἰς τὴν συγκέντρωσιν, ὅπως ἐκυριαρχοῦσεν εἰς τὰ πνεύματα καὶ ὅταν ἀπουσίαζε. Τόσον ἀνεξάλειπτα κατώρθωσεν ὁ συγγραφεὺς νὰ μᾶς ὑποβάλῃ τὴν ἀκαταμάχητον μαγείαν τῆς προσωπικότητός του!

Τὸν λόγον λαμβάνει καὶ πάλιν ὁ Σωκράτης ὀλίγον πρὸ τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀγάθωνος. Ὁ Πλάτων γνωρίζει ν' ἀναζωογονῇ τὴν προσδοκίαν τοῦ ἀναγνώστου, χωρὶς νὰ κάμνῃ κατάχρησιν αὐτῆς· ἔτσι καὶ ἐδῶ σπεύδει νὰ μᾶς προειδοποιήσῃ, ὅτι εἶναι ὁ προτελευταῖος λόγος, καὶ νὰ μᾶς ὑπενθυμίσῃ τὸν αὐστηρὸν διαλεκτικόν, ὅστις θ' ἀκούσῃ σιωπῶν τὸ ρητορικὸν πεζοτράγουδον τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ. Ὁ Σωκράτης ἀνησυχεῖ, ἂν θὰ ἔχῃ τίποτε νὰ προσθέσῃ εἰς ὅσα ὡραῖα ἐλέχθησαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀναγνώστου ἡ ἀγωνία μεγαλώνει. Ὄχι διότι πιστεύει εἰς τὰ σοβαρὰ τὴν φιλάρεσκον αὐτοϋποτίμησιν τοῦ Σωκράτους· οὔτε στιγμὴν δὲν ἀμφιβάλλεις, ὅτι ἀρκεῖ ν' ἀνοίξῃ ἐκεῖνος τὸ στόμα του, καὶ ὅλα τὰ προηγούμενα θὰ ὠχριάσουν ἐνώπιόν του. Ἀλλὰ ἡ περιέργειά σου εἶναι μεγάλη, τί ἀκριβῶς θὰ εἰπῇ, πρός ποίαν διεύθυνσιν εὑρίσκεται τὸ ἀκόμη ὑψηλότερον ἐπίπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἀμφιβάλλεις πῶς θὰ σ' ἀναβιβάσῃ. Καὶ σὰν νὰ παίζῃ, θαρρεῖς, ὁ Σωκράτης μὲ τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἀναγνώστου, καὶ μαζὶ σὰν νὰ θέλῃ νὰ ἐκφύγῃ πρὸς τὰ γνωριμώτερα κατατόπια τῆς διαλεκτικῆς — τὸ αἰώνιον κρυφτοῦλι τοῦ εἴρωνος!—ἀρχίζει μὲ φιλοφρονήματα κατ' ἀρχὰς τὴν συζήτησιν μὲ τὸν Ἀγάθωνα, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ συνεχισθῇ. Νὰ ἐλησμονήθη καὶ πάλιν ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας, ὅπως πρὸ ὀλίγου ἀφῃρέθη εἰς τὴν εἴσοδον; Εὐτυχῶς ὁ Φαῖδρος παρεμβαίνει· ἡ συζήτησις διακόπτεται· ἀναπνέομεν. Μετ' ὀλίγον μέσα εἰς τὸν διονυσιασμὸν τοῦ ρητορικοῦ πάθους τοῦ Ἀγάθωνος, ὅπου ἦχοι, εἰκόνες, λέ-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ξεις, φραστικὰ στολίδια, ὁμοιοκαταληξίαι, λογοπαίγνια στροβιλίζονται εἰς ἕνα μεθυσμένον χορόν, λησμονεῖται ὁ ἀναγνώστης μαζὶ μὲ τούς συμπότας, λησμονεῖ καὶ τὴν προσδοκίαν του — διὰ νὰ τὴν αἰσθανθῇ ζωηροτέραν μετὰ τὴν ἀνάνηψιν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν νέα ἐπιβράδυνσις. Ὁ Σωκράτης ἐκφράζει καὶ πάλιν τὰς ἀνησυχίας του, ὅτι δὲν θὰ κατορθώσῃ ν' ἀνταγωνισθῇ τοῦ Ἀγάθωνος τὸν λόγον —μὴ λησμονοῦμεν τήν περὶ σοφίας διαδικασίαν! Ἂν ἠμποροῦσε, θὰ ἔφευγε κρυφά· διότι κινδυνεύει νὰ μείνῃ ἄφωνος ὡς λίθος (198bc). Καὶ μὲ τὸ ἴδιον παιγνιῶδες ὕφος ἐπεκτείνει τὴν κρίσιν εἰς ὅλους τοὺς προηγουμένους λόγους. Ὅλοι ἔχουν συντεθῆ κατὰ τὸν κανόνα τῆς ρητορικῆς: ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα νὰ ἐπισωρεύῃς ἐγκώμια· ἀλλ' ἡ ρητορικὴ ἐργάζεται μὲ τὴν προϋπόθεσιν πῶς θὰ τ' ἀκούσουν οἱ ἀγνοοῦντες[1]. Ἔπειτα ἡ κυρία των προσοχὴ ἐστράφη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καλλιέπειαν καὶ ἐπιβλητικότητα (καλῶς καὶ σεμνῶς). Ὥστε ὁ Ἐρυξίμαχος ἔχει δίκαιον: τὸ θέμα τὸ ἔχουν ἐξαντλήσει οἱ προλαλήσαντες—ἀπὸ ἀπόψεως ρητορικῆς. Ἕνα μόνον μένει διὰ τὸν Σωκράτη — καὶ εἶναι τόσον ἁπλοῦν!—ἡ ἀ λ ή θ ε ι α. Ἔτσι διὰ μιᾶς οἱ προηγούμενοι λόγοι παρουσιάζονται ὡς κάτι ἀρνητικὸν καὶ ὁλόκληρος ἡ αἰσθηματολογία των ὡς ἀνεδαφική, ἀφοῦ δὲν ἔχει ὅ,τι ἐξασφαλίζει νόημα καὶ διάρκειαν εἰς κάθε εἴδους συγκίνησιν: τὴν ἀλήθειαν. Ἡ περιέργεια τοῦ ἀναγνώστου αὐξάνει· πρόκειται ν' ἀκούσῃ κάτι ὄχι ἁπλῶς ἀνώτερον ἀπὸ τὰ λεχθέντα, ἀλλὰ καὶ τελείως διαφορετικόν. Καὶ αἰσθάνεται ὁ ἀναγνώστης μαζὶ μὲ τοὺς παρισταμένους τὴν ἀγωνίαν κατ' ἀρχάς, ἂν θὰ τηρήσῃ ὁ

1. Νέα διάψευσις τοῦ Ἀγάθωνος: ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν γνώμην τῶν ὀλίγων καὶ φρονίμων 194b, καὶ ὅμως μεταχειρίζεται μέσα προωρισμένα διὰ τοὺς ἀκρίτους καὶ τοὺς πολλούς. Ὁ Γοργίας 459a ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ρήτωρ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ· ἡ ὁμιλία τῆς Διοτίμας τ' ἀποδεικνύει ἐμπράκτως καὶ διὰ τὸν Ἀγάθωνα, ἀλλὰ λόγοι καλῆς συμπεριφορᾶς δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν Σωκράτη ρητῶς νὰ τὸ διατυπώσῃ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Σωκράτης τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ τὴν ἀνακούφισιν μαζί, ὅταν ἐπὶ τέλους ἀποφασίζῃ νὰ ὁμιλήσῃ[1]. Ἔτσι ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει ἀκόμη καὶ εἰς ἕνα ἔργον χωρὶς συζητήσεις καὶ ἀγῶνας νὰ εἰσάγῃ περιπέτειαν δραματικήν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀποδεχθῇ ὅ,τι ἔχει νὰ τοῦ εἰπῇ μ' ἐξυπνημένας ὄχι μόνον τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθήματα.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς Διοτίμας ἡ μορφή, θὰ ἐξετασθοῦν εἰς ἄλλα κεφάλαια τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς[2]. Ἀλλ' ἡ ὁμιλία τοῦ Σωκράτους, ὅσον καὶ ἂν ἀποτελῇ τὸ οὐσιῶδες τοῦ Συμποσίου περιεχόμενον, δὲν εἶναι καὶ ἡ ἀποκορύφωσις. Τῆς Διοτίμας ἡ εἰσαγωγὴ ἔφερεν ἤδη ἕνα διχασμὸν μεταξὺ τοῦ Σωκράτους ὡς προσωπικότητος καὶ τοῦ Σωκράτους ὡς ἰδέας, μᾶς ἔκαμε, πρὸς στιγμὴν ἔστω, νὰ λησμονήσωμεν, συγκεντρωμένοι εἰς τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας τὸ ἀντίκρυσμα, τὸν ἄνθρωπον Σωκράτην. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια περὶ τοῦ ἔρωτος, ὅσον ἀπρόσωπα καὶ ἂν τὴν παρουσιάζῃ ὁ Σωκράτης, δὲν ζῇ ἔξω ἀπὸ τὸ πρόσωπον—εἰδεμή, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μεταγγισθῇ ὅπως ἡ σοφία τῶν σοφιστῶν. Δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀντικειμενικὴ διαπίστωσις ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶδεν ὁ Πλάτων ἐνσαρκωμένον εἰς ἀδιαίρετον καὶ ἀσύγχυτον ἑνότητα εἰς τοῦ διδασκάλου τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ζωήν. Καὶ ἀκριβῶς ἡ ἱστορικὴ ὕπαρξις τοῦ Σωκράτους, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἔρως σὰρξ ἐγένετο (ὁ ἔρως ὅπως τὸν εὐηγγελίσθη πρὸ ὀλίγου ἡ Διοτίμα), ἦτο ἡ μοναδικὴ ἐγγύησις, ὅτι ὅσα θεωρητικῶς ἀνεπτύχθησαν ὡς ἀποκαλύψεις ἢ ἀξιώσεις[3], δὲν εἶν' ἀφῃρημένα ὀνειροπολήματα, ἀλλὰ πραγματικὰ καὶ πραγματοποιήσιμα. Κατὰ τοῦτο ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅπου

1. Ὁ Σωκράτης ἐρωτᾷ τὸν Φαῖδρον, ἂν δέχεται νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον καὶ μὲ λέξεις προχείρους—καὶ ἀπαντοῦν ὅ λ ο ι οἱ ἄλλοι 199b. Ὑποχωροῦν εὐχαρίστως· πρόθυμοι εἶναι καὶ διαλεκτικὴν συζήτησιν νὰ δεχθοῦν, φθάνει νὰ ὁμιλήσῃ.

2. II § 10 καὶ III.

3. Μὴ λησμονοῦμεν ὅτι τῆς Διοτίμας ὁ λόγος δὲν ἔχει χαρακτῆρα δ ι α λ ε κ τ ι κ ῆ ς, ἀπροσώπου δηλαδὴ καὶ ἀντικειμενικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ μυσταγωγίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐγκωμιάζεται πλέον ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης, ὄχι ὁ Ἔρως, δὲν ἀποτελεῖ εἰς τὸ βάθος ἐκτροπὴν ἀπὸ τοῦ θέματος· εἶναι ἡ φυσική, ἡ λογικῶς ἀναγκαία συνέχεια τοῦ θέματος, ἡ ἀποκορύφωσις μᾶλλον τοῦ Συμποσίου, ὅπου τῆς Διοτίμας αἱ ἀποκαλύψεις ζωντανεύουν εἰς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Ἀλκιβιάδου, τὰ λόγια γίνονται ἔργα, ὁ ἔρως γίνεται δρᾶμα, τὸ μεγάλον δρᾶμα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἔτσι καὶ εἰς τὸν Φαίδωνα ἡ σκηνὴ τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν συνέχειαν καὶ ἐπιβεβαίωσιν τῶν φιλοσοφημάτων καὶ μυθολογημάτων περὶ θανάτου[1].

Μεταξὺ ὅμως τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας καὶ τοῦ λόγου τοῦ Ἀλκιβιάδου μεσολαβεῖ σύντομος ἀνάπαυλα. Ὁ Πλάτων τὴν χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ εἰσαγάγῃ τὸν Ἀλκιβιάδην· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀναγνώστης, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου παρηκολούθησε τὴν Διοτίμαν εἰς τὴν ἐπίπονον ἀνάβασιν πρὸς τὰ ὕψη, πρέπει ν' ἀναπαυθῇ, προτοῦ ν' ἀνέλθῃ εἰς νέα ὕψη εὐδαιμονίας καὶ ἡρωϊσμοῦ μὲ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Τὸ τέλος τοῦ λόγου τοῦ Σωκράτους ἀκολουθοῦν μερικαὶ ἐπιδοκιμασίαι τῶν παρόντων, ὄχι τόσον παταγώδεις, ὅπως τοῦ Ἀγάθωνος — χειροκροτεῖ κανεὶς εἰς μίαν μυσταγωγίαν; — ἀλλ' ἀμέσως κατόπιν ἔρχεται ἡ σύγχυσις, τόσον ἀπότομα[2], ὥστε δὲν προφθάνει ὁ Ἀριστοφάνης νὰ παρουσιάσῃ τὰς ἀντιρρήσεις του[3]. Τὴν ἱεροπρεπῆ ἁρμονίαν διακόπτουν τὰ τρελλὰ τῶν μεθυσμένων καμώματα, ὁ θόρυβος τῆς ζωῆς καὶ ἡ χυδαιότης ποὺ πνίγουν τοῦ φιλοσόφου τὴν φωνὴν καὶ τὴν μεταβάλλουν εἰς φωνὴν βοῶντος ἐν ἐρήμῳ, μᾶς ὑπενθυμίζουν πῶς εἶναι θνητός, πῶς εἶναι μόνος.

---

1. Καὶ φυσικὰ τὸ νόημα τῶν διηγήσεων τοῦ Ἀλκιβιάδου προσιτὸν εἶναι μόνον διὰ τὸν παρακολουθήσαντα τοὺς λόγους τῆς Διοτίμας.

2. Ἔτσι μὲ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀτασθαλίαν ἐξαίρεται περισσότερον τὸ ὕψος τῆς ἀποκαλύψεως· ὅπως ἕνα βουνὸν φαίνεται ὑψηλότερον, ὅταν καταπίπτῃ ἀπόκρημνα καὶ κατακόρυφα πρὸς τὴν ἄβυσσον.

3. Εἶναι ἡ μόνη ἀντίρρησις ποὺ παρουσιάζεται· σημεῖον ποίαν ἐξαιρετικὴν θέσιν ἀπονέμει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν ποιητήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁ Σωκράτης ἀποσύρεται τώρ᾽ ἀπὸ τὸ προσκήνιον, εἰς τὸ ὁποῖον προβάλλει τοῦ Ἀλκιβιάδου ἡ μορφή. Ὁ Πλάτων γνωρίζει σοφώτατα νά μοιράζῃ τὸ φῶς τοῦ καλλιτεχνικοῦ προβολέως του· ἀπομακρύνει κάθε μορφὴν σημαντικήν, ὥστ᾽ ἑνιαία καὶ ἀμέριστος νὰ συγκεντρωθῇ ἡ προσοχὴ εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ μόνον· γύρω του δὲν ἠμποροῦν νὰ μείνουν παρὰ σκιαί, καὶ ὁ Σωκράτης δὲν ἠμπορεῖ νὰ παίζῃ τὸν ρόλον τῆς σκιᾶς. Ὁ Σωκράτης παραμερίζει τώρα (ὅπως εἶχε παραμερίσει σιωπηρῶς, διὰ νὰ τοῦ κάμῃ θέσιν εἰς τὸ κρεβάτι), διὰ ν᾽ ἁπλωθῇ ὁλόκληρος καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν παρουσίαν του τοῦ ὡραίου νέου ὁ ἀτάσθαλος χαρακτήρ. Ἔτσι καὶ τοῦ ἀναγνώστου αὐξάνει τὸ ἐνδιαφέρον, τί θὰ συμβῇ, ὅταν θὰ συναντηθοῦν οἱ δύο ἄνδρες, καὶ εἰς τὸ ἐξάφνισμα τοῦ Ἀλκιβιάδου παρουσιάζεται ζωηροτέρα ἡ δαιμονία ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ὁ Σωκράτης ἐξασκεῖ.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν σπεύδει ὁ αἰώνιος εἴρων νὰ διαλύσῃ, νὰ τῆς δώσῃ ἀστείαν τροπήν: ζήτημα ζηλοτυπίας ἐρωτικῆς 213cd. Εἶναι ἡ ἰδία χαρακτηριστικὴ τοῦ Σωκράτους εὐτραπελία—μία μετριοφροσύνη εἰς τὴν ὁποίαν δὲν θυσιάζεται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια—μὲ τὴν ὁποίαν καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐγκωμίου του ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην 222c σπεύδει νὰ ἐπωφεληθῇ κάποιαν τυχαίαν ἐκείνου παρατήρησιν, διὰ νὰ προσδώσῃ χαρακτῆρα γνησίως συμποτικὸν εἰς τὴν ὅλην διήγησιν, διὰ νὰ ματαιώσῃ κάθε σχόλιον τῶν παρισταμένων περὶ τοῦ περιεχομένου: ζήτημα ζηλοτυπίας ἐρωτικῆς καὶ ἐκεῖ.

Αὐτὸ βέβαια δὲν ἐμποδίζει τὸν Ἀλκιβιάδην νὰ στεφανώσῃ τὸν Σωκράτην **ὡς νικῶντα ἐν λόγοις πάντας ἀνθρώπους** 213d. Ὁ ἀναγνώστης ποὺ τὸν ἤκουσε πρὸ ὀλίγου νὰ ὁμιλῇ, ἠμπορεῖ νὰ τὸ μαρτυρήσῃ. Ἀλλ᾽ ὁ δαιμόνιος νεανίας, ποὺ ἔχει μέσα του τὸν Διόνυσον, **ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπησεν** ὁ διδάσκαλος, δὲν χρειάζεται νὰ ἔχῃ ἀκούσει τὸν λόγον ἐκείνου, διὰ νὰ τοῦ ἀπονείμῃ τῆς σοφίας τὸν στέφανον· εἶδεν, ἐκεῖνος μόνος καὶ κανεὶς ἄλλος, τὰ χρυσᾶ τῆς ψυχῆς του ἀγάλματα. Καὶ αὐτοῦ ἡ ἐπιδοκιμασία, τοῦ ἑνὸς καὶ φρονί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μου [1], ἀξίζει πολὺ περισσότερον παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἀμυήτων τὰ χειροκροτήματα, ποὺ σκεπάζουν τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἀγάθωνος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ πόσον διακριτικά, πόσον φευγαλέα μᾶς τὸ παρουσιάζει ὁ συγγραφεύς! Βιάζεται, νομίζεις, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν τύρβην της· καὶ ὅμως ἔτσι ἐπιτυγχάνει ν' ἀφήνῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην ὀξυτέραν τὴν ἐντύπωσιν ποὺ θέλει.

Ἀκολουθεῖ τὸ ἐγκώμιον. Δὲν εἶναι ἡ πλήρης περιγραφὴ τοῦ Σωκράτους — ὁ Πλάτων γνωρίζει πολὺ καλά, ὁλόκληρον δὲν ἀποδίδει καμμία περιγραφὴ τόσον δυνατὴν προσωπικότητα [2]. Ἡ περιγραφὴ ἀνταποκρίνεται πρὸς ὅ,τι μᾶς παρουσίασεν ἤδη ἡ ὑπόλοιπος διήγησις τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ παρασκευή, ἡ ἐκ τῶν προτέρων ἐπαλήθευσις αὐτῶν ποὺ θὰ διηγηθῇ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὄχι τὸν φιλόσοφον, τὸν ἄνθρωπον Σωκράτη, μὲ τὰ συγκεκριμένα του, ἀκόμη καὶ τὰ σωματικά του χαρακτηριστικά, Σωκράτην τὸν Ἀθηναῖον, ὡς φίλον, ὡς πολίτην, ὡς στρατιώτην, ἔξω τοῦ ἔργου ποὺ θὰ ἐθεωρούσαμεν ἡμεῖς ὡς τὸ κύριον: τῆς ἐρεύνης, καί ἐντούτοις κατὰ βάθος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἱερωτέρας του ἀποστολῆς—τὸν Σωκράτην ὄχι εἰς τὸ τί διδάσκει, ἀλλ' εἰς τὸ τί πράττει, εἰς τὸ τί εἶναι, αὐτὸν μᾶς παρουσιάζει ὁ Ἀλκιβιάδης.

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὴν περιγραφὴν αὐτήν, ἡ ὁποία δὲν ἐκτρέπεται ποτὲ εἰς πανηγυρικὸν ἁγίου, ἀλλ' ἀποκαλύπτει τὸ θαῦμα εἰς τὰ λιτότερα γεγονότα τῆς λιτῆς ζωῆς ἑνὸς ἁπλοῦ Ἀθηναίου πολίτου, μία κυρίως ἰδιότης τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σωκράτους προβάλλει: ἡ ἀ τ ο π ί α. Ὄχι πλέον ἡ ἀτοπία εἰς τὴν ἐξωτερικήν του μόνον ἐμφάνισιν καί τὰ παράξενά του καμώματα, ποὺ τὸν κάμνουν γελοῖον μαζὶ καὶ περίεργον: τὰ αἰφνίδια σταματήματα, τὸν παράξενον τρόπον τῶν

1. Ἀφοῦ ἔχει τὴν σοφίαν τὴν δαιμονίαν μέσα του ὁ μεθυσμένος ἀπὸ τὸ κρασὶ καὶ ἀπὸ τὸν ἔρωτα νέος.

2. Πολὺ ὀλιγώτερον ὁ πανηγυρισμὸς τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἰδεώδους ἐναρέτου, ὅπως τῶν κατόπιν φιλοσόφων· τ' ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ ἐξαίρει ὁ Πλάτων, βέβαιος ὅτι ἔτσι ἀναδεικνύει ἀνώτερον (διότι καὶ ζωντανώτερον) τὸν διδάσκαλον.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συζητήσεών του. Ἡ ἀτοπία ἐδῶ περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του τὸν ἐξαιρετικόν: Εἶναι γενναῖος πολεμιστής, καταφρονητὴς τοῦ θανάτου, καὶ ὅμως δὲν φαίνεται νὰ τὸν κινῇ ὅ,τι συνήθως ἀποτελεῖ τὸ ἐλατήριον τοιούτων πράξεων: ἡ φιλοδοξία· ὁ ἴδιος μετὰ μίαν πρᾶξιν αὐτοθυσίας πρωτοστατεῖ νὰ δοθῇ εἰς ἄλλον τὸ ἀριστεῖον 220e. Εἰς τὸ πλῆθος τῶν πανικοβλήτων εἶναι ὁ μόνος ψύχραιμος 221a, μεταξὺ τῶν μεθυσμένων ὁ αἰωνίως νηφάλιος 220a, εἰς τοὺς ριγοῦντας ὁ ἀναίσθητος εἰς τὸ ψῦχος 220b, εἰς τοὺς καταβεβλημένους ὁ ἀκαταπόνητος 219e. Εἶν' ἐραστὴς τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τὸ λέγει· τοῦ σῴζει τὴν ζωήν, ὡς γνήσιος ἐραστὴς 220e, τὸν παρακαλουθεῖ σὰν τὴν σκιὰν καὶ τὰ χάνει ἐμπρός του 216d· καὶ ὅμως ἀποκρούει προσφερόμενον ὅ,τι ὅλους τοὺς ἄλλους ἐραστὰς κινεῖ εἰς τὰς πράξεις αὐτάς, τὴν ἐρωτικὴν ἀπόλαυσιν. Ὅλην του τὴν ζωὴν διέρχεται ἀσχολούμενος καὶ διδάσκων τὴν νεότητα· καὶ ὅμως ἀρνεῖται ὅ,τι κινεῖ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ διδακτικὸν ἔργον, τὸ χρῆμα 219e. Ὅλοι διαφημίζουν τὴν ἀξίαν των, ὁμιλοῦν διὰ τὴν ἐσωτερικότητά των καὶ τὰ αἰσθήματά των· ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ τὰ κρύψῃ καὶ νὰ συγχύσῃ ἐκεῖνον ποὺ θὰ τ' ἀνακαλύψῃ καὶ θὰ τὰ θαυμάσῃ 216e. Ὅλοι προσπαθοῦν μὲ τὰς ὡραιοτέρας καὶ θελκτικωτέρας λέξεις νὰ προσελκύσουν τὴν νεότητα· αὐτὸς μεταχειρίζεται τὰς ταπεινοτέρας καὶ κοινοτέρας ἐκφράσεις, τοὺς σκληροτέρους ἐλέγχους—καὶ ὅμως μαγεύει 221e. Ἀκόμη καὶ ἡ σχέσις του μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην εἶν' ἕνα αἴνιγμα: Ὅλοι ἐζητοῦσαν μὲ κάθε κολακευτικὸν μέσον νὰ κερδίσουν τὴν εὔνοιάν του[1]· αὐτὸς τὸν ταπεινώνει· ἐπαναλαμβάνει πὼς τὸν ἐρωτεύεται, καὶ ὅμως γίνεται, αὐτὸς ὁ ἀσχημάνθρωπος, τὸ ἀντικείμενον τοῦ περιπαθεστέρου ἔρωτος 222b. Δι' ὅλους ἀδιαφορεῖ ὁ Ἀλκιβιάδης, τοὺς μεταχειρίζεται κατὰ τὰς ἰδιοτροπίας του· αὐτὸν μόνον ἐντρέπεται καὶ μισεῖ μαζί, τὸν ἀποφεύγει, ἀλλὰ καὶ τὸν λατρεύει 216bc. Καὶ ὅλ' αὐτὰ χωρὶς καμμίαν

1. Οἱ ἀρχαῖοι μᾶς παραδίδουν, ὅτι εἰς τὴν ἀσπίδα του εἶχεν ὁ Ἀλκιβιάδης ὡς σύμβολον Ἔρωτα κεραυνοφόρον (Πλουτ. Ἀλκιβ. 16).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπίδειξιν ἐξαιρετικότητος, ἁπλᾶ, φυσικά, ἀνεπιτήδευτα[1].

Αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες, τὸ ἀσύλληπτον εἰς κάθε λογικὸν πλαίσιον, ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη τόνον τῆς ὅλης ὁμιλίας τοῦ Ἀλκιβιάδου[2], εἶναι ὅ,τι βαθύτατα ἐδοκίμασεν εἰς τὸν Σωκράτην ὁ Πλάτων. Ἡ γνωστὴ ἕως τότε ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁμοίαν προσωπικότητα· ὁ κόσμος τοῦ μύθου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἐζητοῦσαν τὰ ἰδεώδη των πρότυπα, δὲν παρουσιάζει ἀνάλογον 221c. Μόνον μὲ θεϊκὴν ὕπαρξιν θὰ ἠμποροῦσε νὰ συγκριθῇ. Ὄχι ὅμως μὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπίους θεούς, ποὺ ζοῦν ζωὴν ἀκηράτου μακαριότητος καὶ δὲν γνωρίζουν ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὸν πόθον τῆς ἀπολυτρώσεως· ὁ Πλάτων γνωρίζει πολὺ καλά, ὅτι τοῦ διδασκάλου του τὸ μεγαλεῖον μεγαλώνει, ὅσον ἀνθρωπινώτερος ἐμφανίζεται. Μ' ἕνα δαίμονα ὁμοιάζει ὁ Σωκράτης, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μεσολαβοῦν μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων[3], μ' ἕναν ἀπ' ἐκείνους τοὺς δαίμονας τοῦ δάσους, τοὺς ἀγροίκους καὶ ἀσχήμους, ποὺ ξέρουν ὅμως τόσα μυστικὰ ὅσα καὶ οἱ βράχοι εἰς τὴν αἰωνίαν των σιωπήν, ποὺ κατέχουν τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας καὶ γνωρίζουν νὰ τὴν τραγουδοῦν εἰς τοὺς θλιμμένους τῆς φλογέρας των ἤχους. Τὰ μυστικά των μόνον εἰς σπανίας περιστάσεις καὶ εἰς ὀλίγους ἐξαιρετικοὺς ἀποκαλύπτουν, ὅπως ὁ Σιληνὸς ποὺ συνέλαβεν ὁ Μίδας[4]· τὰ αὐλήματά των ὅμως συγκλονίζουν καὶ μὲ τὸν μακρινόν των ἀκόμη ἀντίλαλον κάθε ἀνθρώπου ψυχήν. Καὶ τοῦ Σωκράτους τὸ κήρυγμα συγκλονίζει καὶ σήμερον μετὰ αἰῶνας τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς· καὶ ὅμως μένει ἕνα αἴνιγμα ἤ

1. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ὁ Σωκράτης ἀπὸ τοὺς κατόπιν μιμητάς του, ἰδίως τοὺς Κυνικούς, οἱ ὁποῖοι ἐζητοῦσαν μὲ κάθε μέσον νὰ προκαλέσουν ἐντύπωσιν ἢ καὶ ἀγανάκτησιν, pour épater le bourgeois. Ἐνῷ ἂν ὁ Σωκράτης ἐσταματοῦσεν εἰς τὸν δρόμον, δὲν τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ τὸν ἰδοῦν, ἀλλὰ καὶ ἀδιαφοροῦσεν ἂν θὰ τὸν ἰδοῦν· δι' αὐτὸν ὁ λόγος ἦτο οὐσιωδέστερος ἀπὸ κάθε συμβατικότητα.

2. Ἡ λέξις **θαυμαστὸς** - θαυμάσιος ἐπανέρχεται διαρκῶς.

3. Μήπως καὶ ὁ Σωκράτης δὲν ἔδειξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν δρόμον πρὸς τὸ θεῖον;

4. Ἡρόδ. 8,138. Ἀριστοτέλης fr. 44 (Πλουτ. Ἠθικὰ 115d).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὕπαρξίς του¹, ὅπως ἦτον ἕνα αἴνιγμα διὰ τοὺς συγχρόνους του, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς μαθητάς του. Ἔτσι τὸν εἶδεν ὁ Πλάτων, ἔτσι μᾶς παρουσιάζεται εἰς τὸ Συμπόσιον: ὁ Ἐξαιρετικὸς καὶ Ἀσύγκριτος, ὁ Ἀνεξάντλητος καὶ Ἀνεξήγητος, ὁ Μοναδικὸς ἀλλὰ καὶ ὁ Μοναχικὸς—ἕνα θαῦμα...

Ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶναι ἡ ἀποθέωσις τοῦ Σωκράτους καὶ μαζὶ ἡ ἀποκορύφωσις τοῦ Συμποσίου. Καὶ ὅμως ὁ Πλάτων εὑρίσκει τὴν δυνατότητα καὶ περαιτέρω ἐξάρσεως. Ἡ ἀστεία συνέχεια ποὺ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ὁ Σωκράτης εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου, καταλήγει καὶ πάλιν εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν δύο ὡραιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων νέων τῆς συντροφιᾶς περὶ τῆς εὐνοίας του 222d—ἄμεσος ἀπόδειξις τῆς ἀκαταμαχήτου ἕλξεως ποὺ ἐξασκεῖ. Μετ' ὀλίγον νέα ἀταξία, θόρυβος, οἰνοποσία. Οἱ «φρόνιμοι» τῆς συντροφιᾶς σπεύδουν νὰ ἐξαφανισθοῦν· ὁ Σωκράτης μένει, ἄθικτος ἀπὸ τὴν ζωήν, ἀλλ' ὄχι ξένος πρὸς αὐτήν, νικητὴς εἰς τὸ κρασί, ὅπως πρὸ ὀλίγου ὑπῆρξε νικητὴς εἰς τὸν ἔρωτα. Ὁ Διόνυσος, τῆς μέθης ὁ θεός, ποὺ φέρει τοὺς ἄλλους εἰς ἐξαχρείωσιν, αὐτὸν τὸν ἐμπνέει· τοῦ δίδει τὴν εὐχέρειαν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς τέχνης τοῦ Διονύσου (ὅπως ὁ ἔρως του πρὸς τοὺς νέους νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ Ἔρωτος) καὶ ἡ ὁμιλία του εἶναι τόσον ἐνδιαφέρουσα, τόσον πρωτότυπος, ὥστε κρατεῖ ἐξυπνοὺς τοὺς δύο θεατρικοὺς συγγραφεῖς. Εἰς τὸ τέλος ὑποκύπτουν καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὸν ὕπνον. Ὁ Σωκράτης μένει μόνος, μόνος ὅπως ἦτο, κυρίως εἰπεῖν, πάντοτε—κάθε μεγάλη νίκη ἀπομονώνει τὸν νικητήν. Νικητὴς ἀφήνει τὸ πεδίον διὰ νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸν στίβον ἐκεῖνον, ὅπου ὁ ἀγὼν εἶναι πολὺ σκληρότερος, ἀλλὰ καὶ ἡ νίκη πολὺ ὡραιοτέρα—εἰς τὸν στίβον τοῦ λιτοῦ καὶ ἀπερίττου, τοῦ καθημερινοῦ του ἔργου τῆς ἀνθρωπίνης τελειοποιήσεως.

---

1. Τ' ἀποδεικνύει τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀπόψεων περὶ αὐτοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

10. ΔΙΟΤΙΜΑ

Τῆς Διοτίμας ἡ εἰσαγωγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη, λέγει, ὁ Σωκράτης ὅσα θ' ἀναπτύξῃ περὶ τοῦ ἔρωτος, δημιουργεῖ εἰς τὸν μελετητὴν τοῦ Συμποσίου δύο κυρίως προβλήματα.

Πρῶτον ἂν εἶναι πρόσωπον ἱστορικόν. Οἱ ἀρνούμενοι τοῦτο, ἐπικαλοῦνται ὅτι δὲν μᾶς εἶναι ἄλλοθεν γνωστὴ—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀποδεικνύει τίποτε. Ἔπειτα ὅτι τὸ ὄνομά της καὶ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος της φαίνονται νὰ διακηρύττουν τὴν ἰδιότητά της ὡς γυναικὸς μαντικῆς· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἐπαρκές[1]. Τοὐναντίον, ὑπὲρ τῆς ἱστορικότητος μαρτυρεῖ καὶ τοῦ Πλάτωνος ἡ συνήθεια, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν εἰσάγει πρόσωπα μὴ ἱστορικά[2], καὶ ἡ μνεία συγκεκριμένου ἱστορικοῦ γεγονότος, ὅτι ἀνέβαλε (ἐπιστεύθη τοὐλάχιστον ὅτι ἀνέβαλεν) ἐπὶ 10 ἔτη διὰ θυσιῶν τὸν λοιμὸν τὸ 440[3]. Ὁ Πλάτων βέβαια δὲν ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα, διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἱστορικότητα τῆς Διοτίμας[4]. Ἡ πρόθεσίς του ἦτο νὰ δείξῃ εἰς συγκεκριμένον της κατόρθωμα, ὅτι κατεῖχε καὶ ἡ ἰδία τὴν δαιμονίαν ἐκείνην δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει καὶ αὐτὴ (203a) καὶ ἡ κοινὴ πίστις (Φαῖδρ. 244d) εἰς τοὺς μάντεις,

---

1. Μήπως καὶ εἰς τοῦ Σωκράτους τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὰ ὀνόματα τῶν γονέων του (**Σωφρονίσκος** ἐπώνυμος τῆς σωφροσύνης, **Φαιναρέτη** ἡ φαίνουσα τὴν ἀρετὴν) δὲν εὑρέθη ἄνθρωπος νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προσώπου ἱστορικοῦ;

2. Μόνον διὰ τὰ πρόσωπα τῶν Νόμων θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ κανεὶς ἀμφιβολίας· ὅταν δὲν θέλῃ ν' ἀναφέρῃ πρόσωπα, τὸ δηλώνει: π. χ. **Ἀθηναῖος, ἑταῖρος, Ἐλεάτης ξένος**. Καὶ εἰς τὸν Μενέξενον, ὅπου ὁ Σωκράτης ἀπαγγέλλει, ὅπως ἐδῶ, λόγον τὸν ὁποῖον ἤκουσεν ἀπὸ μίαν γυναῖκα, εἰσάγει πάλιν πρόσωπον ἱστορικόν, τὴν Ἀσπασίαν.

3. Ὅτι παρόμοιον διηγοῦντο καὶ περὶ τοῦ Ἐπιμενίδου (Νόμ. 642d, Διογ. Λαέρτ. 1,110), δὲν μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα ν' ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἱστορικότητά του· ἀποδεικνύει πόσον διαδεδομένη ἦτο ἡ πίστις αὐτή. Ὁ Θουκυδίδης 2,54 ἄλλωστε διηγεῖται, ὅτι ἐκυκλοφοροῦσαν χρησμοὶ πολλοὶ καὶ μαντεῖαι περὶ δωρικοῦ πολέμου καὶ λοιμοῦ.

4. Ἴσα ἴσα ἐπίτηδες, θαρρεῖς, ὁ Πλάτων διαχέει τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτὴν τῆς ἀβεβαιότητος γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς προφήτιδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ νὰ προσδώσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κῦρος εἰς τὰς ἀποκαλύψεις της. 'Αφ' ἑτέρου τοῦ ἐχρησίμευεν εἰς χρονολογικὴν τοποθέτησιν τῶν συνομιλιῶν της μὲ τὸν Σωκράτη. Τὸ 440 ὁ Σωκράτης δὲν ἦτον ἀκόμη 30 ἐτῶν· ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ὁ διδασκαλικὸς τόνος τῆς Διοτίμας ἀπέναντι τοῦ ἀρχαρίου ἀκόμη μαθητοῦ της καὶ αἱ ἀμφιβολίαι της, ἂν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσῃ τὰς ἀποκαλύψεις της μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου σταδίου[1]. Περὶ τοῦ Σωκράτους τοῦ 416 δὲν ἔχομεν ἡμεῖς καμμίαν πλέον ἀμφιβολίαν· τὸ λέγει σχεδὸν ὁ ἴδιος, ὅταν ἐξαίρῃ τὴν ἐμπειρίαν του εἰς τὰ ἐρωτικά, καὶ θὰ τὸ ἀποδείξῃ μετ' ὀλίγον ἡ διήγησις τοῦ 'Αλκιβιάδου. 'Απὸ τοῦ ὕψους τῆς σημερινῆς του ἐξελίξεως ἀνασκοπεῖ τώρα ὁ Σωκράτης τὴν προτέραν του κατάστασιν καὶ περιγράφει τὸν δρόμον ποῦ ἠκολούθησε, τοὺς μόχθους καὶ τὰς ἀναζητήσεις τῆς ἀναβάσεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Σωκράτης δὲν ἐκθέτει μίαν θεωρίαν ἁπλῶς περὶ ἔρωτος· διηγεῖται προσωπικάς του ἀναμνήσεις, ὅ,τι ὁ ἴδιος ἔζησε καὶ βαθμηδὸν κατέκτησε[2].

'Αλλὰ τὸ ζήτημα τῆς ἱστορικότητος τῆς Διοτίμας δὲν ἔχει καὶ μεγάλην σημασίαν· εἴτε ὑπῆρξεν εἴτε ὄχι ἡ μάντις Διοτίμα, εἶναι τόσον ὀλίγον ὑπεύθυνος δι' ὅσα ἀναπτύσσει ὁ Σωκράτης περὶ ἔρωτος, ὅσον καὶ ἡ 'Ασπασία διὰ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Μενεξένου. Σημασίαν ἔχει τὸ ζήτημα: διατί, ἀπὸ ποίας φιλοσοφικὰς ἢ καλλιτεχνικὰς σκέψεις ὁρμώμενος τὴν εἰσήγαγεν ὁ Πλάτων;

---

1. 202b, 204b, 207c, 209e, 210e.

2. Καὶ ἐδῶ πάλιν παρατηρεῖται ἡ ἀγάπη τοῦ Πλάτωνος νὰ παρουσιάζῃ τὰ γεγονότα ἐκ χρονικῆς ἀποστάσεως, μέσ' ἀπὸ τὸ πρῖσμα μιᾶς προσωπικότητος. Καὶ ἐνθυμεῖται κανεὶς τὸ παράδειγμα τοῦ Αὐγουστίνου: τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του, ὅπως τὰ περιγράφει εἰς τὰς 'Εξομολογήσεις του, ὅσον καὶ ἂν δὲν συμφωνοῦν πάντοτε ἀπολύτως μὲ ὅ,τι ἡμεῖς γνωρίζομεν ἄλλοθεν, μᾶς ἐμφανίζονται πολὺ οὐσιαστικώτερα, πολὺ ἀληθινώτερα, μὲ πολὺ βαθύτερον νόημα, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ τ' ἀντικρύζει ὁ συγγραφεὺς ὡς ἀνάμνησιν ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τῆς κατόπιν ἐσωτερικῆς του ἐξελίξεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὄχι πάντως διὰ νὰ τονίσῃ, ὅτι ὅσα λέγει ὁ Σωκράτης, δὲν εἶναι τοῦ πραγματικοῦ Σωκράτους διδάγματα. Αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε τὴν ἀναίρεσιν ὅλων ὅσα ὁ ἴδιος εἰς τὸ Συμπόσιον παρέχει περὶ τοῦ διδασκάλου. Διότι τὸ ὅλον Συμπόσιον—τ' ἀποδεικνύει ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου—δὲν ἔχει ἄλλην ἀποστολὴν παρὰ νὰ συνειδητοποιήσῃ φιλοσοφικῶς ὅ,τι ἐμπράκτως ἔζησεν εἰς τὴν ἐρωτικήν του ζωήν, ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ μυστήριον τῆς ἐπιδράσεως τῆς δαιμονίας αὐτῆς προσωπικότητος, ὅπως τὴν ἀντελήφθη ὁ Πλάτων. Ἄλλωστε δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ ὁ Πλάτων τοποθετεῖ εἰς τοῦ διδασκάλου του τὸ στόμα τὰς προσωπικάς του ἀντιλήψεις.

Οὔτε ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν εἰσαγωγήν της ἡ ἐπιθυμία τοῦ Σωκράτους νὰ φανῇ εὐγενὴς εἴτε πρὸς τὸν Ἀγάθωνα, τὸν ὁποῖον ἐκακοκάρδισεν ὁ ἔλεγχός του 201c,—μὲ τὸ νὰ ἐμφανίζεται καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν ρόλον τοῦ ἐξελεγχομένου—εἴτε πρὸς τοὺς ἄλλους, εἰς τῶν ὁποίων τοὺς λόγους διεπίστωσε τὴν ἔλλειψιν ἀληθείας 198d, — μὲ τὸ νὰ παρουσιάζῃ τὴν ἀλήθειαν ὄχι ὡς προσωπικόν του εὕρημα.

Ἡ διαλεκτικὴ ἄλλωστε συζήτησις μὲ τὸν Ἀγάθωνα δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ· ὁ Φαῖδρος τὴν στέργει μόνον ὡς εἰσαγωγικὴν εἰς τὸν κύριον λόγον, καὶ ὁ ἐριστικὸς τόνος, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς κάθε διαλεκτικὴν συζήτησιν, θὰ ἦτον ἀνάρμοστος εἰς τὸ εἰρηνικὸν περιβάλλον τοῦ συμποσίου. Ὁ Πλάτων προσφέρει τόσον μόνον, ὅσον ἐχρειάζετο νὰ δειχθῇ καὶ ἐδῶ ὁ διαλεκτικὸς Σωκράτης. Μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς διαλεκτικῆς συζητήσεως μὲ τὸν Ἀγάθωνα, ὁ Σωκράτης τὴν συνεχίζει μὲ τὴν Διοτίμαν μὲ ἀλλαγὴν τῶν ρόλων[1]· εἶναι ἡ μόνη μέθοδος, κατὰ τὴν βαθεῖαν τοῦ Πλάτωνος[2] πεποίθησιν, ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως.

---

1. Μόνος του νὰ ἐρωτᾷ καὶ ν' ἀπαντᾷ, ὅπως εἰς τὸν Πρωταγόραν 356 καὶ τὸν Γοργίαν 506c κεξ, δὲν εἶναι δυνατόν· ἐκεῖ ὑπάρχει ὡρισμένος λόγος, ἡ σιωπὴ τῶν δυσηρεστημένων ὁμιλητῶν. Κατὰ βάθος φυσικὰ πρόκειται καὶ ἐδῶ περὶ διαλεκτικῆς συζητήσεως τοῦ Σωκράτους μὲ τὸν ἑαυτόν του.

2. Τ' ἀποδεικνύει μὲ τὴν διατήρησιν τῆς διαλογικῆς μορφῆς μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλ' ἔρχεται στιγμὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ὑψηλοτέρων προβλημάτων, ὅπου τὸ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὸν ἔδαφος ἐγκαταλείπεται· εἰσερχόμεθα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀπολύτου, ὅπου ἡ πίστις ὄχι ὁ ἔλεγχος ἔχουν τὸν λόγον· ἐκεῖ χωρεῖ ὁ μονολογικὸς τρόπος. Ὁ Πλάτων εἶναι τελείως ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ματαιόφρονα ἔπαρσιν τῶν ὀρθολογιστῶν, ὅτι τὰ ὅρια τῆς ἀληθείας συμπίπτουν μὲ τὰ ὅρια τῆς λογικῆς ἀποδείξεως. Γνωρίζει τοὐναντίον, ὅτι αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι δεικνύονται, δὲν ἀποδεικνύονται—κάθε ἀπόδειξις εἶναι ἀναγωγὴ εἰς ἄλλας ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι πάλιν δὲν ἀποδεικνύονται—ὅτι ἐπιβάλλονται διὰ τῆς ἐσωτερικῆς των ἀναγκαιότητος, ὄχι διὰ μηχανικῆς αἰτιολογήσεως,ποὺ δὲν εἰσδύει εἰς τὰ ἐσώτερα τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, διὰ τοῦ ἠθικοῦ των μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ γνωστικοῦ περιεχομένου. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἄλλη γλῶσσα δὲν χωρεῖ, παρὰ τὴν ἱερατικὴν καὶ χρησμολογικὴν ποὺ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ὑψίστων μυστηρίων—καὶ μήπως δὲν πρόκειται ἐδῶ διὰ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς ψυχῆς; Πράγματι ἀπὸ τὰ μυστήρια ἔχει ληφθῆ ἡ φραστικὴ τῆς Διοτίμας μὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἀναβαθμῶν, τοῦ φωτός, τῆς προοδευτικῆς μυήσεως, ὁλόκληρος ἀκόμη ὁ δογματικὸς καὶ ἐνθουσιαστικὸς τόνος τῆς προφήτιδος, ποὺ ἀπευθύνεται εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἠθικὴν συγκίνησιν, ὄχι εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Καὶ εἶν' ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσωμεν, πῶς ἡ ὁμιλία ποὺ ἀρχίζει ὡς συζήτησις, καταλήγει βαθμηδὸν[1] εἰς μονόλογον τῆς ξένης· ἀκόμη καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς συζητήσεως, πῶς ὁ Σωκράτης ὁ διαλεκτικὸς μεταπίπτει ἀνεπαισθήτως ἀπὸ τὰς ἀντιρρήσεις εἰς τὴν ἔκπληξιν, ἕως ὅτου, μαγευμένος ἀπὸ τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν τῆς πνευματεμφόρου γυναικός, σιωπᾷ καὶ ἀκούει —ναρκώνεται,

1. Τὴν ἰδίαν βαθμιαίαν μετάβασιν πρὸς τὸν μονολογικὸν τρόπον εὑρίσκεις καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ Γοργίου. Καὶ ἐκεῖ σιγὰ σιγά, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς, ὁ τόνος ἀναβαίνει, ὡς ποὺ ὁ Σωκράτης ὁ διαλεκτικὸς λησμονεῖται καὶ εὑρισκόμεθα μ' ἕνα βῆμα καὶ μόνον—τὰς ἀποτόμους μεταβάσεις ἀποφεύγει ὁ συγγραφεὺς—εἰς τὸ βασίλειον τοῦ μύθου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θαρρεῖς, ἡ ἀντιλογική του ὀξύτης πρὸ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ ὑπὲρ λόγον σοφίας ποὺ τοῦ ἀποκαλύπτεται[1].

Εἰς τὸν ρόλον ὅμως αὐτὸν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης. Ὄχι μόνον διότι θὰ ἦτο παράβασις τοῦ πρέποντος αὐτοπροσώπως νὰ παρουσιάσῃ ὡς ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν ὅ,τι αὐτὸς προσωπικῶς ἐπραγματοποίησεν. Ἀλλὰ κυρίως διότι ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν συνήθη εἰκόνα τοῦ **οὐδὲν εἰδότος** ἡ προκήρυξις μιᾶς ἀληθείας, ποὺ δὲν εἶναι καρπὸς προσφάτου κοινῆς ἀναζητήσεως· οὔτε θὰ ἐπετρέπετο ν' ἀναπτύσσῃ μακροὺς λόγους ὁ μέχρι φανατισμοῦ ὀπαδὸς τῆς διαλογικῆς συζητήσεως[2]. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ Σωκράτης ποὺ δὲν εἶναι διόλου **μυθολογικὸς** (Φαίδ. 61b) νὰ διηγηθῇ τὸν μῦθον περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἔρωτος; Εἰς τὸν Φαῖδρον ἀποδίδει εἰς θείαν ἐπίπνοιαν, εἰς κάποιαν μαγικὴν ἐπίδρασιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ νεαροῦ συνομιλητοῦ του, τὴν ἀπαγγελίαν τῶν δύο λόγων περὶ Ἔρωτος· ἐδῶ πάλιν ἓν ἀπὸ τὰ δαιμόνια ἐκεῖνα πρόσωπα, διὰ τοῦ στόματος τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτονται αἱ ὑπερανθρώπου προελεύσεως ἀλήθειαι[3], εἶναι ὁ διδάσκαλός του εἰς τὸ μυστήριον τοῦ **μεγάλου δαίμονος**.

Πρὸς τοῦτο ἐξέλεξε μίαν γυναῖκα. Ὄχι πάντως διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν γυναῖκα, ὅπως ἐφαντά-

---

1. Ἔτσι καὶ πάλιν πραγματοποιεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅ,τι ἐπανειλημμένως ἐτόνισα ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης τοῦ Πλάτωνος: νὰ δεικνύῃ τὴν ἀλήθειαν ὄχι καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μέσ' ἀπὸ τὸ πρῖσμα μιᾶς ψυχῆς. Ἂν ἡ σοφία τῆς Διοτίμας καθυποτάσσῃ ἕνα Σωκράτη μὲ τὴν τόσην του κριτικὴν ὀξύτητα—αὐτὸ εἶν' ἐγγύησις ἀπόλυτος τῆς ἀληθείας της· ἡ δευτέρα ἐγγύησις προσφέρεται ἀπὸ τὰ ἔργα μὲ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου.

2. Ὅπου ὁ Σωκράτης ἀναγκάζεται ν' ἀποτείνῃ μακροὺς λόγους, τοὺς ἀποδίδει εἰς ἄλλους, τὴν Ἀσπασίαν π. χ. ἢ ἄλλους ποιητὰς ποὺ ἐλησμόνησε τώρα (Φαῖδρ. 235bc), ἢ εἰς τὰς Νύμφας καὶ τὴν φύσιν (αὐτόθι 262d, 278b).

3. Πρβλ. Μένων 81ab **παλαιοὶ καὶ σοφοὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες περὶ τὰ θεῖα πράγματα.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σθησαν ἱπποτικώτατα μερικοὶ ἑρμηνευταί [1]. Οἱ λόγοι εἶναι διαφορετικοί: Μόνον ἡ γυναῖκα, ἡ ξένη πρὸς τὴν αἰσθησιακὴν πλευρὰν τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος, θὰ ἠμποροῦσε μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν ἰδανικῶν αὐτοῦ μορφῶν· καὶ μόνον μία γυναῖκα ἠμπορεῖ ἐγκύρως νὰ ὁμιλήσῃ περὶ φαινομένου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ βάθος του εἶναι κυοφορία καὶ τόκος. Κυρίως ὅμως διότι τῆς γυναικὸς ἡ περιωρισμένη πνευματικῶς, ὅπως ἐπίστευαν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι, προσωπικότης, μὲ τὴν στειρότητα εἰς πρωτοτύπους σκέψεις, παρέχει μεγαλυτέραν ἐγγύησιν, ὅτι δὲν εἶναι τῆς κεφαλῆς της γέννημα ὅ,τι λέγει, ἀλλ' ἔχει μυστηριώδη, θείαν τὴν προέλευσιν. Διότι ἡ γυναῖκα εὑρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὴν φύσιν [2], ἔχει ἄρα εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἀνεπτυγμένας τὰς γνωστικὰς ἐκείνας δυνάμεις τῆς ψυχῆς τὰς προ-λογικάς, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ἀκμαιότεραι εἰς ὅλα τὰ ὄντα, ὅσα δὲν ἀπεμακρύνθησαν πολὺ ἀπὸ τὸν κατὰ φύσιν βίον, εἰς τοὺς πρωτογόνους, εἰς τὰ παιδιά, εἰς τοὺς ἀρρώστους: τὴν διαίσθησιν, τὴν προαίσθησιν, τὴν εὐαισθησίαν εἰς ἐπηρεασμοὺς τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀσυλλήπτους εἰς τὸν κανονικὸν ἀνδρικὸν ὀργανισμόν, τὴν συναισθηματικὴν διάγνωσιν καταστάσεων καὶ σχέσεων. Καὶ αἱ γνωστικαὶ αὐταὶ δυνάμεις, ὅσον ἀμεσώτεραι καὶ ἁλματικώτεραι ἐμφανίζονται, χωρὶς τοὺς μεταξὺ σταθμοὺς ποὺ ζητεῖ καὶ πραγματοποιεῖ ἡ λογική, τόσον περισσότερον ἀνερμήνευτοι καὶ μυστηριώδεις φαίνονται—καὶ μήπως δὲν εἶναι;—τόσον περισσότερον θεϊκὴ εἶναι ἡ προέλευσίς των κατὰ τὴν πρωτόγονον κρίσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καὶ τὸ θεῖον διὰ τοιαύτης ἀμέσου συλλήψεως καὶ ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας, ὄχι δι' οἰκοδομῆς συλλογισμῶν καὶ παρατηρήσεων συλλαμβάνεται. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τοὺς ἀρχαίους—καὶ ὄχι μόνον

1. Καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐμπνευστρίας γυναικός, ὅπως εἶναι ἡ Beatrice, ἡ Laura, ἡ Victoria Colonna, αὐτὴ ἡ Diotima (δηλ. ἡ Suzette Contard) τοῦ Hölderlin, ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους.

2. Ἀνήκει εἰς τοὺς κρείττονας ἡμῶν καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντας (Φίληβ. 16c).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς αὐτούς—ἡ γυναῖκα ἐθεωρήθη ἰδιαιτέρως ἐπιδεκτικὴ ἐπιπνοίας καὶ ἐγκατοικήσεως ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, καὶ ἀπὸ τὸ φῦλον αὐτὸ ἐξελέγοντο συνήθως τὰ ὄργανα τῆς θεοπνεύστου μαντικῆς. Καὶ τὸν Σωκράτη λοιπὸν θὰ μυσταγωγήσῃ εἰς τοῦ Ἔρωτος τὰ μυστικὰ μία προφῆτις, ὅπως ἡ Σίβυλλα ἢ ὅπως ὁ δελφικὸς θεός, διὰ τὸν ὁποῖον μὲ θαυμασμὸν παρατηρεῖ ὁ Ἡράκλειτος **οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει.**

Πράγματι καὶ τῆς Διοτίμας ὁ λόγος, εἰς τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην παρουσιάζει καὶ χάσματα καὶ ἅλματα λογικά, ὅταν θελήσῃ νὰ κλείσῃ τὰς ἀκοὰς εἰς τὴν πειστικότητα τῆς προφητικῆς μεγαληγορίας καὶ τὴν γοητείαν τῆς ὑμνολογικῆς ἀνατάσεως, ὅταν ἐφαρμόζων λογικὴν ἀνάλυσιν προσέξῃ ὄχι εἰς τὴν ὡραιότητα, ἀλλὰ εἰς τὴν στερεότητα τοῦ οἰκοδομήματος[1]. Ἀλλὰ καὶ ποία πίστις ἀνωτέρα ἀντέχει εἰς τὴν κοινὴν λογικήν; Καὶ θὰ ἦτο ἀνωτέρα ἡ πίστις, ἡ ὁποία διὰ ν' ἀναγνωρισθῇ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἐγκριθῇ ἀπὸ τῶν πολλῶν τὴν συνήθη νοοτροπίαν, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει ὁ κοινὸς νοῦς;

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Διοτίμα δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἀκαθορίστου ἐκείνου ὑπερλογικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν εἰς τὴν ζωὴν μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν σκέψιν τοῦ «δαιμονίου» Σωκράτους καὶ τὸ ὁποῖον συχνὰ ἐκεῖνος ἀπεχώριζεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του ὡς κάτι διαφορετικόν, διὰ νὰ κρυφθῇ εἰρωνικῶς ἀπ' ὀπίσω, διὰ νὰ μισοσυγκαλύπτῃ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον. Ἕνας πέπλος εἶναι, μὲ τὸν ὁποῖον ζητεῖ νὰ κρύψῃ τὸ βαθύτερον μυστικὸν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς του[2]. Φυσικὰ οἱ παρόντες γνωρίζουν πολὺ καλὰ

---

1. Ὡραῖα τὸ παρετήρησεν ὁ Πλούταρχος Συμποσ. 1, 1, 4 σ. 614d: ὁ Πλάτων ὅλως θεολογῶν οὐκ ἐντείνει τὴν ἀπόδειξιν οὐδ' ὑποκονίεται, ἀλλ' ὑγροτέροις λήμμασι καὶ παραδείγμασι καὶ μυθολογίαις προσάγεται τοὺς ἄνδρας.

2. Τὸ παρετήρησε καὶ ὁ Ξενοφῶν. Εἰς τὸ Συμπ. 4. 10 κατορθώνει μ' ἕνα εὐφυολόγημα νὰ διαφύγῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἰπῇ, τί εἶναι ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως εἶναι ὑπερήφανος. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀπολογίαν ζητεῖ ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν ἀμφιβολίαν νὰ συγκρύψῃ τὴν πίστιν, ποὺ τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸν θάνατον τόσον γαλήνια· εἰς τὸν Γοργίαν τὸ ἴδιον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν προέλευσιν τῆς σοφίας τῆς Διοτίμας [1] καὶ δὲν ἀμφιβάλλουν ὅτι ὁ διάλογος μὲ τὴν Μαντινικὴν ξένην δὲν εἶναι παρὰ συνομιλία τοῦ δισυποστάτου Σωκράτους μὲ τὴν ἰδίαν τὴν ψυχήν του, τοῦ μανθάνοντος Σωκράτους πρὸς τὸν Σωκράτη τὸν διδάσκοντα καὶ ἀποκαλύπτοντα. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς προφήτιδος νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ μέσ' ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Σωκράτους, τοῦ ἐνσαρκωμένου λόγου, πρὸς τὰ ἐπέκεινα τοῦ λόγου. Καὶ εἰς τὸν Σωκράτην ὑπάρχει τὸ διθυραμβικὸν στοιχεῖον—αὐτὸ ποὺ ἐπεκρότησαν πρὸ ὀλίγου ἐνθουσιωδῶς οἱ συμπόται εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀγάθωνος. Ἀλλὰ τοῦ φιλοσόφου ὁ διθύραμβος δὲν εἶναι παιγνίδι λέξεων κενὸν νοῦ καὶ εἰλικρινείας· σὰν ἕνα ἄνθος ἐκλεκτὸν βλαστάνει σιγὰ σιγά, ὀργανικά, νὰ ἔτσι ὅπως ἀναθρώσκει καὶ ἀναπάλλεται ὁλονὲν σιγαλωτέρα, κατανυκτικώτερα τῆς Διοτίμας ἡ φωνή, ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς αὐστηρᾶς, τῆς ὀδυνηρᾶς ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας.

11. ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ (215a — 222b)

> Il y a bien des manières de se donner aux hommes. La première est de se faire aimer, non pour être leur idole, mais pour employer leur confiance et les rendre bons. Cette philanthropie est toute divine.
>
> Fénelon.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου παρουσιάζεται ὡς κάτι ἐκτὸς προγράμματος καὶ ἀπροσδόκητον. Τ' ὄνομά του ἐρρίφθη βέβαια εἰς τὸν πρόλογον μαζὶ μὲ τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ Σωκράτους· ἀλλὰ ἔχει λησμονηθῆ σχεδόν· τόσον ἔχουν ἀπορροφήσει τὴν προσοχήν μας οἱ λόγοι! Εἰσβάλλει μὲ τὴν πρωτόγονον ὁρμὴν τῆς νεανικῆς ἀτασθαλίας του, μὲ τὴν τρικυμίαν τῶν δυνατῶν του παθῶν, καὶ μ' αὐτὴν εἰσορμᾷ τὸ γνήσιον διονυσιακὸν πνεῦμα εἰς ἕνα συμπόσιον, ποὺ κινδυνεύει νὰ μεταβληθῇ εἰς αἴθουσαν σοφιστικῶν ἐπιδείξεων καὶ τέμενος μυσταγωγίας. Εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς

1. Τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον 235d δὲν γίνεται πιστευτός, ὅπως καὶ εἰς τὸν Μενέξενον 249de.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συμποτικῆς ἀκολασίας: ἡ αὐλητρὶς ποὺ εἶχαν ἀποδιώξει 176e, τὸν χειραγωγεῖ τώρα, καὶ διατάσσει νὰ πίνουν τὸ κρασὶ μὲ τὸν κάδον τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸ εἶχαν σχεδὸν ἐξορίσει ἀπὸ τὴν συναναστροφήν των 176c. Καὶ τί μεγαλυτέρα ἀντίθεσις ἠμπορεῖ νὰ νοηθῇ μεταξὺ τῶν φωνασκιῶν του καὶ τοῦ σιγαλοῦ τόνου, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγων στιγμῶν ἀπεκάλυπτεν ἡ προφῆτις τῆς Μαντινείας τὰ ἱερώτερα μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς; Καὶ ὅμως αὐτὴν ἴσα ἴσα τὴν βεβήλωσιν χρησιμοποιεῖ ὁ Πλάτων, διὰ νὰ μᾶς ἀναβιβάσῃ ὑψηλότερ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας, διὰ νὰ δημιουργήσῃ νέαν ἔξαρσιν.

Μᾶς ἀφήνει πρῶτα νὰ δοκιμάσωμεν τὴν γοητείαν τοῦ Ἀλκιβιάδου· ὄχι περιγράφων, ἀλλὰ μετατοπίζων τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συμποτῶν. Ὅπως προβάλλει εἰς τὸ κατῶφλι ὁ πανεύμορφος, στηριζόμενος εἰς τὴν αὐλητρίδα καὶ τοὺς ἀκολούθους του, μὲ τὰ φορέματ' ἀτημέλητα, μὲ κισσοστεφανωμένα καὶ ἀνθοστόλιστα τὰ ὡραῖα του πυκνὰ μαλλιά, μὲ τὸ πλῆθος τῶν ταινιῶν εἰς τὸ κεφάλι, ὡραῖος εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀνδρικῆς του καλλονῆς, διπλὰ τώρα ὡραῖος μὲ τὸ ἄναμμα τοῦ κρασιοῦ, ποὺ δίδει χρῶμα εἰς τὸ πρόσωπον καὶ λάμψιν εἰς τὰ μάτια φλογώδη—αὐτοπρόσωπος, θαρρεῖς, ὁ Διόνυσος—κυριαρχεῖ ἀμέσως τῆς συντροφιᾶς, σαγηνεύει ὅλων καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ πνεύματα. Μεθυσμένος εἶναι καὶ τὸ γνωρίζει· ἀλλὰ γνωρίζει πὼς εἶναι παντοῦ καλόδεκτος, καὶ ἂν τοὺς ἐρωτᾷ ἂν θὰ τὸν δεχθοῦν, εἶναι διὰ νὰ θέσῃ, ἕνας αὐτός, τοὺς ὅρους του εἰς τούς πολλούς, «τυραννικῶς», ὅπως κατόπιν αὐτοβούλως ἐκλέγει τὸν ἑαυτόν του συμποσίαρχον. Καὶ ὅλοι ὑποκύπτουν· ὡς εὐλογίαν Θεοῦ δέχονται ὅλοι καὶ τὴν παρουσίαν του καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν του. Ὁ Ἐρυξίμαχος λησμονεῖ τὴν ὑγιεινὴν καὶ τοὺς κανόνας της, οἱ κουρασμένοι ἀπὸ τὴν χθεσινὴν οἰνοποσίαν αἰσθάνονται τώρα ζωηροὶ καὶ εὔθυμοι—ἡ θεία ἐπιφάνεια τοῦ ὡραίου τοὺς ἀφοπλίζει καὶ τοὺς ἠλεκτρίζει.

Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἕνας ἐκεῖ μέσα, ποὺ μένει ἀνίκητος, ποὺ ἡ γοητεία του νικᾷ καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου τὰ θέλγητρα—ὁ Σωκράτης. Εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν βλέπει, ὅπως ἔχει τὰ μάτια ἐμποδισμέν' ἀπὸ τὰς ταινίας[1]. Ἀλλὰ μόλις τὸν βλέπει.... Σὰν ἀπὸ δάγκωμα σκορπιοῦ ἀναπηδᾷ ἔντρομος ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Μὲ τὸ ἐταστικὸν βλέμμα τοῦ Σωκράτους ἐξυπνᾷ μέσα του ἡ ἐντροπή· βλέπει τὴν ἐνέδραν, ποὺ τοῦ ἔστησεν ὁ ἐσωτερικός του ἠθικὸς νόμος, τὴν ὥραν ποὺ ἐφαντάζετο πῶς τὸν εἶχε καταδικάσει εἰς τελείαν ἐξαφάνισιν. Αἱ ἀγανακτημέναι φράσεις του πρὸς τὸν Σωκράτη μόλις συγκρύπτουν τὸ συναίσθημα τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ὑποταγῆς... Καὶ ἐξαφνικά, σὰν ἀπὸ μαγικὴν ἐπίδρασιν[2], ὁ μεθυσμένος γίνεται νηφάλιος, μεταλαμβάνει τῆς φιλοσοφικῆς βακχείας τῶν παρόντων, διὰ νὰ γίνῃ καὶ αὐτός, ποὺ μόλις ἠμποροῦσε νὰ σταθῇ πρὸ ὀλίγου εἰς τὰ πόδια του, μυσταγωγὸς τῶν μυστηρίων τῆς Ἀγάπης[3]. Ἐνώπιόν μας συντελεῖται τὸ θαῦμα...

---

1. Μὲ τὴν φαινομενικῶς ἀσήμαντον αὐτὴν λεπτομέρειαν ἐξασφαλίζει ὁ συγγραφεὺς τὴν δυνατότητα νὰ ἐκτυλίξῃ ἐνώπιόν μας ἀνεμπόδιστα καὶ τὴν ἀτασθαλίαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου· ἔτσι καὶ ἡ ἔκπληξίς του κατόπιν καὶ ἡ ταπείνωσις θὰ εἶναι ζωηροτέρα.

2. Τὴν ἰδίαν γοητείαν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θρασύμαχος, **τὸ θηρίον** 336b, ἡμερώνεται βαθμηδὸν καὶ παρακολουθεῖ μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τὴν συζήτησιν εἰς τὴν Πολιτείαν 450a. Τὸ ἴδιον ὁ ὀργίλος Καλλικλῆς (489b, 497b, 505cd) εἰς τὸν Γοργίαν. Ἔρχεται στιγμὴ ποὺ τοῦ διαφεύγουν αἱ λέξεις **Οὐκ οἶδ' ὅντινά μοι τρόπον δοκεῖς εὖ λέγειν, ὦ Σώκρατες, πέπονθα δὲ τὸ τῶν πολλῶν πάθος· οὐ πάνυ σοι πείθομαι** 513c.

3. Τὴν ἀνατάραξιν αὐτήν, ποὺ συντελεῖ ὥστε ἡ ὁμιλία τοῦ Ἀλκιβιάδου νὰ εἶν' ἐγκώμιον μαζὶ καὶ κατηγορητήριον, δὲν μᾶς περιγράφει κατ' εὐθεῖαν ὁ συγγραφεύς· τὴν ἀφήνει νὰ διαφαίνεται μόνον διακριτικὰ ἀπὸ τὰ καμώματα καὶ τὰ λόγια τοῦ νέου. Εἶναι μία δόνησις ἐσωτερική, ποὺ διατρέχει κάθε λέξιν καὶ τὴν περισσότερον ἀδιάφορον· καὶ τὰ πειράγματ' ἀκόμη τῶν δύο ἀνδρῶν εἶναι παραφορτωμένα ἀπ' αὐτὴν τὴν συγκίνησιν σὰν ἠλεκτρικοὶ συμπυκνωτῆρες. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς συγκρατημένου ἐσωτερικοῦ ταράχου καὶ ἐξωτερικῆς εὐθυμίας, ὁ ὁποῖος διακόπτει τὴν μέθην χωρὶς νὰ τὴν καταπνίγῃ, μᾶς ἀποκαλύπτει, πολὺ καλύτερα παρ' ὅσον οἱαδήποτε περιγραφή, τὸ δυνατὸν αἴσθημα δύο φύσεων ἐξ ἴσου δαιμονίων, ποὺ ἕλκονται μαζὶ καὶ ἀπωθοῦνται. Παρομοία τεταμένη κατάστασις χρειάζεται τὸ ξέσπασμα, τὸ ἐλάφρωμα. Ὁ Ἀλκιβιάδης πρέπει νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ μᾶς ἐξομολογηθῇ τὸν πόνον καὶ τὸν σπαραγμὸν τῆς ψυχῆς του, ποὺ κανεὶς δὲν μαντεύει μέσα εἰς τὴν ἀφρόντιστον αὐτὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Φυσικὰ ὁ Σωκράτης σπεύδει νὰ δώσῃ στροφὴν ἀστείαν εἰς τὴν κατάστασιν μὲ τὴν παρεμβολὴν τῆς ζηλοτυπίας, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλκιβιάδης προσπαθεῖ ν' ἀντιδράσῃ· αὐτοεκλέγεται εἰς συμποσίαρχον, ἀδειάζει ὁλόκληρον κάδον κρασί, διατάσσει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὸ κάμουν, προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἀτμόσφαιραν συμποσίου. Ἀλλὰ τὸ βλέπει κανείς: ὅλ' αὐτὰ εἶναι σπαρταρίσματ' ἀπεγνωσμένα, ποὺ θέλουν νὰ φαίνωνται κινήσεις ἐλεύθεραι, ἐνῷ καθιστοῦν ἀκόμη ἐκδηλοτέραν τὴν δέσμευσίν του. Ὁ Ἐρυξίμαχος ἔχει πλέον εὔκολον τὸ ἔργον νὰ τὸν πείσῃ νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὸ πρόγραμμα τῆς βραδιᾶς.

Ἀπὸ τὸ πρωτινόν του μεθύσι διατηρεῖ τόσον μόνον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ ἔχῃ ἡ ὁμιλία του μεγαλυτέραν ἐλευθεροστομίαν, καὶ ἡ διήγησις νὰ εἶναι ζωηροτέρα, περισσότερον ὑποκειμενική. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κρασιοῦ παραλύει ἐν μέρει τὰς καθαρῶς λογικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις· ὁ Πλάτων μᾶς τὸ παρουσιάζει θαυμάσια εἰς τὰς ἐπαναλήψεις, τ' ἀνακόλουθα, τὰς βραχυλογίας[1], τὰς ὑπερβολάς, τὰς συνεχεῖς ἀποστροφάς, τὰς αἰτήσεις συγγνώμης, τὰς αὐτοεπανορθώσεις, κάποιαν ἀσυναρτησίαν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ λόγου[2]. Ἀλλὰ καὶ ἐξασφαλίζει γοργοτέραν καὶ περισσότερον ἀκώλυτον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐξωλογικῶν στοιχείων, τῆς φαντασίας, τοῦ συναισθήματος, τῆς διαισθήσεως. Καὶ μόνον αὐταὶ αἱ ἐξωλογικαὶ δυνάμεις ἐπιτρέπουν νὰ εἰσδύσῃς εἰς τὰ μυστηριώδη βάθη μιᾶς φύσεως αἰνιγματώδους καὶ ἐξαιρετικῆς,

---

ὕπαρξιν. Πάντοτε δὲν ὁμιλεῖ ἔτσι, οὔτε νηφάλιος ὅταν εἶναι οὔτε μεθυσμένος. Εἶναι μία στιγμὴ τώρα τῆς ζωῆς του μοναδική, μία ἐξαιρετικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ, πῶς ὁ μεθυσμένος ὁμιλεῖ σοβαρά, τραγικὰ μᾶλλον, καὶ ὅμως δὲν λέγει τίποτε, ποὺ νὰ μὴν ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ ἕνας μεθυσμένος, λέγει πολλὰ ποὺ δὲν θὰ ἔλεγεν ἕνας νηφάλιος.

1. **Οὕτως δι' εἰκόνων—οἰήσεται ἐπὶ τὰ γελοιότερα** 215a **ἀλλ' οὐκ αὐλητής;** 215b, **εἰ δὲ βούλεσθε, ἐν ταῖς μάχαις** 220d κλπ.

2. Ὁ λόγος του δὲν ἔχει λογικὴν διάταξιν· τὰ μέρη συνδέονται κατὰ ψυχολογικὸν ἁπλῶς συνειρμόν. Μίαν περικοπὴν χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὡς προσθήκην ἐκ τῶν ὑστέρων 221d.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀληθινὰ δαιμονίας, ὅπως ὁ Σωκράτης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μέθη, τοῦ θεοῦ Διονύσου τὸ δώρημα, τοποθετεῖται καὶ αὐτὴ μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῆς **θείας μανίας**, ὅπως καὶ ἡ μαντικὴ τῆς Διοτίμας ἔξαρσις, ὅπως τοῦ ποιητοῦ ἡ ἔμπνευσις, ὅπως ἡ ἐρωτικὴ παραφορά. Ὑπὸ τοιαύτης μανίας κεκινημένη ἡ ψυχὴ—τὸ ἀναπτύσσει διὰ μακρῶν εἰς τὸν Φαῖδρον—εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ τήν ἀλήθειαν ὡλοκληρωμένην, περισσότερον χυμώδη, ὁλόγλυφον, ὄχι στεγνὴν καὶ πεζὴν ὅπως μὲ τὴν κοινὴν λογικήν. Καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἡ μέθη τώρα ἀποδεικνύεται μορφὴ ἀνωτέρας νηφαλιότητος, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Σωκράτης 222c, ἀφοῦ τὸν βοηθεῖ νὰ βλέπῃ μὲ μεγαλυτέραν διαύγειαν καὶ εἰς μεγαλύτερον βάθος ὅ,τι ὁρῶντες οὐχ ὁρῶσιν οἱ νηφάλιοι.

Ὁ τρόπος ποὺ γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶναι ἀριστοτεχνικός· ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει καὶ ἐδῶ μεταχειριζόμενος λιτότατα μέσα, νὰ πραγματοποιῇ τὰς καλλιτεχνικάς του προθέσεις μὲ τόσην φυσικότητα, ὥστε νὰ μὴν ἠμπορῇ ὁ ἀναγνώστης νὰ φαντασθῇ, πὼς ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῇ ἄλλη συνέχεια εἰς τὴν συνομιλίαν. Ἡ παρατήρησις τοῦ Σωκράτους περὶ τῆς ζηλοτυπίας τοῦ Ἀλκιβιάδου, ριπτομένη κατ' ἐπίφασιν εἰς τὴν τύχην, ἔτσι διὰ νὰ εἰπῇ κάτι καὶ ἐκεῖνος εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐκπλήξεως τοῦ Ἀλκιβιάδου, λησμονεῖται κατόπιν. Ὁ Ἀλκιβιάδης τὸν στεφανώνει, ἐξαπλώνεται, διατάσσει τὴν οἰνοποσίαν—ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ συμπόσιον ἔλαβεν ἄλλην τροπήν, πὼς ἡ ἀνάνηψις ἦτο προσωρινή. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ἐρυξιμάχου μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὸ θέμα, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀρνεῖται ὁ Ἀλκιβιάδης: ἕνας μεθυσμένος δὲν εἶν' εἰς θέσιν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ θεωρητικοῦ ζητήματος[1]—καὶ ἔπειτα ἡ ζηλοτυπία τοῦ Σωκράτους δὲν μοῦ ἐπιτρέπει μήτε θεὸν νὰ ἐπαινέσω ἐνώπιόν του. Ἔτσι σὰν ὥριμος καρπὸς ἔρχεται τοῦ Ἐρυξιμάχου ἡ ἀπάντησις, τοῦ σχολαστικοῦ τηρητοῦ

1. Ἠμπορεῖ ὅμως νὰ ὁμιλήσῃ ζωηρότερα διὰ τὰς ψυχικάς του περιπετείας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ προγράμματος: Ἔ τότε νὰ ἐπαινέσῃς τὸν Σωκράτη—τόσον φυσικά, τόσον τυχαῖα, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκπλήττεται[1].

Ὁ λόγος ἀρχίζει μὲ τὴν παρομοίωσιν τοῦ Σωκράτους πρὸς Σιληνόν, μὲ κάτι δηλαδὴ τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐντὸς τῶν συμποτικῶν ἐθίμων. Ἀφορμὴν ἔδωσε βέβαια ἡ ἀσχημία τοῦ Σωκράτους. Ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης προχωρεῖ πολὺ περισσότερον· ἀνακαλύπτει ἀναλογίας εἰς τὸ ἦθος (ὑβριστὴς 215b, 222a, ἐρωτύλος 216d) καὶ εἰς τὰ ἐπιτηδεύματα. Βεβαίως ἡ παρομοίωσις λογικῶς δὲν ὀρθοποδεῖ πλήρως[2]. Ἐντούτοις εἶναι τόσον ζωηρά, τόσον εἰλικρινὴς ἡ περιγραφή, ὥστε πρέπει νὰ προσέξῃς πολύ, διὰ ν' ἀνακαλύψῃς τὰς λογικὰς αὐτὰς ἀσυναρτησίας. Ἀπὸ μεθυσμένον ἄλλωστε δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ζητοῦμεν περισσότερα.

Ἰδιαιτέρως ἀξίζει νὰ σταματήσωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Σωκράτους εἰς τοὺς ἄλλους 215b—216c. Ὅπως καὶ τοῦ Μαρσύου ἡ μουσική, καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς τὸ συναίσθημ' ἀπευθύνεται κυρίως. Δὲν εἶναι ὁ φιλόσοφος, ποὺ προκαλεῖ μὲ τὴν κριτικήν του διαύγειαν καὶ τὴν διαλεκτικὴν ἑτοιμότητα τὸν θαυμασμόν. Ὅπως τὸ Συμπόσιον ἀνάπτυξις εἶναι τῶν ἐξωλογικῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἔτσι καὶ ὁ Σωκράτης μᾶς περιγράφετ' ἐδῶ ὡς καρδιῶν σαγηνευτής. Καὶ ὁ Σωκράτης πραγματοποιεῖ ὅ,τι οἱ σοφισταὶ μὲ τόσην προσπάθειαν ἐπιζητοῦν καὶ μὲ τόσην τυμπανοκρουσίαν διαφημίζουν: τὸ γοητεύειν καὶ φαρμάσσειν τὰς ψυχάς. Ἀλλ' ἡ ρητορική του δὲν εἶναι ὁ παφλασμὸς τῶν μεγαλοστόμων φράσεων τοῦ Γοργίου, οὔτε ὁμοιάζει μὲ τὴν καταπλήσσουσαν εὐγλωττίαν τοῦ Περικλέους—

---

1. Πρβλ. 214e Πῶς λέγεις; Ἐκπλήττεται ἴσως πολὺ περισσότερον, πῶς ἐμάντευσαν τῆς ψυχῆς του τὸν πόθον νὰ δώσῃ διέξοδον εἰς ὅ,τι τὸν συμπνίγει ἐκείνην τὴν στιγμήν.

2. Ὅσα π. χ. λέγει περὶ αὐλημάτων δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν γεγλυμμένον, ἀλλ' εἰς τὸν ζωντανὸν Σιληνόν, ἢ μᾶλλον εἰς τὸν Μαρσύαν, ὁ ὁποῖος ἦτο Σάτυρος. Ἀντιθέτως τὰ περὶ εἰρωνείας 216c-e ἔχουν τὴν θέσιν των μόνον εἰς τὸν γεγλυμμένον Σιληνόν, καὶ εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται ὅσα λέγει περὶ τῶν συζητήσεων τοῦ Σωκράτους 221d.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἀπὸ τὸν Φαῖδρον γνωρίζομεν πόσον τὴν ἐξετίμα ὁ Πλάτων. Εἶναι κάτι ποὺ ἀναμοχλεύει ὡς τ' ἀμέτρητά της βάθη μὲ πρωτάκουστον δύναμιν τὴν ψυχὴν καὶ τοῦ ἀναισχυντοτέρου ἀνθρώπου. Ἐξωτερικὰ στολίδια δὲν μεταχειρίζεται· εἶναι πεζὴ καὶ κοινὴ καὶ ἁπλῆ, ὅπως κάθε μεγάλη ἀλήθεια. Μὲ κολακείας δὲν ἐργάζεται· κατακτᾷ ἴσα ἴσα τὸν ἀκούοντα τὴν ὥραν ποὺ τὸν ταπεινώνει—μὲ τὸ νὰ τὸν ταπεινώνῃ 215e-216c. Εἰς τὴν ὡραίαν διατύπωσιν καὶ τὴν θεατρικὴν ἀπαγγελίαν δὲν καταφεύγει· μὲ τὸ βαθὺ περιεχόμενόν των, μὲ τὸ ἦθος των ἐπιδροῦν, καὶ ἂν ἀπὸ ἄλλους τ' ἀκούσῃς, τὰ λόγια του, **κἂν πάνυ φαῦλος ᾖ ὁ λέγων** 215d. Καλλιεργημένον ἀκροατήριον δὲν προϋποθέτει· ὁποιοσδήποτε καὶ νὰ τ' ἀκούσῃ, καὶ ἂς εἶναι διανοητικῶς κατωτέρα ὕπαρξις, ἕνα παιδί, μία γυναῖκα, θὰ συνταραχθῇ[1].

Γενικῶς ὁμιλεῖ κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀλκιβιάδης δι' ὅλους ὅσοι ἀκούουν τὸν Σωκράτην. Ἀλλ' ἀμέσως προχωρεῖ εἰς τὰς π ρ ο σ ω π ι κ ά ς του ἀναμνήσεις 215d—216c· ἔτσι κερδίζει ἡ ἀφήγησις μεγαλυτέραν ἀληθοφάνειαν[2], καὶ τοῦ Σωκράτους ἡ ἐπίδρασις εἰς χαρακτῆρα τόσον δυσήνιον ἐξαίρεται ἀκόμη περισσότερον. Εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν εἶναι ζήτημ' ἂν ὑπάρχει ἰσαξία περιγραφὴ τῆς ἐπιδράσεως μιᾶς προσωπικότητος ἐπὶ ἄλλην. Αὐτὰ τὰ σκιρτήματα τῆς καρδιᾶς ποὺ εἶναι μαζὶ καὶ ἀγωνία καὶ λαχτάρισμα, αὐτὰ τὰ δάκρυα ποὺ εἶναι μαζὶ καὶ πόνος καὶ καθαρμὸς τῆς ψυχῆς, ἡ θορύβησις αὐτὴ ποὺ αἰσθάνεσαι, ὅταν μὲ τὴν παρουσίαν καὶ μόνον μιᾶς ἀνωτέρας ἠθικῆς προσωπικότητος προβάλλει ἐξαφνικὰ ἡ ἀσχημία, ἡ γυμνότης τῆς ψυχῆς σου... καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ταπεινώσεως ἡ ἐπώδυνος ἡδονή, ὅταν ἀκούῃς σὰν

---

1. Ὁμοιάζουν καὶ εἰς αὐτὸ μὲ τοῦ Ἰησοῦ τὰ λόγια: ἀπευθύνονται καὶ ἐκεῖνα εἰς σοφοὺς καὶ ἀσόφους, εἰς τοὺς τωρινοὺς καὶ τοὺς αὐριανούς, καὶ συγκινοῦν ὅλους χωρὶς ρητορείας—καὶ μὲ τὰ δύσκαμπτ' ἀκόμη ἑλληνικὰ ἀδεξίων συγγραφέων, ὅπως ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ Ματθαῖος.

2. Εἶναι ἕτοιμος καὶ νὰ ὁρκισθῇ 215a. Κατόπιν 216a ἐπικαλεῖται τοῦ Σωκράτους τὴν μαρτυρίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν Σειρήνων τὴν μουσικὴν τὴν αὐτοκαταδίκην σου[1]... Τοῦ κόσμου τὰ δελεάσματα σὲ σύρουν μακρὰν ἀπὸ τὸν ὁδηγητήν σου, καὶ ὅμως αἰσθάνεσαι πὼς τὸν μεταφέρεις μαζί· εἰς τὴν ἀπελπισίαν σου ζητεῖς ν' ἀποφύγης τοὺς ἐλέγχους ἐκείνου, καὶ ὅμως αἰσθάνεσαι πὼς μόνον αὐτοὶ σ' ἐλαφρώνουν[2]. Ὅλος αὐτὸς ὁ αὐτοσπαραγμὸς τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐγνώρισεν ἠθικὰς κρίσεις, ἡ ὁποία κάθε στιγμὴν μὲ συντριβήν, **ἐν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις**, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, κατακτᾷ καὶ πάλιν χάνει τὴν ἠθικήν της ὑπόστασιν, μᾶς περιγράφεται τόσον ζωντανά, τόσον συγκινητικά, ποὺ δὲν ἀμφιβάλλει κανείς: τὰς προσωπικάς του ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ μοιραῖον γεγονὸς τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Σωκράτη, μᾶς προσφέρει ἐδῶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς.

Καὶ ὅμως, ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ κρύπτετ' ἐπιμελῶς κάτω ἀπὸ ἕνα προσωπεῖον εἰρωνείας καὶ αὐτοϋποβιβασμοῦ[3]. Ὑπάρχουν περιπτώσεις μάλιστα ποὺ καταβαίνει τόσον χαμηλά, ὥστε φαντάζεσαι πὼς ἠμπορεῖς

---

1. Τοῦ Σωκράτους ἡ ἐπίδρασις εἶναι δάγκωμα ἐχίδνης 218a, ἀλλὰ καὶ Σειρήνων τραγοῦδι 216a.

2. Ὡραῖα περιγράφει τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν τοῦ Σωκράτους εἰς τὸν Λάχητα 187e—188c ὁ Νικίας, ὁ μεγάλος πολιτικὸς ἡγέτης τῶν Ἀθηνῶν: Ὁ,τιδήποτε πρόβλημα καὶ ἂν συζητήσῃ, θὰ τὰ γυρίσῃ τὰ λόγια ὁ Σωκράτης, ὥστε ν' ἀναγκάσῃ τὸν συνομιλητήν του εἰς τὸ τέλος νὰ δώσῃ λόγον **ὅντινα τρόπον νῦν τε ζῇ καὶ ὅντινα τὸν παρεληλυθότα βίον βεβίωκεν**. Ἐγώ, λέγει ὁ Νικίας, τὸν γνωρίζω, καὶ εὐχαριστοῦμαι ἀπὸ παρομοίας ἐρωτήσεις· χρήσιμον εἶναι καὶ διὰ τοὺς γέροντας ἀκόμη νὰ τοὺς ὑπενθυμίζῃ κανεὶς πῶς ἔζησαν. Καὶ τώρ' ἀκόμη, τὸ ξέρω, ἡ συζήτησις δὲν θὰ εἶναι πλέον περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας.

3. Μὲ τὰς συζητήσεις του σύρει πρὸς τὸ πρόσωπόν του τὸν μαθητὴν αἰχμαλωτισμένον ἀπὸ μίαν ἕλξιν μοναδικήν· καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ μαθητής, γοητευμένος ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτήν, ἁπλώνει τὰ χέρια νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν φαντάζεται πὼς ἐνσαρκώνει ὁ δαιμόνιος αὐτὸς διδάσκαλος, ὁ Σωκράτης ἐξαφανίζεται, σβήνει μ' ἕνα οὐδὲν οἶδα, μ' ἕνα κι ἐγὼ δὲν τὸ ξέρω, μ' ἕνα του ἀστεῖον. Ἔτσι μὲ τὴν εἰρωνείαν του, ποὺ ἕλκει μαζὶ καὶ ἀπωθεῖ, κρατεῖ διαρκῶς ὑπ' ἀτμὸν τὸ ξεκίνημα τῆς ψυχῆς, δὲν τ' ἀφήνει ν' ἀπαμβλυνθῇ εἰς τὴν προσωπολατρείαν τοῦ αὐτὸς ἔφα, νὰ σπαταληθῇ εἰς αἰσθηματολογικὴν προσήλωσιν πρὸς τὸ ἄτομόν του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ τὸν φθάσῃς· εἶναι ἀμαθὴς ὅπως ὅλοι, εἶν' ἐρωτευμένος, ὅπως τόσοι ἄλλοι Ἀθηναῖοι[1]. Καὶ ὅμως, τὴν στιγμὴν ποὺ θαρρεῖς πὼς σοῦ παρουσίασεν εἰς τὸν ἔρωτά του τὴν ἀσθενῆ του πλευράν, τότε ἀκριβῶς ἀνακαλύπτεις τὴν ἀνωτερότητά του, τὴν ἀπόστασιν ποὺ σᾶς χωρίζει. Αἰσθάνεσαι, πὼς εἰς τὸ βάθος δι' ὅλα αὐτά, ποὺ θεωροῦμεν ἡμεῖς ἀνώτερα, τρέφει ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν, τὴν ὑψίστην περιφρόνησιν· τόσον πανεύμορφα, τόσον πάγχρυσα εἶναι ὅσα ὁ ἴδιος κατέχει τῆς ψυχῆς του ἀγάλματα[2]. Καὶ τότε ξεσπᾷ ἡ ἀγανάκτησίς σου—καὶ μαζὶ γιγαντώνεται ἡ ἀγάπη σου.

Τώρα εἶν' εὔκολος ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἐρωτικὴν σχέσιν μὲ τὸν Σωκράτη. Τὸν ἔρωτα βλέπει ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅπως τὸν ἀναπτύσσει διὰ στόματος τοῦ Παυσανίου 184d ἡ κρατοῦσα ἠθική: ὡς ἕνα εἶδος ἀνταλλαγῆς, τὴν σχέσιν τοῦ do ut des· θὰ προσφέρῃ τὰ θέλγητρά του καὶ θὰ λάβῃ ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς θησαυρούς, ποὺ ὁ κόσμος ὁ πολὺς δὲν εἶδε, εἶδεν ὅμως αὐτὸς καὶ παραφόρως ἐπόθησε. Διὰ τοῦτο καὶ λαμβάνει αὐτὸς τὴν πρωτοβουλίαν. Ἕνα ἕνα τὰ ἐπεισόδια παρελαύνουν ἐνώπιόν μας—ἀντίλαλος τῶν ἐσωτερικῶν περιπετειῶν τῆς ψυχῆς, τὰς ὁποίας ποτὲ δὲν θὰ ἠμποροῦσε τόσον παραστατικὰ ν' ἀποδώσῃ οἱαδήποτε ψυχογραφικὴ ἀνάλυσις. Ἡ πολιορκία τοῦ ἐραστοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἐρωμένου γίνεται διαρκῶς στενωτέρα, τὸ ἐνδιαφέρον ὁλοένα ζωηρότερον· προχωροῦμεν ἀπὸ ἀναβαθμοῦ εἰς ἀναβαθμόν, ἀλλὰ κατ' ἀντίστροφον κατεύθυνσιν ἀπ' ὅ,τι μᾶς ὡδηγοῦσεν ἡ Διοτίμα πρὸ ὀλίγου[3]. Πρὸς στιγμὴν σταματᾷ—εἶναι ἡ τέχνη τοῦ Πλά-

1. Ἔχει λοιπὸν καὶ αὐτὸς τὴν ἔνδειαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ, ὅπως ὁ γνήσιος Ἔρως· ἀλλ' ὁ γνήσιος Ἔρως (τὸ ἐδίδαξεν ἡ Διοτίμα) δὲν εἶναι μόνον τῆς Πενίας, εἶναι καὶ τοῦ Πόρου γέννημα

2. Εἶναι **τὸ ἔνδον κάλλος**. Καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον 279b εὔχεται ὁ Σωκράτης: **δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν**. Ὁ πολὺς κόσμος δὲν βλέπει αὐτὸ τὸ κάλλος καὶ δι' αὐτὸ ἐκπλήσσεται, ποὺ ἔχει τόσους ἐραστὰς ὁ σιληνόμορφος.

3. Ἡ κλῖμαξ ἡ ἐρωτικὴ προχωρεῖ ἀπὸ τὸ συγγίγνεσθαι εἰς τὸ συγγυμνάζεσθαι, εἰς τὸ συνδειπνεῖν, εἰς τὸ συγκατακεῖσθαι. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ κλῖμαξ, παρὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἢ μᾶλλον σύμφωνα πρὸς τὸ βαθύτερον νόημά της, ποὺ μόνον ὁ Σωκράτης διαβλέπει, καταλήγει εἰς ἀποκάλυψιν τοῦ μυστηρίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τωνος νὰ δυναμώνῃ τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὰς ἐπιβραδύνσεις εἰς τὸ κρισιμώτερον σημεῖον. Ἕνα αἴσθημα ἐντροπῆς τὸν καταλαμβάνει· θέλει ἐκ τῶν προτέρων νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀθυροστομίαν του— μαζὶ νὰ προπαρασκευάσῃ ὁ συγγραφεὺς τὸν ἀναγνώστην, πῶς νὰ δεχθῇ τὴν κατόπιν διήγησιν[1]. Ἔπειτα αἰσθάνεται, ὅτι τώρ' ἀρχίζει τὸ κρίσιμον σημεῖον, ἡ ἀποκάλυψις: τὰ χρυσᾶ ἀγάλματα αὐτοῦ τοῦ Σιληνοῦ, ποὺ μόνος αὐτὸς — ὁ Ἀλκιβιάδης; ὁ Πλάτων;—εἶχεν ἰδεῖ καὶ ποθήσει. πρόκειται ν' ἀποκαλυφθοῦν εἰς εὐρύτερον κύκλον ἀνθρώπων. Εἶναι ὅλοι παρεσκευασμένοι νὰ τ' ἀκούσουν, νὰ τὸν παρακολουθήσουν εἰς τ' ἀνώτερα στάδια τῆς μυήσεως; Τῶν Ὀρφικῶν ἡ φράσις **φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι** τοῦ ἔρχετ' εἰς τὸ στόμα, καὶ—τί σύμπτωσις!— οἱ ἐνδοιασμοὶ αὐτοὶ τὴν ὥραν ποὺ πρόκειται νὰ διηγηθῇ μίαν πρᾶξιν ἐπονείδιστον, εἶναι ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐνδοιασμῶν τῆς Διοτίμας 209e, ἂν θὰ κατορθώσουν νὰ τὴν παρακολουθήσουν εἰς τὰ ὑψηλότερα πετάγματα τῆς ἀποκαλυπτικῆς σοφίας. Καὶ εἰς τὰ δύο κρύπτονται τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας τὰ ἁγιώτερα μυστήρια[2].

---

1. Ὁλόκληρος παρέκβασις γίνεται 217e—218b. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὁμιλεῖ διὰ τὸ πάθος του, διὰ τὴν πληγωμένην του καρδιάν. Ἐρωτευμένος εἶναι πλέον αὐτός, αἰχμάλωτος τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς—καὶ αὐτὸς ὁ ἔρως ἐπιτρέπει κάθε εἴδους ἀντάλλαγμα νὰ προσφέρῃς. Κάτι ξέρουν καὶ οἱ συμπόται ἀπ' αὐτὸ τὸ πάθος, ἀφοῦ ἐγνώρισαν καὶ αὐτοὶ τὴν **φιλόσοφον βακχείαν**· ὁ Παυσανίας μήπως δὲν ἐκήρυξεν 184d. ὅτι τοιοῦτος πόθος δικαιολογεῖ **πᾶν ὁτιοῦν ὑπουργεῖν**; Ἀλλὰ πῶς προχωρεῖ εἰς τὴν δικαιολογίαν! Μὲ τὸ ἐγὼ οὖν δεδηγμένος 218a ἀρχίζει μιὰ μακρὰ περίοδος συνεχῶς διακοπτομένη μὲ ἀποστροφάς, μὲ ἀνακόλουθα· μόλις ἀρχίζει, καὶ ἐγκαταλείπει τὴν σειρὰν τοῦ λόγου· σὰν νὰ τοῦ ἔρχεται ἄλλη τώρα σκέψις καὶ ἄλλη δικαιολογία, σὰν νὰ προσκόπτῃ ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν του εἰς ὅ,τι πρόκειται νὰ ἐκστομίσῃ· μόλις καὶ μετὰ βίας τελειώνει τὴν φράσιν. Δὲν εἶν' ὁ μεθυσμένος ποὺ ὁμιλεῖ ἔτσι ἄτακτα, ἀκατάστατα, ἀποσπασματικά· οὔτε ἡ ἐντροπή. Ὁλόκληρος ἡ δυσπερίγραπτος κατάστασις τῆς ψυχῆς του μᾶς ζωγραφίζεται εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον, καὶ ὑπεράνω ὅλων ὁ ἔρως, ἕνας ἔρως ἀσυναρμολόγητος, ἀμφιταλαντευόμενος μεταξὺ ψυχικῆς ἐξάρσεως καὶ αἰσθησιασμοῦ, ἀνυπότακτος, ἀλλὰ δυνατός, φλογερός.

2. Πρβλ. σελ. 210, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατορθώνει ὁ Πλάτων νὰ διηγῆται μὲ ὅλας της τὰς λεπτομερείας μίαν πρᾶξιν ἀηδῆ[1], καὶ ὅμως νὰ ἐξαίρῃ τὸν διηγούμενον, νὰ μᾶς ἐμβάλλῃ μάλιστα συμπάθειαν πρὸς τὸν δυστυχισμένον νέον καὶ τὴν ἀγωνίαν τῆς ψυχῆς του. Τὸ γνωρίζομεν, εὑρίσκεται εἰς τὸν κακὸν δρόμον· γνωρίζομεν ἀκόμη, ὅτι αὐτὸ ποὺ ποθεῖ δὲν ἀποκτᾶται, χάνεται μᾶλλον μὲ τὸ μέσον εἰς τὸ ὁποῖον καταφεύγει. Νομίζει πὼς θὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν Σωκράτη, καὶ ὅμως καταφεύγει εἰς πράξεις, ποὺ θὰ καταβιβάσουν τὸν Σωκράτη πρὸς τὴν κατωτερότητά του, ὅπως ὁ πνιγόμενος καταβιβάζει πρὸς τὸν βυθὸν ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον περιμένει νὰ τὸν σώσῃ, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ καὶ θέλει νὰ τὸν σώσῃ. Καὶ ὅμως διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν βλέπομεν τόσον τὴν ἁμαρτίαν, ὅσον τὴν δυστυχίαν, ὄχι τὴν ἐνοχήν, ἀλλὰ τὴν τραγικότητα. Φόβον καὶ ἔλεον, αὐτὰ τὰ κλασσικὰ τραγικὰ συναισθήματα, ἐμπνεόμεθα ἀπὸ τὴν περιπέτειαν ἑνὸς ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὁ πόθος τῆς ἀρετῆς ὠθεῖ πρὸς τὸ κακόν, τὸν ὁποῖον ἡ ἐκλεκτή του φύσις ὁδηγεῖ γοργότερα καὶ βαθύτερα εἰς τὸν ἠθικὸν ἐκπεσμόν. Ποῖος συγγραφεὺς θὰ διηγεῖτο μὲ τόσον ἠθικὸν βάθος, χωρὶς ψευδοϊδεαλιστικὰς καὶ πουριτανικὰς κεραυνοβολίας, μὲ τόσον ἀνθρώπινον πόνον, τόσον ὕποπτα γεγονότα; Χωρὶς σεμνοτύφους παρασιωπήσεις μᾶς ἔκαμεν ὁ Πλάτων νὰ λησμονήσωμεν τί ἐπῆγε νὰ κάμῃ ὁ Ἀλκιβιάδης, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα μόνον ἀπὸ τί ἐλατήρια ἐπῆγε νὰ τὸ κάμῃ.

Εἰς τὴν στάσιν τοῦ Σωκράτους ὑποδηλώνει ὁ συγγραφεὺς πῶς πρέπει νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης τὸν Ἀλκιβιάδην. Ἐφ' ὅσον τοῦ εἶναι δυνατόν, σιωπᾷ, ἂν καὶ ἀντιλαμβάνεται τὰ σχέδια τοῦ νέου· ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ὁμιλήσῃ, ἀπαντᾷ μ' εὐτραπελίαν,

1. Τόσον ὥστε εἰς τὰς πρώτας μεταφράσεις τοῦ Συμποσίου εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας παρελείπετο ὡς ἄσεμνος ἡ περικοπὴ ὁλόκληρος. Ὁ ἴδιος λόγος συντελεῖ, ὥστε νὰ διαβάζεται τόσον ὀλίγον σήμερον τὸ Συμπόσιον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μὲ φιλοφροσύνην, χωρὶς ἕνα κατηγορηματικὸν Ὄχι[1], ποὺ θὰ ἐπλήγωνε τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ νέου, χωρὶς τοὺς σχετλιασμοὺς τοῦ ἠθικολόγου, ποὺ θὰ ὑπεγράμμιζαν τὴν ἀνωτερότητά του. Γνωρίζει καλὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ τοὺς πόνους της, ὥστε νὰ μὴ λησμονῇ ὁ μεγάλος αὐτὸς φιλάνθρωπος, ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ εἶναι περισσότερον δυστυχεῖς παρὰ κακοί, ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς τὸ βάθος της ἀγαθή, ὅτι ἡ ἁμαρτία εἶναι γέννημα στιγμῶν ἀδυναμίας—καὶ ἀκριβῶς εἰς τὰς στιγμὰς αὐτὰς χρειάζεται ὁ ἁμαρτάνων περισσότερον ἢ ἄλλοτε τὴν ἀγάπην μας: Ἀγαπημένε μου Ἀλκιβιάδη, τὸν προσφωνεῖ 218d. Μ' ἕνα φιλοφρόνημα (**κινδυνεύεις οὐ φαῦλος εἶναι** 218d) ἀπομακρύνει τὸν λόγον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, μ' ἕνα φιλοφρόνημ' ἀκόμη (**ἤ τοι τῆς διανοίας ὄψις** κλπ.) χαρακτηρίζει τὴν αἰσχρὰν πρότασιν τοῦ Ἀλκιβιάδου ὡς πλάνην νεανικήν, καὶ μὲ ἀόριστον ὑπεκφυγὴν διακόπτει τὴν συζήτησιν 219a.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ταπείνωσις τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν εἶναι καὶ διάψευσις, καὶ ὁ Σωκράτης ἀρνούμενος πραγματοποιεῖ ἴσα ἴσα τὸν πόθον τῆς ἀνατερότητος, τὸν ὁποῖον ψυχογνώστης αὐτὸς διέγνωσε κάτω ἀπὸ τὰς ἐπιπολαίας του προτάσεις. Πραγματοποιεῖ ἀκόμη τὴν μεγαλυτέραν του ἐπιτυχίαν καὶ ὡς ἐραστής, ἀφοῦ τὴν ψυχήν του, ὁλόκληρον τὸ εἶναι του βαθύτερον κατακτᾷ[2]. Ὁ ἀπέραντος θαυμασμὸς τοῦ νέου πρὸς τὸν ἀδαμάντινον αὐτὸν ἄνθρωπον ἀποκαλύπτεται ζωηρότατα καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀγανάκτησίν του[3].

Ἡ μετάβασις εἰς τὰ κατορθώματα τοῦ Σωκράτους τὰ σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ὰ γίνεται κατ' ἐπίφασιν ἀρκετὰ ἀπότομα δι' ἁπλῆς χρονολογικῆς συσχετίσεως·

---

1. Τόσον ποὺ ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ μὴ θεωρήσῃ σοβαρὰν τὴν ἄρνησίν του.

2. Πόσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ὑποδούλωσις αὐτὴ 219e ἀπὸ τὸ **ὑπουργεῖν** (183a. 184b) τοῦ Παυσανίου!

3. Περιγράφεται ὡραῖα εἰς τὴν ἐπισώρευσιν τῶν συνωνύμων 219c, εἰς τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς δικαστάς, εἰς τοὺς ὅρκους ποὺ ὁμοιάζουν μὲ κατάρας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν ἐσωτερικὴν σύνδεσιν τῶν δύο διηγήσεων ἀποτελεῖ ἡ **καρτερία** τοῦ Σωκράτους. Ἡ ἀνδρεία του ἀπέναντι τοῦ μεγάλου πειρασμοῦ ὑπενθυμίζει τὴν ἀντοχήν του εἰς τὰς κακουχίας, εἰς τὴν πεῖναν, εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὰς ἀπολαύσεις, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας, εἰς τὴν φιλοδοξίαν ἀκόμη, καὶ τέλος εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Δηλίου—τὸν κολοφῶνα τῆς διηγήσεως εἰς παραστατικότητα—τὴν καρτερίαν του ἀπέναντι τοῦ θανάτου. Ἔρωτα καὶ θάνατον ἀντικρύζει μὲ γαληνήν, μὲ παιγνιώδη καρτερίαν ὁ ἀσύγκριτος.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ παρομοίωσις μὲ τὸν Σιληνὸν ἔχει λησμονηθῆ καὶ ὁ ἐγκωμιαστικὸς τόνος κινδυνεύει νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ συμποσίου. Δι' αὐτὸ ἐπανέρχεται ὁ Ἀλκιβιάδης, διὰ νὰ κλείσῃ μ' αὐτὴν τὸν λόγον του· διὰ τοῦτο καὶ ὁ συγγραφεύς, δικαιολογούμενος μὲ τὴν ἀσυναρτησίαν τοῦ μεθυσμένου, παρέλειψεν εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ δικαιολογήσῃ πλήρως τὴν παρομοίωσιν. Τώρα μόλις καταλαμβάνομεν τὸ βαθύτερον νόημά της: ἂν τὸν Σωκράτη παραβάλλῃ μὲ τοὺς μυστηριώδεις αὐτοὺς δαίμονας τῆς φύσεως, εἶναι διότι καμμία ἄλλη μορφὴ ἀπὸ τὸ κόσμον τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος ἢ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ ἰδεώδους καὶ τοῦ μύθου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὁμοιάσῃ οὔτε μὲ τὸ ἦθος οὔτε μὲ τοὺς λόγους τοῦ Μοναδικοῦ. Ἔτσι βαθμηδὸν ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν ἀστεῖον τόνον τῆς συμποτικῆς ὁμιλίας, ὥς ποῦ νὰ καταλήξωμεν μὲ τὸν ἐπίλογον εἰς τὴν σύστασιν πρὸς τὸν Ἀγάθωνα νὰ προσέχῃ μήπως ἀπὸ ἐρώμενος γίνῃ ἐραστὴς αὐτὸς τοῦ Σωκράτους — σύστασιν ἡ ὁποία ὑπὸ τὸ ἀστεῖον της περίβλημα ἀποκαλύπτει εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ψυχολογικὴν ὑποθεμελίωσιν τῆς ὅλης ὁμιλίας· εἶναι ἡ ὁμιλία ἑνὸς ἐραστοῦ περιπαθοῦς, ἑνὸς δυστυχισμένου, τραγικοῦ ἐρωτευμένου.

Ὁ θέλων νὰ δώσῃ ἕνα γενικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ λόγου τοῦ Ἀλκιβιάδου θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι δὲν παρέχει κυρίως εἰπεῖν ἐγκώμιον, ἀλλὰ προσωπικὰς τοῦ νέου ἐντυπώσεις· δὲν ἀποσκοπεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἀντικειμενικῶς, πῶς εἶναι ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ νὰ πε-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ριγράψη πῶς τὸν ἔζησεν αὐτός. Αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι τὰ περιγραφόμενα δὲν εἶν' ἀληθινά· πέντε φορὰς [1] ἐπικαλεῖται ὁ διηγούμενος τοῦ Σωκράτους τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν, καὶ ὁ Σωκράτης ἐπιβεβαιώνει διὰ τῆς σιωπῆς του τὴν ἀλήθειάν των. Μὲ τὴν προσωπικὴν ὅμως διήγησιν ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ἀποκτᾷ καὶ ἄλλας διαστάσεις, ποὺ δὲν ἔχει εἰς τὴν συνήθη ξηρὰν διαπίστωσιν τῶν γεγονότων· ἀναβαίνει εἰς ἐπίπεδον ζωῆς, ὅπου ἡ ἀρετὴ συμπίπτει μὲ τὸν ἐνάρετον, ὅπως ὁ ἔρως συμπίπτει μὲ τὸν ἐραστὴν εἰς τὴν ὁμιλίαν τῆς Διοτίμας.

Τώρα ἐξηγοῦμεν διατὶ ἔπρεπεν ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ εἶν' ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐγκωμιάση τὸν διδάσκαλον. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον καὶ πρῶτον καὶ βαθύτερον κατὰ τὴν ὁμολογίαν του ἐρωτεύθη ὁ Σωκράτης [2] καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον τὸν συνέδεσαν δεσμοὶ στενωτάτης οἰκειότητος. Ἤδη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ποτειδαίας τὸ 430, ὅταν ὁ Σωκράτης ἦτο νέος σχετικῶς καὶ ἄγνωστος [3], τὸν εἶχε σύσκηνον, ὁλόκληρος δὲ ἡ ἐρωτικὴ περιπέτεια, ποὺ περιγράφει ὁ Ἀλκιβιάδης, προηγήθη τῆς χρονολογίας αὐτῆς. Ὁ Ἀλκιβιάδης λοιπὸν ἦτο ὁ παλαιότερος ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ἐκεῖνος ποὺ «ἀνεκάλυψε», θὰ ἐλέγαμεν, τὸν Σωκράτην.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ προτεραιότης· περισσότερον ἀκόμη συνδέει ἡ βαθυτάτη ψυχικὴ συγγένεια τῶν δύο φύσεων. Τὸ πρᾶγμα θὰ φανῇ παράδοξον. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὁ Σωκράτης ὁ δίκαιος, ὁ ἐγκρατής, ὁ ἀφίλαυτος, ὁ αὐστηρὸς εἰς τὰ ἤθη, ὁ προφήτης καὶ μάρτυς τῆς ἀληθείας—ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ ἀκόλαστος καὶ ἀσελγής, ὁ νοσηρῶς καὶ προδοτικῶς μεγαλομανής, ὁ τυραννικῶς ἐγωπαθής, ὁ ἀχαλίνωτος Ἀλκιβιά-

1. 214e, 215b, 216a, 217b, 219c, πάντοτε εἰς τὰ καίρια σημεῖα, ὅπου χρειάζεται νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἀντικειμενικὴ ἀκρίβεια τῆς διηγήσεως.

2. Καὶ ὁ Σωκράτης ἤρχισεν, ὅπως μᾶς ὑποδηλώνει ἡ Διοτίμα, ἀπὸ τὸν ἔρωτα ἑ ν ὸ ς ὡραίου σώματος καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸν ἔρωτα π ο λ λ ῶ ν (ἔτσι τὸν ἐγνώρισεν ὁ Πλάτων), καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ Ὡραῖον.

3. Ὕστερ' ἀπ' αὐτὴν συμπίπτει τοῦ Χαρμίδου ἡ γνωριμία 222b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δης. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν τίποτε κοινὸν μεταξύ των; Ὄχι, ἀπαντᾷ ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Ἀντισθένης καὶ ὁ Αἰσχίνης καὶ οἱ ἄλλοι ἠθικολόγοι τοῦ Σωκράτους μαθηταί. Εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔργον των διαρκὴς εἶναι ἡ προσπάθεια ν' ἀποσείσουν ἀπὸ τοῦ διδασκάλου τὴν μνήμην τὸ ὄνειδος αὐτῆς τῆς γνωριμίας. Ἀλλ' ὁ Πλάτων ἠθικολόγος δὲν ἦτο· ἀθόλωτος ὁ νοῦς του περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν, τὴν natura naturans τῶν κατόπιν φιλοσόφων. Καὶ ἂν αἱ ἠθικαί του ἀξιώσεις εἶναι ὑψηλαὶ καὶ αὐστηραί, εἶναι διότι καὶ τὸ βλέμμα του εἰσδύει βαθύτατα καὶ ἀνακαλύπτει εἰς τὴν ζωήν, ὄχι εἰς κανένα ψευδοϊδεαλιστικὸν συναρμολόγημα, τὸ αἰώνιον καὶ τὸ ἀθάνατον. Ἔτσι καὶ εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ Πλάτων εἶδεν ὄχι ἕνα συνήθη διεστραμμένον τύπον· εἶδε τὸν **δαιμόνιον**, ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγαλοφυεῖς[1] ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει συμπυκνωθῆ τόση περίσσεια ζωτικότητος, τόση ἔντασις ψυχικῶν καὶ σωματικῶν δυνατοτήτων, ὥστε νὰ μὴ τοὺς χωροῦν πλέον τὰ συνηθισμένα πλαίσια τῆς ζωῆς, καὶ τὰ κοινὰ ἀξιολογικὰ κριτήρια τῆς τρεχούσης ἠθικῆς νὰ εἶν' ἀκατάλληλα διὰ τὴν περίπτωσίν των[2]. Παρομοία δαιμονία φύσις καὶ μόνη θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἴδῃ ὅ,τι οἱ ἄλλοι σκοτεινὰ διῃσθάνοντο εἰς τὴν δαιμονίαν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου, καὶ μάλιστα φωτισμένη ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀγάπης.

Τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἕνα παλαιότερον στάδιον μᾶς παρουσίασεν ὁ Πλάτων εἰς τὸν Πρωταγό-

---

1. Αὐτὸ ἀκριβῶς μεταφράζεται ἡ λέξις δαιμόνιος· génie ἄλλωστε προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸν genius, ποὺ σημαίνει δαίμων.

2. Τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην θέτει εἰς ἕνα του ὡραῖον ποίημα καὶ ὁ Hölderlin. Κάποιος ἐρωτᾷ τὸν «ἅγιον» Σωκράτη, διατί λατρεύει τὸν νέον αὐτόν, σὰν νὰ μὴν ἔχῃ μεγαλύτερον, διατί τὸν κοιτάζει σὰν θεόν. Καὶ ἐκεῖνος ἀπαντᾷ:

Wer das Tiefste gedacht, liebt das Lebendigste,
hohe Tugend versteht wer in die Welt geblickt,
und es neigen die Weisen
oft am Ende zum Schönen sich.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρ α ν[1]. Εἶναι πολὺ νέος ἀκόμη ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀλλ' ἡ σχέσις των, γνωστὴ εἰς ὅλους 309a, εἶναι μικρογραφία τῆς σχέσεως ποὺ μᾶς περιγράφει τὸ Συμπόσιον. Ὁ Σωκράτης τὸν ἐπιπλήττει, τὸν ὀνομάζει ἐνώπιον ὅλων διεφθαρμένον 320a, τὸν λησμονεῖ τελείως 309b. Καὶ ὅμως ἐκεῖνος εἶναι γεμᾶτος ἀφοσίωσιν καὶ ζῆλον ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου—τὸ ἀναγνωρίζει ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης 309b—ὡς νὰ ἦτον αὐτὸς ὁ ἐραστής. Ὅταν ὁ Πρωταγόρας ἀποφεύγῃ τὴν διαλογικὴν συζήτησιν, ἐπεμβαίνει τόσον ζωηρῶς ὑπὲρ τοῦ Σωκράτους 336b, ὥστε ὁ Κριτίας ἀναγκάζεται νὰ τὸν χαρακτηρίσῃ ὡς **φιλόνικον** 336e. Τὸ ἐνδιαφέρον του, τὸ βλέπει κανείς, δὲν στρέφεται πρὸς τὸ συζητούμενον πρόβλημα, ἀλλὰ περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους· καθαρά σχεδὸν τὸ ὁμολογεῖ, ὅταν ὁμιλῶν αὐτοβούλως ἐν ὀνόματι τοῦ Σωκράτους ἐγγυᾶται μὲ ὕφος πληρεξουσίου δικηγόρου, ὅτι θὰ μείνουν ἱκανοποιημένοι, ἂν ὁ Πρωταγόρας ὁμολογήσῃ **φαυλότερος εἶναι Σωκράτους διαλέγεσθαι.** Ὡς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως ἄγρυπνος Κέρβερος ἐποπτεύει, ὥστε ν' ἀκολουθήσουν τὴν διαλογικὴν μέθοδον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, τὸ γνωρίζει, θὰ προβάλῃ νικητὴς ὁ φίλος του. Διακόπτει ἀποτόμως τὸν Ἱππίαν, ὅταν προσφέρεται νὰ ἐκφωνήσῃ **λόγον** περὶ τοῦ ζητήματος, διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὁ δύστυχος ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταδικασθῆ, καὶ τὸ χειρότερον δι' ἕνα σοφιστήν, ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴν σιωπήν 347b. Καὶ ὅταν πάλιν ὁ Πρωταγόρας δυστροπῇ, ὁ Ἀλκιβιάδης πάλιν 348b ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Καλλίαν, διὰ νὰ ἐπικρίνῃ τὴν στάσιν του καὶ νὰ τὸν προσκαλέσῃ νὰ δηλώσῃ καθαρά, ἂν θέλει ἢ ὄχι νὰ συνεχίσῃ τὴν συζήτησιν, διὰ νὰ τελειώνωμεν.

Εἰς τὸ Σ υ μ π ό σ ι ο ν ἡ σχέσις αὐτὴ δὲν συνεχίζεται τόσον στενή. Οἱ δρόμοι των ἔχουν χωρισθῆ· σιωπηρὰ ἀποξένωσις ἀπομακρύνει ὁλονὲν περισσότερον τὸν ἕναν ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔφυγεν ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Σωκράτους. Εἰς τὰ πτερά της τὸν

1. Εἶναι ὁ μόνος διάλογος, ἐκτὸς τοῦ Συμποσίου, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσάγει τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ συγγραφεύς. Οἱ δύο διάλογοι Ἀλκιβιάδης πρῶτος καὶ δεύτερος δὲν εἶναι γνήσιοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπῆρεν ἡ δόξα, καὶ ἡ τύχη τὸν ἀνεβίβασεν ὑψηλά. Ὅ,τι εἶχε νὰ ποθήσῃ, τοῦ τὸ ἔδιδεν ἄφθονον καὶ ἀζήτητον τὸ πλῆθος: δόξαν, ἀξιώματα, πλοῦτον, ἐρωτικὰς ἐπιτυχίας, ἐπιρροήν. Ἦτον ὁ ἀποστάτης μαθητής, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τὸν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος (εἰς τὰ μάτια τοῦ κόσμου τοὐλάχιστον) δὲν ἐχρειάζετο πλέον τὸν διδάσκαλον. Διάδοχος τοῦ Περικλέους εἰς ἡλικίαν νεαρωτάτην, ὁ λατρευτὸς τῶν γυναικῶν καὶ τοῦ πλήθους, τὸ enfant gâté καὶ μαζὶ τὸ enfant terrible τῆς ἀττικῆς κοινωνίας, μεσουρανεῖ, καὶ μεσουρανεῖ χωρὶς τὸν Σωκράτη, παρὰ τὰς συστάσεις τοῦ Σωκράτους 216a. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ Πλάτων, ὀλίγον πρὸ τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας, ὅταν ἔχῃ φθάσει τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης του — ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζει **ἡ κάτω ὁδός.**

Εἰς κάποιαν στιγμὴν εἰλικρινείας [1], ὅταν τὸ κρασὶ ἀνοίγῃ τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχήν, μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν κενότητα, τὴν τραγικότητα τῆς ὑπάρξεώς του, ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατέλειψε, σὰν δοῦλος ποὺ δραπετεύει 216b, τὸν Σωκράτη, τὸ καλύτερόν του ἐγώ. Αὐτὸς ποὺ δὲν φοβεῖται καὶ δὲν ἐντρέπεται κανένα, θορυβεῖται 215e καὶ ἐντρέπεται τὸν Σωκράτη — ὁ ἀναγνώστης τὸ εἶδε πρὸ ὀλίγου. Εἰς τὰς παραμονὰς τῆς μεγαλυτέρας του πολιτικῆς πράξεως ὁμολογεῖ αὐθορμήτως, ὅτι ἐνώπιον τοῦ ταπεινοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του ἕνα τίποτε, ἓν ἀνδράποδον 215e, ὅτι εἶν' ἀνίκανος νὰ βοηθήσῃ τὸν ἑαυτόν του, ὄχι τοὺς Ἀθηναίους νὰ διευθύνῃ 216a. Αὐτὸς ποὺ μαγεύει τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς ξένους ὡς διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος, αἰχμαλωτισμένος μένει ἀπὸ τὰ πεζά, τὰ κοινότατα λόγια τῆς Σειρῆνος αὐτῆς 215d. Ἡ ζωὴ γύρω γελᾷ εἰς τὸ χαϊδεμένο παιδὶ τῆς τύχης· καὶ ὅμως εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ Σωκράτους εὑρίσκει τόσην ἀθλιότητα μέσα του, ὥστ' αἰσθάνεται πὼς δὲν ἀξίζει κἂν νὰ ζῇ. Ὅλους κατορθώνει νὰ τοὺς μεταβάλῃ εἰς ὄργανα τῶν σχεδίων του, τῶν ἰδιοτροπιῶν του πολλάκις·

1. Τὸ οἶνος καὶ ἀλήθεια δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν διήγησιν τοῦ νυκτερινοῦ ἐπεισοδίου· ἔχει πολὺ βαθυτέραν σημασίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

με τὸν Σωκράτη δὲν ἠξεύρει τί νὰ κάμῃ 216c, σκλάβος του ἔχει γίνει **ὡς οὐδεὶς ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου** 219e.

Καὶ τὸ χειρότερον, ἡ ὑποδούλωσις αὐτὴ ἐξακολουθεῖ. Εἶναι τώρα μακρὰν τοῦ Σωκράτους, ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἐπίδρασίν του, δοξασμένος. Καὶ ὅμως τὸ αἰσθάνεται, ἡ ἐλευθερία του αὐτὴ τὸν βυθίζει περισσότερον εἰς τῆς δουλείας τὸν πυθμένα, ἡ δόξα τοῦ γίνεται σπαραγμός. Διότι ὁ ἀποστάτης αὐτός, ὁ παραστρατημένος ἀ γ α π ᾷ. Εἶν' ἐρωτευμένος ἀκόμη[1] μὲ τὸν σιληνόμορφον πρεσβύτην, κατέχετ' ἀκόμη — ὁ Σωκράτης ἔχει δίκαιον 213d — ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ ἐραστοῦ. Τ' ἀποδεικνύει ὄχι τόσον μὲ τὸ νυκτερινὸν ἐπεισόδιον· τ' ἀποδεικνύει κυρίως μὲ τὴν ἀνώμαλον, τὴν ἀνισόρροπον στάσιν του ἀπέναντι τοῦ Σωκράτους. Τὸν ἀποφεύγει συστηματικῶς καὶ ἐντόνως, διότι ἔντονος εἶναι καὶ ἡ ἕλξις του πρὸς αὐτόν. Ἀντιδρᾷ ἐναντίον του· ἀλλὰ αἰσθάνεσαι, πῶς κάθε ἀντίδρασις εἶναι τόσον ὀξυτέρα, ὅσον δυνατωτέρα καὶ διαρκεστέρα εἶναι ἡ ἐπίδρασις ποὺ τὴν προκαλεῖ. Ἐκτρέπεται εἰς ὕβρεις, καὶ ὅμως τὸν ἀποθεώνει· τὸν μισεῖ, θὰ ἤθελε νὰ μὴ τὸν ἔβλεπε ζωντανόν, καὶ ὅμως ἀναγνωρίζει 216c, ὅτι θὰ ἐπονοῦσεν ὅσον κανείς, ἂν ὁ πόθος του ἐγίνετο πραγματικότης.

Ἀναλαμβάνει νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν Σωκράτη, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ σχεδόν, μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του. Τὰ χρυσᾶ ἀγάλματα τοῦ Σιληνοῦ θέλει νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ, καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν αἱματωμένην, τὴν ἀθεράπευτον πληγὴν τῆς ψυχῆς του. Τοὺς πόνους του ζητεῖ νὰ πνίξῃ, νὰ τοὺς ναρκώσῃ εἰς τὸ μεθύσι τῆς δόξης καὶ τῶν ἡδονῶν. Τοῦ εἶναι ἀδύνατον· εἶναι φύσις πολὺ θειοτέρα, ἢ ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἀναισθησίαν. Μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσέως δὲν ὁμοιάζει, ποὺ ἔχουν τ' αὐτιὰ σφραγισμένα μὲ κερὶ καὶ δὲν ἀκούουν τῶν Σειρήνων τὸ τραγοῦδι· αὐτὸς τὸ ἤκουσε — τὸ ἀκούει, θαρρεῖς, καὶ τώρ' ἀκόμη—ἀλλ' ὅμως σφικτοδεμένος γερὰ εἰς τὸ κατάρτι τῆς φιλοδοξίας του (τῆς δυστυχίας του ἴσως) εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προσπεράσῃ. Καὶ ὅμως αἰσθά-

1. Ὡς καὶ οἱ συμπόται τὸ παρατηροῦν 222c.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νεται πῶς ἦτο καμωμένος διὰ τὰ ὕψη, διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κάλλους, ὄχι διὰ τὰ εἴδωλα· δι' αὐτὸ εἶναι καὶ σπαρακτικωτέρα ἡ αὐτοκαταδίκη του. Αὐτὴ εἶν' ἡ τραγῳδία τῆς ψυχῆς του. Διότι τραγικὸν δὲν εἶναι νὰ παλεύῃς πρὸς ἐξωτερικὰ ἐμπόδια· αὐτὸ εἶναι δυστυχία μόνον. Τραγικὸν εἶναι νὰ κάμνῃς κάτι, ποὺ τὸ αἰσθάνεσαι ὡς καταστροφὴν τῆς ἠθικῆς σου ἰσορροπίας, καὶ ὅμως νὰ πρέπῃ νὰ τὸ κάμῃς, ν' ἀντικρύζῃς ὡς ἐπιταγὴν ὅ,τι εἶναι συμφορά σου· νὰ βυθίζῃς σὰν τὸν Ὀρέστην τὸ μαχαῖρι εἰς τὰ στήθη ποὺ σ' ἐθήλασαν καὶ νὰ συντρίβῃς ἔτσι τὸν ἠθικόν σου κόσμον, τὴν ὥραν ποὺ ἐκτελεῖς κάποιαν ἄλλην ἠθικὴν ἐπίσης ἐπιταγήν. Καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἡ πραγματοποίησις τῆς πολιτικῆς του ἀποστολῆς, ποὺ εἶναι εἰς τὰ μάτια τοῦ Ἀθηναίου τοῦ 5. αἰῶνος ἠθικὴ ἐπιταγή, τὸν ἀποξενώνει ἀπὸ τὸν Σωκράτη—καὶ τὸν ἀποξενώνει ὁριστικῶς[1]. Εἰς τὸ ἑξῆς ὁλόκληρος ἡ ζωή του παρουσιάζει αὐτὸ ποὺ ἔδειξε παραδειγματικῶς τὸ νυκτερινὸν ἐπεισόδιον: ἡ βούλησις τοῦ καλοῦ νὰ τὸν ὁδηγῇ ἡ ἰδία πρὸς τὸ κακόν. Ἔτσι ὁ ἔρως, ποὺ εἶναι διὰ τὸν Σωκράτη λύτρωσις καὶ καθαρμός, γίνεται διὰ τὸν Ἀλκιβιάδην δ ρ ᾶ μ α.

Ἡ ἐξωτερικὴ καταστροφὴ τοῦ δράματος δὲν ἀργεῖ νὰ ἐμφανισθῇ· μὲ τὴν χρονολογικὴν στιγμήν, ποὺ ἐτοποθέτησε τὸ Συμπόσιον ὁ συγγραφεύς, τὴν ἀφήνει νὰ διαφαίνεται. **Κάβοι περίμεναν τὸ καράβι τῆς νιότης του ξεκινημένο τὴν αὐγή.** Μετ' ὀλίγους μῆνας ἡ καταιγὶς θὰ ξεσπάσῃ: τὸ σκάνδαλον τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ἡ ἀνάκλησις ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ὁ Ἀλκιβιάδης καταδικασμένος ἐρήμην εἰς θάνατον ὡς προδότης τῆς πατρίδος, ἡ συντριβὴ τῶν τολμηροτέρων ἐλπίδων—ἀρχὴ βασάνων. Θὰ ἐπιστρέψῃ κάποτε ἀκατάβλητος εἰς δραστηριότητα, διὰ νὰ ξαναφέρῃ τὴν γεῦσιν παλαιῶν ἡμερῶν δόξης εἰς τὰ πικραμμένα πλήθη, καὶ ὁ λαὸς ποὺ ἐσώρευσε τοὺς λίθους τοῦ ἀναθέματος ἐναντίον του, θὰ τὸν ὑποδεχθῇ μὲ δάκρυα καὶ λιτανείας ὡς θεόν. Αὐτὸν τὸν θρίαμβον

1. Πόση τραγικὴ ἀλήθεια κρύπτεται εἰς τὴν φράσιν, ποὺ ρίπτεται ἔτσι ὡς ἀστεῖον 213d, **οὐκ ἔστιν ἐμοὶ καὶ σοὶ διαλλαγή !**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔζησεν εἰκοσαετὴς περίπου τότε ὁ Πλάτων. Ἀλλ' ὁ γεννημένος τραγικὸς εἶδεν, ὅπως καὶ εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου ὁ χορός, εἰς τοῦ θριάμβου τὴν ἰαχὴν τὸν σπόρον τῆς καταστροφῆς, ποὺ ἀκολουθεῖ κάθε ἐπιτυχίαν, ὅταν εἶναι θεμελιωμένη ἐξωτερικῶς, ὄχι ἀπὸ μέσα. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ πλήθους προπέμπει καὶ πάλιν τὸν Ἀλκιβιάδην πρὸς νέους θριάμβους· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐπιστρέφει. Νέον ἀνάθεμα, νέος διωγμός. Καὶ εἰς τὸ ὡραῖον αὐτὸ κεφάλι, ποὺ ἐστόλισαν οἱ θεοὶ μ' ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ χαρίσματα, ἀλλεπάλληλα, σκληρὰ θὰ πέσουν τῆς Μοίρας τὰ κτυπήματα. Διωγμένος ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ποὺ ὁ ἴδιος συνέτριψε, κυνηγημένος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ὕποπτος εἰς τοὺς Πέρσας, θὰ σπαταλᾷ τὴν ἐνεργητικότητά του ὁλόκληρον ὁ μεγαλότολμος αὐτὸς εἰς τὴν μικρόχαρον προσπάθειαν νὰ περισῴζῃ τὸ σαρκίον του, ὡς ποῦ νὰ πέσῃ ἀδόξως σύντριμμα ἠθικὸν ἀπὸ χυδαῖα δολοφόνων χέρια.

Ὅλ' αὐτὰ γνωρίζει ὁ ἀναγνώστης τοῦ 385. Ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου θὰ μάθῃ τὴν ἐσωτερικὴν τραγῳδίαν, θὰ γνωρίσῃ ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐλπιδοφόρου τὴν κακοδαιμονίαν του 215e καὶ τὴν αἰτίαν της: τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν Σωκράτη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἄνθρωπος, ποὺ μὲ τὴν διαγωγήν του ἐπεβάρυνε καὶ τοῦ Σωκράτους τὴν φήμην, θὰ προσέλθῃ ὡς μάρτυς καὶ συνήγορος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς κοινῆς γνώμης (215bd, 219c), διὰ νὰ κηρύξῃ: ἐγὼ μόνον τὸν γνωρίζω 216c. Καὶ τὸ παράδειγμα ἑνὸς ἀποτυχημένου ἔρωτος, ὅ,τι ὡς μείωσιν τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιρροῆς ᾐσθάνοντο οἱ ὑπόλοιποι Σωκρατικοί, θ' ἀποτελέσῃ τὴν εὐγλωττοτέραν ἀπόδειξιν τῆς δαιμονίας τοῦ Σωκράτους ἐπιδράσεως.

Ἡ μνεία τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς ἔργον τοῦ 385 δὲν ἐστερεῖτο ἐπικαιρότητος. Τὸ πρόβλημα Ἀλκιβιάδης ἀπησχόλει τότε τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τοὺς διασημοτέρους καλάμους τῆς ἐποχῆς. Ἀφορμὴν εἶχαν δώσει ὡρισμέναι δικαστικαὶ περιπέτειαι τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἡ συζήτησις ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του—ὅπως καὶ διὰ τὸν Σωκράτην. Ἡ μεγάλη συμφο-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρὰ τοῦ 404, τὰ θλιβερὰ χρόνια τῆς ταπεινώσεως ποὺ ἠκολούθησαν, κατέστησαν ὀξυτέρας τὰς φιλονικίας περὶ τῶν ὑπευθύνων τῆς δυστυχίας. Οἱ περισσότεροι ἐφόρτωναν ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς μικροὺς ἀντιπάλους τοῦ δαιμονίου ἀνδρός, ποὺ δὲν τὸν ἀφῆκαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του καὶ πρὸ τῆς Σικελίας καὶ μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ 410 καὶ τὸν ὤθησαν ἔτσι πρὸς τὸ κακόν. Ἡ δολοφονία του μάλιστα, ἔργον προδηλότατα τῆς σπαρτιατικῆς διπλωματίας, ἔκαμε νὰ λησμονηθοῦν τὰ ἐγκλήματά του τὰ ἰδιωτικὰ καὶ τὰ δημόσια, ἢ νὰ προσάγεται τὸ μέγεθός των ἀκριβῶς εἰς ἀπόδειξιν τοῦ τί ὑπηρεσίας ἠμποροῦσε νὰ προσφέρῃ ἂν τὸν ἄφηναν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ κόμμα ποὺ τὸν ἐπολέμησεν, ὅσον ηὐξάνετο τοῦ μεγάλου νεκροῦ ἡ αἴγλη, τόσον ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ διασύρῃ τὴν μνήμην του καὶ νὰ συγκεντρώνῃ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὅλας τὰς ἀληθινὰς ἢ κακογλώσσους ἰδιωτικάς του παρεκτροπάς. Ἔτσι ἐδημιουργήθη περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλκιβιάδου ὁλόκληρος φιλολογία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς περιεσώθη ἓν ἀνώνυμον φυλλάδιον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδοκίδου, δύο λόγοι τοῦ Λυσίου καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐνωρὶς ἐπίσης συνεδέθη τό ὄνομα τοῦ Ἀλκιβιάδου μὲ τὸν Σωκράτην, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπέρριπταν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ μαθητοῦ, καὶ εἰς τὸν λίβελλον τοῦ Πολυκράτους καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν Σωκρατικῶν Αἰσχίνου, Ἀντισθένους, Ξενοφῶντος.

Ὁ Πλάτων δὲν ἀνεμείχθη κατ' ἀρχάς. Εἰς τὸν Γοργίαν 519a μόνον ἀναγνωρίζει καὶ εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην εὐθύνας διὰ τὴν κακοδαιμονίαν τῆς πατρίδος, ἀλλ' ὄχι μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς εὐθύνας τῶν πολυυμνήτων πολιτικῶν, τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Περικλέους καὶ τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι **ἄνευ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης λιμένων καὶ νεωρίων καὶ τειχῶν καὶ φόρων καὶ τοιούτων φλυαριῶν ἐμπεπλήκασι τὴν πόλιν.** Τοῦ κακοῦ ὅμως ἡ ρίζα ἦτο πολὺ βαθύτερα, ἐκεῖ ποὺ κανένας ἀπὸ τοὺς δικηγόρους καὶ τοὺς δημοσιογράφους δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἐκστομίσῃ: εἰς τὴν δημοκρατίαν, τὴν διακυβέρνησιν δηλαδὴ τῆς ἀκεφάλου μάζης καὶ τῶν ἀνευθύνων — αὐτῶν ποὺ μὲ τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἰδίαν ἐπιπολαιότητα τοῦ ἐπέτρεπαν κάθε ἀτασθαλίαν καὶ τὸν κατεδίκαζαν εἰς τὸ ἀνάθεμα[1]. Μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα τὸν εἰσάγει εἰς τὸ Συμπόσιον. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔγινεν ὅ,τι ἔγινεν ὄχι διότι ἐφοίτησεν, ἀλλὰ διότι ἐγκατέλειψε τὸν Σωκράτη καὶ ἀντήλλαξε **χρύσεα χαλκείων**, διότι ὑπέκυψεν εἰς τὴν τιμὴν τῶν πολλῶν 216b. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ ἔνοχος· εἶναι τὸ θῦμα τὸ τραγικὸν μιᾶς κοινωνίας σαπισμένης ὡς τὰ θεμέλιά της. Ἔτσι ἡ περιπέτειά του προσλαμβάνει σημασίαν συμβολικὴν τῆς πάλης μεταξὺ τῶν θελγήτρων τοῦ Λόγου καὶ τῶν θελγήτρων τοῦ Κόσμου, μεταξὺ τῶν δύο Σειρήνων ποὺ λέγονται Φιλοσοφία καὶ Ζωή. Τὴν πάλην αὐτὴν τὴν ἔζησε καὶ ὁ Πλάτων, ὁ προωρισμένος εἰς πολιτικόν. Ὁ Κόσμος δὲν τὸν παρέσυρε μὲ τὰ θέλγητρά του· ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν ἔρωτά του πρὸς τὸν Σωκράτη, πρὸς τὸν Λόγον· ἔτσι ἐπραγματοποίησε τὴν εὐδαιμονίαν — ὅση ἐδόθη εἰς θνητόν.

12. ΕΞΟΔΟΣ (222c — 223d)

Ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀποτελεῖ, ὅπως ἐλέχθη, τὸν κολοφῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποκορυφοῦται τὸ Συμπόσιον. Ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσε νὰ εἶναι καὶ τὸ τέλος τοῦ ἔργου· τὰς ἐντυπωσιακὰς κατακλεῖδας ἀπέφευγαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, τὰς ἀπέφευγαν

---

1. Εἰς τὴν Πολιτείαν 494 περιγράφει ὁ Πλάτων ἕνα τύπον νέου **φιλοσόφου** προικισμένου μὲ ὅλα τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ χαρίσματα, εὐμάθειαν, μνήμην, ἀνδρείαν, μεγαλοπρέπειαν. Ἀπὸ νεαρᾶς ὅμως ἡλικίας οἱ ἰδικοί του καὶ ὁ ὄχλος θὰ προσπαθήσουν μὲ κολακείας νὰ τὸν διαφθείρουν, ὥστε νὰ γεμίσῃ ὑπεροψίαν καὶ φρόνημα κενὸν **ἄνευ νοῦ**. Ἂν τὸν πλησιάσῃ ὁ φιλόσοφος καὶ τοῦ ὑπενθυμίσῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι **νοῦς οὐκ ἔνεστιν αὐτῷ, δεῖται δέ, τὸ δὲ οὐ κτητὸν μὴ δουλεύσαντι τῇ κτήσει αὐτοῦ**, δυνατὸν εἶναι, ἐξ αἰτίας τῆς καλῆς του φύσεως καὶ τῆς συγγενείας τῆς ψυχῆς του πρὸς τὴν ἀλήθειαν, νὰ τὸ αἰσθάνεται καὶ νὰ σύρεται πρὸς τὴν φιλοσοφίαν· ἀλλὰ θ' ἀντιδράσουν οἱ πολλοὶ καὶ ἔτσι κατορθώνουν νὰ τὸν κερδίσουν. Ἡ εἰκὼν εἶναι σχεδιασμένη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἀλκιβιάδου, ποὺ ἦτο καμωμένος διὰ μεγάλα, ἀλλὰ **ἐξελέξατο οὐ τὴν ἀγαθὴν μερίδα** — ὥστε νὰ καταντήσῃ ὁ ὄλεθρος καὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του: corruptio optimi pessima. Ἔτσι εἶδε τὸν Ἀλκιβιάδην ὄχι μόνον ὁ Πλάτων· τὸν εἶδαν καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ἀριστοφάνης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀκόμη καὶ οἱ δραματικοί[1]. Ἐχρειάζετο λοιπόν, ὅπως εἰς τ' ἀρχαῖα θεατρικὰ ἔργα, ἡ ἔξοδος, εἰς τὴν ὁποίαν μήτε νὰ συμπνίγεται ἡ ἐντύπωσις τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπὸ γεγονότα καθ' ἑαυτὰ σημαντικά, μήτε καὶ ἡ πτῶσις νὰ παρουσιάζεται ἀπότομος. Ὁ τρόπος ποὺ ἔλυσεν ὁ Πλάτων τὸ πρόβλημα τοῦτο, μὲ τὰ ἁπλούστερα μέσα ποὺ τοῦ παρεῖχεν αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ συμποσίου, εἶναι ἀριστοτεχνικός.

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀκολουθεῖ ἕνα διάλειμμα· εἶναι τὸ συνηθισμένον μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον βοηθεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸν ἀναγνώστην ν' ἀποστρογγυλώσῃ τὰ προηγούμενα, νὰ τ' ἀποθηκεύσῃ ἀπερίσπαστος ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις εἰς τὴν μνήμην του. Τὸ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάπαυλα ἔρχεται μὲ τόσην φυσικὴν ἀναγκαιότητα χωρὶς τὸ παραμικρὸν ἴχνος ἐπιζητήσεως—αὐτὸ εἶναι καὶ πάλιν τὸ μυστικὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν πλατωνικῶν συγγραμμάτων.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ὁμιλίαν λαμβάνει τὸ λόγον ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ὀλιγώτερον παντὸς ἄλλου θὰ ἐπερίμενε κανείς: ὁ Σωκράτης. Ὄχι διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τὰς ἀνακριβείας ἢ τὰς κατηγορίας τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅπως ἐπανειλημμένως τὸν ἐπροκάλεσεν. Ὁ σκοπός του εἶναι νὰ δώσῃ εἰς τὴν κρίσιν περὶ τῶν λεχθέντων τὴν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ἡ φυσική του μετριοφροσύνη καὶ τὸ κοινωνικόν του τάκτ ἐπιβάλλουν. Ὡς νὰ μὴ συνέβη τίποτε, ὡς νὰ ἦτο καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου τὸ ἐγκώμιον ἓν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα συμποτικὰ κουβεντολογήματα, ἁρπάζεται ἀπὸ κάποιαν λεπτομέρειαν, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ θέμα τῆς πρὸ τοῦ ἐγκωμίου συνομιλίας, τὸ θέμα τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ζηλοτυπίας τοῦ φίλου του. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὑποκρίνεται

---

1. Ἡ ἀρχαία τραγῳδία δὲν τελειώνει μὲ τὸ δραματικὸν τέλος τοῦ ἥρωος, ἀλλὰ μ' ἕνα τραγοῦδι θλιμμένον, ἀλλὰ καὶ εἰρηνικὸν τοῦ χοροῦ. Καὶ εἰς τὸν Φαίδωνα τὴν διήγησιν τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Σωκράτους ἀκολουθεῖ ὁ σύντομος διάλογος τῶν δύο φίλων. Ἀποτελοῦν καὶ αὐτὰ ἕνα εἶδος καθάρσεως ἐν σμικρῷ, τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸ γεγονὸς τὸ πραγματικὸν εἰς τὸν ψυχικόν του ἀντίκτυπον, καὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐνδιαφέρει τὸν ἀρχαῖον καλλιτέχνην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν μεθυσμένον, ἐνῷ εἶναι ἀπολύτως νηφάλιος[1]· ὁ σκοπός του εἶναι πολὺ καλὰ ὑπολογισμένος: θέλει νὰ βάλῃ λόγια καὶ νὰ ματαιώσῃ τοὺς δεσμούς, ποὺ ἀρχίζουν νὰ συνάπτωνται μεταξὺ Ἀγάθωνος καὶ Σωκράτους[2]. Ἡ κωμικῶς περίφροντις ἀποστροφὴ πρὸς τὸν Ἀγάθωνα εἰς τὸ τέλος νὰ μὴ τὸν ἀκούσῃ, ἐπιτυγχάνει πλέον νὰ δώσῃ τὴν στροφὴν ποὺ θέλει. Ὁ Ἀγάθων ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἴδιον παιγνιώδη τόνον, τὸ ἐγκώμιον λησμονεῖται — εἰς τὰς συνομιλίας φυσικά· τοῦ ἀναγνώστου, ὅπως καὶ τῶν συμποτῶν, ἡ ψυχὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ θαυμάσια ποὺ ἤκουσαν—καὶ τὸ ἐπεισόδιον τελειώνει μὲ μίαν ὡραίαν εἰκόνα: ὁ Σωκράτης, ὁ αἰώνιος ἐραστὴς—ὁ αἰώνιος ἐρώμενος, πλαισιωμένος ἀπὸ τοὺς δύο ὡραιοτέρους καὶ ἐνδοξοτέρους τῆς ἡμέρας—ἕνα trio τοῦ Ἔρωτος. Μὲ τὴν εἰκόν' αὐτὴν θὰ ἠμποροῦσε νὰ πέσῃ ἡ αὐλαία· ἀλλ' ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης τὴν αὐλαίαν ὡς καλλιτεχνικὸν μέσον τὴν ἀγνοεῖ· πρὸς τὴν ψυχὴν ἀπευθύνεται, ὄχι πρὸς τὰς αἰσθήσεις. Τὸ Συμπόσιον τελειώνει διαφορετικά.

Ἕνα δεύτερον κῦμα ἀπὸ τὴν τύρβην καὶ τὴν ἀκοσμίαν τοῦ κόσμου εἰσβάλλει εἰς τὸ συμπόσιον. Τὸ πρῶτον εἶχεν εἰσβάλει μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ εἶχε κατακλύσει ὅλους, καὶ ἂς εἶχαν προηγουμένως κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς νηφαλιότητος. Συνετρίβη εἰς τὴν ἀντίστασιν, εἰς τὴν ἁπλῆν παρουσίαν καλύτερα, τοῦ Σωκράτους· καὶ ὁ μάγος αὐτὸς μετέβαλε τὸν χαροκόπον εἰς προσκυνητήν, τὴν ἄκοσμον οἰνοποσίαν εἰς σπαρακτικὴν ἐξομολόγησιν. Τὸ δεύτερον κῦμα εἶναι ἀνώνυμον, ὅπως ἀνώνυμοι καὶ πολυκέφαλοι εἶναι αἱ δυνάμεις τῆς γηΐνης μηδαμινότητος, ποὺ φέρουν εἰς τὴν ψυχὴν τὸν τάραχον, τὴν ἀκαταστασίαν, τὸν ὕπνον. Κουρασμένος καὶ ὁ ἀναγνώστης νυστάζει, ὅπως ὁ Ἀριστόδημος—τώρα ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἐπὶ σκηνῆς ὁ ἀφηγητὴς—καὶ ἀποκοιμᾶται. Ἔτσι οὔτε πληροφορεῖται,

1. Ὁ ἀναγνώστης συμφωνεῖ, ἀλλ' ὑπὸ τελείως διαφορετικὴν ἔννοιαν (σ. 163*)· χαρακτηριστικὸν τῆς σωκρατικῆς εἰρωνείας.

2. Καὶ αὐτὸ ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, ὅπως εἴδαμεν σ. 131*, εἶναι ἀληθινόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οὔτε ὁ συγγραφεὺς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τοῦ περιγράψῃ τὰς λεπτομερείας τῆς κραιπάλης καὶ τῆς ἀταξίας· ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ τὸ σκηνικὸν βάθος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ προβάλῃ καὶ πάλιν ἡ μορφὴ τοῦ Σωκράτους. Ἐκεῖνον ἀντικρύζει μόλις ἀνοίξῃ τὴν αὐγὴν τὰ μάτια, ἀτάραχος νὰ συζητῇ καὶ ἀκούραστος, σὰν νὰ εἶχε μόλις ἀρχίσει. Εἰς τὸν ἀκατάλυτον βράχον τῆς **ἀνδρείας** ἐκείνου συνετρίβη καὶ τὸ δεύτερον αὐτὸ κῦμα. Τοῦ λόγου του ἡ μαγικὴ δύναμις κατορθώνει νὰ κρατῇ ἀγρύπνους καὶ εἰς τάξιν[1] ἀκόμη τοὺς μόνους ἐκεῖ μέσα ποὺ ἔχουν φύσιν συγγενῆ (ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴν θεόδοτον μανίαν), τοὺς δύο ποιητάς. Δεύτερον αὐτὸ trio—τὸ trio τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ τοῦ κρασιοῦ καὶ τοῦ θεάτρου[2]. Τί ἄλλο ἠμποροῦσε νὰ εἶναι τὸ θέμα των;

Ὁμιλεῖ καὶ πάλιν ὁ Σωκράτης. Τοὺς ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ ἀληθινὸς θεατρικὸς συγγραφεύς, ὁ ἐργαζόμενος ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας **(τέχνῃ)**[3], πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν καὶ τραγῳδίας νὰ γράφῃ καὶ κωμῳδίας. Καὶ ἐκεῖνοι συμφωνοῦν· παραδέχοντ' ἑπομένως ὅτι τὸ ἔργον των δὲν εἶναι προϊὸν **τέχνης**, ἀλλ' ἀνεπιγνώστου ἐμπνεύσεως ἢ **δόξης ὀρθῆς**· παραδέχονται ἀκόμη πὼς εἶναι κάτι μισερόν, ἕνα κομμάτι μόνον τῆς ζωῆς, ὄχι τὸ ὅλον. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ἦτο διὰ τὸν ἀρχαῖον πρωτάκουστος· τὸ μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων (Πολιτ. 395a). Ἀλλ' ὁ φιλόσοφος γνωρίζει πολὺ καλά, ὅτι τραγῳδία καὶ κωμῳδία εἶναι ἡ ζωὴ ὁλόκληρος (Φίληβος 50b), καὶ μόνον ὅστις ἀδιαίρετον τὴν ζωὴν συλλαμβάνει εἰς τὴν ἑνότητα καὶ τὴν ὁλοκληρίαν της, εἶναι εἰς θέσιν μετὰ λόγου νὰ δείξῃ τὰς διαφόρους της πλευρὰς ἑκάστοτε[4]. Αὐτὸ δὲν εἶναι θεωρία ἁπλῆ, τῆς

---

1. Δι' αὐτὸ προσθέτει, ὅτι πίνουν ἐπὶ δεξιὰ 223c.

2. Ἄδικα δὲν ἐχαρακτηρίσθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν **δυνατώτατοι πίνειν** 176c, καὶ δὲν ἐμνημόνευσεν ὁ συγγραφεὺς τὸν θεὸν καὶ περὶ τοῦ Ἀριστοφάνους 177e καὶ περὶ τοῦ Ἀγάθωνος 175e.

3. Τὸ ὁποῖον θ' ἀναπτύξῃ κατόπιν εἰς τὸν Φαῖδρον.

4. Τὸ ὑποδηλώνει ἤδη εἰς τὸν Ἴωνα 534c· πρβλ. καὶ Νόμ. 816d **ἄνευ γὰρ γελοίων τὰ σπουδαῖα καὶ πάντων τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία μαθεῖν οὐ δυνατόν, εἰ μέλλει τις φρόνιμος ἔσεσθαι.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁποίας θὰ δώσῃ πανηγυρικὴν ἐπιβεβαίωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Shakespeare· ἤδη ὁ Σωκράτης πραγματοποιεῖ εἰς τὴν ἀντιφατικὴν προσωπικότητά του τὴν ἑνότητα τῆς τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας. Καὶ μήπως ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων εἰς τὰ δύο σύγχρονα ἔργα του, τὸν Φαίδωνα καὶ τὸ Συμπόσιον[1], δὲν ἀπέδειξεν ἐμπράκτως **τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν;**

Φυσικὰ τὴν βαθυστόχαστον αὐτὴν παρατήρησιν δὲν ἀναπτύσσει διὰ μακρῶν ὁ συγγραφεύς· τὴν ρίπτει ἀφοριστικὰ καὶ ἐν παρόδῳ, οὕτως εἰπεῖν[2] (ὅπως τόσον συχνὰ εἰς τὰ πλατωνικὰ ἔργα), ὡς μίαν ἐξαφνικὴν ἔμπνευσιν, ποὺ στέλλει ὁ Διόνυσος εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πεζοτέρου, τοῦ ὀλιγώτερον ποιητικοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Πλάτων δὲν θέλει νὰ λησμονήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ κύριον θέμα· δι' αὐτὸ ὁ Ἀριστόδημος νυστάζει καὶ δὲν παρηκολούθησε τὴν ὅλην συζήτησιν, ἐλησμόνησε δὲ καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Σωκράτη περισσοτέρας λεπτομερείας, ὅπως ἔκαμε διὰ τ' ἄλλα 173b.

Μετ' ὀλίγον ἀποκοιμίζονται καὶ οἱ ποιηταί, ἐνῷ ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, ὁ ἥλιος ποὺ καλεῖ τὸν Σωκράτην εἰς τὸ καθημερινόν του ἔργον. Καὶ ὁ Σωκράτης βαδίζει ἐκεῖ ποὺ τὸν ἔταξεν ὁ θεός, ἐκεῖ ποὺ θὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἔρωτα, περὶ τοῦ ὁποίου πρὸ ὀλίγων ὡρῶν εἶχεν ὁμιλήσει. Τόσον ἥσυχα βαδίζει, ὥστε νὰ διερωτᾶται κανεὶς—καὶ εἶν' ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέως αὐτή—ἂν δὲν ἦσαν ὄνειρον[3] ὅσα τὴν νύκτ' αὐτὴν ἔζησε καὶ ἐδίδαξεν ὁ ἄνθρωπος αὐτός... μία μεταρσίωσις ἦσαν ἀσφαλῶς πρὸς ἄλλον κόσμον. Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, ἐνθυμεῖσαι τὸ ἐπεισόδιον τῆς Ποτειδαίας 220cd. Καὶ ἐκεῖ ὁ Σωκράτης μεταρσιώνεται πρὸς ἕναν ἄλλον κόσμον, τὸν κόσμον τῆς σκέψεως, ὥρας πολλάς· μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπανέρχεται εἰς

1. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 20*.
2. Καὶ οἱ συζηταί του ἀκόμη οὐ σφόδρα εἵποντο 223d.
3. Μήπως ἡ σοφία τοῦ Σωκράτους δὲν εἶναι ὥσπερ ὄναρ 175e

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸ καθημερινόν του ἔργον καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἐδῶ[1]. Ἐκεῖ εἶναι μόνος· ἀλλὰ μήπως καὶ τώρα δὲν εἶναι; Ἀπὸ μεγάλην κοινωνικὴν συναναστροφὴν ἐπιστρέφει, ὅπου φίλους καὶ θαυμαστὰς ἀφήνει πολλούς· πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν κόσμον πηγαίνει. Ἀλλ' οἱ θαυμασταί του ὑποκύπτουν εἰς τὸν ὕπνον, καὶ εἰς τὸ γυμνάσιον θὰ συναντήσῃ ἀσφαλῶς τοὺς ῥαθυμοῦντας. Ὁ Ἀριστόδημος βέβαια τὸν ἀκολουθεῖ· ἀλλ' ὁ Ἀριστόδημος εἶναι **σκιά**, καὶ ἡ σκιὰ δὲν αἴρει, ἐπιτείνει τὴν ἀπομόνωσιν. Ἔτσι καὶ ὁ Σωκράτης, ὅπως ὁ φιλόσοφος τοῦ Θεαιτήτου, ὁ ξενιτευμένος ἐπὶ γῆς καὶ νοσταλγὸς τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι μοναχικός, μοναχικὸς εἰς τὴν ἐγρήγορσίν του, μοναχικὸς εἰς τὸ μεγαλεῖον του —παρόμοιος μὲ τὰ πανύψηλα βουνά: ὅσον τολμηρότερα ὑψώνουν τὴν κορυφήν των ὑπερήφανον πρὸς ἕναν οὐρανὸν φωτεινόν, διαυγῆ, πεντακάθαρον, τόσον παγερωτέρα τὰ περιβάλλει ἡ ἐρημία τοῦ ὕψους των, ἡ σιωπὴ τῆς μοναξιᾶς των[2].

---

1. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ τὸ **φιλοσοφεῖν** εἶναι τὸ ἀποκλειστικὸν ἔργον του· οὔτε τὸ βράδυ ποὺ πλησιάζει, οὔτε τὸ κρασὶ καὶ ἡ ἀγρυπνία ἠμποροῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν **τὸ ἑαυτοῦ ποιεῖν**.

2. Καὶ ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει διακριτικώτατα νὰ χρησιμοποιῇ διὰ τοὺς βαθυτέρους σκοπούς του, δηλ. τὴν ἰδέαν τῆς μοναξιᾶς τοῦ φιλοσόφου, τὸ ἀόριστον αἴσθημα μελαγχολίας χωρὶς λόγον, ἡ ὁποία καταλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ τέλος κάθε διασκεδάσεως, ὁσονδήποτε ἱλαρὰ καὶ ἂν ἦτο. Ἀπὸ τοῦ Συμποσίου τὸ τέλος ἔχει ἐμπνευσθῆ τὸ ποίημά του Das Ende des Festes (**Τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς**) ὁ Ἑλβετὸς διηγηματογράφος Conrad Ferdinand Meyer, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνάλογος ψυχικὴ κατάστασις ζωγραφίζεται. Ἂν καὶ δὲν νομίζω ὅτι τὸν θάνατον ἠθέλησεν ὁπωσδήποτε νὰ ὑποδηλώσῃ ἐδῶ ὁ Πλάτων, τὸ παραθέτω ὁλόκληρον, διότι εἶναι πολὺ εὔμορφον:

Da mit Sokrates die Freunde tranken,
und die Häupter auf die Polster sanken,
kam ein Jüngling, kann ich mich entsinnen,
mit zwei schlanken Flötenbläserinnen.
Aus den Kelchen schütten wir die Neigen,
die gesprächesmüden Lippen schweigen,
um die welken Kränze zieht ein Singen . . .
Still! Des Todes Schlummerflöten klingen.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

III
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΛΟΓΟΣ

Wir leben nur durch das, was nicht erreichbar.
P. Ernst

1. ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΑΓΑΘΩΝΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ
(199c — 201c)

Τοῦ Σωκράτους ὁ λόγος εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῇ εἰς δύο ἄνισα τμήματα, εἰς τὸν διάλογον πρῶτον μὲ τὸν Ἀγάθωνα, ὁ ὁποῖος ἔχει εἰσαγωγικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀποβλέπει νὰ διευκρινήσῃ ἀρνητικῶς πρῶτον τί δὲν εἶναι ὁ ἔρως, προτοῦ νὰ προχωρήσῃ εἰς θετικὸν αὐτοῦ καθορισμόν· καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν τῆς Διοτίμας, ἡ ὁποία ἀρχίζει κατ' ἀρχὰς εἰς μορφὴν διαλογικήν, διὰ νὰ συνεχισθῇ ὡς μονολογικὴ μυσταγώγησις. Τὰ δύο μέρη δὲν χωρίζονται κατὰ τρόπον αὐστηρόν· ἡ συνομιλία μὲ τὴν Διοτίμαν ἐμφανίζεται ὡς συνέχεια τῆς συζητήσεως μὲ τὸν Ἀγάθωνα. Ἀλλὰ καὶ δὲν εἶν' ἐπουσιώδης ἡ προσθήκη τῆς συζητήσεως αὐτῆς· εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου ηὐδοκίμησεν ἀπολύτως μεταξὺ τῶν παρόντων, καταδεικνύει ὁ συγγραφεύς, πόσον ἀστήρικτα καὶ ἀνεύθυνα εἶναι ὅσα ἐλέχθησαν μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ ἔρωτος, ἀφοῦ τοὺς λείπει τὸ στερεὸν τῆς διαλεκτικῆς θεμέλιον.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ὁ ἔρως δὲν ὁρίζετ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἔστω καὶ εἰς προσωρινὸν χαρακτηρισμόν, ὅτι εἶναι ἐπιθυμίας εἶδος (200a). Ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος εἰς τὴν αὐστηράν της ἐφαρμογὴν καθορίζει πρῶτον τοὺς ὅρους καὶ ἔπειτα τὸ εἶδος τῆς σχέσεως, ποὺ τοὺς συνδέει[1]. Καὶ ἐδῶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ διαλόγου (199c - 199e) ἀποδεικνύεται, ἐπὶ τῇ βάσει καθαρῶς ἐμπειρικῆς ἀναλύσεως τοῦ ψυχικοῦ φαινομένου, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι ἔννοια σχετική[2], ὅτι δηλαδὴ δὲν ἠμ-

---

1. Οἱοσδήποτε ἄλλωστε καθορισμὸς θὰ ἦτο πρόωρος καὶ συμπτωματικός, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἀκόμη καθαρισθῆ τὸ ἔδαφος.

2. Τὴν διάκρισιν κάμνει καὶ ἐν Σοφ. 255c **τῶν ὄντων τὰ μὲν αὐτὰ καθ' αὑτά, τὰ δὲ πρὸς ἄλλα ἀεὶ λέγεσθαι**. Πρβλ. καὶ τὰ σοφίσματα τοῦ Εὐθυδ. 297e.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πορεῖ νὰ νοηθῇ ἀπολύτως, ἀλλ' ἐν συναρτήσει πρὸς ὡρισμένην ἔννοιαν: δὲν εἶναι ἔρως ἁπλῶς, ἀλλ' ἔρως τινός. Τείνει ἑπομένως πρὸς ὡρισμένας ἀξίας, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν εἰς τὴν σημερινὴν φιλοσοφικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν θὰ συλλάβωμεν τὴν φύσιν του, ὄχι μὲ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἰδιοτήτων του, ὅπως ἐπεχείρησεν ὁ Ἀγάθων. Καὶ πάλιν ὅμως τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ τοῦ ἔρωτος δὲν καθορίζει ἐξ ἀρχῆς ὁ Σωκράτης· ἀφήνει τὸ ζήτημ' ἀνοικτὸν 200a, διὰ νὰ προχωρήσῃ μεθοδικῶς εἰς τὴν λογικὴν διασάφησιν τῆς σχετικῆς ἐννοίας διὰ παραδειγμάτων[1] — μὴ λησμονοῦμεν ὅτι ὅρους φιλοσοφικοὺς δὲν μεταχειρίζεται ἀκόμη ὁ Πλάτων.

Τὰ ἴδια παραδείγματα βοηθοῦν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ εἴδους τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ἀντικείμενον (200a - 200e). Καὶ ὁ πατὴρ εἶναι πάντοτε πατήρ τινος ἀλλ' ἐκεῖνος ἀποκτᾷ τὴν ἰδιότητα τοῦ πατρός, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καὶ ἐφ' ὅσον μόνον θὰ ἔχῃ τὸν υἱόν· ἐνῷ ὁ ἔρως εἶναι ἔρως, μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον στερεῖται τοῦ ἀντικειμένου του[2]. Ἡ μία σχέσις ἔχει στατικόν, ἡ ἄλλη δυναμικὸν χαρακτῆρα[3].

Ὁ Σωκράτης ἐπιμένει εἰς τὴν λογικὴν ἀναγκαιότητα τῆς διαπιστώσεως αὐτῆς[4], τὴν ἐπεξηγεῖ ὅμως βαθύτερα μὲ μίαν ἀντίρρησιν: Ὁ ἔρως πρός κάτι προϋποθέτει πάντοτε τὴν στέρησίν του· δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ ἐξακολουθῶ ν' ἀγαπῶ κάτι καὶ ἀφοῦ τὸ ἀπο-

---

1. Φέρει ὡς παράδειγμα τὰ δηλωτικὰς συγγενείας ἐννοίας, πατήρ, μήτηρ, ἀδελφὸς—ὑποδήλωσις ὅτι τοῦ ἔρωτος ἡ σχέσις πρὸς τὸ ἀντικείμενόν του εἶναι σχέσις συγγενείας, **οἰκειότητος** 205e.

2. Δὲν προηγεῖται ἡ ἔνδεια τοῦ ἔρωτος· ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ ἐμφανισθῇ ὁ ἔρως, ἐμφανίζεται καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἐνδείας.

3. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ **φιλία** εἰς τὸν Λύσιν 217e τείνει πρὸς κάτι. Ἔτσι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοποθετεῖται τὸ ἀρνητικὸν στοιχεῖον, ἡ ἐπίγνωσις καὶ ἡ αἴσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς σωτηρίας, εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀναβάσεως, ὡς κάτι ἀπολύτως θεμελιῶδες.

4. Ἐναντίον τοῦ Ἀγάθωνος, ὁ ὁποῖος, ὡς γνήσιος μαθητὴς τῶν σοφιστῶν, καταφεύγει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πιθανότητος, ἀγεωμέτρητος ἀληθινὰ (Γοργ. 508a). Πόσον ἀνώριμος εἶναι, ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι καὶ τὴν μόνην σοβαρὰν ἀντίρρησιν δὲν παρουσιάζει ὁ ἴδιος, ἀλλ' ὁ Σωκράτης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κτήσω; Ἢ ἄλλως: παύει μετὰ τὴν ἀπόκτησίν της ἡ ἀξία νὰ εἶναι ἀξία διὰ τὸ ὑποκείμενον; ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἔρωτος συνεπάγεται καὶ τὸ σταμάτημά του; Ὁ Σωκράτης ἀπαντᾷ: ὄχι, καὶ εἰσάγει τὴν ἔννοιαν τῆς διαρκείας, τῆς ἀθανασίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον στοιχεῖον εἰς τὸ φαινόμενον ἔρως.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὸν διάλογον μὲ τὸν Ἀγάθωνα α') ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι κίνησις, ἕνα élan de coeur, πρὸς ἀνωτέραν μορφὴν ὑπάρξεως, πρὸς πραγματοποίησιν ἀξιῶν κατὰ πρόληψιν — ὅ,τι καὶ ἡ σημερινὴ ψυχολογία παραδέχεται[1] — κίνησις ποὺ δὲν σταματᾷ ποτέ. β') διαπιστώνεται λογικῶς ὅ,τι ὑπῆρχε σιωπηρῶς ἤδη εἰς τοὺς προηγουμένους λόγους καὶ θ' ἀναπτυχθῇ κατωτέρω διεξοδικώτερον, ὅτι ὁ ἔρως δὲν περιορίζετ' ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς θνητῆς φύσεως καὶ δὲν εἶναι ἱκανοποίησις φυσικῆς ἀνάγκης. Ἀφοῦ εἶναι πόθος κατοχῆς ἐκείνου ποὺ στερεῖται, καὶ πόθος αἰωνίας κατοχῆς, ἄρα αἰώνιος καὶ ὡς πόθος, ὁδηγεῖ ὁ ἔρως ἔξω τῶν πεπερασμένων ὁρίων τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἀγὼν κατὰ τοῦ χρόνου. Ἔτσι ὁ ἔρως εἶναι φαινόμενον ἀνθρώπινον ὡς πρὸς τὴν ἀφετηρίαν του[2], ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὄχι ἀνθρώπινον ὡς πρὸς τὴν τάσιν καὶ τὸ τέλος του. Δὲν ἔχει ἑπομέ-

---

1. Εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ἀγάπης δὲν ἔχομεν ἁπλῆν τοῦ ἐγὼ ἀντίδρασιν εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς παρουσίας ἢ ἀπουσίας τῶν ἀξιῶν, ὅπως π.χ. εἰς τὴν χαρὰν ἢ τὴν θλῖψιν, ἀλλὰ κίνησιν πρὸς ἀνωτέραν μορφὴν ὑπάρξεως ἀξιῶν. Βεβαίως ἀναγνωρίζομεν τὰς ὑπαρχούσας ἀξίας εἰς τὸ ἀγαπώμενον (π.χ. εὐφυΐαν, καλωσύνην κλπ.), ἀλλ' ἡ ἀναγνώρισις αὐτὴ εἶναι δυνατὴ καὶ χωρὶς τὴν ἀγάπην, καὶ πάντως δὲν στηρίζετ' ἐπ' αὐτῆς ἡ ἀγάπη—συνήθως μάλιστα ἡ ἀναγνώρισις αὐτῶν τῶν προτερημάτων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη ἀρχίζει ἀπὸ τῆς στιγμῆς, ποὺ δὲν μένομεν εἰς τὰς δεδομένας ἤδη πρὸ τῆς ἀγάπης ἀξίας, ἀλλὰ προσθέτομεν εἰς αὐτὰς ἄλλας ἀνωτέρας, ποὺ δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη ὡς θετικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἀγαπωμένου, τὰς ὁποίας ὅμως γνωρίζομεν χάρις εἰς τὴν ἀγάπην. Ἐντεῦθεν ἐμφανίζεται πάντοτε ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἀγάπην τὸ αἴσθημα τῆς ἐνδείας, ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις τῶν ἀξιῶν, τὸ **φιλοσοφεῖν**.

2. Ὁ θεὸς ἔρωτα δὲν ἔχει, ἀφοῦ κατέχει τὰς ἀξίας καὶ τὰς κατέχει αἰωνίως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νως χαρακτῆρ' ἀποκλειστικῶς ψυχολογικόν, οὔτε κοινωνικόν, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν μεταφυσικόν.

Τώρα μόνον ἠμπορεῖ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἔρωτος (200e—201c), καθορισμὸν ὅμως ὁ ὁποῖος ἔχει χαρακτῆρα προσωρινότητος καὶ εἶναι ἀρνητικός. Ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Ἀγάθωνος συνάγει ὁ Σωκράτης κάπως βιαστικά, ἀλλὰ πάντως ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῆς ὁμιλίας, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι ἔρως πρὸς τὸ ὡραῖον. Ἀναχωρῶν ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν αὐτήν, τὴν ἀσαφῆ μέν, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἀποκρούει κατ' ἀρχήν[1], διαπιστώνει ὅτι ὁ ἔρως εἶναι ἐνδεὴς κάλλους, καὶ ἀφοῦ ὡραῖον καὶ ἀγαθὸν εἰς τὴν πλατωνικὴν καὶ τὴν κοινὴν ἀκόμη ἀντίληψιν τῶν Ἑλλήνων συμπίπτουν, εἶναι καὶ ἐνδεὴς ἀρετῆς· δὲν ἔχει ἄρα καμμίαν ἀπὸ τὰς ἰδιότητας, ποὺ τοῦ ἀπέδωσεν ὁ Ἀγάθων εἰς τὸν λόγον του καὶ ἐπεδοκίμασαν οἱ ἄλλοι. Ὁλόκληρον τὸ κατασκεύασμα τοῦ ρητορικοῦ ἐγκωμίου καταρρέει. Εἰς ἕνα κλασσικὸν παράδειγμα ἀπέδειξεν ὁ Σωκράτης, πόσον δικαιολογημένη ἦτο ἡ ἐπίκρισις τῶν ἄλλων λόγων, ὅτι ἠγνόησαν τὴν ἀλήθειαν. Τοῦ ἀρκεῖ. Εἶναι καιρὸς νὰ σταματήσῃ καὶ ἡ συζήτησις μὲ τὸν Ἀγάθωνα, ἂν δὲν πρόκειται νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ συμπόσιον τὸ ἐριστικὸν στοιχεῖον. Καὶ ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει νὰ εἰσαγάγῃ τὴν φυσικὴν ἀνάπαυλαν, ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ λογικὴ ἀναγκαιότης ἐπιβάλλει τὸ σταμάτημα.

2. ΕΡΩΣ ΜΕΤΑΞΥ (201c—202b).

Ὁ διάλογος μὲ τὸν Ἀγάθωνα ἐτελείωσε μὲ μίαν παραδοξολογίαν: ὁ Ἔρως, ὁ μεγάλος θεὸς τὸν ὁποῖον ὑμνολόγησαν πρὸ ὀλίγου, δὲν ἔχει κάλλος, δὲν ἔχει ἀρετήν. Εἶναι τόσον ἀντίθετος καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν[2] ὁ ἰσχυρισμός, ὥστε ὁ Ἀγάθων (καὶ ἀσφα-

1. Συνηθίζει ἄλλωστε ὁ Σωκράτης ν' ἀναχωρῇ πάντοτε ἀπὸ τὸν πυρῆνα τῆς ἀληθείας, ὁ ὁποῖος ὑποκρύπτεται εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν.

2. Καὶ ὁ Σωκράτης, προτοῦ νὰ διδαχθῇ τ' ἀληθῆ, αὐτῆς τῆς γνώμης ἦτο 201e.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λῶς ὄχι μόνον αὐτὸς) διαβλέπει ἐδῶ ἐπίδειξιν τῆς διαλεκτικῆς δεξιοτεχνίας τοῦ Σωκράτους. Ἐκεῖνος ὅμως διαμαρτύρεται, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀληθείας 201c[1]. Ἐντεῦθεν τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ζωηρὸν ν' ἀκούσωμεν, τί θετικὸν θὰ παρουσιάσῃ ὁ Σωκράτης. Τώρα ἀκριβῶς εἰσάγει τὴν Διοτίμαν. Ἡ διαλογικὴ μορφὴ συνεχίζεται, ὥστε ἡ μετάβασις εἶναι σχεδὸν ἀνεπαίσθητος· καὶ ἡ φιλόφρων ὁμολογία τοῦ Σωκράτους, ὅτι καὶ αὐτὸς κάποτε ἀνάλογα ὑπεστήριζεν ὅπως ὁ Ἀγάθων, ἐμφανίζει καὶ τὸν προηγούμενον διάλογον ὡς μέρος τῆς ἐρωτικῆς διδασκαλίας τῆς Διοτίμας.

Ὁ ἔρως ἀπεδείχθη ὅτι στερεῖται τὰς ἀξίας ποὺ ποθεῖ, τὸ κάλλος, τὸ ἀγαθόν. Ἔχει μήπως τ' ἀντίθετα ἐλαττώματα; εἶναι ἄσχημος καὶ πονηρός; Εἰς αὐτὸ τὸ δίλημμα θὰ κατέληγεν ὁ μονοκόμματος τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ λογικῶς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ νὰ μὴν ἔχῃς ὡρισμένην ἰδιότητα καὶ νὰ ἔχῃς τὴν ἀντίθετον[2]. Ἀπὸ τὴν βλάσφημον αὐτὴν ἀντίληψιν μᾶς ἀπαλλάσσει ἡ ἔννοια τοῦ **μεταξύ.**

Τὴν σημασίαν τῆς ἐννοίας αὐτῆς διὰ τὸ ὅλον πλατωνικὸν σύστημα δὲν πρόκειται ν' ἀναπτύξωμεν ἐδῶ. Ἀποτελεῖ θεμελιώδη κατάκτησιν τῆς φιλοσοφίας, λογικῆς κατ' ἀρχὰς σημασίας—δι' αὐτῆς ὑπερνικᾶται ἡ ἀλόγιστος ἀντιλογικὴ τῶν σοφιστῶν—, μεταφυσικῆς[3] κατόπιν καὶ ἠθικῆς[4], ἀφοῦ ἡ μετάβασις πρὸς τ' ἀντίθετα (τὰ ὁποῖα ἐντούτοις ἐσωτερικῶς συνδέονται) ἀποτελεῖ ὅ,τι ὀνομάζομεν ζωήν. Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ διαπίστωσις τῆς συνθετικῆς φύσεως τοῦ ἔρωτος, καὶ αἱ διαφοραὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας συγγενικὰς ἐννοίας τοῦ μεταξύ. Ἤδη εἰς τὸν Λύσιν (215-216) δέχεται, ὅτι τὰ συμπαθητικὰ συναισθήματα **(φιλία)**

---

1. Αὐτὴν ἄλλωστε ὑπεσχέθη νὰ εἴπῃ καὶ πρὸ ὀλίγου 199a.

2. Κατὰ βάθος εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀντιφατικῶν καὶ τῶν ἐναντίων ἐννοιῶν. Πρβλ. Ἀριστοτ. Μεταφ. 1055b1 **ἀντιφάσεως δὲ μηδὲν ἐστι μεταξύ, τῶν δ' ἐναντίων ἐνδέχεται.**

3. Μετριάζει τὸν ἄτεγκτον δυϊσμὸν τοῦ συστήματος, τὸν χωρισμόν.

4. Σύγκρινε π.χ. τὴν κρίσιν περὶ τῶν πολιτικῶν εἰς τὸν Γοργίαν καὶ τὸν Μένωνα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔχουν ὡς ἀντικείμενον κάτι μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· τὸ διασαφεῖ μὲ τὸ κλασσικὸν πλέον[1] παράδειγμα τῆς **ὀρθῆς δόξης**[2], ἡ ὁποία εὑρίσκεται μεταξὺ τῆς **ἐπιστήμης** καὶ τῆς **ἀμαθείας**[3]. Ἀλλ' ἐκεῖ ἡ κατάστασις παρουσιάζεται ὡς ἕνα **τρίτον γένος**, αὐτοτελὲς παρὰ τὰ δύο ἄλλα. Ἐνῷ ἐδῶ ὁ ἔρως δὲν εἶναι κατάστασις σ τ α τ ι κ ὴ κειμένη μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων, ὅπως ἡ **διάνοια** π. χ. εἰς τὴν Πολιτείαν 533d, ἡ ὁποία δὲν συνδυάζει τὴν ἐνέργειαν τῶν δύο ἀντιθέτων[4]· εἶναι λειτουργία δ υ ν α μ ι κ ὴ μεσολαβοῦσα πλέον μεταξὺ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, ἕνα διαρκὲς γίγνεσθαι, κίνησις συνεχὴς μεταξὺ τῶν δύο κόσμων[5].

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων ἐγκαταλείπει ἀμέσως τὸ πεδίον τοῦ λ ο γ ι κ ο ῦ καθορισμοῦ τοῦ ἔρωτος, καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ μ υ θ ι κ ό ν. Αἰσθάνεται, πῶς μόνον μὲ τὸν μῦθον, δηλαδὴ εἰς τὸ πεδίον τῆς προσωπικῆς συνθέσεως, εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσῃ τὸν ἔρωτα ὄχι ὡς ἔννοιαν νεκράν, ἀλλ' ὡς δρῶσαν δύναμιν, ὡς ψυχικὸν γεγονός. Ἔπειτα καὶ τὸ γίγνεσθαι μόνον μυθικῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συλληφθῇ—αὐτὸ εἶναι θεμελιῶδες δόγμα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἀπὸ τὸν βαθύτερον αὐτὸν λόγον, ὄχι μόνον διότι ὁ Σωκράτης ἔπρεπε νὰ συνδέσῃ τὴν ὁμιλίαν του μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη λατρείαν τοῦ Ἔρωτος ὡς θεοῦ καὶ μὲ τὸν ἐγκωμιαστικὸν τόνον

---

1. Γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξίν του εἰς τὸν Μένωνα.

2. Ἡ ψευδὴς δόξα δὲν μνημονεύεται, σημεῖον ὅτι ὁ Σωκράτης κρίνει ὡς κάτι ἀγαθὸν τὸν ἔρωτα.

3. Τὴν διαφορὰν ἐξηγῶ ἐν σ. 134,1. Καὶ εἰς αὐτὸ ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἔρωτος καὶ φιλοσοφίας· καὶ ἡ φιλοσοφία εἶναι μεταξύ.

4. Τῆς ὁποίας ἡ ἱεραρχικὴ θέσις εἶναι μεταξὺ τῆς **διαλεκτικῆς**, τῆς ὁποίας εἶναι εἴδωλον, καὶ τῆς δόξης.

5. Ἡ ἐρῶσα ψυχὴ εἶναι ὅ,τι θέλει καὶ μέλλει νὰ εἶναι, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη. Ἐντεῦθεν, ἐνῷ τὰ ἄλλα μεταξὺ καθορίζονται ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα ἀντίθετα, π. χ. ἡ δόξα ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἄγνοιαν, εἰς τὸ Συμπόσιον πρῶτα καθορίζεται ὁ ἔρως ὡς μεταξὺ ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβοῦς διαπιστώσεως τῆς φύσεως τοῦ φαινομένου τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἔπειτα τὰ ἄκρα μεταξὺ τῶν ὁποίων κινεῖται· ἡ σύνθεσις καθορίζει τὴν ἀνάλυσιν, τὴν δημιουργεῖ μᾶλλον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν ἄλλων συμποτῶν[1], ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν ἀγαθὸς-κακός, ὡραῖος-ἄσχημος γίνεται τώρα ἀντίθεσις θεὸς-θνητός.

Οἱ μέχρι τοῦδε ὁμιλήσαντες ὑπεστήριξαν, ὅτι εἶναι θεὸς ὁ Ἔρως· ἀλλ' ἡ ἄποψις αὐτὴ εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς ὅ,τι ἀπέδειξεν ὁ διάλογος μὲ τὸν Ἀγάθωνα. Διότι ἡ ἔννοια τοῦ θεοῦ[2] εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν ὑψίστην τελειότητα, τὴν ἀπόλυτον κατοχὴν ποσοτικῶς[3] καὶ ποιοτικῶς καὶ χρονικῶς[4] τῶν ἀξιῶν, αὐτὴν ποὺ ὠνόμαζαν οἱ Ἕλληνες **εὐδαιμονίαν**, ἀσυμβίβαστος ἄρα μὲ οἱανδήποτε βούλησιν. Ἐνῷ ὁ ἔρως προϋποθέτει ἴσα ἴσα τὴν στέρησιν τῶν ἀξιῶν, εἶναι εἰς τὴν φύσιν του κίνησις πρὸς αὐτάς· πῶς ἠμπορεῖ νὰ εἶναι θεός; Ἀλλὰ καὶ θνητὸς δὲν εἶναι· θνητῆς προελεύσεως δὲν εἶναι ἡ δύναμις, ποὺ ἐνεργεῖ ὑπεράνω τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐποχῶν καὶ εἶναι πηγὴ δόσεων ἀγαθῶν[5], ὅπως κοινῶς ἀναγνωρίζεται καὶ θ' ἀναπτυχθῇ κατόπιν. Οὔτε θεὸς[6] εἶναι λοιπὸν ὁ Ἔρως οὔτε θνητός· τί εἶναι λοιπόν; **Δαίμων**, ἀπαντᾷ ἡ Διοτίμα.

3. ΔΑΙΜΟΝΟΛΟΓΙΑ (202b—203a)

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων, χρησιμοποιῶν καὶ ἑρμηνεύων συμβολικῶς τὴν

---

1. Ἡ μεταπήδησις αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἔρωτα-αἴσθημα εἰς τὸν ἔρωτα θεότητα ὑπάρχει εἰς ὅλους τοὺς λόγους· ἀκόμη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης 189c ὁμιλεῖ περὶ λατρείας. Διὰ τοὺς ἀρχαίους τὸ πρᾶγμα ἦτο εὔκολον· οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶχαν τὸν αὐστηρῶς προσωπικὸν χαρακτῆρα τοῦ χριστιανικοῦ θεοῦ (πρβλ. ἀνωτ. σ. 133*,2). Ὁ θεὸς ὡς πρόσωπον συνέπιπτε μὲ τὴν ἐνέργειάν του, ἡ ὁποία τὸν χαρακτηρίζει, ἡ ὁποία τοῦ χαρίζει τὴν ὕπαρξιν: Ἄρης-πόλεμος. Ἀφροδίτη-γενετήσιος ὁρμή, Μοῦσα-ποίησις. Ὁ θεὸς ἔχει δύο ἀπόψεις: ἐμβάλλει ἕνα αἴσθημα, ἀλλὰ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ τὸ ἴδιον τὸ αἴσθημα.

2. Ἡ ὁποία διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτο προσηγορικὸν ὄνομα, ὄχι κύριον. Ἦτο λοιπὸν ἔννοια κατηγορουμένου συνήθως, ὄχι ὑποκειμένου· ἐντεῦθεν ἡ πολυθεΐα καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία τῶν Ἑλλήνων·

3. Εἶχεν ἑπομένως τὸν χαρακτῆρα τῆς ὁλοκληρίας καὶ τῆς αὐταρκείας, ἡ ὁποία εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ἔρως τ ι ν ό ς.

4. Ἐνῷ ὁ ἔρως εἶναι πόθος διαρκείας.

5. Καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὸ θεῖον ἔχει τὴν πηγήν του.

6. Τὴν θεότητα λοιπὸν τοῦ ἔρωτος ἀρνεῖται ὁ Πλάτων, ἀλλ' ὄχι μὲ τὰ ἠθικολογικὰ ἐπιχειρήματα τῶν Στωϊκῶν, ὅτι εἶναι flagitii et levitatis auctor (Κικέρων Tusc. Disp. 4,69).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θρησκευτικὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους του, ἀναφέρει τοὺς δαίμονας. Εἰς τὴν 'Απολογίαν 27c-d οἱ δαίμονες εἶναι νόθοι τῶν θεῶν καὶ νυμφῶν ἢ ἄλλων τινῶν, κατώτεραι ἐπομένως θεῖκαὶ ὀντότητες. Εἰς τὸν Φαίδωνα 107d-103b κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸν δαίμονά του[1], ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὁδηγεῖται εἰς τὴν ζωὴν καὶ μετὰ θάνατον εἰς τὸ κριτήριον[2]· εἶναι ὁ δαίμων τὸν ὁποῖον ὑπευθύνως ἐκλέγει ὁ καθένας μας, κατὰ τὸν ὡραῖον μῦθον τῆς Πολιτείας (614a—621b), ὅταν πρόκειται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ζωήν[3]. Εἰς τὸν Τίμαιον ὁ δαίμων αὐτὸς ταυτίζεται μὲ τὴν ψυχήν[4], ἑδρεύει εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ὑψώνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν οὐρανόν, ὥστε νὰ **φρονῇ ἀθάνατα καὶ θεῖα**[5]. Διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοιούτων δαιμόνων, ὄχι αὐτοπροσώπως, κατασκευάζει ὁ Δημιουργός τὸν ἄνθρωπον 42e· εἰδεμή, τέλειον θὰ ἦτο τὸ δημιούργημά του. Τοιοῦτοι δαίμονες εἰς τὴν ἀρχαίαν παραδεισιακὴν κατάστασιν ἐπὶ Κρόνου ἐκυβερνοῦσαν τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξησφάλιζαν **εἰρήνην τε καὶ αἰδῶ καὶ εὐνομίαν καὶ ἀφθονίαν δίκης**[6]. Ὡς δαίμων ἐμφανίζεται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ φιλόσοφος, **δαιμόνιος** διὰ τὸν ἐν ἡμῖν δαίμονα, καὶ δαίμονες γίνονται οἱ ἀγαθοὶ μετὰ θάνατον, ὅπως καὶ ὁ λαὸς ἐπίστευε[7].

---

1. **ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων**, λέγει ὁ Ἡράκλειτος· ἡ ἰδέα ὑπόκειται καὶ εἰς τὰς λέξεις **εὐδαίμων-κακοδαίμων**.

2. Τὸ ὁποῖον λαμβάνει χώραν εἰς ἕνα **δαιμόνιον τόπον**, Πολιτ. 614c.

3. Τὸν εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς Νόμους 730a, 877a.

4. Καὶ αἱ ψυχαὶ εἶναι **δαιμόνιον γένος** Πολιτικ. 309c.

5. **Ὡς ὄντας φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον** 90a.

6. Νόμ. 713c—e. Ὁ ἄνθρωπος, λέγει ὁ Πλάτων, δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ ἐξαίρεσιν ἀπὸ τ' ἄλλα ζῷα, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν κυβερνῶνται ὑφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνωτέρων ὄντων, π.χ. τὰ πρόβατα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

7. Τῶν μεταπλατωνικῶν φιλοσόφων τὴν δαιμονολογίαν δὲν πρόκειται νὰ παρακολουθήσωμεν. Ὅ,τι διὰ τὸν Πλάτωνα δὲν ἦτο παρὰ μυθική, συμβολικὴ διατύπωσις ὡρισμένων ἠθικῶν ἀληθειῶν, γίνεται διὰ τοὺς ἀμέσους του διαδόχους (Ξενοκράτη, Φίλιππον τὸν Ὀπούντιον κλπ.) ἀντικείμενον κοσμοσοφικῶν θεωρημάτων συγκεχυμένων καὶ σκοτεινῶν, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν καθαρὰν δεισιδαιμονίαν τῶν Νεοπλατωνικῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὅ,τι προσφέρει εἰς τὸ λογικὸν πεδίον ἡ ἔννοια τοῦ μεταξύ, εἶναι διὰ τὸ μεταφυσικὸν καὶ θρησκευτικὸν[1] ὁ δαίμων: μετριάζει τὸν δυϊσμὸν τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος, τὸν ἀπόλυτον χωρισμὸν μεταξὺ τοῦ κόσμου τοῦ νοητοῦ, τοῦ ἀπειροτελείου εἰς οὐσίαν καὶ ἀλήθειαν καὶ ἀξίας, καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου τοῦ γίγνεσθαι καὶ τοῦ κακοῦ[2]. Ἀποκαθιστᾷ, διὰ νὰ μείνωμεν εἰς τὸ θεολογικὸν πεδίον, τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἠμπορῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξυψώνεται μέχρι τῆς γνώσεως καὶ τῆς μιμήσεως τοῦ θείου, χωρὶς νὰ χάνῃ τοῦτο ἀπό τὴν ἀνέφικτον τελειότητα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν του διὰ τοῦ συγχρωτισμοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην μηδαμινότητα[3]. Καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον οἱ δαίμονες ἔργον ἔχουν ν' ἀποκαθιστοῦν σύνδεσμον, ὄχι σύνθεσιν, μεταξὺ τῶν δύο κόσμων[4], νὰ χρησιμεύουν ὡς διερμηνεῖς καὶ διαγγελεῖς εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν θεῶν καὶ ἀνθρώπων (203a).

Ἡ παραδοχὴ τοιούτων δυνάμεων εἶναι ἀξίωσις τῆς λογικῆς σκέψεως—ἀλλ' ὄχι μόνον αὐτῆς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων καταφεύγει εἰς μυθικὰς εἰκόνας. Εἰς τὸ βάθος οἱ δαίμονες εἶναι ἡ ἀντικειμενικοποίησις[5] τῆς ἀδιαλείπτου ὁρμῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς θνητῆς φύσεώς της, νὰ πραγμα-

---

1. Τὰ δύο δὲν χωρίζονται ἀπολύτως εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Πλάτωνος· τὰ συνδέει ἡ ἔννοια τῆς ὑψίστης ἀξίας, τὸ ἀγαθόν.

2. **Δύο δὲ μόνω καλῶς ξυνίστασθαι τρίτου χωρὶς οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ τινα ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίγνεσθαι. δεσμῶν δὲ κάλλιστος ὃς ἂν αὑτόν τε καὶ τὰ ξυνδούμενα ὅτι μάλιστα ἓν ποιῇ** (Τίμ. 31c).

3. **Θεὸς ἀνθρώπῳ οὐ μείγνυται** 203a. Ὅσον ὑψηλότερα τοποθετεῖ ἡ προοδεύουσα θρησκευτικὴ συνείδησις τὸ θεῖον, τόσον ζωηρότερα αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοῦ μεσολαβητοῦ. Οἱ ἄγγελοι τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν, ὁ Ὄσιρις, ὁ Μίθρας (ποὺ σημαίνει μεσίτης, Πλουτ. Περὶ Ἴσιδος 369e), αὐτὸ τοῦτο τὸ δόγμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, εἶναι προσπάθεια νὰ λύσουν τὸν δυϊσμὸν αὐτὸν καὶ τὴν ἀντινομίαν ποὺ ἐγκλείει.

4. 202e **ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὑτῷ συνδεδέσθαι.**

5. Ἀντικειμενικοποίησις ὄχι ὑπὸ τὴν ψυχολογιστικὴν ἔννοιαν, ποὺ ἀνάγει τὸ μεταφυσικὸν εἰς γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου. Μεταξὺ τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ μεταφυσικοῦ ὑπάρχει παραλληλία μᾶλλον καὶ ἁρμονία ἀντιστοιχίας, ὄχι σχέσις αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοποιήση ἀνωτέραν μορφὴν ὑπάρξεως[1]. Ὡς πρὸς τὸ τέλος πρῶτον: ὁ ἄνθρωπος ποθεῖ καὶ ζητεῖ συχνὰ κάτι, ποὺ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀμέσους ὑλικάς του ἀνάγκας[2]. Ὡς πρὸς τ᾽ ἀποτελέσματα: μὲ τὴν πίστιν του κατορθώνει ὑπὲρ τὴν δύναμίν του νὰ πραγματοποιήση, νὰ κινήση—διὰ νὰ μείνω εἰς τὸ θρησκευτικὸν ἐπίπεδον—διὰ τῆς προσευχῆς του τὸ θεῖον εἰς πραγματοποίησιν ὡρισμένης ἐπιθυμίας, ἀπραγματοποιήτου μὲ τὰς ἀνθρωπίνας του δυνάμεις[3]. Ὡς πρὸς τὰ μέσα: ἀπὸ τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς του αὐτὴ ἡ λαχτάρα ἐξαπολύει δυνάμεις ἀσυλλήπτους εἰς τὴν κοινὴν ἐμπειρίαν, ἀσυλλήπτους καὶ εἰς τὸ ἀνθρώπινον λογικόν· τὰς ὀνομάζεις θείας, διότι εἶναι μυστηριώδεις, διότι εἶναι ἰσχυρότεραι τοῦ συνήθους[4]. Τοιοῦτον εἶναι π.χ. τὸ **δαιμόνιον** τοῦ Σωκράτους, τὸ ὁποῖον καθοδηγεῖ μυστηριωδῶς εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ὀρθοῦ κατὰ τρόπον ἄμεσον, ἐκεῖ ποῦ ὁ λόγος σιωπᾷ.

Ἔτσι καὶ ἕνας ἄνθρωπος εἶναι **δαιμόνιος** 203a, ὅταν, χωρὶς νὰ παύση νὰ εἶναι ἄνθρωπος, κλείη μέσα του κάποιον θησαυρὸν ψυχικόν, τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη συγκεντρώσει ἡ περιωρισμένη πεῖρα τῆς ἀτομικῆς του ζωῆς· προβάλλει ἄρα ὡς ἐξ ὑπερανθρώπου προελεύσεως καὶ συμβολικῶς μόνον ἠμπορεῖ νὰ ἐκφρασθῇ. Ἡ Διοτίμα π.χ. εἶναι **δαιμονία,** διότι ὅ,τι μᾶς λέγει δὲν εἶναι ἡ πενιχρὰ ἀτομική της πεῖρα· ἡ κοινὴ αὐτὴ γυναῖκ᾽ ἀπὸ τὴν Μαντίνειαν εἶναι διερμηνεὺς μόνον ἀνωτέρας σοφίας. Ὁ Σωκράτης εἶναι **δαιμόνιος,** διότι ἡ γοητεία, ποὺ ἐξασκεῖ εἰς τοὺς ἀν-

---

1. Τυχαῖον δὲν εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν δαιμόνων εἶναι καὶ ὁ Ἔρως, τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν σύμβολον αὐτῆς τῆς λαχτάρας.

2. Αὐταὶ εἶναι **αἱ χειρουργίαι καὶ αἱ τέχναι,** τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ἡ Διοτίμα **βαναύσους** 203a.

3. Δὲν προσεύχεται κανεὶς δι᾽ ὅσα ἠμπορεῖ νὰ πραγματοποιήση μόνος του.

4. Τὰς δυνάμεις αὐτὰς χαρακτηρίζει ὡς **θείαν μανίαν** καὶ ἀναπτύσσει τὴν ἐπίδρασίν των ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν Φαῖδρον 244κεξ. Καὶ ἐκεῖ νονίζει, ὅτι κάθε γνῶσις αὐστηρῶς ἐμπειρική, χωρὶς τὰ ἐξωλογικὰ στοιχεῖα, εἶναι **ἀτελής,** ὅπως ἐδῶ τὴν ὀνομάζει **βάναυσον.** Πόσον λυτρωμένος εἶναι ὁ Πλάτων ὁ μαθηματικὸς ἀπὸ κάθε νοησιοκρατικὴν μονομέρειαν!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θρώπους, δὲν ἐξηγεῖται οὔτε μὲ τὴν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν—εἶναι ἄσχημος καὶ σιληνόμορφος—οὔτε μὲ τὴν ὡραιότητα τῶν λόγων του—εἶναι κοιναὶ καὶ τετριμμέναι λέξεις. Εἶναι θείας προελεύσεως (222a), ὁ δαίμων Ἔρως ἐνσαρκωμένος.

Ἡμεῖς σήμερον δαίμονας δὲν πιστεύομεν, πολλοὶ οὔτε θεούς. Καὶ ὅμως, ἐνώπιον κάθε μεγάλου, εἴτε στοχαστὴς εἶναι εἴτε διδάσκαλος εἴτε καλλιτέχνης εἴτε πολιτικός, αἰσθανόμεθα—ἂν δὲν ἔχουν τελείως ἀπαμβλυνθῆ τῆς ψυχῆς μας τὰ αἰσθητήρια—ὄχι ἁπλῶς θαυμασμόν· δέος καὶ εὐλάβειαν μᾶς ἐμπνέει ἡ ἀποκάλυψις αὐτῶν τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ θνητοῦ σαρκίου, τὸ ὁποῖον ἀντικρύζομεν ἐνώπιόν μας[1], καὶ ὅμως (εἴμεθα βέβαιοι) δὲν ἐκπορεύοντ' ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου· ἔχουν, πρέπει νὰ ἔχουν, προέλευσιν πολὺ ὑψηλοτέραν—εἶναι κάτι **μεταξύ.** Τ' ὀνομάζομεν **προσωπικότητα, μεγαλοφυΐαν**[2]· ὁ ἀρχαῖος τ' ὠνόμαζε **δαίμονα.** Ἀλλὰ τί σημασίαν ἔχει πῶς ὀνομάζει κανεὶς ὅ,τι εἰς τὸ βάθος του παραμένει διὰ τοὺς αἰῶνας ἕνα μυστήριον;

4. ΕΡΩΤΟΣ ΓΟΝΑΙ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ (203b—204c).

Εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς πλατωνικῆς σκέψεως, ὅτι προχωρεῖ κανονικῶς ἀπὸ τὴν περιφέρειαν πρὸς μεγαλυτέραν βαθμηδὸν συγκέντρωσιν κατὰ ὁμοκέντρους κύκλους[3] μέχρι τοῦ πυρῆνος τοῦ ἐξεταζομένου φαινομένου. Ἔτσι καὶ ἐδῶ: διαγράφει ἀρνητικῶς κατ' ἀρχὰς τὴν περιφέρειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κινεῖται ὁ ἔρως, προσδιορίζει κατόπιν τὴν θέσιν ὑπάγων αὐτὸν εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν ἐννοιῶν[4] τοῦ μεταξύ, τὸν τοποθετεῖ μυθικῶς μεταξὺ τῶν δαιμόνων· ἀλλὰ τὴν φύσιν του τὴν ἐσωτερικὴν ἀκόμη δὲν καθώρισεν ἀκριβέστερον. Ὅ,τι εἶπεν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξω-

1. Ὁ δαίμων εἶναι συνεργὸς μόνον 212b.
2. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 173*,1.
3. Ἢ μᾶλλον εἰς σχῆμα ἑλικοειδές· κάθε νέος κύκλος εἶναι καὶ στενώτερος, ἀλλὰ καὶ εὑρίσκεται ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου.
4. Ποὺ δὲν εἶναι λογικαὶ μόνον συλλήψεις, εἶναι idées-forces.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τερικήν του μᾶλλον θέσιν: ὁ ἔρως κινεῖται μεταξὺ θεῶν καὶ θνητῶν, μεταξὺ σοφίας καὶ ἀμαθείας· ἀλλὰ τὴν ἀντιφατικότητ' αὐτὴν ἀκριβέστερον θὰ περιγράψῃ εἰς τὴν προκειμένην περικοπήν, ἡ ὁποία θὰ ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ καὶ τὸν τίτλον: Ἡ συνθετικὴ φύσις τοῦ ἔρωτος.

Ἀρχίζει κατ' ἀρχὰς μ' ἕνα μῦθον περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ δαίμονος Ἔρωτος[1]. Ἔτσι συνεχίζει τὸν μυθολογικὸν τόνον τῆς προηγουμένης περικοπῆς καὶ μένει ἀφ' ἑτέρου πιστὸς εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ποιητικῶν ἢ πεζογραφικῶν ἐγκωμίων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν πάντοτε τὴν διήγησιν περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ὑμνουμένου. Ἀλλὰ προφανῶς δὲν εἶναι αὐτὸς καὶ μόνον ὁ λόγος τῆς παρεμβολῆς τοῦ μύθου, ὁ καθαρῶς αἰσθητικός· ὁ Πλάτων φιλόσοφος εἶναι κυρίως, ὄχι λογοτέχνης. Ὁ μῦθος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ἐκεῖ ὅπου δὲν χωρεῖ περιγραφὴ στατικὴ ἰδιοτήτων[2], ἀλλ' αἰτιολογία, γενετικὴ καὶ δυναμικὴ ἐξήγησις[3]. Ἡ ἀντιφατικὴ φύσις τοῦ ἔρωτος θὰ ἐξηγηθῇ ἐδῶ γενετικῶς, ὡς σύνθεσις διαφόρων κατὰ τὴν προέλευσιν καὶ κατὰ τὴν φύσιν στοιχείων —διαφόρων γονέων, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν εἰς τὴν μυθολογικὴν γλῶσσαν[4]—, ὥστε νὰ ἴδωμεν μὲ τὴν φαντασίαν μας ὡς ἱστορικὴν διήγησιν ὅ,τι διὰ τοῦ νοῦ συλλαμβάνομεν ὡς καρπὸν ψυχολογικῆς ἀναλύσεως[5].

---

1. Καὶ ἐδῶ ἡ Διοτίμα ἡ προφῆτις προσφέρει μίαν θεογονίαν.

2. Αὐτὸ θὰ γίνῃ κατόπιν μετὰ τὸν μῦθον 208c - e.

3. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ μύθου παράβαλε καὶ ὅσα ἀνωτέρω ἐλέχθησαν περὶ τοῦ μύθου τοῦ Ἀριστοφάνους σ. 118*,2. Εἶναι προφανές, ὅτι ὁ Πλάτων εἰσάγει τὸν μῦθον ὡς ἀντίρροπον τοῦ μύθου ἐκείνου, ὅπως ἡ κατόπιν περιγραφὴ εἶναι τὸ ἀντίρροπον τῆς ὑμνολογίας τοῦ Ἀγάθωνος.

4. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σύμπτωσις μὲ τὸν μῦθον τοῦ Goethe περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ νέου Ἔρωτος (Der neue Amor), τοῦ ἐμπνέοντος καὶ ἐφορεύοντος τὰς Μούσας καὶ τὴν Τέχνην. Ὁ παλαιὸς Ἔρως, ὁ γνωστὸς τῆς Ψυχῆς ἐραστής, ἀνέβη κάποτε εἰς τὸν Ὄλυμπον· ἐκεῖ ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης, τῆς σεμνῆς θεᾶς τοῦ πνευματικοῦ κάλλους, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγέννησε τὸν νέον Ἔρωτα

der dem Vater den Sinn, Sitte der Mutter verdankt.

5. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς θὰ ἠμποροῦσε νὰ συγκριθῇ μὲ τὰς παραβολὰς τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐκεῖ, ὅ,τι ἡ ἠθικὴ σκέψις ἀπαιτεῖ ἢ ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις διαπιστώνει, παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν χρονικῆς διαδοχῆς καταστάσεων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ μύθου: ἡ ἐσωτερικὴ ἀντινομία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὅταν ὑπὸ τὸ κράτος ἰσχυρῶν συγκινήσεων συνειδητοποιῇ ἑαυτήν, τὰς δυνατότητάς της καὶ τὰ σύνορά της. Μέσα εἰς τὸν ἔρωτα ὑπάρχει τὸ αἴσθημα τῆς ἀπουσίας τῶν ἀξιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κίνησις πρὸς αὐτάς. Καὶ ἡ σχέσις αὐτὴ πρὸς ὅ,τι δὲν ἔχεις ἀλλὰ ποθεῖς, δὲν εἶναι σχέσις ἐξωτερική, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης ν' ἀντιτάσσεται πρὸς τὸ ἐγὼ ὡς κάτι αὐτοτελὲς καὶ ἀλλότριον. Εἶναι σχέσις συγγενείας, εἰς τὴν ὁποίαν αἰσθάνεσαι, ὅτι τὸ ἀγαπώμενον εἶν' ἕνα κομμάτι τοῦ ἐγώ σου, τὸ καλύτερον ἴσως, ὅτι σοῦ ἀνῆκε κάποτε—ὅτι εἶναι κάτι ποὺ πρόκειται ὄχι ν' ἀποκτήσῃς, ἀλλὰ ν' ἀνακτήσῃς. Τόσον συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐσωτέραν φύσιν σου (μὲ τὸν αἰωνιώτερόν της πυρῆνα, ποὺ σὲ βοηθεῖ ὁ ἔρως ν' ἀνακαλύψῃς) εἶναι ὅ,τι ἀγαπᾷς. Δι' αὐτὸ ὁ Ἔρως εἶναι υἱὸς τῆς Πενίας καὶ τοῦ Πόρου[1]. Μέσα εἰς τὸ αἷμα του ἔχει ὄχι μόνον τὴν στέρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδανικοῦ· ἄλλωστε τὸ ξεκίνημα τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὸ σημαίνει καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἄρνησιν τῆς στερήσεώς του[2].

Ἀνόμοιοι, ἀντίθετοι μᾶλλον, εἶναι οἱ γονεῖς του, ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν φύσιν. Θεὸς ὁ Πόρος, καλεσμένος μεταξὺ τῶν θεῶν· ταπεινὴ ἐπαῖτις ἡ μητέρα, ἔρχεται ἀπὸ ἕναν ἄλλον κόσμον, τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀνάγκης τὸν κόσμον, καὶ μένει μακρὰν ἀπὸ τῶν θεῶν τὴν εὐωχίαν, ἀπὸ τὴν θείαν μακαριότητα καὶ γαλήνην. Ἔτσι καὶ εἰς τοῦ ἐραστοῦ τὴν ψυχὴν[3] διεξάγεται ὁ σκληρός, ὁ χωρὶς λύσιν διχασμὸς μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων δυνάμεων. Τὸ ἴδιον αἴσθημα, ποὺ

1. Ὄχι τῆς Μήτιδος, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τὴν στατικὴν ὕπαρξιν τῆς ποθουμένης σοφίας, ἀλλὰ τοῦ Πόρου, τῆς διαρκοῦς καὶ διαρκῶς ἀνανεουμένης προσπαθείας πρὸς εὕρεσιν διεξόδου, τοῦ δρόμου πρὸς αὐτήν.

2. Πρὸς τὸ ἀγαθὸν τείνει χάρις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κακοῦ, καὶ ὅμως ὑπάρχει ἤδη μέσα του τόσον ἀγαθόν, ὥστε νὰ μὴν ὑποπίπτῃ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ κακοῦ. Ἐδῶ κεῖται ἡ διαλεκτικὴ (εἰς τὴν Ἑγελιανὴν σημασίαν τῆς λέξεως) τοῦ ἔρωτος.

3. Καὶ ὁ Σωκράτης ρητῶς ταυτίζει τὸν ἔρωτα μὲ τὸν ἐρῶντα 204c.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πολλαπλασιάζει τὰς δυνάμεις **(εὐπορία)**, θεόν σε κάμνει εἰς ζωτικότητα, μακαριότητα, ἀνωτερότητα, ὡραιότητα, τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς ἀθανασίας σοῦ χαρίζει τὴν γεῦσιν—τὸ ἴδιον σὲ ὁδηγεῖ εἴτε πρὸς τὸ κτῆνος εἴτε πρὸς τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ταπείνωσιν, πρὸς τὴν σπαρακτικὴν ἐπίγνωσιν τῆς μηδαμινότητός σου—τόσον πλούσιος εἶναι ὁ κόσμος ὁ ἄλλος, ποὺ σοῦ ἀνοίγει!—πρὸς τὴν ἄρνησιν τῆς ζωῆς ἀκόμη. Τόση ἀνωτερότης καὶ τόση ἀσχημία μαζί! Ἔτσι μᾶς ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἔρωτα τὸ πρόβλημα τῆς μεικτῆς μας φύσεως, τὸ πρόβλημα τῶν προβλημάτων κάθε θρησκείας, κάθε φιλοσοφίας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀπολύτου, εἴμεθα ἕνας καρπὸς mésalliance: μόνον εἰς στιγμὴν αὐτολησμοσύνης, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μέθης, ποὺ προκαλεῖ τὸ ἀντίκρυσμα τῆς φύσεως (κῆποι τοῦ Διὸς) καὶ τῆς ὡραιότητος (γέννησις τῆς Ἀφροδίτης), ἠμποροῦσε τὸ θεῖον στοιχεῖον μέσα μας νὰ δεχθῇ τὴν ἕνωσιν αὐτὴν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς κατωτερότητος καὶ τῆς στερήσεως. Ἀλλὰ καὶ μόνον εἰς στιγμὰς μέθης—**μανίας** λέγει εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων—ἐδόθη ἡ χάρις εἰς τὴν θνητήν μας μηδαμινότητα νὰ συζευχθῇ μ' ἕνα κόσμον ἀνώτερον καὶ αἰωνιώτερον· καὶ τοῦτο εἶναι δωρεά, καὶ δωρεὰ ἀνεκτίμητος τῆς φύσεως καὶ τῆς ὡραιότητος. Γέννημα μέθης λοιπὸν εἶναι ὁ ἔρως, τῆς μέθης ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸ κτῆνος ἢ εἰς τὸν ἥρωα—αὐτὸ ἡ μοῖρα τοῦ καθενὸς ὁρίζει, ὁ δαίμων ποὺ ἐδιάλεξε τῆς ζωῆς του σύντροφον.

Ἡ ἑρμηνεία, τὴν ὁποίαν ἐζήτησα νὰ δώσω, εἶναι βέβαια ἀλληγορική, ἀλλ' ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰς ἑρμηνείας, τὰς ὁποίας ἔδωσαν εἰς τὴν Ἀρχαιότητα[1] καὶ κατόπιν πολλοὶ εἰς τὸν περίφημον αὐτὸν μῦθον· ἔχει χα-

---

1. Ὁ Πλούταρχος π. χ. περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος 374d ἑρμηνεύει τὰ πρόσωπα τοῦ μύθου ὡς ἑξῆς: Πόρος=**τὸ πρῶτον ἐρατὸν ἢ ἐφετὸν ἢ τέλειον καὶ αὔταρκες**, Πενία = ὕλη, Ἔρως: Ὧρος κλπ. Ὁ Πλωτῖνος 3,5: Πενία = **ὕλη**, Πόρος = **Λόγος**, Ἀφροδίτη = **ψυχή**, Ἔρως = **κόσμος** κλπ. Οἱ Χριστιανοὶ (Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπ. 12,11) ἀνευρίσκουν τὸν συμβολισμὸν τῆς Γενέσεως: Πόρος εἶναι ὁ Ἀδάμ, Πενία ὁ Σατανᾶς, κῆποι Διὸς ἡ Ἐδέμ, ἡ γέννησις τῆς Ἀφροδίτης = **ὁπηνίκα συνίστατο ὅδε ὁ κόσμος**. Ὅμοια ἐμυθολόγησαν καὶ πολλοὶ νεώτεροι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρακτῆρα ψυχολογικόν, ὄχι μεταφυσικὸν ἢ κοσμογονικόν. Ὅτι ὅμως αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία, ἀποδεικνύει ἡ κατόπιν ἀνάλυσις 203c—204b, ὅπου γίνεται ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάπτυξις, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ μύθου μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Ἔρωτος. Ἀπὸ τὴν μητέρα Πενίαν ἔχει κληρονομήσει τὰς στερήσεις τὴν ἀσχημίαν, τὰς κακοπαθείας· ἀπὸ τὸν πατέρα τὴν εὐμήχανον ἐπαύξησιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, τὴν τεραστίαν γοητείαν ποὺ ἐξασκεῖ εἰς τὰς ψυχάς, τὸν πληθωρισμὸν σφρίγους καὶ ζωτικότητος, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἐρωτευμένον. Ἔτσι ἡ ὅλη του ζωὴ εἶναι διαρκὴς παλίρροια μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, θαλερότητος καὶ μαρασμοῦ, ἐλπίδων καὶ ἀπογοητεύσεων, ὅπως γενικῶς ἡ ζωὴ κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἡ ὁρμὴ τῆς ψυχῆς του ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς θνητῆς του ὑπάρξεως[1] καὶ ὅμως ἐκπηγάζει ἐξ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἔρως ταυτίζεται μὲ τὸν φιλόσοφον, μὲ τὸν τύπον τοῦ φιλοσόφου, ποὺ διαρκῶς ἀναζητεῖ, ὅπως ὁ Σωκράτης.

Ἡ περικοπὴ αὐτὴ μὲ τὴν ἰδιάζουσαν φραστικήν της, τὴν ἐπισώρευσιν συνωνύμων, ἀντιθέσεων, ἀσυνδέτων, μὲ τὸν διθυραμβικὸν γενικῶς τόνον της, ἀποτελεῖ τὸ πάρισον τοῦ λόγου τοῦ Ἀγάθωνος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ῥητὸς γίνεται ὑπαινιγμὸς 203c—ἰδίως τοῦ τελευταίου μέρους μὲ τὸν καταιγισμὸν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θεοῦ (197c-e). Προφανῶς ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε διὰ τῆς φραστικῆς ὁμοιότητος νὰ καταστήσῃ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ περιεχομένου ἀμεσώτερον αἰσθητήν[2]. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀντιθέσεως

1. Πρβλ. τὴν ἀνάλογον περιγραφὴν τοῦ Παύλου Κορινθ. Β´ 6,9 ὡς ἀγνοούμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι, ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι· ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ χαίροντες, ὡς πτωχοὶ πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες.

2. Καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον ὑπάρχει ἀντιστοιχία: ὁ Ἀγάθων περιγράφει τὸν Ἔρωτα ὡς ἁπαλόν, ὡραῖον, ποιητὴν κλπ.—περιγράφει ἑαυτόν· τὸ ἴδιον καὶ ὁ Σωκράτης περιγράφει τὸν ἑαυτόν του—τὸ παρετήρησαν ἤδη οἱ ἀρχαῖοι πρβλ. σ. 142, 1—ὅταν περιγράφῃ τὸν αὐχμηρὸν καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἀνδρικὸν Ἔρωτα. Αἱ ὁμοιότητες πρὸς τὴν κατόπιν περιγραφὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶναι πολυάριθμοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτῆς· ἐξηγεῖ καὶ τὴν γένεσίν της: οἱ ἀποδίδοντες εἰς τὸν Ἔρωτα ὅλα τὰ χαρίσματα[1] ταυτίζουν τὸν ἔρωτα μὲ τὸ ἐρώμενον, ἐνῷ μὲ τὸν ἐρῶντα πρέπει νὰ ταυτισθῇ, ἀφοῦ δὲν εἶναι στατικὴ κατάστασις, ἀλλὰ κίνησις πρὸς αὐτήν, ὁρμὴ ἐνεργὸς — ὅ,τι ἀκριβῶς ὑπάρχει εἰς τὸν ἐραστήν.

Μὲ τὴν διαπίστωσιν αὐτὴν τελειώνει τὸ πρῶτον μέρος τοῦ λόγου, ἡ φύσις τοῦ ἔρωτος· τελειώνει ἀκόμη καὶ ἡ ἐπίκρισις τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τῶν προτοῦ. Εἰς ὅσα κατόπιν θ' ἀναπτύξῃ προχωρεῖ πλέον ἡ Διοτίμα κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον ἐριστικόν, περισσότερον ἀποκαλυπτικόν[2].

5. Ο ΕΡΩΣ ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΟΝ (204c—206a)

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας κατέληξεν εἰς χαρακτηρισμὸν τῆς φύσεως τοῦ ἔρωτος, ποὺ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἐρῶντος. Ὁ Σωκράτης νομίζει, ὅτι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰς **δόσεις**, δηλαδὴ εἰς τὰς ἀξίας ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ ἐρώμενον[3]. Τὸ ἐρώμενον τώρα θ' ἀποτελέσῃ τὸ κέντρον τῆς ἐρωτικῆς φιλοσοφίας τοῦ συγγραφέως. Ἔτσι μεταβαίνομεν ἀπὸ τῆς πράξεως πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ εἰς τὸ ὑπερβατικόν. Ἐρωτᾷ: **τοιοῦτος ὢν ὁ Ἔρως τίνα χρείαν ἔχει τοῖς ἀνθρώποις;** Ἡ Διοτίμα ὅμως δὲν ἀπαντᾷ ἀμέσως

---

1. Ἀπάντησις εἰς τὸν Φαῖδρον, ὅστις ἐτόνισεν ὅτι **θειότερον ἐραστὴς παιδικῶν** 180b.

2. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως παρεμβάλλεται ἡ περικοπή, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ μακρῶν ἀναπτύσσεται μία ἰδιότης τοῦ θεοῦ, ἡ **φιλοσοφία** (203e—204b). Ὁ Ἔρως δὲν εἶναι σοφὸς — αὐτὸ εἶναι θεοῦ ἰδιότης—οὔτε ἀμαθής, ἀφοῦ εἶναι ὁρμὴ πρὸς κάθε τι ὡραῖον καὶ ἀγαθόν, πρὸς κάθε ἀξίαν, ἄρα καὶ πρὸς τὴν γνῶσιν· εἶναι λοιπὸν **φιλόσοφος**, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἀγάθωνος. Ἡ σημασία τῆς περικοπῆς αὐτῆς θὰ φανῇ ἀπ' ὅσα κατωτέρω θ' ἀναπτυχθοῦν περὶ τοῦ τόκου ἐν τῇ ψυχῇ· ἐκεῖ θὰ δειχθῇ καὶ πόσον ἀναγκαία ἦτο ἡ παρέκβασις.

3. Διὰ τοῦτο καὶ χαρακτηριστικώτατα ἐτοποθέτησεν ὁ Πλάτων εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου μέρους τὴν διάκρισιν τῶν δύο σκοπιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξετασθῇ τὸ φαινόμενον ἔρως: τοῦ ἐρῶντος καὶ τοῦ ἐρωμένου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὸ ἐρώτημα· συνεχίζει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φύσεως τοῦ Ἔρωτος, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ συμπληρωμένη, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἀναχθῇ διαλεκτικῶς εἰς τὸ ὕψιστον τέλος τῆς οὐσίας καὶ τῆς πράξεως, καὶ δὲν ἔχει διακριθῆ ἀπὸ τῶν ἀντιστοίχων ὁρμῶν τῆς ψυχῆς.

Ἡ Διοτίμα ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸν προσωρινὸν καθορισμὸν τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἔρωτος, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ νόημα τῆς πράξεως τοῦ ἔρωτος. Πρὸς τίνα σκοπὸν ποθεῖ ὁ ἐρῶν τὸ ὡραῖον; Θέλει νὰ τὸ βλέπῃ ἁπλῶς, νὰ τὸ αἰσθάνεται, νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ, νὰ τὸ ἀπολαύσῃ; Ὁ Σωκράτης ἀπαντᾷ, ὅτι ὁ πόθος τοῦ ὡραίου ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποκτήσεως αὐτοῦ (**γενέσθαι αὐτῷ**), καὶ φυσικὰ—αὐτὸ κατόπιν θ' ἀποσαφηνισθῇ περισσότερον—τῆς διαρκοῦς κτήσεως τοῦ ὡραίου[1]. Εἶναι ἄλλωστε ψυχολογικῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἰδιοκτησίας σύμφυτος τῆς μονιμότητος ἡ τάσις. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατοχὴ αὐτὴ πρέπει νὰ ἔχῃ κάποιον νόημα, εἶναι καὶ αὐτὴ ἕνα μέσον πρὸς ἕνα σκοπὸν ὑψηλότερον. Ποῖον; Ἡ ἀπάντησις δίδεται μόνον μὲ τὴν προϋπόθεσιν τοῦ ταυτισμοῦ τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ ἀγαθόν[2], ἢ μᾶλλον τῆς ὑπαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ἀγαθὸν — εἰς τὰς ἀξίας, θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς. Ἀλλὰ τῆς κατοχῆς τοῦ ἀγαθοῦ ὕψιστον τέλος εἶναι ἡ ε ὐ δ α ι μ ο ν ί α, καὶ ὁ Πλάτων τονίζει ρητῶς, ὅτι πέραν τούτου δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν[3]. Τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι ἀπροσδόκητον· προπαρασκευάζεται μεθοδολογικῶς διὰ τῶν προτοῦ: ἀφοῦ ὁ Ἔρως εἶναι δαίμων, κάτι δηλαδὴ μεταξὺ θνητοῦ καὶ θεοῦ, θὰ πρέπῃ νὰ τείνῃ πρὸς

---

1. Ἡ ἔννοια αὐτὴ τῆς κτήσεως τοῦ ὡραίου ἐξηγεῖ, διατὶ κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα θὰ προχωρήσῃ κατόπιν εἰς ἀπρόσωπον τοῦ ἔρωτος σύλληψιν. Τὸ πρόσωπον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι κτήσεως ἀντικείμενον διαρκές, ἀλλὰ μόνον αἱ ἀξίαι τῶν ὁποίων φορεὺς εἶναι.

2. Κάτι τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτονόητον διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ αἴρῃ τὰς ἰδιαιτέρας τῶν δύο ἀξιῶν ἀποχρώσεις.

3. Τὸ **πρῶτον φίλον**, ποὺ ἐζητεῖτο εἰς τὸν Λύσιν (219d, 220bc), εὑρήκαμεν τώρα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸ θεῖον, καὶ τοῦ θείου ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἰδιότης εἶναι ἡ εὐδαιμονία.

Ἀλλ' ὁ ἔρως ὡς πόθος πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ ἀκριβέστερον πρὸς τὸ **τἀγαθὰ αὐτοῖς εἶναι ἀεὶ** 206a[1], εἶναι πολὺ γενικόν. χαρακτηρίζει τὸν ὅλον σχεδὸν ψυχικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Βεβαίως ἡ γενίκευσις εἶναι ἀναγκαία· τὸ φαινόμενον ἔρως διὰ νὰ νοηθῇ πλήρως, πρέπει νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ σύνορα τῆς γενετησίου ὁρμῆς καὶ τῶν κατὰ σύμπτωσιν ἢ κατὰ σύμβασιν κοινωνικῶν θεσμῶν· πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς ἐπίπεδον μεταφυσικόν, νὰ συνδεθῇ μὲ ὅ,τι εἰς τὸ πλατωνικὸν σύστημα ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικὴν πηγὴν τῆς οὐσίας, τὸ ὕψιστον νόημα τῆς ζωῆς γενικῶς, μὲ τὸ **ἀγαθόν**[2]. Ὁ ἔρως παρουσιάζεται ὡς μία ἐκδήλωσις γενικωτέρου φαινομένου[3], τῆς ὁρμῆς ποὺ ἔχει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτόν της, νὰ ἐντοπίσῃ καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ μέσα της καὶ γύρω της ὡρισμένας ἀξίας, ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ὁλοκλήρωσίν της: εἴτε εἶναι οἰκονομικαὶ κατακτήσεις, εἴτε ἀθλητικαὶ ἐπιτυχίαι, εἴτε νοῦ ἀνάπτυξις (**φιλοσοφία**) — ὅλ' αὐτὰ ἔρως εἶναι, δηλαδὴ πόθος εὐδαιμονίας.

Ἀλλὰ δὲν σταματᾷ εἰς τὰς γενικὰς αὐτὰς διαπιστώσεις, ὅπως ὁ Ἐρυξίμαχος. Πρέπει νὰ καθορισθῇ ἀκριβέστερον ἡ φύσις αὐτοῦ, ποὺ ὀνομάζομεν εἰδικώτερον ἔρωτα[4]. Ὡς ἀνάλογον παρουσιάζει τὴν λέξιν

---

1. Τὸ **ἀεὶ** προστίθεται ὡς ἐν παρέργῳ, ἂν καὶ παρεσκευάσθη ἤδη εἰς τὸν διάλογον μὲ τὸν Ἀγάθωνα 200d· κατόπιν θὰ ἐξαρθῇ ρητῶς. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν λόγος νὰ τὸ συνδέσωμεν πρὸς τὸ **βούλεσθαι**.

2. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐπίκρισις τῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοφάνους 205d. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸ φαινόμενον ἔρως κάθε μεταφυσικὴν προοπτικήν, καὶ ἀπὸ τὴν τάσιν τῆς ὁλοκληρώσεως κάθε βαθύτερον ἀξιολογικὸν νόημα. Ἡ ψυχὴ ζητεῖ τὸ **οἰκεῖον**, ἀλλὰ διότι οἰκεῖον εἶναι δι' αὐτὴν πάντοτε τὸ ἀγαθόν.

3. Καὶ αὐτὸ τ' ὀνομάζει ἔρωτα, ἀλλὰ καταχρηστικῶς.

4. Ὁ Πλάτων ἀναχωρεῖ καὶ ἐδῶ, ὅπως πολὺ συχνά, ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκρύπτεται τὸ κοινὸν δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους στοιχεῖον τῆς ἀληθείας, **ὁ Λόγος**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ποίησις[1], ἡ ὁποία ἔχει καὶ γενικωτέραν καὶ εἰδικωτέραν σημασίαν. Ποῖον εἶναι τὸ ἰδιάζον τοῦ ἔρωτος, θὰ καθορίσῃ ἡ Διοτίμα εἰς τὴν ἑπομένην περικοπήν: εἶναι ὁ **τόκος ἐν τῷ καλῷ.** Προηγουμένως ὅμως ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὸ πρόβλημα, ποὺ ἔθεσεν ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι ἔρως διαρκείας καὶ διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνει τὸν γενικὸν ὁρισμόν[2]. Διότι μὲ τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς διαρκείας καὶ διαιωνίσεως θὰ συνδεθῇ ὁ εἰδικώτερος καθορισμὸς τοῦ ἔρωτος κατόπιν[3].

6. ΤΟΚΟΣ ΕΝ ΤΩ ΚΑΛΩ (206b—208b)

Τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταλήξει ἡ προηγουμένη περικοπή, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς διαρκείας ἐν τῇ ἐπιδιώξει καὶ ἰδίως ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ ἀγαθοῦ, εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς ἀ θ α ν α σ ί α ς. Ἀλλὰ διὰ τίνος ἐμπράκτου μέσου[4] καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ εἶναι πραγματοποιήσιμος ἡ ἀθανασία εἰς τὴν θνητὴν καὶ πεπερασμένην μας ὕπαρξιν; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ Σωκράτης δὲν ἔχει ν' ἀπαντήσῃ. Γενικῶς ἡ στάσις του ἀπό τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει νὰ γίνεται ἀβεβαία· αἰσθάνεται πὼς ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἐφικτῆς εἰς τὸν ἀνθρώπινον λόγον σοφίας. Ἡ περικοπὴ αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία, ὅπου διατηρεῖται ἀκόμη ὑποτυπωδῶς ἡ διαλογικὴ μορφή· ἀμέσως κατόπιν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀποκαλύψεως —ἕνα κόσμον ὄχι ξένον βεβαίως πρὸς τὸν Σωκράτην, ἀφοῦ δὲν εἶναι παρὰ αἱ μυστηριωδέστεραι πτυχαὶ τῆς

1. Ἡ ἐκλογὴ τῆς λέξεως **ποίησις** δὲν εἶναι τυχαία· διότι ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ποίησιν ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ μίαν μορφὴν τῆς παραγωγῆς ἀγαθοῦ - καλοῦ (τοῦ ἐν τῇ μουσικῇ καλοῦ), ἡ ὁποία, ὅπως θὰ δειχθῇ κατόπιν 209d, συνδέεται στενώτατα μὲ τὸν ἔρωτα. Ἄλλωστε ἀθανασία καὶ δημιουργία, παραγωγὴ καὶ κατοχὴ τοῦ καλοῦ, ἀνήκουν μαζί.

2. **Ἔστιν ἄρα ξυλλήβδην ὁ ἔρως τοῦ τὸ ἀγαθὸν αὐτῷ εἶναι ἀεί.**

3. Αὐτὸς εἶν' ὁ λόγος ποὺ ἐτοποθετήθη καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ ἐπίκρισις εἰς τὸ τέλος, ὄχι εἰς τὴν ἀρχὴν 205a. Τονίζεται δι' αὐτῆς, ὅπως καὶ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ὁρισμοῦ, ἡ ἀνάγκη τῆς μεταφυσικῆς συνδέσεως.

4. Ἡ Διοτίμα λέγει **σπουδὴ** καὶ **σύστασις**, διὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν ἔντασιν τῆς ἐπιδιώξεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προσωπικότητος καὶ τῆς δράσεως ἐκείνου[1], ξένον ὅμως πρὸς τὴν σωκρατικὴν μέθοδον τῆς ἀναζητήσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου[2].

Τὴν ἀπάντησιν ἀναγκάζεται νὰ δώσῃ ἡ Διοτίμα: εἶναι **τόκος ἐν τῷ καλῷ** τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος, ὄχι τὸ **καλόν**, ὅπως μέχρι τοῦδε ἐτονίσθη. Ὁ Σωκράτης (καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἀναγνώστης) ἐκπλήσσεται. Ὄχι πάντως διὰ τὴν ἀντίφασιν πρὸς τὸν μέχρι τοῦδε ὁρισμόν· εἰς τὸ βάθος ἄλλωστε ἀντίφασις δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀκριβέστερος καθορισμός, διότι καὶ ὁ τόκος ἐν τῷ καλῷ εἶναι καὶ αὐτὸς **καλόν**, ἀφοῦ εἶναι ἀθανασία, ἀφοῦ εἶναι ὁ μόνος τρόπος—θὰ τὸ ἀποδείξῃ κατωτέρω ὁ συγγραφεὺς — διὰ τοῦ ὁποίου ἐξασφαλίζεται ἡ αἰωνία[3] κατοχὴ τοῦ καλοῦ[4]. Ἡ ἔκπληξίς μας προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι μὲ τὸν ὁρισμὸν αὐτὸν ἐγκαταλείπομεν — φαινομενικῶς τοὐλάχιστον — τὸ πεδίον τῆς πνευματικότητος, εἰς τὸν ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐκινούμεθα.

Πράγματι ἐπανερχόμεθα πλέον μὲ τὸν ὁρισμὸν εἰς τὸ φυσιολογικὸν στοιχεῖον τοῦ ἔρωτος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε λησμονεῖ καὶ εἰς τὰ ἰδεολογικώτερα πτερυγίσματά του ὁ Πλάτων[5]. Καὶ ἡ ρεαλιστικὴ περιγραφὴ τῆς ἐρωτικῆς ἐξάψεως εἰς τὰ ζῷα[6], μὲ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν πολυχρωμίαν της, μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς πραγματικότητος, διὰ ν' ἀποτελέσῃ ἡ ἰδία καὶ πάλιν μὲ τὴν συμβολικήν της σημασίαν[7], χω-

1. Ὅ,τι ἱστορικῶς θ' ἀναπτύξῃ κατόπιν ὁ Ἀλκιβιάδης.

2. Ἐντεῦθεν ἡ ἀμφιβολία τοῦ Σωκράτους (**ἀλλὰ τί μήν; 206e**) καὶ ἡ δυσπιστία (εἶεν 208b) κατ' ἀρχάς, κατόπιν ἡ σιωπή του. Εἰς τὸ τέλος (212b) ἔχει πεισθῆ, ἢ μᾶλλον ἔχει π ι σ τ ε ύ σ ε ι.

3. Τώρα ἐξηγοῦμεν, διατί ἐπέμενεν εἰς τὰ προηγούμενα τόσον εἰς τὸ νὰ τονίζῃ τὸ στοιχεῖον τῆς διαρκείας.

4. Ὥστε ὁ ἔρως γενικῶς μὲν εἶναι πόθος τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ ἔρως εἰδικώτερον εἶναι πόθος τοῦ ἀγαθοῦ ὑπὸ τὴν μορφὴν τόκου ἐν τῷ καλῷ.

5. Καὶ εἶναι τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς πλατωνικῆς σκέψεως καὶ διακριτικὸν αὐτῆς ἀπὸ κάθε τί, ποὺ ὠνομάσθη κατόπιν «πλατωνικόν».

6. Τὰ ζῷα ἠγνόησαν οἱ προτοῦ. Ἔτσι τὸ φαινόμεναν ἔρως γενικεύεται πέραν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνικῶν θεσμῶν καὶ τοποθετεῖται εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς παγκοσμίου Ζωῆς.

7. Ἡ ὁποία ποτὲ δὲν συσκοτίζει τὴν κυριολεκτικήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρὶς τοὺς ψευδοϊδεαλισμοὺς τοῦ Φαίδρου καὶ τοῦ Ἀγάθωνος, ἕναν ὕμνον πρὸς ὅ,τι θεῖον καὶ πνευματικὸν ὑπάρχει εἰς κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν, ἀκόμη καὶ ἂν ἐμφανίζεται εἰς ὅ,τι συνήθως θεωρεῖται τὸ κτηνωδέστερον ἔνστικτον[1]. Ἔτσι δὲν ἀμφιβάλλει κανείς, καὶ ὅταν διαβάζῃ αὐτὴν τὴν ρεαλιστικὴν περικοπήν, ὅτι διττὸς εἶναι ὁ τόκος: σωματικὸς καὶ ψυχικός, καὶ ὅτι ὁ χωρισμὸς τοῦ σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ — ἡ διάκρισις τοῦ πανδήμου καὶ τοῦ οὐρανίου ἔρωτος, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν φρασεολογίαν τοῦ Παυσανίου — εἶναι προσωρινός, αἴρεται δὲ εἰς τὴν ἀνωτέραν τελολογικὴν ἑνότητα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ θείου, εἰς τὸ μυστήριον τῆς μιᾶς ἀγάπης.

Διότι ὁ ἔρως — καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιῶδες δίδαγμα τῆς ὅλης περικοπῆς — δὲν ταυτίζεται ἀπολύτως οὔτε κἂν γενετικῶς, πρὸς τὸ γενετήσιον ἔνστικτον, ὅσον στενὰ καὶ ἂν συνδέεται πρὸς αὐτό[2]. Τὸ γενετήσιον ἔνστικτον καὶ ἡ γενετησία πρᾶξις εἶναι λειτουργία ἁπλῶς μερικῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἕνα τεχνικὸν μέσον τῆς φύσεως, ποὺ δημιουργεῖ τὰς φυσικὰς προϋποθέσεις μόνον πρὸς νέαν δημιουργίαν, δὲν εἶναι δημιουργία. Εἶναι κάτι ποὺ ἔχει τὸ νόημά του ἔξω αὐτοῦ, ὁσάκις ἔχει κάποιον νόημα[3]. Καὶ τὸ νόημα αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἡ ἡδονή· ἡ ἡδονὴ εἶν' ἓν ἁπλοῦν συνοδευτικὸν φαινόμενον τῆς ψυχολογικῆς μόνον συνειδήσεως τοῦ ἐγώ, τὸ ὁποῖον, καθ' ἑαυτὸ λαμβανόμενον, δὲν παρέχει τὸ αἴσθημα τῆς ἑνώσεως καὶ ὁλοκληρίας, ἀφοῦ καταβιβάζει τὸ ἀγαπώμε-

---

1. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν νοσηρῶν παθημάτων τοῦ ἐρῶντος καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον 254.

2. Ὅταν λέγῃ 206c **ἡ γὰρ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνουσία τόκος ἐστι**, δὲν θέλει νὰ ταυτίσῃ τὴν συνουσίαν πρὸς ὅ,τι ὀνομάζει **τόκον**, ἀλλὰ νὰ τὴν ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὸ νόημα τοῦ τόκου, καὶ νὰ τονίσῃ ὅτι κατ' ἀρχὰς θὰ γίνῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου ὁρισμοῦ εἰς τὸν σωματικὸν τόκον.

3. Διότι—καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις πόσον πρέπει νά διακρίνεται ὁ ἔρως ἀπὸ τὸ γενετήσιον ἔνστικτον -ὑπάρχει καὶ γενετήσιος πρᾶξις χωρὶς νόημα· ἀλλ' ἔρως ὄχι. Καὶ ἡ ὕπαρξις καὶ τὸ νόημα τοῦ ἔρωτος εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν ἢ τὴν δυνατότητα τῆς γενετησίου πράξεως — αὐτὸ θὰ δείξῃ κατωτέρω.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νον πρόσωπον εἰς μέσον ἢ ἀντικείμενον αὐτοερωτισμοῦ[1].

Ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἀναπαραγωγὴ τοῦ εἴδους ὡς σκοπὸς εἶναι τὸ νόημα τοῦ ἔρωτος[2]. Πρῶτον διότι ὁ ἔρως (καὶ ἡ γενετησία πρᾶξις ἀκόμη) δὲν εἶναι πρᾶξις σκοπιμότητος· ἔκφρασις εἶναι, ὅπως κάθ' ἐκδήλωσις τρυφερότητος (τὸ φίλημα π. χ., ἡ θωπεία κλπ.), ἔκφρασις συναισθημάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ μας βίου, ἰδίως τοῦ συναισθήματος τῆς ἀδιαρρήκτου ἑνότητος μὲ τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον[3]. Ἔπειτα ἡ ἀναπαραγωγὴ τοῦ εἴδους, εἴτε ὡς σύλληψις εἴτε ὡς τόκος, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησίν μας, ἀφοῦ κάθε βούλησις προϋποθέτει τὴν συνείδησιν τοῦ δύνασθαι —καὶ γνωρίζομεν, ὅτι εἰς τὴν ἀναπαραγωγὴν τὸ πολὺ ποὺ ἠμποροῦμεν, εἶναι νὰ ἐμποδίσωμεν τὸ ἔργον της, καὶ τοῦτο ὄχι πάντοτε[4]. Ἔπειτα εἰς τὴν φύσιν της κάθε ἀγάπη, καὶ ὁ ἔρως περισσότερον, εἶναι πρόληψις ἀξιῶν, πραγματοποίησις τούτων ἐντὸς τοῦ συναισθηματικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου· εἶναι σύλληψις ἐκείνου, ποὺ δυνάμει ἴσως ἐνυπάρχει εἰς τὴν κοινὴν πραγματικότητα[5]. Τὸ νόημά της λοιπὸν δὲν ἠμπορεῖ

1. Τὴν ἡδονὴν ὡς σκοπὸν τοῦ ἔρωτος ἔθεσεν ὁ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν ὑποτίμησιν τῆς ζωῆς ἀσκητισμός, διὰ νὰ προτάξῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, λησμονῶν ὅτι, ὅσον χαμηλότερα τοποθετεῖς τὸν ἔρωτα, τόσον περισσότερον ἀπομακρύνεις τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ θεῖον. Deum profecto ut amarem illius amor praestitit, λέγει περὶ τῆς Λαύρας ὁ Πετράρχης.

2. Τὸ ἔνστικτον τῆς ἀναπαραγωγῆς, ὅπως πολὺ ὡραῖα τονίζει ὁ Nietzsche, εἶν' ἕνας μῦθος· ὑπάρχει μόνον τὸ ἔνστικτον τῆς συνουσίας.

3. Διότι πρέπει ὡς ἀφετηρία πρὸς κατανόησιν τῆς γενετησίου ἀγάπης νὰ λαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος, ὄχι τὸ ζῷον, ὅπως τὸ κάμνουν οἱ ποικιλώνυμοι ὑλισταί. Ἀπὸ τὸ τελειότερον, τὸ ὁλοκληρότερον εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ καὶ τὸ ἀτελέστερον, ὄχι τἀνάπαλιν.

4. Εἰς τὰ ζῷα οὔτ' αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ, διότι ἔχουν περιόδους ὀργασμοῦ.

5. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν σημαίνει, ὅτι αἱ ἀξίαι αὗται εἶναι καρπὸς ψευδαισθησίας (illusion)· ἴσα ἴσα ἡ ἀγάπη **δημιουργεῖ** ἀξίας, καὶ ἀνακαλύπτει τὰς ἀξίας ἐκείνας, ποὺ δὲν εἶναι ὁραταὶ διὰ τοῦ γυμνοῦ παντὸς αἰσθήματος ὀφθαλμοῦ, τὰς ἀπολύτως **προσωπικὰς** ἀξίας τοῦ ἀγαπωμένου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ εἶναι ἀναπαραγωγή, ἐπανάληψις δηλαδὴ τοῦ αὐτοῦ ὄντος ἐπ' ἄπειρον—ὅπως πιστεύουν ὅσοι καταβιβάζουν τὸν ἔρωτα εἰς βιομηχανίαν παραγωγῆς ἀνθρωπίνου ὑλικοῦ χρησίμου εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τὰς οἰκονομικάς, τὴν γεωργίαν ἢ τὸν πόλεμον[1]. Εἶναι ποιοτικὴ βελτίωσις, ὄχι ποσοτικὴ ἐπαύξησις τοῦ εἴδους· εἶναι μία νέα, ἀνωτέρα δημιουργία—αὐτὴ εἶναι ἡ προοπτική της. Κάθε ἄνθρωπος ποὺ γεννᾶται εἰς τὸν κόσμον, δὲν εἶναι δημιούργημ' ἀποκλειστικὸν τῶν γονέων του[2]· εἰς τὴν βαθυτέραν του φύσιν εἶναι πάντοτε νέα ὕπαρξις—ἕνα δῶρον[3], ποὺ μᾶς στέλλει ἀπὸ τὰ μυστηριώδη της βάθη ἡ 'Αρχὴ τῆς Ζωῆς, ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, διὰ νὰ ὁμιλήσω πλατωνικῶς, αὐτὴν ποὺ τόσον ὡραῖα ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει ὡς **μακάριον ζῷον.**

Τὸ νόημα λοιπὸν τοῦ ἔρωτος δὲν εἶναι, τὸ ἐπαναλαμβάνω, οὔτε ἡ ἡδονὴ—οἱ πόνοι ποὺ δημιουργεῖ καὶ θυσίαι εἶναι πολὺ περισσότεραι ἀπὸ τὰς στιγμὰς εὐφροσύνης ποὺ χαρίζει, καὶ ὅμως καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῷα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν χωρεῖ κανένας ὑπολογισμὸς καθήκοντος, χάριν τοῦ ὁποίου νὰ δεχθῇ κανεὶς καὶ τοὺς πόνους 207c, κυριαρχοῦντ' ἐθελουσίως. Οὔτε ἡ ἀναπαραγωγή, ἀφοῦ εἶναι δυνατὴ καὶ χωρὶς τὴν ἀγάπην καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτήν. Τοῦ ἔρωτος τὸ νόημα εἶναι, ὅτι συμμετέχει ὁ ἄνθρωπος, ἡ θνητὴ ἀτομικὴ ὕπαρξις, εἰς τὸ ἔργον τῆς Δημιουργίας[4], συνεργάζεται μὲ τὴν παγκόσμιον πηγὴν τῆς Ζωῆς εἰς τὴν διατήρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς Ζωῆς—εἰς τὸ ξεπέρασμα τῆς θετικῆς, τῆς προσκαί-

---

1. Τότε θὰ ἠμποροῦσαν νὰ γίνωνται παιδιὰ καὶ χωρὶς ἔρωτα, καὶ γίνονται. 'Αλλ' ἡ ἀγάπη εἶναι πάντα κίνησις δημιουργικὴ ἀξιῶν.

2. Ὅσον καὶ ἂν ἡ κληρονομικότης δημιουργῇ ἕνα πλῆθος προϋποθέσεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὡς φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ὕπαρξις θὰ κινηθῇ.

3. Μάλιστα, ἕνα δῶρον. Εἰς τὴν εἰκόν' αὐτήν, ποὺ μεταχειριζόμεθα διὰ τὰ παιδάκια, ὑπάρχει πολὺ μεγαλυτέρα ἀλήθεια παρ' ὅσον εἰς πολλὰς δῆθεν «ἐπιστημονικὰς» τοῦ ἔρωτος ἑρμηνείας.

4. Πολὺ ὡραῖα τὸ διατυπώνει εἰς τὸν Μενέξενον 238a ὁ Πλάτων: **Οὐ γὰρ γῆ γυναῖκα μεμίμηται κυήσει καὶ γεννήσει, ἀλλὰ γυνὴ γῆν.** Ἡ γῆ ἀντιπροσωπεύει τὴν παγκόσμιον δημιουργίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρου μας ὑπάρξεως πρὸς τὸ Ἀπόλυτον, πρὸς τὸ **ἀθανατίζειν ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται.** Ὁ ἔρως λοιπὸν εἶναι ἀθανασίας πόθος εἶναι μεταφυσικὴ ἀρχή, ὄχι φαινόμενον φυσιολογικόν.

Τώρα ἐννοοῦμεν, διατί ὁ ἔρως δὲν εἶναι τόκου ἁπλῶς ἐπιθυμία, ἀλλὰ τόκου **ἐν τῷ καλῷ.** Ἂν ἡ ἀθανασία εἶναι τοῦ θείου ἰδιότης, σταθερὸν δηλαδὴ κατηγόρημα τῶν ὑψίστων καὶ ἀπολύτων ἀξιῶν, τότε καὶ τῶν ἀξιῶν τούτων ἡ παρουσία (φυσικὰ ἡ κατὰ πρόληψιν παρουσία) κεῖται μέσα εἰς τὸ νόημα τῆς ἀγάπης. Ἂν ὁ ἐρωτευμένος συγκινῆται ἀπὸ τὸ ὡραῖον, ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν, ἀπὸ κάθε ἀξίαν, δὲν συγκινεῖται διὰ ν' ἀποκτήσῃ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς τῆς συγκινήσεως ἕνα παιδί[1], διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ φύσις — ὅπως κηρύσσουν μερικαὶ θεωρίαι[2]. Ἀντιθέτως, τοῦ παιδιοῦ ἡ ἀπόκτησις εἶν' ἕνα μέσον διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν—αὐτὸ πιστεύει τοὐλάχιστον — εἰς τὴν νέαν ὕπαρξιν ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀξίαι, τὰς ὁποίας δυνάμει καὶ κατὰ πρόληψιν πραγματοποιεῖ τώρα εἰς τοὺς πόθους του. Ἰδιαιτέρως φυσικὰ τῆς ὡραιότητος, τῆς ἀξίας ἡ ὁποία, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἰς τὸ βάθος της εἶναι ἰδιότης πνευματική[3], ἐκτείνεται εἰς τὸ σύνολον τῆς ὑπάρξεώς μας, περιλαμβάνει εἰς μίαν ἀνωτέραν σύνθεσιν καὶ ἁρμονίαν καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικήν μας ὀντότητα[4].

Εἰς τὸ Συμπόσιον ὁ Πλάτων ἀρκεῖται εἰς τὴν ψυχολογικὴν περιγραφὴν—καὶ εἶν' ὡραιοτάτη—τοῦ ζωηροῦ αἰσθήματος εὐφορίας καὶ διαχύσεως, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρωτευμένου τῆς ὡραιότητος τὸ ἀντίκρυσμα, καὶ ἀντιθέτως τῆς συστολῆς καὶ δυσφορίας, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει ἀπὸ τὸ ἄσχη-

1. Ἠμπορεῖ νὰ τ' ἀποκτήσῃ καὶ χωρὶς αὐτά.

2. Π. χ. ἡ θεωρία τοῦ Schopenhauer.

3. Εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωσις, καθ' ἣν γίνεται ὁρατὸν κάτι τὸ πνευματικόν. Φυσικὰ καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν βαθμοὶ πνευματικότητος, ἢ μᾶλλον βαθμοὶ ἱκανότητος νὰ συλλάβῃς τὴν πνευματικότητα διὰ μέσου τῶν αἰσθητῶν.

4. Τώρα ἐννοοῦμεν, διατί ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ μόνον διὰ τὸ κάλλος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὄχι διὰ τὸ ἐν τῇ τέχνῃ κάλλος π.χ. Τὸ κάλλος ἐδῶ εἶναι ἐκδήλωσις τοῦ ζωντανοῦ, ἡ ὑψίστη του ἐκδήλωσις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μον (206cd). Ἡ Καλλονὴ διευκολύνει τὴν τεκνογονίαν — ἀκόμη καὶ τὴν πνευματικὴν τεκνογονίαν, γνωρίζομεν ἡμεῖς — εἶναι, ὅπως πολὺ ὡραῖα λέγει ὁ συγγραφεύς, ὅ,τι ἡ Εἰλείθυια καὶ ἡ Μοῖρα διὰ τὴν φυσικὴν γέννησιν. Τὴν μεταφυσικὴν ὅμως ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου δὲν μᾶς δίδει τὸ Συμπόσιον. Ἐδῶ τονίζεται μόνον, ὅτι τὸ κάλλος χρειάζεται εἰς τὴν γέννησιν, διότι ἡ γέννησις εἶναι τι θεῖον, χρειάζετ' ἑπομένως καὶ ἕνα εὐάρμοστον περιβάλλον διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ (206c). Ἀλλὰ διατὶ νὰ εἶναι τὸ κάλλος, καὶ ὄχι ἡ σοφία π. χ. ἢ ἡ ἀνδρεία ἢ ἄλλο τι; Εἰς τοῦτο ἀπαντᾷ διὰ μακρῶν εἰς τὸν Φαῖδρον, ὅστις καὶ συμπληρώνει εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα, τὸ Συμπόσιον. Διότι τὸ κάλλος εἶναι μεταξὺ τῶν ἀπολύτων ἀξιῶν, τὰς ὁποίας εἶδε κάποτε ἡ ψυχὴ πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεώς της καὶ πρὸς τὰς ὁποίας διὰ τῆς ἀναμνήσεως κατορθώνει μετὰ κόπου καὶ ἀτελῶς ν' ἀναχθῇ κατὰ τὴν ἐνσώματόν της ζωήν, ἐκείνη τῆς ὁποίας τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἕλξιν διατηροῦν σχετικῶς ζωηρότερον τὰ ἀτελῆ καὶ εὐτελῆ ἀπεικάσματα τῶν ἰδεῶν, τὰ αἰσθητά. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἔρως, τὸν ὁποῖον ἐμβάλλει τὸ κάλλος τὸ **ἐρασμιώτατον** (250d), εἶναι ὀξύτερος καὶ εὐρύτερον διαδεδομένος. Ἂν ὅ,τι ἡμεῖς ἐδῶ ὀνομάζομεν φρόνησιν ἢ δικαιοσύνην διετήρει τόσον ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς ἰδέας τῆς φρονήσεως ἢ τοῦ δικαίου, ὅσην τὰ αἰσθητὰ ὡραῖα ἀπὸ τὴν αἴγλην τοῦ ἰδεατοῦ κάλλους, ὁ ἔρως, τὸν ὁποῖον θὰ ἐνέπνεαν, θὰ ἦτον ἀπερίγραπτος — προσθέτει 250d ὁ συγγραφεύς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἀ θ α ν α σ ί α ς, ὅπως τὴν πραγματοποιεῖ ἐδῶ ὁ ἔρως, χρειάζετ' ἐπεξήγησιν. Ὁ Πλάτων διακρίνει δύο εἴδη ἀθανασίας: α') τὴν ἀπόλυτον ἀθανασίαν τοῦ θείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἀναλλοίωτον καὶ αἰωνίαν παραμονὴν τῆς ὑπάρξεως εἰς ὅλα της τὰ στοιχεῖα[1]· εἶναι ἡ συνήθης ἀντίληψις

1. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀθανασίας δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τοὺς θεούς, ἀλλ' εἰς κάθε τὶ ἀθάνατον (πρβλ. 208b **ἀθάνατον δὲ ἄλλῃ** καὶ τὴν ἑρμηνείαν ἐν σ. 164,2), ἑπομένως καὶ εἰς τὴν ψυχήν, τὸν προσωπικὸν δηλαδὴ πυρῆνα τῆς ὑπάρξεώς της. Ἀντίφασις ἄρα μὲ τὴν πίστιν εἰς τὴν ὑπερβατικὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ὅπως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

περὶ ἀθανασίας. β') τὴν σχετικὴν ἀθανασίαν τοῦ θνητοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται εἰς τὴν γένεσιν, **ὅτι ἀεὶ καταλείπει ἕτερον νέον ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ** (207d). Εἶναι μία νέα καὶ πρωτότυπος ἀντίληψις περὶ ἀθανασίας, τὴν ὁποίαν διακηρύττει ἐδῶ ὁ Πλάτων [1], καὶ διὰ τοῦτο αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξηγήσῃ ἀκριβέστερον, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβάζεται ἡ μεταβολὴ καὶ ἀντικατάστασις τῶν μορίων μὲ τὴν διατήρησιν τῆς μορφῆς.

Πρὸς τοῦτο καταφεύγει ὁ συγγραφεὺς εἰς παραδείγματ' ἀπὸ τὴν φυσιολογίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κόσμος πιστεύει, ὅτι τὸ Α πρόσωπον παραμένει τὸ ἴδιον καὶ ἀμετάβλητον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου του, καὶ ἀκριβῶς ἡ κοινὴ περὶ ἀθανασίας ἀντίληψις δὲν εἶναι παρὰ ἡ πίστις, ὅτι ἡ ἀναλλοίωτος αὐτὴ ὕπαρξις συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν σωματικῶν στοιχείων. Ἐντούτοις ἡ πρόχειρος παρατήρησις πείθει, ὅτι τίποτε ἀπ' ὅ,τι ἀπετέλει τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, δὲν ἔχει παραμείνει τὸ ἴδιον· συνεχὴς φθορὰ καὶ συνεχὴς ἀντικατάστασις τῶν σωματικῶν συστατικῶν — τῶν κυττάρων, θὰ ἔλεγεν ἡ σύγχρονος βιολογία — συντελεῖται· καὶ αὐτὸ εἶναι ἴσα ἴσα ἡ ζωή: ἡ δυνατότης τῆς ἀντικαταστάσεως [2]. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος μένει ὁ αὐτός, διότι ἡ ὀργανικὴ ἑνότης ἄνθρωπος ὑπάρχει ἐπέκεινα καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ὑλικῶν της φορέων [3], διότι ἀμετάβλητος παραμένει ἡ ἑνότης τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐγώ [4]. Τὸ ἴδιον συμβαίνει, παρατηρεῖ ὁ

ἀναπτύσσεται εἰς τὸν Φαίδωνα, δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ. Ὁ Πλάτων ἐξαίρει ἐδῶ περισσότερον καὶ μονομερέστερον ἴσως τὰ μεταβλητὰ στοιχεῖα καὶ τοῦ λεγομένου ψυχικοῦ βίου. Ἀπ' αὐτὸν κάτι μένει ἀθάνατον καὶ μετὰ θάνατον, ἀπὸ τὸ σῶμα τίποτε· ἐδῶ εἶναι ἡ διαφορά.

1. Θὰ τὴν ἐπικαλεσθῇ κατόπιν καὶ ὁ Schopenhauer, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν τὰ σπουδαιότερα διδάγματα τοῦ Συμποσίου, χωρὶς ὅμως τὸ αἰσιόδοξον ἦθος τῆς πλατωνικῆς σκέψεως.

2. Εἰδεμή, ἡ μούμια θὰ ἦτον ἀθάνατος.

3. Ὅπως τὸ σπέρμα ἑνὸς φυτοῦ δὲν περιέχει τὸ φυτὸν εἰς τὰς ἀνατομικάς καὶ χημικάς του λεπτομερείας, τὸ περιέχει ὅμως δυνάμει, ὡς ἰδέαν.

4. Αὐτὸ λέγετ' ἐδῶ κατ' ἀναλογίαν φυσικὰ πρὸς τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πλάτων, καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ψυχικοῦ μας βίου· αἱ ἐντυπώσεις καὶ τὰ συναισθήματα ἔρχονται καὶ παρέρχονται, μεταβάλλονται ἢ ἀμαυρώνονται, καὶ ὅμως ἔχομεν τὸ συναίσθημα, ὅτι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ προσωπικὸν κέντρον ζῇ ὅλ' αὐτὰ τὰ ψυχικὰ γεγονότα [1]. Διότι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἄθροισμα ψυχικῶν φαινομένων, εἶναι μία πρωταρχικὴ καὶ ὀργανικὴ ἑνότης καὶ εἰς κάθε ψυχικὸν φαινόμενον ὑπάρχει ὁ κεντρικὸς πυρήν, τὸ **εἶδος**, τὸ ὁποῖον εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις καὶ ἀπεικονίσεις ζῇ ὁ ἄνθρωπος κάθε φοράν· ἔτσι εἰς κάθε ψυχικὸν γεγονὸς ὑπάρχει τὸ ὅλον. Καὶ ἡ περικοπὴ τελειώνει μὲ ἐπανάληψιν τοῦ ὁρισμοῦ τῆς ἀθανασίας. Ἡ ἀντικατάστασις τῶν φυσικῶν φορέων μιᾶς μεταφυσικῆς ὀντότητος εἶν' ἕνα τέχνασμα τῆς φύσεως (**μηχανὴ** 208b), διὰ τοῦ ὁποίου κατορθώνει τὴν συμμετοχὴν τοῦ θνητοῦ εἰς τὴν ἀθανασίαν — αὐτὸ ποὺ χαρίζει ὁ ἔρως. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν ὁ ἔρως εἶναι κάτι ποὺ κινεῖται μεταξὺ τῆς φθαρτότητος καὶ τῆς αἰωνιότητος, χωρὶς ν' ἀνήκῃ ἐξ ὁλοκλήρου οὔτε εἰς τὸ ἕνα οὔτε εἰς τὸ ἄλλο.

ἀθανασίαν διὰ τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἴδους, διότι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει τὸ προσωπικὸν κέντρον. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν δύο τινά: α΄) ὅτι εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου ἡ προσωπικότης ἦτο κάτι πολὺ εὐρύτερον, καὶ τὰ παιδιὰ δὲν ἐσυνέχιζαν τὸ ἀνθρώπινον εἶδος γενικῶς· ἐσυνέχιζαν τὸν πατέρα των ἢ μᾶλλον τὸ γένος των—αὐτὸ ποὺ καὶ εἰς τὸν πατέρα ἔζουσε. Δι' αὐτὸ ἡ ἀπαιδία ἦτο καὶ δυστυχία καὶ ὄνειδος διὰ τὸν ἄνθρωπον—ὁ Πλάτων ἦτο τόσον ριζωμένος εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους του, εἶχε τόσην ὑγείαν, ὥστε νὰ τὸ αἰσθάνεται, καὶ νὰ τὸ αἰσθάνεται ὄχι ὡς πρόληψιν. β΄) ὅτι εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐρῶντος (πρβλ. ὡς οἴονται 208e) δὲν ὑπάρχει τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ποὺ θέλει νὰ διαιωνισθῇ, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τὸ ὁλόκληρον, ποὺ ἀποτελοῦν μαζὶ ὁ ἐρῶν καὶ ὁ ἐρώμενος, τὸ διπλοῦν ἀλλὰ καὶ ἑνιαῖον· αὐτὸ ὁρμᾷ πρὸς τὴν ὕπαρξιν καὶ πρὸς τὸ φῶς μέσ' ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἐρωτευμένων.

1. Καὶ ὄχι μόνον αἱ ψυχικαὶ καταστάσεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐγώ, ποὺ παραμένει ἔξω τοῦ χρόνου· ἀκόμη καὶ αἱ γνώσεις — εἰς τὰς ὁποίας ἐντούτοις ἀναγνωρίζομεν ἀντικειμενικὸν περιεχόμενον—δὲν εἶναι εἰς τὸ βάθος παρὰ ἡ συνισταμένη πολλῶν ἐπὶ μέρους αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων, ποὺ ἀποκτῶνται ἢ χάνονται, μεταβάλλονται ἢ ἐμπεδοῦνται, διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς μνήμης, ὡς ποὺ ν' ἀπαρτισθῇ ἡ ἀθανασία, ἡ ἀμεταβλησία τῆς γνώσεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

7. ΤΟΚΟΣ ΕΝ ΤΗ ΨΥΧΗ (208b—209e)

Ἀκολουθεῖ μικρὰ διακοπή· εἶναι τόσον ἀποκαλυπτικὰ ὅσα μέχρι τοῦδε ἀνέπτυξεν ἡ Διοτίμα περὶ φαινομένου τῆς ζωῆς τόσον κοινοῦ, ὅπως ἡ σωματικὴ κυοφορία, ὥστε πρέπει ν' ἀφεθῇ καιρὸς εἰς τὸν Σωκράτη (καὶ φυσικὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην) νὰ σταματήσῃ ἀκόμη ὀλίγον εἰς τὴν ἀνασκόπησίν των· καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς ἐπεξεργασίας προϊὸν εἶναι ἡ ἐρώτησις τοῦ Σωκράτους, ἂν εἶν' ἔτσι ἀληθινὰ τὰ πράγματα—ἐρώτησις ποὺ ἐκφράζει ἔκπληξιν μᾶλλον ἢ ἀμφιβολίαν.

Τώρα ἠμπορεῖ ἡ Διοτίμα νὰ συνεχίσῃ μὲ τὸ κατηγορηματικὸν ὕφος τοῦ κατέχοντος τὴν γνῶσιν, ὥσπερ **οἱ τέλεοι σοφισταί.** Πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ψυχικῆς κυοφορίας, ἀλλὰ δὲν ἀρχίζει ἀπ' ἐκεῖ. Ὅπως καὶ ἡ περικοπὴ περὶ τοῦ σωματικοῦ τόκου ἀρχίζει μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν φαινομένων τῆς ἐρωτικῆς ἐξάψεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνεται ὁ ζωηρὸς τῆς ἀθανασίας πόθος, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ παραδείγματα[1] ψυχικοῦ τόκου[2]· καὶ τὰ παρα-

1. Καὶ ἐδῶ ὁ ἐπαγωγικὸς Πλάτων δὲν λησμονεῖ ἑαυτόν.

2. Ἡ παραλληλία ἐκτείνεται πλήρως, ἀποτελεῖ ἄλλωστε αὐτὴ ἡ ἀναλογία μεταξὺ σωματικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων ὄχι λογικὴν ἀπόδειξιν — ὁ Πλάτων γνωρίζει ὅτι ἡ ἀναλογία δὲν εἶν' ἀπόδειξις — ἀλλὰ τὴν ἁπλῆν ἀποκάλυψιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ρυθμοῦ, τοῦ ἐνιαίου νόμου ὅστις διέπει τὰ θεῖα καὶ τ' ἀνθρώπινα, τὸν κόσμον τῆς φύσεως καὶ τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος. Ἐκεῖ περιγράφει, πῶς τὸ ἔνστικτον τῶν ζῴων ἀνάγεται εἰς τὴν μεταφυσικὴν ὁρμὴν πρὸς τὴν ἀθανασίαν· ἐδῶ περιγράφεται ἡ «τρέλλα» τῆς φιλοδοξίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ μέχρι τῆς θυσίας τοῦ ἐγώ, μέχρι τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ἐνστίκτων, τῆς αὐτοσυντηρησίας. Ἐκεῖ εἰς τὰ ζῷα ἡ ὁρμὴ πρὸς συντήρησιν τῶν τέκνων των ἔχει τόσην ἐσωτερικὴν λογικότητα, ὥστε θὰ ἔλεγε κανείς, ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἀνθρώπων, ὅτι ὑπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ (207b)· ἐδῶ εἰς τὰ λογικὰ ὄντα ἡ ὁρμὴ πρὸς διατήρησιν τῶν πνευματικῶν των τέκνων, τῆς ἀρετῆς των, εἶναι τόσον ζωηρά, τόσον ἔξω ἀπὸ τὸν πεζὸν ὑπολογισμὸν τοῦ συμφέροντος, ὥστε θὰ τὴν ἐχαρακτήριζεν ὡς παραφροσύνην (ἀλογίαν) ὅστις δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ τὸ βαθύτερον νόημά της. Θαυμασιώτερα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκφρασθῇ ἡ σύνθεσις ἐξωλογικῶν καὶ λογικῶν στοιχείων εἰς τὸν λόγον τὸν ἐν τῇ φύσει, ὁ ὁποῖος τείνει πρὸς τὸ ἀγαθὸν πάντοτε, διότι τὸ ἀγαθὸν εἶναι τὸ οἰκεῖον, ὅπως κηρύσσει ἡ αἰσιόδοξος τοῦ Πλάτωνος πίστις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δείγματ' αὐτὴν τὴν φορὰν εἰν' ἐκεῖνα ποὺ μετεχειρίσθη μὲν ὁ Φαῖδρος (τῆς Ἀλκήστιδος, τοῦ Ἀχιλλέως), ἡ Διοτίμα ὅμως πρώτη ἑρμηνεύει εἰς τὸ βαθύτερον νόημά των. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Πλάτων δὲν σταματᾷ εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν φαινομένων· ζητεῖ καὶ νὰ τὰ ἑρμηνεύσῃ, νὰ τὰ συνδέσῃ δηλαδὴ πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν. Βεβαίως ὁ ἔρως ὡδήγησεν εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν Ἄλκηστιν καὶ τὸν Ἀχιλλέα[1]. Ἀλλὰ ὁ ἔρως, καὶ δὴ ὁ ἔρως πρὸς ὡρισμένον πρόσωπον, εἶναι τὸ ἐλατήριον, δὲν εἶναι τὸ τέλος· τὸ τέλος εἶναι ἡ ἀθανασία, ὁ ἀποθανατισμὸς ὄχι τοῦ ἐγώ, ἀλλ' ἑνὸς ἀντικειμενικοῦ, τῆς ἀρετῆς, ποὺ εἶναι μαζὶ καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ἀπομνημόνευσις τῆς πράξεως, ἡ δόξα.

Ἀκολουθεῖ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ψυχικοῦ τόκου. Ὁ σωματικὸς τόκος εἶναι γνωστός· πραγματοποιεῖται μὲ τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ ἐξασφαλίζει μίαν ὑποτυπώδη φαινομενικῆς **(ὡς οἴονται)** ἀθανασίας μορφήν. Ἀλλ' εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ μόνον ἐδόθη νὰ πραγματοποιῇ ὄχι μόνον τοῦ ζῳολογικοῦ εἴδους τὴν ἐπιβίωσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς προσωπικότητος[2], ὅπως αὐτὴ προβάλλει εἰς τὰς ὡραίας πράξεις ἢ εἰς τὰ ὡραῖα ἔργα τῆς τέχνης, τῆς πολιτικῆς δράσεως, τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης κλπ. Μία καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις, ὁ ἔρως, πραγματοποιεῖ τὴν ἐπιβίωσιν αὐτήν, ἢ μᾶλλον εἶναι ἡ ἐπιβίωσις.

Ἀπὸ τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τῆς ψυχικῆς τεκνογονίας (209a-e) δύο τινὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμίσω: Πρῶτον ὅτι τὰς γονιμοποιοὺς τῆς ψυχῆς δυνάμεις (ὅπως καὶ τοῦ σώματος 206d) ἀνοίγει τὸ κάλλος, τὸ κάλλος τοῦ σώματος κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς κατόπιν, ἢ μᾶλλον ἡ συνύπαρξις τῶν δύο **(τὸ ξυναμφότερον** 209b), ἡ θεία ἁρμονία ἑνὸς σώματος ποὺ ἔχει τὴν ὡραιότητα τῆς ὑγείας, καὶ μιᾶς ψυχῆς ποὺ ἔχει

---

1. Τοῦ Κόδρου τὸ παράδειγμα προστίθεται, διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι ὁ ἔρως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἑρμηνείαν πάσης αὐτοθυσίας.

2. Διατί, ἀναπτύσσει εἰς τὸν Φαῖδρον: μόνον τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ εἶδε κάποτε τὰς ἰδέας καὶ ἠμπορεῖ νὰ τὰς ἀναπολήσῃ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅλα τὰ πλούτη τῶν ὡραίων δυνατοτήτων[1]. Δεύτερον, ὅτι εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν δύο τούτων μονομερῶν ὑπάρξεων[2], πραγματοποιεῖται ἡ γ έ ν ν η σ ι ς μόνον τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Προϋπόθεσίς της ὅμως εἶναι ἡ κυοφορία. καὶ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν ἑκάστου[3]. Τὸ κάλλος εἶναι τὸ δοχεῖον μόνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἐκχυθοῦν οἱ κρουνοὶ ἐκείνων **ἃ πάλαι ἐκύει** 209c ὁ ἄνθρωπος, τὸ ὁποῖον θὰ στρέψῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον πρὸς τὰ ἔξω, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν πηγαίαν του ἁγνότητα. Ἀλλ' ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ—καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους[4]. Ἤδη λοιπὸν ἀπὸ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ τόκου πρὸς τὸν ψυχικὸν ἔχομεν τὴν πρώτην ἐπιλογήν· εἰς ἀνώτερα στάδια ἡ ἐπιλογὴ αὐτὴ θὰ γίνῃ ἀκόμη αὐστηροτέρα.

Ἀλλὰ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ψυχικὴν αὐτὴν σύζευξιν; **Φρόνησίς τε καὶ ἡ ἄλλη ἀρετὴ** 209a[5]. Εἶναι, ὅπως εἰδικώτερον καθορίζει κατόπιν, τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν, τῶν δημιουργικῶν καλλιτεχνῶν, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον τῶν μεγάλων νομοθετῶν τὰ ἔργα (209d). Ἀπὸ τὰς τάξεις αὐτὰς ἔχουν ληφθῆ καὶ

---

1. Πρβλ. Πολιτ. 402d.

2. Μονομερὴς εἶναι ὁ νέος εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς ὡραιότητός του, μονομερὴς ὁ ἐραστὴς εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς πνευματικῆς του καλλιεργείας· ὅπως καὶ εἰς τὴν φυσικὴν γέννησιν, ἔχομεν καὶ ἐδῶ τὴν μονομέρειαν τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος.

3. Ἀπὸ τὴν ζωηρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναμιμνήσκεται ἡ ψυχή του ὅσα εἶδεν εἰς τὴν προσωματικήν της ὕπαρξιν—διὰ νὰ ὁμιλήσω πλατωνικῶς.

4. Ἔτσι ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον τόσον συχνὰ λησμονεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς πωλητὰς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγοραστὰς τῶν διαφόρων παιδαγωγικῶν spécialités, ποὺ προσφέρονται εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ πνεύματος, τὴν τόσον ἀπροστάτευτον ἀπὸ τὰς νοθείας: παιδεία δὲν εἶναι μετάγγισις ἢ παραγέμισμα ψυχικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἐπίστευαν οἱ σοφισταὶ 175d· εἶναι ἐκμαίευσις ὀργανική, ἐξέλιξις προϋπαρχουσῶν καὶ προκαθωρισμένων κατὰ τὸ πλεῖστον δυνατοτήτων.

5. Δηλαδὴ πνευματικὴ ἀνωτερότης καὶ ἔργα. Ἀρετὴ δὲν εἶναι ἡ ἠθικότης ἢ ἡ καλὴ προαίρεσις· εἶναι ἡ ἱκανότης πρὸς πραγματοποίησιν ἔργων ἀξιολόγων, καὶ κατόπιν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἔργα. Ὁ Πλάτων τὰ καθορίζει κατωτέρω 209b: **οἷον χρὴ εἶναι τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθὸν καὶ τί ἐπιτηδεύειν.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων μορφῶν τοῦ παρελθόντος, τὰ ὁποῖα ἐπικαλεῖται εἰς τὸν μεγαλειώδη μακαρισμὸν ἐκείνων, ποὺ ἀπέκτησαν πνευματικὰ παιδιά [1] ἀθάνατα καὶ ἀπαθανατίζοντα τοὺς πατέρας: τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Σόλωνος. Ἡ σύνδεσις τῶν τριῶν τούτων τάξεων δὲν εἶναι τυχαία. Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔργου, **τῆς διακοσμήσεως πόλεών τε καὶ οἰκήσεων** (209a), τὸ ὁποῖον διὰ διαφορετικῶν μέσων πραγματοποιοῦν καὶ αἱ τρεῖς. Διότι καὶ τῶν καλλιτεχνῶν εἰς τὴν Ἀρχαιότητα τὸ ἔργον ἦτο ὄχι ἁπλῆ αἰσθητικὴ τέρψις, ἀλλὰ θρησκευτικὴ ἀποκάλυψις, ἠθικὴ διαπαιδαγώγησις τοῦ λαοῦ [2]. Καὶ οἱ ποιηταὶ ἦσαν ὄχι συνθέται ὡραίων μύθων καὶ ὡραίων στίχων, ἀλλὰ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους, δημιουργοὶ τοῦ ἰδεατοῦ κόσμου, ποὺ θὰ ρυθμίζῃ τὴν ζωὴν τῶν συγχρόνων των [3]. Τὸ ἔργον των ἑπομένως εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ ἔργον τῶν μεγάλων νομοθετῶν, οἱ ὁποῖοι, εἰς τὴν Ἀρχαιότητα τοὐλάχιστον, ἦσαν παιδαγωγοὶ κυρίως [4], ἦσαν ὅ,τι ὁ Πλάτων, ὅ,τι εἰς τὸ βάθος κάθε φιλόσοφος Ἕλλην, ἐζήτησεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν νὰ εἶναι. Κατὰ ταῦτα ὁ ἔρως δὲν παρουσιάζεται ὡς τάσις

1. Ἡ ἔκφρασις σήμερον κατήντησε κοινοτυπική· τότε ὅμως ἦτο νεόκοπος.

2. Μὲ τὸν Δία του π. χ. ὁ Φειδίας δὲν κατασκευάζει ἁπλῶς ἕνα ἄγαλμα· ἀποκαλύπτει μὲ τὰ μέσα τῆς τέχνης του, ὅπως ἕνας προφήτης, τὴν μορφὴν τῆς ὑψίστης θεότητος, ὅπως ὁ Βυζαντινὸς ζωγράφος συνελάμβανε καὶ ἀναπαρίστανε μὲ τὰ χρώματα τὰ δόγματα καὶ τὰ μυστήρια τῆς πίστεως. Σήμερον κάμνουν τέχνην «βυζαντικὴν» ζωγράφοι θρησκευτικῶς ἀδιάφοροι ἢ καὶ ἄθεοι!

3. Δὲν ἦσαν χαῦνοι καὶ στεῖροι δραματισμοὶ ὡραιοπαθῶν, ἀλλ' ἀναζήτησις **τοῦ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τοῖς νόμοις καλοῦ** 210c. Εἶναι, ὅπως λέγει πολὺ ὡραῖα ὁ Emerson, the affirming, prophesying, spermatic words of man-makin poets. Χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐδῶ ἡ ποίησις παρουσιάζεται ὡς δημιουργικὴ ἐνέργεια, ὄχι ὡς μίμησις, ὡς διαμόρφωσις ἑνὸς κόσμου, ὄχι ὡς ἡ ἀπεικόνισις ἑνὸς ἤδη δημιουργημένου.

4. Διότι δὲν ἠρκοῦντο εἰς κανονισμὸν νομικῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ συνέτασσον, ἀντλοῦντες ἀπὸ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους των, ὅπως ἐπρόβαλλεν ὄχι μόνον εἰς τὴν συμπτωματικότητα τοῦ παρόντος, ἀλλ' εἰς τὴν αἰωνιότητα τῆς ὅλης ἱστορικῆς του ὑποστάσεως, τὸν κώδικα τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀξιῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἀνάγκη ἀτόμων· εἶναι ὑπόθεσις τοῦ κοινοῦ, ἀφοῦ εἶναι ἰσορρόπησις τοῦ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν, εἶναι τὸ μεταξὺ εἰς τὴν σχέσιν τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ ἄλλο ἐγώ, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς κοινωνίας. Καὶ ἡ πολιτικὴ λοιπὸν δρᾶσις εἶναι τοῦ ἔρωτος καρπός, ὅπως πολὺ ὡραῖα ἀναπτύσσει εἰς τὴν Πολιτείαν 490ab[1]. Ἔτσι ἐπανέρχεται ὁ Πλάτων εἰς ὅσα ὑπεδήλωσαν ἤδη περὶ τῆς πολιτικῆς σημασίας τοῦ ἔρωτος ὁ Φαῖδρος καὶ ὁ Παυσανίας, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς δώσῃ βάθος καὶ νόημα, ὅπως δίδει πρῶτος αὐτὸς βάθος εἰς τὴν διαπίστωσιν τοῦ Ἀγάθωνος, ὅτι καὶ τῆς ποιήσεως 196e καὶ τῶν τεχνῶν 197ab ἡ δημιουργία εἶναι τοῦ Ἔρωτος ἔργον.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ φαντασθῇ κανείς, ὅτι περιορίζει ὁ Πλάτων τὴν πνευματικὴν τεκνογονίαν εἰς ὅσους ἀφῆκαν μνημεῖα γραπτὰ ἢ ὁρατὰ πάντως τῆς γονιμότητος αὐτῶν[2]. Φυσικὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ παρελθόντος μᾶς μένουν τὰ μνημεῖα ταῦτα ὡς δείγματα καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ψυχικοῦ ἔρωτος· ἀλλὰ τοὺς συγχρόνους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται ὁ συγγραφεύς, ἐνδιαφέρει ἀμέσως ὁ ἔρως ὡς ἐνέργεια. Οὔτε ἠμποροῦσε νὰ παρίδῃ ὁ Πλάτων — ὁ ὁποῖος περιφρονεῖ τόσον πολὺ τὴν γραπτὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν (Φαῖδρ. 275c)—ὅτι καλλιτεχνικὴ καὶ ἠθικὴ δημιουργία ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν ἐπαφὴν τῶν ψυχῶν. Πόσοι ἄνθρωποι εἰς τὴν ἐπαφήν των μὲ ἀγαπημένα πρόσωπα, ἰδίως μὲ τοὺς μαθητάς των, δὲν αἰσθάνονται ν' ἀνοίγωνται μέσα εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς ἐμπιστοσύνης ἀνεπίγνωστοι ὡς τότε θησαυροὶ ὡραίων λογισμῶν καὶ ὡραίων λόγων![3] Πόσοι δὲν δημιουργοῦν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν των, τὴν ἀτομικήν των ὕπαρξιν, τὴν συνηθισμένην καὶ πεζήν, ὅπως μέσ' ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης τὴν ξαναχύνουν, ἕναν ἐσωτερικὸν κόσμον ἀποστρογγυλωμένον, μεστὸν νόημα, μίαν vita nuova, ἕνα καλλιτέχνημα[4] μὲ πλοκὴν καὶ μ' ἑνότητα καὶ μὲ ἠθικὸν

1. Χωρὶς φυσικὰ νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸν Πλάτωνα τὸ ἐρώτημα: ποῖον ἦτο τὸ καλόν, ἐν ᾧ ἔτεκεν ὁ Λυκοῦργος;

2. Ἀρκεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλκήστιδος, τοῦ Σωκράτους.

3. Εἶναι τὸ εὐπορεῖν λόγων 209b.

4. Καὶ τί ἄλλο εἶναι τὸ καλλιτέχνημα παρὰ αὐτὴ ἡ ζωὴ ἀποκεκαθαρμένη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰ οὐσιαστικώτερα νοήματά της;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κέντρον; Αὐτὴ ἡ σύνθεσις εἶναι τὸ νέον ποὺ παράγεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην αὐτήν. Αἰσθάνεσαι, πὼς εἶσαι σὺ αὐτὸ τὸ νέον, τελείως σύ, καὶ ὅμως γνωρίζεις, ὅτι δὲν θὰ ἔβλεπε τὸ φῶς χωρὶς τὴν παρουσίαν, τὴν σιωπηρὰν ἔστω συνεργασίαν τῶν ἀγαπημένων προσώπων· καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη σου εἶναι ἀπέραντος πρὸς ἐκείνους, ποὺ σοῦ ἤνοιξαν τὴν μήτραν τῶν πνευματικῶν ὠδίνων[1]. Γνωρίζεις ὅτι τώρα πλέον ζῇ ὄχι μόνον ἐντός σου, ὄχι μόνον μαζί σου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δύο σας μέσα, καὶ ἀγωνία γεμίζει τὴν ψυχήν σου νὰ ζήσῃ τὸ νεογέννητον, διὰ νὰ συνεχίσῃ καὶ νά διαιωνίσῃ τὴν μοναδικὴν ἐκείνην στιγμὴν διαχύσεως, ποὺ τὸ συνέλαβε καὶ τὸ ἐγέννησε — ἡ ἰδία ἀγωνία ποὺ δοκιμάζει ὁ πατέρας διὰ τὸ σωματικὸν του παιδί. Καὶ ἡ ἀγωνία ἐκτείνεται τώρα πρὸς τὸ ἀγαπημένον πρόσωπον, ποὺ σοῦ ἐχάρισε τὸ παιδί. Δὲν ἀγαπᾷς ἐκεῖνο· τὸ παιδί σου ἀγαπᾷς, καὶ εἰς τὸ βάθος δὲν ἀγαπᾷς παρὰ τὸ ἐγώ σου, ποὺ ἀντιπροσωπεύει αὐτὸ τὸ πνευματικὸν παιδὶ — τὴν ἀθανασίαν σου. Ἀλλὰ πῶς θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀθανασία τῆς συνθέσεως αὐτῆς, παρὰ ἂν ὁ προσωπικὸς κόσμος τῶν ἀξιῶν, πού ἀντιπροσωπεύει, γίνουν κτῆμα καὶ φύσις καὶ τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ αἰωνία ἀναπαραγωγή των, ἕνα φιλοσοφεῖν καὶ φιλοκαλεῖν ἀδιάλειπτον;

Ἔτσι ὁ ἔρως γίνεται παιδαγωγία· παιδαγωγία ἡ ὁποία δὲν εἶν' ἐπαγγελματικὸν καθῆκον ἢ ματαιόδοξος ἐπίδειξις ἀνωτερότητος ἢ ὑπολογισμὸς ἀνταλλαγμάτων[2], ἀλλὰ προέκτασις τοῦ ἐγώ σου ἢ καλύτερα ἡ πρώτη πραγματοποίησις τοῦ ἐγώ σου τοῦ ἀληθινοῦ[3], μέσα εἰς ἀτμόσφαιραν μοιραίας, θαρρεῖς,

1. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωκράτης, ποὺ προκαλεῖ εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν γέννησιν τῶν ὡραίων σκέψεων καὶ τὰς ἐκμαιεύει, στεῖρος ὢν αὐτὸς (Θεαίτ. 150a—151d). γίνεται ὁ ἐρώμενος. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 131*, 149*, 174*εε.

2. Ὅπως ὁ Παυσανίας ὑπεδήλωσε.

3. Τοὺς μαθητάς του κανεὶς χρειάζεται, διὰ νὰ πεισθῇ, ὅτι αὐτὸ ποὺ ζῇ μέσα του, εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ αἴσθημά του, εἶναι βιώσιμον, διὰ ν' ἀντικρύσῃ, ἔστω καὶ πρὸς στιγμήν, ἔξω ἑαυτοῦ ὡς ἀντικειμενικὴν ὕπαρξιν τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ προκαθωρισμένης ψυχικῆς συγγενείας, ὅπου σβήνει ἡ διάκρισις μαθητοῦ καὶ διδασκάλου, ὅπου δίδεις μαζὶ καὶ λαμβάνεις, ὅπου ἐνώπιος ἐνωπίῳ ὁμιλεῖς πρὸς τὸν ἑαυτόν σου. Ἀπὸ τοιαύτην σχέσιν μαθητοῦ καὶ διδασκάλου[1] ἐξορίζεται πλέον κάθε μηχανικότης ἢ παθητικότης καὶ τὸ παλαιὸν πρόβλημα τῶν σοφιστῶν περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς χάνει τὸ νόημά του. Ἡ ἀρετὴ εἶναι διδακτὴ—διὰ τοῦ ἔρωτος[2]· ἀλλ' εἰς τὸν ἔρωτα δὲν γίνεται πλέον διδασκαλία καὶ καθοδήγησις ἐγκεφαλική· ἕνωσις γίνεται δύο προσώπων εἰς ὁλόκληρον τὸ ψυχικόν των εἶναι πρὸς δημιουργίαν τοῦ νέου ὄντος, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ποὺ ὑπάρχουν δυνάμει μέσα των. Δι' αὐτοῦ καὶ μόνον εἶναι πραγματοποιήσιμον ὅ,τι ματαίως εἰς τὴν σωματικὴν ἕνωσιν ζητεῖ ὁ Ἀριστοφάνης: ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μία ὁλοκλήρωσις ποὺ δὲν χρειάζεται τὸν Ἥφαιστον διὰ νὰ τὴν ἀποκαλύψῃ ἢ νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ: **ὥστε πολὺ μείζω κοινωνίαν τῆς τῶν παίδων πρὸς ἀλλήλους οἱ τοιοῦτοι ἴσχουσιν καὶ φιλίαν βεβαιοτέραν.**

8. ΟΙ ΑΝΑΒΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΣ (210a—212a)

Παρετηρήσαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ψυχικοῦ τόκου προβαίνει ὁ Πλάτων εἰς ἐπιλογήν. Ὁ ἔρως καὶ εἰς τὴν κατωτέραν του μορφήν, τὴν ζῳώδη, ἔχει ὁρμὴν πρὸς ἀνωτέρας ἀξιολογικὰς μορφὰς ὑπάρξεως· ἀλλὰ δὲν φθάνει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἐκεῖ. Οἱ περισσότεροι σταματοῦν εἰς τὴν ἀθανασίαν, ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζει τῶν σωματικῶν τέκνων ἡ ἀπόκτησις· ὀλίγοι εἶναι οἱ **ἐγκύμονες κατὰ τὴν ψυχὴν**—οἱ ὁποῖοι, τρεπόμενοι πρὸς τὴν παιδεραστίαν[3], γεννοῦν πνευματικὰ παιδιὰ αἰώνια καὶ

1. Ποὺ εἶναι τόσον ξένη πρὸς τὴν κοινήν, τὴν ἀνέραστον φιλίαν, τὴν ὁποίαν περιγράφει εἰς τὸν Φαῖδρον 256e ὁ Πλάτων.

2. Τοῦ πλατωνικοῦ φυσικὰ ἔρωτος, ποὺ εἶναι κάτι διάφορον ἀπὸ τὸν συνήθη ἔρωτα.

3. Πνευματικὴ τεκνογονία δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνον εἰς τὸν παιδικὸν ἔρωτα (πρβλ. καὶ Θεαίτ. 150a), ὅπου δηλαδὴ διὰ τοὺς ἀρχαίους ἦτο δυνατὴ καὶ νοητὴ παιδαγωγικὴ ἐπίδρασις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀθάνατα[1]. Μεταξὺ ὅμως καὶ αὐτῶν ὑπάρχουν εὐάριθμοι τινές, οἱ ὁποῖοι προχωροῦν ἀκόμη ὑψηλότερα: **οἱ φιλόσοφοι.** Αὐτῶν τὴν ἐρωτικὴν μακαριότητα θὰ περιγράψῃ εἰς τὴν τελευταίαν περικοπήν. Πόσον ὀλίγοι εἶναι, χαρακτηρίζει ζωηρότατα ὁ Πλάτων μὲ τὴν ἀμφιβολίαν, ποὺ ἐκφράζει ἡ Διοτίμα καὶ διὰ τὸν νεαρὸν τότε Σωκράτην, ἂν θὰ εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ φθάσῃ ὡς ἐκεῖ[2].

Διὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐρωτικῆς αὐτῆς ζωῆς δὲν ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς παρατηρήσεις του ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸν ὀργασμὸν τῶν ὀργανικῶν ὄντων, οὔτε τὰ παραδείγματα τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἱστορίας· πολὺ ὀλιγώτερον εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθῇ εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν τῆς διαλεκτικῆς. Εἶν' ἕνα μυστήριον, τὸ ἄρρητον μυστήριον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, ὅπου τὸ θνητὸν ἐξυψώνεται εἰς ἐποπτικὴν ἐνατένισιν τοῦ ἀπολύτου[3], καὶ τὸ ἀνέκφραστον τοῦτο μόνον εἰς τὴν ἀποκαλυπτικὴν γλῶσσαν τοῦ μυστηρίου εἶναι δυνατὸν συμβολικῶς νὰ ἐκφρασθῇ. Καὶ ἡ Διοτίμα δὲν ὁμιλεῖ πλέον ὥσπερ οἱ τέλεοι σοφισταί, ἀλλ' ὡς ἱεροφάντης, μὲ εἰκόνας καὶ ὅρους εἰλημμένους ἀπὸ τὰ μυστήρια[4]. Τόσον βαθεῖα εἶναι ἡ πίστις

1. Οἱ ἐκλεκτότεροι καὶ γνωστότεροι ἀντιπρόσωποι εἶναι οἱ ποιηταί, οἱ νομοθέται, οἱ καλλιτέχναι.

2. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ἐπιφυλάξεως, ὄχι ἡ ἐπιθυμία τοῦ Πλάτωνος νὰ χωρίσῃ τὸ σωκρατικὸν ἀπὸ τὸ πλατωνικὸν στοιχεῖον—κάτι ποὺ θὰ ἦτο μοναδικὸν εἰς τὸ ὅλον πλατωνικὸν ἔργον. Ἡ διάκρισις γίνεται μεταξὺ τοῦ καθαρῶς διαλεκτικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ μυστηριακοῦ Πρβλ. καὶ ἀνωτ. σ. 154*. Καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν 533a ἐκφράζει ὁ Σωκράτης εἰς ἀνάλογον περίπτωσιν ἀμφιβολίας, ἂν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν παρακολουθήσῃ ὁ Γλαύκων.

3. Ὄχι πλέον εἰς νοησιακὴν αὐτοῦ σύλληψιν· τὸ ἀπόλυτον συλλαμβάνεται ὡς πεῖρα, ὄχι ὡς δόγμα.

4. **Τέλεα, ἐποπτικά, μυηθείς, ἡγεῖσθαι, ῥωσθεὶς καὶ αὐξηθείς, ἐξαίφνης, κατόψεται, θεοφιλής,** πρὸ παντὸς ἡ εἰκὼν τοῦ **θεᾶσθαι** (πρβλ. Ὁμηρ. Ὕμν. Δημ. 480 τὴν εὐδαιμονίαν τῆς θέας διὰ τὰ ἐλευσίνια μυστήρια). Εἶναι τόσον συνυφασμένη μὲ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος ἡ ἔννοια τοῦ μυστηρίου, ὥστε καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον π. χ. 250bc χρησιμοποιοῦνται τὰ αὐτὰ σύμβολα διὰ τὴν ὑψίστην ἐρωτικὴν μακαριότητα. Μὲ τὰ ἴδια τὰ σύμβολα ἐκφράζεται καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν (517b, 532b-e) ἡ θέα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εἰς τὴν 7. Ἐπιστολὴν 341c ἡ ὑψίστη βαθμὶς τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐξυψώσεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τὸ μεγάλον καὶ τὸ ὑψηλὸν εὑρίσκονται ἐπέκεινα πάσης ἐπιστήμης καὶ πάσης ἐπιστημονικῆς διατυπώσεως—εἶναι θρησκεία [1].

Ἀπὸ τὰ μυστήρια ἔχει ληφθῆ καὶ ἡ εἰκὼν τῶν ἀναβαθμῶν, ἡ ὁποία δίδει τὸ διάγραμμα [2], οὕτως εἰπεῖν, τῆς πρὸς τὸ ἀπόλυτον ἐρωτικῆς πορείας. Μακρὰ εἶναι ἡ πορεία καὶ ἐπίπονος (210e), καὶ ὁ πορευόμενος ἢ χειραγωγούμενος [3] εἰς τὴν ὁδὸν αὐτὴν θὰ ἔχῃ πολλὰς ἀντιστάσεις νὰ ὑπερνικήσῃ ἐξωτερικάς, ἀλλὰ κυρίως ἐσωτερικὰ ἐμπόδια (πρβλ. **ἀναγκασθῇ** 210c) καὶ πλάνας. Εἰς τὴν προτελευταίαν βαθμίδα θὰ χρειασθῇ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ μεγαλώσῃ, προτοῦ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ τέρμα: θὰ χρειασθῇ ἀκόμη νὰ ἐντείνῃ τὴν προσοχήν του, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὴν περιγραφήν της (210d), τὴν δυσκολίαν δὲ τῆς ἀναβάσεως καὶ τῆς κατανοήσεως ζητεῖ νὰ ἐξάρῃ ὁ συγγραφεὺς ἀπαριθμῶν δύο φορὰς τοὺς ἀναβαθμοὺς (210a-c, 211c) καὶ περιγράφων δύο φορὰς τὸ μακάριον τέρμα τῆς πορείας (211ab, 211d-212a). Μὲ τὴν εἰκόν' αὐτὴν τῶν ἀναβαθμῶν, ἡ ὁποία ἔχει στενὰς ἀναλογίας μὲ τὴν ἐπίπονον καὶ ἀνάντη ἀνάβασιν ἐκ τοῦ ἄντρου εἰς τὴν Πολιτείαν [4], μὲ τὴν πτεροφυΐαν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ὑπερουράνιον τόπον εἰς τὸν Φαῖδρον, εἰσάγει ὁ Πλάτων μίαν ἔννοιαν, ἡ ὁποία μέλλει ν' ἀποτελέσῃ ἀναφαίρετον πλέον στοιχεῖον τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς γλώσσης — **Πλάτων ἄνω ἀεί.**

Ὁ π ρ ῶ τ ο ς ἀναβαθμὸς εἶναι ἡ ἐρωτικὴ προσήλωσις πρὸς ἕνα πρόσωπον ὡραῖον [5]. Αὐτὴν ἔχουν ὑπ'

---

1. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τέρμα μιᾶς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς, μαθηματικῆς μᾶλλον πορείας (**μεθόδου**). Τὸ μυστηριακὸν εἰς τὸν Πλάτωνα δὲν ἀναιρεῖ τὸ λογικὸν στοιχεῖον, τὸ συμπληρώνει. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ὁ Πλάτων ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μυστικοπαθεῖς, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ μυστικισμὸς εἶναι τὸ ναρκωτικὸν τῶν ὑπολοίπων γνωστικῶν δυνάμεων.

2. Δὲν ἐπιτρέπετ' ἑπομένως νὰ ἑρμηνευθοῦν οἱ ἀναβαθμοὶ ρεαλιστικῶς ὡς γεγονότα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν συμβολικήν των σημασίαν.

3. Ὁ Πλάτων δὲν θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν καθοδήγησιν αὐτὴν 211b **ὀρθῶς ἐπὶ τὰ ἐρωτικὰ ἰέναι ἢ ὑπ' ἄλλου ἄγεσθαι.**

4. **Ἄνω ἀνάβασις** 517c, 519b, **ἄνοδος** 517b, **ἐπάνω ὁδὸς** 514b.

5. Αὐτὸ σημαίνει ἐδῶ τὸ **σῶμα**· καὶ ἀπόδειξις, ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τοῦ **γεννᾶν λόγους καλούς**, ποὺ δὲν ἀναφέρεται βέβαια εἰς τὴν σαρκικὴν σχέσιν, ἀλλ' εἰς τὸν ψυχικὸν τόκον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὄψει των οἱ προηγούμενοι ὁμιληταὶ καὶ αὐτὴν μᾶς περιέγραψεν ἡ Διοτίμα εἰς τὴν προηγουμένην περικοπήν. Εἰς τὸν ἀναβαθμὸν αὐτὸν συνειδητοποιεῖ ὁ ἐρῶν τὴν ψυχικήν του ἐγκυμοσύνην, πραγματοποιεῖται ἡ ψυχικὴ τεκνογονία, πραγματοποιεῖται ἐπίσης ἡ βεβαία ἐκείνη κοινωνία τῶν ἐρωτικῶν ζευγῶν, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν κάθε γνησίας φιλοσοφίας. Ἀλλ' ὁ ἀναβαθμὸς αὐτός, ὅσον σημαντικὸς καὶ ἂν εἶναι [1], εὑρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποκλειστικότητος — εἶν' ἑπομένως ἀνωριμότητος ἔνδειξις. Ὁ γνήσιος φιλοσοφικὸς ἔρως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σταματήσῃ εἰς μικρολόγον προσήλωσιν πρὸς ἕ ν α ὡραῖον ἄτομον, κάτι δηλαδὴ φθαρτὸν καὶ πρόσκαιρον· πρέπει νὰ προχωρήσῃ μόνος του (**αὐτὸν** 210a) πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ὡραιότητος τῆς σωματικῆς [2], αὐτὴν ποὺ ὑπάρχει ὑπεράνω τῶν ἀτόμων (καὶ φυσικὰ ὑπεράνω τῶν μεταβολῶν τοῦ χρόνου), ἀλλ' ὄχι καὶ ἔξω αὐτῶν, ἀφοῦ ἀποκαλύπτεται μόνον δι' αὐτῶν. Ὁ δ ε ύ τ ε ρ ο ς ἀναβαθμὸς εἶναι ὁ ἔρως πρὸς ὅλα τὰ ὡραῖα πρόσωπα, διότι ὅλα εἶναι ἀδελφωμένα εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κάλλους. Καὶ ἐδῶ φυσικὰ θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ψυχικὴ τεκνογονία τῶν **καλῶν λόγων** — αὐτὸ μήπως δὲν ἔκαμνεν ὁ διδάσκαλος πλέον Πλάτων εἰς τὴν Ἀκαδήμειαν [3];

Μὲ τὴν σύλληψιν τῆς ἀξίας τῆς ὡραιότητος ἔχει προχωρήσει ὁ μυσταγωγούμενος πρὸς κάτι αἰωνιώτερον, ἑπομένως καὶ ὑπεραισθητόν. Τώρα πλέον εἶναι εἰς θέσιν νὰ λάβῃ ἐπίγνωσιν τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἀνεξαρτήτως τῆς ἐξωτερικῆς του ἐκδηλώσεως [4] καὶ

---

1. Ἀπόδειξις, ὅτι εἰς τὸν Φαῖδρον ἐπανέρχεται εἰς αὐτόν, διὰ νὰ τὸν περιγράψῃ μὲ τὰ ζωηρότερα τῶν χρωμάτων. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ περιγραφὴ εἰς τὸ Συμπόσιον εἶναι ὀλιγώτερον ἐνθουσιώδης;

2. **Τὸ ἐπ' εἴδει καλὸν 210b.**

3. Ἴσως μάλιστα νὰ ἔχωμεν ἐδῶ τὸν ἀντίκτυπον τῶν προσωπικῶν τοῦ συγγραφέως περιπετειῶν ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸν Δίωνα, τὸν πρῶτον του μαθητήν, εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς ὅλους τοὺς ἑταίρους τῆς Ἀκαδημείας.

4. Ὄχι τελείως· πρέπει νὰ ἔχῃ **κἂν σμικρὸν ἄνθος** (210b)· τόσον δύσκολον ἦτον εἰς ἕναν Ἕλληνα νὰ χωνεύσῃ ὅ,τι εὐκόλως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ τὸ τοποθετήσῃ ὑπεράνω τοῦ σωματικοῦ. Εἰς τὴν παιδαγωγικήν του τώρα ὁρμὴν θὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ ψυχικὸν τοῦτο κάλλος καὶ θὰ γεννᾷ λόγους, **οἵτινες ποιήσουσι βελτίους τοὺς νέους** (210c)· ἀλλ' ὁ ἔρως του δὲν θὰ ἔχῃ πλέον (ἢ δὲν θὰ ἔχῃ κυρίως) τὸν χαρακτῆρα προσωπικοῦ δεσμοῦ· εἰς τὰ μάτια τοῦ Ἕλληνος ἡ προσωπικότης εἶν' ἀλληλένδετος μὲ τὴν σωματικὴν ὑπόστασιν. Θὰ εἶν' ἔρως πρὸς ὅ,τι ὡραῖον ὑπάρχει εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἀνθρώπων (**ἐπιτηδεύματα**), πρὸς τοὺς ἠθικοὺς κανόνας καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξιν—πρὸς τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ, θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς. Καὶ τοῦτο εἶν' ἀκόμη ἀνώτερον, ἀφοῦ εἶν' αἰωνιώτερον — μὴ λησμονοῦμεν, ὅτι ἀθανασίας πόθος εἶν' ὁ ἔρως—παρὰ ἡ σωματικὴ ὡραιότης· παράδειγμα ὁ Ὅμηρος, ὁ Λυκοῦργος, τόσοι ἄλλοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ψυχὴ ἀντικρύζει εἰς τὸν τρίτον αὐτὸν ἀναβαθμὸν[1] τὴν ὡραιότητα ὄχι μόνον εἰς μεγαλυτέραν εὐρύτητα ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βαθυτέραν της ἑνότητα[2], ἀφοῦ εἰς κάθ' ἐπὶ μέρους ὡραῖον ἀποκαλύπτεται ἡ ἰδία ἀπόλυτος ἀξία τοῦ ὡραίου, τὸ ὁποῖον **πᾶν αὐτὸ αὑτῷ ξυγγενές ἐστιν.**

Ὑψηλότερα καὶ ἀπὸ τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ (**τὰ ἐπιτηδεύματα**) ἁπλώνονται αἱ ἀξίαι τῆς νοήσεως (**αἱ ἐπιστῆμαι, τὰ μαθήματα**). Ἐκεῖ εὑρισκόμεθα εἰς τὸ ἔδαφος τῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος, μὲ τὰς

ἡμεῖς ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν συλλαμβάνομεν, ὅτι ἦτο δυνατὸν ψυχὴ ὡραία νὰ μὴ κατοικῇ ἐπίσης εἰς ὡραῖον σῶμα! Εἰς τὴν Πολιτείαν 535a ἐκλέγει διὰ τὴν τάξιν τῶν φυλάκων τοὺς ἔχοντας διάφορα προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἀπαριθμεῖ, **καὶ κατὰ δύναμιν τοὺς εὐειδεστάτους.** Εἰς τὸν Θεαίτητον 185e ἔχει ἤδη συντελεσθῆ ἡ διάκρισις.

1. Ὥστε ὁ ἔρως πρὸς τὸ ἐν **ταῖς ψυχαῖς κάλλος** συμπίπτει πρὸς τὸν ἔρωτα **τοῦ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι καλοῦ**—μήπως καὶ εἰς τὸν ψυχικὸν τόκον δὲν ἐτόνισεν ἡ Διοτίμα, ὅτι πρὸς τὰ πνευματικὰ κυρίως ἔκγονα στρέφεται ἡ ἀγάπη καὶ ὅτι αὐτὴ πραγματοποιεῖ τὸ ὡραῖον; Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ δῆθεν ἀντίφασις πρὸς τὴν δευτέραν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀναβαθμῶν 211c, ὅπου ἀπὸ τὰ ὡραῖα σώματα γίνεται ἡ μετάβασις ἀμέσως εἰς τὰ ὡραῖα ἐπιτηδεύματα.

2. Ὥστε ἡ ἀνάβασις αὐτὴ ἐπεκτείνει τὸν ὁρίζοντα, ἀλλὰ καὶ ἐμβαθύνει τὴν σκέψιν—δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ ἔργου ποσοτικῆς προσαυξήσεως μόνον. Καὶ ἐδῶ πραγματοποιεῖται τὸ ἔργον τῆς διαλεκτικῆς: **διαιρεῖν καὶ συνάγειν.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀτελείας καὶ τὰς μονομερείας της, μὲ τοὺς συμβιβασμοὺς καὶ τὰς πλάνας, ποὺ ἐπιβάλλει ἡ πρᾶξις· ἐδῶ εἴμεθα εἰς τὸ καθαρὸν ἔδαφος τῆς σκέψεως[1], ὅπου ἀδέσμευτος, ἀπολύτως ἐλευθέρα ἡ ἔρευνα προχωρεῖ εἰς σύλληψιν τοῦ νοητοῦ κόσμου, τοῦ ἀθανάτου καὶ ὄντως ὄντος. Ἡ ἀθανασία ἑπομένως, τὸ νόημα κάθε ἔρωτος, πραγματοποιεῖται ἐδῶ ἀρτιώτερα. Πρὸς τὴν ἀπεραντοσύνην τοῦ κόσμου τῆς σκέψεως, **εἰς τὸ πολὺ πέλαγος τοῦ καλοῦ,** γυρισμένος τώρα τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς **(θεωρῶν),** αἰσθάνεται τόσον ἀπεριόριστον τῆς σοφίας τὴν ἀγάπην, τόσον ἀνεξάντλητον τὴν γονιμότητά του, ὥστε σβήνει μέσα του κάθε μικρολόγος προσωπικὴ διάκρισις, καθ' ἐξατομίκευσις ταπεινή[2]. Μὲ λέξεις ἐκφραστικάς[3], διὰ νὰ ἐξάρῃ ἀκόμη περισσότερον διὰ τῆς ἀντιθέσεως τὴν μεγαλωσύνην τοῦ τ ε τ ά ρ τ ο υ τούτου ἀναβαθμοῦ ὑπενθυμίζει ἡ Διοτίμα τὴν ἀποκλειστικότητα καὶ ὀλιγάρκειαν τοῦ πρώτου σταδίου.

Ἕως τώρα ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀναβαθμοῦ εἰς τὸν ὑψηλότερον ἐγένετο βαθμηδὸν καὶ μεθοδικῶς (**ἐφεξῆς τε καὶ ὀρθῶς** 210e). Ἡ μετάβασις ὅμως πρὸς τὸν τελικὸν βαθμὸν τῆς μυήσεως γίνεται ἀποτόμως (**ἐξαίφνης** 210e), ὅπως ἐξαφνικὰ ἀνάπτει ἕνας σπινθὴρ—διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὴν 7. ἐπιστολὴν 341c—ὡς ἐξαφνικὴ ἔλλαμψις, ποὺ ἀποκαλύπτεται εἰς τῆς ψυχῆς τὸ ὄμμα[4]. Διότι πράγματι δὲν πρόκειται περὶ καθαρᾶς διανοητικῆς κατακτήσεως· πρόκειται περὶ καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν περιέρχεται ἡ ψυχὴ ἀντικρύζουσα τὸ Ὡραῖον, ὡς κάτι ἀπό-

---

1. Ἡ ὁποία δὲν εἶναι ποτὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας καθαρὰ θεωρία· μὴ λησμονοῦμεν ὅτι διά τοὺς Σωκρατικοὺς ἡ ἀρετὴ εἶναι γνῶσις, διότι καὶ ἡ κατὰ Σωκράτη γνῶσις εἶναι ἀρετή, ἀφοῦ εἶναι ἀξιῶν γνῶσις.

2. Αὐτὴ εἶναι ἡ **ἄφθονος φιλοσοφία** ἡ μεγαλόψυχος — καὶ εἶναι τοῦτο τόσον σπάνιον εἰς τοὺς διανοούμενους! πρβλ. Φαῖδρ. 239a—ἀλλὰ καὶ πλουσία (πρβλ. σ. 177, 8).

3. ὥσπερ **οἰκέτης—ἀγαπῶν—παιδαρίου—δουλεύων—φαῦλος—σμικρολόγος.**

4. Πρβλ. καὶ Πολιτ. 515c, 516e. Ἐκεῖ ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ ἡ ἔννοια τῆς βαθμιαίας ἐξοικειώσεως 516ac, 517b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λυτον ὡς ἰδέαν. Γνῶσις βεβαίως εἶναι καὶ αὐτή, ἢ μᾶλλον θέα [1]—ἡ Διοτίμα τὸ ὀνομάζει **ἐπιστήμην** καὶ **μάθημα.** Ὅσον καὶ ἂν ὁ ἀναβαθμὸς οὗτος ἀνήκῃ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μυστικισμοῦ, ὁ Πλάτων δὲν ἐκπίπτει ποτὲ εἰς τὴν ἀβαθῆ ἐκείνην διάχυσιν αἰσθηματικότητος καὶ δραματισμῶν ἀδρανῶν, ἡ ὁποία ἀποχωρίζει ὡς διαφορετικοὺς τὸν κόσμον τοῦ Ἔρωτος ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ Λόγου[2]. Καὶ ἡ ὑψίστη αὐτὴ ἔλλαμψις θείας ἀποκαλύψεως δὲν εἶναι μόνον καρπὸς λογικῆς προπαιδείας καὶ ὄχι πήδημα εἰς τὸ ἀπόλυτον[3], ἀλλὰ καὶ καρποφορεῖ **ἀληθῆ ἀρετήν**, κάτι δηλαδὴ ποὺ εἶναι ἀθάνατον καὶ εὑρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον τῆς ἀτομικῆς συναισθηματικότητος κατάστασιν. Ἔτσι τὸ συναίσθημα τρέφει τὸ γνωστικὸν στοιχεῖον καὶ τοῦτο πάλιν γονιμοποιεῖ τὸ συναίσθημα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ πλατωνικὸς ἔρως συμπίπτει πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, εἶναι μᾶλλον μία ἐκ τῶν μορφῶν τῆς φιλοσοφίας[4].

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ γνῶσις τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ εἰς τὸν τελικὸν τοῦτον ἀναβαθμόν, δὲν εἶναι ἡ συνήθης διασκεπτικὴ γνῶσις· εἶναι διαίσθησις ἐποπτικὴ ἐπιλαμβανομένη ἀμέσως τοῦ τέλους[5] καὶ τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, εἶναι μαζὶ καὶ αἴσθημα καὶ δρᾶσις—ὁ λ ο κ λ ή ρ ο υ δηλαδὴ τῆς ψυχῆς **περιαγωγὴ** (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ ὅρον πλατωνικὸν) πρὸς τὸ ἀπόλυτον εἶναι. Ἡ ζωὴ τοῦ πνεύ-

---

1. Αὐτὸ σημαίνει μὲ τὴν πρωταρχικήν της σημασίαν ἡ λέξις **θεωρία**, ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς κάτι ὁ ρ α τ ό ν· δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονοῦμεν.

2. Ἄλλωστε γενικῶς ὁ μυστικισμὸς τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν Χριστιανῶν ἔχει πάντοτε χαρακτῆρα γνώσεως, ὄχι συναισθηματικῆς καταστάσεως.

3. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν οἱ ἀναβαθμοὶ μὲ τὴν λογικὴν ἱεραρχίαν τῆς γνωστικῆς ἀναπτύξεως.

4. Τώρα καταλαμβάνομεν καὶ τὸ νόημα τῆς περικοπῆς ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσων τὴν ἔννοιαν τοῦ μεταξὺ σταματᾷ ὁ συγγραφεὺς ἰδιαιτέρως εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς σοφίας (203e—204c). **φιλόσοφον** ἄλλωστε ὠνόμασε τὸν ἔρωτα ρητῶς ὁ Σωκράτης (203d). Πόσον βαθύτερα βλέπει τοὺς δεσμοὺς τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ **φιλοσοφεῖν** ἡ Διοτίμα ἀπ' ὅ,τι τοὺς εἶδεν ὁ Παυσανίας (184c)!

5. **Σχεδὸν ἄν τι ἅπτοιτο τοῦ τέλους** 211b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ματος εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἔκφανσιν εἶναι κάτι τὸ ἑνιαῖον καὶ ἀδιάκριτον· δὲν χωρίζεται εἰς δύο διακεκριμένας ἐνεργείας: τὴν γνῶσιν ἀφ' ἑνός, τὴν ἄδροσον καὶ ἀπαθῆ ἀκολουθίαν συλλογισμῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἔρωτα ὡς ὁρμὴν καὶ βούλησιν καὶ συγκίνησιν. Εἶναι ταυτοχρόνως Ἔρως καὶ Λόγος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐνῷ τονίζει τὸν γνωστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔρωτος — καὶ κάθε βαθυτέρα ἐξέτασις τοῦ φαινομένου τῆς ἀγάπης δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ εἰς αὐτὸ τὴν γνωστικὴν σπουδαιότητα — διαφεύγει ὅμως τὸν κίνδυνον νὰ τὸν εἰσβιάσῃ εἰς τ' ἄκαμπτα πλαίσια τῆς νοησιοκρατίας.

Ἀλλὰ τοιούτου εἴδους διαισθητικὴ γνῶσις ὁδηγεῖ εἰς ἀντίκρυσμα καὶ ἐποπτείαν τοῦ ἀντικειμένου μὲ τὸ κατάλληλον ὄργανον[1], εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς αὐτὸ (**ξυνεῖναι** 212a), ὄχι ὅμως εἰς λογικὴν αὐτοῦ σύλληψιν[2]. Τί εἶναι δυνατὸν ἄλλωστε νὰ κατηγορηθῇ τοῦ Ἀπολύτου; Διὰ τοῦτο καὶ ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ εἶναι καθαρῶς ἀρνητική: τὸ Ὡραῖον ὡς ἰδέα δὲν ὑπόκειται εἰς φθορὰν καὶ αὔξησιν, γέννησιν καὶ ἀπώλειαν, δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς κατηγορίας τοῦ χρόνου, τοῦ χώρου, τοῦ τρόπου, τῆς ἀναφορᾶς. Πρὸ παντὸς δὲν ἔχει ὡρισμένην μορφήν· κάθε μορφὴ συνδέουσα ὁπωσδήποτε πρὸς τὰ αἰσθητὰ (ὄχι μόνον σώματος μορφὴ ἢ τοπίου, ἀλλὰ καὶ μορφὴ ὡρισμένου λογοτεχνικοῦ ἔργου ἢ ὡρισμένης ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας) εἶναι περιορισμὸς τῆς ἀπολύτου ὑπάρξεώς του[3], περιορισμὸς τῆς αἰωνίας ἑνότητός του (**μονοειδὲς ἀεὶ ὄν** 211b). Εἶναι, ὅπως λέγει εἰς τὸν Φαῖδρον 247c, ἡ οὐσία ἡ χωρὶς χρῶμα (**ἀχρώματος**), χωρὶς σχῆμα (**ἀσχημάτιστος**), χωρὶς ἁπτικὰς ἰδιότητας (**ἀναφής**), ἡ προσιτὴ μόνον εἰς τῆς ψυχῆς τὴν ὅρασιν[4].

---

1. **Ὧ δεῖ** 212a· εἶναι **τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς**, πρβλ. σ. 183,8.

2. Ἠμπορεῖς νὰ εἴπῃς ὅτι τὸ εἶδες, ἀλλὰ τί εἶδες δὲν περιγράφεται, πολὺ ὀλιγώτερον εἰς τὸ χαρτί· πρβλ. 7. Ἐπιστ. 341c.

3. **Αὐτὸ καθ' αὑτὸ μεθ' αὑτοῦ ὂν** 211b· **εἰλικρινές, καθαρόν, ἄμεικτον** 211e.

4. Μὲ πόσην περιφρόνησιν ὁμιλεῖ διὰ τὰ χρώματα καὶ τὰς ἄλλας αἰσθητὰς ἰδιότητας—**τὴν ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν θνητὴν** 211e! Οἱ φιλήκοοι καὶ οἱ φιλοθεάμονες, ὅσους δηλαδὴ ὁδηγεῖ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὅταν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ προχωρήσῃ ὁ Ἔρως, δὲν εἶναι πλέον **φιλοσοφία**, ὁρμὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν σοφίαν[1] — ὁ Πλάτων ὡς γνήσιος Ἕλλην δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἀέναον καὶ αἰωνίως ἄσβεστον κίνησιν τῆς ψυχῆς· κάπου πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τὸ **τέλος**, τὸ ὁποῖον θὰ συγκλείσῃ τὴν κίνησιν αὐτὴν — εἶναι αὐτὴ ἡ σοφία. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πλέον φιλόθεος, δὲν κατέχεται μόνον ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ θείου, ἀλλὰ καὶ **θεοφιλής**[2]. Καὶ τῆς ἀθανασίας ὁ πόθος καταλήγει πλέον εἰς τὴν πλήρη ἀθανασίαν, ὅση ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὄχι εἰς τὴν μερικὴν καὶ σχετικὴν[3] — ἀφοῦ τὰ ἔργα του θὰ εἶναι ἀρετὴ μετέχουσα τοῦ ὄντος εἰς τὸν ὕψιστον δυνατὸν βαθμόν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἔρως λαμβάνει μεταφυσικὰς διαστάσεις τεραστίας[4], καὶ οἱ ἀναβαθμοὶ τοῦ ἔρωτος ἔχουν τὴν ἄμεσον αὐτῶν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς ἀναβαθμοὺς τῆς διαλεκτικῆς σκέψεως ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπὸ τῆς εἰκασίας εἰς τὴν πίστιν, ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν διάνοιαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὅπως μᾶς περιγράφεται εἰς τὸ 6. βιβλίον τῆς Πολιτείας 511d καὶ συμβολικῶς εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἄντρου. Ὅ,τι ἐδῶ εἶναι ἡ θέα τοῦ καλοῦ, εἶναι ἐκεῖ ἡ διαλεκτική, **ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν** 534e, ἕλκουσα πρὸς τὰ ἄνω τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα **ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ τινι κατορωρυγμένον** 533d. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ πλατω-

---

ψιλὴ περιέργεια καὶ ὄχι ἀληθινὴ φιλοσοφία (πρβλ. ἀνωτ. σ. 82*) **τάς τε καλὰς φωνὰς ἀσπάζονται καὶ χρόας καὶ σχήματα καὶ πάντα τὰ ἐκ τῶν τοιούτων δημιουργούμενα, αὐτοῦ δὲ τοῦ καλοῦ ἀδύνατος αὐτῶν ἡ διάνοια τὴν φύσιν ἰδεῖν τε καὶ ἀσπάσασθαι** (Πολιτ. 476b).

1. Τὴν μόνην ὀρθὴν σοφίαν· πρβλ. Πολιτ. 479e **τοὺς ἄρα πολλὰ καλὰ θεωμένους, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν μὴ ὁρῶντας μηδ' ἄλλῳ ἐπ' αὐτὸ ἄγοντι δυναμένους ἕπεσθαι. . . δοξάζειν φήσομεν ἅπαντα, γιγνώσκειν δὲ ὧν δοξάζουσιν οὐδέν.**

2. Ὥστε καὶ ὁ θεὸς ἀγαπᾷ· ὑπάρχει λοιπὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸ αἴσθημα τῆς ἐνδείας; Ἢ μήπως ἡ ἀγάπη (**φιλία**, ὄχι **ἔρως** πρβλ. **θεοφιλής**) τοῦ θεοῦ εἶναι ὄχι ἐπιθυμία, ἀλλ' ἔκχυσις ἀγαθωσύνης;

3. Νὰ ὑπαινίσσετ' ἐδῶ καὶ τὴν προσωπικὴν ἀθανασίαν;

4. Πόσον διαφορετικὰς ἀπὸ τὰς ἐπιπολαίας γενικεύσεις τοῦ Ἐρυξιμάχου!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νικὴ θεωρία περὶ ἔρωτος τοποθετεῖται εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο στάδιον ἐπὶ βάσεως διαφορετικῆς, ὅπως ἐπίστευσαν μερικοί. Βεβαίως ἡ θέα τοῦ καλοῦ λαμβάνει τώρα περισσότερον αὐθυπόστατον σημασίαν[1], παρὰ εἰς τὰ προηγούμενα στάδια, ὅπου τὸ καλὸν εἶναι μέσον καὶ δοχεῖον μᾶλλον πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ τόκου· ἔπειτα ἐδῶ παρουσιάζεται καὶ πάλιν (ὅπως εἰς τὴν ἀρχὴν 201a) ὁ ἔρως ὡς πόθος καλοῦ μᾶλλον ἢ ἀθανασίας, ἑνὸς καλοῦ μάλιστα ποὺ ἐνθυμίζει τὸ ἀγαθὸν εἰς τὴν Πολιτείαν. Ἀλλὰ τὸ καλὸν συνεταυτίσθη ἤδη μὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας (204e), καὶ ἡ ἀθανασία παραμένει τὸ ὕψιστον ἐπίτευγμα καὶ τοῦ τελικοῦ ἀναβαθμοῦ (212a), ἡ εἰκὼν δὲ τοῦ τόκου ἐπανέρχεται συχνὰ καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάπτυξιν[2].

Ἂν ὑπάρχῃ λοιπὸν κάποια φαινομενικὴ ἀντίφασις, ὀφείλεται αὔτη εἰς τὴν μετατόπισιν τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν καὶ φυσικὰ περισσότερον δυναμικὴν ἄποψιν τοῦ φαινομένου ἔρως, πρὸς τὴν μεταφυσικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν καὶ κατ' ἀνάγκην περισσότερον στατικήν. Ἀλλ' ὁ χωρισμὸς αὐτὸς ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἔρευναν, ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι καὶ ἡ δυναμικὴ ὄψις τοῦ ἔρωτος δὲν νοεῖται εἰ μὴ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ ἀντικειμενικόν του τέλος[3], καὶ ἡ στατικὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συλληφθῇ ἀπὸ τὴν ψυχήν, μὲ τὴν συνθετικήν της φύσιν, παρὰ μόνον διὰ

---

1. Ἀκόμη περισσότερον εἰς τὸν Φαῖδρον, ὅπου προέχει τὸ δογματικὸν καὶ θεολογικὸν στοιχεῖον.

2. 210ac, 210d, 212a. Εἶναι ἄλλωστε τόσον συνυφασμένη μὲ τὴν φύσιν τῆς πλατωνικῆς μεταφυσικῆς, ὥστ' ἐπανέρχεται καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν 490b μὲ τὰς ἰδίας σχεδὸν ἐκφράσεις: **οὐκ ἀμβλύνοιτο οὐδ' ἀπολήγοι τοῦ ἔρωτος** (ὁ φιλομαθής), **πρὶν αὐτοῦ ὃ ἔστιν ἑκάστου τῆς φύσεως ἅψασθαι ᾧ προσήκει ψυχῆς ἐφάπτεσθαι τοῦ τοιούτου — προσήκει δὲ ξυγγενεῖ — ᾧ πλησιάσας καὶ μιγεὶς τῷ ὄντι ὄντως, γεννήσας νοῦν καὶ ἀλήθειαν, γνοίη τε καὶ ἀληθῶς ζῴη καὶ τρέφοιτο καὶ οὕτω λήγοι ὠδῖνος, πρὶν δ' οὔ.**

3. Ὁ φιλόσοφος ὑπάρχει μόνον ὡς κάτι μεταξὺ ἀμαθείας καὶ σοφίας, καὶ φυσικὰ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν σοφίαν· διότι αὐτὴ εἶναι τὸ θετικόν, τὸ ὄν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μέσου τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς συνεχοῦς πρὸς αὐτὴν κινήσεως [1].

Καὶ τῆς Διοτίμας ὁ λόγος καταλήγει εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ὑψίστης μακαριότητος, ποὺ χαρίζει ἡ θέα τοῦ ἀπολύτου κάλλους: ἔτσι ἐπανέρχεται ὁ Σωκράτης εἰς τὸν ὑμνολογικὸν τόνον τῶν προηγουμένων ὁμιλητῶν, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ λόγος του ἐγκώμιον, ὄχι ἀνάλυσις τοῦ Ἔρωτος: Ἀλλὰ πόσον διαφορετικὴ εἶναι ἡ μακαριότης αὐτὴ συγκρινομένη πρὸς τὴν συνήθη ἐρωτικὴν εὐφροσύνην, ὅπως τὴν ἐπαναφέρει ἐπίτηδες ὁ συγγραφεὺς μὲ ὀλίγα χαρακτηριστικὰ σημεῖα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀναγνώστου, ὁ ὁποῖος κινδυνεύει ἴσως νὰ τὴν ἔχῃ λησμονήσει μαγευμένος ἀπὸ τοὺς δραματισμοὺς τῆς προφήτιδος! Διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον, ὁ Πλάτων δὲν περιγράφει κατάστασιν ἐμπειρικῶς ἐξακριβουμένην· ἀποκαλύπτει ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ἐσωτερικήν του πεῖραν, ἀπὸ τὴν προσωπικήν του εὐτυχίαν, ἀπὸ τὴν πίστιν του. Εἰς τὴν πίστιν ἀπαντᾷ κανεὶς μὲ πίστιν· καὶ ποῖος θ᾽ ἀρνηθῇ εἰς τὸν συγγραφέα, ὅτι εἶδε καὶ ἤγγισε καὶ ἔζησε τὸ Ὡραῖον εἰς τὴν ἀπόλυτόν του καθαρότητα, ὅταν ἐνώπιόν του ἔχῃ ὅσ᾽ ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν αὐτὴν ἐβλάστησαν ὡς ὁλοζώντανα καὶ ἀθάνατα ἔκγονα, ὄχι ὡς **εἴδωλα καμόντων**, τοὺς διαλόγους;

1. Μᾶλλον ἀφορμὴ παρεξηγήσεως εἶναι ὅτι δὲν διασαφεῖται ἐν ἀρχῇ ἡ ἔννοια τοῦ καλοῦ· ἔτσι λαμβάνεται ὁ ὅρος καὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἰδιότητος τῶν αἰσθητῶν καὶ πρὸς δήλωσιν τῆς ἰδέας **καλόν**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

IV

ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΣ ΕΡΩΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΑΠΗ

1. Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον προσεπάθησα διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας νὰ καθορίσω τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος. Ὁ καθορισμὸς αὐτὸς θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἀρνητικῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν οὐσιωδῶν ἐκείνων σημείων, κατὰ τὰ ὁποῖα διαφέρει ἀπὸ τὴν σημερινὴν περὶ ἔρωτος ἀντίληψιν, ἐπὶ τοῦ ψυχολογικοῦ καὶ ἠθικοῦ, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τοῦ φαινομενολογικοῦ ἐπιπέδου: ὁ πλατωνικὸς ἔρως εἶναι πάντοτ' ἔρως πρὸς ἐφήβους καὶ ὄχι πρὸς γυναῖκας, ἔχει χαρακτῆρα ἀπολύτως παιδαγωγικὸν καὶ φιλοσοφικόν, δὲν ἔχει τὴν τάσιν τῆς προϊούσης ἐξατομικεύσεως, ἀλλὰ τοὐναντίον γίνεται εἰς τὰ ἀνώτερά του στάδια προσήλωσις μυστικοπαθὴς πρὸς τὸ ἀπρόσωπον καὶ ἄνευ μορφῆς κάλλος κλπ. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις αὐτὴ θὰ ηὔξανε πολὺ τὴν ἔκτασιν τῆς ἤδη μακρᾶς εἰσαγωγῆς. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶ εἰς σύντομον σύγκρισιν καὶ ἀντιπαράθεσιν ἁπλῆν πρὸς ἕνα μόνον συγγενὲς φαινόμενον, τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην, ὥστε ν' ἀποσαφηνισθῇ ἀκριβέστερον ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος ὡς μεταφυσικῆς καὶ θεολογικῆς ἀρχῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ἄλλωστε — καὶ ἀσφαλῶς ὄχι σύμπτωσις—ὅτι τὰ δύο σημαντικώτερα συστήματα μεταφυσικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς δύο πόλους τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὁ Πλατωνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός, ἀποκορυφοῦνται καὶ τὰ δύο εἰς τὸν ὕμνον καὶ τὴν μεταφυσικὴν τῆς ἀγάπης[1]. Ἡ σύγκρισις ἄρα τῶν δύο τούτων θεωριῶν

1. Οὔτε ἠμπορῶ νὰ θεωρήσω ὡς σύμπτωσιν ἁπλῆν, ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς εἰς ἕνα συμπόσιον (τὸν μυστικὸν δεῖπνον) κατ' ἀρχὰς καὶ ὕστερα εἰς τὴν ὁμιλίαν περὶ ἀγάπης εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆ (Ἰωάνν. 13,31—17,26) ἀποκαλύπτει τὸ βαθύτερον μυστήριον τῆς διδασκαλίας του, τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας, εἰς τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται ὑπερφυσικῶς ἡ ἕνωσις τοῦ θνητοῦ πρὸς τὴν θείαν οὐσίαν. Ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ τὸν περιμένει ὁ Γολγοθᾶς· καὶ ὁ Πλάτων μαζὶ μὲ τὸ Συμπόσιον γράφει τὸν Φαίδωνα!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέσον πρὸς κατανόησιν αὐτῆς ταύτης τῆς βαθυτέρας φύσεως τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου[1].

Ἐννοεῖται, ἡ σύγκρισις δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταδειχθῇ ἀπόλυτος ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιλήψεων, πολὺ ὀλιγώτερον νὰ μετρηθῇ ἡ ἀξία τῆς μιᾶς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἄλλην[2]· μήτε ἀφ' ἑτέρου νὰ συγχυθοῦν αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ Πλατωνισμοῦ, ποὺ εἶναι φιλοσοφία καὶ ζωή, καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ εἶναι θρησκεία καὶ ζωή.

---

1. Τὸ πρόβλημα ἔθεσαν ἤδη οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι συστηματικὴν προσπάθειαν κατέβαλλον νὰ περισώσουν διὰ τὸν Χριστιανισμὸν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα στοιχεῖα πλατωνικὰ—παρὰ τὰς διαμαρτυρίας ἀκραιφνῶν Πλατωνικῶν, ὅπως ὁ Κέλσος. Ἤδη εἰς τὴν συγκινητικὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν μελλοθάνατος γράφει πρὸς τοὺς Ρωμαίους ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος, ἀπαντᾷ § 7 ἡ λέξις **ἔρως**, ὄχι ὅμως ὡς συνώνυμον τῆς **ἀγάπης: Ζῶν γράφω ὑμῖν ἐρῶν τοῦ ἀποθανεῖν· ὁ ἐμὸς ἔρως** (δηλ. ὁ ἔρως τοῦ κόσμου, ἢ ὁ ἔρως πρὸς ἐμαυτὸν) **ἐσταύρωται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλόϋλον**· Ἀλλ' ὁ Ὠριγένης ὄχι μόνον ἐδῶ ταυτίζει τὸ **ἔρως** πρὸς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ διασῳζομένου εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Ρουφίνου ὑπομνήματός του εἰς τὸ Ἆσμα Ἀσμάτων (τοῦ ὁποίου ἐνωρὶς ἤρχισε νὰ ἑρμηνεύεται ἀλληγορικῶς ὁ ἐρωτισμὸς) θέτει τὸ ἐρώτημα, ἂν δυνάμεθα ἀντὶ τοῦ **ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ** (Ἐπιστ. Ἰωάνν. Α'. 4,8) νὰ γράψωμεν **ὁ Θεὸς ἔρως ἐστί**, καὶ ἀπαντᾷ καταφατικῶς, ἀφοῦ πρόκειται περὶ διαφορᾶς λέξεων. Ἐπικαλεῖται πρὸς τοῦτο δύο χωρία τῆς Π. Διαθήκης ὅπου γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἔρωτος τῆς σοφίας (Παρ. 4,6 καὶ Σοφ. Σολ. 8,2 **ταύτην ἐφίλησα καὶ ἐξεζήτησα ἐκ νεότητός μου καὶ ἐζήτησα νύμφην ἀγαγέσθαι ἐμαυτῷ καὶ ἐραστὴς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς**)· λησμονεῖ ὅμως, ὅτι τοῦτο οὔτε ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως, ὅπως θὰ ἴδωμεν, οὔτε ἀπὸ πλατωνικῆς (ἀφοῦ διαρρήδην ὁ Πλάτων τονίζει ὅτι ὁ Ἔρως δὲν εἶναι θεὸς) εἶναι ὀρθόν. Ὅτι ὁ κατὰ τὰ 3)4 νεοπλατωνικὸς συγγραφεὺς τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου συγγραμμάτων ταυτίζει τὰς δύο ἐννοίας, δὲν πρέπει νὰ μᾶς **ἐκπλήττῃ**· εἰς τὸ Περὶ **θείων ὀνομάτων** ἀφιερώνει πρὸς τοῦτο ειδικὸν κεφάλαιον 4,11-18 (Migne PG. 3,709) καὶ τονίζει ρητῶς: **ὥστε τοῦτο δὴ τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα μὴ φοβηθῶμεν, μηδέ τις ἡμᾶς θορυβείτω λόγος περὶ τούτου δεδιττόμενος**. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι, ὅτι καὶ εἰς τοὺς μύθους τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῆς Διοτίμας εὑρέθησαν ἀλληγορικῶς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διδάγματα· πρβλ. ἀνωτ. σ. 124* καὶ 199*,1.

2. Προσπάθεια ματαία καὶ παιδαριώδης· τὰ μεγάλα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δημιουργήματα δὲν μετροῦνται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δὲν πρόκειται νὰ δικαιωθῇ ὁ Πλάτων διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ καὶ τἀνάπαλιν[1], μήτε ν' ἀποδειχθῇ ὁ Πλάτων ἕνας πρόδρομος τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἢ ὁ Χριστιανισμός, ὅπως τὸν ἐχαρακτήρισεν ὁ Nietzsche, Πλατωνισμὸς εἰς χρῆσιν τοῦ λαοῦ. Τοὐναντίον θὰ ἐνδιατρίψωμεν περισσότερον εἰς τὰς διαφοράς, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν διαφορετικὴν ἀπόχρωσιν τῶν κοινῶν στοιχείων, ὥστε ἡ σύγκρισις νὰ εἶναι καὶ διὰ τὰ δύο γόνιμος. Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἰδανικότητος, ἡ θρησκευτικὴ πίστις ὅτι ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ εἶναι νίκη κατὰ τοῦ θανάτου[2], καὶ παράγοντα τελειοποιήσεως αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀποτελεῖ τὸν μεσάζοντα μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ θνητοῦ[3], ὁ στενὸς δεσμὸς τῆς ἀγάπης πρὸς ἀνωτέρας, ἀσυλλήπτους εἰς τὴν κοινὴν λογικὴν γνωστικὰς δυνάμεις — ἕνα πλῆθος σημείων ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν δύο θεωριῶν ἐξασφαλίζουν τὴν δυνατότητα τῆς συγκρίσεως[4].

---

1. Οὔτε ὁ Πλατωνισμὸς οὔτε ὁ Χριστιανισμὸς χρειάζονται οἱανδήποτε δικαίωσιν.

2. Τοῦ θανάτου τῆς ψυχῆς φυσικά, εἴτε ὡς ἐπιβίωσις ἀγαθῆς μνήμης καὶ τῶν προϊόντων τοῦ πνεύματος (Πλατωνισμός), εἴτε ὡς ἀθανασία τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς σαρκός· ὡς ἠθικὴ τοῦ ἐγὼ ἀπολύτρωσις ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τῆς ὁποίας ὀψώνια εἶναι ὁ θάνατος (Χριστιανισμός).

3. Ἡ κατάβασις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς Ἀγάπης ἐξυψώνει καὶ ἀθανατίζει τὴν θνητήν μας φύσιν—καὶ ἀντιθέτως ἡ ἀνάτασις τῆς ψυχῆς εἰς τὸν Ἔρωτα ἐξασφαλίζει τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· ὁ ἄνθρωπος γίνεται **θεοφιλὴς** 212a.

4. Ἡ χριστιανικὴ θεωρία τῆς ἀγάπης εὑρίσκεται κατεσπαρμένη ὑπὸ μορφὴν παραινετικὴν ἢ πρακτικὴν εἰς τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια, ἰδίως εἰς τὰς παραβολὰς τοῦ Ἰησοῦ (π. χ. τοῦ ἀσώτου, τοῦ Σαμαρείτου κλπ.). Θεωρητικώτερον διατυπώνεται εἰς πολλὰ μέρη τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, καὶ κατόπιν εἰς τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου εὐαγγέλιον καὶ τὰς καθολικὰς ἐπιστολάς. Κατόπιν ἀνεπτύχθη φιλοσοφικῶς ἀπὸ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως τὸν Αὐγουστῖνον, καὶ ἀπὸ ἄλλους μυστικοπαθεῖς τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων (Dante, Fénelon, St. François de Sales, Pascal κλπ.). Περίφημος εἶναι ὁ ὕμνος τῆς ἀγάπης τοῦ Παύλου (Α΄ Κορινθ. 13, 1—8), τὸν ὁποῖον παραθέτω, διὰ νὰ τὸν ἔχῃ πρόχειρον ὁ ἀναγνώστης: **«Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον· καὶ ἐὰν ἔχω προ-**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

2. Ἀρχίζω ἀπὸ μίαν διαφοράν, ἡ ὁποία προσπίπτει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἀντίληψιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν θὰ ἔπρεπε ν' ἀποδώσωμεν θεμελιώδη σημασίαν, κατὰ τὴν γνώμην μου. Ἡ Ἀγάπη[1] δὲν ἔχει οἱανδήποτε σχέσιν πρὸς τὰς αἰσθήσεις γενικῶς καὶ εἰδικώτερον πρὸς τὸ αἰσθητὸν κάλλος, ἐνῷ διὰ τὸν Πλάτωνα τὸ αἰσθητὸν κάλλος, ὅσον καὶ ἂν τὸ διακρίνῃ ἀπολύτως ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος, ἀποτελεῖ τὴν κατωτάτην, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιότατην βαθμίδα εἰς τὴν ἀνάβασιν πρὸς τὸ ἰδεῶδες. Ἡ Ἀγάπη δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὴν βάσιν της κατ' αὐτοῦ· τὸ ἀγνοεῖ ἁπλῶς καὶ ἐπιβάλλει νὰ τὸ ἀγνοήσωμεν, πᾶσαν δὲ προσήλωσιν εἰς τὸ σωματικὸν κάλλος ἢ εἰς τὰς αἰσθητικὰς ἀξίας, θεωρεῖ βεβήλωσιν καὶ παραστράτημα, παγίδα τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ, ἡ ὁποία μᾶς ἀπομακρύνει, δὲν μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν οὐρανίαν μας πατρίδα. Συγγενὴς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ διαφορά, ὅτι ἐνῷ ὁ Ἔρως σχετίζεται ὁπωσδήποτε — καὶ ὄχι κατ' ἁπλῆν μεταφορὰν — μὲ τὸ γενετήσιον ἔνστικτον εἰς τὸ ἔργον του ὡς τόκος ψυχῆς, εἶναι ἄρα μορφὴ τοῦ ἐρωτισμοῦ, εἰς τὴν Ἀγάπην τὸ στοιχεῖον αὐτὸ λείπει τελείως[2].

Ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὐτὴ δὲν εἶναι θεμελιώδης, ὅπως εἴπαμεν. Διότι καὶ εἰς τὸν Ἔρωτα τὸ αἰσθητικὸν

φητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάναι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται. ἡ ἀγάπη, οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει».

1. Μὲ κεφαλαῖον θὰ γράφω Ἀγάπη, ὅταν θέλω νὰ δηλώσω τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην, θὰ μικρογραφῶ δὲ τὴν λέξιν ἀγάπη, ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ γενικῶς τὸ συμπαθητικὸν συναίσθημα, ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζαν **φιλίαν**. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν λέξιν **ἔρως**.

2. Ἀγνοεῖ μάλιστα καὶ τὴν διάκρισιν τῶν φύλων ἡ Ἀγάπη, διότι εἶναι ψυχικὸν φαινόμενον, καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει φῦλον· ἐνῷ διὰ τὸν Ἔρωτα ἔχει σημασίαν, ἂν τὸ ἐρώμενον εἶναι νέος ἢ γυναῖκα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στοιχεῖον κατά τὰς ἀνωτάτας βαθμίδας ἐξανεμίζεται βαθμηδὸν εἰς καθαρῶς μεταφυσικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀνάτασιν πρὸς τὸ ἰδεῶδες, τὸ ἀπρόσωπον καὶ ἄμορφον, καὶ ἡ Ἀγάπη, ἂν ὄχι εἰς τὴν γένεσίν της [1], τοὐλάχιστον εἰς τὴν κατόπιν της ἐξέλιξιν συνεδέθη στενῶς πρὸς τὸν ἐρωτισμόν, καὶ τὴν μορφὴν αὐτοῦ, ὄχι μόνον εἰκονικῶς, προσέλαβεν. Ἡ καθιέρωσις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐρωτικῆς συλλογῆς τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων, αἱ παρομοιώσεις τοῦ Χριστοῦ πρὸς νυμφίον [2], ἡ αἰσθηματικὴ λατρεία τῆς Παναγίας, αἱ περιπαθεῖς ἐκδηλώσεις μυστικοπαθοῦς θρησκευτικότητος εἰς ἁγίας γυναῖκας, ὅπως π. χ. τὴν ἁγ. Αἰκατερῖναν τῆς Σιένας. τὴν ἁγ. Θηρεσίαν, καὶ ἄνδρας, ὅπως ὁ ἅγ. Φραγκίσκος ὁ ἐξ Ἀσσίζης, ὁ Bonaventura, ἔχουν χαρακτῆρα αὐτόχρημα ἐρωτικόν, καὶ πολλάκις συνειδητῶς ἐρωτικόν [3]. Εἰς τοῦτο ὁδηγεῖ κυρίως μὲν ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ὁποία τείνει κάθε ζωηρὸν συμπαθητικὸν συναίσθημα νὰ συνδέῃ ἢ καὶ ν' ἀνάγῃ εἰς τὸ συμπαθητικὸν ἐκεῖνο συναίσθημα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ μεγαλύτερον μεταφυσικὸν βάθος, τὸν ἔρωτα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Πλατωνισμοῦ συνετέλεσεν εἰς τοῦτο πολύ, καὶ ἐμμέσως διὰ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως τοῦ Αὐγουστίνου, καὶ ἀμέσως ἀφ' ὅτου ὁ Marsiglo Ficino (1433—1499) διεσκεύασε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς

1. Ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ ψυχαναλυτικοί, οἱ ὁποῖοι τὸ σύνολον τῆς θρησκευτικότητος καὶ τῆς φιλοσοφικῆς διαθέσεως ἀνάγουν εἰς ἐρωτικὴν ρίζαν.

2. Πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ ἁγ. Αἰκατερῖνα π. χ. καὶ μὲ δακτυλίδι συνεδέθη.

3. Καὶ ἀντιθέτως καθαρῶς ἐρωτικὰ αἰσθήματα προσλαμβάνουν χαρακτῆρα θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα (παράδειγμα γνωστότατον ἡ Βεατρίκη τοῦ Dante, τῆς ὁποίας φθάνουν μερικοὶ καὶ τὴν ὕπαρξιν ν' ἀρνοῦνται) καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἰδίως εἰς τὰ τέλη τοῦ 18. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19. αἰῶνος. Ὁ Schleiermacher, ἕνας ἀπὸ τοὺς χαρακτηριστικωτέρους ἀντιπροσώπους τῆς νεωτέρας διανοήσεως, ἀναπτύσσει τὸ πρᾶγμα καὶ θεωρητικῶς εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του **Περὶ τῆς θρησκείας (1799)**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τήν μεταφυσικὴν τῆς ἐποχῆς του φραστικὴν τὸ πλατωνικὸν Συμπόσιον[1].

3. Ἀλλ' αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς Ἀγάπης εὑρίσκονται πολὺ βαθύτερα, εἰς τὴν ἰδιοσυστασίαν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, καὶ ἐκδηλώνονται ἤδη μὲ τὴν χρῆσιν διαφορετικῶν λέξεων: **ἔρως—ἀγάπη.**

Παρετηρήθη ἤδη—καὶ ἐπεκρίθη διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους[2]—ὅτι τὸ φαινόμενον ἔρως περιορίζει ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ὡραῖον, ποὺ στερεῖται ἢ κινδυνεύει νὰ στερηθῇ, ὅτι ἄρα ἀγνοεῖ τὸ μακάριον αἴσθημα τῆς κατοχῆς τοῦ ποθουμένου, τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ἡμεῖς ὡς ὑψηλὴν μορφὴν τοῦ ἔρωτος. Ἡ κατάκρισις αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ νεωτέρα γλῶσσα (ὄχι μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν) ἐκφράζει μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν ὅ,τι ὁ ἀρχαῖος διέκρινε μεταξὺ τοῦ **ἐρᾶν** καὶ τοῦ **ἀγαπᾶν. Ἀγαπῶ**[3] ἐσήμαινεν ὄχι ὅ,τι **καὶ ἐρῶ,** ἀλλὰ μένω ἱκανοποιημένος (εὐχαριστημένος), ἀρέσκομαι, εἶμ' εὐτυχὴς μὲ κάτι ποὺ ἔχω ἢ ἐλπίζω θετικὰ ν' ἀποκτήσω· ἐνῷ εἰς τὸ **ἐρῶ** ὑπάρχει πάντοτε ἡ δήλωσις τῆς ἐνδείας καὶ τῆς ὁρμῆς πρὸς ὅ,τι λείπει. Τὸ ἕνα ἐκφράζει ἕνα στατικὸν φαινόμενον τοῦ ψυχικοῦ βίου, τὸ ἄλλο ἕνα δυναμικόν, κάποιαν κίνησιν[4]. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν

---

1. Συνειδητὴν τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν τοῦ πλατωνικοῦ πνεύματος εὑρίσκομεν εἰς τοὺς δύο μεγάλους μεταφυσικοὺς τῆς Ἀγάπης τῶν νεωτέρων χρόνων, εἰς τὸ βιβλίον Traité de l'amour de Dieu τοῦ ἁγίου ἐπισκόπου François de Sales, ὅπου ρητῶς λέγεται ὅτι ὁ ἔρως δὲν εἶναι παγὶς τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ βρόχος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς μᾶς σύρει πλησίον του, καὶ εἰς τὸ ὀλιγώτερον γνωστόν, ἀλλ' ὄχι ὀλιγώτερον ὡραῖον βιβλίον De l'amour pur τοῦ Fénelon.

2. Ὁ Φριδερῖκος Schlegel π. χ. παρατηρεῖ ἀπαντῶν εἰς τὸν Πλάτωνα: «ἔρως δὲν εἶναι μόνον ὁ σιγαλὸς πόθος πρὸς τὸ ἄπειρον· εἶναι καὶ ἡ ἁγία ἀπόλαυσις ἑνὸς ὡραίου παρόντος».

3. Ἡ λέξις **ἀγάπη** εἶναι δημωδεστέρα καὶ ἀπαντᾷ κατόπιν.

4. Ὅταν ὁ Εὐριπίδης λέγῃ εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν τραγῳδίαν **Ἐρεχθεὺς** fr. 360 **ἐρᾶτε μητρός, παῖδες,** δὲν θέλει νὰ εἰπῇ: **ν' ἀγαπᾶτε τὴν μητέρα σας, παιδιά μου**—αὐτὸ δὲν θὰ εἶχε νόημα, οὔτε θὰ τὸ μετέφραζεν ὁ ἀρχαῖος **φιλεῖτε, παῖδες, μητέρα**—ἀλλὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁποῖον τὰ αἰσθήματα τοῦ ἐρωμένου ἀπέναντι τοῦ ἐραστοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς **ἔρως**· ἐφ' ὅσον δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἁπλοῦ **χαρίζεσθαι,** ᾐσθάνετο **φιλίαν** μόνον πρὸς αὐτόν, δηλαδὴ συμπάθειαν **(ἀγάπην** δηλαδή, ἀφοῦ θὰ τὸν ἱκανοποιοῦσεν ἡ σχέσις: **(ἀγαπᾷ ἐρώμενος),** ἀλλ' ὄχι **ἔρωτα,** ἀφοῦ δὲν ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ἐπιθυμεῖται. Ἔρωτα θὰ ἠμποροῦσε νὰ αἰσθανθῇ πρὸς τὴν σοφίαν π. χ. ἢ τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἐραστοῦ του, καὶ τότε θὰ ἐγίνετο καὶ αὐτὸς **ἐραστὴς** (=θαυμαστής). Ἔτσι θὰ ἦτον ὁ καθένας ἀπὸ τὸ ζεῦγος μαζὶ ἐραστὴς καὶ ἐρώμενος. Ἀλλ' ἀμοιβαιότης ἔρωτος δὲν θὰ ὑπῆρχεν, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ συνηντῶντο εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον: τοῦ ἑνὸς θὰ ἦτο μονομερὴς ἔρως κάλλους, τοῦ ἄλλου ἔρως σοφίας· ἑπομένως εἰς ἕνα ἕκαστον ἀπὸ τὰ σημεῖα συναντήσεως ὁ ἕνας θὰ εἶχε τὸν ρόλον τὸν παθητικὸν[1] τοῦ **ἀγαπῶντος,** τοῦ ἀρεσκομένου ἁπλῶς εἰς τὴν κατάστασιν[2].

Τὸν ἑτερομερῆ αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔρωτος ἀντελήφθη ἤδη ὁ Πλάτων, ἀκόμη καὶ τὰ μειονεκτήματά του, ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Συμποσίου, εἰς τὸν ἐραστὴν κυρίως ἢ καὶ ἀποκλειστικῶς παρέχεται ἡ δυνατότης τῆς ἀνυψώσεως. Διὰ τοῦτο ἐπανερχόμενος εἰς τὸν Φαῖδρον εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ἔρωτος, ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ, χρησιμοποιῶν τὴν θεωρίαν τῶν ἀπορροῶν, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἐρώμενον πρόσωπον ἀναπτύσσεται συγγενὲς πρὸς τὸν ἔρωτα αἴσθημα, τὸ ὁποῖον τὸν συνδέει πρὸς τὸν ἐραστήν, ὁ **ἀντέρως.** Ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία αὐτή, ὅσον καὶ ἂν στηρίζεται εἰς ὀρθοτάτην ψυχολογικὴν παρατήρησιν τῶν ἐξ ἀν-

τοὺς συνιστᾷ νὰ θεωροῦν τὴν μητέρα των ὡς κάτι ἰδανικόν, τοῦ ὁποίου νὰ ποθοῦν πάντοτε τὴν ἀπόκτησιν· καταντᾷ νὰ σημαίνῃ: γίνετε θαυμασταί, **λάτρεις, παιδιά, τῆς μητέρας σας.**

1. Καὶ δὲν εἶναι σύμπτωσις ὅτι ὁ ἔρως εἶναι ἀρσενικοῦ, ἡ ἀγάπη θηλυκοῦ γένους.

2. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰς σχέσεις πρὸς τὴν γυναῖκα: Πρὸς τὸν ἄνδρα ἡ γυναῖκα χαρίζει **φιλίαν**—τὴν εὔνοιάν της, θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς. Καὶ ὅταν οἱ ὅροι ἀντιστρέφωνται καὶ ἔχωμεν ἐνεργὸν ἐκδήλωσιν ἀγάπης ἐκ μέρους τῆς γυναικός, ὅπως εἰς τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλκήστιδος, τότε ὁ ἔρως εὑρίσκεται εἰς τὴν πλευρὰν τῆς γυναικός, ἀλλ' ὄχι ἀμοιβαίως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τανακλάσεως συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα πράγματι παίζουν μεγάλον ρόλον εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἔρωτος, ἀποδεικνύει, πόσον ριζωμένη εἰς τὴν ἀντίληψιν ἑνὸς ἀρχαίου ἦτον ἡ ἐνεργητικὴ καὶ ἑτερομερὴς σημασία τοῦ ἔρωτος. Διότι κάθε ἀμοιβαιότης προϋποθέτει τὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσωπικότητος ὡς ἀξίας, καὶ αὐτὸ εἶναι πρᾶξις ἐλευθέρας βουλήσεως, δὲν ἀποδεικνύεται λογικῶς. Ὁ Ἔρως ὅμως στρέφεται εἰς τὴν ὑψίστην του ἐκδήλωσιν κυρίως πρὸς τὸ πρᾶγμα, ὄχι πρὸς τὸ πρόσωπον[1] — καὶ εἶναι τοῦτο μία θεμελιώδης διάκρισις αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ἀγάπην.

4. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μεταφυσικάς των βάσεις ἀντιτίθενται ζωηρῶς ὁ Ἔρως καὶ ἡ Ἀγάπη. Τοῦ Ἔρωτος ἡ μεταφυσικὴ προϋπόθεσις εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν ἰδεῶν, εἰς τὰς ὁποίας πραγματοποιεῖται εἰς τόν τελειότερον βαθμὸν τὸ ὂν καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν αὐτουσίας τὰς ἀξίας εἰς τὴν καθαρωτέραν των μορφήν, τὴν μὴ ἐπιδεκτικὴν αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως. Τὰς ἰδέας ταύτας δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν διὰ μέσου τῶν αἰσθητῶν, τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς τὸ εἶναι καὶ μετέχουν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τῆς ἀξίας χάρις εἰς τὰς ἰδέας. Εἰς τὴν ἐνατένισιν αὐτὴν δὲν φθάνει κανεὶς πλέον διὰ τῆς νοήσεως καὶ μόνης, ἀλλὰ δι' ἐνορατικῆς τινος δυνάμεως τῆς ψυχῆς — αὐτῆς τὴν ὁποίαν ὀνομάζει ὁ Πλάτων ἔρωτα[2].

Ἐντεῦθεν ὁ Ἔρως ἔχει τὸν χαρακτῆρα κινήσεως

---

1. Ἀρχίζει βεβαίως ἀπὸ τὴν προσήλωσιν εἰς ἕνα πρόσωπον (οἱ νέοι τὰς ἀξίας βλέπουν πάντοτ' ἐνσαρκωμένας εἰς πρόσωπα), ἀλλὰ ταχέως, ἐφ' ὅσον εἶν' ἐπιδεκτικὸς ἐξελίξεως, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια ἑνὸς προσώπου, γίνεται ἔρως πρὸς ὅλα γενικῶς τὰ ὡραῖα πρόσωπα καὶ τέλος καταντᾷ ἔρως πρὸς τὸ Ὡραῖον, τὸ χωρὶς μορφὴν καὶ χωρὶς ἀτομικότητα.

2. Ἡ ἕλξις αὕτη εἶναι τόσον ζωηρά, ὥστε λαμβάνεται παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πλατωνίζει, ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τοῦ σύμπαντος. Ὁ Θεός, ἀκίνητος αὐτός, (ἀφοῦ κάθε κίνησις εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν τελείαν αὐτοῦ εὐδαιμονίαν· θὰ προϋπέθετεν ἄρα ἔνδειαν) κινεῖ τὸν κόσμον ὡς ἐρώμενον (Μεταφ. 1072b3). Ὁμοίως καὶ ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ, ἀμετάβλητος αὐτὴ καὶ ἠρεμοῦσα, ἕλκει πρὸς ἑαυτὴν ὡς ἐρώμενον τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ἐνδείας τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ἡ ψυχή.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀτελείας καὶ τῆς κατωτερότητός μας. Διαφέρει βεβαίως ἀπὸ τὴν συνήθη κατωτερότητα, καθ' ὅτι περιέχει ταυτοχρόνως καὶ τὴν ὁρμὴν νὰ ἐξέλθῃ ὁ ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς, καὶ κατὰ τοῦτο ἔχει ἀξίαν δυναμικήν· ἡ ἀληθινὴ ὅμως ἀξία κεῖται ὡς πραγματικότης εἰς τὸ ἐρώμενον.

5. Τοὐναντίον ἡ προϋπόθεσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ Ἀγάπη ἀνάγετ' ἐπίσης εἰς ἕνα ἐξώκοσμον ὄν, τὸν Θεόν, δημιουργεῖται ὅμως ὄχι ἀπὸ τὴν ἠρεμοῦσαν του ὕπαρξιν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐνεργόν του ἀγάπην. Διότι τὸ πρωταρχικὸν δὲν εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀντιθέτως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον[1]. Αὐτὴ χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον — καὶ τί δὲν χαρίζει; τὴν ὕπαρξιν[2] καὶ πᾶν ἀγαθόν, καὶ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ[3], νὰ φθάσῃ μάλιστα μέχρι τῆς ἐσχάτης ταπεινώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως[4].

Ἡ ἀγάπη αὐτὴ δὲν στρέφεται πρὸς ὡρισμένην ἀξίαν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ — τί θὰ εἶχε τὸ ἀπειροτέλειον τοῦτο ὂν νὰ ζηλεύσῃ ἢ νὰ ἐρασθῇ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιθυμήσῃ κάτι, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μὴ χαρίζῃ ὁ ἴδιος; Στρέφεται πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, κάθε ἀνθρώπου, καὶ τοῦ περισσότερον ἁμαρτωλοῦ καί ἀναξίου—μήπως ὅλοι δὲν εἴμεθ' ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ μόνου Ἀγαθοῦ; —στρέφεται πρὸς τὸ ἐγὼ ὅλων μας, εἰς τὴν ἐξουθένωσιν καὶ τὴν μηδαμινότητά του, εἰς τὴν γυμνότητα καὶ τὴν ἐγκατάλειψίν του. Εἶναι ἀγάπη, ἡ ὁποία δὲν ἔχει κανένα λόγον[5], τὴν ὁποίαν δὲν ἀξί-

1. Ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν τὸν θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς (Ἐπιστολ. Ἰωάνν. Α 4, 10).

2. Χάριτι θεοῦ εἰμι ὅ εἰμι (Ι. Κορ. Α' 15, 10).

3. Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ, (Ἐπιστ. Ἰωάνν, Α, 4, 9).

4. Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ (Φιλιππ. 2.8).

5. Τί λόγον θὰ εἶχεν ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀγαπᾷ ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδίαν του τὴν ἀγάπην; Ἂν ὁ Σατανᾶς ἔθετεν εἰς τὸν Θεὸν τὸ ἐρώτημα, διατὶ ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἤξευρε ν' ἀπαντήσῃ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ζομεν, ἀποτελεῖ ὅμως τόσον θεμελιώδη ἰδιότητα τῆς θείας ὑπάρξεως, ὥστε νὰ συλλαμβάνωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν μόνον εἰς τὴν ἀγάπην, καὶ ποτὲ χωρὶς αὐτήν[1]: **ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστί, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ μένει ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει.**

6. Τὸ δεύτερον βῆμα εἶναι ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀγάπης αὐτῆς τοῦ Θεοῦ. Συντελεῖται τοῦτο ὄχι διά τῆς νοήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως. Μὲ τὸν νοῦν του ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶν' εἰς θέσιν νὰ φθάσῃ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ νοῦς του ἔχει διαφθαρῆ ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα τόσον, ὥστε νὰ θεωρῇ ὅτι ἡ κρίσις του εἶναι φῶς, καὶ φῶς αὔταρκες διὰ τὰ διαβήματά του. Ἔπειτα λογικῶς ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποδεικνύεται, οὔτε χρειάζεται διὰ τὸν πιστεύοντ' ἀποδείξεις[2]. Πολὺ περισσότερον ἀσυμβίβαστος πρὸς κάθε λογικὴν ἀπόδειξιν[3] εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ—καὶ πρέπει νὰ εἶναι[4]. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἀπείρου καὶ Ἀκηράτου—καὶ ἡ ἐνέργειά του εἶναι κυρίως ἀγάπη—νὰ τεθῇ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν συναίνεσιν τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἁμαρτωλοῦ;[5]

---

1. Ἀκόμη καὶ τὴν κόλασιν χαρακτηρίζει ὁ Dante ὡς ἔργον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

2. Τὸ ὅτι οἱ κατόπιν ἐζήτησαν λογικὰς ἀποδείξεις, ἔχει πρακτικήν, ὄχι δογματικὴν σημασίαν, καὶ ἀποδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τὸν Χριστιανισμόν. Διὰ τὸν γνήσιον Χριστιανὸν ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Χριστοῦ.

3. Νὰ παραδεχθῇς πὼς ὑπάρχει Θεός, εἶναι εὔκολον· ν' ἀναγνωρίσῃς ὅμως πὼς εἶναι πανάγαθος, ἐνῷ βλέπεις καὶ πονεῖς διὰ τὸ κακὸν ἐν τῷ κόσμῳ, αὐτὸ εἶναι δύσκολον.

4. Διὰ τὸν Πλάτωνα ἡ γνῶσις δὲν ἐξαρκεῖ βεβαίως εἰς σύλληψιν τοῦ ἀπολύτου, προπαρασκευάζει ὅμως εἰς αὐτήν, καὶ ὁ ἔρως συνεχίζει ἁπλῶς τὴν νόησιν. Διὰ τὸν Παῦλον (Κορινθ. Α΄. 13,8) ἡ γνῶσις εἶναι περιττή, ἀφοῦ ἡ ἀγάπη αἴρει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν σοφίαν τῶν ἀνθρώπων, ὁ δ' ἐσταυρωμένος Θεός, ἡ ὑψίστη ἐκδήλωσις τῆς θείας ἀγάπης, εἶναι διὰ τοὺς Ἕλληνας μωρία.

5. Μόνον κοντόφθαλμος ἐμπειρισμὸς ἠδύνατο νὰ κηρύξῃ κριτήριον τῆς ἀληθείας ὅ,τι εἶναι προσιτὸν εἰς ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν ἢ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν ἀδράνειαν· διότι τὴν ἀδράνειαν κηρύσσει τὸ δόγμα, ὅτι ἀληθὲς εἶναι ὅ,τι εἶναι ἀμέσως φανερὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἡ ἀλήθεια

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἄλλωστε καὶ δὲν θὰ εἶχε κἂν ἠθικὴν ἀξίαν ἡ πίστις εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἂν ἐστηρίζετο εἰς λογικὰς ἀποδείξεις. Ὅτι 2+2=4 δὲν εἶναι πίστις, οὔτε ἀξίαν ἔχει ὅτι τὸ ἀναγνωρίζεις· ὀφείλεις νὰ τὸ κάμῃς, ἂν θέλῃς νὰ θεωρῆσαι ὑγιὴς τὰς φρένας ἄνθρωπος. Τὸ νὰ πιστεύῃς ὅμως, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον καὶ κατέβη νὰ τὸν σώσῃ, ἐνῷ βλέπεις τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν γύρω σου, αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρας σου συγκαταθέσεως, τῆς ὑπευθύνου σου ἐπιλογῆς μεταξὺ πολλαπλῶν δυνατοτήτων—εἶν' ἑπομένως ἠθικὴ πρᾶξις[1]. Διότι ἀποδεχόμενος τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ μετὰ χαρᾶς, ἐπιβάλλεις εἰς τὸν ἑαυτόν σου τὴν μεγίστην ταπείνωσιν καὶ προσβολήν: ἀναγνωρίζεις τὴν μηδαμινότητα, τήν ἀνίατον διαφθορὰν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως[2]. Ἄλλωστε, ἂν ἡ καλλιέργεια τῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἦτον ἀρκετὴ πρὸς σωτηρίαν, τότε πρὸς τί ἡ θυσία τοῦ Ἰησοῦ; Πρέπει νὰ ἔφθασεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ τελευταῖον καὶ κατώτατον βάραθρον τοῦ χαμοῦ, διὰ νά χρειάζεται τόση θυσία, ἡ καταδίκη τοῦ ἀναμαρτήτου, ἡ θανάτωσις τοῦ ἀθανάτου—καὶ τί θανάτωσις! Εἶναι τόσον δύσκολον νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὥστε καὶ δι' αὐτὸ χρειάζεται τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν[3]. Ἔτσι ὄχι μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, εἶναι τοῦ Θεοῦ δωρεά, εἶναι καρπὸς τοῦ πνεύματος (Γαλ. 5,22). Πίστις καὶ ἀγάπη δὲν εἶναι δύο διαφορετικαὶ ἀρεταί· εἶναι ἀπόψεις διαφορετικαὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας

ὅμως ἀπετέλεσε πάντοτε προσωπικὴν κατάκτησιν, ὑπῆρξε καρπὸς συνεργασίας τοῦ ἀκούοντος, καρπὸς μεταστροφῆς τῆς ψυχῆς. Εἰς αὐτὸ συμφωνοῦν καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Χριστιανισμός.

1. Ὅσον παραλογωτέρα εἶναι, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἠθικὴ πρᾶξις τῆς πίστεως. Ἂν ἤρχετο ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον ἐν δόξῃ θεϊκῇ, ὅλοι θὰ τὸν ἐπίστευαν· ἀλλὰ τί ἀξίαν θὰ εἶχεν αὐτό;

2. Κάτι ριζικῶς ἀντίθετον ἀπὸ τὴν πλατωνικὴν πίστιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπόλυτον τὸ κακόν.

3. Μήπως ἡ μεγαλυτέρα ἁμαρτία δὲν εἶναι ἴσα ἴσα ἡ ἐξέγερσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ ὑπερηφανείας ἐναντίον τῆς προσβολῆς αὐτῆς, ποὺ ἀποτελεῖ ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ; Ὁ Φαρισαῖος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τελώνην, παρέχει τὸν τύπον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς ἐπηρμένος καὶ ὡς σκληρόκαρδος· προσβάλλει τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος συγχωρεῖ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ πνεύματος — κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν σχέσιν ἔρωτος - φιλοσοφίας εἰς τὸ πλατωνικὸν σύστημα [1].

7. Μὲ τὸν Ἔρωτα παρουσιάζει στενωτέραν ἀναλογίαν τὸ τρίτον στάδιον τῆς Ἀγάπης, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ πράγματι κοινὴ εἶναι ἡ ἀνάτασις πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἡ ἐξομοίωσις πρὸς αὐτό, κοινὴ ἀκόμη καὶ ἡ ἀγάπη ὄχι μόνον πρὸς τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ [2]. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν διαφοράς.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ θεῖον εἰς τὸν Ἔρωτα εἶναι τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ὑπάρξεως τοῦ καλοῦ, τῆς ἀπειροτελείου του οὐσίας. Ἐνῷ ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἀπάντησις εἰς τὴν ἀγάπην ἐκείνου πρὸς ἡμᾶς, εἶναι προϋπάντησις, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ μέρους τῆς ψυχῆς μας πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος συγκαταβαίνει πρὸς ἡμᾶς, καὶ εἶν' ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶν' αὐτόνομος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐνέργεια, ἀλλὰ πρᾶξις τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία καὶ μόνη ἐνεργεῖ· εἶναι ἀπόδειξις ὄχι ὅτι ἐγνώρισες τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι ἐγνώσθης ὑπ' αὐτοῦ [3]. Εἶν' ἕνα μέρος ἑπομένως ἀπὸ τὴν λύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ζητεῖ κάθε θρησκεία καὶ κάθε φιλοσοφία [4], λύτρωσιν ὅμως — καὶ αὐτὸ εἶναι

1. Πολὺ ὡραῖα τὸ λέγει ὁ Νύσης Γρηγόριος (Περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως Migne PG. 46 σ. 96): **ἡ δὲ γνῶσις ἀγάπη γίνεται.**

2. Καὶ τὰ δύο δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς amor concupiscentiae, κατὰ τὴν διάκρισιν τῶν σχολαστικῶν, ἔρως δηλαδὴ πρὸς ὅ,τι ἀγαθὸν δὲν ἔχομεν, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμεν. Ἐνῷ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι amor benevolentiae (εὐμένεια), πρὸς δὲ τοὺς δικαίους εἰδικῶς amor complacentiae (εὐαρέσκεια), οἷον αἰσθανόμεθα καὶ ἡμεῖς πρὸς τοὺς μεγάλους τῆς ἱστορίας.

3. **Γνόντες θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ** (Γαλάτ. 4,9). **Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ** (Κορ. Α. 8, 3).

4. Τὸ νόημά της εἶναι ἡ μεταφορὰ εἰς ἀνωτέραν κατάστασιν, προϋπόθεσίς της δέ, ὅτι ὑπάρχει κοινὴ δι' ὅλους πηγὴ δυστυχίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ποὺ δὲν διορθώνεται ἅπαξ διὰ παντός, ἀλλὰ μόνον αἴρεται ἑκάστοτε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οὐσιῶδες διακριτικὸν ἀπὸ τῆς πλατωνικῆς πίστεως — ἑτεροσωτηρικοῦ, ὄχι αὐτοσωτηρικοῦ χαρακτῆρος.

8. Καὶ τὸ τέταρτον στάδιον τῆς Ἀγάπης, ἡ ἀ γ ά π η π ρ ὸ ς τ ὸ ν π λ η σ ί ο ν, εἶναι μίμησις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι amor in Deo. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶν' ἀγάπη ἐμπνεομένη ἀπὸ οἱανδήποτε ὑστεροβουλίαν ἢ κοινωνικὴν σκοπιμότητα, ὅπως ἡ ἀλληλεγγύη. Οὔτε ἀπὸ ὡρισμένην κοινωνικὴν ἢ προσωπικὴν σχέσιν, ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς συγγενεῖς, τοὺς ὁμογενεῖς, τοὺς παιδικοὺς φίλους κλπ.[1]. Οὔτε ἀπὸ αἴσθημα δικαιοσύνης (π. χ. πρὸς τὸν ἀναξιοπαθοῦντα) ἢ ἐκτιμήσεως τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀγαπωμένου καὶ τῶν ἔργων του. Οὔτε ἀπὸ αἰσθήματ' ἀνθρωπισμοῦ, ποὺ ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἄλλον ἄνθρωπον τὸν ὅμοιόν του ὁ καθένας μας, ὅσον καὶ ἂν δυστυχήσῃ ἢ ἐκπέσῃ. Παρόμοια εἴδη ἀγάπης προϋπῆρχαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ εἶναι δείγματα ἠθικῆς ἐξανθρωπισμένης, ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν ὑπερβατικὴν καὶ ὑπεράνω τοῦ λόγου ἠθικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ νέον ποὺ εἰσάγεται διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, εἶναι ἡ ἀγάπη ἡ χωρὶς λόγον καὶ χωρὶς σκοπόν[2], πιστὸν ὁμοίωμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς τὸν πλησίον σου πρέπει ν' ἀγαπᾷς ὄχι τὰς ἀρετάς του ἢ τὴν θέσιν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀπολύτως ἢ ἐν σχέσει πρὸς σέ· ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ὅπως εἶναι, καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν του καὶ τὴν ἀναξιότητά του. Ὅσον μάλιστα περισσότερον ἀδικαιολόγητος εἶναι ἡ ἀγάπη σου,

---

1. Παρομοία ἀγάπη εἶναι τυφλή, ἀφοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάτι συμπτωματικὸν (ἔ τ υ χ ε ν αὐτὸς νὰ εἶναι ἀδελφός μου ἢ συμμαθητής μου), ὅσον καὶ ἂν εἶναι χρήσιμος εἰς τὸν ἀγαπώμενον.

2. Ἀκόμη καὶ ἡ σκέψις τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγαπῶντος εἶναι ξένη πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ πρώτου Χριστιανισμοῦ, ἕνας συμβιβασμὸς πρὸς τὴν πρακτικὴν ἀντίληψιν τῆς μάζης. Ἂν ὑπάρχῃ κάποιος σκοπὸς εἰς τὴν Ἀγάπην, εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀγαπωμένου, ὅπως ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ τὸν σώσῃ. Καὶ ἐδῶ ἐν θεμελιώδει διαφορᾷ πρὸς τὸν Ἔρωτα, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς κεῖται εἰς τὸν ἐρῶντα· αὐτὸς κυρίως ἀναβαίνει καὶ βελτιώνεται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τόσον προσεγγίζει περισσότερον πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· ἡ ἀγάπη τοῦ πτωχοῦ, τοῦ ἀρρώστου, τοῦ ἁμαρτωλοῦ[1], τοῦ διώκτου σου ἐγκλείει μεγαλυτέραν ἀξίαν. Πόσον διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν εἰς τὸ βάθος πλατωνικὴν ἀγάπην, ποὺ στηρίζεται εἰς τὴν ἐπιλογήν![2]

Ἔπειτα ἡ ἀγάπη αὐτὴ δὲν εἶναι πλουτισμὸς τοῦ ἐγώ σου, ὅπως ὁ Ἔρως, ἀφοῦ τὸ ἐρώμενον δὲν εἶν' ἀνώτερον τοῦ ἐρῶντος· εἶναι **κένωσις** αὐτοῦ χάριν ἄλλου[3], ἔκχυσις εἶναι ἀπὸ τὸν ἰδικόν σου πλοῦτον. Δὲν εἶν' ἀνάβασις, ἀλλὰ συγκατάβασις μέχρι τοῦ κατωτάτου βαθμοῦ, ταπείνωσις καὶ ἄρνησις κάθε ἀξιοπρεπείας[4]· εἶναι ἀπάρνησις τῆς ὀντότητος[5], ἐνῷ ἡ ἀρχαία ἠθικὴ στηρίζεται εἰς τὸν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐ λ ε ύ θ ε ρ ο ν ἄνθρωπον.

9. Καὶ ὅμως, εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ Ἔρωτος καὶ Ἀγάπης ἔχομεν τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ς, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Χριστιανισμόν.

Ὁ Ἔρως εἶν' ἕνα φυσικὸν φαινόμενον καὶ ἔχει τὴν λογικὴν ἀναγκαιότητα φυσικοῦ φαινομένου. Στρέφεται πρὸς τὸ ὡραῖον, ὅπως τὸ φυτὸν πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ τὸ ἀγαπᾷ, ὅπως ἡ μητέρα (ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει διαστραφῆ ἡ φύσις της) ἀγαπᾷ, θέλει δὲν θέλει, τὸ παιδί της. Ἠμπορεῖ φυσικὰ ἡ ψυχὴ νὰ μὴν ἰδῇ τὰς ἀξίας, νὰ σταματήσῃ κουρασμένη ἢ θαμβωμένη εἰς κατωτέρας βαθμίδας—ἐδῶ κεῖται ἡ διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων—ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ τῆς ἀποκαλυφθοῦν κάποτε, καὶ τότε πρέπει, εἶναι ὑποχρεωμένη ἀπὸ τὴν φύσιν της, νὰ τὰς ποθήσῃ. Τοὐναντίον ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον

1. Τὸ ν' ἀγαπᾷς τὸν ἐνάρετον δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, ἀρετή. Καὶ ὁ Φαρισαῖος ἀγαπᾷ τοὺς ἀγαθοὺς καθ' ὁ ἀγαθούς.

2. Ἡ Ἀγάπη στρέφεται πρὸς ὅλους, ὁ Ἔρως ποτέ.

3. Ὅπως ὁ Θεὸς ἐκένωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

4. Πρβλ. τὸ παράδειγμα τοῦ ῥαπίσματος τῆς παρειᾶς.

5. **Μορφὴν δούλου λαβὼν** (Φιλιππ. 2,7).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶναι προσταγὴ τοῦ Θεοῦ, προσταγὴ ἀντίθετος πρὸς τὴν φύσιν· διότι φυσικὸν δὲν εἶναι ν' ἀγαπᾷς ἕναν ἄνθρωπον χωρὶς δόλον, ἢ μᾶλλον ὅταν ἔχῃς λόγους σοβαροὺς νὰ μὴ τὸν ἀγαπᾷς. Προϋποθέτει ἑπομένως τὴν αὐτόβουλον ἀπόφασιν νὰ συμμορφωθῇς πρὸς τὸ θεῖον παράδειγμα, ὄχι πρὸς τὴν φυσικὴν τάξιν [1], πρὸς τὴν ὁποίαν πιστὸς νὰ μείνῃς ζητεῖ ἡ ἀρχαία ἠθική[2]. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ 'Αγάπη ἀποδεικνύεται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλευθέρα ἀγάπη, διότι εἶναι ἀπόλυτος δημιουργία τοῦ ἐγώ, ὄχι ἕνας κρίκος ἁλύσεως αἰτιωδῶν ἢ τελολογικῶν σχέσεων.

'Εντεῦθεν τῆς 'Αγάπης ἡ ἠθικὴ σημασία κεῖται ὄχι εἰς τὸ ἐρώμενον καὶ τὴν ἀξίαν του—ἴσα ἴσα, ὅσον ἀναξιώτερον εἶναι τὸ ἀγαπώμενον, τόσον μεγαλυτέραν ἀξίαν ἔχει ἡ ἀγάπη σου[3]—ἀλλ' εἰς τὸ ἐρῶν, εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγαπᾶν, ὄχι εἰς τὸ τί ἀγαπᾷς[4]. Τὸ amare amabam (ἀγαποῦσα ν' ἀγαπῶ) τοῦ Αὐγουστίνου κανένας ἀρχαῖος Ἕλλην δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ. Διότι εἰς τὴν βάσιν κάθε ἑλληνικῆς ἠθικῆς ὑπάρχει ἕνα **τέλος**, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἰδεῶδες, ἀλλὰ καὶ τὸ τέρμα μαζὶ τῶν προσπαθειῶν της[5]. Καὶ ὁ ἔρως λοιπὸν εἶν' ἕνας δρόμος πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀναγκαία καὶ ἐπίπονος μέθοδος, ποὺ ἀποκτᾷ τὴν ἀξίαν της ὄχι καθ'

---

1. Ἴσα ἴσα τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ διασπᾷ τὴν φυσικὴν καὶ λογικὴν τάξιν, καὶ εἰς τὸν τρόπον ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτεται, διὰ θαύματος, καὶ εἰς τὴν ἀσύλληπτον εἰς ἀνθρωπίνην λογικὴν ἐκδήλωσίν του πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους καὶ ταπεινούς.

2. Γένοιο οἷος εἶ.

3. Ἡ διαβάθμισις τοῦ ἔρωτος παρὰ Πλάτωνι γίνεται κατὰ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀφοσιώσεως· εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀφοσιώσεως αὐτῆς καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως ποὺ τὴν συνοδεύει.

4. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἠθικὴν θεμελιώδης κανὼν εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ· διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἀγαθὸν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀγάπη.

5. Δυνατὸν περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ νὰ ὑπάρχουν ἀμφιβολίαι, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον πρόβλημα τῆς ἀρχαίας ἠθικῆς· ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ἕνα τέλος—πολλάκις ταυτίζεται μὲ τὴν εὐδαιμονίαν—καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἢ νὰ τὸ προσεγγίσῃ ἔστω, περὶ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία εἰς τὸν ἀρχαῖον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἑαυτήν, ἀλλ' ἐξ ἀκτινοβολίας τοῦ τέλους πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει[1]. Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆ αὐτὸ τὸ τέλος, ὁ ἔρως θὰ ἦτον ἀπολύτως περιττὸς— ἄλλωστε εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν εὐδαιμονίας ὑπάρχει ὄχι πλέον ὁ ἔρως, ἀλλ' ἡ θέα καὶ γνῶσις τοῦ καλοῦ. Δι' αὐτὸ οἱ θεοὶ δὲν αἰσθάνονται ἔρωτα, καὶ εἶναι κατωτερότητος σημεῖον ἐν ὄψει τοῦ ἀπολύτου ὁ ἔρως. Ὁ Ἔρως εἶναι δαίμων ὄχι θεός. Διὰ τὴν χριστιανικὴν ὅμως ἠθικὴν τέλος δὲν ὑπάρχει, οὔτε δύναται νὰ νοηθῆ κἂν (πολὺ ὀλιγώτερον νὰ πραγματοποιηθῆ) σταμάτημα τῆς Ἀγάπης. Διότι καὶ δὲν ὑπάρχει βαθμὸς τελειότητος, κατὰ τὸν ὁποῖον νὰ εἶναι περιττὴ ἡ Ἀγάπη. Τελειότερον τοῦ Θεοῦ ὂν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ· καὶ ὅμως ὁ Θεός, παρ' ὅλην του τὴν τελειότητα ἢ μᾶλλον χάρις εἰς αὐτήν, εἶναι ἡ ἀέννασς καὶ ἀνεξάντλητος ἐκδήλωσις καὶ πηγὴ τῆς Ἀγάπης.

10. Ἐν ἀντιθέσει λοιπὸν πρὸς τὸν Ἔρωτα, εἶναι ἡ Ἀγάπη ὁδὸς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὄχι κλῖμαξ ἀναβάσεως πρὸς τὸ θεῖον διὰ τῶν ἰδίων τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. Μόνον ταπεινούμενος ὁ ἄνθρωπος —καὶ ὄχι πρὸς στιγμήν, ἀλλ' ὡς ὕπαρξις—ἠμπορεῖ λυτρωμένος αὐτὸς νὰ λυτρώσῃ ἄλλας ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι μόνον διὰ τῆς καταβάσεως αὐτῆς συλλαμβάνονται. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὸ κήρυγμα τῆς Ἀγάπης, ποὺ εἶναι κατὰ βάθος σεβασμὸς πρὸς ὅ,τι εὑρίσκεται κάτω ἡμῶν, ὡμίλησε πρὸς τοὺς μικρούς, τοὺς ταπεινούς, τοὺς ἀδυνάτους: πρὸς τὰ παιδιά, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη τὴν δύναμιν μόνα των νὰ στηριχθοῦν· πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν τὴν ἔχουν πλέον: τοὺς δυστυχεῖς, τοὺς πτωχούς, τοὺς ἀρρώ-

---

1. Ἐντεῦθεν ὁ ἀρχαῖος ἠθικολόγος πιστεύει, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἠθικοὶ καὶ δι' ἐξαναγκασμοῦ· ἂν ὑπῆρχε τρόπος (μὲ μίαν ἐγχείρησιν π. χ.) νὰ θεραπευθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰς ἁμαρτωλάς των κλίσεις, ἕνας ἀρχαῖος φιλόσοφος θὰ ἦτον ἐνθουσιασμένος. Διὰ τὴν Χριστιανικὴν ὅμως ἀντίληψις αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἠθικότης δὲν ἔχει ἠθικὴν σημασίαν. Δι' αὐτὸ ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος εἶναι κατὰ βάθος πάντοτε νομοθέτης, ὁ Χριστὸς εἶναι ἁλιεὺς ψυχῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στους· πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔχασαν τὸ ἔδαφος τὸ ἠθικὸν ἀπὸ τὰ πόδια των: τοὺς ἁμαρτωλούς, τοὺς ἀπορριμμένους τῆς κοινωνίας. Καὶ παρακολουθοῦντες τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς Ἀγάπης (ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον), ποὺ εἶναι τόσον διαφορετικαὶ ἀπὸ τοὺς ἀναβαθμοὺς τῆς Διοτίμας, ἐννοοῦμεν, διατὶ ὁ Πλατωνισμὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα θρησκείαν—ἐννοοῦμεν ὅμως καὶ κάτι ἄλλο: ὅτι, παρ' ὅλην τὴν διαφορὰν μεταξύ των, κατὰ βάθος πρὸς τὸ ἴδιον τέρμα ὁδηγοῦν, καὶ ἡ κλῖμαξ τῆς ἀναβάσεως διὰ τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ συγκατάβασις: τὴν λύτρωσιν καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ὁδὸς ἄνω κάτω μίη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

V

1. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ[1]

Ὁ ἀριθμὸς μεσαιωνικῶν χειρογράφων τοῦ Πλάτωνος εἶναι μεγάλος—προσεγγίζουν τὰ 200 περίπου. Ἐξ αὐτῶν ὅμως πρὸ πολλοῦ διέκριναν οἱ φιλόλογοι ὡρισμένους παλαιοὺς κώδικας, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται αἱ νεώτεραι ἐκδόσεις τοῦ κειμένου, ἔστω καὶ ἂν ἡ πλήρης ἐξερεύνησις τῆς ὅλης χειρογράφου παραδόσεως καὶ τῆς σχέσεως τῶν χειρογράφων δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη. Οἱ διάλογοι εἶναι συνήθως (ὅπου δὲν πρόκειται περὶ κωδίκων μὲ ὀλίγους ἢ καὶ μὲ ἕνα διάλογον) κατατεταγμένοι κατὰ τὴν τετραλογικὴν διαίρεσιν τοῦ Θρασύλλου — αὐτὴν ἀκολουθοῦν καὶ αἱ δύο προχειρότεραι κριτικαὶ ἐκδόσεις τοῦ C. F. Hermann καὶ Burnet. Κανένα ὅμως χειρόγραφον δὲν περιέχει ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τῶν παλαιοτάτων κωδίκων παρέχουν τὸ Συμπόσιον οἱ ἑξῆς τρεῖς, τῶν ὁποίων τὰς γραφὰς παρέχω πλήρως (ὅπου δὲν πρόκειται περὶ ἀσημάντων ὀρθογραφικῶν ἀποκλίσεων) ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων ἀντιβολῶν, τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Burnet, τοῦ Schöne (διὰ τὸν W) καὶ τοῦ L. Robin[2]. Τῶν ἐλάσσονος σημασίας κωδίκων[3] παρέθεσα τὰς γραφάς, μόνον ὅπου τὰς ἔκρινα ἀξίας ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Περισσοτέρας λεπτομερείας εὑρίσκει ὁ βουλόμενος εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐκδόσεις Bekker, Stallbaum, Schanz κλπ.

---

1. Περὶ τῶν χειρογράφων παρέχω ἐνταῦθα μόνον ὅσ' ἀπαραιτήτως χρειάζονται εἰς τὸν χρησιμοποιοῦντα τὴν ἔκδοσιν. Περισσότερα εὑρίσκει ὁ βουλόμενος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ H. Alline, Histoiae du texte de Platon, Paris 1915. Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς ἐκδόσεως ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὅσα λεπτομερῶς διαλαμβάνει ὁ ἔντυπος Ἐσωτερικὸς Κανονισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης.

2. Ὕστερ' ἀπὸ τὰς ἀντιβολὰς αὐτὰς ἐθεώρησα περιττὴν τὴν ἐκ νέου ἀντιβολήν. Ὅπου διεπίστωσα διαφωνίαν καὶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ ἐλέγξω αὐτοπροσώπως τὴν ἀκρίβειαν (ὅπως εἰς τὸν κώδικα B, τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐκδεδομένον ἐν Leiden 1898—99 φωτοτυπικὸν ὁμοίωμα) ἠκολούθησα τὸν Robin ὡς νεώτερον.

3. Ἀκόμη καὶ τοῦ Y (Vindob. 21), τοῦ ὁποίου ὁ Robin παρέχει πλήρη ἀντιβολήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

B = Bodleianus 39 ἢ Clarkianus, γραφεὶς τὸ 895 ὑπὸ Ἰωάννου καλλιγράφου χάριν τοῦ Ἀρέθα, διακόνου τότε, ἠγοράσθη ἐκ τῆς μονῆς τῆς Πάτμου τὸ 1801 ὑπὸ τοῦ ὀρυκτολόγου Edw. D. Clarke καὶ ἐπωλήθη ἔπειτα εἰς τὴν Βοδλεϊανὴν βιβλιοθήκην τοῦ Oxford. Εἶναι ὁ ἄριστος τῶν κωδίκων τοῦ Πλάτωνος διὰ τὰς πρώτας ἓξ τετραλογίας, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὴν γραφὴν ἕνεκα τῆς ἀξιοπιστίας του καὶ τῆς μηχανικότητος μεθ' ἧς ἀντεγράφη, προτιμοῦν κατὰ κανόνα οἱ φιλόλογοι, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τῇ βάσει φραστικῶν ἢ πραγματικῶν στοιχείων νὰ δικαιολογηθῇ ἡ προτίμησις ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς παραλλαγῆς[1]. Ὁ κῶδιξ B διωρθώθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, κατὰ τὸν 13. αἰῶνα πιθανῶς, ὑπὸ διορθωτῶν (**B**^{2})[2], ἀλλ' αἱ διορθώσεις αὗται σχετικὴν μόνον ἀξίαν ἔχουν, ἀφοῦ δὲν ἔγιναν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιοῦ προτύπου, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων συγγενῶν μὲ τὸν W. Πολλάκις τὴν πρωταρχικὴν γραφὴν τοῦ B μανθάνομεν ἐκ προγενεστέρων τοῦ διορθωτοῦ ἀντιγράφων τοῦ B.

T = Venetus Marcianus Append. Class. 4, cod. 1, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας, γραφεὶς κατὰ τὸν 12. αἰῶνα. Ἀντιπροσωπεύει διάφορον καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ B κλάδον τῆς παραδόσεως, ὅστις εἰς πλεῖστα σημεῖα διετήρησε τὸ πλατωνικὸν κείμενον ἀλώβητον· ὑστερεῖ ὅμως τοῦ B εἰς πολλὰ κατὰ τὴν ἀξιοπιστίαν, διότι ἐγράφη ὑπὸ λογιωτέρου ἀντιγραφέως, ὅστις καὶ διορθώσεις προσέθεσε πολλάς, καὶ τὴν σειρὰν τῶν λέξεων ἤλλαξεν, ὄχι σκοπίμως, φαίνεται.

W = Vindobonensis 54, suppl. philos. Gr. 7, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης, τοῦ 12. αἰῶνος. Περιέχει τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου καὶ ἀντιπροσωπεύει τρίτην κατηγορίαν χειρογράφου παραδόσεως,

---

1. Εἰς παλαιοτέρας ἐκδόσεις ἡ προτίμησις αὕτη ἔφθανε μέχρι μονολατρείας τοῦ κώδικος B εἰς βάρος τῶν ἄλλων. Ἀλλ' αὐτὸ ἐγκατελείφθη τελευταίως ὡς ὑπερβολή, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ οἱ ἀνευρεθέντες πάπυροι πλειστάκις ἐκύρωσαν τὴν παλαιότητα καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν γραφῶν τῶν ἄλλων χειρογράφων.

2. Τρεῖς συνήθως διακρίνουν οἱ φιλόλογοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡ ὁποία, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον ἑνότητα, ἀντιτίθεται καὶ πρὸς τοῦ B καὶ πρὸς τοῦ T τὴν παράδοσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεσάζει[1]. Αἱ διορθώσεις του[2] προέρχονται εἴτ' ἐκ τοῦ προτύπου ἐξ οὗ ἀντεγράφη, εἴτε καὶ ἐξ ἀντιβολῆς πρὸς ἄλλους κώδικας. Ἀλλὰ καὶ τὰ λάθη του, ἰδίως παραλείψεις λέξεων καὶ φράσεων, εἶναι πολυπληθέστερα καὶ τοῦ B καὶ T.

Χρονολογικῶς πρῶτον μεταξὺ τῶν χειρογράφων ἔρχεται πάπυρος γραφεὶς περὶ τὸ 200 μ. Χ. καὶ εὑρεθεὶς εἰς τὴν Ὀξύρρυγχον τῆς Αἰγύπτου **(Ox)**[3]. Εἶναι τὸ δεύτερον ἥμισυ κυλίνδρου περιέχον τὸ Συμπόσιον καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 51 σελίδων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐχάθησαν αἱ 19—22, καὶ σχεδὸν τελείως αἱ σελίδες 1 καὶ 18. Διατηρεῖται λοιπὸν τὸ κείμενον ἀπὸ τοῦ 200e **(ἔνδεια)** μέχρι τοῦ 213e **(μέμφηται)** καὶ ἀπὸ τοῦ 217b **(Σώκρατες)** μέχρι τέλους. Τὸ κείμενον ἔχει γραφῆ μὲ πολλὴν ἀπροσεξίαν καὶ ἄφθονα σφάλματα, τὰ ὁποῖα διώρθωσεν ἄλλη χεὶρ σχεδὸν σύγχρονος **(Ox)**[3]. Αὐτὴ προσέθεσε πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως εἰς ἐλάχιστα μέρη μερικὰ σημεῖα τονισμοῦ, τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα λείπουν, ὅπως καὶ τὰ σημεῖα τῆς στίξεως. Ὁ πάπυρος παρέχει κείμενον ἐκλεκτικόν· ἄλλοτε συμφωνεῖ μὲ τὸν B, ἄλλοτε μὲ τοὺς TW, ἄλλοτε μὲ τὸν W, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ κώδικας δευτερεύοντας, ὅπως τὸν Vindob. 21 ἢ Venet. 184. Εἰς ὀλίγα μέρη παρέχει ἰδίαν γραφήν, ἐλάχιστα δὲ εἶναι τὰ χωρία, ὅπου ἡ γραφή του εἶναι προτιμοτέρα ἀπὸ τῶν ἄλλων.

Εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου βοηθεῖ ἐπίσης ἡ **ἔμμεσος παράδοσις**, τουτέστιν αἱ γραφαὶ τὰς ὁποίας παρέχουν συγγραφεῖς μεταγενέστεροι τοῦ Πλάτωνος παραθέτοντες αὐτολεξεὶ περικοπὰς ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Συμποσίου, ἐπὶ τῇ βάσει φυσικὰ χειρογράφων τῆς ἐποχῆς των, πολὺ παλαιοτέρων ἄρα καὶ τῶν ἀρ-

---

1. Εἰς τὸ Συμπόσιον εἰδικῶς καὶ εἰς τινας ἄλλους διαλόγους πλησιάζει περισσότερον τὸν T.
2. Ὀφείλονται εἰς διαφορετικὰς χεῖρας.
3. B. Grenfell - A. Hunt, The Oxyrhynchus Papyri V (London 1908) 243—92 ἀρ. 843.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χαιοτάτων κωδίκων μας. Δυστυχῶς οἱ συγγραφεῖς οὗτοι παραθέτουν πολλάκις τὰ χωρία ἀπὸ μνήμης· ἐντεῦθεν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἀντιπροσωπεύουν αἱ παραλλαγαί των, ἰδίως εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων, ὅ,τι πράγματι περιείχετο εἰς τοὺς κώδικάς των. Ὁπωσδήποτε παρέθεσα σχεδὸν ὅλας τὰς γραφάς των καὶ ὅπου προδηλότατα δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος περὶ προτιμήσεως αὐτῶν. Τὰς περισσοτέρας περικοπὰς εὑρίσκει κανεὶς εἰς τὸ Ἀνθολόγιον τοῦ Ἰωάννου Στοβαίου.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ. Κριτικαὶ τοῦ ὅλου Πλάτωνος: Τοῦ Ἑρρ. Στεφάνου (1578), κατὰ τὰς σελίδας τῆς ὁποίας γίνονται αἱ παραπομπαί. Τοῦ Ἐμμ. Bekker (1816—23) [θεμελιώδης ἔκδοσις]**, ὅστις πρῶτος ἀντέβαλε μέγαν ἀριθμὸν κωδίκων. Τοῦ G. Stallbaum (Συμπόσιον I3 εἰς 3. ἔκδοσιν 1852) μὲ λατινικὸν ἑρμηνευτικὸν ὑπόμνημα. Τοῦ *M. Schanz (Συμπόσιον V1 1881), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ὁ κριτικὸς ἀποχωρισμὸς τῶν διαφόρων κωδίκων. Προχειρόταται εἶναι αἱ ἐκδόσεις τοῦ Καρ. Φριδ. Hermann (1851-3 παρὰ Teubner) καὶ ἡ ἀρίστη μέχρι τοῦδε μετὰ συντόμου κριτικοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ἰωάννου Burnet (Oxford 1899—1906).

Εἰδικαὶ ἐκδόσεις τοῦ Συμποσίου. Μὲ γερμανικὰ ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα ἐξέδωσαν τὸ Συμπόσιον ὁ περίφημος ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας κλασσικῆς φιλολογίας Φριδ. Αὔγουστος Wolf (1782), ὁ γνωστὸς Πλατωνιστὴς τοῦ Μονάχου Φριδ. Ast (1803), ὁ *Κάρολος Rettig (Halle 1875-76), ὁ Κάρολος Schmelzer 1882, 2. ἔκδοσις ὑπὸ R. Harder τὸ 1915), ὁ Ἀρνόλ-

* Δι' ἀστερίσκου ἐπισημειώνω τὰ βιβλία ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω εἰς τὰς ἐδῶ βιβλιοθήκας, μήτε ν' ἀγοράσω. Τὰ λοιπὰ ἐχρησιμοποίησα μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, χωρὶς νὰ παραπέμπω εἰς αὐτὰ κάθε φορὰν ποὺ παρέλαβα ἐξ αὐτῶν πληροφορίαν ἢ παραπομπὴν ἢ ἰδέαν ἢ καὶ μίαν ὡραίαν διατύπωσιν, καὶ χωρὶς νὰ εἰσέρχωμαι εἰς ἐπίκρισιν τῶν πλημμελῶς ἐχόντων. Αὐτὸ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ εἰς ἔργον ὀλιγώτερον συνθετικόν, αὐστηρότερα «ἐπιστημονικόν».

** Ἐντὸς ἀγκυλῶν περιέχονται ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ αἱ γενόμεναι προσθῆκαι κατὰ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δος Hug (2. ἔκδοσις 1884). Τοῦ τελευταίου τὴν ἔκδοσιν αὐτοτελῶς ἐπεξειργάσθη, ἰδίως εἰς τὰ γραμματικὰ ζητήματα, καὶ ἐξέδωκε τὸ 1909 ὁ Ἑρμ. Schöne παρὰ Teubner. Μὲ τ' ἀρχαῖα σχόλια καὶ ὅλα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὸ Συμπόσιον χωρία τῶν ἀρχαίων ἐξέδωκε τὸ Συμπόσιον ὁ Ὄθων Jahn (Bonn 1864) καὶ μετ' αὐτὸν εἰς δευτέραν ἔκδοσιν ὁ Usener (1875). [Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Schülerausgaben τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Teubner ἐν Λειψίᾳ, ἐξεδόθη τὸ **Συμπόσιον** ὑπὸ Karl Gronau εἰς δύο τεύχη (Leipzig 1937), τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον περιέχει ὁλόκληρον τὸ κείμενον, ἀπερίκοπον, μετ' εἰσαγωγῆς, τὸ δὲ δεύτερον τεῦχος περιέχει τὰς σημειώσεις εἰς τὸ κείμενον (Kommentar)]. Καλὴ ἀγγλικὴ ἑρμηνευτικὴ ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ R. G. Bury (Cambridge 1909), ἀνατυπωθεῖσα χωρὶς πολλὰς προσθήκας εἰς 2. ἔκδοσιν τὸ 1932. Μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν καὶ μακροτάτην εἰσαγωγὴν ἐξέδωκε τὸ Συμπόσιον τὸ 1929 εἰς τὴν Collection Budé ὁ Léon Robin. [β' ἔκδ. 1938]. Εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα οὐδέποτ' ἐξεδόθη, καθ' ὅσον γνωρίζω, τὸ Συμπόσιον [βλ. κατ.].

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ. Ἀγγλικαί: ὑπὸ Βενιαμὶν Jowett (Oxford[3] 1892) τοῦ ὅλου Πλάτωνος μὲ συντόμους, ἀλλὰ θαυμασίας εἰσαγωγάς. Ὑπὸ W. Lamb εἰς τὸν σχετικὸν τόμον τῆς J. Loeb Classical Library (1925). **Γαλλικαί**: Παλαιοτέρα τοῦ ὅλου Πλάτωνος εἶναι ἡ ὑπὸ Βίκτωρος Cousin (1822—40), πολλάκις ἀνατυπωθεῖσα. Εἰδικῶς τοῦ Συμποσίου, ἐκτὸς τῆς τοῦ Robin, ἡ ὑπὸ Μαρίου Meunier (3. ἔκδ. 1922). **Γερμανικαί**: Ἡ περίφημος μετάφρασις τοῦ Φριδ. Schleiermacher τοῦ Πλάτωνος (1804—1810), [ἄνευ τῶν Νόμων, Τιμαίου καὶ Κριτίου] πολλαχῶς ἀνατυπωθεῖσα. Ὑπὸ Ἱερων. Müller μὲ ἀξιολόγους εἰσαγωγὰς τοῦ φιλοσόφου K. Steinhart (1850—66). Τὸ Συμπόσιον εἰδικῶς μετεφράσθη ὑπὸ * Ed. Zeller (Marburg 1857), * Kurt Hildebrandt (4 ἔκδ. Leipzig 1919). O. Apelt (Leipzig 1926), F. Boll (München 1926). R. Kassner (Jena 1928), καὶ C. Ritter ὑπὸ τὸν τίτλον Platonische Liebe (Tübingen 1931). **Ἰταλικαί**: Παλαιοτέρα τοῦ ὅλου Πλάτωνος ὑπὸ *Bonghi (Torino (1880—1904), τοῦ Συμποσίου εἰδικῶς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀρίστη μετάφρασις ὑπὸ G. Calogero (Bari 1928).

Νεοελληνικαί: Εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἔχομεν δύο μεταφράσεις τοῦ Συμποσίου. Ἡ πρώτη ἐγένετο ὑπὸ Ν. Κουντουριώτη διὰ τὴν Βιβλιοθήκην Φέξη (1912· ἀνετυπώθη ὑπὸ Γ. Βασιλείου τὸ 1925) μὲ ἀρκετὴν εὐσυνειδησίαν, ἀλλὰ χωρὶς ἐπαρκῆ γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ χωρὶς βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου. Ἡ δευτέρα, ἐκδοθεῖσα τὸ 1932 ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος» ἀνωνύμως (εἰς τὸν πρόλογον μόνον ὑπάρχουν τὰ ἀρχικὰ Ν. Π.), εἶναι διασκευὴ τῆς μεταφράσεως τοῦ Κουντουριώτου εἰς γλῶσσαν δῆθεν δημοτικήν, γενομένη ἀπὸ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος οὐδὲ ἅπαξ ἤνοιξε, φαίνεται, τὸ ἀρχαῖον κείμενον, ἐκαταλάμβανε δὲ τόσον ὀλίγον τὸ περιεχόμενον, ἔστω καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Κουντουριώτου, ὥστε καὶ τ' ἀβλεπτήματα ἐκείνου, ἀκόμη καὶ τὰ τυπογραφικά, αὐτούσια νὰ παραλαμβάνῃ ἢ νὰ διασκευάζῃ. **

ΜΕΛΕΤΑΙ. Γενικὰ περὶ Πλάτωνος. Ἀπὸ τὸ μέγα πλῆθος τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν περὶ Πλάτωνος ἀναφέρω κατ' ἐκλογὴν πολὺ ὀλίγα, τὰ νεώτερα καὶ σπουδαιότερα, κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ ὅσα ὁπωσδήποτε σχετίζονται μὲ τὸ Συμπόσιον:

F. Ast, Lexicon Platonicum (München 1835—38). *F. Brecht*, Platon und der George-Kreis (Leipzig 1929). *I. Burnet*, Platonism (Berkeley 1928). *A. Diès*, Platon (Paris 1929). *A. Diès*, Autour de Platon I-II (Paris 1927). *G. Field*, Plato and his contemporaries (London 1930).

** **Σημείωσις Β' ἐκδ.** — [Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκδόσεων τοῦ «Παπύρου» ἀναφέρεται ἔκδοσις καὶ τοῦ Συμποσίου (κείμενον καὶ μετάφρασις καὶ ὀλίγαι σημειώσεις) ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου **Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλλου** (τεῦχος α' ἐξ ἀρχῆς τοῦ Συμποσίου —187e) καὶ **Ἀδ. Διαμαντοπούλου** (τεῦχος β' ἀπὸ τοῦ 188a μέχρι τέλους 223d). Ἀθ. 1937-8. Ἡ ἔκδοσις στερεῖται ἐπιστημονικῆς ἢ κριτικῆς ἀξίας, ἡ δὲ μετάφρασις περιέχει πολλὰς παρανοήσεις, ἰδίως εἰς τὸ α' τεῦχος, καὶ ἐνιαχοῦ εἶναι δυσληπτότερα τοῦ ἀρχαίου κειμένου].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

[*Alfred Fouillée,* La philosophie de Platon τόμ. 1-4 (Paris 1867, γ' ἔκδοσις 1912)]. *H. Friedemann,* Platon (Berlin 1931). *P. Friedländer,* Platon I-II (Berlin 1928—30). *Abel Hermant,* Platon (Paris 1925). *K. Hildebrandt,* Platon, Der Kampf des Geistes um die Macht (Berlin 1933). * *F. Horn,* Platonstudien I-II (Wien 1893—1904). *E. Howald,* Platons Leben (Zürich 1923). *Ch. Huit,* La vie et l'œuvre de Platon I-II (Paris 1893). *Werner Jaeger,* Platons Stellung im Aufbau der griechischen Bildung (Berlin 1928). [Τὸ ἄρθρον **Πλάτων** Ἀρίστωνος Κολλυτεὺς ἐν τῇ Prosopographia Attica τοῦ Ἰωάννου Kirchner (τόμ. 1-2 Berolini 1901—1903) τόμ. Β' σελ. 204 ἑξ. (βλ. καὶ τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τοῦ Πλάτωνος ἐν πίνακι μετὰ τὴν σελ. 206) *. Ἰωάννου **Καλιτσουνάκη**: α) Τὸ ἄρθρον **Πλάτων** ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ (τοῦ «Πυρσοῦ») τόμ. 10 σελ. 293-314. Ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ ἐκτενὴς βιβλιογραφία, φιλολογικὴ καὶ φιλοσοφική, περὶ τοῦ Πλάτωνος.— β) Ὁ Πλάτων καὶ ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμὸν (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. **Τὸ γενέθλιον τοῦ Πλάτωνος.** Ἀθ. 1947)]. *P. Landsberg,* Wesen und Bedeutung der platonischen Akademie (Bonn 1923). *Hans Leisegang,* Die Platondeutung der Gegenwart (Karlsruhe 1929). *P. More.* Platonism[3] (Princeton 1931). [*Gustav F. Mueller,* What Plato Thinks. (La Salle, Illinois 1937)]. *P. Natorp,* Platons Ideenlehre[2] (Leipzig 1921), ἑλλ. μετάφρασις **Μ. Τσαμαδοῦ** (Ἀθῆναι 1929). **Ι. Ὀλυμπίου,** Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος Α'. Ἡ διαλεκτικὴ τῶν Ἰδεῶν ἢ ἡ καθαρὰ Ἰδεολογία. Μυτιλήνη 1910). [**Γ. Παναγιωτίδου,** Πλάτων. (Ἀθῆναι 1935)]. *W. Pater,* Plato and Platonism (London 1893). *Hans Raeder,* Platons philosophische Entwicklung (2. ἔκδ. Leipzig 1910). *K. Reinhardt,* Platons Mythen (Bonn 1927). *C. Ritter,* Platon I-II (München 1910-23). [*Léon Robin,* Platon (Pa-

---

[* Δὲν ἐξεδόθη ἀκόμη τὸ περὶ **Πλάτωνος** ἄρθρον ἐν τῇ Real Encyklopaedie τῇ ἐκδοθείσῃ καὶ ἐκδιδομένῃ ἀκόμη ὑπὸ τῶν (Pauly — Wissowa — Kroll — Mittelhaus —) Ziegler. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἔχει ἀνατεθῆ εἰς τὸν Καθηγητὴν Hans Leisegang].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ris 1935)] * *P. Shorey,* The unity of Plato's thought (Chicago 1914). *P. Shorey,* What Plato said (Chicago 1933). *K. Singer,* Platon der Gründer (München 1927). *L. Stefanini,* Platone I (Padova 1932). *J. Stenzel,* Platon der Erzieher (Leipzig 1928) **Ι. Συκουτρῆ,** Πλατωνικὸς εὐαγγελισμὸς (Ἀθῆναι 1932). *A. E. Taylor,* Plato[3] London 1929 [α'. ἔκδ. 1926]. *A. E. Taylor,* Platonism and its influence (Boston 1932). **[Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου,** Εἰσαγωγὴ στὸν Πλάτωνα Ἀθ. 1946]. *U. von Wilamowitz-Moellendorff,* Platon II-Berlin α' ἔκδ. 1919, β' ἔκδ. 1920). [Θεμελιῶδες βοήθημα] W. *Windelband,* Platon (3. ἔκδοσις Stuttgart 1901). **

Εἰδικὰ περὶ Συμποσίου. Ἀναφέρω καὶ ἐδῶ τὰ σπουδαιότερα, κατὰ τὴν κρίσιν μου, καὶ ὅσα σχετίζονται μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ Συμποσίου, παραλείπων τὰ ἀποκλειστικῶς φιλολογικοῦ ἐνδιαφέροντος:

E. Bethe, Die dorische Knabenliebe ἐν Rhein. Museum 62 (1907) σ. 438-75. **G. Boetticher,* Eros und Erkenntnis bei Platon (Progr. Berlin 1894). *Ivo Bruns,* Das literarische Portrait der Griechen (Berlin 1896). *Ivo Bruns,* Attische Liebestheorien ἐν Vorträge und Aufsätze (München 1905). *G. Dantu,* L'éducation d'après Platon (Paris 1907). **E. Cassirer,* Eidos und Eidolon. Das Problem des Schönen und der Kunst in Platons Dialogen ἐν Vorträge der Bibliothek Warburg I (1922-23) σ. 1-27. **C. Fortlage,* Philosophische Meditationen über Platons Symposion (Heidelberg 1835). **C. Fortlage,* Über das Gastmahl des Plato ἐν Sechs philosophische Vorträge[2] (Jena 1872). *Ch. Huit,* Études sur le Banquet de Platon (Paris 1889). **K. Justi,* Die aesthetische Elemente in der platonischen Philosophie (Marburg 1860). *W. Kranz,* Diotima von Mantineia ἐν

[** Σημείωσις Β' ἐκδ. — Θεμελιώδη βοηθήματα πρὸς τούτοις διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ φιλοσόφου εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς α) τοῦ Ἐδουάρδου Zeller, Die Philosophie der Griechen, Μέρος Β', τμῆμα α', 4η ἔκδοσις (Leipzig 1889) σελ. 389-982. β) τοῦ Θεοδώρου Gomperz, Griechische Denker τόμ. 2ος (4η ἔκδ. Berlin 1925) σελ. 197-521, καὶ γ) τοῦ Heinrich Maier, Sokrates (Tübingen 1913)].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Hermes 1926, σ. 437-47. *J. Kvicala*, Kritisch-exegetische Studien zu Platon ἐν Rozprawy Ceské Akademie III 5(1896) 6(1897). *R. Lagerborg*, Die platonische Liebe (Leipzig 1926). *F. Moeschler*, Platon Eroslehre und Schopenhauer's Willensphilosophie (Diss. Leipzig 1907). **F. Rittelmeyer*, Die Liebe bei Platon und Paulus ἐν Archiv für Religionspsychologie 1 (1914) σ. 10-44. *L. Robin*, La théorie platonicienne de l'amour (Paris 1908, ἀνατύπωσις 1933). *A. Scholz*, Eros und Caritas (Halle 1929). *Saint-Marc Girardin*, Du Banquet de Platon et de l'amour platonique ἐν Revue des deux mondes 1847. **G. Simmel*, Der platonische und der moderne Eros ἐν Oesterreichische Rundschau XIX σ. 517 κἑξ. *L von Sybel*, Platons Symposion ein Programm der Akademie (Marburg 1888). *L. von Sybel*, Platons Technik an Symposion und Euthydem nachgewiesen (Marburg 1889). **J. Verbrugh*, Über platonische Freundschaft (Diss. Zürich 1930). *Waddington*, Ὁ πλατωνικὸς ἔρως, μετάφρ. **Ἰγν. Μοσχάκη** ἐν Πλάτων 2 (1880) σ. 20-30. **E. Wechsler*, Eros und Minne ἐν Vorträge der Bibliothek Warburg I (1922/23) σ. 69-93. * **Ἰω. Ζαννέτου**, Συμβολαὶ φιλοσοφικαὶ εἰς τὸ Πλατωνικὸν Συμπόσιον (Diss. Erlangen 1888). **W. Ziebis*, Der Begriff der φιλία bei Platon (Diss. Breslau 1927). *K. Ziegler*, Menschen-und Weltenwerden (Leipzig 1913).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

SIGLA

[Βραχυγραφίαι τῶν κυριωτάτων κωδίκων].

B = Codex Bodleianus 39.
T = Codex Venetus app. class. 4, n° 1.
B^2T^2 = Correctorum manus recentiores.
W = Codex Vindobonensis 54 suppl. philos. gr. 7.
Ox = Papyrus Oxyrrhynchensis n° 843.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

[Ἢ ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΟΣ ΗΘΙΚΟΣ]

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ ΕΤΑΙΡΟΣ

Πρόλογος*

1. ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ. Αἰσθάνομαι, ὅτι ἀπαράσκευος[1] 172 δὲν εἶμαι εἰς ὅσα μ' ἐρωτᾶτε. Πράγματι ἔτυχε πρὸ ἡμερῶν ν' ἀνεβαίνω πρὸς τὴν πόλιν ἀπὸ τὸ σπίτι μου ἀπὸ τὸ Φάληρον. Ἕνας γνωστός μου τότε μὲ ἀντελήφθη ἀπ' ὀπίσω καὶ μοῦ ἐφώναξεν ἐξ ἀποστάσεως ἀστειευόμενος[2] συγχρόνως μὲ τὸν τρόπον τῆς προσφωνήσεως: «Ἔ, σύ» ἐφώναξε «δημότα τοῦ Φαλήρου Ἀπολλόδωρε, δὲν μὲ περιμένεις;» Ἐγὼ ἐσταμάτησα καὶ τὸν ἐπερίμενα. Ἐκεῖνος τότε μοῦ εἶπεν: «Ἀλήθεια, Ἀπολλόδωρε· ἐζητοῦσα τελευταίως νὰ σ' εὕρω· ἤθελα νὰ μάθω λεπτομερείας διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ἄλ- b λων, ποὺ ἔλαβαν μέρος εἰς τὸ δεῖπνον τότε, διὰ τὰς ὁμιλίας περὶ ἔρωτος, τί ἔλεγαν[3]. Κάποιος ἄλλος μοῦ

* Πρβλ. τὴν Εἰσαγωγὴν II § 1, ὅπου καὶ περὶ τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ τοῦ Ἀριστοδήμου.

1. **Μελέτη** δὲν ἐσήμαινε ὅ,τι καὶ σήμερον, ἀλλὰ τὴν κατ' ἐπανάληψιν, μεγαλόφωνον φυσικά, ἀνάγνωσιν μιᾶς περικοπῆς πρὸς ἀποστήθισιν καὶ βαθυτέραν τοῦ νοήματος κατανόησιν. Αὐτὸ ἔχει κάμει πράγματι ὁ Ἀπολλόδωρος διηγηθεὶς τὸ πρᾶγμα. Ἡ ἀκολουθοῦσα ἐξήγησις τοῦ **οὐκ ἀμελέτητος** μὲ τὸ **καὶ γὰρ** τελειώνει 173c **ὥστε . . . οὐκ ἀμελετήτως ἔχω.**

2. Τὸ ἀστεῖον κεῖται εἰς τὸ ὅτι τὸν προσφωνεῖ μὲ τὸ δημοτικόν του ὄνομα, κάτι ποὺ ἐγίνετο εἰς τὰς ἐπισήμους περιπτώσεις, π. χ. ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου (πρβλ. Γοργ. 495d). Ἀντίστοιχον θὰ ἦτον εἰς τὴν γλῶσσαν μας νὰ προσφωνήσῃς κάποιον εἰς συνήθη ὁμιλίαν **Ὦ σὺ Νικολαΐδη Γεώργιε τοῦ Δημητρίου.** Ἐπίσημον χαρακτῆρα εἶχε καὶ ἡ προσφώνησις μὲ τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα (**ὦ παῖ** Ἀκουμενοῦ 198a), ἀλλὰ μόνον ὅταν ἦτο γνωστός. Ἴσως νὰ ὑπῆρχε καὶ κάποια ρυθμικὴ μεγαλοπρέπεια εἰς τὸν τρόπον ποὺ ἀπηγγέλθη ἡ προσφώνησις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

[Ἢ ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΟΣ· ΗΘΙΚΟΣ]

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ ΕΤΑΙΡΟΣ

1. ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ. Δοκῶ μοι περὶ ὧν πυν- 172
θάνεσθε οὐκ ἀμελέτητος εἶναι. καὶ γὰρ ἐτύγχανον πρῴην εἰς ἄστυ οἴκοθεν ἀνιὼν Φαληρόθεν· τῶν οὖν γνωρίμων τις ὄπισθεν κατιδών με πόρρωθεν ἐκάλεσε, καὶ παίζων ἅμα τῇ κλήσει Ὦ Φαληρεύς, ἔφη, οὗτος Ἀπολλόδωρος, οὐ περιμενεῖς; Κἀγὼ ἐπιστὰς περιέμεινα. Καὶ ὅς Ἀπολλόδωρε, ἔφη, καὶ μὴν καὶ ἔναγχός σε ἐζήτουν, βουλόμενος διαπυθέσθαι τὴν Ἀγάθωνος
συνουσίαν καὶ Σωκράτους καὶ Ἀλκιβιάδου καὶ b
τῶν ἄλλων τῶν τότε ἐν τῷ συνδείπνῳ παραγενομένων, περὶ τῶν ἐρωτικῶν λόγων τίνες ἦσαν. ἄλλος γάρ τίς μοι διηγεῖτο ἀκηκοὼς Φοίνικος

Titulus. Περὶ ἀγαθοῦ B² Diogenes Laertius 3,58 2 οὐκ : νῦν οὐκ Methodius 5 ὦ BTW : ὁ alii 6 Ἀπολλόδωρος del. Badham ‖ περιμενεῖς vulg. : περιμενεις B περιμένεις TW 11 συνδείπνῳ BW Methodius : συνδειπνεῖν TW²

---

5. Εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης αὐτὴ ἡ πρόληψις· προτάσσεται ὅ,τι εἰς τὴν φαντασίαν ἐμφανίζεται ζωηρότερα (**τὴν Ἀγάθωνος συνουσίαν**) καὶ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον (**περὶ τῶν ἐρωτικῶν λόγων**), καὶ ἔπειτ' ἀκολουθεῖ τὸ λογικῶς πρότερον **τίνες ἦσαν**. Ἡ ἀκριβολογία θὰ ἦτο; **τίνες ἦσαν οἱ ἐρωτικοὶ λόγοι ἐν τῇ Ἀγάθωνος συνουσίᾳ** κλπ. Δείγματα τοιαύτης συντάξεως, ἀκολουθούσης ψυχολογικοὺς μᾶλλον παρὰ λογικοὺς νόμους, εἶναι συχνὰ εἰς τὸν Πλάτωνα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔκαμε λόγον περὶ αὐτῶν, ὁ ὁποῖος τὰ εἶχεν ἀκούσει
ἀπὸ τὸν Φοίνικα τοῦ Φιλίππου[1], μοῦ προσέθεσε δὲ ὅτι
καὶ σὺ τὰ ἐγνώριζες· ἀλλὰ δὲν εἶχε νὰ μοῦ εἰπῇ τίποτε
συγκεκριμένον. Διηγήσου μου λοιπὸν σὺ περὶ αὐτῶν.
Εἶσαι ἄλλωστε σὺ ὁ ἁρμοδιώτερος νὰ ἀνακοινώνῃς[2]
τὰς ὁμιλίας τοῦ φίλου σου[3]. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὅμως» προσ-
έθεσεν «εἰπέ μου: παρευρέθης προσωπικῶς εἰς αὐ-
τὴν τὴν συγκέντρωσιν ἢ ὄχι;» Ἐγὼ τότε ἀπήντησα:
«Εἶν' ὁλοφάνερον, πώς τίποτε τὸ θετικὸν δὲν σ' ἐπλη-
ροφόρησεν ὁ πληροφορητής σου, ἀφοῦ πιστεύεις, πὼς c
ἡ συγκέντρωσις αὐτή, ποὺ μ' ἐρωτᾷς, ἔλαβε χώραν τώ-
ρα τελευταίως, ὥστε νὰ εἶμαι παρὼν καὶ ἐγώ». «Καὶ
βέβαια». «Ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ» εἶπα «Γλαύκων[4]; Δὲν
ξέρεις πὼς εἶναι χρόνια πολλὰ ποὺ ὁ Ἀγάθων
ἀπουσιάζει ἀπ' ἐδῶ, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ἐγὼ
συναναστρέφομαι τὸν Σωκράτη καὶ ἔχω βάλει ὡς
καθημερινόν μου ἔργον νὰ γνωρίζω ὅ,τι λέγει καὶ
ὅ,τι κάνει, δὲν εἶναι κἂν οὔτε τρία χρόνια; Ὡς
τότε ἐγύριζ' ἀσκόπως ὅπου τύχῃ καὶ ἐπίστευα πὼς 173
κάτι κάνω, ἐνῷ ἤμην δυστυχισμένος ὅσον κανένας,
ὄχι ὀλιγώτερον παρ' ὅσον εἶσαι τώρα σύ, ποὺ νομί-
ζεις ὅτι κάθε ἄλλη ἀσχολία εἶναι προτιμοτέρα παρὰ
νὰ φιλοσοφῇς». Καὶ ἐκεῖνος «Μὴ μὲ ὑβρίζῃς» εἶπε
«μόνον εἰπέ μου: πότε ἔγινεν ἡ συγκέντρωσις αὐτή;»
Ἐγὼ τότε τοῦ εἶπα: «Παιδιὰ ἤμεθα τότε ἡμεῖς ἀκόμη·
τότε ποὺ ὁ Ἀγάθων ἐπέτυχε τὸ βραβεῖον μὲ τὴν πρώ-
την τραγῳδίαν του[5], τὴν ἑπομένην τῆς ἡμέρας ποὺ εἶχε
προσφέρει τὴν ἐπινίκιον θυσίαν[6] αὐτὸς καὶ τὰ μέλη τοῦ

1. Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Ἴσως ἐξ αὐτοῦ νὰ ὠνομάσθη ὁ ἀπολεσθεὶς διάλογος Φοῖνιξ τοῦ ἐκ Μεγάρων Σωκρατικοῦ Εὐκλείδου (Διογ. Λαέρτ. 2, 108).

2. Ἡ ἀναδιήγησις τῶν συζητήσεων τοῦ Σωκράτους ἦτο, καὶ ἐφ' ὅσον ἔζη, συνήθης· πρβλ. 215d καὶ Παρμεν. 126c.

3. Ἑταῖρον (ὄχι διδάσκαλον) ὠνόμαζαν οἱ μαθηταὶ τὸν Σωκράτη (Φαίδ. 118a, Ἀριστοτ. Ρητορ. 1398b31 κ.ἄ.), φίλον τὸν ὀνομάζει ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων (7. Ἐπιστ. 324d). Οἱ ἴδιοι ἐλέγοντο ἐρασταὶ (173b), δηλαδὴ θαυμασταί.

4. Τώρα μόλις ρίπτεται τὸ ὄνομα τοῦ συνομιλητοῦ· ἔτσι κερδίζει ἡ ὁμιλία εἰς φυσικότητα. Πρόκειται πιθανώτατα περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ γνωστοῦ συζητητοῦ τῆς Πολιτείας· αὐτός, ὄχι ὁ πατέρας τοῦ Χαρμίδου (Χαρμ. 154a), θὰ ἦτο τὸ 416 παιδί.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ Φιλίππου, ἔφη δὲ καὶ σὲ εἰδέναι· ἀλλὰ γὰρ
οὐδὲν εἶχε σαφὲς λέγειν. σὺ οὖν μοι διήγησαι·
δικαιότατος γὰρ εἶ τοὺς τοῦ ἑταίρου λόγους
ἀπαγγέλλειν. πρότερον δέ μοι, ἦ δ' ὅς, εἰπέ· σὺ
αὐτὸς παρεγένου τῇ συνουσίᾳ ταύτῃ ἢ οὔ;
Κἀγὼ εἶπον ὅτι Παντάπασιν ἔοικέ σοι οὐδὲν
διηγεῖσθαι σαφὲς ὁ διηγούμενος, εἰ νεωστὶ ἡγεῖ c
τὴν συνουσίαν γεγονέναι ταύτην, ἣν ἐρωτᾷς,
ὥστε καὶ ἐμὲ παραγενέσθαι. — Ἔγωγε δή. —
Πόθεν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων; οὐκ οἶσθ' ὅτι
πολλῶν ἐτῶν Ἀγάθων ἐνθάδε οὐκ ἐπιδεδήμη-
κεν, ἀφ' οὗ δ' ἐγὼ Σωκράτει συνδιατρίβω καὶ
ἐπιμελὲς πεποίημαι ἑκάστης ἡμέρας εἰδέναι ὅ τι
ἂν λέγῃ ἢ πράττῃ, οὐδέπω τρία ἔτη ἐστί; πρὸ
τοῦ δὲ περιτρέχων ὅπῃ τύχοιμι καὶ οἰόμενός τι 173
ποιεῖν ἀθλιώτερος ἦ ὁτουοῦν, οὐχ ἧττον ἢ σὺ
νυνί, οἰόμενος δεῖν πάντα μᾶλλον πράττειν ἢ
φιλοσοφεῖν. Καὶ ὅς Μὴ σκῶπτ', ἔφη, ἀλλ' εἰπέ
μοι πότε ἐγένετο ἡ συνουσία αὕτη. Κἀγὼ εἶπον
ὅτι Παίδων ὄντων ἡμῶν ἔτι, ὅτε τῇ πρώτῃ τρα-
γῳδίᾳ ἐνίκησεν Ἀγάθων, τῇ ὑστεραίᾳ ἢ ᾗ τὰ
ἐπινίκια ἔθυεν αὐτός τε καὶ οἱ χορευταί.—Πάνυ,

2 οὐθὲν B 9 κἀμὲ Athenaeus 217b ‖ ἔγωγε δή : ἐγὼ γὰρ ἔφη Athenaeus ἔγωγ' ἔφη Badham ἐγώ γε δή, ἔφη Burnet 11 ἐνθάδε om. Athenaeus ‖ ἐπιδεδήμηκεν; Schanz sublato interrogationis signo in. v. 14 16 ἦ B^2T : ἦν B^{ac} ἢ WT^2 17 νῦν TW 20 πρώτῃ om. Athenaeus 21 ἢ ᾗ TW ; ἡ B ᾗ Hermann ἢ Schanz om. Priscianus

5. Μὲ τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν ἐκέρδισε τὰ πρωτεῖα, ὅπως ὁ Σοφοκλῆς τὸ 468.

6. Συνήθως ἔκαμνε τὸ τραπέζι (ἔτσι πρέπει νὰ μεταφρασθῇ τὸ ἔθυεν) ὁ χορηγός· ἀλλ' ὁ Ἀγάθων ἦτο πλούσιος. Πολλάκις καὶ ἁπλοῖ φίλοι ἢ θαυμασταὶ ἐπανηγύριζαν τὰς νίκας, ὅπως ὁ Καλλίας τὴν νίκην τοῦ Αὐτολύκου εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χοροῦ του». «Ὥστε εἶναι, καθὼς βλέπω, πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε» εἶπε. «Καὶ ποῖος σοῦ τὴν διηγήθη; Ὁ Σωκράτης μήπως ἀτομικῶς;» «Ἆ ὄχι πρὸς Θεοῦ[1] ἐκεῖνος» ἀπήντησα «ἀλλ' αὐτὸς ποὺ τὴν εἶπε τοῦ Φοίνικος. b
Ἦτον[2] ἕνας κάποιος Ἀριστόδημος ἀπὸ τὸ Κυδαθήναιον[3], μικροκαμωμένος, διαρκῶς ἀνυπόδητος. Εἶχε παρευρεθῆ εἰς τὴν συγκέντρωσιν ὡς θαυμαστὴς τοῦ Σωκράτους ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιωδεστέρους, καθὼς φαίνεται, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὐχ ἧττον ὅμως ἐγὼ καὶ ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἐπίσης ἐζήτησα ἤδη μερικὰς πληροφορίας δι' ὅσα ἤκουσ' ἀπ' ἐκεῖνον, καὶ μοῦ τὰ ἐβεβαίωσεν, ὅπως ἐκεῖνος μοῦ τὰ εἶχε διηγηθῆ». «Τότε πῶς δὲν μοῦ τὰ διηγεῖσαι;» εἶπεν. «Ὁ δρόμος ἐξ ἄλλου πρὸς τὴν πόλιν εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως κατάλληλος, ὥστε περιπατῶν κανεὶς καὶ νὰ λέγῃ καὶ ν' ἀκούῃ[4]».

Ἔτσι λοιπὸν πεζοποροῦντες συνωμιλούσαμεν συγχρόνως περὶ τοῦ θέματος. ὥστε, ὅπως σᾶς ἔλεγα καὶ c
εἰς τὴν ἀρχήν, ἀπροετοίμαστος δὲν εἶμαι. Ἂν λοιπὸν εἶν' ἀνάγκη νὰ τὰ διηγηθῶ καὶ σᾶς, ὀφείλω[5] νὰ τὸ κάμω. Ἄλλωστ' ἐγὼ καὶ γενικῶς, ἀπὸ τὰς φιλοσοφικὰς συζητήσεις, εἴτ' ἐγὼ τὰς διεξάγω[6] εἴτ' ἀπὸ ἄλλους τὰς ἀκούω, ἀνεξαρτήτως τῆς ὠφελείας ποὺ πιστεύω πὼς ἔχω, ἀσύγκριτος εἶναι ἡ εὐχαρίστησις ποὺ δοκιμάζω· ἐνῷ ἀπὸ ἄλλας ὁμιλίας, ἰδιαιτέρως μάλιστ' ἀπ' αὐτὰς ποὺ ἔχετε μεταξύ σας σεῖς οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν ὑποθέσεων[7], καὶ ὁ ἴδιος στενοχωροῦμαι καὶ σᾶς τοὺς φίλους μου σᾶς ἐλεεινολογῶ, ποὺ νομίζετε πὼς κάτι κάνετε, ἐνῷ δὲν κάνετε παρὰ ἕνα μηδέν. Ἐνδεχόμενον τώρα καὶ σεῖς πάλιν νὰ μὲ θεωρῆτε d

1. Ἀποκρούεται ἐντόνως (οὐ μὰ τὸν Δία) ἡ σκέψις, ὅτι ἦτο δυνατὸν ὁ Σωκράτης νὰ διηγηθῇ ὁ ἴδιος τὸ ἐγκώμιόν του. Ὁ Γλαύκων φυσικὰ ἐρωτᾷ, διότι δὲν ἠξεύρει τὸ περιεχόμενον τῶν λόγων.

2. ἦν (δηλαδὴ ὁ εἰπών)· ὄχι πὼς εἶχεν ἀποθάνει ὁ Ἀριστόδημος.

3. Κυδαθήναιον ἦτο δῆμος (δηλαδὴ ἐνορία) πολυπληθὴς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐκεῖ περίπου ποὺ εἶναι σήμερον ἡ Πλάκα καὶ ἡ Μητρόπολις. Ἀπ' αὐτὸν κατήγετο καὶ ὁ Ἀριστοφάνης.

4. Κατάλληλος ὄχι διότι εἶναι ὁμαλός, ὅσον διότι εἶναι μακρὸς καὶ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των καιρὸν πολύν. Καὶ εἰς τοὺς Νόμους ἡ συζήτησις γίνεται κατὰ τὴν πορείαν (αὐτὸ σημαίνει ὁδὸς) ἐκ τῆς Κνωσοῦ πρὸς τὸ ἄντρον τοῦ Διός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἔφη, ἄρα πάλαι, ὡς ἔοικεν. ἀλλὰ τίς σοι διηγεῖτο; ἢ αὐτὸς Σωκράτης; — Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' ὅσπερ Φοίνικι. 'Αριστόδη- b μος ἦν τις Κηδαθηναιεύς, σμικρός, ἀνυπόδητος ἀεί. παρεγεγόνει δ' ἐν τῇ συνουσίᾳ, Σωκράτους ἐραστὴς ὢν ἐν τοῖς μάλιστα τῶν τότε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. οὐ μέντοι ἀλλὰ καὶ Σωκράτη γε ἔνια ἤδη ἀνηρόμην ὧν ἐκείνου ἤκουσα, καί μοι ὡμολόγει, καθάπερ ἐκεῖνος διηγεῖτο. — Τί οὖν, ἔφη, οὐ διηγήσω μοι; πάντως δὲ ἡ ὁδὸς ἡ εἰς ἄστυ ἐπιτηδεία πορευομένοις καὶ λέγειν καὶ ἀκούειν.

Οὕτω δὴ ἰόντες ἅμα τοὺς λόγους περὶ αὐτῶν ἐποιούμεθα, ὥστε, ὅπερ ἀρχόμενος εἶπον, c οὐκ ἀμελετήτως ἔχω· εἰ οὖν δεῖ καὶ ὑμῖν διηγήσασθαι, ταῦτα χρὴ ποιεῖν, καὶ γὰρ ἔγωγε καὶ ἄλλως, ὅταν μέν τινας περὶ φιλοσοφίας λόγους ἢ αὐτὸς ποιῶμαι ἢ ἄλλων ἀκούω, χωρὶς τοῦ οἴεσθαι ὠφελεῖσθαι, ὑπερφυῶς ὡς χαίρω· ὅταν δὲ ἄλλους τινάς, ἄλλως τε καὶ τοὺς ὑμετέρους τοὺς τῶν πλουσίων καὶ χρηματιστικῶν, αὐτός τε ἄχθομαι ὑμᾶς τε τοὺς ἑταίρους ἐλεῶ, ὅτι οἴεσθέ

1 τίς: τί TW 3 ἄλλοσπερ BTW 5 παραγεγόνει codd. 7 καὶ om T. 10 διηγήσῃ W διηγῇ σὺ vulg. || ἡ (2) om. [|| δέ: γε Usener γὰρ Susemihl 12 περὶ αὐτῶν: addubitavit Usener] W 14 δεῖ: δοκεῖ Hirschig sed cf. Phaed. 101e Alcib. II 146b 15 ταὐτὰ TW post ταῦτα dist. editores quidam.

---

5. δεῖ καὶ χρὴ δὲν εἶναι ταυτολογία· τὸ πρῶτον ἐκφράζει τὸν ἐξωτερικὸν ἐξαναγκασμὸν (ἂν τὸ ἀπαιτῆτε), τὸ δεύτερον τὴν ἐσωτερικὴν ὑποχρέωσιν.

6. Καμαρώνει, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος διεξάγει συζητήσεις περὶ προβλημάτων πνευματικῶν.

7. 'Ο χρηματισμὸς περιλαμβάνεται κατόπιν (205d) μέσα εἰς τὸν ἔρωτα ὑπὸ τὴν γενικωτέραν σημασίαν τῆς ἐπιδιώξεως ἑνὸς ἰδεώδους ζωῆς. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἕνα ἰδανικόν, ἀλλ' ἀντίθετον τελείως πρὸς τὸν κατὰ φιλοσοφίαν βίον.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀξιολύπητον[1], καὶ νομίζω πὼς εἶν' ἀληθινὸν αὐτὸ ποὺ νομίζετε[2]. Ἐγὼ ὅμως διὰ σᾶς δὲν τὸ νομίζω ἁπλῶς· εἶμαι βέβαιος.

ΕΤΑΙΡΟΣ. Ὁ ἴδιος εἶσαι πάντα, καημένε Ἀπολλόδωρε. Πάντα κακολογεῖς καὶ τὸν ἑαυτόν σου καὶ τοὺς ἄλλους καὶ μοῦ παρέχεις τὴν ἐντύπωσιν, πὼς θεωρεῖς ἀξιολύπητον κυριολεκτικῶς ὅλον τὸν κόσμον ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σωκράτη—τὸν ἑαυτόν σου πρῶτα πρῶτα. Ἀπὸ ποῦ τάχα νὰ σοῦ ἐκόλλησεν αὐτὴ ἡ ἐπονομασία, ποὺ σὲ φωνάζουν **μανικόν**[3], δὲν τὸ ξέρω· πάντως εἰς τὰ λόγια σου εἶσαι πάντοτ' ἔτσι: ἀγριεύεις καὶ μὲ τὸν ἑαυτόν σου καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ἐξαιρέσει τοῦ Σωκράτους.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ. Ἔ βέβαια, ἀγαπητέ μου. Εἶναι ὁλοφάνερον δά: μ' αὐτὰς τὰς ἀντιλήψεις ποὺ ἔχω διὰ τὸν ἑαυτόν μου καὶ διὰ σᾶς, εἶμ' ἕνας τρελλὸς καὶ ἕνας ἀνισόρροπος[4]. e

ΕΤΑΙΡΟΣ. Δὲν ἀξίζει, Ἀπολλόδωρε, νὰ φιλονικοῦμεν τώρα περὶ αὐτοῦ. Μόνον, ὅπως σ' ἐπαρακαλέσαμεν, αὐτὸ νὰ κάμῃς καὶ ὄχι ἄλλο: διηγήσου, τί ἦσαν αἱ ὁμιλίαι.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ. Λοιπὸν τὸ περιεχόμενόν των ἦτο περίπου τὸ ἑξῆς—ἢ καλύτερα θὰ δοκιμάτω ἀπὸ

1. **Κακοδαίμονα** (ἡ κακοδαιμονία ὁρίζεται εἰς τὸν Μένωνα 78a **τὸ ἐπιθυμεῖν τε τῶν κακῶν καὶ κτᾶσθαι**) θὰ ἐθεωροῦσαν τὸν Ἀπολλόδωρον οἱ πρακτικοί του φίλοι, διότι αἱ θεωρητικαὶ συζητήσεις, «οἱ φιλοσοφίες», τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρακτικὴν εὐδοκίμησιν καὶ τὸν κάμνουν γελοῖον καὶ δυστυχῆ, «σωστὸ δάσκαλο» (πρβλ. Γοργ. 484c κἑξ., Θεαίτ. 174 κἑξ.). Ἔτσι χαρακτηρίζονται οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ὡς ἀσχολούμενοι μὲ τὰ μετέωρα καὶ εἰς τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους 102. Ὁ Ἀπολλόδωρος ἀποδέχεται τὸν χαρακτηρισμὸν ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, ὅτι δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ἐκεῖ ποὺ θέλει, δὲν ἔχει πραγματοποιήσει ἀκόμη τὴν πλήρη εὐδαιμονίαν τοῦ φιλοσόφου, ὅπως ὁ Σωκράτης.

2. Ἀπὸ τὴν ἄποψίν σας καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν ποὺ δίδετε σεῖς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, εἶμαι πράγματι ἀξιολύπητος

3) Μεταξὺ τῶν γραφῶν **μανικὸς** καὶ **μαλακὸς** (ἡ διαφορὰ εἶναι ἀρχαία, διότι ἀπαντοῦν πότε ἡ μία πότε ἡ ἄλλη γραφὴ εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς) δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πρέπει νὰ προτιμηθῇ ἡ πρώτη. Μὲ περισσὴν εὐγένειαν (**οὐκ οἶδα**) τοῦ ὑπενθυμίζει ὁ συνομιλητής, ὅτι οἱ λόγοι του, γεμᾶτοι ἀπὸ τὸ **ἀγριαίνειν**, ἐπιβεβαιώνουν τὸ ἐπώνυμον **μανικός**, ποὺ τοῦ ἐκόλλησαν.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τι ποιεῖν οὐδέν ποιοῦντες· καὶ ἴσως αὖ ὑμεῖς d
ἐμὲ ἡγεῖσθε κακοδαίμονα εἶναι, καὶ οἴομαι ὑμᾶς
ἀληθῆ οἴεσθαι· ἐγὼ μέντοι ὑμᾶς οὐκ οἴομαι,
ἀλλ' εὖ οἶδα.

ΕΤΑΙΡΟΣ. 'Αεὶ ὅμοιος εἶ, ὦ 'Απολλόδωρε·
ἀεὶ γὰρ σαυτόν τε κατηγορεῖς καὶ τοὺς ἄλλους,
καὶ δοκεῖς μοι ἀτεχνῶς πάντας ἀθλίους ἡγεῖ-
σθαι πλὴν Σωκράτους, ἀπὸ σαυτοῦ ἀρξάμενος.
καὶ ὁπόθεν ποτέ ταύτην τὴν ἐπωνυμίαν ἔλαβες
τὸ μανικὸς καλεῖσθαι, οὐκ οἶδα ἔγωγε· ἐν μὲν
γὰρ τοῖς λόγοις ἀεὶ τοιοῦτος εἶ, σαυτῷ τε καὶ
τοῖς ἄλλοις ἀγριαίνεις πλὴν Σωκράτους.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ. Ὦ φίλτατε, καὶ δῆλόν γε e
δὴ ὅτι οὕτω διανοούμενος καὶ περὶ ἐμαυτοῦ καὶ
περὶ ὑμῶν μαίνομαι καὶ παραπαίω.

ΕΤΑΙΡΟΣ. Οὐκ ἄξιον περὶ τούτων, 'Απολλόδωρε, νῦν ἐρίζειν· ἀλλ' ὅπερ ἐδεόμεθά σου, μὴ ἄλλως ποιήσῃς, ἀλλὰ διήγησαι τίνες ἦσαν οἱ λόγοι.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ. Ἦσαν τοίνυν ἐκεῖνοι

1 ἐμὲ ἡγεῖσθαι BT ἡγεῖσθε ἐμὲ W 10 μηχανικὸς T²W² Plinius Nat. Hist. 34,81 : μαλακὸς BTW epist. Socratic. XXI3 ; cf. Pohlenz, Aus Platos Werdezeit 2¹, Wilamowitz, Platon II 356, [cognomen μαλακὸς temere librarius quidam ex 174c μ α λ θ α κ ὸ ν αἰχμητὴν assumere videtur, Kalitsunakis] 18 τίνας W

Ὁ 'Απολλόδωρος τὸ δέχεται καὶ πλειοδοτεῖ μάλιστα, εἰρωνικῶς φυσικά: **μαίνομαι** (δηλαδὴ εἶμαι **μανικὸς**) **καὶ παραπαίω**. Τὸ ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς τὸν 'Απολλόδωρον καὶ τὸ πρότυπον τοῦ Πλινίου (insanus), δὲν δηλώνει κυρίως τὸν **φανατικόν**, ἀλλὰ τὸν μέχρι νοσηρότητος ὑπερβολικόν, τὸν μὴ ἰσορροπημένον εἰς τὰς ἐκδηλώσεις του· **μανικὸς** ὀνομάζεται καὶ ὁ Χαιρεφῶν (Χαρμίδ. 153b) **ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅ,τι ὁρμήσειεν** ('Απολ. 21a) Ἡ σφοδρὰ αὐτοκατηγορία καὶ τὸ **ἀγριαίνειν** εἶναι χαρακτηριστικὰ τοῦ νοσήματος, ποὺ ὀνομάζουν οἱ ψυχίατροι σήμερον **μελαγχολίαν**.

4. Εἰρωνευόμενος ἀποδέχεται τὸν χαρακτηρισμόν: **Ἔ βέβαια, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, μὲ τὰ μυαλὰ ποὺ ἔχω** κλπ. Κατὰ βάθος πιστεύει, ὅτι αὐτὸς εὑρίσκεται εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν· τρελλοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν ἀρχήν, ὅπως ἐκεῖνος μοῦ τὰ διηγήθη, νὰ σᾶς τὰ 174
διηγηθῶ καὶ ἐγώ[1].

Εἰσαγωγικὴ διήγησις*

2. Ἔλεγε λοιπόν, ὅτι συνήντησε τὸν Σωκράτη λουσμένον[2] καὶ μὲ σανδάλια[3] εἰς τὰ πόδια (κάτι ποὺ σπανίως ἐκεῖνος ἔκανε), καὶ τὸν ἠρώτησε ποῦ πηγαίνει καὶ ἔγινε τόσον κομψός. «Εἰς τοῦ Ἀγάθωνος», ἀπήντησεν ἐκεῖνος «εἰς δεῖπνον. Χθὲς εἰς τὰ ἐπινίκια τοῦ ἐξέφυγα· ἐτρόμαξα τὴν πολυκοσμίαν. Ὑπεσχέθην ὅμως νὰ παρευρεθῶ σήμερα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἐξωραΐσθην, ὥστε ὡραῖος εἰς τοῦ ὡραίου νὰ ἐμφανισθῶ. Ἀλλὰ σὺ» εἶπε «τί θὰ ἔλεγες; Θὰ ἐδέχεσο[4] ἀ- b
πρόσκλητος νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ δεῖπνον;» Ἐγὼ τότε, εἶπε, τοῦ ἀπήντησα: «Ὅπως ὁρίζεις». «Ἔλα λοιπὸν μαζὶ» εἶπε. «Ἔτσι θὰ χαλάσωμεν καὶ τὴν παροιμίαν· θὰ τὴν τροποποιήσωμεν, ὅτι καὶ εἰς τῶν γενναίων τὰ τραπέζια ἀκάλεστοι πηγαίνουν οἱ γενναῖοι[5]. Ὁ Ὅμηρος ἄλλωστε καταντᾷ ὄχι μόνον νὰ ἔχῃ χαλάσει, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχῃ κατεξευτελίσει τὴν

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 2.

1. Τοὺς λόγους κυρίως ἐζήτησαν νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν Ἀπολλόδωρον, ἀλλ' ἐκεῖνος διηγεῖται τὰ τοῦ συμποσίου ἐξ ἀρχῆς· ἔτσι ὁ συγγραφεὺς παρεμβάλλει κατὰ τρόπον φυσικὸν τὴν εἰσαγωγικὴν διήγησιν.

2. Ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν ἐλούετο συχνὰ (ἀπὸ ἀντίδρασιν φυσικὰ κατὰ τῆς ὑπερβολικῆς περιποιήσεως τοῦ σώματος) παραδίδουν οἱ κωμικοὶ (Ἀριστοφ. Νεφ. 835, Ὀρνιθ. 1554). Ὁ Ἀριστοτέλης καταδικάζει ὡς ἀπρεπὲς **ἥκειν εἰς τὸ συμπόσιον σὺν ἱδρῶτι πολλῷ καὶ κονιορτῷ** (Ἀθήναιος 178f).

3. **βλαύτη** ἦτον ἕνα εἶδος πολυτελοῦς σανδαλίου.

4. Μὲ περισσὴν λεπτότητα ἀπευθύνει ὁ Σωκράτης τὸ ἐρώτημα ὄχι ἂν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔλθῃ, ἀλλ' ἂν θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῇ (ἐθέλειν) νὰ ἔλθῃ. Αὐτοὺς τοὺς **ἐπικλήτους** (δηλαδὴ τοὺς παρ' ἄλλου προσκεκλημένους) συμπότας ὠνόμαζαν ἐπὶ τὸ κωμικώτερον **σκιάς**. Ἄκλητοι ἐπήγαιναν συνήθωςμόνον οἱ γελωτοποιοὶ καὶ οἱ παράσιτοι.

5. Τὸ ἄρα ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ παραδεδομένη μορφὴ **καὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δαῖτας ἴασιν αὐτόματοι ἀγαθοὶ** εἶναι ἡ «διεφθαρμένη» μορφή. Πῶς ἦτον ὅμως ἡ γνησία μορφὴ τῆς παροιμίας; Προφανῶς **αὐτόματοι ἀγαθοὶ δειλῶν ἐπὶ δαῖτας ἴασιν**, ὅπως ἑρμηνεύει ὁ Σχολιαστὴς καὶ ἀνέφερεν ὁ Εὔπολις καὶ ὁ Ἀθήναιος 178a. Οἱ γενναῖοι ἔρχονται ἀκάλεστοι εἰς τῶν κατωτέρων τὸ τραπέζι, διότι λαμβάνουν μόνοι των τὸ δικαίωμα καὶ ἔχουν τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοιοίδε τινές—μᾶλλον δ' ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν ὡς ἐκεῖνος διηγεῖτο καὶ ἐγὼ πειράσομαι διηγήσασθαι.

2. Ἔφη γάρ οἱ Σωκράτη ἐντυχεῖν λελουμένον τε καὶ τὰς βλαύτας ὑποδεδεμένον, ἃ ἐκεῖνος ὀλιγάκις ἐποίει· καὶ ἐρέσθαι αὐτὸν ὅποι ἴοι οὕτω καλὸς γεγενημένος. καὶ τὸν εἰπεῖν ὅτι Ἐπὶ δεῖπνον εἰς Ἀγάθωνος. χθὲς γὰρ αὐτὸν διέφυγον τοῖς ἐπινικίοις, φοβηθεὶς τὸν ὄχλον· ὡμολόγησα δ' εἰς τήμερον παρέσεσθαι. ταῦτα δὴ ἐκαλλωπισάμην, ἵνα καλὸς παρὰ καλὸν ἴω. ἀλλὰ σύ, ἦ δ' ὅς, πῶς ἔχεις πρὸς τὸ ἐθέλειν ἂν ἰέναι ἄκλη- b
τος ἐπὶ δεῖπνον; Κἀγώ, ἔφη, εἶπον ὅτι Οὕτως ὅπως ἂν σὺ κελεύῃς.—Ἕπου τοίνυν, ἔφη, ἵνα καὶ τὴν παροιμίαν διαφθείρωμεν μεταβάλλοντες, ὡς ἄρα καὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δαῖτας ἴασιν αὐτόματοι ἀγαθοί. Ὅμηρος (Il. B 408) μὲν γὰρ κινδυνεύει οὐ μόνον διαφθεῖραι, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσαι εἰς ταύτην τὴν παροιμίαν. ποιήσας γὰρ

5 ὅπῃ W 10 καλὸν: καλῷ W 11 ἂν ἰέναι Stephanus: ἀνιέναι codd. 14. μεταβάλλοντες B Athenaeus 178a: μεταβαλόντες TW 15 ἀγαθῶν codd. Athenaeus: Ἀγάθων' Lachmann, sed cf. Adam Class. Review 10,238 18 ταύτην τὴν παροιμίαν: αὐτὴν Athenaeus

---

πεποίθησιν, πὼς μὲ τοῦτο τοὺς τιμοῦν. Βραδύτερον ἡ ἡρωϊκή, ἀλλὰ κάπως ὠμὴ αὐτὴ ἀντίληψις ὑπεχώρησεν εἰς ἄλλην κοινωνικωτέραν: οἱ γενναῖοι πηγαίνουν ἀκάλεστοι εἰς τῶν γενναίων τὸ τραπέζι, ὡς ἴσοι καὶ φίλοι· **κοινὰ γὰρ τὰ τῶν φίλων**. Ἐντεῦθεν συχνότερ' ἀπαντᾷ ἡ παραλλαγὴ **ἀγαθοὶ ἀγαθῶν**, ἡ ὁποία καὶ ἐπεκράτησε κατόπιν ὁριστικῶς. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλάτωνος θὰ ἐκυμαίνετο τὸ πρᾶγμα, ὅπως π.χ. μὲ τὴν σημερινὴν φράσιν: **ἐν τῷ μέσῳ δύο λῃστῶν — ἐν τῷ μέσῳ δύο λῃστής**. Πάντως ὁ Πλάτων εἶχεν ὑπ' ὄψει του τὴν πρώτην παραλλαγήν· ἐνῷ οἱ δεχόμενοι τὴν δευτέραν ἀναγκάζονται, παραβλέποντες τὸν **καὶ** (**καὶ ἀγαθῶν**), νὰ γράφουν **καὶ Ἀγάθων'** (δηλαδὴ **καὶ Ἀγάθωνι**), ποὺ εἶναι καὶ ἄσχημον καὶ σόλοικον. Μὲ τὴν πρώτην αὐτὴν ἐκδοχὴν ἐξηγεῖται πλήρως καὶ τὸ **ὑβρίσαι**· ὁ Ὅμηρος δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ δια-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παροιμίαν αὐτήν· ἐνῷ περιγράφει τὸν Ἀγαμέμνονα ὡς ἕναν ἄνθρωπον ἐξαιρετικῶς ἱκανὸν εἰς τὸν c
πόλεμον καὶ τὸν Μενέλαον ὡς ἕναν ἀ π ό λ ε μ ο ν λ ο γ χ ο φ ό ρ ο ν, ἐντούτοις εἰς τὴν θυσίαν ποὺ προσφέρει καὶ τὸ τραπέζι ποὺ παραθέτει ὁ Ἀγαμέμνων, παριστάνει τὸν Μενέλαον νὰ ἔρχεται ἀπρόσκλητος εἰς τὸ συμπόσιον, κατώτερος αὐτὸς εἰς τοῦ ἀνωτέρου του[1]». Εἰς αὐτὸ ἀπήντησεν ἐκεῖνος: «Πιθανὸν ὅμως καὶ ἐγὼ νὰ διατρέχω τὸν κίνδυνον, ὄχι ὅπως λέγεις σύ, Σωκράτη[2], ἀλλ' ὅπως ὁ Ὅμηρος: ἀνάξιος ἐγὼ νὰ προσέλθω ἀπρόσκλητος εἰς τὸ συμπόσιον ἑνὸς διανοουμένου. Κοίταξε λοιπόν, πῶς θὰ δικαιολογηθῇς ποὺ μὲ πῆρες μαζί σου· πάντως ἐγὼ θ' ἀναφέρω, ὅτι ἔρχομαι ὄχι ἀκάλεστος ἀλλὰ καλεσμένος ἀπὸ σέ.» d
«Μ α ζ ὶ κ ι ο ἱ δ υ ὸ π η γ α ί ν ο ν τ α ς[3]» ἀπήντησε «θὰ εὕρωμεν εἰς τὸν δρόμον τί θ' ἀπαντήσωμεν. Ἂς πηγαίνωμεν».

Αὐτὰ τὰ λόγια ἐπάνω κάτω ἀντήλλαξαν, εἶπε, καὶ ὕστερα ἐπροχώρησαν. Εἰς τὸν δρόμον ὁ Σωκράτης σὰν νὰ εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς τὰς σκέψεις του, καὶ ἔτσι ἔμενεν ὀπίσω ἐκεῖ ποὺ ἐβάδιζεν. Αὐτὸς τὸν ἐπερίμενεν, ἀλλ'ἐκεῖνος τοῦ συνιστοῦσε νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀγάθωνος, εὑρῆκε τὴν θύραν ἀνοικτήν, καὶ τότε τοῦ συνέβη, λέγει[4], κάτι κωμικόν[5]. Ἀπὸ μέσα ἕνας δοῦλος ἔσπευσεν e

φθείρῃ, νὰ ἀθετήσῃ (πρβλ. τὴν φράσιν **διαφθείρειν τὸν νόμον**) καὶ νὰ τροποποιήσῃ τὴν παροιμίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξηυτέλισε μὲ τὸ νὰ τὴν ἀντιστρέψῃ τελείως;

ἀ γ α θ ο ὶ ἐπὶ δαῖτας δ ε ι λ ῶ ν (παροιμία)
ἀ γ α θ ο ὶ ἐπὶ δαῖτας ἀ γ α θ ῶ ν (Σωκράτης)
δ ε ι λ ο ὶ ἐπὶ δαῖτας ἀ γ α θ ῶ ν (Ὅμηρος)

1. Ὁ Ἀθήναιος 178b ἐπιτίθεται δασκαλικώτατα ἐναντίον τοῦ Πλάτωνος καὶ ζητεῖ νὰ σώσῃ τὴν φήμην τοῦ Μενελάου. Εἰς χαριτολογήματα ἡ ἄδροσος ἐρημία τῆς ψυχῆς του δὲν ἦτο, φαίνεται, προσιτή.

2. ποὺ μὲ κατατάσσεις μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν.

3. Ὁ στίχος **σύν τε δύ' ἐρχομένω καί τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν, ὅππως κέρδος ἔῃ**, τὸν ὁποῖον λέγει ὁ Διομήδης παρ' Ὁμήρῳ πρὸς τὸν Νέστορα, εἶχε γίνει εἰς τὴν ἀρχαιότητα παροιμιώδης πρὸς ἔξαρσιν τῆς συνεργασίας καὶ τῆς φιλίας· π.χ. Ἀριστοτ. Ἠθικὰ Νικομ. 1155a15. Ἐδῶ τὸ **πρὸ ὁ τοῦ** γίνεται **πρὸ ὁδοῦ** (Δ 382) χάριν τοῦ **βουλευσόμεθα**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν Ἀγαμέμνονα διαφερόντως ἀγαθὸν ἄνδρα c τὰ πολεμικά, τὸν δὲ Μενέλεων μ α λ θ α κ ὸ ν α ἰ χ μ η τ ὴ ν (Il. P 588), θυσίαν ποιουμένου καὶ ἑστιῶντος τοῦ Ἀγαμέμνονος ἄκλητον ἐποίησεν ἐλθόντα τὸν Μενέλεων ἐπὶ τὴν θοίνην, χείρω ὄντα ἐπὶ τὴν τοῦ ἀμείνονος. Ταῦτ' ἀκούσας εἰπεῖν ἔφη Ἴσως μέντοι κινδυνεύσω καὶ ἐγὼ οὐχ ὡς σὺ λέγεις, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ καθ' Ὅμηρον φαῦλος ὢν ἐπὶ σοφοῦ ἀνδρὸς ἰέναι θοίνην ἄκλητος. ὅρα οὖν ἄγων με τί ἀπολογήσει, ὡς ἐγὼ μὲν οὐχ ὁμολογήσω ἄκλητος ἥκειν, ἀλλ' ὑπὸ d σοῦ κεκλημένος.— Σ ύ ν τ ε δύ', ἔφη, ἐ ρ χ ο μ έ ν ω (Hom. Il. K 224) π ρ ὸ ὁ δ ο ῦ βουλευσόμεθα ὅ τι ἐροῦμεν. ἀλλ' ἴωμεν.

Τοιαῦτ' ἄττα σφᾶς ἔφη διαλεχθέντας ἰέναι. τὸν οὖν Σωκράτη ἑαυτῷ πως προσέχοντα τὸν νοῦν κατὰ τὴν ὁδὸν πορεύεσθαι ὑπολειπόμενον, καὶ περιμένοντος οὗ κελεύειν προϊέναι εἰς τὸ πρόσθεν. ἔπειδὴ δὲ γενέσθαι ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ τῇ Ἀγάθωνος, ἀνεῳγμένην καταλαμβάνειν τὴν θύραν καί τι ἔφη αὐτόθι γελοῖον παθεῖν. οἷ μὲν γὰρ εὐ- e

10 ὅρα . . . τί Badham Ficinum secutus : ἄρα . . . τι B ἆρα (ἄρ') … τί TW 13 πρὸ ὁδοῦ: πρὸ ὁ τοῦ Homerus (cf. A. Kolar, Phil. Woch. 1926, 529) om. Hermogenes Julianus ep. 97 14 ἀλλ' ἐῶμεν B 17 πορευόμενον ὑπολείπεσθαι Rohde 19 δὲ : δὲ ἕ (seu δ' ἕ) Cobet 21 οἱ B² Photius : οἱ BT τὸν W

---

4. Μὲ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἔφη μᾶς ἐπαναφέρει ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὸν ἀρχικῶς ὁμιλοῦντα, ὥστε μέσ' ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, οὕτως εἰπεῖν, ψυχὴν νὰ δοκιμάσωμεν τὴν περιπέτειαν ποὺ θὰ μᾶς διηγηθῇ.

5. Τὸ γελοῖον εἶναι εἰς τὸ ὅτι ἐξαφνικά, ἕνεκα τῆς προθυμίας τοῦ ὑπηρέτου, εὑρέθη ἀκάλεστος εἰς τὸ δεῖπνον, χωρὶς τὴν δικαιολόγησιν ἐκ μέρους τοῦ Σωκράτους, σκιὰ προβαδίζουσα σώματος ἐξόπισθεν τὸ φῶς ἔχοντος, ὅπως λέγει ὁ Πλούταρχος Συμποσ. Προβλ. 707b. Ἀπὸ τὴν στενόχωρον αὐτὴν θέσιν τὸν ἐλευθερώνει μ' ἑτοιμολόγον εὐγένειαν ὁ Ἀγάθων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εὐθὺς νὰ τὸν ὑποδεχθῇ καὶ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου εἶχαν καταλάβει τὰς θέσεις των οἱ ἄλλοι. Τοὺς εὑρῆκεν ἑτοίμους πλέον ν' ἀρχίσουν νὰ δειπνοῦν. Ἀμέσως τότε, μόλις τὸν εἶδεν ὁ Ἀγάθων, τοῦ ἐφώναξεν: «Ἆ Ἀριστόδημε, ἐπάνω στὴν ὥραν ἔρχεσαι νὰ δειπνήσῃς μαζί μας. Ἂν πάλιν ἦλθες δι' ἄλλην ὑπόθεσιν, ἀνάβαλέ την δι' ἄλλοτε[1]. Νά, καὶ χθὲς σ' ἐζητοῦσα νὰ σὲ καλέσω καὶ δὲν κατώρθωσα νὰ σ' ἀνακαλύψω. Καὶ ὁ Σωκράτης; Πῶς δὲν μᾶς τὸν ἔφερες μαζί σου;». Ἐγὼ τότε[2], εἶπε, γυρίζω ὀπίσω καὶ δὲν βλέπω πουθενὰ τὸν Σωκράτη νὰ ἔρχεται μαζί. Ἐξήγησα λοιπόν, ὅτι καὶ ἐγὼ μὲ τὸν Σωκράτην ἔρχομ' ἐδῶ, καλεσμένος ἀπ' ἐκεῖνον εἰς τὸ δεῖπνον. «Πολὺ καλὰ ἔκαμες» εἶπε. «Μὰ ἐκεῖνος ποῦ εἶναι;» «Τώρα δὰ ἑτοιμάζετο νὰ εἰσέλθῃ ἀπ' ὀπίσω μου· ἐκ- 175a
πλήττομαι μάλιστα καὶ ἐγὼ ποῦ νὰ εἶναι.» «Δὲν κοιτάζεις λοιπόν, παιδί» εἶπεν ὁ Ἀγάθων «νὰ μᾶς ὁδηγήσῃς μέσα τὸν Σωκράτη; Καὶ σύ, Ἀριστόδημε» προσέθεσε «τοποθετήσου κοντὰ εἰς τὸν Ἐρυξίμαχον[3]».

3. Τὴν ὥραν λοιπὸν ποὺ ὁ δοῦλος τοῦ ἔπλυνε τὰ πόδια νὰ πλαγιάσῃ[4], ἕνας ἄλλος δοῦλος ἦλθε καὶ ἔφερε τὴν εἴδησιν, ὅτι ὁ Σωκράτης σας αὐτὸς[5] ἀπεσύρθη εἰς τὸ πρόθυρον τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ καὶ μένει ἐκεῖ ἀκίνητος· αὐτὸς τὸν προσκαλεῖ, ἐκεῖνος ὅμως δὲν δέχεται νὰ εἰσέλθῃ. «Περίεργον» εἶπεν «αὐτὸ ποὺ μᾶς λέγεις. Πήγαινε γρήγορα νὰ τὸν καλέσῃς καὶ μὴν τὸν ἀφήσῃς.» Ἐκεῖνος τότε παρενέβη: «Ὄχι, ἀφήσετέ b
τον. Τὸ ἔχει συνήθειαν αὐτό· ἀπομακρύνεται κάποτε,

1. Ὁ Ἀπολλόδωρος ἑτοιμάζεται κάτι ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἀγάθωνος καὶ ὁ Ἀγάθων νομίζει πὼς ἦλθε νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ περὶ ἄλλου τινός.

2. Ἡ μεταβολὴ εἰς εὐθὺν λόγον, ἡ μόνη εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Ἀριστοδήμου, καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἱστορικοῦ ἐνεστῶτος ὁρῶ ζωγραφίζουν θαυμάσια τὴν ζωηράν του ἔκπληξιν διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σωκράτους. Πρβλ. τὴν ἀνάλογον ἔκφρασιν 213b **καὶ ἅμα μεταστρεφόμενον αὐτὸν ὁ ρ ᾶ ν τὸν Σωκράτη.**

3. Τόσον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀγάθωνος διὰ τὸν Σωκράτην, ὥστε πρῶτα στέλλει νὰ τὸν εὕρουν καὶ ἔπειτα συλλογίζεται νὰ εὕρῃ θέσιν διὰ τὸν Ἀριστόδημον.

4. Ἦτον ἀνυπόδητος.

5. Τὴν ἀγγελίαν τοῦ δούλου ἀρχίζει ὁ Ἀριστόδημος εἰς εὐθὺν λόγον μὲ τὴν δραστικὴν ἔκφρασιν **Σωκράτης οὗτος** (αὐτὸς ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θὺς παῖδά τινα ἔνδοθεν ἀπαντήσαντα ἄγειν οὗ κατέκειντο οἱ ἄλλοι, καὶ καταλαμβάνειν ἤδη μέλλοντας δειπνεῖν. εὐθὺς δ' οὖν ὡς ἰδεῖν τὸν Ἀγάθωνα Ὦ, φάναι, Ἀριστόδημε, εἰς καλὸν ἥκεις, ὅπως συνδειπνήσῃς· εἰ δ' ἄλλου τινὸς ἕνεκα ἦλθες, εἰς αὖθις ἀναβαλοῦ· ὡς καὶ χθὲς ζητῶν σε, ἵνα καλέσαιμι, οὐχ' οἷός τ' ἦ ἰδεῖν. ἀλλὰ Σωκράτη ἡμῖν πῶς οὐκ ἄγεις; Καὶ ἐγώ, ἔφη, μεταστρεφόμενος οὐδαμοῦ ὁρῶ Σωκράτη ἑπόμενον· εἶπον οὖν ὅτι καὶ αὐτὸς μετὰ Σωκράτους ἥκοιμι, κληθεὶς ὑπ' ἐκείνου δεῦρ' ἐπὶ δεῖπνον.—Καλῶς γ', ἔφη, ποιῶν σύ· ἀλλὰ ποῦ ἐστιν οὗτος;—Ὄπισθεν ἐμοῦ ἄρτι εἰσῄει· ἀλλὰ 175
θαυμάζω καὶ αὐτὸς ποῦ ἂν εἴη. — Οὐ σκέψει, ἔφη, παῖ, φάναι τὸν Ἀγάθωνα, καὶ εἰσάξεις Σωκράτη; σὺ γ', ἦ δ' ὅς, Ἀριστόδημε, παρ' Ἐρυξίμαχον κατακλίνου.

3. Καὶ ἓ μὲν ἔφη ἀπονίζειν τὸν παῖδα, ἵνα κατακέοιτο· ἄλλον δέ τινα τῶν παίδων ἥκειν ἀγγέλλοντα ὅτι Σωκράτης οὗτος ἀναχωρήσας ἐν τῷ τῶν γειτόνων προθύρῳ ἕστηκεν, καὶ οὗ καλοῦντος οὐκ ἐθέλει εἰσιέναι.—Ἄτοπόν γ', ἔφη, λέγεις· οὔκουν καλεῖς αὐτὸν καὶ μὴ ἀφήσεις; Καὶ b
ὃς ἔφη εἰπεῖν· Μηδαμῶς, ἀλλ' ἐᾶτε αὐτόν. ἔθος

1 ἔνδοθεν: τῶν ἔνδον Photius τῶν ἔνδοθεν Porson 4 ὦ: ᾧ B 5 συνδειπνήσεις Laurent XIV 85 7 τ' ἦ TW: τε B 9 ἔφην TW ‖ οὐδαμῇ TW ‖ Σωκράτην W 11 ἥκοι μὴ B[ac] 12 γ' om. B 18 ἓ μὲν Bast (ἓ iam Stephanus): ἐμὲ codd. ‖ ἔφην TW 20 τῷ: τῳ Stephanus του Madvig 21 καὶ οὗ B: καὶ σοῦ T κἀμοῦ W 23 οὐκοῦν B[ac](?) TW: sine acc. B ‖ καλεῖς: καλοῖς T[2]mgW κάλει B[2] ‖ αὐτόν: αὖθις Herwerden ‖ ἀφήσῃς T

περίφημος, ὁ περίεργος Σωκράτης σας) καὶ ἔπειτ' ἀσυναισθήτως, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν, μεταπίπτει εἰς πλάγιον. Δι' αὐτὸ ἐπροτίμησα τὴν γραφὴν καὶ οὗ.

6. Μικρὸν πρόστῳον μὲ κίονας ἢ πεσσοὺς πρὸ τῆς ἐξωθύρας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅπου τύχῃ, καὶ μένει ὄρθιος. Θὰ ἔλθῃ ὅμως γρήγορα. φαντάζομαι. Μὴν τὸν ἐνοχλεῖτε λοιπόν· ἀφήσετέ τον[1]». «Καλά, αὐτὸ νὰ κάνωμεν, ἀφοῦ τὸ νομίζεις» εἶπεν ὁ Ἀγάθων. «Ἡμᾶς λοιπὸν τοὺς ἄλλους, παιδιά, βάλετε νὰ δειπνήσωμεν. Πάντως παραθέσετε ὅ,τι θέλετε, ὅπως ὅταν δὲν ἔχετε κανένα νὰ σᾶς ἐπιβλέπῃ — πρᾶγμα ποὺ ἐγὼ ποτέ μου δὲν ἔκαμα[2]. Καὶ τώρα λοιπὸν φαντασθῆτε πὼς εἶμαι καὶ ἐγὼ καλεσμένος σας, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἐδῶ, καὶ περιποιηθῆτε μας, c ὥστε νὰ σᾶς ἐκφράσωμεν τὰς εὐχαριστίας μας».

Κατόπιν ἐκεῖνοι, εἶπεν, ἔτρωγαν, ἐνῷ ὁ Σωκράτης δὲν ἐνεφανίζετο. Ἐπανειλημμένως ὁ Ἀγάθων ἔδιδε διαταγὰς νὰ στείλουν νὰ τὸν καλέσουν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν τὸν ἄφηνεν. Ἐπὶ τέλους ἦλθεν, ὅπως συνήθιζεν[3], ὕστερ' ἀπὸ καθυστέρησιν ὄχι μεγάλην· ἦσαν εἰς τὰ μέσα περίπου τοῦ δείπνου των. Ὁ Ἀγάθων τότε, ὅπως ἔτυχε νὰ εἶναι πλαγιασμένος τελευταῖος καὶ μόνος, τοῦ ἐφώναξεν: «Ἐδῶ, Σωκράτη, κοντά μου πλάγιασε. Ἔτσι θ' ἀπολαύσω, μὲ τὴν ἐπαφὴν μαζί σου, καὶ τὴν d σοφὴν ἔμπνευσιν ποὺ σοῦ κατέβηκεν εἰς τὴν εἴσοδον. Δὲν ὑπάρχει ἄλλωστε ἀμφιβολία, πὼς τὴν συνέλαβες καὶ τὴν κατέχεις· εἰδεμή, δὲν θ' ἄφηνες τὴν θέσιν σου πρωτύτερα». Καὶ ὁ Σωκράτης ἐκάθισε καὶ εἶπε: «Καλὰ θὰ ἦταν, Ἀγάθων» εἶπε «νὰ ἦταν ἡ σοφία ἔτσι, ὥστε νὰ μεταγγίζεται μεταξύ μας ἀπὸ τὸ περισσότερον γεμᾶτον εἰς τὸ περισσότερον ἀδειανόν, ὅταν ἐγγίζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὅπως τὸ νερὸν εἰς τὰ ποτήρια, ποὺ μεταγγίζεται

1. Ἡ ζωηρότης τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ἀριστοδήμου ζωγραφίζεται εἰς τὰς μικρὰς διακεκομμένας φράσεις τοῦ λόγου του. Εἶναι ἡ τελευταία φορά, ποὺ ἀνοίγει τὸ στόμα του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συμποσίου.

2. Ἡ μορφὴ τοῦ χωρίου ἀντιλέγεται καὶ δὲν ἀποκατεστάθη ἱκανοποιητικῶς ἀκόμη. Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον εἶναι σαφές: Ὁ νεαρὸς ποιητὴς θεωρεῖ κατώτερον ἑαυτοῦ καὶ εἶν' ἀνίκανος νὰ ἐποπτεύῃ αὐτοπροσώπως τοὺς δούλους του καὶ νὰ τοὺς καθοδηγῇ πότε καὶ πῶς καὶ τί θὰ παραθέσουν. Προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸ φιλότιμον: πρέπει νὰ θεωρήσουν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι ποὺ προσφέρουν τὸ τραπέζι, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν κύριόν των. Ἐννοεῖται τὸ φιλοδώρημα (αὐτὸ ὑποδηλώνει τὸ **ἐπαινῶμεν**) δὲν θὰ λείψῃ. [Wil. 2,357].

3. Τὸ **ὡς εἰώθει** δὲν ἀνήκει **εἰς** τὸ **πολὺν χρόνον**, ἀλλὰ εἰς τὴν ὅλην φράσιν. Δὲν θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι συνήθως ἔμενε πολλὴν ὥραν, ἀλλ' ὅτι, ὅπως συνήθως, δὲν ἤργησε πολύ. Πρβλ. τὸ **ἥξει δ' αὐτίκα** τοῦ Ἀριστοδήμου 175b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γάρ τι τοῦτ' ἔχει· ἐνίοτε ἀποστὰς ὅποι ἂν τύχῃ ἕστηκεν. ἥξει δ' αὐτίκα, ὡς ἐγὼ οἶμαι. μὴ οὖν κινεῖτε, ἀλλ' ἐᾶτε.— Ἀλλ' οὕτω χρὴ ποιεῖν, εἰ σοὶ δοκεῖ, ἔφη φάναι τὸν Ἀγάθωνα· ἀλλ' ἡμᾶς, ὦ παῖδες, τοὺς ἄλλους ἑστιᾶτε. πάντως παρατίθετε ὅ τι ἂν βούλησθε, † ἐπειδάν τις ὑμῖν μὴ ἐφεστήκῃ, ὃ ἐγὼ οὐδεπώποτε ἐποίησα· νῦν οὖν νομίζοντες καὶ ἐμὲ ὑφ' ὑμῶν κεκλῆσθαι ἐπὶ δεῖπνον καὶ τούσδε τοὺς ἄλλους, θεραπεύετε, ἵν' ὑμᾶς c ἐπαινῶμεν.

Μετὰ ταῦτα ἔφη σφᾶς μὲν δειπνεῖν, τὸν δὲ Σωκράτη οὐκ εἰσιέναι. τὸν οὖν Ἀγάθωνα πολλάκις κελεύειν μεταπέμψασθαι τὸν Σωκράτη, ἓ δὲ οὐκ ἐᾶν, ἥκειν οὖν αὐτὸν οὐ πολὺν χρόνον ὡς εἰώθει διατρίψαντα, ἀλλὰ μάλιστα σφᾶς μεσοῦν δειπνοῦντας. τὸν οὖν Ἀγάθωνα (τυγχάνειν γὰρ ἔσχατον κατακείμενον μόνον) Δεῦρ', ἔφη φάναι, Σώκρατες, παρ' ἐμὲ κατάκεισο, ἵνα καὶ τοῦ σοφοῦ ἁπτόμενός σου ἀπολαύσω, ὅ σοι προσέστη d ἐν τοῖς προθύροις. δῆλον γὰρ ὅτι ηὗρες αὐτὸ καὶ ἔχεις· οὐ γὰρ ἂν προαπέστης. Καὶ τὸν Σωκράτη καθίζεσθαι καὶ εἰπεῖν ὅτι Εὖ ἂν ἔχοι, φάναι, ὦ Ἀγάθων, εἰ τοιοῦτον εἴη ἡ σοφία, ὥστ' ἐκ τοῦ πληρεστέρου εἰς τὸ κενώτερον ῥεῖν ἡμῶν, ἐὰν ἁπτώμεθα ἀλλήλων, ὥσπερ τὸ ἐν ταῖς κύλιξιν ὕδωρ τὸ διὰ τοῦ ἐρίου ῥέον ἐκ τῆς πληρε-

1 τοῦτ' BT Priscianus: τοιοῦτον W ‖ ὅπῃ W 4 ἔφη om. B 5 πάντες Wac 6 ἐπειδάν τις... μή: ἐπεί (ἐπειδή Schanz) τις... οὐ μὴ Leop. Schmidt [ἐπεὶ δή τις ὑμῖν οὐ μὴ ἐφεστήκῃ Vahlen] ἐπεὶ οὐ δή τις... μὴ Hug ἐπειδὰν αὐτός... μὴ Burnet, ὥσπερ vel simile quid ante ἐπειδὰν (ὡσπερὰν ?) excidisse ci. Sykutris; def. Wilamowitz, Platon II 357, [Kalitsunakis]. ‖ ἐφεστήκει B ἐφεστήκη W 13 ἓ δέ: *** (τὸν ?) δὲ T αὐτὸν δὲ vulg. ἳ δὲ Bekker [cf. Hom. Bl. 2,46] 14 οὐκ ἐᾶν: ουκᾶν Tac ‖ οὖν om. W ‖ πολὺ W 16 τυχεῖν W 19 ἁπτόμενός σου om. B, sed cf. Theag. 130e ‖ πρόσεστιν B 24 τό: τὸν corr. Coisl. 155 26 ἐκ τῆς... κενωτέραν [recte] del. Vögelin.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μὲ τὴν κλωστὴν ἀπὸ τὸ γεμισμένον εἰς τὸ ἄδειανόν[1]. Πράγματι, ἂν ἔχῃ αὐτὴν τὴν ἰδιότητα καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνωτερότης, τότε ἀποτιμῶ πολὺ ἀκριβὰ τὸ πλάγιασμα εἰς τὸ πλευρόν σου· ἔτσι πιστεύω, πῶς θὰ e
γεμίσω ἀπὸ σὲ μὲ σοφίαν ἄφθονον καὶ ὑπέροχον[2]. Ἡ ἰδική μου ἄλλωστε σοφία πρέπει νὰ εἶναι μικρᾶς ἀξίας ἢ καὶ ἀμφίβολος, σὰν ὄνειρον[3] νὰ ἦταν· ἐνῷ ἡ ἰδική σου καὶ περιφανὴς εἶναι καὶ μέλλον ἐξαίρετον ἔχει[4], ἀφοῦ δὰ ἀπὸ τώρα ποὺ εἶσαι νέος, ἀκτινοβόλησε τόσον δυνατὰ καὶ ἐφάντασε τελευταίως ἐνώπιον μαρτύρων ἀπὸ τὸ Πανελλήνιον 30.000 καὶ πλέον[5]». «Εἶσ' ἕνας σκώπτης[6], Σωκράτη» εἶπεν ὁ Ἀγάθων. «Ἀλλ' ἂς εἶναι· αὐτὸ θὰ τὸ κανονίσωμεν δικαστικῶς τώρα μετ' ὀλίγον ἐγὼ καὶ σύ, ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πνευματικήν ὑπεροχήν, μὲ δικαστὴν τὸν Διόνυσον[7]. Τώρα κοίταξε πρῶτα νὰ δειπνήσῃς».

4. Κατόπιν, εἶπεν, ἀφοῦ ἐπλάγιασεν[8] ὁ Σωκράτης 176

1. Ἦτον ἕνα συνηθισμένον παιχνίδι: ἐτοποθετοῦσαν δύο ποτήρια ἀνίσως γεμισμένα καὶ μεταξύ των ὕφασμα μάλλινον ἢ νῆμα, τοῦ ὁποίου τὰ δύο ἄκρα νὰ ἐγγίζουν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ νεροῦ. Τὸ νερὸν τότε μετεφέρετο, κατὰ τὸν νόμον τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, ἀπὸ τὸ γεμᾶτον εἰς τὸ ἄδειανὸν ποτῆρι. Ἡμεῖς σήμερον θὰ μετεχειριζώμεθα δι' ἀνάλογον σκέψιν τὴν εἰκόνα ἑνὸς χωνιοῦ: **μὲ τὸ χωνὶ θὰ σοῦ τὰ βάλω.**

2. Αὐτὸς εἶναι ὁ μηχανικὸς τρόπος τῆς μεταβιβάσεως τῆς σοφίας, ὁ τρόπος τῶν σοφιστῶν. Ἀλλὰ τοῦ Σωκράτους τὸ ἔργον δὲν εἶναι τὸ παραγέμισμα, ἀλλὰ τὸ ξύπνημα τῆς ψυχῆς, ὥστ' ἐξ ἑαυτῆς νὰ γονιμοποιήσῃ κάτω ἀπὸ τὴν θέρμην τοῦ ἔρωτος τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀγαθόν: αὐτὸς εἶναι ὁ μαιευτικὸς τρόπος. Εἰς τὴν Πολιτείαν 518b εἰρωνεύεται ὁ Πλάτων ἐκείνους, ποὺ νομίζουν, ὅτι τοποθετοῦν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μίαν ἐπιστήμην, χωρὶς νὰ προϋπάρχῃ, οἷον **τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες.** Πρβλ. Εἰσαγωγὴν II § 9.

3. Δὲν ἠξεύρει κανεὶς ἂν ὑπάρχει ἢ ὄχι, ὅπως ἀμφίβολον εἶναι ὅ,τι γίνεται εἰς τ' ὄνειρον. Εἰς τὴν σύγκρισιν αὐτὴν δὲν ἐκδηλώνεται μόνον ἡ εἰρωνικὴ μετριοφροσύνη τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ καὶ ἡ βαθυτέρα ἐπίγνωσις, ὅτι ἡ σωκρατικὴ σοφία δὲν εἶν' ἐξωτερικῶν γνώσεων ἄθροισμα, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ κτῆσις προσωπική, γεμάτη ἀπὸ τὴν προβληματικότητα καὶ τὴν μοναδικότητα ἑνὸς ὀνείρου. Ἡ κατόπιν συζήτησις θὰ δείξῃ, ὅτι τὸ ὄνειρον αὐτὸ τῆς σωκρατικῆς σοφίας εἶναι προελεύσεως θεϊκῆς, ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ὡραιολόγον φλυαρίαν τοῦ Ἀγάθωνος 201bc.

4. Διότι εἶναι νέος καὶ τὸ ἄστρον του τώρ' ἀνατέλλει· **τῷ γὰρ ὄντι ἡ νεότης εἰς πᾶν ἐπίδοσιν ἔχει** (Θεαίτ. 146b).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στέρας εἰς τὴν κενωτέραν· εἰ γὰρ οὕτως ἔχει καὶ ἡ σοφία, πολλοῦ τιμῶμαι τὴν παρὰ σοὶ κατάκλισιν e οἶμαι γάρ με παρὰ σοῦ πολλῆς καὶ καλῆς σοφίας πληρωθήσεσθαι. ἡ μὲν γὰρ ἐμὴ φαύλη τις ἂν εἴη ἢ καὶ ἀμφισβητήσιμος ὥσπερ ὄναρ οὖσα· ἡ δὲ σὴ λαμπρά τε καὶ πολλὴν ἐπίδοσιν ἔχουσα, ἥ γε παρὰ σοῦ νέου ὄντος οὕτω σφόδρα ἐξέλαμψε καὶ ἐκφανὴς ἐγένετο πρῴην ἐν μάρτυσι τῶν Ἑλλήνων πλέον ἢ τρισμυρίοις. —Ὑβριστὴς εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Ἀγάθων καὶ ταῦτα μὲν καὶ ὀλίγον ὕστερον διαδικασόμεθα ἐγώ τε καὶ σὺ περὶ τῆς σοφίας δικαστῇ χρώμενοι τῷ Διονύσῳ· νῦν δὲ πρὸς τὸ δεῖπνον πρῶτα τρέπου.

4. Μετὰ ταῦτα ἔφη κατακλινέντος τοῦ Σω-

2 τιμῶμεν B 5 ἢ om. B 7 ἥ : εἰ B 11 καὶ (2) om. W

---

5. Τὴν ὅλην φράσιν (πιθανὸν καὶ νὰ ἔχῃ ληφθῆ ἀπὸ ὡρισμένον, ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς ρητορικὸν ἔργον) ἀπαγγέλλει ὁ Σωκράτης μὲ στόμφον μελοδραματικὸν ἀπομιμούμενος τοὺς πανηγυρικοὺς ρήτορας. Ἐντεῦθεν αἱ κτυπηταὶ λέξεις, ἡ πρόταξις τοῦ **τῶν Ἑλλήνων** καὶ ἡ ὑπερβολὴ τοῦ **πλέον ἢ τρισμυρίοις**, ἐνῷ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ἐχωροῦσε μόλις περὶ τοὺς 15000 θεατάς.

6. Ἡ εἰρωνεία ἦτο πολὺ κτυπητή, καὶ ὁ Ἀγάθων ὑποδεικνύει εἰς τὸν Σωκράτην, ὅτι **ὑβρίζει**, δηλαδὴ κάμνει κατάχρησιν τῆς ὑπεροχῆς του (ἐδῶ: τῆς ἀνωτερότητός του εἰς πνεῦμα) εἰς βάρος τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ σέβεται τὴν ἀξιοπρέπειαν ἐκείνου. Ἦτο χαρακτηριστικόν, φαίνεται, τοῦ Σωκράτους αὐτὸ (πρβλ. 215b) καὶ πηγὴ πολλῶν ἀντιπαθειῶν.

7. Καὶ εἰς τοὺς **Βατράχους** τοῦ Ἀριστοφάνους δικαστὴς περὶ σοφίας τῶν δύο τραγικῶν ποιητῶν, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Εὐριπίδου, εἶν' ὁ Διόνυσος. Καὶ ἐδῶ τὸν ἐπικαλεῖται ὁ Ἀγάθων, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἰς τοὺς θεατρικοὺς ἀγῶνας ἐδοκίμασε τὴν εὔνοιάν του.

8. Ὡς τώρα συνεζήτει καθιστός. Ὁ Πλάτων ἀγαπᾷ νὰ χρησιμοποιῇ τοιαύτας ἀσημάντους φαινομενικῶς λεπτομερείας διὰ τὴν διάρθρωσιν τῆς διηγήσεώς του. Ὁμοίως εἰς τὸν **Πρωταγόραν** μὲ τὴν κάθοδον εἰς τὴν αὐλὴν ἀρχίζει ἄλλο θέμα (311a). Εἰς τὸν **Φαίδωνα** χρησιμοποιεῖται τὸ παιχνίδι μὲ τὰ ὡραῖα μαλλιὰ τοῦ Φαίδωνος (89b). Εἰς τὸν **Φαῖδρον** τελειώνει ὁ πρόλογος, ὅταν καθίζουν οἱ δύο φίλοι, καὶ ἀρχίζει ἡ παλινῳδία μὲ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Σωκράτους νὰ φύγῃ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἐδείπνησεν, ἐπίσης καὶ οἱ ἄλλοι, ἔκαμαν σπονδὰς
καὶ ἔψαλαν ὕμνον εἰς τὸν θεὸν καὶ τ' ἄλλα τὰ ἔθιμα[1]·
ἐπροχώρησαν ὕστερα εἰς τὴν οἰνοποσίαν. Ὁ Παυσα-
νίας τότε, εἶπεν, ἄνοιξε τὴν ὁμιλίαν ὡς ἑξῆς :» "Ολα
καλά, κύριοι, ἀλλὰ μὲ τί τρόπον θὰ πίνωμεν ἀνετώ-
τερα ; Τὸ κατ' ἐμέ, σᾶς δηλώνω, ὅτι ἀληθινὰ αἰσθάνο-
μαι πολὺ ἄσχημα ἀπὸ τὸν χθεσινὸν πότον καὶ χρειά-
ζομαι κάποιαν ἀνάπαυσιν. Ὑποθέτω δὲ καὶ ἀπὸ σᾶς ἡ
πλειονότης, ἀφοῦ καὶ σεῖς εἴχατε χθὲς παρευρεθῆ.
Σκεφθῆτε λοιπὸν μὲ τί τρόπον θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ b
πίνωμεν μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἄνεσιν». Ὁ Ἀρι-
στοφάνης τότε ἀπήντησεν: «Αὐτὸ βέβαια καλὰ τὸ λέ-
γεις, Παυσανία· μὲ κάθε τρόπον πρέπει νὰ ἐξασφαλί-
σωμεν κάποιαν ἄνεσιν εἰς τὴν πόσιν. Διότι καὶ ἐγὼ
εἶμαι ἀπὸ τοὺς βουτηγμένους τῆς χθεσινῆς βραδυᾶς».
Ὅταν τοὺς ἤκουσεν ὁ Ἐρυξίμαχος τοῦ Ἀκουμενοῦ,
προσέθεσε: «Μάλιστα, ἔχετε δίκαιον. Ἕναν ἀκόμη
ἀπὸ σᾶς θέλω ν' ἀκούσω: πῶς αἰσθάνεσαι μὲ τὴν ἀν-
τοχήν σου εἰς τὸν πότον, Ἀγάθων;» «Διόλου» εἶπε
«οὔτ' ἐγὼ δὲν ἀντέχω». «Μ' αὐτὸ καταντᾷ, βλέπω, εὕ-
ρημα νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς» εἶπε «ἐμὲ δηλαδὴ καὶ τὸν Ἀρι- c
στόδημον καὶ τὸν Φαῖδρον καὶ τούτους ἐδῶ, ἂν σεῖς,
ποὺ εἴσθε οἱ δυνατώτεροι εἰς τὸ κρασί, ἔχετ' ἀπὸ τώρα
κουρασθῆ. Ἡμεῖς δὰ ἤμεθα πάντοτε μικρᾶς ἀντοχῆς.
Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Σωκράτην, αὐτὸν δὲν τὸν λογα-
ριάζω[2]· βαστᾷ καὶ εἰς τὰ δύο, ὥστε θὰ μείνῃ εὐχαρι-
στημένος, εἴτε τὸ ἕνα κάνομεν εἴτε τὸ ἄλλο. Ἀφοῦ
λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς παρόντας, ὅπως ἀντιλαμβά-
νομαι, δὲν αἰσθάνεται τὴν διάθεσιν νὰ πίνῃ πολὺ κρασί,
ἴσως τότε, ἂν σᾶς ἀνέπτυσσα τὰς ὀρθὰς ἀπόψεις περὶ
τῆς μέθης τί πρᾶγμα εἶναι, δὲν θὰ ἤμην καὶ τόσον δυσ-
άρεστος[3]. Εἰς ἐμὲ δηλαδὴ ἔχει γίνει, νομίζω, πλήρως d

1. Ἴδε Εἰσαγ. I § 3. Ἐκεῖ παρέχεται καὶ διάγραμμα τῆς ὁριστικῆς τοποθετήσεως τῶν συμποτῶν.

2. Τὸν βγάζω ἀπὸ τὸ λογαριασμό. Ἡ ἀντοχὴ τοῦ Σωκράτους εἰς τὸ κρασὶ ἦτο πασίγνωστος. Πρβλ. 214a, 220a καὶ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου, ὅπου ὁ Σωκράτης τοὺς κοιμίζει ὅλους.

3. ὅσον ἂν ἦσθε ἀποφασισμένοι νὰ μεθύσετε ἀπόψε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κράτους καὶ δειπνήσαντος, καὶ τῶν ἄλλων, σπον-
δάς τε σφᾶς ποιήσασθαι καὶ ᾄσαντας τὸν θεὸν
καὶ τἆλλα τὰ νομιζόμενα, τρέπεσθαι πρὸς τὸν
πότον. Τὸν οὖν Παυσανίαν ἔφη λόγου τοιούτου
τινὸς κατάρχειν· Εἶεν, ἄνδρες, φάναι, τίνα τρό-
πον ῥᾷστα πιόμεθα; ἐγὼ μὲν οὖν λέγω ὑμῖν ὅτι
τῷ ὄντι πάνυ χαλεπῶς ἔχω ὑπὸ τοῦ χθὲς πό-
του καὶ δέομαι ἀναψυχῆς τινος, οἶμαι δὲ καὶ
ὑμῶν τοὺς πολλούς· παρῆστε γὰρ χθές. σκοπεῖ- b
σθε οὖν τίνι τρόπῳ ἂν ὡς ῥᾷστα πίνοιμεν. Τὸν
οὖν Ἀριστοφάνη εἰπεῖν· Τοῦτο μέντοι εὖ λέ-
γεις, ὦ Παυσανία, τὸ παντὶ τρόπῳ παρασκευά-
ζεσθαι ῥᾳστώνην τινὰ τῆς πόσεως· καὶ γὰρ αὐ-
τός εἰμι τῶν χθὲς βεβαπτισμένων. Ἀκούσαν-
τα οὖν αὐτῶν ἔφη Ἐρυξίμαχον τὸν Ἀκουμενοῦ.
Ἦ καλῶς, φάναι, λέγετε. καὶ ἔτι ἑνὸς δέομαι
ὑμῶν ἀκοῦσαι· πῶς ἔχεις πρὸς τὸ ἐρρῶσθαι πί-
νειν, Ἀγάθων; — Οὐδαμῶς, φάναι, οὐδ' αὐτὸς
ἔρρωμαι. — Ἕρμαιον ἂν εἴη ἡμῖν, ἦ δ' ὅς, ὡς c
ἔοικεν, ἐμοί τε καὶ Ἀριστοδήμῳ καὶ Φαίδρῳ καὶ
τοῖσδε, εἰ ὑμεῖς οἱ δυνατώτατοι πίνειν νῦν ἀπει-
ρήκατε· ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀεὶ ἀδύνατοι. Σωκράτη
δ' ἐξαιρῶ λόγου· ἱκανὸς γὰρ καὶ ἀμφότερα, ὥστ'
ἐξαρκέσει αὐτῷ ὁπότερ' ἂν ποιῶμεν. ἐπειδὴ οὖν
μοι δοκεῖ οὐδεὶς τῶν παρόντων προθύμως ἔχειν
πρὸς τὸ πολὺν πίνειν οἶνον, ἴσως ἂν ἐγὼ περὶ
τοῦ μεθύσκεσθαι οἷόν ἐστι τἀληθῆ λέγων ἧττον
ἂν εἴην ἀηδής. ἐμοὶ γὰρ δὴ τοῦτό γε οἶμαι κατά- d

3 καὶ τἆλλα: κατὰ Ast καὶ ... νομιζόμενα post ποιήσασθαι trp. Kvicala sed cf. 183a 203e 507d Rep. 406d Euthyd. 294d 6 ῥᾷστα: ἥδιστα T²γρ 9 παρῆτε Bmg 12 παρασκευάζεσθαι B: παρασκευάσασθαι TW 15 αὐτὸν B ‖ Εὐρυξίμαχον W τὸν Ἐρυξίμαχον B ‖ ἀκουμένου codd. 17 ἀκοῦσαι πῶς ἔχει codd. em. Wilamowitz 18 Ἀγάθωνος Vahlen servata codicum lectione ἔχει 23 ἐξαίρω codd. em. Heindorf 28 ἀηδής: ἀηλης (?) B corr. B²

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φανερὸν ἐκ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης τοῦτο, ὅτι ἡ μέθη εἶναι πρᾶγμα ἐπιβλαβὲς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἑπομένως οὔτε ἐγὼ θὰ ἐδεχόμην ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας νὰ προχωρήσω πολὺ εἰς τὴν οἰνοποσίαν, οὔτε εἰς ἄλλον θὰ τὸ συνίστων, ἰδίως ὅταν ἔχῃ βεβαρημένην ἀκόμη τὴν κεφαλὴν ἐκ τῆς προηγουμένης ἡμέρας». «Μὰ ἐγὼ» εἶπε διακόπτων ὁ Φαῖδρος ἀπὸ τὸν Μυρρινοῦντα [1] «συνήθως συμμορφώνομαι εἰς ὅσα λέγεις, ἰδίως εἰς τὰ περὶ τῆς ἰατρικῆς [2]· εἰς τὴν προκειμένην δὲ περίστασιν, ἂν σκεφθοῦν λογικά, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσης». Εἰς τὸ ἄκουσμα τούτων ὅλοι συνεφώνησαν νὰ μὴ φθάσουν μέχρι μέθης εἰς τὴν ἀποψινὴν συγκέντρω- e
σιν, ἀλλὰ νὰ πίνουν ἔτσι πρὸς εὐχαρίστησιν

Ὁρισμὸς τοῦ θέματος.

5. «Ἀφοῦ λοιπὸν» ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐρυξίμαχος «ἡ πρότασις αὐτὴ ἔγινε δεκτή, νὰ πίνῃ ὅσον θέλει ὁ καθένας, νὰ μὴν ὑπάρχῃ δὲ κανεὶς ἐξαναγκασμός, κάμνω τώρα τὴν περαιτέρω εἰσήγησιν: τὴν αὐλητρίδα, ποὺ μᾶς ἦλθε πρὸ ὀλίγου, νὰ τὴν ἀφήσωμεν νὰ πάῃ στὸ καλὸ—ἂς παίζῃ διὰ τὸν ἑαυτόν της ἤ, ἂν προτιμᾷ, διὰ τὰς γυναῖκας τοῦ σπιτιοῦ [3]—ἡμεῖς δὲ ν' ἀπασχολήσωμεν τὴν σημερινήν μας συγκέντρωσιν μὲ ὁμιλίας. Καὶ μὲ ποίας φύσεως ὁμιλίας, προσφέρομαι, ἂν τὸ ἐπιθυμῆτε, νὰ σᾶς προτείνω». Ὅλοι τότε εἶ- 177
παν, ὅτι καὶ τὸ ἐπιθυμοῦν καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ προτείνῃ. Καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος εἶπε: «Τὸ προοίμιον τοῦ λόγου μου εἶναι ἀπὸ τὴν Μελανίππην τοῦ Εὐριπίδου [4]:

1. **Μυρρινοῦς** ἦτο δῆμος τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν θέσιν **Μερέντα**, παρὰ τὸ σημερινὸν Μαρκόπουλον.

2. Περὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Φαίδρου διὰ τῆς ἰατρικῆς τὰ διδάγματα εἶδε τὴν Εἰσαγ. II § 3.

3. Αἱ γυναῖκες δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ γεμίσουν τὴν ὥραν των μὲ ἀξιόλογον συνομιλίαν, δι' αὐτὸ θὰ ἐνθουσιασθοῦν μὲ τὰ **παιχνίδια** καὶ τὰ **λαλούμενα**.

4. **Μελανίππη ἡ σοφὴ** (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δεσμῶτιν) ὠνομάζετο ἓν ἀπὸ τὰ περιφημότερα δράματα τοῦ Εὐριπίδου, διότι ἐκεῖ εἰσήγετο ἡ Μελανίππη ν' ἀναπτύσσῃ βαθυστοχάστους μεταφυσικὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν συχνὰς ἀφορμὰς σατιρισμοῦ εἰς τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς — καὶ ἐδῶ ἄλλωστ' ἀναφέρεται τὸ ἔργον ὄχι χωρὶς κάποιαν εἰρωνείαν. Κόρη τοῦ Αἰόλου, ἀπέκτησεν ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα δύο παιδιά, τὰ ὁποῖα εὑρῆκεν ὁ βουκόλος τοῦ πατρός της νὰ θηλάζουν ἀγελάδα. Ὡς **βουγενῆ τέρατα** ὁ Αἴολος θέλει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δηλον γεγονέναι ἐκ τῆς ἰατρικῆς, ὅτι χαλεπὸν τοῖς ἀνθρώποις ἡ μέθη ἐστίν, καὶ οὔτε αὐτὸς ἑκὼν εἶναι πόρρω ἐθελήσαιμι ἂν πιεῖν οὔτε ἄλλῳ συμβουλεύσαιμι, ἄλλως τε καὶ κραιπαλῶντα ἔτι ἐκ τῆς προτεραίας. — Ἀλλὰ μήν, ἔφη φάναι ὑπολαβόντα Φαῖδρον τὸν Μυρρινούσιον, ἔγωγέ σοι εἴωθα πείθεσθαι, ἄλλως τε καὶ ἅττ' ἂν περὶ ἰατρικῆς λέγῃς· νῦν δ', ἂν εὖ βουλεύωνται, καὶ οἱ λοιποί. Ταῦτα δὴ ἀκούσαντας συγχωρεῖν πάν- e
τας μὴ διὰ μέθης ποιήσασθαι τὴν ἐν τῷ παρόντι συνουσίαν, ἀλλ' οὕτω πίνοντας πρὸς ἡδονήν.

5. Ἐπειδὴ τοίνυν, φάναι τὸν Ἐρυξίμαχον, τοῦτο μὲν δέδοκται πίνειν ὅσον ἂν ἕκαστος βούληται, ἐπάναγκες δὲ μηδὲν εἶναι, τὸ μετὰ τοῦτο εἰσηγοῦμαι, τὴν μὲν ἄρτι εἰσελθοῦσαν αὐλητρίδα χαίρειν ἐᾶν, αὐλοῦσαν ἑαυτῇ ἢ ἂν βούληται ταῖς γυναιξὶ ταῖς ἔνδον, ἡμᾶς δὲ διὰ λόγων ἀλλήλοις συνεῖναι τὸ τήμερον· καὶ δι' οἵων λόγων, εἰ βούλεσθε, ἐθέλω ὑμῖν εἰσηγήσασθαι. Φάναι δὴ 177
πάντας καὶ βούλεσθαι καὶ κελεύειν αὐτὸν εἰσηγεῖσθαι. Εἰπεῖν οὖν τὸν Ἐρυξίμαχον ὅτι Ἡ μέν μοι ἀρχὴ τοῦ λόγου ἐστὶ κατὰ τὴν Εὐριπίδου Με-

4 κραιπαλοῦντα B 6 φαιδρων B 8 λέγεις T ‖ ἂν: αὖ B ‖ βουλεύωνται corr. Coisl. 155: βούλωντα. codd. [δ' αὖ, ἂν βούλωνται Kreyenbühl (Bl. bayr. Gymn. XVI, 53)], fort. νῦν δ' αὖ, εἰ βούλονται, Sykutris 16 ἢ ἂν: ηὰν B ἢ ἐὰν W ἐὰν T 20 καὶ (r) del. Hermann [καὶ βούλ. del. Voegelin].

νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὴν πυράν, ἐπεμβαίνει ὅμως ἡ κόρη του καὶ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ φιλοσοφικῶς, ὅτι δὲν εἶναι τέρατα. Ὁ στίχος τοῦ Ἐρυξιμάχου ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὴν περιβόητον περὶ κοσμογονίας ῥῆσιν:

κοὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος. ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα,
ὡς οὐρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία·
ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
τίκτουσι πάντα κἀνέδωκαν εἰς φάος,
δένδρη, πετεινά, θῆρας οὕς θ' ἅλμη τρέφει
γένος τε θνητῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δική μου δὲν εἶν' ἡ κουβέντα, ἀλλὰ τοῦ
Φαίδρου ἀπ' ἐδῶ, αὐτὴ ποὺ πρόκειται ν' ἀναπτύξω[1].
Κάθε φορὰν ὁ Φαῖδρος μοῦ ἐπαναλαμβάνει μὲ ἀγα-
νάκτησιν: «Δὲν εἶναι» λέγει «κρῖμα, Ἐρυξίμαχε, εἰς
ἄλλους μὲν θεοὺς ὕμνοι[2] καὶ παιᾶνες[3] νὰ ἔχουν συν-
τεθῆ ἀπὸ τοὺς ποιητάς, εἰς τὸν Ἔρωτα δέ, ἕνα τό-
σον ἀρχαῖον καὶ τόσον μεγάλον θεόν, νά μὴν ἔχῃ ἀκό-
μη συνθέσει οὔτε ἕνας ἀπὸ τοὺς τόσους ποιητάς, ποὺ
ἐνεφανίσθησαν, κανένα ἐγκώμιον[4]; Ἢ ἂν προτιμᾷς b
πάλιν νὰ ρίψῃς ἕνα βλέμμα εἰς τοὺς προκομμένους
τοὺς σοφιστάς[5]: εἰς τὸν Ἡρακλέα μὲν καὶ ἄλλους[6]
συντάσσουν ἐπαίνους εἰς πεζὸν λόγον, ὅπως π, χ. ὁ
λαμπρός μας ὁ Πρόδικος[7]. Καὶ αὐτὸ πάντως δὲν εἶναι
καὶ τόσον παράξενον. Ἐγὼ ὅμως ἔτυχε κάποτε νὰ
ἰδῶ τὸ βιβλίον ἑνὸς σοφοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον περιείχετο
ἕνα ὑπέροχον ἐγκώμιον εἰς τὸ ἁλάτι διὰ τὴν χρησιμό-

1. Ὁ Φαῖδρος ὁ λεπταίσθητος, ὄχι ὁ σχολαστικὸς Ἐρυξίμαχος, αἰσθάνεται τὴν ἔλλειψιν ἐγκωμίων εἰς τὸν Ἔρωτα.

2. Πλουσίαν συλλογὴν ἔχομεν εἰς τοὺς λεγομένους **Ὁμηρικοὺς ὕμνους**, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλων ποιητῶν τὰ ἔργα.

3. Ὁ **παιὰν** ἦτο, κυρίως εἰπεῖν, θρησκευτικὸν ᾆσμα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἀλεξικάκου ἐναντίον πολέμου, λοιμοῦ καὶ ἄλλων συμφορῶν. Ἀλλ' ἐδῶ ἔχει γενικωτέραν σημασίαν ἡ λέξις.

4. Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ, ὅτι δὲν ἐγράφη τίποτε αὐτοτελὲς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἔρωτος· διότι καὶ εἰς τῆς Σαπφοῦς τὰ ποιήματα καὶ τῶν ἄλλων μελικῶν καὶ εἰς τὸ περίφημον στάσιμον τῆς Ἀντιγόνης 781 κέξ. καὶ εἰς τὰ χορικὰ τοῦ Ἱππολύτου 525 κέξ. καὶ τῆς Μηδείας 835 κέξ. (ὅπου μάλιστα καλεῖ ὁ ποιητὴς τοὺς ἔρωτας **τᾷ σοφίᾳ παρέδρους**) καὶ εἰς τοῦ Θεόγνιδος τοὺς στίχους 1275 κέξ. ἐξαίρεται ὁ Ἔρως. Ἀλλ' εἶναι ὅλα περικοπαὶ γενικωτέρων συνθέσεων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πεζὸν λόγον δὲν εἶν' ἀπολύτως ἀκριβὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Φαίδρου, ἐκτὸς ἂν ἀναφέρεται εἰς τὴν πρὸ τοῦ 416 ἐποχήν. Διότι καὶ ὁ Γοργίας εἰς τὴν **Ἑλένην** ἔθιξε τὸ ζήτημα, καὶ τοῦ Κριτίου φέρεται ἔργον **Περὶ φύσεως ἔρωτος ἢ περὶ ἀρετῶν** (ἔρωτος φυσικὰ) fr. 42 Diels (ἐξ αὐτοῦ ἴσως προέρχεται ἡ εὐφυὴς παρατήρησις fr. 48, ὅτι ὡραιότατοι μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν θεωροῦνται οἱ ἔχοντες γυναικεῖον κάλλος, καὶ τἀνάπαλιν αἱ ἔχουσαι ἀνδροπρεπῆ καλλονὴν μεταξὺ τῶν γυναικῶν εἶναι ὡραιόταται) καὶ τοῦ Λυσίου ὁ **Ἐρωτικὸς** ἔχει συγγραφῆ πρὸ τοῦ Συμποσίου. Ἄλλωστε οἱ πρῶτοι πέντε λόγοι προϋποθέτουν, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ ἔρωτος (φυσικὰ τοῦ παιδικοῦ) εἰ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λανίππην (fr. 488 N^2) οὐ γὰρ ἐ μ ὸ ς ὁ μ ῦ θ ο ς, ἀλλὰ Φαίδρου τοῦδε, ὃν μέλλω λέγειν. Φαῖδρος γὰρ ἑκάστοτε πρός με ἀγανακτῶν λέγει· Οὐ δεινόν, φησίν, ὦ Ἐρυξίμαχε, ἄλλοις μέν τισι θεῶν ὕμνους καὶ παίωνας εἶναι ὑπὸ τῶν ποιητῶν πεποιημένους, τῷ δὲ Ἔρωτι, τηλικούτῳ ὄντι καὶ τοσούτῳ θεῷ, μηδὲ ἕνα πώποτε τοσούτων γεγονότων ποιητῶν πεποιηκέναι μηδὲν ἐγκώμιον; εἰ b
δὲ βούλει αὖ σκέψασθαι τοὺς χρηστοὺς σοφιστάς, Ἡρακλέους μὲν καὶ ἄλλων ἐπαίνους καταλογάδην συγγράφειν, ὥσπερ ὁ βέλτιστος Πρόδικος—καὶ τοῦτο μὲν ἧττον καὶ θαυμαστόν· ἀλλ᾽ ἔγωγε ἤδη τινὶ ἐνέτυχον βιβλίῳ ἀνδρὸς σοφοῦ, ἐν ᾧ ἐνῆσαν ἅλες ἔπαινον θαυμάσιον ἔχοντες

5 παίωνας W^2 παίονας BT παιᾶνας WB^{2}T^2 8 μηδὲ Valckenaer 12 ἧττον καὶ : ἧττον Vatic. 126 καὶ ἧττον F.A.Wolf; sed cf. Xen. Inst. Cyri 1, 6, 38 [καὶ ἐξαπατᾶν] 13 ἀνδρὸς σοφοῦ om. B.

χεν ἀπασχολήσει πολὺ τοὺς σοφιστάς. Ἡ κατηγορία λοιπὸν ἐναντίον τῶν παλαιοτέρων εἶναι παρῳδία μᾶλλον τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον συνήθιζαν οἱ σοφισταὶ νὰ διαπιστώνουν ἕνα κενὸν εἰς τὴν μέχρις αὐτῶν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν καὶ νὰ ἐξαίρουν τὴν πρωτοτυπίαν των (πρβλ. Ἰσοκρ. 9,8). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲν εἶναι οἱ μόνοι Σωκρατικοί, ποὺ ἐπραγματεύθησαν τὸ ζήτημα. **Ἐρωτικοὶ** (διάλογοι ἢ λόγοι) ἐφέροντο καὶ τοῦ Ἀντισθένους (Διογ. Λαέρτ. 6,15· ὁ αὐτὸς ἔγραψε καὶ **Κῦρον ἢ ἐρώμενον** 6,18) καὶ τοῦ Μεγαρέως Εὐκλείδου (αὐτ. 2, 108) καὶ τοῦ Θηβαίου Σιμμίου (αὐτ. 2,124) καὶ τοῦ σκυτοτόμου Σίμωνος (αὐτ. 2,122). Σῴζεζαι δὲ ἀπὸ τὸν 4. αἰῶνα καὶ ὁ Ἐρωτικὸς τοῦ Ψευδο-Δημοσθένους.

5. Τὸ **χρηστούς**, ὅπως καὶ κατόπιν τὸ **βέλτιστος** καὶ **σοφοῦ**, πρέπει νὰ ληφθοῦν εἰρωνικῶς, ὅπως συνήθως (πρβλ. Θεαίτ. 166a). Ὁ Φαῖδρος ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι θαυμαστής των, αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὅμως τοὺς ἐπικρίνει.

6. Π. χ. τὴν Ἑλένην (Γοργίας, Ἰσοκράτης), τὸν Πάριν (Πολυκράτης), τὸν Παλαμήδη (Γοργίας). τὸν Βούσειριν (Πολυκράτης, Ἰσοκράτης) κ.λ.π.

7. Ἀναφέρεται εἰς τὰς **Ὥρας** τοῦ Προδίκου, τοῦ ἐκ Κέας σοφιστοῦ τοῦ 5. αἰῶνος, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔχει ληφθῆ ἡ γνωστὴ ἀλληγορία περὶ τοῦ Ἡρακλέους ἐκλέγοντος μεταξὺ Ἀρετῆς καὶ Κακίας (Ξενοφ. Ἀπομν. 2, 1, 21 κἑξ.).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τητά του. Καὶ ἕνα πλῆθος ἄλλα παρόμοια πράγματα βλέπει κανεὶς νὰ ἔχουν γίνει ἀντικείμενον ἐγκωμιασμοῦ[1]. Νὰ καταβάλουν λοιπὸν τόσον ζῆλον εἰς τοιούτου εἴδους πράγματα, τὸν Ἔρωτα δὲ νὰ μὴν ἔχῃ ἀναλάβει ὡς τὰ σήμερα κανεὶς ἀκόμη ἄνθρωπος νὰ ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως—ἀλλ' ἔχει τόσον παραμεληθῆ ἕνας θεὸς τόσης σημασίας![2]» Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ποὺ μοῦ λέγει ὁ Φαῖδρος, δικαιολογημένα νομίζω. Ἐγὼ λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιθυμῶ νὰ καταβάλω χάριν αὐτοῦ φιλικὴν συνεισφορὰν[3] καὶ νὰ τοῦ φανῶ εὐχάριστος, ἀφ' ἑτέρου δὲ θεωρῶ εὐάρμοστον διὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν νὰ τιμήσωμεν ἡμεῖς οἱ παρόντες τὸν θεόν. Ἑπομένως, ἂν συμφωνῆτε καὶ σεῖς, θὰ εἴχαμεν ἔτσι ἀρκετὴν ἀπασχόλησιν[4] μὲ ὁμιλίας. Φρονῶ[5] δηλαδή, ὅτι πρέπει ὁ καθένας μας νὰ ἐκφωνήσῃ ἕνα λόγον ὡς πανηγυρικὸν εἰς τὸν Ἔρωτα, τὸν ὡραιότερον ποὺ θὰ δυνηθῆ, μὲ τὴν σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Τὴν ἀρχὴν

c (margin, line 3) · d (margin, line 12)

1. Ἐναντίον τῆς συνηθείας **τῶν παραδόξων ἐγκωμίων** ἐξεγείρεται καὶ ὁ Ἰσοκράτης 10,8 κέξ. Ὑπῆρχαν ἐγκώμια τῆς ἐπαιτείας (**πτωχείας**), τῆς ἐξορίας (**φυγῆς**), **τῶν βομβυλιῶν** (εἴδους στενολαίμου ἀγγείου εὐτελοῦς) κλπ. Τούτους καθὼς καὶ τὸ ἅλατι εἶχεν ἐγκωμιάσει ὁ ρήτωρ Πολυκράτης, ὁ γράψας καὶ τὴν **Κατηγορίαν Σωκράτους**, ὅπου ζητεῖ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀπόφασιν τῶν δικαστῶν ἐναντίον τῶν Σωκρατικῶν. Ὁ ἴδιος ἐξύμνησε καὶ τοὺς ποντικούς, τὰς χύτρας καὶ τὰ πετραδάκια (**ψήφους**). Τὸ παιχνίδι αὐτὸ ἐσυνεχίσθη καὶ κατόπιν· ὁ Λουκιανὸς ἐγκωμιάζει τὰς μυίας, ὁ Συνέσιος τὴν φαλάκραν, ὁ Ψελλὸς τοὺς ψύλλους καὶ τοὺς κορέους. Εἰς τὴν Ἀναγέννησιν ἦσαν προσφιλὴς τῶν λογίων ἐνασχόλησις· ἀναφέρω π. χ. τὸ **Μωρίας ἐγκώμιον** τοῦ Ἐράσμου καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους χρόνους (1925 κέξ.) τὰ χαριτωμένα ἐγκώμια τῆς κακογλωσσιᾶς (Éloge de la Médisance) τοῦ Abel Hermant, τοῦ ἐγωϊσμοῦ τοῦ Paul Souday, τῆς τεμπελιᾶς (Éloge de la Paresse) τοῦ E. Marsan καὶ ἄλλα.

2. Ὁλόκληρος ἡ φράσις τοῦ Φαίδρου ἀπὸ τὸ **οὐ δεινὸν** καὶ ἑξῆς εἶν' ἕνα δεῖγμ' ἀνακολούθου καὶ ἀσυμμετρίας, ποὺ ζωγραφίζουν ζωηρότατα τὴν ψυχολογίαν τοῦ ὁμιλητοῦ. Μεταπίπτει ἀπὸ τὴν παθητικὴν σύνταξιν εἰς τὴν ἐνεργητικὴν (**πεποιημένους—πεποιηκέναι—ἐγκεκωμιασμένα**), ἀπὸ τὴν μίαν ἀντίθεσιν εἰς τὴν ἄλλην (μετὰ τὸ **Ἡρακλέους μὲν περιμένεις Ἔρωτα δέ**), ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἄλλη ἀντίθεσις: ἐγκώμιον Ἡρακλέους—ἐγκώμιον ἅλατος, ποὺ τὴν αἰσθάνεται τόσον ζωηρά, ὥστε νὰ τὴν εἰσάγῃ ὄχι ὡς διαπίστωσιν γεγονότος, ἀλλ' ὡς προσωπικὴν ἀνάμνησιν

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πρὸς ὠφελίαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συχνὰ ἴδοις ἂν
ἐγκεκωμιασμένα. τὸ οὖν τοιούτων μὲν πέρι πολ- c
λὴν σπουδὴν ποιήσασθαι. Ἔρωτα δὲ μηδένα πω
ἀνθρώπων τετολμηκέναι εἰς ταυτηνὶ τὴν ἡμέραν
ἀξίως ὑμνῆσαι—ἀλλ' οὕτως ἠμέληται τοσοῦτος
θεός. ταῦτα δή μοι δοκεῖ εὖ λέγειν Φαῖδρος.
ἐγὼ οὖν ἐπιθυμῶ ἅμα μὲν τούτῳ ἔρανον εἰσε-
νεγκεῖν καὶ χαρίσασθαι, ἅμα δ' ἐν τῷ παρόντι
πρέπον μοι δοκεῖ εἶναι ἡμῖν τοῖς παροῦσι κοσμῆ-
σαι τὸν θεόν. εἰ οὖν ξυνδοκεῖ καὶ ὑμῖν, γένοιτ' d
ἂν ἡμῖν ἐν λόγοις ἱκανὴ διατριβή· δοκεῖ γάρ μοι
χρῆναι ἕκαστον ἡμῶν λόγον εἰπεῖν ἔπαινον Ἔ-
ρωτος ἐπὶ δεξιά, ὡς ἂν δύνηται κάλλιστον, ἄρ-

1 ὠφέλειαν BW 5 ἀξιῶ B corr. B² 13 ἐπιδέξια TW sine acc. B || κάλλιστα W.

(**ἀλλ' ἔγωγε ἤδη κλπ.**), καὶ τέλος ἀπὸ τὴν ἀγανακτημένην ἀνακεφαλαίωσιν δι' ὀνοματικοῦ ἀπαρεμφάτου (**τὸ οὖν κλπ.**· πρβλ. τὴν ἀνάλογον σύνταξιν τοῦ νὰ παρ' ἡμῖν: **Νὰ πάῃ νὰ πῇ πὼς ἐγὼ ἔκανα τέτοιο πρᾶγμα!**) εἰς τὴν ἔντονον αὐτοτελῆ φράσιν **ἀλλ' οὕτως ἠμέληται τοιοῦτος θεός**, ποὺ ἀποτελεῖ σολοικισμὸν ὡς πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ **οὐ δεινόν.** Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατορθώνει ὁ Πλάτων, ὥστε ἡ γλῶσσα νὰ μὴ ρυθμίζῃ ἐκείνη τὸν ἐσωτερικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ἀλλὰ ν' ἀντανακλᾷ πιστῶς καὶ ἀμέσως, μὲ ὅλον τὸν πλοῦτον τῶν ἀποχρώσεων, τὴν ἐσωτερικότητα τοῦ ὁμιλοῦντος.

3. **Ἔρανος** ἦτον ἡ κοινὴ συνεισφορὰ τῶν φίλων πρὸς ὑποστήριξιν ἀτυχοῦντος φίλου. Ἡ παρομοίωσις μὲ συνεισφορὰν γινομένην πρὸς ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀνάγκης τοῦ Φαίδρου συνεχίζεται καὶ κατόπιν.

4. **Διατριβὴ** εἶναι τὸ μέσον νὰ περάσῃ κανεὶς τὸν καιρόν του· κατόπιν εἰδικεύθη, ὅπως καὶ ἡ λέξις **σχολή**, εἰς τὴν πνευματικὴν ἀπασχόλησιν, καὶ δὴ τὴν φιλοσοφικὴν συζήτησιν ἢ ἀνάπτυξιν (**Ἐπικτήτου διατριβαί**). Ἐντεῦθεν καὶ ἡ σημερινὴ σημασία.

5. Ὁ Ἐρυξίμαχος ἐξακουλουθεῖ νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ὁρολογίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ὡς νὰ προτείνῃ ψήφισμα (**δοκεῖ χρῆναι**· πρβλ. 176e **δέδοκται εἰσηγοῦμαι**, 177c **ἐν τῷ παρόντι πρέπον μοι δοκεῖ εἶναι**). Ἀναλόγως ἀπαντᾷ ὁ Σωκράτης: **ψηφιεῖται** 177d.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ κάμῃ πρῶτος ὁ Φαῖδρος, ἐπειδὴ καὶ τὴν πρώτην θέσιν ἔχει καὶ συγχρόνως εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τοῦ θέματος[1]». «Κανείς, Ἐρυξίμαχε» εἶπεν ὁ Σωκράτης «δὲν θὰ δώσῃ ψῆφον ἀντίθετον. Πράγματι οὔτ' ἐγὼ πάντως θὰ ἔλεγα ὄχι, ἐγὼ ποὺ τονίζω ὅτι ἄλλο τίποτε δὲν κατέχω ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ζητήματα τοῦ ἔρωτος»[2], οὔτε, ὑποθέτω, ὁ Ἀγάθων καὶ ὁ Παυσανίας[3], e
οὔτε πάλιν ὁ Ἀριστοφάνης, ποὺ ὅλη του ἡ ἀσχολία εἶναι γύρω ἀπὸ τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀφροδίτην[4], οὔτε ἄλλος κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ βλέπω. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι, πὼς δὲν εὑρισκόμεθα εἰς ἴσην μοῖραν ἡμεῖς ποὺ κατέχομεν τὰς τελευταίας θέσεις. Ἀλλ' ἂς ὁμιλήσουν οἱ προηγούμενοι κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν[5] καὶ εὔμορφον, καὶ ἡμεῖς θὰ μείνωμεν εὐχαριστημένοι. Ἐμπρὸς λοιπόν, εἰς τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἂς ἀρχίσῃ ὁ Φαῖδρος καὶ ἂς ἐγκωμιάζῃ τὸν Ἔρωτα».

Αὐτὰ τὰ ἴδια καὶ οἱ ἄλλοι τότε ὅλοι ἐσυμφωνοῦσαν καὶ συνιστοῦσαν, καθὼς ὁ Σωκράτης. Τώρα, τί 178
ὁ καθένας των εἶπεν, οὔτε ὁ Ἀριστόδημος ἐνεθυμεῖτο καὶ τόσον, οὔτε πάλιν ἐγὼ ὅσα ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅλα. Τὰ κυριώτερα ὅμως καὶ ἐκείνων ποὺ μοῦ ἐφάνησαν πὼς ἤξιζε νὰ τὰ συγκρατήσω, αὐτῶν θὰ σᾶς εἰπῶ τοῦ καθενὸς τὸν λόγον.

1. **Πατὴρ τοῦ λόγου** (ἢ τοῦ μύθου Θεαιτ. 164e) εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἤνοιξε τὴν συζήτησιν· πρβλ. Φαῖδρ. 242a.

Πρόκειται, καθὼς φαίνεται, περὶ ἰσχυρισμοῦ τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους, τὸν ὁποῖον συχνὰ ἐπανελάμβανε (Λυσ. 204b, Συμπόσ. 198c, 212b, Φαῖδρ. 257a, Ξεν. Ἀπομν. 2, 6, 28, Συμπ. 8, 2). Τὸ βαθύτερον νόημα τούτου θ' ἀποκαλυφθῇ κατόπιν, ὅταν θὰ μᾶς παρουσιάσῃ τί κυρίως εἶναι ὁ ἔρως· θὰ φανῇ τότε, ὅτι εἶναι διαφορετικὴ μορφὴ τοῦ σωκρατικοῦ **Οὐδὲν οἶδα**.

3. ποὺ ἀποτελοῦν γνωστὸν ἐρωτικὸν ζεῦγος (Πρωταγ. 315d, Συμπ. 193b).

4. Δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀριστοφάνη τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ εἰς τὸν κωμικὸν ποιητήν. Ἔτσι λέγει περὶ τοῦ Μενάνδρου ὁ Πλούταρχος, ὅτι ἡ ποίησίς του στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ὅ,τι θὰ ἠμποροῦσε νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ νεωτέρου θεάτρου. Ἀνέφερε τὴν Ἀφροδίτην, ὄχι τὸν Ἔρωτα, εἴτε διότι τὸ πνεῦμα τῶν σχετικῶν σκηνῶν εἶναι ἀφροδίσιον μᾶλλον ἢ ἐρωτικόν, ἀφοῦ καὶ ἡ κωμῳδία εἶναι τῶν φαλλοφορικῶν ᾀσμάτων ἐξέλιξις, εἴτε καὶ διότι ἤθελε νὰ τονίσῃ τὸ **ἐπαφρόδιτον** τῆς ποιήσεως τοῦ Ἀρι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χειν δὲ Φαῖδρον πρῶτον, ἐπειδὴ καὶ πρῶτος
κατάκειται καὶ ἔστιν ἅμα πατὴρ τοῦ λόγου.—
Οὐδείς σοι, ὦ Ἐρυξίμαχε, φάναι τὸν Σωκράτη,
ἐναντία ψηφιεῖται. οὔτε γὰρ ἄν που ἐγὼ ἀπο-
φήσαιμι, ὃς οὐδέν φημι ἄλλο ἐπίστασθαι ἢ τὰ
ἐρωτικά, οὔτε που Ἀγάθων καὶ Παυσανίας, οὐ- e
δὲ μὴν Ἀριστοφάνης, ᾧ περὶ Διόνυσον καὶ Ἀ-
φροδίτην πᾶσα ἡ διατριβή, οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς
τουτωνὶ ὧν ἐγὼ ὁρῶ. καίτοι οὐκ ἐξ ἴσου γίγνε-
ται ἡμῖν τοῖς ὑστάτοις κατακειμένοις· ἀλλ' ἐὰν
οἱ πρόσθεν ἱκανῶς καὶ καλῶς εἴπωσιν, ἐξαρκέ-
σει ἡμῖν. ἀλλὰ τύχῃ ἀγαθῇ καταρχέτω Φαῖ-
δρος καὶ ἐγκωμιαζέτω τὸν Ἔρωτα.

Ταῦτα δὴ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄρα ξυνέφα-
σάν τε καὶ ἐκέλευον ἅπερ ὁ Σωκράτης. πάντων 178
μὲν οὖν ἃ ἕκαστος εἶπεν οὔτε πάνυ ὁ Ἀριστό-
δημος ἐμέμνητο οὔτ' αὖ ἐγὼ ἃ ἐκεῖνος ἔλεγε
πάντα· ἃ δὲ μάλιστα καὶ ὧν ἔδοξέ μοι ἀξιομνη-
μόνευτον, τούτων ὑμῖν ἐρῶ ἑκάστου τὸν λόγον.

7 Ἀφροδίτη T corr. T² 8 ἡ B Aristaenetus : om. TW 14 ἄρα : ἅμα Wyttenbach 16 ἃ : ὅσα T²mg 18 ἀξιομνημονεύτων B² ἀξιομνημόνευτον εἶναι TW.

στοφάνους· μήπως ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων εἰς ἕνα ὡραῖον του ἐπίγραμμα εἰς τὸν ποιητήν, δὲν ἐξαίρει ὅτι αἱ Χάριτες ἵδρυσαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀριστοφάνους ἕνα τέμενος, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται; Θὰ ἦτο παρεξήγησις (καὶ εἰς αὐτὴν περιέπεσαν ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι ἑρμηνευταὶ) νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ ὁ Πλάτων τὸν Ἀριστοφάνη, πρὸς διασυρμόν, ὡς κρασοπατέρα καὶ γυναικᾶ. Ἴσα ἴσα ἡ προσθήκη τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ τοῦ θεάτρου, ἀποσκοπεῖ νὰ προλάβῃ αὐτὴν τὴν παρερμηνείαν (πρβλ. Εἰσαγ. II § 7).

5. Ὁ Ἐρυξίμαχος εἶχε ζητήσει νὰ ἐκφωνήσῃ ὁ καθένας ἕνα λόγον **ὡς ἂν δύνηται κάλλιστον** 177d· ὁ Σωκράτης προσθέτει, ἢ μᾶλλον προτάσσει τὸ **ἱκανῶς**. Ἔτσι προπαρασκευάζεται ἡ ἐπίκρισίς του 198d κἑξ: οἱ ἐκφωνηθέντες λόγοι εἶναι ὡραῖοι, ἀλλὰ τοὺς λείπει ἡ **ἀλήθεια**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

6. Πρῶτος λοιπόν, καθὼς εἶπα, ἤρχισε, λέγει, ὁ Φαῖδρος τὴν ὁμιλίαν του κάπου ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖον:

Φαίδρου λόγος* ὅτι θεὸς μεγάλος εἶν' ὁ Ἔρως καὶ ἀξιοθαύμαστος εἰς τὰ ὄμματ' ἀνθρώπων καὶ θεῶν, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ[1] καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν γένεσίν του.

«Πράγματι τὸ ὅτι εἶν' ἐξαιρετικῶς ἀρχαῖος ὁ θεός, b αὐτὸ εἶναι τιμὴ μεγάλη[2]» εἶπε. Ἀπόδειξις δὲ τούτου: γονεῖς τοῦ Ἔρωτος οὔτε ὑπάρχουν οὔτ' ἀναφέρονται ἀπὸ κανένα[3], πεζογράφον[4] ἢ ποιητήν. Ἀντιθέτως ὁ μὲν Ἡσίοδος[5] λέγει, ὅτι κατὰ πρῶτον ὑπῆρξε τὸ Χάος,

ὕστερα πάλι ἡ Μάννα Γῆ μὲ τὰ πλατιὰ τὰ στήθια
ἀτράνταχτο θεμέλιωμα κι αἰώνιο τῆς πλάσης
κι ὁ Ἔρως —

λέγει δηλαδή, πὼς ὕστερ' ἀπὸ τὸ Χάος ἀνεφάνησαν αὐτὰ τὰ δύο, ἡ Γῆ καὶ ὁ Ἔρως[6]. Ὁ δὲ Παρμενίδης[7] λέγει περὶ τῆς Δημιουργίας

* Ἴδε Εἰσαγ. II § 3.

1. **πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ** : συνήθης τῶν ῥητόρων μεγαλορρημοσύνη· πρβλ. Μενέξεν. 237c.

2. Ἡ σημασία ἑνὸς θεοῦ δὲν συνεβάδιζε πάντοτε μὲ τὴν ἀρχαιότητά του· ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Κρόνος δὲν ἐτιμῶντο περισσότερον τοῦ Διὸς ἢ τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἡρακλέους. Ἄλλωστε καὶ σήμερον νεωτερικώτεροι ἅγιοι ἔχουν πολλάκις ζωηροτέραν λατρείαν, π.χ. ἡ Ἁγ. Παρασκευή, ὁ Ἅγιος Φανούριος, ὁ Ἅγ. Διονύσιος, ὁ Ἅγ. Γεράσιμος κλπ. Ἐδῶ γίνεται ἁπλούστατα μεταφορὰ τῶν προσόντων, ποὺ ἐξήροντο εἰς τὰ ἐγκώμια θνητῶν.

3. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι τελείως ἀληθινόν· ἡ Σαπφὼ fr. 132B. τὸν ὀνομάζει υἱὸν τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, ὁ Σιμωνίδης fr. 24D. τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεως, ὁ Ἀλκαῖος fr. 8D. τῆς Ἴριδος καὶ τοῦ Ζεφύρου, ὁ Εὐριπίδης Ἱππόλ. 534 υἱὸν τοῦ Διός.

4. ἰδιώτης εἶν' ἐδῶ ὁ πεζογράφος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ποιητὴν (Φαῖδρ. 258d, Νόμ. 890a), διότι τὸ ἔργον του δὲν εἶναι δημόσιον λειτούργημα, δὲν εἶναι διδάσκαλος τοῦ λαοῦ, οὔτε τὸ παρουσιάζει εἰς δημοσίας τελετὰς δι' ἀπαγγελίας ἢ διὰ παραστάσεως (διδασκαλίας), ἀλλὰ τὸ καθιστᾷ γνωστὸν διὰ τοῦ βιβλίου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόκτησις εἶναι ὑπόθεσις ἰδιωτική.

5. Οἱ ὡραῖοι στίχοι τοῦ Ἡσιόδου, τοὺς ὁποίους συντέμνων ἀναφέρει ὁ Φαῖδρος (ἐντεῦθεν ἡ παρεμβολὴ τῆς πεζῆς περιλήψεως **φησὶ μετὰ τὸ χάος κλπ.**, τὴν ὁποίαν ἀδίκως ὑποπτεύουν οἱ φιλόλογοι) ἔχουν ὡς ἑξῆς :

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

6. Πρῶτον μὲν γάρ, ὥσπερ λέγω (177d), ἔφη Φαῖδρον ἀρξάμενον ἐνθένδε ποθὲν λέγειν, ὅτι μέγας θεὸς εἴη ὁ Ἔρως καὶ θαυμαστὸς ἐν ἀνθρώποις τε καὶ θεοῖς, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, οὐχ ἥκιστα δὲ κατὰ τὴν γένεσιν.

Τὸ γὰρ ἐν τοῖς πρεσβύτατον εἶναι τὸν θεὸν b
τίμιον, ἦ δ' ὅς. τεκμήριον δὲ τούτου· γονῆς γὰρ Ἔρωτος οὔτ' εἰσὶν οὔτε λέγονται ὑπ' οὐδενὸς οὔτε ἰδιώτου οὔτε ποιητοῦ.ἀλλ' Ἡσίοδος (Theog. 116ss) πρῶτον μὲν Χάος φησὶ γενέσθαι,

αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί,
ἠδ' Ἔρος—

φησὶ μετὰ τὸ Χάος δύο τούτω γενέσθαι, Γῆν τε

6 πρεσβύτατον . . . τῶν θεῶν B Stobaeus πρεσβυτάτοις . . . τῶν θεῶν T 7 ἦ δ' ὅς : εἶδος W^2 || γοναὶ Stobaeus 10 φασὶ W || γίγνεσθαι Stobaeus 11 versus Hesiodeos om. Stobaeus, sed eos antea in eadem ecloga citat ; eosdem praeter verba αὐτὰρ ἔπειτα secl. Hermann, fort. recte 13 ἔρως B^{2}W 14 φησὶ : om. Stobaeus δὴ add. Robin οὖν postul. Hug <ὅς> φησι F.A.Wolf φησὶ . . . Ἔρωτα secl. Hommel || τὰ om. W

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,
ἠδ' Ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι,
λυσιμελής, πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων
δάμναται ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

6. Ὁ Ἔρως ὡς μεγάλη κοσμογονικὴ ἀρχὴ εἶναι βαθεῖα φιλοσοφικὴ σύλληψις ὀφειλομένη ἐν μέρει εἰς τὴν παναρχαίαν λατρείαν τοῦ Ἔρωτος εἰς τὰς Θεσπιάς, εἰς τὰς ὁποίας ἀνῆκεν ἡ πατρὶς τοῦ Ἡσιόδου ἡ Ἄσκρα (σημ. Παλιοπαναγιά).

7. Παρμενίδης, ὁ Ἐλεάτης φιλόσοφος (περὶ τὸ 500), ἐξέθεσε τὸ σύστημά του εἰς ἕνα μακρὸν ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔλειπαν καὶ αἱ προσωποποιίαι κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἡσιόδου, ὅπως καὶ κατόπιν εἰς τοῦ Ἐμπεδοκλέους τοὺς στίχους. Τὸν περὶ Ἔρωτος στίχον ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Μεταφ. 984b26), ἀλλ' ἀβέβαιον εἶναι τὸ ὑποκείμενον τοῦ **μητίσατο**· κατὰ τὸν Πλούταρχον (Ἐρωτ. 756f) εἶναι ἡ Ἀφροδίτη, κατὰ τὸν Σιμπλίκιον **δαίμων ἣ πάντα κυβερνᾷ**. Ἡ Γένεσις ὡς κύριον ὄνομα συμβολίζει τῆς Δημιουργίας τὴν δύναμιν, ὡς πηγὴν τοῦ κόσμου τῆς **δόξης**, ποὺ ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς τὴν πραγματικότητα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πρῶτον ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς τὸν Ἔρωτα ἐστοχάσθη.

Μὲ τὸν Ἡσίοδον δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἀκουσίλαος[1]. c Τοιουτοτρόπως ἀπὸ πολλὰς πηγὰς ὁμοφώνως ἀναγνωρίζεται, ὅτι ὁ Ἔρως πανάρχαιος εἶναι.

Καὶ ὅπως εἶναι ἀρχαιότατος[2], πρόξενος εἶναι σπουδαιοτάτων εὐεργετημάτων πρὸς ἡμᾶς. Ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν θὰ εἶχα ν' ἀναφέρω, τί σπουδαιότερον εὐεργέτημα ὑπάρχει διὰ τὸν ἄνθρωπον εὐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς νεότητός του, παρὰ ἐραστὴς ἀξιόλογος καὶ ἀγαπητικὸς παρόμοιος δι' ἕναν ἐραστήν[3]. Διότι ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ κατευθύνῃ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν τὸν ἄνθρωπον, ποὺ θέλει νὰ ζήσῃ ἕνα βίον ἀνώτερον, αὐτὸ οὔτε δεσμοὶ συγγενικοὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ καλλιεργήσουν μέσα του τόσον ἄρτια, οὔτε τιμητικαὶ διακρίσεις, οὔτε πλοῦτος, οὔτε ἄλλο κανένα, ὅσον ὁ ἔρως. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγω εἶναι τί[4]; Ἡ ἐντροπὴ διὰ τ' ἀξιόμεμπτα, ἡ φιλοτιμία διὰ τ' ἀξιέπαινα[5]. Χωρὶς αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτ' ἕνα κράτος οὔτ' ἕνα ἄτομον[6] κατορθώματα νὰ κατορθώσουν σπουδαῖα καὶ λαμπρά. Σᾶς διαβεβαιώνω λοιπόν: ἕνας ἐρωτευμένος, ἂν συνέβαινε ν' ἀνακαλυφθῇ εἴτε ὅτι διαπράττει κάτι ἀνάρμοστον, εἴτε ὅτι ὑφίστατ' ἐκ μέρους ἄλλου χωρὶς νὰ φέρῃ ἀντίστασιν[7] ἀπὸ ἀνανδρίαν του, δὲν θὰ τοῦ ἦτο τόσον ὀδυνηρὸν νὰ τὸν ἔβλεπεν ὁ πατέρας του εἴτε οἱ σύντροφοί του ἢ κανεὶς ἄλλος,

d

1. Ὁ Ἀκουσίλαος, Ἀργεῖος λογογράφος (περὶ τὸ 550), ἔγραψε Γενεαλογίας, εἰς τὰς ὁποίας παρέφρασεν ἐν πολλοῖς ἡσιόδεια ποιήματα.

2. Ἡ λογικὴ ἀοριστία τῆς μεταβάσεως ἀφήνει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ ἀρχαιότης εἶναι αἰτία τῆς μεγάλης τοῦ Ἔρωτος χρησιμότητος. Αὐτὸ δὲν ἐννοεῖ ὁ Φαῖδρος· θέλει μόνον νὰ τονίσῃ, ὅτι ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἰδιοτήτων, χωρὶς νὰ τὴν καθορίζῃ ἀκριβέστερα.

3. Τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ὁμιλίας εἶναι ὅτι ἡ χρησιμότης τοῦ ἔρωτος εἶναι ἀμοιβαία καὶ διὰ τὸν ἐρώμενον καὶ διὰ τὸν ἐρῶντα. Ὁ παιδικὸς ἔρως ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι καὶ τὰ δύο, κάποτε μάλιστα καὶ ταυτοχρόνως.

4. Ἡ ἐρώτησις σκοπεῖ νὰ προσθέσῃ ἔμφασιν εἰς τὰ κατόπιν. Μέσον τελείως ἐξωτερικόν.

5. Καὶ ὁ Λυσίας, τοῦ ὁποίου ὁ Φαῖδρος εἶναι θαυμαστής, λέγει δι' ἕνα ταπεινὸν ὑποκείμενον 14, 42: **ἐπὶ μὲν τοῖς καλοῖς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς φιλοτιμεῖσθαι.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ Ἔρωτα. Παρμενίδης δὲ (fr. 13 Diels) τὴν
Γένεσιν λέγει

πρώτιστον μὲν Ἔρωτα θεῶν μητίσατο πάντων. c

Ἡσιόδῳ δὲ καὶ Ἀκουσίλεως (fr. 2 Diels) ὁμολο-
γεῖ. οὕτω πολλαχόθεν ὁμολογεῖται ὁ Ἔρως ἐν
τοῖς πρεσβύτατος εἶναι.

Πρεσβύτατος δὲ ὢν μεγίστων ἀγαθῶν ἡμῖν
αἴτιός ἐστιν. οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔχω εἰπεῖν ὅ τι μεῖ-
ζόν ἐστιν ἀγαθὸν εὐθὺς νέῳ ὄντι ἢ ἐραστὴς χρη-
στὸς καὶ ἐραστῇ παιδικά. ὃ γὰρ χρὴ ἀνθρώποις
ἡγεῖσθαι παντὸς τοῦ βίου τοῖς μέλλουσι καλῶς
βιώσεσθαι, τοῦτο οὔτε συγγένεια οἵα τε ἐμποι-
εῖν οὕτω καλῶς οὔτε τιμαὶ οὔτε πλοῦτος οὔτ' d
ἄλλο οὐδέν, ὡς ἔρως. λέγω δὲ δὴ τί τοῦτο; τὴν
ἐπὶ μὲν τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ τοῖς κα-
λοῖς φιλοτιμίαν· οὐ γὰρ ἔστιν ἄνευ τούτων οὔτε
πόλιν οὔτε ἰδιώτην μεγάλα καὶ καλὰ ἔργα ἐξερ-
γάζεσθαι. φημὶ τοίνυν ἐγὼ ἄνδρα ὅστις ἐρᾷ, εἴ
τι αἰσχρὸν ποιῶν κατάδηλος γίγνοιτο ἢ πάσχων
ὑπό του δι' ἀνανδρίαν μὴ ἀμυνόμενος, οὔτ' ἂν ὑπὸ
πατρὸς ὀφθέντα οὕτως ἀλγῆσαι οὔτε ὑπὸ ἑταί-
ρων οὔτε ὑπ' ἄλλου οὐδενός, ὡς ὑπὸ παιδικῶν. e

1 Παρμενείδης B corr. B[2] Παρμενίδης . . . πάντων om. Stobaeus, sed hunc ipsum versum in eadem ecloga antea citavit || τὴν Γένεσιν del. Rettig, sed cf. Phaed. 94d 4 verba Ἡσιόδῳ . . . ὁμολογεῖ (ξύμφησιν Stobaeus) verbo ὅς auctra ante φησι p. 31,14 trp. F. A. Wolf et, lectione σύμφησιν pro ὁμολογεῖ accepta, verbo φησι deleto Burnet 5 οὕτω . . . Ἔρως om. Stobaeus 6 πρεσβυτάτοις idem [sed cf. Menon 93e] 7 δέ : τε idem 12 εὐγένεια Wyttenbach [sed cf. v. 21 ὑπὸ πατρὸς Vahlen]

5. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἔρωτος ἐκτείνεται εἰς τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ὁμιλεῖ πρῶτον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ (χιασμός) 1) ὡς πρὸς τὸν ἐρῶντα 2) ὡς πρὸς τὸν ἐρώμενον· κατόπιν περὶ τοῦ δημοσίου βίου 1) ἐν εἰρήνῃ 178e 2) ἐν πολέμῳ 179a.

6. Εἶναι ἀξίωσις τιμῆς καὶ καθῆκον ἠθικὸν (Ξεν. Ἀπομν. 2, 3, 14) ν' ἀντισταθῇς καὶ ν' ἀνταποδίδῃς τὸ κακόν. Τὴν ἀντίθετον ἄποψιν τοῦ μὴ ἀνταδικεῖν (Κρίτων 49c κ. ἀ.) ὡς παραδοξολογίαν μόνον ἤκουεν ὁ ἀρχαῖος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὅσον ὁ ἀγαπητικός του[1]. Αὐτὸ τὸ ἴδιον παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸν ἐρώμενον: ἐντρέπεται ἰδιαιτέρως τοὺς ἐραστάς του, ἂν τύχῃ καὶ τὸν ἰδοῦν εἰς πρᾶξιν ἀπρεπῆ. e
Ἂν εὑρίσκετο λοιπὸν κανένας τρόπος, ὥστε νὰ συγκροτηθῇ κράτος ἢ σῶμα στρατιωτικὸν[2] μόνον ἀπὸ ἐραστὰς καὶ ἐρωμένους, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶχαν καλύτερον τρόπον διακυβερνήσεως τῆς χώρας των, παρὰ μὲ τὸ ν' ἀπέχουν ἀπὸ κάθε τι χυδαῖον καὶ νὰ
καλλιεργοῦν μεταξύ των τὴν ἅμιλλαν. Καὶ εἰς τὰς 179
μάχας ἐπίσης οἱ τοιοῦτοι θ' ἀνεδεικνύοντο ὁ ἕνας παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, καὶ ὀλίγοι νὰ ἦσαν, νικηταὶ ὅλου, θὰ ἔλεγα, τοῦ κόσμου. Διότι ἕνας ἐρωτευμένος θὰ ἠνείχετο πολὺ ὀλιγώτερον, φαντάζομαι, νὰ τὸν ἰδῇ ὁ ἀγαπημένος του εἴτε νὰ λιποτακτῇ εἴτε νὰ πετᾷ τὰ ὅπλα, παρὰ νὰ τόν ἰδῇ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος· ἀντ' αὐτοῦ θὰ ἐπροτιμοῦσε χιλίους θανάτους. Πόσον μᾶλλον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγαπημένον του ἢ νὰ μὴ σπεύσῃ εἰς βοήθειάν του, ὅταν κινδυνεύῃ[3]— ὄχι! τόσον ἀνάξιος δὲν εἶναι κανείς, ποὺ νὰ μὴ τὸν γεμίσῃ ὁ ἴδιος ὁ Ἔρως δύναμιν θείαν καὶ γενναιότητα, ὥστε ὅμοιος ν' ἀναδειχθῇ πρὸς τὸν ἐκ φύσεως ἡρωικώτατον[4]. Καὶ κυριολεκτικῶς, αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ
Ὅμηρος, ὅτι λεβεντιὰν ἐφύσηξ' ὁ θεός[5] εἰς b
μερικοὺς ἥρωας, αὐτὸ προσφέρει ὁ Ἔρως εἰς τοὺς ἐρωτευμένους, ὡς κάτι ποὺ προέρχετ' ἀπ' αὐτόν[6].

7. Ἐξ ἄλλου καὶ τὴν ζωήν των νὰ θυσιάζουν δέχονται οἱ ἐρωτευμένοι καὶ μόνοι, ὄχι πλέον ἄνδρες

1. Ξεν. Κυνηγ. 12, 20 **ὅταν μὲν γάρ τις ὁρᾶται ὑπὸ τοῦ ἐρωμένου, ἅπας ἑαυτοῦ ἐστι βελτίων καὶ οὔτε λέγει οὔτε ποιεῖ αἰσχρὰ οὐδὲ κακά, ἵνα μὴ ὀφθῇ ὑπ' ἐκείνου.**

2. Τὴν γνώμην αὐτὴν ἀποδίδει ὁ Ξενοφῶν Συμπ. 8, 32 εἰς τὸν Παυσανίαν. Ἴδε Εἰσαγ. II § 4 καὶ I § 4, ὅπου ἀναφέρονται καὶ παραδείγματα τοιαύτης συγκροτήσεως στρατιωτικῶν σωμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐρωτικῆς σχέσεως· τὸ ὀνομαστότερον ἐξ ὅλων ἦτον ὁ ἱερὸς λόχος τῶν Θηβαίων, ὅστις ὅμως διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν κατὰ τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων τὸ 371.

3. Τὸ ἀνακόλουθον δεικνύει, ὅτι μετὰ τὸ **κινδυνεύοντι** ἀκολουθεῖ σύντομος διακοπή, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ ὁμιλῶν βλέπει τόσον ζωηρὰ ἐνώπιόν του τὸ περιεχόμενον τῆς σκέψεώς του, ὥστε λησμονεῖ πῶς ἤρχισε τὴν φράσιν καὶ ὁμιλεῖ μὲ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ταὐτὸν δὲ τοῦτο καὶ τὸν ἐρώμενον ὁρῶμεν,
ὅτι διαφερόντως τοὺς ἐραστὰς αἰσχύνεται, ὅταν
ὀφθῇ ἐν αἰσχρῷ τινι ὤν. εἰ οὖν μηχανή τις γέ-
νοιτο, ὥστε πόλιν γενέσθαι ἢ στρατόπεδον ἐρα-
στῶν τε καὶ παιδικῶν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν ἄμει-
νον οἰκήσειαν τὴν ἑαυτῶν ἢ ἀπεχόμενοι πάντων
τῶν αἰσχρῶν καὶ φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους·
καὶ μαχόμενοί γ' ἂν μετ' ἀλλήλων οἱ τοιοῦτοι 179
νικῷεν ἂν ὀλίγοι ὄντες ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντας
ἀνθρώπους. ἐρῶν γὰρ ἀνὴρ ὑπὸ παιδικῶν ὀφθῆ-
ναι ἢ λιπὼν τάξιν ἢ ὅπλα ἀποβαλὼν ἧττον ἂν
δήπου δέξαιτο ἢ ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων. καὶ
πρὸ τούτου τεθνάναι ἂν πολλάκις ἕλοιτο. καὶ
μὴν ἐγκαταλιπεῖν γε τὰ παιδικὰ ἢ μὴ βοηθῆσαι
κινδυνεύοντι—οὐδεὶς οὕτω κακὸς ὅντινα οὐκ ἂν
αὐτὸς ὁ Ἔρως ἔνθεον ποιήσειεν πρὸς ἀρετήν,
ὥστε ὅμοιον εἶναι τῷ ἀρίστῳ φύσει. καὶ ἀτεχνῶς, b
ὃ ἔφη Ὅμηρος (Il. K 482), μ έ ν ο ς ἐ μ π ν ε ῦ σ α ι
ἐνίοις τῶν ἡρώων τὸν θεόν, τοῦτο ὁ Ἔρως τοῖς
ἐρῶσι παρέχει γιγνόμενον παρ' αὐτοῦ.

7. Καὶ μὴν ὑπεραποθνῄσκειν γε μόνοι ἐθέλου-
σιν οἱ ἐρῶντες, οὐ μόνον ὅτι ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ αἱ

6 ἢ del. Rückert 8 γ' ἂν : δ' ἂν W[ac] γ' αὖ Vermehren 14 μήν : μὴ TW 22 οὐ μόνον ὅτι : οὐ μόνον οἱ Stephanus οὐχ ὅτι Fischer, sed cf. Thuc. IV 85,6 || αἱ om. TW

ἀφοριστικὴν κατηγορηματικότητα. Τὸ κανονικὸν θὰ ἦτο : οὐδεὶς ἂν τολμῴη.

4. Ἔστω καὶ ἂν ἐκ φύσεως εἶναι ἀτολμότερος. Ὥστε ὁ Ἔρως συμπληρώνει καὶ διορθώνει τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου.

5. Ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἄρης κλπ.

6. Ὄχι ὡς κάτι ἐξωτερικῶς εἰσαγόμενον, ὅπως ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεούς. Ἡ αἰτία εἶναι, ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι καὶ ὁ θεὸς ἀλλὰ καὶ τὸ συναίσθημα—κάτι ποὺ δὲν εἶναι π. χ. ἡ Ἀθηνᾶ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μόνον, ἀλλ' ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες. Ὡς πρὸς αὐτὸ προσφέρει καὶ ἡ κόρη τοῦ Πελίου ἡ Ἄλκηστις [1] μαρτυρίαν ἀρκετὴν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου τούτου εἰς τὸ Πανελλήνιον [2]. Μόνη αὐτὴ προσεφέρθη ν' ἀποθάνῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός της· καὶ ὅμως ἐζοῦσαν καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα του [3]. Ἀπ' αὐτοὺς ἐφάνη τόσον ἀνωτέρα εἰς ἀφοσίωσιν χάρις εἰς c
τὸν ἔρωτά της, ὥστε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ξένοι ἦσαν ἐκεῖνοι πρὸς τὸν υἱόν των καὶ μόνον κατ' ὄνομα συγγενεῖς. Καὶ μὲ τὴν πρᾶξιν της αὐτὴν ποὺ ἔκαμεν, ἐνεφανίσθη ὄχι μόνον εἰς τῶν θνητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν θεῶν τὰ ὄμματα, ὅτι κατώρθωσε κάτι τόσον εὐγενικόν, ὥστ' ἐνῷ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐπετέλεσαν πολυάριθμα λαμπρὰ κατορθώματα, εἰς μερικοὺς μόνον, ἐλαχίστους [4], ἐχάρισαν ὡς τιμὴν οἱ θεοὶ τὸ ν' ἀπελευθερώσουν τὴν ψυχήν των ἀπὸ τὸν Ἅδην, ὅμως ἐκείνης τὴν ψυχὴν τὴν ἀπελύτρωσαν, θαμβωθέντες ἀπὸ τὴν πρᾶξιν της. Ἔτσι τιμοῦν καὶ οἱ θεοὶ d
ξεχωριστὰ τὸν ζῆλον εἰς τὸν ἔρωτα καὶ τὸν ἡρωισμόν [5]. Τοὐναντίον τὸν Ὀρφέα τοῦ Οἰάγρου [6] ἄπρακτον ἀπὸ τὸν Ἅδην ἐξαπέστειλαν· τοῦ παρουσίασαν τὸ φάντασμα τῆς γυναικός του μόνον, χάριν τῆς ὁποίας

1. Ὁ μῦθος ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τοῦ Φρυνίχου καὶ κατόπιν (483 π.Χ.) ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου τὸ γνωστὸν δρᾶμα. Ὁ Φαῖδρος ὅμως ἀκολουθεῖ ἐδῶ διάφορον παράδοσιν: Ἡ Ἄλκηστις ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζωὴν ὄχι διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος παλαίει πρὸς τὸν Θάνατον, ἀλλὰ κατὰ χάριν τῆς Περσεφόνης, τὴν ὁποίαν συνεκίνησεν ἡ αὐτοθυσία της ὑπὲρ τοῦ Ἀδμήτου.

2. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐζήτησα ν' ἀποδώσω τὸν μεγαλόστομον ρητορισμὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

3. Οἱ ὁποῖοι καὶ προκαλούμενοι ἀρνοῦνται ν' ἀποθάνουν ὑπὲρ τοῦ Ἀδμήτου.

4. Π. χ. τὸν Πρωτεσίλαον, τὸν Σίσυφον, τὸν Κάστορα κλπ.

5. Σπουδὴ εἶναι ἡ διάθεσις, ἡ προθυμία, ἀρετὴ ἡ πραγματοποίησις, τὰ ἔργα.

6. Ὁ γνωστὸς μῦθος ἐξηγεῖ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ὀρφέως μὲ τὸ ὅτι ἀπὸ ὑπερβολὴν ἀγάπης δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατηθῇ, ἀλλ' ἐστράφη νὰ ἴδῃ τὴν Εὐρυδίκην, παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του· εἶναι συνήθης ὅμως ἡ πίστις, ὅτι ἀπὸ τὰ φρικαλέα μέρη, ὅπως εἶναι ὁ Ἅδης, πρέπει νὰ φεύγῃ κανεὶς χωρὶς νὰ μεταστρέφεται· εἰδεμή, θὰ τὸ πληρώσῃ. Ὁ Φαῖδρος εἰσάγει τὸ νέον στοιχεῖον τοῦ εἰδώλου, ὅπως εἰς τὸν μῦθον τῆς Ἑλένης καὶ εἰς τὸν τοῦ Ἰξίονος. Χαρακτηριστικόν: ὅ,τι ἡ ἀρχαία παράδοσις

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γυναῖκες· τούτου δὲ καὶ ἡ Πελίου θυγάτηρ Ἄλκηστις ἱκανὴν μαρτυρίαν παρέχεται ὑπὲρ τοῦδε τοῦ λόγου εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐθελήσασα μόνη ὑπὲρ τοῦ αὑτῆς ἀνδρὸς ἀποθανεῖν, ὄντων αὐτῷ πατρός τε καὶ μητρός· οὓς ἐκείνη τοσοῦτον ὑπερ- c
εβάλετο τῇ φιλίᾳ διὰ τὸν ἔρωτα, ὥστε ἀποδεῖξαι αὐτοὺς ἀλλοτρίους ὄντας τῷ ὑεῖ καὶ ὀνόματι μόνον προσήκοντας· καὶ τοῦτ' ἐργασαμένη τὸ ἔργον οὕτω καλὸν ἔδοξεν ἐργάσασθαι, οὐ μόνον ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ θεοῖς, ὥστε πολλῶν πολλὰ καὶ καλὰ ἐργασαμένων εὐαριθμήτοις δή τισιν ἔδοσαν τοῦτο γέρας οἱ θεοί, ἐξ Ἅιδου ἀνεῖναι πάλιν τὴν ψυχήν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνης ἀνεῖσαν ἀγασθέντες τῷ ἔργῳ. οὕτω καὶ θεοὶ τὴν περὶ τὸν ἔρωτα σπουδήν τε καὶ ἀρετὴν μάλιστα τιμῶσιν. Ὀρφέα δὲ τὸν Οἰάγρου ἀτελῆ ἀπέπεμψαν ἐξ Ἅιδου φάσμα δείξαντες τῆς γυναικὸς ἐφ' ἣν ἧκεν,

3 ὑπὲρ τοῦδε τοῦ λόγου del. F. A. Wolf ὑπὲρ τοῦδε del. Stephanus τοῦ λόγου post τούτου v. 1 transponens 8 μόνων (i. e. μόνῳ) T (ut videtur) 12 δὴ post ἔδοσαν iterant TW ‖ τὸ γέρας Paris, 1810 ‖ ἀνιέναι Hommel 13 ἀλλὰ τὴν ἐκείνης: ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην Earle 14 τῷ ἔργῳ del. Baiter τὸ ἔργον Vatic. 229; sed cf. Herod. IV 75 Xen. Cyr. Inst. VI 4,9 17 φάντασμα TW

ἐθεώρει δεῖγμα ὑψίστου ἡρωισμοῦ, τὸ νὰ καταβῇς ζ ω ν τ α ν ό ς εἰς τὸν Ἅδην (μόνον ἥρωες μεγάλοι τὸ ἀποτολμοῦν, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Ὀδυσσεὺς κλπ.), γίνεται διὰ τὸν ὀρθολογιστὴν μαθητὴν τῶν σοφιστῶν ἔνδειξις δειλίας (ἡρωισμὸς θὰ ἦτο μόνον ν' ἀποθάνῃ) καὶ ἐγωισμοῦ (δὲν ἠμπορεῖ μόνος του νὰ περάσῃ). Τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸν μῦθον τοῦ θανάτου του: ὁ Ὀρφεὺς κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῆς Θρᾴκης, διότι, πιστὸς εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς Εὐρυδίκης, δὲν ἠθέλησεν ἄλλην γυναῖκα ν' ἀγαπήσῃ, ἀλλ' ἐρωτεύθη μόνον τὸν Κάλαϊν. Ὁ θάνατός του λοιπὸν εἶναι τιμωρία (τιμωρία σκληρὰ διὰ τὴν ἑλληνικὴν περὶ εὐθανασίας ἀντίληψιν) ἐκ μέρους τῶν θεῶν, διότι ἠσέβησε πρὸς τὴν Ἀφροδίτην ἢ κατ' ἄλλους πρὸς τὸν Διόνυσον (πρβλ. τὸν θάνατον τοῦ Πενθέως καὶ τοῦ Ἱππολύτου), ἀλλ' ἦτο πάντως ἀποτέλεσμα τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὴν Εὐρυδίκην. Διὰ τὸν Φαῖδρον ὅμως εἶναι τιμωρία διὰ τὴν ἀστάθειάν του εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς ἐκείνην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἦλθεν, ἐκείνην τὴν ἰδίαν δὲν ἠθέλησαν νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν. Διότι ἐκρίθη, ὅτι ἐφέρετο ἄτολμα, σὰν κιθαρῳδὸς ποὺ ἦταν[1], καὶ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ θυσιάσῃ χάριν τοῦ ἔρωτός του τὴν ζωήν του, ὅπως ἡ Ἄλκηστις, ἀλλ' ἐμηχανεύετο πῶς νὰ εἰσχωρήσῃ ζωντανὸς εἰς τὸν Ἅδην. Λοιπὸν δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον τὸν ἐτιμώρησαν καὶ ὥρισαν ὁ θάνατός του ἀπὸ γυναῖκας νὰ e
προέλθῃ. Ὄχι σὰν τὸν Ἀχιλλέα, τῆς Θέτιδος τὸν υἱόν, ποὺ τὸν ἐτίμησαν καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς τὰς νήσους τῶν μακάρων[2]. Ἐπειδή, ἐνῷ εἶχε προειδοποιηθῆ ἀπὸ τὴν μητέρα του, ὅτι θ' ἀποθάνῃ, ἂν σκοτώσῃ τὸν Ἕκτορα, ἂν ὅμως δὲν τὸ κάμῃ, θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν τόπον του καὶ θὰ τελειώσῃ τὴν ζωήν του εἰς γῆρας βαθύ, ἐντούτοις εἶχε τὸ θάρρος καὶ ἐπροτίμησε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐραστήν του Πάτροκλον καὶ νὰ τὸν ἐκδικήσῃ καὶ ὕστερα ν' ἀποθάνῃ ὄχι μόνον χάριν ἐκείνου ἀλλὰ καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐκείνου, ὅταν πλέον ἐκεῖνος ἦτο νε- 180
κρός. Δι' αὐτὸ ἴσα ἴσα καὶ οἱ θεοὶ τὸν ἐκαμάρωσαν ἐξαιρετικὰ καὶ ἐξαιρετικὰ τὸν ἐτίμησαν, ποὺ ἀπέδιδε τόσην σημασίαν εἰς τὸν ἐραστήν του[3]. Ὁ Αἰσχύλος πάντως φλυαρεῖ μ' αὐτὸ ποὺ λέγει, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς ἦτον ἐραστὴς τοῦ Πατρόκλου[4], αὐτὸς ποὺ ἦτον ὡραιότερος ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Πάτροκλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλους δὰ τοὺς ἄλλους ἥρωας, καὶ ἀγένειος[5] ἀκόμη, καὶ ἔπειτα νεώτερος πολύ, ὅπως μᾶς παραδίδει ὁ Ὅμηρος. Ὄχι! Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι οἱ θεοὶ ἐκτιμοῦν βεβαίως πάρα πολὺ τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἡρωισμοῦ εἰς

1. Ἐπομένως ἄνανδρος. Εἶναι ἡ συνήθης, εἰς τ' ἀριστοκρατικὰ ἰδίως καθεστῶτα, περιφρόνησις πρὸς τοὺς παντοίας ειδικότητος καλλιτέχνας (ραψῳδούς, ποιητάς, αὐλητὰς κλπ.), καταγομένους κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀπολέμου Ἰωνίας καὶ ὑποχρεωμένους, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των, νὰ περιποιοῦνται ὅλους καὶ ἀπὸ ὅλους νὰ δέχωνται ἀμοιβάς. Τὴν περιφρόνησιν αὐτὴν ἐκληρονόμησαν οἱ διάδοχοί των, οἱ σοφισταί, ὅσον καὶ ἂν ἐθαυμάζετο ἡ δεξιοτεχνία των (Πρωταγ. 312a).

2. Εἶναι μεταγενεστέρα παράδοσις, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς ὡδηγήθη εἰς τὸ Ἠλύσιον (Ἴβυκος fr. 37B.) ἢ τὰς νήσους τῶν μακάρων (Πινδ. Ὀλ. 2, 77 κέξ.) ἢ τὴν νῆσον Λεύκην εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, ὅπου συνεζεύχθη τὴν Ἑλένην (Πινδ. Νεμ. 4, 49). Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν (λ 467 κέξ.) ὁ Ἀχιλλεὺς εὑρίσκεται ὡς εἴδωλον μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους θνητοὺς εἰς τὸν Ἅδην.

3. Ὁμοίως ἐξαίρει τὴν αὐτοθυσίαν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτὴν δὲ οὐ δόντες, ὅτι μαλθακίζεσθαι ἐδόκει ἅτε ὢν κιθαρῳδός, καὶ οὐ τολμᾶν ἕνεκα τοῦ ἔρωτος ἀποθνῄσκειν ὥσπερ Ἄλκηστις, ἀλλὰ διαμηχανᾶσθαι ζῶν εἰσιέναι εἰς Ἅιδου. τοιγάρτοι διὰ ταῦτα δίκην αὐτῷ ἐπέθεσαν καὶ ἐποίησαν τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ γυναικῶν γενέσθαι, οὐχ e ὥσπερ Ἀχιλλέα τὸν τῆς Θέτιδος ὑὸν ἐτίμησαν καὶ εἰς μακάρων νήσους ἀπέπεμψαν, ὅτι πεπυσμένος παρὰ τῆς μητρὸς ὡς ἀποθανοῖτο ἀποκτείνας Ἕκτορα (Hom. Il. Σ 96), μὴ ποιήσας δὲ τοῦτο οἴκαδ' ἐλθὼν γηραιὸς τελευτήσοι (Hom. Il. Ι 414), ἐτόλμησεν ἑλέσθαι βοηθήσας τῷ ἐραστῇ Πατρόκλῳ καὶ τιμωρήσας οὐ μόνον ὑπεραποθα- 180 νεῖν ἀλλὰ καὶ ἐπαποθανεῖν τετελευτηκότι· ὅθεν δὴ καὶ ὑπεραγασθέντες οἱ θεοὶ διαφερόντως αὐτὸν ἐτίμησαν, ὅτι τὸν ἐραστὴν οὕτω περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο. Αἰσχύλος δὲ (Myrmidon. fr. 135 N²) φλυαρεῖ φάσκων Ἀχιλλέα Πατρόκλου ἐρᾶν, ὃς ἦν καλλίων οὐ μόνον Πατρόκλου ἀλλ' ἄρα καὶ τῶν ἡρώων ἁπάντων (Il. B 674), καὶ ἔτι ἀγένειος, ἔπειτα νεώτερος πολύ, ὥς φησιν Ὅμηρος (Il. Λ 786). ἀλλὰ γὰρ τῷ ὄντι μάλιστα μὲν ταύτην τὴν

3 διαμηχανήσασθαι W 4 ζῶν ἰέναι W ζῆν ἰέναι T 9 ἀποθάνοιτο TW ἀποθάνοι B 10 μὴ ποιήσας δὲ τοῦτο TW: μὴ ἀποκτείνας δὲ τοῦτον B 11 οἴκαδε δ' B 12 βοηθῆσαι W 13 [Πατρ. del. Naber] 19 ἀλλ' ἄρα καὶ TW: ἀλλὰ καὶ B ἀλλ' ἅμα καὶ Burnet, sed cf. 177c 20 καὶ ἔτι ἀγένειος [del. Kalitsunakis], post πολὺ trp. Petersen.

Σωκράτης εἰς τὴν Ἀπολογίαν του 28c καὶ ὁ Αἰσχίνης 1, 145 καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Ρητ. 1359a3.

4. Εἰς τοὺς **Μυρμιδόνας** ὁ Αἰσχύλος εἰσῆγε τὸν Ἀχιλλέα θρηνοῦντα τὸν Πάτροκλον μὲ ζωηροτάτας ἐρωτικὰς ἐκφράσεις (**ὦ δυσχάριστε τῶν πυκνῶν φιλημάτων**), ἐνῷ ὁ Ὅμηρος ἀγνοεῖ τοιαύτην ἐρωτικὴν σχέσιν (Ξεν. Συμπ. 8, 31). Ὁ Φαῖδρος ἀντιθέτως θέλει νὰ τὸν παραστήσῃ ὡς ἐρώμενον τοῦ Πατρόκλου, παράδειγμα πιστοῦ ἐρωμένου. Ἄλλωστε καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἔγραψε σατυρικὸν δρᾶμα **Ἀχιλλέως ἐρασταί**.

5. Ἔτσι παριστάνεται καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν ἔρωτα, περισσότερον ὅμως θαυμάζουν καὶ καμα- b
ρώνουν καὶ ἀνταμείβουν, ὅταν ὁ ἐρώμενος ἀφοσιώνεται εἰς τὸν ἐραστήν, παρὰ ὅταν ὁ ἐραστὴς εἰς τὸν ἐρώμενον. Διότι συγγενεστέρα πρὸς τοὺς θεοὺς ὕπαρξις εἶν' ὁ ἐραστὴς παρὰ ὁ ἐρώμενος, ἀφοῦ μέσα του ἔχει τὸν θεόν[1]. Διὰ τοῦτο ἀπένειμαν εἰς τὸν Ἀχιλλέα μεγαλυτέρας παρὰ εἰς τὴν Ἄλκηστιν τιμάς, καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς τῶν μακάρων τὰς νήσους.

Ἔτσι λοιπὸν ἰσχυρίζομαι ἐγώ, ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι μεταξὺ τῶν θεῶν ὁ περισσότερον ἀρχαῖος καὶ ὁ περισσότερον σεβαστὸς καὶ ὁ περισσότερον ἀποτελεσματικὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀπόκτησιν προσωπικῆς ἀξίας καὶ εὐδαιμονίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ μετὰ θάνατον».

8. Τοιοῦτος περίπου ἦτον ὁ λόγος, εἶπε, τὸν ὁποῖον c
ἐξεφώνησεν ὁ Φαῖδρος. Μετὰ τὸν Φαῖδρον ἦσαν μερικοὶ ἄλλοι, τοὺς ὁποίους δὲν ἐνεθυμεῖτο καὶ τόσον καλά. Τοὺς παρέτρεξε λοιπὸν καὶ διηγήθη τοῦ Παυσανίου τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶπεν:

Παυσανίου λόγος *

«Ἔχω τὴν ἰδέαν, Φαῖδρε, ὅτι τὸ θέμα τοῦ λόγου δὲν μᾶς ἔχει τεθῆ ὀρθῶς[2], ὅπως ἐδόθη ἔτσι ἀορίστως τὸ παράγγελμα νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὸν Ἔρωτα. Βεβαίως, ἂν ἕνας ἦτον ὁ Ἔρως, θὰ ἦτον ἐν τάξει· ἀλλὰ τώρα νὰ ποὺ δὲν εἶναι ἕνας. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν εἶν' ἕνας, ὀρθότερον εἶν' ἐκ τῶν προτέρων νὰ καθορισθῆ, ποίας φύσεως εἶν' ἐκεῖνος τὸν d
ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ἐγκωμιάσωμεν. Θὰ δοκιμάσω λοιπὸν ἐγὼ νὰ ἐπανορθώσω αὐτὴν τὴν παράλειψιν, νὰ καθορίσω πρῶτα τὸν Ἔρωτα ποὺ πρέπει νὰ ἐγκωμιάζωμεν, καὶ κατόπιν νὰ συνθέσω ἕνα πανηγυρικὸν ἀντάξιον τοῦ θεοῦ αὐτοῦ.

Λοιπὸν εἰς ὅλους μας εἶναι γνωστόν, ὅτι Ἀφροδίτη χωρὶς Ἔρωτα δὲν ὑπάρχει[3]. Τούτου τεθέντος, ἂν

* Ἴδε Εἰσαγ. II § 4.

1. Ἑπομένως ἡ θυσία ὑπὲρ τοῦ ἐραστοῦ εἶναι θυσία ὑπὲρ τοῦ Ἔρωτος ποὺ τὸν κατέχει.

2. Δὲν ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν λόγον τοῦ Φαίδρου (ἀφοῦ μεσολαβοῦν ἄλλοι), ἀλλ' εἰς τὸν τρόπον ποὺ ἐτέθη τὸ θέμα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών Academy of Athens

ἀρετὴν οἱ θεοὶ τιμῶσιν τὴν περὶ τὸν ἔρωτα, μᾶλλον μέντοι θαυμάζουσιν καὶ ἄγανται καὶ εὖ ποι- b οῦσιν, ὅταν ὁ ἐρώμενος τὸν ἐραστὴν ἀγαπᾷ ἢ ὅταν ὁ ἐραστὴς τὰ παιδικά· θειότερον γὰρ ἐραστὴς παιδικῶν· ἔνθεος γάρ ἐστι. διὰ ταῦτα καὶ τὸν Ἀχιλλέα τῆς Ἀλκήστιδος μᾶλλον ἐτίμησαν, εἰς μακάρων νήσους ἀποπέμψαντες.

Οὕτω δὴ ἔγωγέ φημι Ἔρωτα θεῶν καὶ πρεσβύτατον καὶ τιμιώτατον καὶ κυριώτατον εἶναι εἰς ἀρετῆς καὶ εὐδαιμονίας κτῆσιν ἀνθρώποις καὶ ζῶσι καὶ τελευτήσασι.

8. Φαῖδρον μὲν τοιοῦτόν τινα λόγον ἔφη εἰ- c πεῖν, μετὰ δὲ Φαῖδρον ἄλλους τινὸς εἶναι, ὧν οὐ πάνυ διεμνημόνευε· οὓς παρεὶς τὸν Παυσανίου λόγον διηγεῖτο. εἰπεῖν δ' αὐτὸν ὅτι

Οὐ καλῶς μοι δοκεῖ, ὦ Φαῖδρε, προβεβλῆσθαι ἡμῖν ὁ λόγος, τό ἁπλῶς οὕτως παρηγγέλθαι ἐγκωμιάζειν Ἔρωτα. εἰ μὲν γὰρ εἷς ἦν ὁ Ἔρως, καλῶς ἂν εἶχε· νῦν δὲ οὐ γάρ ἐστιν εἷς· μὴ ὄντος δὲ ἑνὸς ὀρθότερόν ἐστι πρότερον προρρηθῆναι ὁποῖον δεῖ ἐπαινεῖν. ἐγὼ οὖν πει- d ράσομαι τοῦτο ἐπανορθώσασθαι, πρῶτον μὲν Ἔρωτα φράσαι ὃν δεῖ ἐπαινεῖν, ἔπειτα ἐπαινέσαι ἀξίως τοῦ θεοῦ.

Πάντες γὰρ ἴσμεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνευ Ἔρωτος Ἀφροδίτη. μιᾶς μὲν οὖν οὔσης εἷς ἂν ἦν Ἔρως·

8 καὶ om. TW 9 καὶ τιμιώτατον om. T add. T^2mg || κυριώτερον TW 13 εἶναι : del. vel in εἰπεῖν mut. Hirschig 21 ὁποῖον : ὁπότερον Hermann 26 οὖν om. Vindob. 21 Stobaeus

3. Ἤδη παρ' Ἡσιόδῳ (Θεογ. 201) ὁ Ἔρως εἶναι συνοδός τῆς Ἀφροδίτης, ἐθεωρήθη δηλαδὴ ἀπαραίτητος ὁ καθαγιασμός τῆς γενετησίου πράξεως διὰ τοῦ συναισθήματος. Ὁ Σωκράτης προσφέρει κατωτέρω διάφορον ἑρμηνείαν τῆς συνδέσεως τῶν δύο θεοτήτων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπῆρχε μία Ἀφροδίτη, ἕνας Ἔρως θὰ ὑπῆρχεν· ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάρχουν δύο, δύο κατ' ἀνάγκην καὶ Ἔρωτες ὑπάρχουν. Καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι δύο αἱ θεαί; Ἡ μία πάντως ἀρχαιοτέρα καὶ χωρὶς μητέρα θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ, αὐτὴ ποὺ τῆς δίδομεν καὶ τὸ ἐπώνυμον Οὐρανία [1]. Ἡ ἄλλη νεωτέρα, τοῦ Διὸς καὶ τῆς Διώνης, αὐτὴν ποὺ ὀνομάζομεν Πάνδημον [2]. Κατ' ἀ- e
νάγκην ἄρα καὶ ὁ Ἔρως, ὁ ἕνας μέν, ὁ συνεργάτης τῆς δευτέρας, ὀρθὸν εἶναι νὰ λέγεται Πάνδημος, Οὐράνιος ὁ ἄλλος [3]. Καθῆκον μας εἶναι βέβαια δι' ὅλους τοὺς θεοὺς καλὰ νὰ λέγωμεν [4], οὐχ ἧττον ὅμως ἂς προσπαθήσωμεν νὰ περιγράψωμεν τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τῶν δύο χωριστά. Διὰ κάθε πρᾶξιν ἰσχύει τὸ ἑξῆς: ἐφ' ὅσον ἐκτελεῖται αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, δὲν εἶν' οὔτ' ἀξιέπαινος οὔτ' ἀξιόμεμπτος. Αὐτὸ π. χ. ποὺ κάμνο- 181
μεν ἡμεῖς αὐτὴν τὴν στιγμήν, νὰ πίνωμεν ἢ νὰ τραγουδοῦμεν ἢ νὰ συζητοῦμεν, ἀπ' αὐτὰ κανένα δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἀξιέπαινον, εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του ὅμως καταλήγει συνήθως νὰ εἶναι ἔτσι, ὅπως τυχὸν πραγματοποιηθῇ, δηλαδὴ ἂν ἐκτελεσθῇ κατὰ τρόπον ἠθικὸν καὶ ὀρθόν, ἀποβαίνει ἠθικόν, ἂν κατὰ τρόπον μὴ ὀρθόν, ἀνήθικον. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς καὶ μὲ τὴν ἀγάπην·

1. Εἶχε δύο ἱερὰ εἰς τὰς Ἀθήνας: ἕνα εἰς τὸν ἀγοραῖον Κολωνὸν παρὰ τὴν Βασίλειον Στοὰν (ἀνατολικῶς τοῦ σημερινοῦ Θησείου) μὲ μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Φειδίου, ὁ ὁποῖος εἶχε κατασκευάσει καὶ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς εἰς τὴν Ἦλιδα. Τὸ δεύτερον καὶ περιφημότερον εὑρίσκετο ἐν Κήποις, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σημερινοῦ Ζαππείου, μὲ ἄγαλμα τοῦ Ἀλκαμένους (Παυσαν. 1, 14, 6 καὶ 1, 19, 2). Ἤδη οἱ ἀρχαῖοι ταυτίζουν τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην μὲ τὴν φοινικικὴν Οὐρανίαν θεάν· ἀλλὰ φαίνεται νὰ ἦτον ἑλληνική, ἡ κορυφαία τῶν τριῶν Μοιρῶν ἢ αὐτὴ αὕτη ἡ Μοῖρα—βαθύτατος συμβολισμὸς ὅτι ἡ γέννησις τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ πράγματι καὶ ρυθμίζει ὁριστικῶς τὴν μοῖραν του.

2. Ἐλατρεύετο ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως κάτω τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης. Ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ ἐπιθέτου Πάνδημος δὲν ἦτον αὐτὴ ποὺ λέγει ἐδῶ ὁ Παυσανίας. Ὁ λεξικογράφος Ἁρποκρατίων (ἐν λ.) μᾶς λέγει ρητῶς, ὅτι ὠνομάσθη τοιουτοτρόπως ὑπὸ τοῦ ἱδρύσαντος Θησέως **διὰ τὸ ἐνταῦθα πάντα τὸν δῆμον συνάγεσθαι**, ἦτον ἄρα τοῦ ὅλου λαοῦ (ὄχι ὡρισμένου γένους) προστάτις. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ Σόλωνος, ὅστις ἐρρύθμισε τὰ ζητήματα τῶν ἑταιρῶν, ἐθεωρήθη προστάτις καὶ σύμβολον τοῦ ἀγοραίου ἔρωτος. Μὲ τὴν διάκρισιν αὐτὴν συνεδυάσθη κατόπιν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν πα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπεὶ δὲ δὴ δύο ἐστόν, δύο ἀνάγκη καὶ Ἔρωτε εἶναι. πῶς δ' οὐ δύο τὼ θεά; ἡ μέν γέ που πρεσβυτέρα καὶ ἀμήτωρ Οὐρανοῦ θυγάτηρ, ἣν δὴ καὶ Οὐρανίαν ἐπονομάζομεν. ἡ δὲ νεωτέρα Διὸς καὶ Διώνης, ἣν δὴ Πάνδημον καλοῦμεν. ἀναγ- e
καῖον δὴ καὶ Ἔρωτα, τὸν μὲν τῇ ἑτέρᾳ συνεργὸν Πάνδημον ὀρθῶς καλεῖσθαι, τὸν δὲ Οὐράνιον. ἐπαινεῖν μὲν οὖν δεῖ πάντας θεούς, ἃ δ' οὖν ἑκάτερος εἴληχε πειρατέον εἰπεῖν. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδ' ἔχει· αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη οὔτε καλὴ οὔτε αἰσχρά. οἷον ὃ νῦν ἡμεῖς 181
ποιοῦμεν, ἢ πίνειν ἢ ᾄδειν ἢ διαλέγεσθαι, οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδέν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ, τοιοῦτον ἀπέβη· καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς καλὸν γίγνεται, μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν. οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐρᾶν καὶ ὁ

1 δὴ om. T Stobaeus || ἔρωτας Stobaeus 2 τὼ : τὰ idem 5 διόνης B 10 πραττομένη codd. Stobaeus, Gellius XVII 203 (sed non vertit ib. 9) om. Proclus in I Alcib. p. 495 del. Stephanus [Schanz] μὴ πραττομένη Richards ταττομένη Bernays 13 αὐτὸ BTW Stobaeus: αὐτὸ καθ' αὑτὸ T[2] Gellius (?) || τῇ om. Stobaeus 16 τὸ om. idem

---

ραδόσεων περὶ τῶν γονέων τῆς Ἀφροδίτης: ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Ε 470) τὴν λέγει κόρην τοῦ Διὸς καὶ τῆς Διώνης· ὁ Ἡσίοδος (Θεογ. 188—206) διηγεῖται, ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τῆς θαλάσσης τὸν ἀφρὸν γονιμοποιηθέντα διὰ τοῦ σπέρματος τοῦ ἀκρωτηριασθέντος Οὐρανοῦ· εἶν' ἑπομένως ἀμήτωρ.

8. Τὰ ἐπίθετ' αὐτὰ δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς ἀληθινὴν λατρείαν. Μεταγενεστέρα μόνον Μιλησία ἐπιγραφὴ ἀναφέρει ἱερὸν Ἔρωτος Οὐρανίου, κατ' ἐπίδρασιν προφανῶς πλατωνικήν.

4. Διὰ νὰ μὴ προκαλέσωμεν τὴν μῆνιν των· διότι καὶ ὁ Πάνδημος Ἔρως θεὸς εἶναι καὶ δύναται νὰ βλάψῃ. Αὐτὸ δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τὸ 181a, ὅπου λέγεται, ὅτι ὁ Πάνδημος δὲν εἶναι ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι· διότι τὸ ἐπαινεῖν ἐδῶ ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ εὐφημεῖν. Ἡ περιγραφή, ἐννοεῖται, καταλήγει εἰς κατηγορίαν τοῦ ἑνός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ὁ Ἔρως δὲν εἶναι εἰς τὴν ὁλότητά του κάτι εὐγενικὸν καὶ ἄξιον ἐγκωμίων, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ παρακινεῖ εἰς εὐγενικὰ ἐρωτικὰ αἰσθήματα.

9. Λοιπὸν ὁ μὲν Ἔρως τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης εἶναι ἀληθινὰ πάνδημος καὶ προβαίνει εἰς ὅ,τι τύχῃ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἔρως, ποὺ δοκιμάζουν οἱ κατώτεροι ἄν- b
θρωποι. Ἐρωτεύονται δὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πρόσωπα πρῶτον μὲν ὄχι ὀλιγώτερον γυναῖκας, παρ' ὅσον παιδιά. Ἔπειτα καὶ ὅσους τυχὸν ἐρωτεύονται, τὸ σῶμα των μᾶλλον [1] παρὰ τὴν ψυχὴν ἐρωτεύονται. Ὕστερα παιδιὰ κατωτέρας, ὅσον τὸ δυνατόν, διανοητικότητος ἐπειδὴ κοιτάζουν πῶς νὰ πραγματοποιήσουν τοὺς σκοπούς των, καὶ ἀδιαφοροῦν ἂν τὰ μέσα εἶναι ἠθικὰ ἢ ὄχι. Ἐντεῦθεν συμβαίνει εἰς τὰς ἐνεργείας των νὰ κάμνουν ὅ,τι τοὺς τύχῃ, ἀδιακρίτως καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀντίθετον. Προέρχεται ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὴν θεάν, ἡ ὁποία καὶ νεωτέρα εἶναι πολὺ ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ συμμετέχει εἰς τὴν γέννησίν της καὶ τὸ θηλυκὸν καὶ c
τὸ ἀρσενικόν. Τοὐναντίον ὁ ἄλλος εἶναι τῆς Οὐρανίας ἡ ὁποία πρῶτον μὲν δὲν ἔχει μέσα της στοιχεῖον θηλυκόν, ἀλλὰ μόνον ἀρσενικόν [2], ἔπειτα εἶναι ἀρχαιοτέρα, ἀπηλλαγμένη ἀτασθαλίας [3]. Δι' αὐτὸν μάλιστα τὸν λόγον στρέφονται πρὸς τὸ ἀρσενικὸν ὅσοι ἔχουν μέσα των τὴν πνοὴν αὐτοῦ τοῦ Ἔρωτος, καὶ ἀρέσκονται εἰς ὅ,τι ἐκ φύσεως ἔχει μεγαλυτέραν ρωμαλεότητα καὶ νοημοσύνην [4]. Θὰ ἠμποροῦσε μάλιστα κανεὶς καὶ ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς περιοχῆς τῆς παιδεραστίας νὰ διακρίνῃ ποῖοι γνησίως εἶναι παρακινημένοι ἀπὸ τοῦτον τὸν Ἔρωτα: αὐτοὶ δὲν ἐρωτεύονται ἀνώριμα τὰ παιδιά, ἀλλὰ ὅταν ἀρχίσουν πλέον νὰ d
ἔχουν κρίσιν, καὶ τοῦτο συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων τριχῶν τοῦ προσώπου. Διότι ὅσοι ἀπὸ τότε ἀρχίζουν νὰ ἐρωτεύωνται, εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀποφασισμένοι τὴν ζωήν των ὁλόκληρον μαζὶ νὰ μείνουν καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ συζήσουν·

1. Τὸ μᾶλλον ἐδῶ δὲν σημαίνει περισσότερον, ὥστε νὰ εἶνα ποσοτικὴ ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἐρώτων, ἀλλ' αἴρει τὸν δεύτερον ὅρον τῆς συγκρίσεως: τὸ σῶμα, ὄχι τὴν ψυχήν.

2. Ἀφοῦ εἶναι ἀμήτωρ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἔρως οὐ πᾶς ἐστι καλὸς οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλὰ ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

9. Ὁ μὲν οὖν τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης ὡς ἀληθῶς πάνδημός ἐστι καὶ ἐξεργάζεται ὅ τι ἂν b τύχῃ· καὶ οὗτός ἐστιν ὃν οἱ φαῦλοι τῶν ἀνθρώπων ἐρῶσιν. ἐρῶσιν δὲ οἱ τοιοῦτοι πρῶτον μὲν οὐχ ἧττον γυναικῶν ἢ παίδων, ἔπειτα ὧν καὶ ἐρῶσι, τῶν σωμάτων μᾶλλον ἢ τῶν ψυχῶν, ἔπειτα ὡς ἂν δύνωνται ἀνοητοτάτων, πρὸς τὸ διαπράξασθαι μόνον βλέποντες, ἀμελοῦντες δὲ τοῦ καλῶς ἢ μή· ὅθεν δὴ ξυμβαίνει αὐτοῖς ὅ τι ἂν τύχωσι, τοῦτο πράττειν, ὁμοίως μὲν ἀγαθόν, ὁμοίως δὲ τοὐναντίον. ἔστι γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς θεοῦ, νεωτέρας τε οὔσης πολὺ ἢ τῆς ἑτέρας καὶ μετε- c χούσης ἐν τῇ γενέσει καὶ θήλεος καὶ ἄρρενος. ὁ δὲ τῆς Οὐρανίας πρῶτον μὲν οὐ μετεχούσης θήλεος ἀλλ' ἄρρενος μόνον [καὶ ἐστιν οὗτος ὁ τῶν παίδων ἔρως], ἔπειτα πρεσβυτέρας, ὕβρεως ἀμοίρου· ὅθεν δὴ ἐπὶ τὸ ἄρρεν τρέπονται οἱ ἐκ τούτου τοῦ Ἔρωτος ἔπιπνοι, τὸ φύσει ἐρρωμενέστερον καὶ νοῦν μᾶλλον ἔχον ἀγαπῶντες. καί τις ἂν γνοίη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παιδεραστίᾳ τοὺς εἰλικρινῶς ὑπὸ τούτου τοῦ Ἔρωτος ὡρμημένους· d οὐ γὰρ ἐρῶσι παίδων, ἀλλ' ἐπειδὰν ἤδη ἄρχωνται νοῦν ἴσχειν, τοῦτο δὲ πλησιάζει τῷ γενειάσκειν. παρεσκευασμένοι γάρ, οἶμαι, εἰσὶν οἱ ἐντεῦθεν ἀρχόμενοι ἐρᾶν ὡς τὸν βίον ἅπαντα ξυνεσόμενοι καὶ κοινῇ συμβιωσόμενοι, ἀλλ' οὐκ

13 ἀπὸ del. Usener 17 καὶ . . . ἔρως del. Schütz [(Opusc. 120) secl. Schanz Hug alii] 24 ἀλλ' ἢ Stephanns.

---

3. Ἡ ὕβρις εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς νεότητος, Εὐθύδ. 273a.

4. Πρβλ. Ξεν. Συμπ. 2,9 ἡ γυναικεία φύσις οὐδὲν χείρων τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὖσα τυγχάνει, γνώμης δὲ καὶ ἰσχύος δεῖται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

όχι νὰ τὸν ἐξαπατήσουν, ἀνώριμον ὅπως τὸν ἐπέτυχαν εἰς τὴν ἀφέλειάν του, καὶ ὕστερα νὰ γελάσουν εἰς βάρος του καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν, διὰ νὰ τρέξουν εἰς ἕναν ἄλλον. Ἔπρεπε μάλιστα καὶ νόμος νὰ ὑπάρχῃ ἀπαγορεύων τὸν ἔρωτα τῶν μικρῶν παιδιῶν· δὲν θὰ ἐσπαταλᾶτο τότε τόση προσπάθεια εἰς κάτι ἀβέβαιον. Διότι ἀβέβαιον εἶναι τὸ τέλος τῶν παιδιῶν, ὡς e
ποῦ θὰ καταλήξῃ ἡ ἐξέλιξίς των ὡς πρὸς τὰ ἐλαττώματά των ἢ τὰ προτερήματα, τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ σωματικά[1]. Οἱ ἀνώτεροι βέβαια ἄνθρωποι θεσπίζουν μόνοι των διὰ τὸν ἑαυτόν των τὸν νόμον αὐτὸν ἑκουσίως. Ἔπρεπεν ὅμως καὶ εἰς τοὺς χυδαίους αὐτοὺς ἐραστὰς νὰ ἐπιβάλλωμεν διὰ τῆς βίας τοιαύτην διαγωγήν, ὅπως καὶ μὲ τὰς γυναῖκας τὰς ἐλευθέρας τοὺς ἐξαναγκάζομεν, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ συνάπτουν ἐρω- 182
τικὰς σχέσεις[2]. Διότι αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἔχουν προκαλέσει καὶ τὴν δυσφήμησιν, ὥστε νὰ φθάνουν[3] μερικοὶ[4] νὰ ὑποστηρίζουν, πὼς εἶν' ἐντροπὴ νὰ φαίνεται κανεὶς εὐχάριστος εἰς τὸν ἐραστήν του. Καὶ τὸ ὑποστηρίζουν ἔχοντες ὑπ' ὄψει των αὐτούς, ἐπειδὴ βλέπουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἔλλειψιν κάθε λεπτότητος καὶ χρηστότητος. Ἄλλωστε καμμία, φαντάζομαι, πρᾶξις, ποὺ γίνεται βέβαια σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς ἠθικῆς[5], δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπισύρῃ ψόγον δίκαιον.

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὰς ἠθικὰς ἀντιλήψεις τὰς σχετικὰς μὲ τὸν ἔρωτα, εἰς τ' ἄλλα μὲν τὰ κράτη εἶναι εὐκόλως νοηταί, διότι ἔχουν κανονισθῆ κατὰ τρόπον μονοκόμματον· ἐνῷ ἐδῶ εἶναι περίπλοκοι. Εἰς τὴν b

1. Ἡ σειρὰ τῶν λέξεων εἶναι : **περὶ κακίας καὶ ἀρετῆς ψυχῆς τε καὶ σώματος.** Ὁ Παυσανίας ἀντιτίθεται πρὸς τὸν Φαῖδρον, ὅστις συνιστᾷ τὸν ἔρωτα **εὐθὺς νέῳ ὄντι** 178c. Διὰ τὸν ἕναν ὁ ἔρως εἶναι δημιουργὸς ἀρετῆς, διὰ τὸν Παυσανίαν εἶναι ἡ ἀρετή, τοὐλάχιστον ὡς δυναμικότης, προϋπόθεσις γονίμου ἔρωτος. Πρβλ. Φαῖδρ. 252e.

2. Ἀναφέρεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰς βαρείας ποινάς, ποὺ διαγράφει ὁ νόμος ἐναντίον τῶν μοιχῶν καὶ τῶν βιαστῶν (ἀκόμη καὶ αὐτοδικία μέχρι θανατώσεως ἐπετρέπετο), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν γυναικῶν ἐντὸς τῆς οἰκίας.

3. Τόσον αὐτονόητον εἶναι διὰ τοὺς καθὼς πρέπει ἀνθρώπους ὁ παιδικὸς ἔρως, ὥστε θεωρεῖ τ ό λ μ η μ α ὁ Παυσανίας τὴν δυσφήμησίν του. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ Αἰσχίνου 1,136 εἰς δίκην μάλιστα ἐναντίον τοῦ Τιμάρχου, κατηγορουμένου διὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐξαπατήσαντες, ἐν ἀφροσύνῃ λαβόντες ὡς νέον, καταγελάσαντες οἰχήσεσθαι ἐπ' ἄλλον ἀποτρέχοντες· χρῆν δὲ καὶ νόμον εἶναι μὴ ἐρᾶν παίδων, ἵνα μὴ εἰς ἄδηλον πολλὴ σπουδὴ ἀνηλί- e
σκετο· τὸ γὰρ τῶν παίδων τέλος ἄδηλον οἷ τελευτᾷ κακίας καὶ ἀρετῆς ψυχῆς τε πέρι καὶ σώματος. οἱ μὲν οὖν ἀγαθοὶ τὸν νόμον τοῦτον αὐτοὶ αὑτοῖς ἑκόντες τίθενται· χρῆν δὲ καὶ τούτους τοὺς πανδήμους ἐραστὰς προσαναγκάζειν τὸ τοιοῦτον, ὥσπερ καὶ τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν προσαναγκάζομεν αὐτοὺς καθ' ὅσον δυνάμεθα μὴ 182
ἐρᾶν. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ καὶ τὸ ὄνειδος πεποιηκότες, ὥστε τινὰς τολμᾶν λέγειν ὡς αἰσχρὸν χαρίζεσθαι ἐρασταῖς. λέγουσι δὲ εἰς τούτους ἀποβλέποντες, ὁρῶντες αὐτῶν τὴν ἀκαιρίαν καὶ ἀδικίαν· ἐπεὶ οὐ δήπου κοσμίως γε καὶ νομίμως ὁτιοῦν πραττόμενον ψόγον ἂν δικαίως φέροι.

Καὶ δὴ καὶ ὁ περὶ τὸν ἔρωτα νόμος ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις πόλεσι νοῆσαι ῥᾴδιος (ἁπλῶς γὰρ ὥρισται), ὁ δ' ἐνθάδε [καὶ ἐν Λακεδαίμονι] ποι- b
κίλος. ἐν Ἤλιδι μὲν γὰρ καὶ ἐν Βοιωτοῖς καὶ οὗ μὴ σοφοὶ λέγειν, ἁπλῶς νενομοθέτηται καλὸν

2 οἴχεσθαι Herwerden 5 τέλος del. Badham; sed cf. Alcidam. Odyss. 5 8 χρῆν B χρὴ TW 13 τινὰ vulg. 17 πρᾶγμα πραττόμενον T²mg 20 καὶ ἐν (ὁ ἐν T²) Λακεδαίμονι del. Winckelmann, post γὰρ trp. Robin 22 οὐ B corr. B²

τοιοῦτον ἐλάττωμα: ἐγὼ δὲ οὔτε ἔρωτα δικαιῶ ψέγειν οὔτε τοὺς κάλλει διαφέροντάς φημι πεπορνεῦσθαι οὔτ' αὐτὸς ἐξαρνοῦμαι μὴ οὐ γεγονέναι ἐρωτικὸς καὶ ἔτι καὶ νῦν εἶναι.

4. Ὁ Ἀλκιβιάδης μαρτυρεῖ 218d, ὅτι ἔτσι κρίνουν οἱ πολλοί· ὥστ' ἐδῶ τὸ τινὲς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀριθμόν, ἀλλ' εἰς τὴν σημαντικότητα τῶν δυσφημιστῶν τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος.

5. Θὰ τοὺς ἀναπτύξῃ ἀμέσως κατωτέρω.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἠλείαν π. χ. καὶ τὴν Βοιωτίαν[1], καὶ ὅπου δὲν ἔχουν ἐπιδεξιότητα εἰς τὸ λέγειν[2], ἔχει χωρὶς περιορισμοὺς καθιερωθῆ ὡς ἠθικὸν τὸ νὰ ἐκτελῇς τοῦ ἐραστοῦ τὸ θέλημα, καὶ κανείς, νέος ἢ γέρων, δὲν θὰ τὸ ἐχαρακτήριζε προσβλητικόν. Καὶ τοῦτο, διὰ νὰ μὴν ὑποβάλλωνται, φρονῶ, ἀνίκανοι ὅπως εἶναι εἰς τὸ λέγειν, εἰς τὴν ἐνόχλησιν νὰ ζητοῦν νὰ κερδίσουν μὲ ὡραῖα λόγια τοὺς νέους. Εἰς τὴν Ἰωνίαν[3] πάλιν καὶ ἀλλοῦ, εἰς πολλὰ μέρη, κρίνεται προσβλητικὸν εἰς ὅσους ζοῦν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν βαρβάρων[4]. Διότι εἰς τῶν βαρβάρων τὴν ἀντίληψιν εἶν' ἐξ αἰτίας τῆς ἀπολυταρχίας ἀνήθικον καὶ τοῦτο, ὅπως καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος καὶ τὸν ἀθλητισμόν[5]. Διότι δὲν συμφέρει, φαντάζομαι, εἰς c τοὺς κυβερνῶντας φρονήματα γενναῖα νὰ καλλιεργοῦνται μεταξὺ τῶν ὑπηκόων καὶ φιλίαι καὶ δεσμοὶ ἰσχυροί, ὅ,τι ἀκριβῶς ἀναπτύσσουν συνήθως καὶ τ' ἄλλα ὅλα[6] καὶ ὁ ἔρως. Ἐμπράκτως μάλιστα ἔλαβον πεῖραν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸν τόπον μας οἱ δικτάτορες· πράγματι τοῦ Ἀριστογείτονος ὁ ἔρως καὶ τοῦ Ἁρμοδίου ἡ φιλία ἀνέτρεψεν, ὅταν ἐσταθεροποιήθη,

1. Ὁ Παυσανίας θέλει ν' ἀναφέρῃ τὰ δύο ἄκρα· διὰ τοῦτο παραλείπει τοὺς Κρῆτας καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτον εὔκολον ν' ἀποδοθῇ τόση ἀγροικία. Μεταγενέστεροι ὅμως ἀναγνῶσται προσέθεσαν τὸ **ἐν Λακεδαίμονι**, ἀκαίρως. Τὴν ἰδίαν διάκρισιν τῶν δύο τούτων φυλῶν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας κάμνει καὶ ὁ Ξενοφῶν Λακεδ. Πολιτ. 2, 12.

2. Χαρακτηριστικὸν τοῦ μαθητοῦ τῶν σοφιστῶν, ἢ μᾶλλον τοῦ Ἕλληνος γενικῶς, εἶναι ὅτι ἡ ἔλλειψις πνευματικῆς καλλιεργείας ἐκδηλώνεται εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ λέγειν. Ἑπομένως δὲν καταδικάζοντ' ἐδῶ, διότι δὲν εἶν' εἰς θέσιν μὲ λόγια ἀπατηλὰ νὰ παρασύρουν τοὺς νέους εἰς τὰς ὀρέξεις των, ἀλλ' ὅτι δὲν ἔχουν νὰ προσφέρουν εἰς αὐτοὺς ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ **χαρίζεσθαι** τὴν πνευματικὴν ἀνωτερότητα τῆς συναναστροφῆς των (τὴν **φιλοσοφίαν**), ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται μὲ λόγους. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ **λόγῳ πείθειν**.

3. Πρβλ. Εἰσαγ. I § 4.

4. Μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην τοῦ 386 ἀνεγνωρίσθη ἡ κυριαρχία τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς Ἰωνίας.

5. Περὶ τοῦ στενοῦ δεσμοῦ τοῦ ἔρωτος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς παιδείας πρβλ. Εἰσαγ. I § 4. Ὁ Πλάτων θὰ προσφέρῃ κατωτέρω τὴν φιλοσοφικὴν ἐμβάθυνσιν τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως. Προφανὴς ἐπίσης εἶν' ἡ σύνδεσις πρὸς τὸν ἀθλητισμόν, γέννημα καὶ αὐτὸ τοῦ δωρικοῦ πολιτισμοῦ : εἰς τὸ γυμναστήριον τῆς Ἀκα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸ χαρίζεσθαι ἐρασταῖς, καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι οὔτε νέος οὔτε παλαιὸς ὡς αἰσχρόν, ἵνα, οἶμαι, μὴ πράγματ' ἔχωσιν λόγῳ πειρώμενοι πείθειν τοὺς νέους, ἅτε ἀδύνατοι λέγειν. τῆς δὲ Ἰωνίας καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ αἰσχρὸν νενόμισται, ὅσοι ὑπὸ βαρβάροις οἰκοῦσιν. τοῖς γὰρ βαρβάροις διὰ τὰς τυραννίδας αἰσχρὸν τοῦτό γε, καὶ ἥ γε φιλοσοφία καὶ ἡ φιλογυμναστία· οὐ γάρ, c οἶμαι συμφέρει τοῖς ἄρχουσι φρονήματα μεγάλα ἐγγίγνεσθαι τῶν ἀρχομένων, οὐδὲ φιλίας ἰσχυρὰς καὶ κοινωνίας, ὃ δὴ μάλιστα φιλεῖ τά τε ἄλλα πάντα καὶ ὁ ἔρως ἐμποιεῖν· ἔργῳ δὲ τοῦτο ἔμαθον καὶ οἱ ἐνθάδε τύραννοι· ὁ γὰρ Ἀριστογείτονος ἔρως καὶ ἡ Ἁρμοδίου φιλία βέβαιος

1 τὸ exp. T[2] 7 γε : τε Hermann 12 πάντα : ταῦτα Schleiermacher || καὶ del. Badham

δημείας ὑπῆρχε βωμὸς τοῦ Ἔρωτος, τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσεν ὁ ἐραστὴς τοῦ Πεισιστρατίδου Ἱππίου Χάρμος (Ἀθήν. 609d), εἰς δὲ τὰς Θεσπιὰς ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἔρωτος περίφημοι ἀθλητικοὶ καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες, τὰ **Ἐρωτίδια**. Καὶ τὰ τρία, ἔρως, παιδεία, ἀθλητισμός, εἶχαν τὴν ἕδραν καὶ τὴν ἀφετηρίαν των εἰς τὰ γυμνάσια. Ἐκεῖ μέσα ἐδημιουργοῦντο ὄχι μόνον στενοὶ φιλίας δεσμοί, ἀλλὰ καὶ **φρόνημα καὶ πίστις** (Ἀριστοτ. Πολιτ. 1313b1), ἐπικίνδυνα διὰ τὰ τυραννικὰ καθεστῶτα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνέχονται σύστημ' ἀγωγῆς, ποὺ δημιουργεῖ ὄχι κοπάδια, ἀλλὰ προσωπικότητας μ' ἀξιοπρέπειαν καὶ ὑπερηφάνειαν. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει τοὺς τυραννοκτόνους τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἀθήναιος 602 παρέχει καὶ ἄλλα παραδείγματα. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὰς καταδιώξεις τῶν γερμανικῶν ἀθλητικῶν συλλόγων κατὰ τὸν 19. αἰῶνα ὑπὸ τῶν ἀπολυταρχικῶν ἡγεμόνων, τὴν συμβολὴν τῶν σλαβικῶν Σοκὸλ κατὰ τῆς αὐστριακῆς ἀπολυταρχίας, τῶν ἑλληνικῶν ἀθλητικῶν συλλόγων τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας. Ἀργότερα, ὅταν τὴν τυραννίαν τοῦ δικτάτορος ἀντικατέστησεν ἡ ἐπαχθεστέρα ἀκόμη τυραννία τοῦ ὄχλου, τὰ γυμνάσια, τὰ ὁποῖα ὁ Πολυκράτης ὁ τύραννος ὠνόμαζεν **ἐπιτειχίσματα ταῖς ἰδίαις ἀκροπόλεσιν**, ἔγιναν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλοῦ οἱ προμαχῶνες τῆς ἀριστοκρατίας. Ἔτσι ἐξηγεῖται, πῶς εἰς τὴν Γερμανίαν π. χ. τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον, ποὺ συνεχίζει τὸ πνεῦμα τῆς Ἀρχαιότητος, ἐπολεμήθη μὲ τὴν ἰδίαν λύσσαν καὶ ἀπὸ τὸν Kaiser καὶ ἀπὸ τοὺς Μαρξιστάς.

6. Δηλαδὴ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ φιλογυμναστία.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν ἐξουσίαν των[1]. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅπου ἐθεσπίσθη ὡς ἀτιμωτικὸν νὰ ὑποχωρῇς εἰς τὸ θέλημα τοῦ ἐραστοῦ, ὁ διακανονισμὸς αὐτὸς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλαττωματικότητα ἐκείνων ποὺ τὸν ἐθέσπισαν, εἰς τῶν κυβερνώντων τὴν αὐθαιρεσίαν, εἰς τῶν κυβερνωμένων τὴν ἀνανδρίαν· ὅπου πάλιν καθιερώθη ἀδιακρίτως ὡς ἔντιμον, εἰς τῆς ψυχῆς τῶν καθιερωσάντων d
τὴν ὀκνηρίαν.

10. Ἐνῷ ἐδῶ ὁ διακανονισμὸς ἔχει γίνει πολὺ ἀρτιώτερα παρὰ ἐκεῖ, καὶ εὔκολον δὲν εἶναι, καθὼς εἶπα, νὰ συλλάβῃς τὸ νόημά του[2]. Πράγματι, ὅταν σκεφθῇς[3], ὅτι ἀναγνωρίζεται ὡς ἠθικώτερον ν' ἀγαπᾷς φανερὰ παρὰ κρυφά, καὶ ἰδιαιτέρως ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴν φύσιν ἐκλεκτοτέραν καὶ τὰ περισσότερα προτερήματα[4], καὶ ἂς εἶναι ὀλιγώτερον ὡραῖοι ἀπὸ ἄλλους, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ ἐνθάρρυνσις πρὸς τὸν ἐρωτευμένον εἶν' ἐκ μέρους ὅλων ἐξαιρετική, ὄχι πάντως ὡς ἐνεργοῦντα πρᾶξιν ἐπονείδιστον, καὶ ὅτι, ἂν τὸν κατακτήσῃ, τοῦ φέρει, πιστεύουν, τιμήν, ἐντροπὴν ἂν δὲν τὸν κατακτήσῃ, καὶ ὅτι εἰς τὴν προσ- e
πάθειαν πρὸς τὴν κατάκτησιν ἀφήνει ἡ κρατοῦσα ἠθικὴ ἐλεύθερον τὸν ἐραστὴν νὰ προβαίνῃ εἰς πράξεις ἀπιστεύτους καὶ ἐντούτοις νὰ ἐπαινῆται, πράξεις τὰς ὁποίας ἂν ἐτολμοῦσε νὰ πράξῃ ἐπιδιώκων καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιτύχῃ ὁ,τιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' αὐτό[5], θὰ προσεπορίζετο τὰς αὐστηροτέρας κατη- 183a

1. Ὁ Ἀριστογείτων ἦτον ἐραστὴς τοῦ Ἁρμοδίου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐρωτευθῆ καὶ ὁ Ἵππαρχος, ὁ δὲ Ἁρμόδιος εἶχεν ἐρεθισθῆ κατὰ τοῦ Ἱππάρχου, διότι προσέβαλε τὴν ἀδελφήν του. Αὐτή, ὄχι ἡ θρυλουμένη ἐλευθεροφροσύνη, ἦτον ἡ ἀφορμὴ τῆς δολοφονίας τοῦ Ἱππάρχου τὸ 514, ἡ ὁποία δὲν ἐσήμαινε διόλου καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Τοὺς τυράννους ἐξεδίωξαν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, οἱ Σπαρτιᾶται, συμμαχοῦντες μὲ τὴν ἐπιχώριον ἀριστοκρατίαν. Αὐτὰ τ' ἀπέδειξε τετραγωνικώτατα ὁ Θουκυδίδης 6, 54. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἕνα θρῦλον, ὁ ὁποῖος ἐξυμνεῖ τὸ πανεύμορφον αἴσθημα μιᾶς φιλίας πιστῆς ὡς τὸν θάνατον, καὶ τὸν ὁποῖον ἀπηθανάτισεν ἡ λαϊκὴ ποίησις καὶ ἡ τέχνη ἡ πλαστικὴ εἰς τὰ συμπλέγματα τοῦ Ἀντήνορος καὶ κατόπιν τοῦ Κριτίου καὶ τοῦ Νησιώτου.

2. Ἕνεκα τῶν φαινομενικῶν ἀντιφάσεων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γενομένη κατέλυσεν αὐτῶν τὴν ἀρχήν. οὕτως οὗ μὲν αἰσχρὸν ἐτέθη χαρίζεσθαι ἐρασταῖς, κακίᾳ τῶν θεμένων κεῖται, τῶν μὲν ἀρχόντων πλεονεξίᾳ, τῶν δὲ ἀρχομένων ἀνανδρίᾳ· οὗ δὲ καλὸν ἁπλῶς ἐνομίσθη, διὰ τὴν τῶν θεμένων d
τῆς ψυχῆς ἀργίαν.

10. Ἐνθάδε <δὲ> πολὺ τούτων κάλλιον νενομοθέτηται καί, ὅπερ εἶπον (182a), οὐ ῥᾴδιον κατανοῆσαι. ἐνθυμηθέντι γὰρ ὅτι λέγεται κάλλιον τὸ φανερῶς ἐρᾶν τοῦ λάθρᾳ, καὶ μάλιστα τῶν γενναιοτάτων καὶ ἀρίστων, κἂν αἰσχίους ἄλλων ὦσι, καὶ ὅτι αὖ ἡ παρακέλευσις τῷ ἐρῶντι παρὰ πάντων θαυμαστή, οὐχ ὥς τι αἰσχρὸν ποιοῦντι, καὶ ἑλόντι τε καλὸν δοκεῖ εἶναι καὶ μὴ ἑλόντι αἰσχρόν, καὶ πρὸς τὸ ἐπιχειρεῖν ἑλεῖν ἐξουσίαν e
ὁ νόμος δέδωκε τῷ ἐραστῇ θαυμαστὰ ἔργα ἐργαζομένῳ ἐπαινεῖσθαι· ἃ εἴ τις τολμῴη ποιεῖν ἄλλ' ὁτιοῦν διώκων καὶ βουλόμενος διαπράξασθαι πλὴν τοῦτο, † φιλοσοφίας † τὰ μέγιστα 183

2 ου B corr. B² 4 οὐ δὲ B 7 δὲ add. vulg. 9 γρ. καὶ ἐνεθυμήθη W^mg 14 τε om. TW 17 ἃ εἴ B²TW αἰεὶ Bγρ. καὶ αἰεὶ W^mg 19 locus varie temptatus [cf. Shanz]; τοῦτο secl. Hermann [πλὴν τούτου, φιλίας coni. idem] φιλοσοφίας del. Schleiermacher [Bekker Schanz] φίλοις ὀφθεὶς [dubitanter] coni. Badham

---

3. Προσεπάθησα εἰς τὴν μετάφρασιν ν' ἀποδώσω καὶ τὸ ἀνακόλουθον, ποὺ ζωγραφίζει τόσον ὡραῖα, πῶς τὸ ὑλικὸν τῶν παρατηρήσεων προσαυξάνει ὁλοένα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ὁμιλητοῦ τόσον, ὥστε δὲν κατορθώνει πλέον νὰ συγκλείσῃ τὴν περίοδον ποὺ ἤρχισε μὲ τὸ **ἐνθυμηθέντι**.

5. Ἂν ἦτο κάτι κακόν, θὰ ἐγίνετο κρυφὰ καὶ θὰ κατεδικάζετο αὐστηρότερα τῶν **ἐκλεκτῶν** ἡ παραπλάνησις. Ἀλλ' ἴσα ἴσα ὁ ἔρως πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς θεωρεῖται ὡς ἀπόδειξις ὅτι τὸ αἴσθημ' αὐτὸ στρέφεται πρὸς κάτι πολὺ ὑψηλότερον παρὰ τὴν σαρκικὴν ἀπόλαυσιν.

5. Παρέλειψα εἰς τὴν μετάφρασιν τὴν λέξιν **φιλοσοφίας**, τῆς ὁποίας δὲν ἐπροτάθη ἀκόμη πιθανὴ ἑρμηνεία ἢ διόρθωσις. Μερικοὶ ἐξηγοῦν: **τοῦτο φιλοσοφίας** = αὐτὸ τὸ εἶδος πνευματικῆς προσπαθείας. [Ἡ μνεία 184, d (σελ. 59, 1) **περὶ τὴν φιλοσοφίαν** κτλ. ἀσφαλίζει ἐνταῦθα τὸ **φιλοσοφίας**].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γορίας — ἂν δηλαδή, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ κερδίσῃ ἀπὸ κανένα εἴτε χρήματα εἴτε τὴν κατοχὴν ἑνὸς ἀξιώματος εἴτε ἄλλην ἐπιρροήν[1], ἐδέχετο νὰ προβῇ εἰς πράξεις ὁμοίας, ὅπως οἱ ἐρασταὶ ἀπέναντι τῶν ἀγαπημένων των, ποὺ παρεμβάλλουν εἰς τὰς προτάσεις των ἱκεσίας καὶ ταπεινωτικὰς παρακλήσεις[2] καὶ ὅρκους προφέρουν καὶ διανυκτερεύσεις εἰς τὰ κατώφλια[3] καὶ προσφέρονται δοῦλοι νὰ γίνωνται εἰς δούλων ἔργα, ὁποῖα οὔτε δοῦλος κανεὶς δὲν θὰ καταδέχετο[4], θὰ τὸν ἠμπόδιζαν τότε νὰ ἐνεργοῦσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φίλοι καὶ ἐχθροί. Αὐτοὶ μὲν θὰ τὸν ὕβριζαν κόλακα καὶ ἀναξιοπρεπῆ· ἐκεῖνοι θὰ τοῦ b
ἔκαμναν συστάσεις καὶ θὰ ᾐσθάνοντο δι' αὐτὰ ἐντροπήν. Ἐνῷ τὸν ἐρωτευμένον ποὺ κάνει αὐτὰ ὅλα, συμπάθεια τὸν συνοδεύει καὶ τὸ δικαίωμα ἔχει δοθῇ ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην ἀκατηγόρητος νὰ τὰ πράττῃ, ὡς νὰ διέπραττε πρᾶξιν ὑπέρλαμπρον. Τὸ ἐκπληκτικώτερον δὲ εἶναι, ὅτι, ὅπως τοὐλάχιστον παραδέχεται ὁ λαός[5], καὶ τοὺς ὅρκους ποὺ ὁρκίζεται ἂν παραβῇ[6], συγχώρησιν ἐκ μέρους τῶν θεῶν εὑρίσκει μόνος αὐτός· διότι τῆς Ἀφροδίτης, λέγουν, ὁ ὅρκος[7] ὅρκος δὲν εἶναι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ θεοὶ καὶ ἄνθρωποι ἔχουν c
δώσει κάθε εἴδους δικαίωμα εἰς τὸν ἐρωτευμένον, ὅπως βεβαιώνει ἡ συνήθεια τοῦ τόπου μας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως λοιπὸν αὐτῆς θὰ ἐπίστευε κανείς, ὅτι ἀναγνωρίζεται ὡς κάτι ἀπολύτως ἠθικὸν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ τὸ νὰ ἐρωτεύεται κανεὶς καὶ τὸ νὰ συνάπτῃ φιλίαν

1. Ἀρχὴ εἶναι ἀξίωμα συγκεκριμένον καὶ ὑπεύθυνον, δύναμις εἶναι ἡ ἐπιρροὴ καὶ γενικῶς ἡ δυνατότης τῆς πραγματοποιήσεως ἑνὸς σκοποῦ. Πρβλ. Γοργ. 514a.

2. Ἂν ζητῇς κάτι ὄχι ὡς δικαίωμά σου, ἀλλ' ὡς χάριν, μὲ μέσ' ἀναξιοπρεπῆ, ποὺ προκαλοῦν τὸν οἶκτον, ὄχι τὴν φιλίαν.

3. Σύνηθες τῶν ἐραστῶν μέσον, διὰ νὰ μαλάξουν τὴν σκληρὰν καρδίαν ἐκείνης ἢ ἐκείνου· πρβλ. 203d. Εἰς πολλὰ ποιήματα Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ποιητῶν, τὰ **παρακλαυσίθυρα**, γίνεται λόγος περὶ διανυκτερεύσεως εἰς τὰ κατώφλια. Περὶ αὐτῶν ἴδε ὅσα ἔγραψα εἰς τὴν ἐφημερίδα **Βραδυνὴν** τῆς 2. καὶ 3. Μαρτίου 1535.

4. Περὶ τῆς δουλείας αὐτῆς, ἡ ὁποία καὶ τὸν ἔπαινον φιλοκαλίας συνεπάγεται, ὁμιλεῖ καὶ ὁ Ἰσοκράτης 10, 57.

5. Ὁ Παυσανίας δὲν συμφωνεῖ· πρβλ. 183e.

6. Κατὰ λέξιν : **ἂν ἔβγῃ ἀπὸ τὸν ὅρκον του.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καρποῖτ' ἂν ὀνείδη—εἰ γὰρ ἢ χρήματα βουλόμε-
νος παρά του λαβεῖν ἢ ἀρχὴν ἄρξαι ἤ τινα ἄλλην
δύναμιν, ἐθέλοι ποιεῖν οἷάπερ οἱ ἐρασταὶ πρὸς
τὰ παιδικά, ἱκετείας τε καὶ ἀντιβολήσεις ἐν ταῖς
δεήσεσιν ποιούμενοι, καὶ ὅρκους ὀμνύντες, καὶ
κοιμήσεις ἐπὶ θύραις, καὶ ἐθέλοντες δουλείας
δουλεύειν οἵας οὐδ' ἂν δοῦλος οὐδείς, ἐμποδίζοι-
το ἂν μὴ πράττειν οὕτω τὴν πρᾶξιν καὶ ὑπὸ φί-
λων καὶ ὑπὸ ἐχθρῶν, τῶν μὲν ὀνειδιζόντων κο- b
λακείας καὶ ἀνελευθερίας, τῶν δὲ νουθετούν-
των καὶ αἰσχυνομένων ὑπὲρ αὐτῶν· τῷ δ' ἐρῶντι
πάντα ταῦτα ποιοῦντι χάρις ἔπεστι καὶ δέδο-
ται ὑπὸ τοῦ νόμου ἄνευ ὀνείδους πράττειν, ὡς
πάγκαλόν τι πρᾶγμα διαπραττομένου· ὃ δὲ δει-
νότατον, ὥς γε λέγουσιν οἱ πολλοί, ὅτι καὶ
ὀμνύντι μόνῳ συγγνώμη παρὰ θεῶν ἐκβάντι τῶν
ὅρκων· ἀφροδίσιον γὰρ ὅρκον οὔ φασιν εἶναι.
οὕτω καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι πᾶσαν ἐξου- c
σίαν πεποιήκασιν τῷ ἐρῶντι, ὡς ὁ νόμος φησὶν
ὁ ἐνθάδε. ταύτῃ μὲν οὖν οἰηθείη ἄν τις πάγκα-
λον νομίζεσθαι ἐν τῇδε τῇ πόλει καὶ τὸ ἐρᾶν καὶ

1 εἰ : ἢ W 2 ἄρξαι del. Vermehren coll. Gorg. 514a, fort. recte 3 ἐθέλει TW 5 ὀμνύντες del. Hertz || καὶ... θύραις ante καὶ ὅρκους trp. Rückert ; sed cf. ad 176a 6 [καὶ ἐ. θύραις κοιμώμενοι Kalitsunakis cf. 203d] κοιμήσεις <κοιμώμενοι> Kvicala || ἐθελοντὰς vulg. 11 αὐτῶν : αὐτοῦ Orelli, sed αὐτῶν neutrum est (Kvicala) 12 ταῦτα πάντα TW || ἔπεστι : επεσται B ἕπεται Hermann 16 τῶν ὅρκον B τὸν ὅρκον Vind. 21 Cyrillus adv. Julianum t. 76 p. 785c Stobaeus 17 ὅρκον <ὅρκον> οὔ Hertz || εἶναι codd. Cyrillus Stobaeus : εἶναι <ἐμποίνιμον> Osann coll. scholio 18 οἱ bis om. W Cyrillus || πᾶσαν post πεποιήκασιν Cyrillus

1. Ἀφροδίσιος εἶναι ὁ ὅρκος ὁ λεγόμενος εἰς τὸ ὄνομα ἢ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἀφροδίτης. Ἡ παροιμία ἦτο : **ἀφροδίσιος ὅρκος οὐ δάκνει (ἢ οὐκ ἐμποίνιμος)**· πρβλ. Φιληβ. 65c. Ὁ Καλλίμαχος Ἐπιγρ. 25 λέγει, ὅτι τῶν ἐρωτευμένων οἱ ὅρκοι δὲν φθάνουν ὡς τ' αὐτιὰ τῶν θεῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μὲ τὸν ἐραστήν του. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως, ὅταν οἱ πατέρες προσλαμβάνουν εἰς ἐποπτείαν τῶν ἀγαπητικῶν παιδαγωγοὺς [1] καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἔρχωνται εἰς ὁμιλίας μὲ τοὺς ἐραστάς των, καὶ αὐτὰς τὰς ὁδηγίας δίδουν εἰς τὸν παιδαγωγόν· ὅταν συνομήλικοι καὶ σύντροφοι τοὺς κατηγοροῦν, ἂν τύχῃ καὶ παρατηρήσουν νὰ συμβαίνῃ κάτι παρόμοιον, χωρὶς πάλιν οἱ μεγαλύτεροι νὰ τοὺς ἀπαγορεύσουν τὰς ὕβρεις καὶ νὰ τοὺς ἐπιπλήττουν ὅτι δὲν ἔχουν δίκαιον [2] — d
ὅταν αὐτὰ λάβῃ κανεὶς ἀφ' ἑτέρου ὑπ' ὄψιν, θὰ ἐσχημάτιζε πάλιν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κρίνεται τὸ τοιοῦτον εἰς τὸν τόπον μας ἐσχάτως προσβλητικόν.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως, φρονῶ, ἔχει ὡς ἑξῆς: Δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀπόλυτον, ὅπως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐτονίσθη ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι οὔτε ἀξιέπαινον οὔτε ἀξιόμεμπτον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐνεργεῖται κατὰ τρόπον ἔντιμον, ἔντιμον, κατὰ τρόπον δὲ ἀπρεπῆ, ἀπρεπές. Κατὰ τρόπον ἀπρεπῆ εἶναι νὰ φαίνεται κανεὶς εὐχάριστος πρὸς ἕνα κακοήθη καὶ κατὰ τρόπον κακοήθη· ἔντιμον δὲ πρὸς ἕναν ἄνθρωπον μὲ ἀξίαν καὶ κατὰ τρόπον ἔντιμον. Κακοήθης δὲ εἶναι ὁ ἐραστὴς ποὺ ἀνέφερα, e
ὁ πάνδημος, ποὺ τὸ σῶμα μᾶλλον ἀγαπᾷ καὶ ὄχι τὴν ψυχήν. Διότι οὔτε κἂν σταθερὸς εἶναι, ἀφοῦ καὶ τὸ πρᾶγμα ποὺ ἀγαπᾷ δὲν εἶναι σταθερόν. Μόλις παρέλθῃ τοῦ σώματος ἡ ἀνθηρότης, αὐτὴ ἀκριβῶς πού εἶχε ποθήσει, κάνει φτερὰ καὶ φεύγει, ἀφοῦ καταπατήσῃ πλῆθος λόγια καὶ ὑποσχέσεις. Ἐνῷ τοῦ ἤθους, ὅταν εἶναι ἀξιόλογον, ὁ ἐραστὴς σταθερὸς μένει ἐπὶ ζωῆς, συγχωνευμένος [3] ὅπως εἶναι μὲ κάτι σταθερόν. Αὐτοὺς λοιπὸν ἀπαιτεῖ ἡ κρατοῦσα συνήθεια νὰ 184
ὑποβάλλῃ τις εἰς ἔλεγχον σοβαρὸν καὶ ἀκριβῆ, καὶ εἰς ἄλλους μὲν νὰ ὑποχωρῇ, ἄλλους δὲ ν'

1. Ὡς παιδαγωγοί, διὰ νὰ συνοδεύουν τὰ παιδιὰ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ γυμναστήριον καὶ νὰ ἐποπτεύουν τὴν κοσμιότητά των, ἐχρησιμοποιοῦντο παλαιοὶ δοῦλοι τοῦ σπιτιοῦ ἀνίκανοι συνήθως δι' ἄλλας βαρυτέρας ἐργασίας, ὄχι σπανίως βάρβαροι. Ἡ παρουσία των ἦτον ἐξ ἴσου ἐνοχλητικὴ διὰ τοὺς ἐραστὰς (ὡραῖον παράδειγμα προσφέρει ὁ Λύσις τοῦ Πλάτωνος), ὅπως καὶ ἡ παρουσία τῶν γηραιῶν τροφῶν ποὺ συνώδευαν ἄλλοτε καὶ ἐφρουροῦσαν τὴν ἠθικὴν τῶν νεαρῶν δεσποινίδων. Ἐννοεῖται, πολὺ συχνὰ ἀπὸ φρουροὶ ἐγίνοντο συνεργοί, καὶ τότε καὶ τώρα.

2. Ὥστε ἐγκρίνουν καὶ αὐτοὶ τὴν διαγωγὴν τῶν συνομηλίκων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸ φίλους γίγνεσθαι τοῖς ἐρασταῖς. ἐπειδὰν δὲ
παιδαγωγοὺς ἐπιστήσαντες οἱ πατέρες τοῖς ἐρω-
μένοις μὴ ἐῶσι διαλέγεσθαι τοῖς ἐρασταῖς, καὶ
τῷ παιδαγωγῷ ταῦτα προστεταγμένα ᾖ, ἡλικιῶ-
ται δὲ καὶ ἑταῖροι ὀνειδίζωσιν, ἐάν τι ὁρῶσι
τοιοῦτον γιγνόμενον, καὶ τοὺς ὀνειδίζοντας αὖ
οἱ πρεσβύτεροι μὴ διακωλύωσι μηδὲ λοιδορῶ- d
σιν ὡς οὐκ ὀρθῶς λέγοντας, εἰς δὲ ταῦτά τις
αὖ βλέψας ἡγήσαιτ' ἂν πάλιν αἴσχιστον τὸ
τοιοῦτον ἐνθάδε νομίζεσθαι.

Τὸ δέ, οἶμαι, ὧδ' ἔχει· οὐχ ἁπλοῦν ἐστιν, ὅ-
περ ἐξ ἀρχῆς (181a) ἐλέχθη οὔτε καλὸν εἶναι
αὐτὸ καθ' αὑτὸ οὔτε αἰσχρόν, ἀλλὰ καλῶς μὲν
πραττόμενον καλόν, αἰσχρῶς δὲ αἰσχρόν. αἰ-
σχρῶς μὲν οὖν ἐστι πονηρῷ τε καὶ πονηρῶς χα-
ρίζεσθαι, καλὸν δὲ χρηστῷ τε καὶ καλῶς. πονη-
ρὸς δ' ἐστὶν ἐκεῖνος ὁ ἐραστὴς ὁ πάνδημος, ὁ e
τοῦ σώματος μᾶλλον ἐρῶν ἢ τῆς ψυχῆς. καὶ γὰρ
οὐδὲ μόνιμός ἐστιν, ἅτε οὐδὲ μονίμου ἐρῶν πρά-
γματος· ἅμα γὰρ τῷ τοῦ σώματος ἄνθει λήγοντι,
οὗπερ ἤρα, οἴχεται ἀποπτάμενος (Hom.
Il. B 71), πολλοὺς λόγους καὶ ὑποσχέσεις καται-
σχύνας. ὁ δὲ τοῦ ἤθους χρηστοῦ ὄντος ἐραστὴς
διὰ βίου μένει, ἅτε μονίμῳ συντακείς. τούτους
δὴ βούλεται ὁ ἡμέτερος νόμος εὖ καὶ καλῶς βα- 184
σανίζειν, καὶ τοῖς μὲν χαρίσασθαι, τοὺς δὲ δια-

3 καὶ . . ᾖ del. Jahn 4 ᾖ TW : οἱ B 5 ἑταῖροι Heindorf : ἕτεροι codd. || ὀνειδίζουσιν W 12 ἐλέχθη, dist. Wolf 14 αἰσχρῶς (2): αἰσχρὸν Stephanus 16 καλόν : καλῶς Paris. 1810 edd., quo accepto χρηστῶς pro καλῶς coni. Sauppe 18 ἐρῶν ἢ τῆς ψυχῆς TW : ἢ τῆς ψυχῆς ἐρῶν B 19 οὐδὲ (2): οὐ B [23 ἔθους F. A. Wolf] 26 καὶ... διαφεύγειν del. Badham

---

3. Συντακείς ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης. Ἡ ἰδία εἰκὼν 192d καὶ παρ' Εὐριπίδῃ fr. 901 περὶ τῆς ἰδεώδους συζύγου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀποφεύγῃ. Ἰδοὺ διατὶ ἐκείνους μὲν παρορμᾷ νὰ κυ-
νηγοῦν, αὐτοὺς δὲ νὰ διαφεύγουν. Ὁρίζει κατ' αὐτὸν
τὸν τρόπον ἅμιλλαν καὶ ἐξετάσεις, εἰς ποίαν ἀπὸ
τὰς δύο κατηγορίας ἀνήκει ὁ ἐραστής, εἰς ποίαν ὁ
ἐρώμενος. Καὶ τοιουτοτρόπως διὰ τὸν λόγον αὐτὸν
πρῶτον μὲν κρίνεται ἐντροπὴ γρήγορα ν' ἀφήνῃ κα-
νεὶς νὰ κατακτηθῇ· ὥστε νὰ μεσολαβῇ κάποιος χρόνος,
ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον, ὅπως πιστεύε-
ται [1], ἔλεγχον ἀσφαλῆ. Ἔπειτα ἐντροπὴ θεωρεῖται
νὰ ὑποκύψῃ ἕνεκα χρημάτων ἢ οἱασδήποτε πολιτικῆς
δυνάμεως, εἴτε μὲ τὰς καταδιώξεις τρομοκρατηθῇ καὶ b
δὲν ἀντέξῃ, εἴτε τὴν ὑποστήριξιν δι' οἰκονομικὰ ἢ πο-
λιτικὰ ἐπιτεύγματα δὲν περιφρονήσῃ. Διότι κανένα
ἐξ αὐτῶν δὲν θεωρεῖται οὔτε βάσιμον οὔτε μόνιμον,
ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι φιλίας αἴσθημα γνήσιον νά
βλαστήσῃ ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατόν.

Ἕνας λοιπὸν δρόμος ἀφήνεται ἀπὸ τὴν κρατοῦ-
σαν ἠθικήν, ἂν πρόκειται ὁ ἐρώμενος νὰ χαρίσῃ κατὰ
τρόπον ἔντιμον τὴν εὔνοιάν του εἰς τὸν ἐραστήν.
Ἰσχύει δηλαδὴ εἰς τὸν τόπον μας ἡ ἀρχή: ὅπως δι-
καίωμα τοῦ ἐραστοῦ ἦτο νὰ ὑποβάλλεται εἰς οἱανδή-
ποτ' ἐκδούλευσιν τοῦ ἀγαπητικοῦ του, χωρὶς νὰ λογί-
ζεται τοῦτο κολακεία καὶ μειωτικὸν τῆς ὑπολήψεώς c
του, παρομοίως μία ἀκόμη ὑποδούλωσις ἐθελουσία
μένει διὰ τὸν ἄνθρωπον ὄχι μειωτική, καὶ αὐτὴ εἶναι
ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν τελειοποίησίν του.

11. Ἔχει δηλαδὴ καθιερωθῇ παρ' ἡμῖν ἡ ἀντίλη-
ψις: ἂν κανεὶς δέχεται νὰ τεθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἄλ-
λου, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι χάρις εἰς ἐκεῖνον θὰ γίνῃ
καλύτερος εἴτε εἰς ὡρισμένον εἶδος πνευματικῆς καλ-
λιεργείας εἴτε εἰς οἱονδήποτ' ἄλλο στοιχεῖον ἀνωτε-
ρότητος, καὶ αὐτὴ ἐπίσης ἡ θεληματικὴ δουλεία δὲν
εἶναι ταπεινωτική, οὔτε κολακεία. Πρέπει λοιπὸν τὰς
δύο αὐτὰς ἠθικὰς ἀντιλήψεις μαζὶ νὰ συνδυάσωμεν,
καὶ τὴν ἀφορῶσαν δηλαδὴ τὸν ἔρωτα τῶν παιδιῶν
καὶ τὴν ἀφορῶσαν τὸν ἔρωτα τῆς σοφίας καὶ γε-

1. Π. χ. Σιμωνίδης fr. 175 B. (eleg. adesp. 4D.) **οὐκ ἔστιν μείζων βάσανος χρόνου οὐδενὸς ἔργου, ὃς καὶ ὑπὸ στέρνοισ' ἀνδρὸς ἔδειξε νόον.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

φεύγειν. διὰ ταῦτα οὖν τοῖς μὲν διώκειν παρακελεύεται, τοῖς δὲ φεύγειν, ἀγωνοθετῶν καὶ βασανίζων ποτέρων ποτέ ἐστιν ὁ ἐρῶν καὶ ποτέρων ὁ ἐρώμενος. οὕτω δὴ ὑπὸ ταύτης τῆς αἰτίας πρῶτον μὲν τὸ ἁλίσκεσθαι ταχὺ αἰσχρὸν νενόμισται, ἵνα χρόνος ἐγγένηται, ὃς δὴ δοκεῖ τὰ πολλὰ καλῶς βασανίζειν· ἔπειτα τὸ ὑπὸ χρημάτων καὶ ὑπὸ πολιτικῶν δυνάμεων ἁλῶναι αἰσχρόν, ἐάν τε κακῶς πάσχων πτήξῃ καὶ μὴ καρτερήσῃ, ἄν b τ' εὐεργετούμενος εἰς χρήματα ἢ εἰς διαπράξεις πολιτικὰς μὴ καταφρονήσῃ· οὐδὲν γὰρ δοκεῖ τούτων οὔτε βέβαιον οὔτε μόνιμον εἶναι, χωρὶς τοῦ μηδὲ πεφυκέναι ἀπ' αὐτῶν γενναίαν φιλίαν.

Μία δὴ λείπεται τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ ὁδός, εἰ μέλλει καλῶς χαριεῖσθαι ἐραστῇ παιδικά. ἔστι γὰρ ἡμῖν νόμος, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἐρασταῖς ἦν δουλεύειν ἐθέλοντα ἡντινοῦν δουλείαν παιδικοῖς c μὴ κολακείαν εἶναι μηδὲ ἐπονείδιστον, οὕτω δὴ καὶ ἄλλη μία ἀνθρώπῳ δουλεία ἑκούσιος λείπεται οὐκ ἐπονείδιστος, αὕτη δ' ἐστὶν ἡ περὶ τὴν ἀρετήν.

11. Νενόμισται γὰρ δὴ ἡμῖν, ἐάν τις ἐθέλῃ τινὰ θεραπεύειν ἡγούμενος δι' ἐκεῖνον ἀμείνων ἔσεσθαι ἢ κατὰ σοφίαν τινὰ ἢ κατὰ ἄλλο ὁτιοῦν μέρος ἀρετῆς, αὕτη αὖ ἡ ἐθελοδουλεία οὐκ αἰσχρὰ εἶναι οὐδὲ κολακεία. δεῖ δὴ τὼ νόμω τούτω συμβαλεῖν εἰς ταὐτόν, τόν τε περὶ τὴν παιδεραστίαν

3 ποτέρω B corr. B² 4 δὴ καὶ W 9 ἂν τ' εὐεργετούμενος BW: ἀντευεργετούμενος T[ac] 10 εἰς χρήματα... πολιτικὰς secl. Hirschig; sed. cf. Vahlen Opusc. II 359 12 μόνιμον: νόμιμον Wolf 15 ἔστι... νόμος del. Vermehren sed. cf. L. Reinhard Die Anakoluthe bei Platon p. 51 16 ὅσπερ B Stobaeus ὥσπερ γὰρ Vermehren 17 ἐθέλοντας vel ἐθελοντὰς Stobaeus 18 εἶναι post ἐπονείδιστον idem 19 μία ἀνθρώπῳ (i. e. ΑΝΩΙ) Sykutris: μία μῶν B μία μόνον (μόνη B²) TW μόνη μία vel ἄλλη μία Stobaeus μία ἐρωμένῳ Usener [μία νόμῳ Ficinus Winckelmann] μία νέων Hug [ἄ. μία ἡμῖν δ. ἑ. Kalitsunakis cf. 16. 21] alii alia 21 τίς τινα θέλῃ Stobaeus 22 ἐκεῖνο B 25 τῷ νόμῳ τούτῳ codd.: em. apographa

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νικῶς τὴν ἀρετήν, ἂν θέλωμεν νὰ συμβῇ, ὥστε ἠθι- d
κὸν νὰ κρίνεται, ἂν ὁ ἀγαπημένος εἰς τὸν ἐρα-
στήν του χαρισθῇ. Ὅταν δηλαδὴ συναντηθοῦν ἐρα-
στὴς καὶ ἐρώμενος, ἀκολουθοῦντες εἰς τὸ αὐτὸ ση-
μεῖον καὶ οἱ δύο χωριστὰ ἀπὸ μίαν ἠθικὴν ἀρχήν, ὁ
ἕνας ὅτι οἱαδήποτ' ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσφέρει
εἰς τὸν ἀγαπημένον ποὺ τοῦ ἐχαρίσθη, εἶναι ὑπηρε-
σία δικαία, ὁ ἄλλος πάλιν ὅτι οἱαδήποτ' ἐκδούλευσις[1],
τὴν ὁποίαν προσφέρει εἰς ἐκεῖνον, ποὺ τὸν καθιστᾷ
μορφωμένον καὶ ἀνώτερον, εἶν' ἐκδούλευσις δικαία·
ὅταν ὁ ἕνας αἰσθάνεται τὴν δύναμιν νὰ συντελέσῃ εἰς
τὴν πνευματικὴν ὡρίμανσιν καὶ γενικῶς εἰς τὴν ἐξύ-
ψωσιν τοῦ ἄλλου, ὁ ἄλλος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ e
ὠφεληθῇ διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ γενικῶς διὰ
τὴν πνευματικὴν κατάρτισιν τοῦ ἑαυτοῦ του, τότε
πλέον, ἂν αἱ ἠθικαὶ αὐταὶ ἀρχαὶ συναντηθοῦν ἐπὶ τὸ
αὐτό, ἐδῶ καὶ μόνον συμπίπτει ἔντιμον νὰ εἶναι ὁ
ἀγαπημένος τοῦ ἐραστοῦ τὸ θέλημα νὰ κάμῃ· ἀλλοῦ
πουθενά. Εἰς αὐτὸ ἐπάνω καὶ τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ κανεὶς
δὲν εἶναι διόλου προσβλητικόν· ἐνῷ εἰς ὅλας τὰς ἄλ-
λας περιπτώσεις συνεπάγετ' ἐξευτελισμόν[2], εἴτ' ἐξα-
πατηθῇ εἴτε ὄχι. Ἂν δηλαδὴ κανεὶς χαρισθῇ εἰς τὸν 185
ἐραστήν του μὲ τὴν ἰδέαν πὼς εἶναι πλούσιος χάριν
τοῦ πλούτου, καὶ ὕστερα ἐξαπατηθῇ καὶ δὲν λάβῃ χρή-
ματα, ἐπειδὴ ἀπεκαλύφθη πτωχὸς ὁ ἐραστής, τὸ πρᾶ-
γμα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπονείδιστον[3]. Διότι τὸ πρό-
σωπον αὐτό, νομίζουν, ἀφῆκε νὰ φανῇ, ὅτι, ὅσον ἐξηρ-
τᾶτο ἀπ' ἐκεῖνον, θὰ ἠμποροῦσε χάριν τῶν χρημάτων
νὰ τεθῇ δι' ὁ,τιδήποτε εἰς τὴν διάθεσιν οἱουδήποτε·
καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἠθικόν. Σύμφωνα πάλιν μὲ τὸν ἴδιον
συλλογισμόν, καὶ ἂν ἀκόμη χαρισθῇ κανείς, μὲ τὴν
ἰδέαν ὅτι πρόκειται περὶ ἀνωτέρου ἀνθρώπου, καὶ μὲ
τὸν σκοπὸν καὶ ὁ ἴδιος καλύτερος νὰ γίνῃ, χάρις εἰς τὴν
φιλίαν του μὲ τὸν ἐραστήν, καὶ ὕστερα ἔχῃ διαψεύ-
σεις, ἐπειδὴ ἀπεκαλύφθη κατώτερος ἐκεῖνος καὶ στε-
ρούμενος ἀξίας, ἐν τούτοις τιμητική[4] εἶναι ἡ διάψευσις. b

1. Ἡ λέξις ὑπουργεῖν εἶναι ὅρος ἐρωτικός, ὅπως καὶ τὸ χαρίζεσθαι.

2. τὸ χαρίζεσθαι.

3. Ὅπως θὰ ἐπίστευε κανεὶς στηριζόμενος εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ πληρωμή.

4. Καλή, ὄχι ἁπλῶς οὐκ αἰσχρά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ τὸν περὶ τὴν φιλοσοφίαν τε καὶ τὴν ἄλλην d
ἀρετήν, εἰ μέλλει ξυμβῆναι καλὸν γενέσθαι τὸ
ἐραστῇ παιδικὰ χαρίσασθαι. ὅταν γὰρ εἰς τὸ
αὐτὸ ἔλθωσιν ἐραστής τε καὶ παιδικά, νόμον
ἔχων ἑκάτερος, ὁ μὲν χαρισαμένοις παιδικοῖς
ὑπηρετῶν ὁτιοῦν δικαίως ἂν ὑπηρετεῖν, ὁ δὲ τῷ
ποιοῦντι αὐτὸν σοφόν τε καὶ ἀγαθὸν δικαίως αὖ
ὁτιοῦν ἂν ὑπουργῶν <ὑπουργεῖν>, καὶ ὁ μὲν
δυνάμενος εἰς φρόνησιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν
ξυμβάλλεσθαι, ὁ δὲ δεόμενος εἰς παίδευσιν καὶ e
τὴν ἄλλην σοφίαν κτᾶσθαι, τότε δὴ τούτων ξυνι-
όντων εἰς ταὐτὸν τῶν νόμων μοναχοῦ ἐνταῦθα
ξυμπίπτει τὸ καλὸν εἶναι παιδικὰ ἐραστῇ χαρί-
σασθαι, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ· ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐξα-
πατηθῆναι οὐδὲν αἰσχρόν, ἐπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις
πᾶσι καὶ ἐξαπατωμένῳ αἰσχύνην φέρει καὶ μή. εἰ 185
γάρ τις ἐραστῇ ὡς πλουσίῳ πλούτου ἕνεκα χαρι-
σάμενος ἐξαπατηθείη καὶ μὴ λάβοι χρήματα, ἀνα-
φανέντος τοῦ ἐραστοῦ πένητος, οὐδὲν ἧττον αἰ-
σχρόν· δοκεῖ γὰρ ὁ τοιοῦτος τό γε αὑτοῦ ἐπιδεῖ-
ξαι, ὅτι ἕνεκα χρημάτων ὁτιοῦν ἂν ὁτῳοῦν ὑπη-
ρετοῖ, τοῦτο δὲ οὐ καλόν. κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ λό-
γον, κἂν εἴ τις ὡς ἀγαθῷ χαρισάμενος καὶ αὐ-
τὸς ὡς ἀμείνων ἐσόμενος διὰ τὴν φιλίαν ἐρα-
στοῦ ἐξαπατηθείη, ἀναφανέντος ἐκείνου κακοῦ
καὶ οὐ κεκτημένου ἀρετήν, ὅμως καλὴ ἡ ἀπάτη· b

3 τὸ T : τῷ BW 6 ἂν : οὖν B 8 ἂν : αὖ B exp. B^2 || ὑπουργεῖν post ὑπουργῶν ins. Baiter, ante ὑπουργῶν Robin, ὑπουργῶν post vel ante δικαίως Rettig Hug 9 ξυμβαλέσθαι B || εἰς del Schütz; sed cf. Vahlen Opusc. I 498 11 κτᾶσθαι : ἵστασθαι Schanz κτᾶσθαί τι Hug 12 τῶν νόμων del. Bast 18 καὶ . . . χρήματα del. Cobet def. Vahlen Opusc. II 366 23 κἂν : καὶ W 24 τοῦ ἐραστοῦ Vind. 21 26 ἡ om. Tac

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Διότι καὶ αὐτὸς πάλιν ἔχει, νομίζουν, φανερώσει, ὅτι,
ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπ' ἐκεῖνον, θὰ ἠμποροῦσε, χάριν τῆς
ἀρετῆς καὶ τῆς ἐξυψώσεώς του, νὰ δειχθῇ πρόθυμος
εἰς ὅλους καὶ δι' ὅλα· καὶ αὐτὸ εἶναι πάλιν τὸ ἠθι-
κώτερον ὅλων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ πάσης ἀ-
πόψεως εἶναι ἠθικὸν νὰ χαρίζεται κανείς, χάριν βέ-
βαια τῆς ἀρετῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἔρως τῆς Οὐρανίας
θεᾶς, ὁ Οὐράνιος, πολύτιμος διὰ τὰ κράτη καὶ διὰ τὰ
ἄτομα, διότι ὑποχρεώνει νὰ καταβάλλουν φροντίδας
σοβαρὰς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐραστὴς διὰ c
τὸν ἑαυτόν του καὶ ὁ ἐρώμενος. Οἱ ἄλλοι ὅλοι εἶναι
τῆς ἄλλης, τῆς Πανδήμου.

«Αὐτὴ εἶναι» εἶπεν «ἡ συνεισφορά, ποὺ σοῦ καταβάλλω, Φαῖδρε, περὶ τοῦ Ἔρωτος, ὅσον μοῦ ἦτο δυνατὸν ἐκ τοῦ προχείρου».

Ἐπεισόδιον *

Παύσαντος τοῦ Παυσανίου (ἔτσι, μὲ παρισώσεις [1] μοῦ συνιστοῦν οἱ σοφοὶ νὰ ὁμιλῶ), εἶπεν ὁ Ἀριστόδημος, ἦτον ἡ σειρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους νὰ ὁμιλήσῃ. Ἀλλά, εἴτε ἀπὸ παραφόρτωμα τοῦ στομάχου εἴτε ἀπὸ ἄλλην ἀφορμήν [2], τοῦ συνέβη
νὰ τὸν πιάσῃ λόξυγγας, καὶ δὲν ἦτον εἰς θέσιν νὰ
ὁμιλήσῃ. Εἶπε μόνον πρὸς τὸν ἰατρὸν τὸν Ἐρυξίμα-
χον, ποὺ εἶχε θέσιν εἰς τὸ κρεββάτι πρὸς τὰ δεξιά d
του: «Ἐρυξίμαχε, καθῆκον ἔχεις ἢ νὰ μὲ ἀπαλλά-
ξῃς ἀπὸ τὸν λόξυγγα, ἢ νὰ λάβῃς τὸν λόγον εἰς τὴν
θέσιν μου ὡς ποὺ ν' ἀπαλλαγῶ μόνος μου [3]». «Καὶ τὸ

* Πρβ. Εἰσαγ. II § 5.

1. Παρίσωσις ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν δύο λέξεων καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ τόνου καὶ τὴν προσῳδίαν καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν (**Παυσανίου — παυσαμένου**), ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν μετάφρασιν. Τὸ λογοπαίγνιον γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀσυναισθήτως, τὸ παρατηρεῖ ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ παρεμβάλλει τὴν δηκτικὴν παρατήρησιν ἐναντίον τῶν σοφιστῶν. Θὰ ἦτο παρερμηνεία νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι θέλει νὰ σατιρίσῃ τοῦ Παυσανίου τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος τοιαῦτα ῥητορικὰ κοσμήματα δὲν ἔχει. **Ἴσα** δὲν εἶναι ὅρος τεχνικός, ἀλλὰ γενικὴ ὀνομασία δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς ἀντιστοιχίας εἰς τὰς συλλαβὰς καὶ τοὺς φθόγγους καὶ τὴν προσῳδίαν, ποὺ ὠνόμαζαν οἱ ἀρχαῖοι Γοργίεια σχήματα (**παρονομα-**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δοκεῖ γὰρ αὖ καὶ οὗτος τὸ καθ' αὑτὸν δεδηλωκέναι, ὅτι ἀρετῆς γ' ἕνεκα καὶ τοῦ βελτίων γενέσθαι πᾶν ἂν παντὶ προθυμηθείη, τοῦτο δὲ αὖ πάντων κάλλιστον. οὕτω πάντως γε καλὸν ἀρετῆς γ' ἕνεκα χαρίζεσθαι. οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Οὐρανίας θεοῦ Ἔρως καὶ Οὐράνιος καὶ πολλοῦ ἄξιος καὶ πόλει καὶ ἰδιώταις, πολλὴν ἐπιμέλειαν ἀναγκάζων ποιεῖσθαι πρὸς ἀρετὴν τόν τε c
ἐρῶντα αὐτὸν αὑτοῦ καὶ τὸν ἐρώμενον· οἱ δ' ἕτεροι πάντες τῆς ἑτέρας, τῆς Πανδήμου.

Ταῦτά σοι, ἔφη, ὡς ἐκ τοῦ παραχρῆμα, ὦ Φαῖδρε, περὶ Ἔρωτος συμβάλλομαι.

Παυσανίου δὲ παυσαμένου (διδάσκουσι γάρ με ἴσα λέγειν οὑτωσὶ οἱ σοφοί), ἔφη ὁ Ἀριστόδημος δεῖν μὲν Ἀριστοφάνη λέγειν, τυχεῖν δὲ αὐτῷ τινα ἢ ὑπὸ πλησμονῆς ἢ ὑπό τινος ἄλλου λύγγα ἐπιπεπτωκυῖαν καὶ οὐχ οἷόν τε εἶναι λέγειν, ἀλλ' εἰπεῖν αὐτὸν (ἐν τῇ κάτω γὰρ αὐτοῦ τὸν ἰατρὸν Ἐρυξίμαχον κατακεῖσθαι)·—Ὦ Ἐρυξίμαχε, δί- d
καιος εἶ ἢ παῦσαί με τῆς λυγγὸς ἢ λέγειν ὑπὲρ

3 πᾶν πάντως Stobaeus 5 γ' om. B Stobaeus (ἕνεκα ἀρετῆς) 12 συμβάλλομεν B 14 οὑτωσί om. Hermogenes περὶ ἰδεῶν I 12 p. 302 R. sed hab. idem περὶ μεθόδου 13 p. 429 15 λέγειν om. W 18 τῶν ἰατρῶν B

σίαι, πάρισα, ἰσόκωλα, ὁμοιοτέλευτα, ὁμοίαρκτα). Τ' ἀγαποῦσε πολὺ ὁ Ἰσοκράτης, τὸν ὁποῖον σατιρίζων ὁ Ἀντισθένης (Διογ. Λαέρτ. 6, 15) ὠνόμαζεν Ἰσογράφην. Ὁ Ἀγάθων κατωτέρω θὰ προσφέρῃ ἄφθονα δείγματα. Πόσον ἀντιπαθοῦσεν ὁ Πλάτων αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ στολίδια, ἀποδεικνύει τὸ ὡραῖον χωρίον τῆς Πολιτείας 438d, ὅπου ζητεῖ ἀντὶ αὐτῶν ἄνδρα ἀρετῇ παρισωμένον καὶ ὡμοιωμένον μέχρι τοῦ δυνατοῦ τελέως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ.

2. Κένωσιν ἢ ψύξιν ἢ ἐρεθισμὸν τοῦ στομάχου, ὅπως ἐπίστευαν οἱ ἀρχαῖοι ἰατροί (Γαληνὸς 18Α σ. 23Κ). Παρόμοια ὡς ὁ Ἐρυξίμαχος θεραπευτικὰ μέσα συνιστοῦν καὶ ἄλλοι ἰατροί: σταμάτημα τοῦ διαφράγματος εἰς ἐκπνευστικὴν ἢ εἰσπνευστικὴν στάσιν (Γαληνὸς 7, σ. 940), γαργαρισμοὺς (Ἀλέξανδρος Τραλλ. II 519 P). πταρνίσματα (Ἱπποκρ. Ἀφορ. 6,13, Γαληνὸς 18Α σ. 23Κ).

3. Τὴν φράσιν θὰ φαντασθῶμεν προφερομένην μὲ διακοπὰς ἕνεκα τοῦ λυγγός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἕνα καὶ τὸ ἄλλο» ἀπήντησεν ὁ Ἐρυξίμαχος. «Θὰ ὁμιλήσω ἐγὼ εἰς τὴν θέσιν σου καὶ σύ, ὅταν ἀπαλλαγῇς, εἰς τὴν ἰδικήν μου. Ἐν τῷ μεταξύ, ὅταν ἐγὼ θὰ ὁμιλῶ, ἂν θελήσῃ ὁ λόξυγγας νὰ σταματήσῃ, ἐνῷ σὺ θὰ κρατῇς τὴν ἀναπνοήν σου πολλὴν ὥραν, καλά· εἰ δ' ἄλλως, κάμε γαργαρισμοὺς μὲ νερό. Ἂν ἴσως πάλιν καὶ εἶναι πολὺ δυνατός, χῶσε κάτι εἰς τὴν e
μύτην σου, ποὺ νὰ τὴν ἐρεθίσῃ, καὶ πτερνίσου· μίαν ἢ δύο φορὰς ἂν τὸ κάμῃς, θὰ σταματήσῃ, ὅσον δυνατὸς καὶ ἂν εἶναι». «Ἄρχισε γρήγορα τὴν ὁμιλίαν σου» εἶπεν ὁ Ἀριστοφάνης «καὶ ἐγὼ θὰ τὸ κάνω».

Ἐρυξιμάχου λόγος *

12. Ὡμίλησε τότε ὁ Ἐρυξίμαχος: «Κατὰ τὴν γνώμην μου λοιπόν [1], ἀπαραίτητον εἶναι, ἀφοῦ ὁ Παυσανίας δὲν ἐπεξειργάσθη μέχρι τέλους ἱκανοποιητικῶς τὴν ὀρθὴν ἀφετη- 186
ρίαν, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν εἰς τὸν λόγον του, εἶμαι ὑποχρεωμένος [2] ἐγὼ νὰ προσπαθήσω νὰ συμπληρώσω τὴν ἀνάπτυξιν. Καὶ ὄντως, ὅτι μὲν ὁ Ἔρως εἶναι διττός, ἐπιτυχῶς, νομίζω, ἐκεῖνος διέκρινεν· ὅτι ὅμως δὲν ὑφίσταται μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὡραίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλα πολλὰ καὶ εἰς ἄλλα πεδία, καὶ ἐντὸς τῶν ζωικῶν ὀργανισμῶν ὅλων καὶ ἐντὸς τῶν φυτῶν τῆς γῆς καὶ ἐντὸς πάντων, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ὄντων, τοῦτο ἔχω διαπιστώσει, φρονῶ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἐπιστήμης μου, ὅτι δηλαδὴ σημαντικὸς καὶ ἀξιοθαύμαστος ὁ θεὸς ἐκτείνει τὴν δύναμίν του εἰς τὸ σύμπαν, καὶ εἰς τ' ἀνθρώπινα καὶ εἰς τὰ θεῖα φαινόμενα [3].

Τὴν ἀνάπτυξίν μου θ' ἀρχίσω ἐκ τῆς ἰατρικῆς, ἵνα ἀποδώσωμεν [4] ἄλλωστε καὶ τὰς τιμὰς εἰς τὴν ἐπι-

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 6.

1. Μὲ τὸ τοίνυν σὰν νὰ συνεχίζῃ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Παυσανίου, τὴν ὁποίαν θέλει ἀκριβῶς νὰ συμπληρώσῃ.

2. Ἡ σπουδαιοφάνεια τοῦ Ἐρυξιμάχου ἐκδηλώνεται καὶ μὲ τὸν πλεονασμὸν **ἀναγκαῖον εἶναι—δεῖν ἐμέ**. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν λόγος ν' ἀλλάξωμεν τὸ κείμενον.

3. **Τὰ θεῖα πράγματα** (πρβλ. καὶ 187e) εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κοινωνικά, **τ' ἀνθρώπινα**.

4. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνικοῦ (ἄρξομαι) εἰς τὸν πληθυν-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐμοῦ, ὡς ἂν ἐγὼ παύσωμαι. Καὶ τὸν Ἐρυξίμα-
χον εἰπεῖν. Ἀλλὰ ποιήσω ἀμφότερα ταῦτα· ἐγὼ
μὲν γὰρ ἐρῶ ἐν τῷ σῷ μέρει, σὺ δ' ἐπειδὰν παύ-
σῃ ἐν τῷ ἐμῷ. ἐν ᾧ δ' ἂν ἐγὼ λέγω, ἐὰν μὲν σοι
ἐθέλῃ ἀπνευστὶ ἔχοντι πολὺν χρόνον παύεσθαι
ἡ λύγξ· εἰ δὲ μή, ὕδατι ἀνακογχυλίασον. εἰ δ' ἄ-
ρα πάνυ ἰσχυρά ἐστιν, ἀναλαβών τι τοιοῦτον οἵῳ
κινήσαις ἂν τὴν ῥῖνα, πτάρε· καὶ ἐὰν τοῦτο ποι- e
ήσῃς ἅπαξ ἢ δίς, καὶ εἰ πάνυ ἰσχυρά ἐστι, παύ-
σεται.—Οὐκ ἂν φθάνοις λέγων, φάναι τὸν Ἀρι-
στοφάνη, ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιήσω.

12. Εἰπεῖν δὴ τὸν Ἐρυξίμαχον· Δοκεῖ τοίνυν
μοι ἀναγκαῖον εἶναι, ἐπειδὴ Παυσανίας ὁρμή-
σας ἐπὶ τὸν λόγον καλῶς οὐχ ἱκανῶς ἀπετέλεσε, 186
δεῖν ἐμὲ πειρᾶσθαι τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ.
τὸ μὲν γὰρ διπλοῦν εἶναι τὸν Ἔρωτα δοκεῖ μοι
καλῶς διελέσθαι· ὅτι δὲ οὐ μόνον ἐστὶν ἐπὶ ταῖς
ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς καλούς, ἀλλὰ
καὶ πρὸς ἄλλα πολλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, τοῖς
τε σώμασι τῶν πάντων ζῴων καὶ τοῖς ἐν τῇ γῇ
φυομένοις καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι,
καθεορακέναι μοι δοκῶ ἐκ τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἡ-
μετέρας τέχνης, ὡς μέγας καὶ θαυμαστὸς καὶ
ἐπὶ πᾶν ὁ θεὸς τείνει καὶ κατ' ἀνθρώπινα καὶ b
κατὰ θεῖα πράγματα.

Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς λέγων, ἵνα καὶ

5 πο///ν χρόν ἀπνευστὶ ἔχοντι W ‖ παύσασθαι Stobaeus 7 λαβὼν idem ‖ οἵῳ : ὅτῳ Cobet 8 κινήσαις codd. Athenaeus 187c Stobaeus : κνήσαις (Wyttenbach) Stobaei codd. nonnuli 10 φάναι B : εἰπεῖν TW 15 δεῖν om. Methodius ; at cf. Epist. VII 352a 24 κατὰ τὰ... κατὰ τὰ Stobaeus 26 καὶ om. idem.

τικὸν (πρεσβεύωμεν) ζωγραφίζει θαυμάσια τὴν αὐτάρεσκον ἔξαρσιν τῆς προσωπικῆς του συμβολῆς (ἰδικός του εἶναι ὁ λόγος), ἐνῷ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἰατρικὴν καὶ πρὸς τὰ πρεσβεῖα της εἶναι καθολικὴ τῶν παρόντων ὑποχρέωσις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στήμην ἡμῶν. Ἡ φυσικὴ τοῦ ὀργανισμοῦ σύστασις ἐγκλείει τὸν διπλοῦν τοῦτον ἔρωτα. Διότι ἡ ὑγιὴς τοῦ σώματος κατάστασις εἶναι τι διάφορον, κατὰ τὴν ὁμόφωνον πάντων ἀντίληψιν, καὶ ἀνόμοιον πρὸς τὴν νοσηράν· τῶν δ' ἀνομοίων πρὸς ἀνόμοια[1] στρέφεται καὶ ὁ πόθος καὶ ὁ ἔρως. Διάφορος ἑπομένως εἶναι ὁ ἔρως ὁ ἑδρεύων εἰς τὸ ὑγιές, διάφορος δ' εἰς τὸ νοσηρὸν τοῦ σώματος. Εἶναι λοιπόν, ὅπως ἐτόνισε πρὸ ὀλίγου ὁ Παυσανίας, ἀξιέπαινον μὲν νὰ φαίνεταί τις εὐχάριστος πρὸς τοὺς χρηστοὺς ἀνθρώπους, ἐπονείδιστον δὲ c πρὸς τοὺς ἀκολάστους. Ὡσαύτως καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀργανισμοῦ: πρὸς μὲν τὰ χρηστὰ ἑκάστου σώματος στοιχεῖα καὶ τὰ συντελεστικὰ εἰς ὑγείαν εἶναι ἀξιοσύστατον νὰ φαίνεταί τις εὐχάριστος καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ εἶναι τοῦτο τὸ καλούμενον ἰατροῦ ἔργον· πρὸς δὲ τὰ πονηρὰ καὶ τὰ νοσηρὰ καὶ ἀξιόμεμπτον εἶναι καὶ ὑποχρέωσιν ἔχει τις νὰ φαίνεται δυσάρεστος, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ εἶναι ἐπιστήμων καλός. Διότι ἡ ἰατρικὴ εἶναι, διὰ νὰ τὴν χαρακτηρίσω συντόμως, ἐπιστήμη τῶν ἐν τῷ σώματι ἐρωτικῶν τάσεων πρὸς πλήρωσιν καὶ κένωσιν· ὁ δ' ἐπιτυγχάνων μεταξὺ τούτων τὴν διάγνωσιν[2] τοῦ ἀξιεπαίνου καὶ τοῦ ἀπρεποῦς ἔρωτος, οὗτος εἶναι ὁ ἄριστος εἰς λόγον ἐπιστήμης ἰατρός. Καὶ πάλιν ὁ προκαλῶν μεταβο- d λήν[3], ὥστε ν' ἀποκτήσῃ τοῦτο ἀντὶ τοῦ ἑνὸς τὸν ἄλλον ἔρωτα, καὶ γνωρίζων τὰ μέσα ν' ἀναπτύξῃ ἔρωτα εἰς ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει, πρέπει ὅμως νὰ ὑπάρξῃ, καὶ ν' ἀφαιρέσῃ πάλιν τὸν ἐνυπάρχοντα, ὁ τοιοῦτος θὰ ἦτο πρακτικὸς ἱκανός. Διότι ὀφείλει πράγματι νὰ εἶναι εἰς θέσιν εἰς τὰ σφοδρῶς ἀλληλομαχόμενα ἐν τῷ σώματι στοιχεῖα φιλίαν νὰ διενεργῇ καὶ ἀμοιβαῖον ἔρωτα· εἶναι δ' ἐχθρικώτατα τὰ

1. Ὄχι ὅτι τὰ ἀνόμοια ἀμοιβαίως ἐπιθυμοῦνται, κατὰ τὴν θεωρίαν ποὺ ἀναπτύσσεται εἰς τὸν Λύσιν 215c, ἀλλ' ὅτι τὰ διαφορετικὰ πράγματα διαφορετικὰς ἐπιθυμίας ἔχουν.

2. Ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ τῆς θεωρίας, περὶ τῆς διαγνώσεως (ἐντεῦθεν: ἰατρικώτατος)· κατωτέρω (186d) περὶ τῆς πράξεως, τῆς θεραπείας (δημιουργός). Δημιουργὸς εἶναι κυρίως ὁ ἐργαζόμενος διὰ τὸ κοινόν, ἐδῶ ὁ ἰατρὸς ὡς πρακτικός, ἐξασκῶν ἐμπράκτως τὴν τέχνην του ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, ὄχι ὡς θεωρητικὸς μελετητὴς τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

3. Ἱπποκρ. περὶ ἱερῆς νούσου σ. 396L: ὅστις δὲ ἐπίσταται

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πρεσβεύωμεν τὴν τέχνην. ἡ γὰρ φύσις τῶν σωμάτων τὸν διπλοῦν Ἔρωτα τοῦτον ἔχει· τὸ γὰρ ὑγιὲς τοῦ σώματος καὶ τὸ νοσοῦν ὁμολογουμένως ἕτερόν τε καὶ ἀνόμοιόν ἐστι· τὸ δὲ ἀνόμοιον ἀνομοίων ἐπιθυμεῖ καὶ ἐρᾷ. ἄλλος μὲν οὖν ὁ ἐπὶ τῷ ὑγιεινῷ ἔρως, ἄλλος δὲ ὁ ἐπὶ τῷ νοσώδει. ἔστιν δή, ὥσπερ ἄρτι Παυσανίας ἔλεγεν (183d), τοῖς μὲν ἀγαθοῖς καλὸν χαρίζεσθαι τῶν ἀνθρώπων, τοῖς δ' ἀκολάστοις αἰσχρόν, οὕτω c καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς σώμασιν, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἑκάστου τοῦ σώματος καὶ ὑγιεινοῖς καλὸν χαρίζεσθαι καὶ δεῖ, καὶ τοῦτό ἐστιν ᾧ ὄνομα τὸ ἰατρικόν, τοῖς δὲ κακοῖς καὶ νοσώδεσιν αἰσχρόν τε καὶ δεῖ ἀχαριστεῖν, εἰ μέλλει τις τεχνικὸς εἶναι· ἔστι γὰρ ἰατρική, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, ἐπιστήμη τῶν τοῦ σώματος ἐρωτικῶν πρὸς πλησμονὴν καὶ κένωσιν, καὶ ὁ διαγιγνώσκων ἐν τούτοις τὸν καλόν τε καὶ αἰσχρὸν ἔρωτα, οὗτός ἐστιν ὁ ἰατρικώτατος, καὶ ὁ μεταβάλλειν ποιῶν, d ὥστε ἀντὶ τοῦ ἑτέρου ἔρωτος τὸν ἕτερον κτήσασθαι, καὶ οἷς μὴ ἔνεστιν ἔρως, δεῖ δ' ἐγγενέσθαι, ἐπιστάμενος ἐμποιῆσαι, καὶ ἐνόντα ἐξελεῖν, ἀγαθὸς ἂν εἴη δημιουργός. δεῖ γὰρ δὴ τὰ ἔχθιστα ὄντα ἐν τῷ σώματι φίλα οἷόν τ' εἶναι ποιεῖν καὶ ἐρᾶν ἀλλήλων. ἔστι δὲ ἔχθιστα τὰ ἐναντιώτατα,

2 ἔχῃ B² ὁμολογουμένως B ὁμολογοῦμεν ὡς TW Stobaeus 6 ὑγιεινῷ ἔρως : ὑγιεῖ νοερος B corr. B² 20 κτήσασθαι TW : κτᾶσθαι B 21 ἔρως del. Usener [«debebat salten ἅτερος scribi»] || δεῖν W 22 καὶ... ἐξελεῖν del. Schanz 24 φίλια Hirschig

---

ἐν ἀνθρώποισι τὴν τοιαύτην μεταβολὴν καὶ δύναται ὑγρὸν καὶ ξηρὸν ποιέειν καὶ θερμὸν καὶ ψυχρὸν ὑπὸ διαίτης τὸν ἄνθρωπον, οὗτος καὶ ταύτην τὴν νοῦσον ἰῷτο ἄν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄκρως ἀντίθετα [1], τὸ ψῦχος πρὸς τὴν θερμότητα, ἡ πικρότης πρὸς τὴν γλυκύτητα [2], ἡ ξηρότης πρὸς τὴν ὑγρασίαν, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα. Μεταξὺ τούτων εὗρε τὸ μέσον ἔρωτα νὰ εἰσαγάγῃ καὶ ἁρμονίαν ὁ Ἀσκλη- e
πιός, ὁ πρόγονος ἡμῶν [3], καθὼς λέγουν οἱ ποιηταὶ ἀπ' ἐδῶ [4], συμφωνῶ δὲ καὶ ἐγώ, καὶ τοιουτοτρόπως ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης.

Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ ἰατρική, ἐπαναλαμβάνω, τελεῖ ὁλόκληρος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τούτου τοῦ θεοῦ, καὶ ὡσαύτως ἡ γυμναστική [5] καὶ ἡ γεωργία [6]. Εἰς δὲ τὴν μου- 187
σικὴν πασίδηλον εἶναι εἰς πάντα καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἐγκύψαντα, ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει, ὅπως εἰς ταύτας. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἴσως θέλει νὰ εἴπῃ, ἂν καὶ εἰς τὰς λέξεις δὲν τὸ διατυπώνει ὀρθῶς. Τὸ ἕν, λέγει, ἀντιτιθέμενον πρὸς ἑαυτὸ πρὸς ἕνωσιν τείνει, καθὼς ἡ ἁρμονία τόξου καὶ

1. Ὁ Κροτωνιάτης ἰατρὸς Ἀλκμαίων (fr. 4 Diels) καθορίζει τὴν ὑγείαν ὡς **ἰσονομίαν** (**ἰσορροπίαν** θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς σήμερον) **καὶ συμμετρίαν** (ὀρθὴν ἀναλογίαν) τῶν ἀντιθέτων στοιχείων, τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ κλπ., τὴν δὲ νόσον ὡς **μοναρχίαν** ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν ἀντίληψιν, ἡ ὁποία διαβλέπει εἰς τὴν ὑγείαν ὄχι κατάστασιν ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένην καὶ ἀποτελοῦσαν τὸ ἄκρον ἀντίθετον τῆς νοσηρότητος, ἀλλὰ κάτι τὸ μεταξύ, μίαν ἰσορρόπησιν μεταξὺ ἀντιθέτων δυνάμεων μὲ ἀτομικὰς ἀποκλίσεις πολλάκις καὶ μὲ τὴν ἀνάλογον εὐστάθειαν, στηρίζεται καὶ ἡ θεωρία τῶν **κράσεων· εὐκρασία** εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ ὠφέλιμος ἀνάμειξις τῶν ἀντιθέτων.

2. Ἡ προσθήκη τοῦ ζεύγους **πικρὸν**)(γλυκὺ μαζὶ μὲ τ' ἄλλα δύο τὰ πρωταρχικὰ δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττῃ. Ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Λύσιν 215e καὶ ἔχει εἰς τὴν θεωρίαν περὶ εὐκρασίας σημασίαν ὄχι μικράν· πρβλ. τὰ ἐπίθετα **πικρόχολος, γλυκύθυμος**.

3. Ἂν ἀληθινὰ ἐπίστευαν οἱ ἰατροί, οἱ Ἀσκληπιάδαι, ὅτι εἶναι καὶ φυσικοὶ ἀπόγονοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Πολιτ. 599c), ἢ ἦτο τρόπος τοῦ λέγειν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν θεραπόντων ἑνὸς ἐπαγγέλματος καὶ μιᾶς ἀρχικῶς στενὰ πρὸς τὰ ἱερὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ συνδεομένης ἐπιστήμης, εἶναι δύσκολον νὰ κριθῇ. Δὲν πρέπει μόνον νὰ λησμονῆται, ὅτι εἰς τὴν Ἀρχαιότητα ἡ ἰατρικὴ ἦτο συνήθως οἰκογενειακὸν ἐπάγγελμα κληρονομικῶς μεταδιδόμενον.

4. Δεικνύει τὸν Ἀγάθωνα καὶ τὸν Ἀριστοφάνην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ψυχρὸν θερμῷ, πικρὸν γλυκεῖ, ξηρὸν ὑγρῷ, πάντα τὰ τοιαῦτα. τούτοις ἐπιστηθεὶς ἔρωτα ἐμποιῆ- e
σαι καὶ ὁμόνοιαν ὁ ἡμέτερος πρόγονος Ἀσκληπιός, ὥς φασιν οἵδε οἱ ποιηταὶ καὶ ἐγὼ πείθομαι, συνέστησεν τὴν ἡμετέραν τέχνην.

Ἥ τε οὖν ἰατρική, ὥσπερ λέγω, πᾶσα διὰ τοῦ θεοῦ τούτου κυβερνᾶται, ὡσαύτως δὲ καὶ γυμναστικὴ καὶ γεωργία. μουσικὴ δὲ καὶ παντὶ 187
κατάδηλος τῷ καὶ σμικρὸν προσέχοντι τὸν νοῦν ὅτι κατὰ ταὐτὰ ἔχει τούτοις, ὥσπερ ἴσως καὶ Ἡράκλειτος (fr. 51 Diels) βούλεται λέγειν· ἐπεὶ τοῖς γε ῥήμασιν οὐ καλῶς λέγει. τὸ ἓν γάρ φησι διαφερόμενον αὐτὸ αὑτῷ ξυμφέρεσθαι, ὥσπερ ἁρμονίαν τόξου τε καὶ λύρας. ἔστι δὲ πολλὴ ἀλογία ἁρ-

1 πικρὸν γλυκεῖ del. Thiersch cl. 188a 7 τοῦ θεοῦ del. Badham [8 καὶ γεωργία del. Sauppe] 9 σμικρῷ W 10 ταῦτα B 14 [καὶ νευρᾶς Bergk]

---

5. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν γυμναστικὴν ἴδε ἀνωτ. σ. 48,5. Ὡς προφυλακτικὴ τῆς ὑγείας μέθοδος ἡ γυμναστικὴ συνεδέετο στενώτατα πρὸς τὴν ἰατρικὴν (πρβλ. Γοργ. 465b κέξ), κατὰ δὲ τὸν 5. αἰῶνα ἀνεδείχθησαν δύο ὀνομαστοὶ ὑγιεινολόγοι ὁ Ἴκκος ὁ Ταραντῖνος (Νομ. 839e) καὶ Ἡρόδικος ὁ Σηλυμβριανὸς (Φαῖδρ. 227d), οἱ ὁποῖοι κατήρτισαν πλήρη διαιτητικὴν ἐκ γυμναστικῶν καὶ ἰατρικῶν ὁδηγιῶν.

6. Ἀναφέρεται καὶ ἐκείνη εἰς τὴν ἀναλογίαν τὴν ὀρθὴν τῶν χυμῶν, τοῦ ψυχροῦ)(θερμοῦ, ὑγροῦ)(ξηροῦ κλπ., ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα ἤδη 186a συμπεριέλαβεν ὁ Ἐρυξίμαχος. Διὰ τὰ ζῷα δὲν λέγει τίποτε, διότι ειδικὸς κλάδος κτηνιατρικῆς ἀνεπτύχθη μόνον κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους· ἐλέγετο συνήθως **ἱππιατρική**. Ἡ σύνδεσις τῶν ἐννοιῶν τούτων ἀπαντᾷ καὶ ἐν Λάχ. 198e, Θεαιτ. 167b, Νόμ. 889d. Εἶναι ἡ γεωργικὴ χημεία. ποὺ ἵδρυσεν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Liebig.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λ ύ ρ α ς[1]. Εἶναι ὅμως παράλογος ἐντελῶς ὁ ἰσχυρι-
σμός, ὅτι μία ἁρμονία εὑρίσκεται εἰς ἐσωτερικὴν ἀν-
τίθεσιν ἢ ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων εὑρισκομένων
εἰσέτι ἐν ἀντιθέσει. Πιθανὸν ὅμως εἶναι, ὅτι τοῦτο
ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ: ὅτι ἐκ στοιχείων εὑρισκομένων
κατ' ἀρχὰς εἰς κατάστασιν ἀντιθέσεως, συμφωνησάν- b
των δὲ κατόπιν, τοῦ ὑψηλοῦ δηλαδὴ καὶ τοῦ χαμη-
λοῦ τῶν τόνων, ἀπηρτίσθη κατόπιν ἡ ἁρμονία ὑπὸ τῆς
τέχνης τῆς μουσικῆς. Διότι δὲν εἶναι πάντως δυνατὸν
νὰ ὑπάρξῃ ἁρμονία ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ χαμηλοῦ, καθ'
ὃν χρόνον εὑρίσκονται ἀκόμη ἐν ἀντιθέσει. Διότι ἡ
ἁρμονία εἶναι συνήχησις, ἡ δὲ συνήχησις εἶναι εἶδος
συμφωνίας· συμφωνία δὲ μεταξὺ πραγμάτων ἀντιτι-
θεμένων, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν ν' ἀντιτίθενται, ἀδύ-
νατον νὰ ὑπάρξῃ. Οὔτε εἶναι δυνατὸν ἀφ' ἑτέρου νὰ
ἐναρμονίσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται καὶ δὲν
συμφωνεῖ. Καθὼς ἀκριβῶς καὶ ὁ ρυθμὸς[2] παρήχθη ἐκ
τοῦ γοργοῦ καὶ τοῦ ἀργοῦ, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο κατ' c
ἀρχὰς εἰς κατάστασιν ἀντιθέσεως, κατόπιν δὲ συνε-
φώνησαν. Τὴν συμφωνίαν δὲ εἰς πάντα ταῦτα τὰ
στοιχεῖα εἰσάγει, ὅπως ἐκεῖ ἡ ἰατρική, τοιουτοτρό-

1. Τὸ χωρίον τοῦ Ἡρακλείτου ἔχει κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς: **οὐ ξυνιᾶσιν ὅκως διαφερόμενον ἑωυτῷ ὁμολογέει· παλίντροπος ἁρμονίη ὅκωσπερ τόξου καὶ λύρης**: «Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐννοοῦν πῶς τὸ ἓν εὑρισκόμενον εἰς ἐσωτερικὴν ἀντίθεσιν, ὅμως εὑρίσκεται εἰς ἁρμονίαν πρὸς ἑαυτό· ἁρμονίαν, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ ἀντιτιθεμένας ροπάς, ὅπως εἰς τὸ τόξον καὶ τὴν λύραν». Εἰς τὴν νευρὰν τοῦ τόξου ἡ ὀρθὴ κατ' εὐθεῖαν φορὰ τοῦ βέλους εἶναι ἡ συνισταμένη οὕτως εἰπεῖν τῶν δύο ἀντιθέτων ροπῶν πρὸς τὰ μέσα καὶ πρὸς τὰ ἔξω, ὅπως εἰς τὴν λύραν ὁ ἦχος δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν παλμικὴν κίνησιν τῆς χορδῆς πρὸς δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις, ποὺ συνυπάρχουν ὡς ἐ ν έ ρ γ ε ι α ι ταυτοχρόνως· δὲν ἀντικαθιστᾷ ἡ μία τὴν ἄλλην πλήρως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐπικρατήσεως τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ φορᾶς ὑπάρχει ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐν ἐνεργείᾳ—ἄλλως παλμὸς δὲν δημιουργεῖται. Ἡ ἑνότης λοιπὸν κεῖται ὄχι εἰς τὴν ἐ ν α λ λ α γ ὴ ν τῶν ἀντιθέτων (ὅπως θέλει ὁ Ἐρυξίμαχος μὲ τὸν ρηχὸν ὀρθολογισμόν του), ἀλλ' εἰς τὴν σ ύ ν θ ε σ ι ν αὐτῶν. Ἡ ἁρμονία ἄρα εἶναι μία δ ι α ρ κ ὴ ς ἐνέργεια δ ι α ρ κ ῶ ς παραγομένη καὶ προϋποθέτουσα ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τὰς δύο ἀντιθέτους ροπάς. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν ἰσχύει τὸ Ἡρακλείτειον δόγμα **πόλεμος πάντων πατήρ**. Ἐνῷ διὰ τὸν Ἐρυξίμαχον, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ ἐνταῦθα τοῦ Ἐμπεδοκλέους μᾶλλον τὰς ἀντιλήψεις, ἔχομεν δ ι α δ ο χ ι κ ῶ ς ἁρμονίαν καὶ δυσαρμονίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μονίαν φάναι διαφέρεσθαι ἢ ἐκ διαφερομένων
ἔτι εἶναι. ἀλλὰ ἴσως τόδε ἐβούλετο λέγειν, ὅτι
ἐκ διαφερομένων πρότερον τοῦ ὀξέος καὶ βα-
ρέος, ἔπειτα ὕστερον ὁμολογησάντων γέγονεν b
ὑπὸ τῆς μουσικῆς τέχνης· οὐ γὰρ δήπου ἐκ δια-
φερομένων γε ἔτι τοῦ ὀξέος καὶ βαρέος ἁρμο-
νία ἂν εἴη. ἡ γὰρ ἁρμονία συμφωνία ἐστίν, συμ-
φωνία δὲ ὁμολογία τις, ὁμολογίαν δὲ ἐκ διαφε-
ρομένων, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατον εἶναι,
διαφερόμενον δὲ αὖ καὶ μὴ ὁμολογοῦν ἀδύνα-
τον ἁρμόσαι. ὥσπερ γε καὶ ὁ ῥυθμὸς ἐκ τοῦ
ταχέος καὶ βραδέος, ἐκ διενηνεγμένων πρότε- c
ρον, ὕστερον δὲ ὁμολογησάντων γέγονε. τὴν δὲ
ὁμολογίαν πᾶσι τούτοις, ὥσπερ ἐκεῖ ἡ ἰατρική,

10 δὲ αὖ: δὲ δὴ Schanz δὴ οὖν Rohde || [δυνατὸν pro ἀδύνατον Susemihl] μὴ ὁμολογεῖν ἀδυνατοῦν δυνατὸν Bury 12 ἐκ. om Vindob. 21.

---

2. Ὁ **ῥυθμὸς** ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον, ἡ **ἁρμονία** (ἡ λέξις δὲν ἔχει τὴν σημερινὴν σημασίαν τῆς πολυφωνίας, ἡ ὁποία ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀρχαίους) εἰς τὸ μέλος (ὁ ὁρισμὸς δίδεται Νόμ. 664e), τὸ **μέτρον** εἰς τὴν προσῳδίαν τῶν στίχων. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ διαίρεσις τῆς μουσικῆς θ ε ω ρ ί α ς εἰς **ἁρμονικήν, ῥυθμικὴν** καὶ **μετρικήν**. Κατωτέρω ἀναφέρει τὴν π ρ α κ τ ι κ ὴ ν αὐτῆς ἐκτέλεσιν περιλαμβάνουσαν τὴν **μελοποιΐαν** καὶ τὴν **παιδείαν**. Ἡ ἀναλογία πρὸς τὴν διαίρεσιν τῆς μουσικῆς, ὅπως ἀπαντᾶται εἰς μεταγενεστέρων θεωρητικὰ ἐγχειρίδια (π. χ. τοῦ Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ) εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει, ὅτι πρόκειται περὶ συστήματος καταρτισθέντος ἤδη εἰς τὰ καίρια κατὰ τὸν 5. αἰῶνα, ἐποχὴν καθ' ἣν ἤκμασαν οἱ περίφημοι θεωρητικοὶ τῆς μουσικῆς ὁ Ἑρμιονεὺς Λᾶσος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι Ἀγαθοκλῆς, Λαμπροκλῆς καὶ Δάμων. Πράγματι ἡ μουσικὴ περιλαμβάνει κατὰ τὸν Ἀριστείδην.

I. **τὸ θεωρητικὸν** ὑποδιαιρούμενον Α΄. εἰς **φυσικὸν** (μεταφυσικὴ θεωρία περὶ τῆς ἁρμονίας τῶν **σφαιρῶν** καὶ ἀκουστική· κληρονομία τῶν Πυθαγορείων) ἤτοι 1) **ἀριθμητικὸν** 2) **φυσικὸν** Β΄. εἰς **τεχνικόν,** ἤτοι 1) **ἁρμονικὸν** 2) **ῥυθμικὸν** 3) **μετρικόν.**

II. τὸ **πρακτικὸν ὃ δὴ παιδευτικὸν καλεῖται,** ὑποδιαιρούμενον Α΄. εἰς **χρηστικὸν** (δηλ. μουσικὴ σύνθεσις) 1) **μελοποιΐα** 2) **ῥυθμοποιΐα** 2) **ποίησις** Β΄. εἰς **ἐξαγγελτικὸν** (ἐκτέλεσις) 1) **ὀργανικὸν** (ἐνόργανος μουσική) 2) **ᾠδικὸν** (φωνητικὴ μουσική) 3) **ὑποκριτικὸν** (ἠθοποιΐα).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πως καὶ ἐνταῦθα ἡ μουσική, ἔρωτα καὶ ὁμόνοιαν ἀμοιβαίαν προκαλέσασα. Εἶναι ἄρα ἡ μουσική, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸν ρυθμόν, ἐπιστήμη καὶ πάλιν τῶν φαινομένων τοῦ ἔρωτος. Καὶ εἰς μὲν τὴν συγκρότησιν[1] τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν παρουσιάζει δυσκολίαν ἡ διάγνωσις τῶν ἐρωτικῶν φαινομένων, οὐδὲ ὑπάρχει ἐνταῦθα ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν ὁ διπλοῦς ἔρως. Ὅταν ὅμως παραστῇ ἀνάγκη ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους νὰ χρησιμοποιήσῃ τις τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν, εἴτε συνθέτων (αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν μουσικὴν σύνθεσιν), d
εἴτε ἐκτελῶν ὀρθῶς τὰς συντεθειμένας ἤδη μελῳδίας καὶ τοὺς στίχους (αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη μόρφωσις[2]), τότε πλέον καὶ δύσκολον εἶναι καὶ ἔργον τεχνίτου ἱκανοῦ. Διότι καὶ πάλιν ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ αὐτὸ ἀξίωμα: ἀπέναντι μὲν τῶν ἠθικῶν ἀνθρώπων καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταστοῦν ἠθικώτεροι ὅσοι δὲν εἶναι ἀκόμη, πρέπει νὰ φαίνεταί τις εὐχάριστος καὶ νὰ προστατεύῃ τὸν ἔρωτα τούτων, καὶ αὐτός εἶναι ὁ ὡραῖος, ὁ Οὐράνιος, τῆς Οὐρανίας τῆς Μούσης ὁ Ἔρως. e
Τουναντίον ὁ τῆς Πολυμνίας εἶναι ὁ Πάνδημος, τὸν ὁποῖον πρέπει μετὰ μεγάλης προφυλάξεως νὰ προσφέρῃ τις[3] εἰς ὅσους τὸν προσφέρει, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀπολαύσουν μὲν τὴν ἡδονὴν ἐξ αὐτοῦ, νὰ μὴ γίνῃ ὅμως πρόξενος ἀκολασίας τινός. Καθὼς ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην μας, εἶναι ὑπόθεσις δύσκολος νὰ κανονίσωμεν ὀρθῶς τὰς ἀπολαύσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν γαστρονομίαν[4], ὥστε ν' ἀπο-

1. Εἰς τὴν μελῳδίαν λαμβανομένην ἀφῃρημένως ὡς σύνθεσιν ἤχων καὶ ρυθμικῶν ἑνοτήτων, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς, δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνας ἔρως, ὁ ἀγαθὸς φυσικά. Ὁ κακὸς ἔρως εἰσάγεται διὰ τῆς **δυσαρμονίας** εἴτε κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, εἴτε—καὶ αὐτὸ εἶναι γνησίως ἑλληνικόν—ὡς πρὸς τὸ ἦθος τῆς μουσικῆς καὶ τὴν διατάραξιν τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ἀκούοντος ἰσορροπίας.

2. **Παιδεία** λέγεται, διότι τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως ἡ διδασκαλία, (καὶ τὰ δύο ἐπήγαιναν μαζί· μουσικὴ χωρὶς στίχους καὶ ποιήματα, χωρὶς ᾆσμα ἢ μουσικὴν ἔστω ἀπαγγελίαν ἢ ὑπόκρουσιν οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐθεώρουν ὡς κάτι ὁλοκληρωμένον) ἦτο τὸ κύριον μέσον ἀγωγῆς καὶ τῶν μικρῶν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τῶν μεγάλων εἰς τὰς δραματικὰς παραστάσεις καὶ τὰς ἄλλας ἑορτάς.

3. Ὥστε δὲν ἀποκλείει τελείως τὴν χρῆσιν του, οὔτε τὸν

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐνταῦθα ἡ μουσικὴ ἐντίθησιν, ἔρωτα καὶ ὁμόνοιαν ἀλλήλων ἐμποιήσασα· καὶ ἔστιν αὖ μουσικὴ περὶ ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν ἐρωτικῶν ἐπιστήμη· καὶ ἐν μέν γε αὐτῇ τῇ συστάσει ἁρμονίας τε καὶ ῥυθμοῦ οὐδὲν χαλεπὸν τὰ ἐρωτικὰ διαγιγνώσκειν, οὐδὲ ὁ διπλοῦς ἔρως ἐνταῦθά πως ἔστιν· ἀλλ' ἐπειδὰν δέῃ πρὸς τούς ἀνθρώπους καταχρῆσθαι ῥυθμῷ τε καὶ ἁρμονίᾳ ἢ d ποιοῦντα (ὃ δὴ μελοποιίαν καλοῦσιν) ἢ χρώμενον ὀρθῶς τοῖς πεποιημένοις μέλεσί τε καὶ μέτροις (ὃ δὴ παιδεία ἐκλήθη), ἐνταῦθα δὴ καὶ χαλεπὸν καὶ ἀγαθοῦ δημιουργοῦ δεῖ. πάλιν γὰρ ἥκει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι τοῖς μὲν κοσμίοις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὡς ἂν κοσμιώτεροι γίγνοιντο οἱ μήπω ὄντες, δεῖ χαρίζεσθαι καὶ φυλάττειν τὸν τούτων ἔρωτα, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ καλός, ὁ Οὐράνιος, ὁ τῆς Οὐρανίας Μούσης Ἔρως· ὁ δὲ Πολυμνίας ὁ Πάνδημος, ὃν δεῖ εὐλαβούμενον e προσφέρειν οἷς ἂν προσφέρῃ, ὅπως ἂν τὴν μὲν ἡδονὴν αὐτοῦ καρπώσηται, ἀκολασίαν δὲ μηδεμίαν ἐμποιήσῃ· ὥσπερ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τέχνῃ μέγα ἔργον ταῖς περὶ τὴν ὀψοποιικὴν τέχνην ἐπιθυ-

2 ἀλλήλοις TW 3 τῶν περὶ Ast 7 πως: πω Badham 10 μέτροις: ῥυθμοῖς W 17 Μούσης del. Sauppe 22 ἔργον ταῖς: ἐργῶντες B corr B[2]

θεωρεῖ ἀπολύτως ἐπιβλαβῆ. Ἡ πρᾶξις (αὐτὸ ἀναγκάζεται κάθε στιγμὴν κανεὶς νὰ ὁμολογήσῃ) δὲν μᾶς παρέχει ποτὲ οὔτε τὸ καλὸν οὔτε τὸ κακὸν ἀμιγές.

4. Περὶ τῆς ὀψοποιικῆς καὶ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὴν ἰατρικὴν ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων διὰ μακρῶν εἰς τὸν Γοργίαν 462d—466a. Ἐκεῖ τὴν συγκρίνει μὲ τὴν ρητορικήν, ἐδῶ μὲ τὴν μουσικὴν τῆς μόδας. Ἡ σύγκρισις γίνεται μὲ διάθεσιν ἐπικρίσεως ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος διὰ βίου ὑπῆρξεν ἀμείλικτος τῆς μόδας καὶ τῶν διαφόρων «συγχρονισμένων» πολέμιος — ὅπως ἄλλωστε κάθε ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ χωρέσῃ εἰς τὴν ψυχήν του, εἰς μίαν ἑνότητα συλλήψεως καὶ μίαν αἰωνιότητα πίστεως, παρελθὸν μαζὶ καὶ παρὸν καὶ μέλλον. Ἀλλὰ μήπως ἀπὸ τὴν γαστρονομίαν δὲν ἔχομεν δανεισθῆ καὶ οἱ νεώτεροι εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν ὅρον γοῦστο;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λαύση τις ἄνευ κινδύνου ἀσθενείας τὴν ἡδονήν. Καὶ εἰς τὴν μουσικὴν ἄρα καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πάντα, τόσον τ' ἀνθρώπινα ὅσον καὶ τὰ θεῖα, ὀφείλομεν νὰ παρακολουθῶμεν μετὰ προσοχῆς, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, καὶ τὰ δύο εἴδη τῶν Ἐρώτων· 188 διότι καὶ τὰ δύο εὑρίσκονται ἐκεῖ.

13. Καὶ ἡ σύστασις [1] ἄλλωστε τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους εἶναι πλήρης ἐξ ἀμφοτέρων τούτων. Καὶ ὅταν μὲν τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου ἐμνημόνευσα, τὰ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, τῆς ξηρασίας καὶ τῆς ὑγρασίας, ἐπιτύχουν τὸν εὔτακτον μεταξύ των Ἔρωτα καὶ ὑπαχθοῦν εἰς ἁρμονίαν καὶ σύγκρασιν φρόνιμον, ἔρχονται καὶ φέρουν ἐσοδείαν καλὴν καὶ ὑγείαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ζῷα καὶ φυτά, καὶ δὲν προξενοῦν συνήθως ζημίαν τινά. Ὅταν ὅμως ὁ συνοδευόμενος ὑπὸ ἀτασθαλίας Ἔρως ὑπερισχύση ὡς πρὸς τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἐπιφέρει κατὰ κανόνα καταστροφὰς πολλὰς καὶ ζημίας. Διότι καὶ αἱ b
ἐπιδημίαι συνήθως ἐκ τοιούτων ἀφορμῶν προκαλοῦνται καὶ ἄλλα πολλὰ διαφορετικὰ [2] νοσήματα καὶ τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. Πράγματι καὶ αἱ πάχναι καὶ αἱ χάλαζαι καὶ αἱ ἐρυσῖβαι [3] πηγάζουν ἀπὸ τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων καὶ τὴν διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας εἰς τὰς τοιαύτας ἀμοιβαίας ἐρωτικὰς σχέσεις. Τούτων ἡ

1. Καὶ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος, ὅπως ὁ ἐσωτερικὸς τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμός, παρουσιάζει τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, ψυχρὸν)(θερμὸν κλπ., καὶ χρειάζεται τὴν ἰδίαν εὐκρασίαν (ὀρθὴν ἀνάμειξιν, **κρᾶσιν**) καὶ ἰσορρόπησιν τῶν στοιχείων τούτων. Πρβλ. Ἱπποκρ. **περὶ φύσιος ἀνθρώπου** 7. Δὲν πρόκειται περὶ συλλογισμοῦ κατ' ἀναλογίαν ἢ περὶ εἰκόνος μόνον· εἶναι πίστις βαθυτάτη, ὡραία πίστις τῶν Ἑλλήνων, εἰς τοὺς ὁποίους αἰσθήσεις καὶ λογικὸν διδάσκουν, ὅτι ὁ ἴ δ ι ο ς τῆς Ζωῆς ρυθμὸς ἐνυπάρχει καὶ εἰς τ' οὐρανοῦ τὰ φαινόμενα καὶ εἰς τὸν εὐτελέστερον ζωικὸν ὀργανισμόν. Ἐντεῦθεν ἔχουν τὴν δυνατότητα φαινόμενα φυσικὰ νὰ συλλαμβάνουν ἀπὸ τὴν ἠθικήν των πλευρὰν (πρβλ. κατωτέρω **ἠδίκησεν, ὕβρις, πλεονεξία**) καὶ πάλιν τὰ ἠθικὰ φαινόμενα νὰ αἰσθάνωνται ὄχι εἰς ἀντίθεσιν ἢ εἰς ἀλλοτριότητα πρὸς τὰ φυσικά, ἀλλ' ὡς διαφορετικὴν ἁπλῶς ἐκδήλωσιν αὐτῶν τούτων τῶν φυσικῶν φαινομένων. Αὐτὴν τὴν ἀδιαίρετον ἑ ν ό τ η τ α ἠθικῆς καὶ φυσικῆς τάξεως ἐκφράζει ὁ Ἕλλην μὲ τὴν λέξιν **κόσμος**.

2. **Ἀνόμοια** δὲν σημαίνει ἁπλῶς **διάφορα, ἀλλὰ διαφορετικά, ἀλλότρια** τῆς φύσεως τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. Ὑποδη-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μίαις καλῶς χρῆσθαι, ὥστ' ἄνευ νόσου τὴν ἡδονὴν καρπώσασθαι. καὶ ἐν μουσικῇ δὴ καὶ ἐν ἰατρικῇ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι καὶ τοῖς ἀνθρωπείοις καὶ τοῖς θείοις, καθ' ὅσον παρείκει, φυλακτέον ἑκάτερον τὸν Ἔρωτα· ἔνεστον γάρ. 188

13. Ἐπεὶ καὶ ἡ τῶν ὡρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ σύστασις μεστή ἐστιν ἀμφοτέρων τούτων. καὶ ἐπειδὰν μὲν πρὸς ἄλληλα τοῦ κοσμίου τύχῃ ἔρωτος ἃ νῦν δὴ ἐγὼ ἔλεγον (186d), τά τε θερμὰ καὶ τὰ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρά, καὶ ἁρμονίαν καὶ κρᾶσιν λάβῃ σώφρονα, ἥκει φέροντα εὐετηρίαν τε καὶ ὑγίειαν ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις τε καὶ φυτοῖς, καὶ οὐδὲν ἠδίκησεν. ὅταν δὲ ὁ μετὰ τῆς ὕβρεως Ἔρως ἐγκρατέστερος περὶ τὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥρας γένηται, διέφθειρέν τε πολλὰ b καὶ ἠδίκησεν. οἵ τε γὰρ λοιμοὶ φιλοῦσι γίγνεσθαι ἐκ τῶν τοιούτων καὶ ἄλλα ἀνόμοια πολλὰ νοσήματα καὶ τοῖς θηρίοις καὶ τοῖς φυτοῖς· καὶ γὰρ πάχναι καὶ χάλαζαι καὶ ἐρυσῖβαι ἐκ πλεονεξίας καὶ ἀκοσμίας περὶ ἄλληλα τῶν τοιούτων γίγνεται ἐρωτικῶν, ὧν ἐπιστήμη περὶ ἄστρων τε

4 παρείκει WT[2] : παρήκει BT[ac] 5 ἔνεστον B[2] T[2] : ἐνεστον T sine spir. B ἕν ἔστον W 8 κοσμίου : κόσμου T corr. T[2] 9 ἐγὼ ἔλεγον : λέγω Stobaeus 10 τὰ ξηρὰ idem 14 καὶ περὶ idem 15 διέφθειρε TW Stobaeus : διαφθείρει B 17 ἄλλα ἀνόμοια def. Hug coll. Arist. hist. anim. 523b13 Poët. 1430b29 sed illic ἄλλα deest ; ἄλλ' ὅμοια Schütz ἄλλ' αὖ (δὴ Sauppe ἂν Orelli ἅμ' Kvicala ἄττ' Ast) ὅμοια Hermann [ἀλλόκοτα Rohde] || καὶ πολλὰ Stobaeus 21 γίγνεται : γίγνονται Canter γίγνεσθαι Richards sed cf. Leg. 925e Rep. 363a || ἐρωτικῶν, ὧν : ἐρωτικῶν οὖν Bury.

λώνει ἐπομένως τὴν ἔννοιαν τῆς **δυσαρμονίας** πρὸς ἑαυτόν, ἥτις προκαλεῖ τὸ νόσημα εἰς κάθε ὀργανισμόν.

3. **Ἐρυσίβη ἡ τῶν σιτηρῶν** (erysiba graminis) εἶναι **παράσιτος** μικροοργανισμὸς προσβάλλων ἰδίως τὴν κριθήν. Οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἐθεώρουν μετεωρολογικὸν φαινόμενον (**μιλτώδη δρόσον**), ὅπως καὶ τὴν πάχνην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπιστήμη ὡς πρὸς τὰς τροχιὰς τῶν ἄστρων καὶ τοῦ
ἔτους τὰς ἐποχὰς ὀνομάζεται ἀστρονομία.

Προσέτι δὲ καὶ αἱ θυσίαι πάσης φύσεως καὶ ὅσα
ὑπάγονται εἰς τῶν μάντεων τὴν τέχνην — εἶναι δὲ
ταῦτα ἡ ἀμοιβαία μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἐπικοι- c
νωνία[1] — δὲν ἀναφέρονται εἰς ἄλλο τι, εἰ μὴ εἰς τοῦ
Ἔρωτος τὴν διατήρησιν ἢ τὴν θεραπείαν[2]. Διότι ἡ
ἀσέβεια ἐν τῷ συνόλῳ της διαπράττεται κατὰ κανό-
να, ἂν εἰς τὸν Ἔρωτα τὸν σώφρονα δὲν ὑπακούῃ τις,
μήτε λατρεύῃ, μήτε τιμᾷ εἰς πᾶσαν πρᾶξιν του, ἀλλ'
ἀντιθέτως τὸν ἕτερον, καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς γο-
νεῖς[3], ζῶντας ἢ ἀποβιώσαντας, καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ
τοὺς θεούς. Ὡς πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἔχει ὁρισθῆ ἡ
μαντικὴ νὰ ἐποπτεύῃ ἐπὶ τῶν ἐρώτων καὶ νὰ τοὺς
θεραπεύῃ. Εἶναι ἄρα καὶ ἡ μαντικὴ ἡ δημιουργοῦσα
φιλικὰς σχέσεις μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων χάρις
εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἐρωτικῶν τοῦ ἀνθρώπου φαινο- d
μένων, ποὺ ἀποβλέπουν εἰς τὸ θεῖον δίκαιον καὶ τὴν
παράβασιν αὐτοῦ.

Τόσον πολυμερὴς καὶ μεγάλη, ἢ μᾶλλον καθολικὴ
εἶναι ἡ δύναμις, ἣν ἔχει γενικῶς ὁ Ἔρως, λαμβανό-
μενος ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ[4]. Ὁ πραγματοποιούμενος
δὲ χάριν τοῦ ἀγαθοῦ μετὰ σωφροσύνης καὶ δικαιο-
σύνης καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς θεοῖς, οὗτος ἔχει
τὴν ὑψίστην δύναμιν καὶ προσπορίζει εἰς ἡμᾶς πάσης
φύσεως εὐδαιμονίαν εἰς τὸ νὰ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν
ἐπικοινωνίαν καὶ ἀγάπην, τόσον πρὸς ἀλλήλους ὅσον
καὶ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους μας, τοὺς θεούς. Ἐνδεχόμε-
νον βεβαίως νὰ παραλείπω καὶ ἐγώ, ἐξυμνῶν τὸν Ἔ- e

1. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι περιφράσεις τῆς ἐννοίας **θρησκεία**, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν ὅρον εἰδικόν.

2. Ἡ **φυλακὴ** εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ἴασις τοῦ κακοῦ ἔρωτος, ἐκτὸς ἂν **φυλακὴ** δὲν εἶναι ἡ διατήρησις (ἐκ τοῦ **φυλάττειν**), ἀλλὰ ἡ προφύλαξις (ἐκ τοῦ **φυλάττεσθαι**). Γλωσσικῶς καὶ τὰ δύο εἶναι δυνατά.

3. Τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς γονεῖς, ὁ σεβασμὸς ἐν ὅσῳ ζοῦν καὶ ἡ ταφή των μετὰ θάνατον, περιλαμβάνονται (ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους κανόνας τῆς ἠθικῆς, ἡ ὁποία εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε κοινωνικὸν μᾶλλον ἢ θρησκευτικὸν κῦρος) εἰς τὸ πλαίσιον τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πατραλοῖαι τιμωροῦνται εἰς τὸν Ἅδην σκληρά, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἁμαρτήσαντες

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φορὰς καὶ ἐνιαυτῶν ὥρας ἀστρονομία καλεῖται.
Ἔτι τοίνυν καὶ αἱ θυσίαι πᾶσαι καὶ οἷς μαν-
τικὴ ἐπιστατεῖ τέχνη (ταῦτα δ' ἐστὶν ἡ περὶ
θεούς τε καὶ ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους κοινω- c
νία) οὐ περὶ ἄλλο τί ἐστιν ἢ περὶ Ἔρωτος φυ-
λακήν τε καὶ ἴασιν. πᾶσα γὰρ ἡ ἀσέβεια φιλεῖ
γίγνεσθαι, ἐὰν μή τις τῷ κοσμίῳ Ἔρωτι χαρί-
ζηται μηδὲ τιμᾷ τε αὐτὸν καὶ πρεσβεύῃ ἐν παντὶ
ἔργῳ, ἀλλὰ [περὶ] τὸν ἕτερον, καὶ περὶ γονέας
καὶ ζῶντας καὶ τετελευτηκότας καὶ περὶ θεούς.
ἃ δὴ προστέτακται τῇ μαντικῇ ἐπισκοπεῖν τοὺς
ἔρωτας καὶ ἰατρεύειν· καὶ ἔστιν αὖ ἡ μαντικὴ φι-
λίας θεῶν καὶ ἀνθρώπων δημιουργὸς τῷ ἐπί-
στασθαι τά κατ' ἀνθρώπους ἐρωτικά, ὅσα τεί- d
νει πρὸς θέμιν καὶ ἀσέβειαν.

Οὕτω πολλὴν καὶ μεγάλην, μᾶλλον δὲ πᾶσαν
δύναμιν ἔχει ξυλλήβδην μὲν ὁ πᾶς Ἔρως, ὁ δὲ
περὶ τἀγαθὰ μετὰ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης
ἀποτελούμενος καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ θεοῖς,
οὗτος τὴν μεγίστην δύναμιν ἔχει καὶ πᾶσαν ἡμῖν
εὐδαιμονίαν παρασκευάζει καὶ ἀλλήλοις δυνα-
μένους ὁμιλεῖν καὶ φίλους εἶναι καὶ τοῖς κρείτ-
τοσιν ἡμῶν θεοῖς. ἴσως μὲν οὖν καὶ ἐγὼ τὸν e

1 φορας B corr. B² φορᾶς T 2 αἱ TW Stobaeus : om. B || ἅπασαι TW 3 τέχνη Stobaeus solus 6 ἡ om. Stobaeus [8 πρεσβεύῃ μὲν Pflugk] 9 περὶ om. Srobaeus : [θεραπεύῃ Winckelmann περιττότερον τὸν ἕτερον Pflugk περιττῶς τ. ἕ. Koch ἀ. περὶ τ. ἕ. ᾖ Rettig. ἀ. π. τ. ἕ. id est ἀσέβεια φιλεῖ γίγνεσθαι Vahlen] περιέπῃ ? Sykutris 11 ἅ : περὶ ἃ Vermehren || προτέκταται Stobaeus || τοὺς ἐρῶντας Stobaeus del Hermann 15 εὐσέβειαν Stobaeus edd. 19 καὶ παρ' . . . θεοῖς secl. Hug 21 δυναμένοις . . . φίλοις Vindob. 21 || καὶ (2) del. Rückert

---

προσωπικῶς ἐναντίον τῶν θεῶν (π. χ. ὁ Τάνταλος, ὁ Ἰξίων κλπ.), ὄχι δὲ οἱ παραβάντες τοὺς συνήθεις τῆς ἠθικῆς κανόνας, κλέπται π. χ., ἄδικοι, δολοφόνοι κλπ.

4. Ἑπομένως καὶ τοῦ κακοῦ Ἔρωτος ἡ δύναμις εἶναι μεγάλη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρωτα, πολλά· ἀλλ' ὄχι πάντως ἑκουσίως. Ἀλλ' ὅ,τι τυχὸν παρέλειψα, ἔργον ἰδικόν σου εἶναι, Ἀριστοφάνη, νὰ συμπληρώσῃς. Ἤ, ἂν κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον σκέπτεσαι νὰ πλέξῃς τοῦ θεοῦ τὸ ἐγκώμιον, ἐγκωμίαζε, τώρα ποὺ ἔχεις ἀπαλλαγὴ πλέον ἀπὸ τὸν λόξυγγα».

Ἔλαβε τότε τὸν λόγον ὁ Ἀριστοφάνης καὶ εἶπεν: 189
«Ναί, ἐσταμάτησε πράγματι, ὄχι ὅμως προτοῦ μεταχειρισθῶ ἐναντίον του τὸ πτάρνισμα[1]· ὥστε ἐκπλήττομαι, ὅτι ἡ ἰσορροπία[2] τοῦ σώματος χρειάζεται παρομοίους κρότους καὶ γαργαλισμούς, ὅπως εἶναι καὶ τὸ πτάρνισμα. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔβαλα εἰς ἐνέργειαν τὸ πτάρνισμα, εὐθὺς ἀμέσως ἐσταμάτησεν».

Ἐπεισόδιον

Καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος ἀπήντησε: «Ἀγαπητὲ Ἀριστοφάνη, πρόσεξε, τί κάνεις. Λέγεις εἰς βάρος μου ἀστεῖα τὴν ὥραν ποὺ πρόκειται νὰ ὁμιλήσῃς· μὲ ἀναγκάζεις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ σταθῶ καὶ ἐγὼ φρουρὸς τῆς ὁμιλίας τῆς ἰδικῆς σου, μήπως εἴπῃς τίποτε κωμικόν. Ἐνῷ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλήσῃς μὲ τὴν ἡσυ- b
χίαν σου». Ὁ Ἀριστοφάνης τότε ἐγέλασε καὶ εἶπε: «Καλὰ λέγεις, Ἐρυξίμαχε. Ἂς θεωρηθοῦν ὡς μὴ λεχθέντα ὅσα εἶπα. Καὶ σὺ μή με παραφυλάττῃς· διότι ἀνησυχῶ δι' ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν, ὄχι πάντως μὴν εἰπῶ πράγματα κωμικὰ[3] — αὐτὸ ὁπωσδήποτε θὰ ἦτο κέρδος καὶ θ' ἀνῆκεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μούσης μου[4]—ἀλλὰ μὴν εἰπῶ γελοῖα». «Ρίχνεις πρῶτα, τὰ βέλη σου» εἶπεν «Ἀριστοφάνη, καὶ ὕστερα θαρρεῖς πῶς θὰ ξεφύγῃς[5]. Μὰ ὄχι· προσεκτικὸς νὰ εἶσαι καὶ νὰ ὁμιλήσῃς ὡς μέλλων νὰ λογοδοτήσῃς. Δυνατὸν c
ὅμως, ἂν μοῦ καπνίσῃ, νὰ σὲ ἀπαλλάξω».

1. Ὥστε τ' ἄλλα δύο μέσα δὲν ὑπῆρξαν ἀποτελεσματικά.

2. Κωμικὸς ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Ἐρυξιμάχου, ὅτι ἡ ὑγεία καὶ ἡ εὐεξία εἶναι ἰσορροπία καὶ ἁρμονία τοῦ ὀργανισμοῦ.

3. Γελοῖον εἶναι διὰ τοὺς ἀρχαίους γενικῶς ὅ,τι προκαλεῖ τὸν γέλωτα, ἑπομένως καὶ τὸ ἀστεῖον καὶ ὅ,τι σήμερον εἰδικώτερον ὀνομάζομεν γελοῖον, τὸ καταγέλαστον (πρβλ. 199d, 221e).

4. Ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν Ἐρυξίμαχον καὶ εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς ἐπιστήμης του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἔρωτα ἐπαινῶν πολλὰ παραλείπω, οὐ μέντοι ἑκών γε. ἀλλ' εἴ τι ἐξέλιπον, σὸν ἔργον, ὦ 'Αριστόφανες, ἀναπληρῶσαι· ἢ εἴ πως ἄλλως ἐν νῷ ἔχεις ἐγκωμιάζειν τὸν θεόν, ἐγκωμίαζε, ἐπειδὴ καὶ τῆς λυγγὸς πέπαυσαι.

'Εκδεξάμενον οὖν ἔφη εἰπεῖν τὸν 'Αριστο- 189
φάνη ὅτι καὶ μάλ' ἐπαύσατο, οὐ μέντοι πρίν γε τὸν πταρμὸν προσενεχθῆναι αὐτῇ, ὥστε με θαυμάζειν εἰ τὸ κόσμιον τοῦ σώματος ἐπιθυμεῖ τοιούτων ψόφων καὶ γαργαλισμῶν, οἷον καὶ ὁ πταρμός ἐστιν· πάνυ γὰρ εὐθὺς ἐπαύσατο, ἐπειδὴ αὐτῷ τὸν πταρμὸν προσήνεγκα. Καὶ τὸν 'Ερυξίμαχον, Ὦ 'γαθέ, φάναι, 'Αριστόφανες, ὅρα τί ποιεῖς· γελωτοποιεῖς μέλλων λέγειν, καὶ φύλακά με τοῦ λόγου ἀναγκάζεις γίγνεσθαι τοῦ σεαυτοῦ, ἐάν τι γελοῖον εἴπῃς, ἐξόν σοι ἐν εἰρήνῃ λέ- b
γειν. Καὶ τὸν 'Αριστοφάνη γελάσαντα εἰπεῖν· Εὖ λέγεις, ὦ 'Ερυξίμαχε, καί μοι ἔστω ἄρρητα τὰ εἰρημένα. ἀλλὰ μή με φύλαττε, ὡς ἐγὼ φοβοῦμαι περὶ τῶν μελλόντων ῥηθήσεσθαι, οὔ τι μὴ γελοῖα εἴπω (τοῦτο μὲν γὰρ ἂν κέρδος εἴη καὶ τῆς ἡμετέρας μούσης ἐπιχώριον), ἀλλὰ μὴ καταγέλαστα.—Βαλών γε, φάναι, ὦ 'Αριστόφανες, οἴει ἐκφεύξεσθαι. ἀλλὰ πρόσεχε τὸν νοῦν καὶ οὕτως λέγε ὡς δώσων λόγον. ἴσως μέντοι, c
ἂν δόξῃ μοι, ἀφήσω σε.

15 ὦ 'γαθὲ φάναι ὦ 'γαθὲ B || 'Αριστόφανες secl. Sauppe fort. recte 20 ῥηθήσεσθαι : ἡττηθήσεσθαι (sed ἡτ extra v.) B ἤδη (ἔτι Bury) ῥηθήσεσθαι Rettig.

5. Παροιμία πρὸς τοὺς κακόν τι δράσαντας καὶ οἰομένους ἐκφεύγειν. (Σουΐδας).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀριστοφάνους λόγος*

14. «Λοιπόν, Ἐρυξίμαχε» εἶπεν ὁ Ἀριστοφάνης
»πράγματι ἔχω σκοπὸν νὰ ὁμιλήσω κάπως διαφορε-
τικὰ[1] παρ' ὅ,τι καὶ σὺ καὶ ὁ Παυσα-
νίας ὡμιλήσατε. Ἔχω δηλαδὴ τὴν
γνώμην, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔχει
ἀντιληφθῆ καθόλου τὴν σπουδαιότη-
τα τοῦ Ἔρωτος. Ἂν τὴν ἐννοοῦσαν,
θὰ κατεσκεύαζαν πρὸς τιμήν του μεγαλοπρεπέστατα
ἱερὰ καὶ βωμοὺς καὶ θυσίας θὰ προσέφεραν πολὺ
λαμπράς· ὄχι ὅπως τώρα, ποὺ δὲν γίνεται πρὸς τι-
μήν του τίποτε, ἐνῷ ἔπρεπε πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ γίνε-
ται[2]. Διότι μεταξὺ τῶν θεῶν εἶναι ὁ μεγαλύτερος φί-
λος τοῦ ἀνθρώπου, βοηθὸς[3] ἀφοῦ εἶναι τῶν ἀνθρώ- d
πων καὶ ἰατρὸς δι' ὅλα ἐκεῖνα, μὲ τῶν ὁποίων τὴν
θεραπείαν ὑψίστη εὐδαιμονία θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὸ γέ-
νος τῶν ἀνθρώπων. Θὰ προσπαθήσω λοιπὸν ἐγὼ νὰ
σᾶς παρουσιάσω τὴν σημασίαν του καὶ σεῖς πάλιν
γίνετε διδάσκαλοι τῶν ἄλλων.

Πρωτίστως πρέπει νὰ καταλάβετε καλὰ τὴν φύσιν
τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς περιπετείας της[4]. Παλαιὰ δη-
λαδὴ ὁ ὀργανισμός μας δὲν ἦτον ὁ ἴδιος, ὅπως τώρα·
ἦτο διαφορετικός. Πρῶτα πρῶτα τὰ φῦλα τῶν ἀν-
θρώπων ἦσαν τρία, καὶ ὄχι ὅπως σήμερα δύο, ἀρσε-
νικὸν καὶ θηλυκόν. Ὑπῆρχεν ἀκόμη καὶ ἕνα τρίτον,
ἀποτελούμενον ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο. Τὸ ὄνομά του μένει e
ἀκόμη, τὸ ἴδιον ὅμως ἔχει ἐξαφανισθῆ: τὸ ἀρσενικο-
θήλυκον[5]. Ἦτο τότε ἕνα ξεχωριστὸν φῦλον, καὶ συν-

* Ἴδε Εἰσαγ. II § 7.

1. Ἀναφέρεται εἰς τὴν φράσιν τοῦ Ἐρυξιμάχου 188e **εἴ πως ἄλλως ἐν νῷ ἔχεις ἐγκωμιάζειν τὸν θεόν.** Εἰς τὸν Παυσανίαν καὶ τὸν Ἐρυξίμαχον περιορίζεται ὁ Ἀριστοφάνης, διότι καὶ οἱ δύο λόγοι ἐξεφωνήθησαν διαδοχικῶς (τοῦ Φαίδρου τοὐναντίον ἔχει προηγηθῆ πρὸ πολλοῦ) καὶ διότι τοὺς συνδέει ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ διπλοῦ ἔρωτος. Ὁ Ἀριστοφάνης θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἕνα ἔρωτα, καὶ ὁ λόγος του θὰ εἶναι ὄχι ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις, ἀλλὰ μῦθος κοσμογονικός.

2. Ἀνάλογος προτροπὴ ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν παράβασιν τῶν Ὀρνίθων 685 κεξ., ὅπου καὶ μία παρῳδία κοσμογονίας. Ἀλλ' ἐδῶ ἡ προτροπὴ νοεῖται σοβαρώτατα.

3. **Ἐπίκουρος** λέγεται συχνὰ περὶ τῶν θεῶν ὡς γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς προστασίας, ποὺ μᾶς ἐπιδαψιλεύουν· τὸ **ἰατρὸς** εἰδικεύει τὴν προστασίαν. Ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν θεραπεύει τ' ἀρρωστήματα τῆς φύσεώς μας, θὰ δείξῃ ὁ μῦθος κατόπιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

14. Καὶ μήν, ὦ Ἐρυξίμαχε, εἰπεῖν τὸν Ἀριστοφάνη, ἄλλῃ γέ πῃ ἐν νῷ ἔχω λέγειν ἢ ᾗ σύ τε καὶ Παυσανίας εἰπέτην. ἐμοὶ γὰρ δοκοῦσιν ἄνθρωποι παντάπασι τὴν τοῦ Ἔρωτος δύναμιν οὐκ ᾐσθῆσθαι· ἐπεὶ αἰσθανόμενοί γε μέγιστ᾽ ἂν αὐτοῦ ἱερὰ κατασκευάσαι καὶ βωμοὺς καὶ θυσίας ἂν ποιεῖν μεγίστας, οὐχ ὥσπερ νῦν τούτων οὐδὲν γίγνεται περὶ αὐτόν, δέον πάντων μάλιστα γίγνεσθαι. ἔστι γὰρ θεῶν φιλανθρωπότατος, ἐπίκουρός τε ὢν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰατρὸς d τούτων, ὧν ἰαθέντων μεγίστη εὐδαιμονία ἂν τῷ ἀνθρωπείῳ γένει εἴη. ἐγὼ οὖν πειράσομαι ὑμῖν εἰσηγήσασθαι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὑμεῖς δὲ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι ἔσεσθε.

Δεῖ δὲ πρῶτον ὑμᾶς μαθεῖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὰ παθήματα αὐτῆς. ἡ γὰρ πάλαι ἡμῶν φύσις οὐχ αὐτὴ ἦν ἥπερ νῦν, ἀλλ᾽ ἀλλοία. πρῶτον μὲν γὰρ τρία ἦν τὰ γένη τὰ τῶν ἀνθρώπων, οὐχ ὥσπερ νῦν δύο, ἄρρεν καὶ θῆλυ, ἀλλὰ καὶ τρίτον προσῆν, κοινὸν ὂν ἀμφοτέρων τούτων, οὗ νῦν ὄνομα λοιπόν, αὐτὸ δὲ ἠφάνισται· e ἀνδρόγυνον γὰρ ἓν τότε μὲν ἦν καὶ εἶδος καὶ

4 ἄνθρωποι Bekker : ἄνθρωποι BT οἱ ἄνθρωποι W 14 ἔσεσθαι T 17 αὐτὴ B : αὕτη TW Stobaeus ἡ αὐτὴ Eusebius ‖ ἦν om. W ‖ ἀλλοία B²T²W² Stobaeus : ἄλλοια B ἀλλοῖα TW ἄλλη Eusebius 18 πρῶτα W ‖ τὰ (2) om. W Eusebius 19 δύο om. Stobaeus 20 ὂν om. Eusebius Stobaeus 29 ἓν om. T Eusebius Stobaeus

---

4. Ἔτσι δίδεται ἡ διάταξις τοῦ λόγου 1) **φύσις** 189d—190b 2) **παθήματα** 190c—193a.

5. **Ἀνδρόγυνος** ἐλέγετο ὁ θηλυπρεπὴς ἄνδρας, ὁ γυναικωτὸς (semevir), ἐνῷ παρ᾽ ἡμῖν **ἀνδρογυναῖκα** εἶναι ἡ ἀνδροπρεπὴς γυναῖκα (virago), ἔπαινος μᾶλλον ἢ ὄνειδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εδύαζε καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν καὶ εἰς τὸ ὄνομα τὰ δύο ἄλλα, τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸ θηλυκόν. Τώρα δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ὡς λέξις καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὕβρις. Ἔπειτα ὁλόκληρος ὁ κορμὸς τοῦ κάθε ἀνθρώπου ἦτο στρογγυλὸς [1] καί εἶχεν ὁλόγυρα ράχην καὶ πλευράς. Εἶχε τέσσαρα χέρια καὶ ἄλλα τόσα σκέλη, καὶ δύο πρόσωπα ἐπάνω εἰς ἕνα λαιμὸν κυλινδρικόν.
190 ὅμοια καὶ ἀπαράλλακτα, ποὺ ἔβλεπαν πρὸς ἀντίστροφον τὸ καθένα διεύθυνσιν, καὶ ἕνα κρανίον ἐπάνω ἀπὸ τὰ δύο πρόσωπα [2], καὶ αὐτιὰ τέσσαρα καὶ διπλᾶ γεννητικὰ ὄργανα, καὶ ὅλα τ' ἄλλα, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ φαντασθῇ. Μετεκινεῖτο δὲ ὄχι μόνον ὄρθιον, ὅπως τώρα, ἂν ἤθελε πρὸς τὴν μίαν ἢ πρὸς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν· ἀλλά, ὁσάκις ἀπεφάσιζε νὰ τρέξῃ γρήγορα [3], ὅπως οἱ ἀκροβάται γυρίζουν τὰ πόδια πρὸς τὰ ἐπάνω σὰν τροχὸς καὶ κάνουν τοῦμπες, ἔτσι καὶ τότε ἐστηρίζοντο καὶ εἰς τὰ ὀκτώ των ἄκρα καὶ μετεκινοῦντο πολὺ γοργὰ περιστροφικῶς. Ὁ λόγος τώρα ποὺ ἦσαν τρία τὰ φῦλα καὶ εἶχαν αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν, εἶναι διότι
b τὸ ἀρσενικὸν ἦτον ἀρχικῶς τοῦ ἡλίου γέννημα, τὸ θηλυκὸν τῆς γῆς, τῆς σελήνης τὸ ἀνάμεικτον· ἀφοῦ καὶ ἡ σελήνη ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ τὰ δύο [4]. Περιφε-

1. Κυλινδρικός, ὄχι σφαιροειδής. Στήθη καὶ κοιλία δὲν ὑπῆρχαν. Ὥστε κατὰ τοῦτο διέφεραν ἀπὸ τοὺς συμφυεῖς ἀδελφούς· ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν ράχην.

2. Ἐπὶ τὸ κωμικώτερον περιγράφει πρῶτα τὰ δύο πρόσωπα καὶ ἔπειτα τὸ κρανίον, ὡς νὰ τὸ ἔχωσαν κατόπιν ἀνάμεσα εἰς τὰ δύο πρόσωπα. Ἡμεῖς θὰ ἐλέγαμεν: **ἕνα κεφάλι μὲ δύο πρόσωπα**· ὁ Ἀριστοφάνης λέγει: **δύο πρόσωπα καὶ ἀπὸ πάνω ἕνα κεφάλι**. Ἡ ὁμοιότης μὲ τοὺς διπλοπροσώπους Ἑρμᾶς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ εἶναι ἐμπνευσμένη ἡ περιγραφή, εἶναι προφανής.

3. Ὄρθιον τὸ τέρας αὐτὸ θὰ ἐπήγαινε πολὺ ἀργά, διότι τὰ δύο πόδια τὰ ἐστραμμένα πρὸς τὰ ὀπίσω θὰ τὸ ἠμπόδιζαν. Τὴν ὁριζοντίαν μετακίνησιν θὰ φαντασθῶμεν ὅπως εἰς τὴν ἅμαξαν: Ὁ κορμὸς ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα, τὰ τέσσαρα χέρια ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον τοῦ ἄξονος καὶ τὰ τέσσαρα πόδια ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποτελοῦν τὰς τέσσαρας ἀκτῖνας ἑνὸς τροχοῦ (**κύκλῳ**) μὲ νοητὴν περιφέρειαν. Τὸ ὡραῖον ἐπίθετον ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτον σοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν: **ἀνεμοκυκλοπόδης**.

4. Ἡ σελήνη κατὰ τοὺς Ὀρφικοὺς (Ὕμν. 9,4) εἶναι **θῆλύς τε καὶ ἄρσην**. Ὁ λαός μας καὶ αἱ ἀρχαῖαι λαϊκαὶ παραδόσεις τὴν θέλουν, γυναῖκα ἀλλ' εἰς τὴν ὀνομασίαν τὴν νεοελληνικὴν τῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὄνομα ἐξ ἀμφοτέρων κοινὸν τοῦ τε ἄρρενος καὶ
θήλεος, νῦν δὲ οὐκ ἔστιν ἀλλ' ἢ ἐν ὀνείδει ὄνομα
κείμενον. ἔπειτα ὅλον ἦν ἑκάστου τοῦ ἀνθρώ-
που τὸ εἶδος στρογγύλον, νῶτον καὶ πλευρὰς
κύκλῳ ἔχον, χεῖρας δὲ τέτταρας εἶχε, καὶ σκέλη
τὰ ἴσα ταῖς χερσί, καὶ πρόσωπα δύ' ἐπ' αὐχένι
κυκλοτερεῖ, ὅμοια πάντῃ· κεφαλὴν δ' ἐπ' ἀμφο- 190
τέροις τοῖς προσώποις ἐναντίοις κειμένοις μίαν,
καὶ ὦτα τέτταρα καὶ αἰδοῖα δύο, καὶ τἆλλα
πάντα ὡς ἀπὸ τούτων ἄν τις εἰκάσειεν. ἐπο-
ρεύετο δὲ καὶ ὀρθόν, ὥσπερ νῦν, ὁποτέρωσε βου-
ληθείη, καὶ ὁπότε ταχὺ ὁρμήσειε θεῖν, ὥσπερ οἱ
κυβιστῶντες [καὶ] εἰς ὀρθὸν τὰ σκέλη περιφερό-
μενοι κυβιστῶσι κύκλῳ, ὀκτὼ τότε οὖσι τοῖς μέ-
λεσιν ἀπερειδόμενοι ταχὺ ἐφέροντο κύκλῳ. ἦν
δὲ διὰ ταῦτα τρία τὰ γένη καὶ τοιαῦτα, ὅτι τὸ
μὲν ἄρρεν ἦν τοῦ ἡλίου τὴν ἀρχὴν ἔκγονον, τὸ b
δὲ θῆλυ τῆς γῆς, τὸ δὲ ἀμφοτέρων μετέχον τῆς
σελήνης, ὅτι καὶ ἡ σελήνη ἀμφοτέρων μετέχει·
περιφερῆ δὲ δὴ ἦν καὶ αὐτὰ καὶ ἡ πορεία αὐτῶν
διὰ τὸ τοῖς γονεῦσιν ὅμοια εἶναι. ἦν οὖν τὴν
ἰσχὺν δεινὰ καὶ τὴν ῥώμην, καὶ τὰ φρονήματα

1 τοῦ θήλεος Eusebius || ενονειδει B ἓν ὃν εἴδει B[2] 4 ante στρογγύλον dist. Robin || νῶτόν τε Stobaeus 5 σκέλη τὰ : τὰ σκέλη Hirschig σκέλη δὲ τὰ Blass 6 [τὰ del. Kalitsunakis] 8 κειμένοις om. Stobaeus 11 ὁποτέρως Stobaeus 12 θεῖν B Stobaeus : ἐλθεῖν TW 13 καὶ om. Paris. 1810 || ὀρθὸν τὰ : ὀρθὰ ὄντα Stobaeus : ὀρθὰ Blass 14 κυβιστῶσι κύκλῳ del Sauppe || ὀκτὼ . . . κύκλῳ om. W || τότε ὀκτὼ T Stobaeus 15 ἅπερ εἰδομεναι B corr. B[2] 18 ἀμφότερον T 19 μετεῖχεν Stobaeus

---

σελήνης φεγγάρι παρατηρεῖται ἡ τάσις τὰ τρία κύρια οὐράνια σώματα Ἥλιος, Γῆ, Φεγγάρι ν' ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὰ τρία γένη τῶν ὀνομάτων : ἀρσενικόν, θηλυκόν, οὐδέτερον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ. Ἡ ἐκ τῶν ἄστρων καταγωγὴ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων παρήχθησαν, καὶ ἡ εἰς αὐτὰ ἐπάνοδος αὐτῶν ἀπετέλει πίστιν σοβαρὰν μυστῶν καὶ φιλοσόφων τῆς Ἀρχαιότητος. Ἐδῶ τὴν παρῳδεῖ ἁπλῶς ὁ Ἀριστοφάνης, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα στοιχεῖα τῆς φιλοσοφικῆς κοσμογονίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρικὰ πάλιν ἦσαν καὶ αὐτὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς μετακινήσεώς των, διότι ὡμοίαζαν μὲ τοὺς προγόνους των. Ἡ σωματική των δύναμις καὶ ἡ ἀντοχή των ἦσαν τρομερά, καὶ εἶχαν ἀπέραντον ἔπαρσιν. Τὰ ἔβαλαν μάλιστα μὲ τοὺς θεούς· αὐτὸ ποὺ διηγεῖται ὁ Ὅμηρος διὰ τὸν Ὦτον καὶ τὸν Ἐφιάλτην [1], ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους κυρίως: ἐτόλμησαν νὰ κατασκευάσουν ἀνάβασιν πρὸς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς θεούς.

15. Ὁ Ζεὺς τότε συνεσκέπτετο μὲ τοὺς ἄλλους θε- c
ούς, τί νὰ τοὺς κάμουν, καὶ δὲν εὕρισκαν λύσιν. Νὰ τοὺς σκοτώσουν καὶ μὲ τοὺς κεραυνοὺς νὰ ἐξαφανίσουν τὸ γένος των, ὅπως τοὺς Γίγαντας, δὲν τοὺς ἤρχετο· ἡ λατρεία τότε καὶ αἱ θυσίαι τῶν ἀνθρώπων ἐχάνοντο. Οὔτε πάλιν νὰ τοὺς ἀνέχωνται ν' ἀσχημονοῦν. Τέλος ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ εἶχεν ὁ Ζεὺς μίαν ἔμπνευσιν καὶ τοὺς λέγει: «Ἔχω, μοῦ φαίνεται, ἕνα μέσον, ὥστε καὶ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀνθρωπότης καὶ νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν αὐθάδειάν της: νὰ γίνουν ἀσθενέστεροι. Ἐπὶ τοῦ παρόντος» εἶπε «θὰ τοὺς κόψω d
εἰς δύο μέρη τὸν καθένα· ἔτσι θὰ γίνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνίσχυροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ χρησιμώτεροι δι' ἡμᾶς, ἀφοῦ θὰ εἶναι ἀριθμητικῶς περισσότεροι [2]. Θὰ περιπατοῦν δὲ ὀρθοὶ μὲ τὰ δύο πόδια. Ἂν ὅμως ἀποδειχθῇ ὅτι ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀνυπότακτοι καὶ δὲν θέλουν νὰ καθίσουν ἥσυχα, δευτέραν φοράν», εἶπε, «θὰ τοὺς χωρίσω καὶ πάλιν εἰς δύο, ὥστε νὰ περιπατοῦν μὲ τὸ ἕνα σκέλος, σὰν νὰ παίζουν κουτσοπόδι [3]». Εἶπε καὶ ἤρχισε νὰ σχίζῃ τοὺς ἀνθρώπους

1. Ὦτος καὶ Ἐφιάλτης, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀλωέως ἐτοποθέτησαν τὸ Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὄσσης, διὰ ν' ἀναβοῦν εἰς τὸν Ὄλυμπον καὶ νὰ καταλύσουν τοὺς θεούς. Ἀπὸ τὸν μῦθον αὐτόν, ποὺ ἔχει τὸ ἀνάλογόν του εἰς τὸν Πύργον τῆς Βαβὲλ τῆς ἑβραϊκῆς μυθολογίας, προῆλθεν ἡ φράσις πρὸς τοὺς ὑπερμέτρως εὐτυχοῦντας οὐκ εἰς Ὄλυμπον ἀναβήσῃ.

2. Ἐφαρμόζων ὁ Ζεὺς τὴν πολιτικὴν τοῦ **διαίρει καὶ βασίλευε** θὰ ηὔξανε ταυτοχρόνως καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν φορολογουμένων, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς πολιτικῆς.

3. Ὁ ἀσκωλιασμὸς ἦτον ἕνα παιχνίδι ἀγαπητὸν εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς. Ἐγέμιζαν ἕναν ἀσκὸν μὲ νερὸν ἢ τὸν ἐφούσκωναν μὲ ἀέρα, τὸν ἤλειφαν ἀπ' ἔξω μὲ λάδι καὶ διηγωνίζοντο τότε, ποῖος θὰ σταθῇ περισσότερον χρόνον μὲ τὸ ἕνα πόδι μόνον ἐπὶ τῆς ὀλισθηρᾶς του ἐπιφανείας. Οἱ ἀδεξιώτεροι καὶ οἱ ἀνάσκητοι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μεγάλα εἶχον· ἐπεχείρησαν δὲ τοῖς θεοῖς, καὶ ὃ λέγει Ὅμηρος (λ 305ss) περὶ Ἐφιάλτου τε καὶ Ὤτου, περὶ ἐκείνων λέγεται, τὸ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασιν ἐπιχειρεῖν ποιεῖν, ὡς ἐπιθησομένων τοῖς θεοῖς.

15. Ὁ οὖν Ζεὺς καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ ἐβουλεύοντο c ὅ τι χρὴ αὐτοὺς ποιῆσαι, καὶ ἠπόρουν· οὔτε γὰρ ὅπως ἀποκτείναιεν εἶχον, καὶ ὥσπερ τοὺς Γίγαντας κεραυνώσαντες τὸ γένος ἀφανίσαιεν (αἱ τιμαὶ γὰρ αὐτοῖς καὶ ἱερὰ τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἠφανίζετο), οὔτε ὅπως ἐῷεν ἀσελγαίνειν. μόγις δὴ ὁ Ζεὺς ἐννοήσας λέγει ὅτι Δοκῶ μοι, ἔφη, ἔχειν μηχανήν, ὡς ἂν εἶέν τε ἄνθρωποι καὶ παύσαιντο τῆς ἀκολασίας, ἀσθενέστεροι γενόμενοι. νῦν μὲν γὰρ αὐτούς, ἔφη, διατεμῶ δίχα d ἕκαστον, καὶ ἅμα μὲν ἀσθενέστεροι ἔσονται, ἅμα δὲ χρησιμώτεροι ἡμῖν διὰ τὸ πλείους τὸν ἀριθμὸν γεγονέναι· καὶ βαδιοῦνται ὀρθοὶ ἐπὶ δυοῖν σκελοῖν. ἐὰν δ' ἔτι δοκῶσιν ἀσελγαίνειν καὶ μὴ θέλωσιν ἡσυχίαν ἄγειν, πάλιν αὖ, ἔφη, τεμῶ δίχα, ὥστ' ἐφ' ἑνὸς πορεύσονται σκέλους ἀσκωλίζοντες. Ταῦτα εἰπὼν ἔτεμνε τοὺς ἀνθρώπους δίχα, ὥσπερ οἱ τὰ ὄα τέμνοντες καὶ μέλλοντες e

2 τε om. W 8 ἀποκτείνειεν... ἀφανίσειεν W 10 γὰρ ἂν Ast [Schanz]; at cf. Lys. 14,21 || τὰ ἱερὰ Stobaeus 12 μόλις δὲ idem 13 ἔχειν, ἔφη W ἔχειν Stobaeus || ἄνθρωποι codd. Stobaeus: ἄνθρωποι Vögelin [14 ἀσθεν. γεν. del Kreyenbühl] 19 δ' ἔτι Stobaeus: δέ τι BTW 20 θέλωσιν B Stobaeus: ἐθέλωσιν T ἐθέλουσιν W 21 ἀσκωλιάζοντες W 23 ὄα Ruhnken ex Timaeo s. v. cf. Pollucis Onom. VI 79 [et Suid. III, 505 Adler]: ᾠα BT ᾠά W Stobaeus Photius Suidas ὦτα Eusebius || τέμνοντες καὶ del. Kreyenbühl καὶ tantum del. Badham, fortasse recte

---

ἔπιπταν καὶ ὁ κόσμος διεσκέδαζε νὰ βλέπῃ τὰς ἀπεγνωσμένας προσπαθείας νὰ κρατήσουν τὴν ἰσορροπίαν των. Κατόπιν ἐσήμαινε καὶ τὸ **ἐφ' ἑνὸς ποδὸς ἅλλεσθαι** (Σχολιαστής), ὅ,τι λέγομεν ἡμεῖς **κουτσοπόδι**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς δύο, ὅπως αὐτοὶ ποὺ σχίζουν τὰ μέσπιλα [1] διὰ νὰ τὰ διατηρήσουν, ἢ ὅπως αὐτοὶ ποὺ σχίζουν τὰ αὐγὰ e
μὲ τὴν τρίχα [2]. Τὸν καθένα ποὺ ἐχώριζε, ἀνέθετεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα [3] νὰ τοῦ γυρίσῃ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ λαιμοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς τομῆς· ἔτσι θὰ ἔβλεπεν ὁ ἄνθρωπος τὸ σχίσιμόν του καὶ θὰ ἐγίνετο φρονιμώτερος. Ἐπίσης τὰ ἄλλα τὸν διέταξε νὰ τὰ τακτοποιήσῃ. Πράγματι ἐκεῖνος ἐγύριζε τὸ πρόσωπον καὶ ἐτραυοῦσε τὸ δέρμα ἀπ' ὅλα τὰ μέρη πρὸς τὸ σημεῖον ποὺ λέγεται σήμερον κοιλία, καὶ τὸ ἔδενεν ὅπως τὰ σουρωτὰ πουγγιά, ἀφήνων ἕνα στόμιον εἰς τὸ κέντρον τῆς κοιλίας, αὐτὸ ποὺ λέγουν σήμερον
τὸν ὀμφαλόν. Τὰς ρυτίδας τὰς ἄλλας τὰς περισσοτέ- 191
ρας τὰς ἐξωμάλυνε καὶ διευθέτησε τὰ στήθη μ' ἕνα ἐργαλεῖον, ὅπως αὐτὸ ποὺ ἔχουν οἱ τσαγγάρηδες διὰ νὰ ἰσώνουν τὰ ζαρώματα τῶν δερμάτων εἰς τὰ καλαπόδια [4]. Μερικὰς ἀφῆκε μόνον ἐκεῖ πρὸς τὴν κοιλίαν καὶ τὸν ὀμφαλόν, νὰ μένουν ὡς ἐνθύμιον τοῦ τί ἐπάθαμεν κάποτε.

Μετὰ τὴν διχοτόμησιν λοιπὸν τοῦ ὀργανισμοῦ μας ἀναζητοῦσε τὸ καθένα τὸ ἄλλο του ἥμισυ καὶ ἐπήγαιναν μαζί. Ἐτύλιγαν τότε τὰ χέρια των ὁ ἕνας γύρω ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ ἔτσι σφικταγκαλιασμένοι, γεμᾶτοι πόθον νὰ κολλήσουν μαζί, εὕρισκαν τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ γενικῶς ἀπὸ τὴν ἀνικα-
νότητα πρὸς οἱανδήποτ' ἐνέργειαν [5]· χωρισμένοι ὁ b
ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον δὲν ἐδέχοντο τίποτε νὰ κάμουν.

1. **Μέσπιλα** μεταφράζει τὰ ὄα ὁ Πολυδεύκης 6,79. τὰ ὁποῖα ἦσαν **ἀκροδρύων εἶδος μήλοις μικροῖς ἐμφερὲς** (Τίμαιος). Σήμερον ὀνομάζονται **μέσπιλα** ἢ **μόσφιλα** ἢ **μούσμουλα** (ἡ μεταφορὰ τῆς ὀνομασίας αὐτῆς εἰς τὸν ἐξ Ἰαπωνίας εἰσαχθέντα καρπόν, ποὺ λέγουν σήμερον εἰς τὰς Ἀθήνας **μούσμουλα**, ἀλλοῦ δὲ **φραγκόμηλα**, εἶναι ὑστερογενής) ἢ **σοῦρβα** (ἐκ τοῦ λατινικοῦ sorbum), εἰς τὴν Κύπρον **πομηλίδια** ἢ **πολεμίδια**. Οἱ ἀρχαῖοι τὰ ἔσχιζαν εἰς τὸ μέσον καὶ τὰ ἐξήραιναν διὰ τὸν χειμῶνα, ὅπως γίνεται σήμερα μὲ τὰ βερίκοκκα καὶ τ' ἀπίδια (**ἀπιδόκοπα** τὰ λέγουν) καὶ μὲ μερικὰ λαχανικά, ὄχι ὅμως, ὅσον ἠξεύρω, μὲ τὰ μέσπιλα.

2. Καὶ αὐτὴ ἡ συνήθεια, παιχνίδι μᾶλλον, μᾶς εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν. Βαθμηδὸν κατήντησε παροιμία περὶ χωρισμοῦ ἀκριβοῦς καὶ λεπτοῦ λεγομένη (Πλουτ. Ἐρωτ. 770b). Ἀνάλογος εἶναι ἡ συνήθεια παρ' ἡμῖν νὰ κόπτουν μ' ἕνα σύρμα τὸ τυρὶ ἢ τὸ σαποῦνι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ταριχεύειν, ἢ ὥσπερ οἱ τὰ ᾠὰ ταῖς θριξίν. ὅντινα
δὲ τέμοι, τὸν Ἀπόλλω ἐκέλευεν τό τε πρόσω-
πον μεταστρέφειν καὶ τὸ τοῦ αὐχένος ἥμισυ
πρὸς τὴν τομήν, ἵνα θεώμενος τὴν αὑτοῦ τμῆσιν
κοσμιώτερος εἴη ὁ ἄνθρωπος· καὶ τἆλλα ἰᾶσθαι
ἐκέλευεν. ὁ δὲ τό τε πρόσωπον μετέστρεφε καὶ
συνέλκων πανταχόθεν τὸ δέρμα ἐπὶ τὴν γα-
στέρα νῦν καλουμένην, ὥσπερ τὰ σύσπαστα
βαλλάντια, ἓν στόμα ποιῶν ἀπέδει κατὰ μέσην
τὴν γαστέρα, ὃ δὴ τὸν ὀμφαλὸν καλοῦσιν. καὶ
τὰς μὲν ἄλλας ῥυτίδας τὰς πολλὰς ἐξελέαινε 191
καὶ τὰ στήθη διήρθρου, ἔχων τι τοιοῦτον ὄργα-
νον οἷον οἱ σκυτοτόμοι περὶ τὸν καλάποδα λε-
αίνοντες τὰς τῶν σκυτῶν ῥυτίδας· ὀλίγας δὲ
κατέλιπε, τὰς περὶ αὐτὴν τὴν γαστέρα καὶ τὸν
ὀμφαλόν, μνημεῖον εἶναι τοῦ παλαιοῦ πάθους.

Ἐπειδὴ οὖν ἡ φύσις δίχα ἐτμήθη, ποθοῦν
ἕκαστον τὸ ἥμισυ τὸ αὑτοῦ ξυνῄει, καὶ περιβάλ-
λοντες τὰς χεῖρας καὶ συμπλεκόμενοι ἀλλήλοις,
ἐπιθυμοῦντες συμφῦναι, ἀπέθνῃσκον ὑπὸ λιμοῦ
καὶ τῆς ἄλλης ἀργίας διὰ τὸ μηδὲν ἐθέλειν χω- b
ρὶς ἀλλήλων ποιεῖν· καὶ ὁπότε τι ἀποθάνοι τῶν

1 ταριχεύσειν Photius || ἢ . . . θριξίν (cf. Plut. Amat. 770b) del. Sydenham, fort. recte || οἱ om. B 3 καὶ . . . ἥμισυ del. Sauppe 4 θεόμενος W 8 συσπαστὰ B 9 βαλλάντια T : βαλάντια B²W βάλλοντα B 10 τὸν del. Hommel 12 ὄργανον del. Creuzer coll. 185e 13 καλάποδα T Pollux X 141 Stobaeus : καλόποδα BW 17 ποθοῦν : ἐπόθουν (lectione ξυνεῖναι servata) Vermehren, (eadem deleta) Rettig 18 ξυνῄει TW Priscianus Stobaeus : ξυνεῖναι B 20 τοῦ (τῆς W) λιμοῦ T Stobaeus

---

3. Ἀνετέθησαν εἰς αὐτὸν τὰ ἔργα ταῦτα ὡς θεὸν τῆς ἰατρικῆς καὶ ἄρα ἐπιδέξιον χειροῦργον.

4. Τὸ ὀνομάζουν σήμερον στέκα.

5. Ὅπως οἱ ἐρωτευμένοι, ποὺ δὲν κοιτάζουν τὰς ἐργασίας των. Φυσικὰ δὲν ἔχουν οὔτε τροφὴν οὔτε στέγην οὔτε ἐνδυμασίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὁσάκις δὲ τὸ ἕνα ἥμισυ ἀπέθνησκε καὶ ἔμενε τὸ ἄλλο, αὐτὸ ποὺ ἔμενεν, ἐζητοῦσεν ἕνα ἄλλο ν' ἀγκαλιάση, εἴτε τὸ ἥμισυ γυναικὸς πλήρους ἦτο (αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομεν σήμερον γυναῖκα) εἴτε ἀνδρὸς—αὐτὸ ποὺ εὕρισκεν ἐμπρός του· καὶ ἔτσι ἐχάνοντο. Τοὺς ἐλυπήθη λοιπὸν ὁ Ζεὺς καὶ μηχανεύεται ἄλλο τέχνασμα: μεταφέρει τὰ γεννητικά των ὄργανα πρὸς τὰ ἐμπρός· ὡς τώρα τὰ εἶχαν καὶ αὐτὰ πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἡ γονιμοποίησις καὶ γέννησις ἐγίνετο ὄχι μέσα των, ἀλλὰ εἰς τὸ χῶμα, ὅπως εἰς τὰ τζιτζίκια [1]. Τοὺς τὰ c
μετέθεσε λοιπόν, ὅπως εἴπαμεν, πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἐκανόνισεν ἡ ἀναπαραγωγὴ νὰ γίνεται διὰ μέσου τῶν ὀργάνων αὐτῶν ἐντὸς τῶν δύο φύλων, διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ ἐντὸς τοῦ θηλυκοῦ. Καὶ τοῦτο μὲ τὴν πρόθεσιν, ὥστε μὲ τὸ ἀγκάλιασμα, ἂν μὲν τύχῃ καὶ συναντηθοῦν ἄνδρας καὶ γυναῖκα, νὰ γονιμοποιοῦν καὶ ἔτσι ν' ἀναπαράγεται τὸ εἶδος· καὶ ἂν πάλιν ἀρσενικὸν μ' ἀρσενικόν, νὰ προκαλῆται ἐπὶ τέλους χορτασμὸς τῆς συνουσίας καὶ νὰ κάνουν διαλείμματα, ὥστε νὰ στραφοῦν πρὸς τὰς ἐργασίας των καὶ νὰ φροντίσουν καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα ζητήματα τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τόσον παλαιὰ λοιπὸν ὁ ἔρως τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των εἶναι ριζωμένος εἰς τὴν φύσιν των καὶ μᾶς συνενώνει d
εἰς τὴν ἀρχικήν μας κατάστασιν, καὶ ζητεῖ νὰ κάμῃ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ δύο ἕνα καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ πάθημα τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

1. Πράγματι τὸ θηλυκὸν τοῦ τέττιγος ἔχει εἰς τὰ ὀπίσθιά του ἕνα κέντρον μακρόν· μ' αὐτὸ τρυπᾷ τὴν γῆν καὶ τοποθετεῖ εἰς τὸ βάθος τ' αὐγά του, τὰ ὁποῖα κατόπιν τοῦ ἡλίου ἡ θερμότης ἐκκολάπτει. Αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι ἐξέλαβον ὡς γέννησιν καὶ διὰ τοῦτο οἱ τέττιγες ἐθεωρήθησαν γηγενεῖς κυριολεκτικῶς (πρβλ. Λουκρήτ. 5, 801 κεξ., ὅστις τοὺς φέρει ὡς παράδειγμα, ὅτι κάποτε ὅλα τὰ ὀργανικὰ ὄντα ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς γῆς, ὅπως θέλει ἡ μυθολογία τῶν ὑλιστῶν). Ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐχρησιμοποιοῦντο χρυσοῖ τέττιγες ὡς σύμβολον τῆς αὐτοχθονίας αὐτῶν (Θουκυδ. 1, 6,3. Ἀριστοφ. Ἱππῆς 1331).

Τώρα, πῶς ἐπραγματοποιεῖτο ἡ γέννησις τῶν ἀνθρώπων μέσα εἰς τὴν γῆν, αὐτὸ οὔτε ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν, οὔτε ὁ Ἀριστοφάνης ἀσφαλῶς εἶχε καθορίσει περισσότερον συγκεκριμένα εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἀνοικτὸν ἐπίσης μένει τὸ ζήτημα· ποῖον λόγον εἶχε τότε ἡ διάκρισις τῶν φύλων. Εἰς τοιαῦτα ἐρωτήματα σχολαστικὰ δὲν ἀντέχει ἡ λαχταριστὴ πολυχρωμία ἑνὸς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡμίσεων, τὸ δὲ λειφθείη, τὸ λειφθὲν ἄλλο ἐζήτει καὶ συνεπλέκετο, εἴτε γυναικὸς τῆς ὅλης ἐντύχοι ἡμίσει (ὃ δὴ νῦν γυναῖκα καλοῦμεν), εἴτε ἀνδρός· καὶ οὕτως ἀπώλλυντο. ἐλεήσας δὲ ὁ Ζεὺς ἄλλην μηχανὴν πορίζεται, καὶ μετατίθησιν αὐτῶν τὰ αἰδοῖα εἰς τὸ πρόσθεν· τέως γὰρ καὶ ταῦτα ἐκτὸς εἶχον, καὶ ἐγέννων καὶ ἔτικτον οὐκ εἰς ἀλλήλους ἀλλ' εἰς γῆν, ὥσπερ οἱ τέττιγες. c μετέθηκέ τε οὖν οὕτω αὐτῶν εἰς τὸ πρόσθεν καὶ διὰ τούτων τὴν γένεσιν ἐν ἀλλήλοις ἐποίησεν, διὰ τοῦ ἄρρενος ἐν τῷ θήλει, τῶνδε ἕνεκα, ἵνα ἐν τῇ συμπλοκῇ ἅμα μέν, εἰ ἀνὴρ γυναικὶ ἐντύχοι, γεννῷεν καὶ γίγνοιτο τὸ γένος, ἅμα δ' εἰ καὶ ἄρρην ἄρρενι, πλησμονὴ γοῦν γίγνοιτο τῆς συνουσίας καὶ διαπαύοιντο καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα τρέποιντο καὶ τοῦ ἄλλου βίου ἐπιμελοῖντο. ἔστι δὴ οὖν ἐκ τόσου ὁ ἔρως ἔμφυτος ἀλλήλων τοῖς ἀνθρώποις d καὶ τῆς ἀρχαίας φύσεως συναγωγεὺς καὶ ἐπιχειρῶν ποιῆσαι ἓν ἐκ δυοῖν καὶ ἰάσασθαι τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην.

1 τὸ δέ: τόδε B corr. B[2] 3 δὴ νῦν: μηδὲ W 4 καὶ om. Stobaeus ‖ ἀπολλυντο B corr. B[2] ἀπόλλυτο Stobaeus 9 τε: δὲ Ast ‖ οὕτω om. Stobaeus ‖ αὐτῶν: αὐτὰ Paris 1810 αὖ Schanz del. Rückert ταῦτ' αὐτῶν Bury ‖ πρόσθεν (-θε W): ἔμπροσθεν Stobaeus 10 γέννησιν Vermehren [Plat. Stud. 71] 11 διὰ ... θήλει del. Jahn 13 γίγνοιτο: σῴζοιτο Susemihl ‖ τὸ del. Usener 14 ἄρρην: ἄρρεν Stobaeus Coisl. 155 18 [ἀνθρώποις, καὶ distinxit Voegelin]. συναγωγὸς Stobaeus 19 ἕνα idem.

μύθου, ὁ ὁποῖος ὡς ὅ λ ο ν ἐπενεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ. Γεγονὸς πάντως εἶναι, ὅτι εἰς τὰς μυθικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων ἀναφέρονται παραδείγματα γονιμοποιήσεως ἐκ σπέρματος πεσόντος εἰς τὴν γῆν ἢ εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τὸ δεύτερον ἔχομεν τῆς Ἀφροδίτης τὴν γέννησιν (Ἡσίοδ. Θεογ. 187 κεξ.), διὰ τὸ πρῶτον ἔχομεν τὴν γέννησιν τοῦ Ἐριχθονίου ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἡφαίστου (Εὐριπίδης fr. 925), τῶν Κενταύρων (Νόννος 32, 71) καὶ τοῦ Ἀγδίστιος (Παυσ. 7, 17, 10) ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Διός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

16. Ὁ καθένας μας λοιπὸν εἶν' ἕνα ἡμίτομον[1] ἀνθρώπου, σχισμένος ὅπως εἶναι ἀπὸ ἕνας εἰς δύο, καθὼς οἱ γλῶσσες τὰ ψάρια[2]· καὶ ζητεῖ διαρκῶς ὁ καθένας τὸ ἄλλο του ἡμίτομον. Τώρα, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας εἶν' ἀπόκομμα ἀπὸ τὸ φῦλον τὸ μεικτόν, αὐτὸ ποὺ ὠνομάζετο τότε ἀρσενικοθήλυκον, αὐτοὶ εἶναι γυναικομανεῖς, καὶ τῶν μοιχῶν ἡ πλειονότης ἀπὸ τὸ φῦλον αὐτὸ κατάγονται. Ἐπίσης καὶ ὅσαι γυναῖκες εἶναι ἀνδρομανεῖς[3] καὶ ἄπιστοι σύζυγοι κατάγον- e
ται ἀπὸ τὸ φῦλον τοῦτο. Αἱ γυναῖκες πάλιν, ποὺ εἶναι γυναικὸς ὁλοκλήρου ἀπόκομμα, αὐταὶ δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ πολὺ διὰ τοὺς ἄνδρας· ἔχουν στρέψει τὴν προσοχήν των μᾶλλον πρὸς τὰς γυναῖκας. Ἀπ' αὐτὸ τὸ φῦλον κατάγονται αἱ λεσβιάδες. Ὅσοι δὲ εἶναι ἀρσενικοῦ ἀπόκομμα, κυνηγοῦν τ' ἀρσενικά. Ἐφ' ὅσον μὲν εἶναι παιδιά, τοὺς ἄνδρας ἀγαποῦν, ἀρσενικοῦ τμῆμα ἀφοῦ εἶναι, καὶ τοὺς εὐχαριστεῖ νὰ κοιμοῦνται καὶ νὰ σφικταγκαλιάζωνται μὲ τοὺς ἄνδρας 192
μαζί. Καὶ εἶν' αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοὶ μεταξὺ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων, ἐπειδὴ ἔχουν εἰς τὴν φύσιν των ἀνδρισμὸν πολύν. Μερικοὶ βέβαια τοὺς ἀποκαλοῦν ἀναισχύντους[4]· ἀλλὰ δὲν εἶν' ἀλήθεια. Διότι τὸ κάνουν

1. Ὅταν δύο ἄνθρωποι συνεδέοντο διὰ φιλοξενίας καὶ ἤθελαν τοὺς δεσμοὺς αὐτοὺς νὰ διατηρήσουν καὶ εἰς τὸ μέλλον ἢ καὶ νὰ τοὺς κληροδοτήσουν ἀναλλοιώτους καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους των, μετεχειρίζοντο τὸ ἑξῆς πρωτόγονον μέσον ἀναγνωρισμοῦ. Ἔκοπτον εἰς δύο ἕναν ἀστράγαλον (τὰ τεμάχια ἐλέγοντο τότε **λίσπαι** 193a) ἢ ἕνα ὄστρακον ἢ ἕνα νόμισμα, καὶ ἐκρατοῦσεν ὁ καθεὶς τὸ ἓν ἀπόκομμα. Ὅταν συνηντῶντο μετὰ καιρόν, ἔβαλλαν μαζὶ (**συνέβαλλον**) τὰ δύο κομμάτια, καὶ ἂν προσηρμόζοντο τελείως, ἦσαν ἐξησφαλισμένοι. Αὐτὰ ὠνομάζοντο **σύμβολα**. Τὴν λέξιν μετεχειρίσθη πρῶτος διὰ τὰ δύο φῦλα, τὰ ὁποῖα εἶναι καμωμένα τὸ ἕνα διὰ νὰ συμπληρώνῃ τὸ ἄλλο, ὁ Ἐμπεδοκλῆς fr. 63 Diels.

2. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τ' ἄλλα τὰ ψάρια, ποὺ ἔχουν ἕνα μάτι ἀπὸ τὴν κάθε πλευράν, ἡ γλῶσσα τὰ ἔχει ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν μόνον τοῦ σώματος, ἐκείνην ποὺ εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅταν κολυμβᾷ, ἐνῷ ἡ κάτω εἶναι ὄχι σύμμετρος πρὸς τὴν ἐπάνω, ἀλλὰ τελείως ἐπίπεδος, τόσον ὥστε νὰ ὁμοιάζῃ καὶ νὰ λέγεται **σανδάλιον**, κατὰ τὸν Σχολιαστήν. Ἐντεῦθεν ἐπιστεύθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅτι δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, ὁλόκληρος, ἀλλὰ ἡμίτομον ἰχθύος—ὅπως παριστάνει ἐδῶ τὸν ἄνθρωπον ὁ Ἀριστοφάνης. Μέσα εἰς τὰς θυσίας, ποὺ εἶναι πρόθυμος νὰ ὑποστῇ ἡ Καλονίκη ἐν τῇ Λυσιστράτῃ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

16. Ἕκαστος οὖν ἡμῶν ἐστιν ἀνθρώπου ξύμ-
βολον, ἅτε τετμημένος ὥσπερ αἱ ψῆτται, ἐξ ἑνὸς
δύο· ζητεῖ δὴ ἀεὶ τὸ αὑτοῦ ἕκαστος ξύμβολον.
ὅσοι μὲν οὖν τῶν ἀνδρῶν τοῦ κοινοῦ τμῆμά εἰ-
σιν, ὃ δὴ τότε ἀνδρόγυνον ἐκαλεῖτο, φιλογύναι-
κές τέ εἰσι καὶ οἱ πολλοὶ τῶν μοιχῶν ἐκ τούτου
τοῦ γένους γεγόνασιν· και ὅσαι αὖ γυναῖκες φί-
λανδροί τε καὶ μοιχεύτριαι, ἐκ τούτου τοῦ γέ- e
νους γίγνονται. ὅσαι δὲ τῶν γυναικῶν γυναικὸς
τμῆμά εἰσιν, οὐ πάνυ αὗται τοῖς ἀνδράσι τὸν
νοῦν προσέχουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰς γυ-
ναῖκας τετραμμέναι εἰσί, καὶ αἱ ἑταιρίστριαι ἐκ
τούτου τοῦ γένους γίγνονται. ὅσοι δὲ ἄρρενος
τμῆμά εἰσι, τὰ ἄρρενα διώκουσι, καὶ τέως μὲν
ἂν παῖδες ὦσιν, ἅτε τεμάχια ὄντα τοῦ ἄρρενος,
φιλοῦσι τοὺς ἄνδρας καὶ χαίρουσι συγκατακεί-
μενοι καὶ συμπεπλεγμένοι τοῖς ἀνδράσι· καὶ εἰ- 192
σὶν οὗτοι βέλτιστοι τῶν παίδων καὶ μειρακίων,
ἅτε ἀνδρειότατοι ὄντες φύσει. φασὶ δὲ δή τινες
αὐτοὺς ἀναισχύντους εἶναι, ψευδόμενοι· οὐ γὰρ

2 ἅτε... ξύμβολον add. W² in mg 3 δή: δὲ W ‖ ἕκαστον B Stobaeus 8 ἐκ... γίγνονται om. Stobaeus del. Badham ut e v. 6 illatum, fort. recte 9 γυναικός: γυναικῶν W 10 τὸν om. Tac 12 αἱ om. W Stobaeus 14 τέως BTW Stobaeus: ἕως Ast. [18 οἱ βέλτιστοι Hommel]

χάριν τῆς εἰρήνης, δέχεται καὶ νὰ τὴν σχίσουν, ὅπως τὴν γλῶσσαν (στ. 115) — σὰν **σαρδέλλα**, θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς.

3. **Φίλανδροι** δὲν ἐλέγοντο μόνον αἱ ἀνδρομανεῖς γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ αἱ συναναστρεφόμεναι κατὰ προτίμησιν μὲ ἄνδρας, τ' **ἀγωροκόριτσα**, ὅπως ἡ 'Αταλάντη (Σοφ. fr. 1006), ἀκόμη καὶ αἱ ἀφωσιωμέναι εἰς τοὺς συζύγους των (Παύλου πρὸς Τίτον 2,4).

4. Εἶναι ἡ κοινὴ ἀντίληψις (218d), πού καταπολεμεῖ ὁ Παυσανίας 182a. Ὅτι ὁ παιδικὸς ἔρως εἰς τὴν 'Αρχαιότητα δὲν συνεπήγετο μείωσιν τῆς ἀρρενωπότητος, ἴδε Εἰσαγ. 1 § 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὄχι ἀπὸ ἀναισχυντίαν, ἀλλ' ἀπὸ θάρρος καὶ ἀπὸ γενναιότητα καὶ ἀπὸ τὸν ἀρρενωπόν των χαρακτῆρα· τοὺς ἐνθουσιάζει ὅ,τι εἶναι ὅμοιον πρὸς τὴν φύσιν των. Ἀπόδειξις τρανή: ὅταν ἐξελιχθοῦν, εἶναι οἱ μόνοι ποὺ ἀποβαίνουν εἰς τὰ πολιτικὰ ἄνδρες ἀληθινοί [1]. Ὅταν δὲ γίνουν ἄνδρες, ἐπιδίδονται εἰς τὴν παιδεραστίαν καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ τὸν γάμον καὶ τὴν ἀπόκτησιν παιδιῶν ἀπὸ φυσικὴν κλίσιν, ἀλλὰ μόνον b ἐπειδὴ εἶναι ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸ ἔθιμον [2]· οἱ ἴδιοι εἶναι ἱκανοποιημένοι μαζὶ νὰ περάσουν τὴν ζωήν των ἄγαμοι. Ὁπωσδήποτε ὁ τοιοῦτος ἐξελίσσεται εἰς ἄνθρωπον γεμᾶτον ἔρωτα πρὸς τ' ἀγώρια καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐραστάς του [3], διότι πάντοτε τὸν εὐχαριστεῖ ὅ,τι εἶναι συγγενές.

Ἂν τύχῃ κάποτε μάλιστα καὶ συναντήσῃ τὸ ἴδιον ἐκεῖνο τὸ πραγματικόν του ἥμισυ, εἴτε ὁ παιδεραστὴς εἴτε οἱοσδήποτε ἄλλος, τότε πλέον ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ συγκίνησις των ἀπὸ τὸ αἴσθημα στοργῆς, κοινῆς καταγωγῆς, ἔρωτος· οὔτε στιγμήν, θὰ ἔλεγα, δὲν δέ- c χονται ν' ἀποχωρισθοῦν. Αὐτοὶ εἶναι, ποὺ περνοῦν πιστοὶ μεταξύ των ὁλόκληρον ζωήν. Οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν κἂν νὰ ἐκφράσουν, τί θέλει ἐπὶ τέλους ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Διότι δὲν εἶναι καθόλου δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι εἶναι ἡ ἐρωτικὴ ἀπόλαυσις, καὶ ὅτι ἑπομένως χάριν αὐτῆς εὐχαριστοῦνται ὁ ἕνας εἰς τοῦ ἄλλου τὴν συμβίωσιν μὲ πάθος τόσον σφοδρόν. Κάτι ἄλλο εἶναι μᾶλλον — τὸ βλέπει κανεὶς — αὐτὸ ποὺ θέλει καὶ τῶν δύο ἡ ψυχή, κάτι ποὺ νὰ ἐκ- d

1. Ἡ κατηγορία τῆς παιδεραστίας ἐπερρίπτετο συχνότατα ἐναντίον τῶν πολιτικῶν ὑπὸ τῶν κωμῳδιογράφων (Νεφ. 1093 καὶ Ἐκκλησ. 112 λέγουσι γὰρ καὶ τῶν νεανίσκων ὅσοι πλεῖστα σποδοῦνται, δεινοτάτους εἶναι λέγειν). Ἀλλ' ἐδῶ δὲν ἔχομεν κανένα λόγον νὰ μὴ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης σοβαρολογεῖ, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν πολιτικὸν χαρακτῆρα τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος. Ἐξ ἄλλου ἡ ὡραιότης ἦτο μέγας παράγων δημοτικότητος καὶ συστατικὸν σπουδαῖον εἰς τὴν πολιτικὴν σταδιοδρομίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπ' ἀναισχυντίας τοῦτο δρῶσιν, ἀλλ' ὑπὸ θάρρους καὶ ἀνδρείας καὶ ἀρρενωπίας, τὸ ὅμοιον αὐτοῖς ἀσπαζόμενοι. μέγα δὲ τεκμήριον· καὶ γὰρ τελεωθέντες μόνοι ἀποβαίνουσιν εἰς τὰ πολιτικὰ ἄνδρες οἱ τοιοῦτοι. ἐπειδὰν δὲ ἀνδρωθῶσι, παιδεραστοῦσι καὶ πρὸς γάμους καὶ παιδοποιίας οὐ προσέχουσι τὸν νοῦν φύσει, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ νόμου b ἀναγκάζονται· ἀλλ' ἐξαρκεῖ αὐτοῖς μετ' ἀλλήλων καταζῆν ἀγάμοις. πάντως μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος παιδεραστής τε καὶ φιλεραστὴς γίγνεται, ἀεὶ τὸ ξυγγενὲς ἀσπαζόμενος.

Ὅταν μὲν οὖν καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ ἐντύχῃ τῷ αὑτοῦ ἡμίσει, καὶ ὁ παιδεραστὴς καὶ ἄλλος πᾶς, τότε καὶ θαυμαστὰ ἐκπλήττονται φιλίᾳ τε καὶ οἰκειότητι καὶ ἔρωτι, οὐκ ἐθέλοντες ὡς ἔπος εἰ- c πεῖν χωρίζεσθαι ἀλλήλων οὐδὲ σμικρὸν χρόνον. καὶ οἱ διατελοῦντες μετ' ἀλλήλων διὰ βίου οὗτοί εἰσιν, οἳ οὐδ' ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν ὅ τι βούλονται σφίσι παρ' ἀλλήλων γίγνεσθαι. οὐδὲν γὰρ ἂν δόξειεν τοῦτ' εἶναι ἡ τῶν ἀφροδισίων συνουσία, ὡς ἄρα τούτου ἕνεκα ἕτερος ἑτέρῳ χαίρει ξυνὼν οὕτως ἐπὶ μεγάλης σπουδῆς· ἀλλ' ἄλλο τι βουλομένη ἑκατέρου ἡ ψυχὴ δήλη ἐστίν, ὃ οὐ δύναται εἰπεῖν, ἀλλὰ μαντεύεται ὃ βούλεται d

[7 φύσει—ἀναγκάζονται del. Hug ἀλλ'—ἀναγκάζονται del. Jahn Schanz] 9 ἀγάμοις οὖσι Stobaeus 12 μὲν οὖν: μέντοι Sauppe 14 ἐκπλήττοντα B 16 ἐπὶ σμικρὸν Stobaeus 19 οὐδέν: οὐδενὶ Stobaeus οὐδὲ Paris 1810 21 ἑτέρῳ. ἑκατέρῳ Stobaeus || χαίρειν B 23 ἡ ψυχὴ ἑκατέρου Stobaeus

---

2. Δὲν ὑπῆρχε νόμος ἐναντίον τῆς ἀγαμίας εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως εἰς τὴν Σπάρτην (Πολυδ. 8,40), ἀλλὰ τὸ ἔθιμον ἦτο ἰσχυρόν· στρατηγὸς π.χ. δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐκλεγῇ ὁ ἄτεκνος.

3. **Παιδεραστία** (ἔρως πρὸς τοὺς παῖδας) εἶναι ἡ ἐνεργητική, **φιλεραστία** (φιλία πρὸς τὸν ἐραστὴν πρβλ. 213d) εἶναι ἡ παθητικὴ μορφὴ τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φράση δὲν ἠμπορεῖ˙ διαισθάνεται ὅμως τί θέλει καὶ
τὸ ὑποδηλώνει σκοτεινά. Καὶ ἄν, τὴν ὥραν ποὺ εἶναι
πλαγιασμένοι μαζί, ἤρχετο ἐπάνω των ὁ Ἥφαιστος μὲ
τὰ ἐργαλεῖα του καὶ τοὺς ἐρωτοῦσε «Τί εἶν' αὐτὸ ποὺ
ζητεῖτε, ἄνθρωποι, ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον;»˙ καὶ ἂν
ἐκεῖνοι δὲν ἤξευραν τί ν' ἀπαντήσουν, καὶ τοὺς ἐρω-
τοῦσε καὶ πάλιν «Θέλετε μήπως αὐτό; νὰ μείνετε
μαζὶ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον ὅσον τὸ δυνατὸν περισσό-
τερον, ὥστε καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν νὰ μὴν ἀποχωρί-
ζεσθε; Ἂν πράγματι αὐτὸς εἶναι ὁ πόθος σας, τότε
πρόθυμος εἶμαι νὰ σᾶς χύσω καὶ νὰ σᾶς σφυρηλα-
τήσω[1] εἰς ἕνα κομμάτι, ὥστε ἀπὸ δύο νὰ γίνετε e
ἀμέσως ἕνας, καὶ ὅσον καιρὸν ζῆτε, νὰ ζῆτε καὶ οἱ
δύο σας κοινὴν ζωὴν ὡς ἕνας, καὶ πάλιν ὅταν ἀπο-
θάνετε, ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν Ἅδην ἕνας νὰ εἶσθε καὶ
ὄχι δύο, εἰς ἕνα ταυτόχρονον θάνατον. Σκεφθῆτε λοι-
πόν, ἂν αὐτὸ εἶναι ποὺ ποθεῖτε, καὶ ἂν θὰ μείνετ'
εὐχαριστημένοι, ἂν τοῦτο ἐπιτύχετε», Μόλις ἀκούσῃ
αὐτά, οὔτε ἕνας — εἴμεθα βέβαιοι — δὲν θὰ ἔλεγεν ὄχι,
οὔτε θὰ ἐξεδήλωνεν ἄλλην ἐπιθυμίαν˙ ἀντιθέτως θὰ
ἐπίστευε, πὼς ἤκουσεν ἀπαράλλακτα ὅ,τι τόσον και-
ρὸν τώρα ἐποθοῦσεν, νὰ ἑνωθῇ καὶ νὰ συγχωνευθῇ μὲ
τὸν ἀγαπημένον του, ὥστε νὰ γίνουν ἕνας ἀντὶ δύο.

Ἡ αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ πρωταρχική
μας φύσις καὶ ὅτι κάποτε ἤμεθα ὁλόκληροι. Τοῦ ὁλο-
κλήρου λοιπὸν ὁ πόθος καὶ ἡ ὁρμὴ ἔχει τ' ὄνομα ἔ-
ρως. Πρωτύτερα—τὸ ἐπαναλαμβάνω—ἤμεθα ἕν˙ τώρα 193
ὅμως διὰ τὰς ἁμαρτίας μας μᾶς ἔχει διαμελίσει ὁ
θεός, ὅπως οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς Ἀρκάδας[2]. Εἶναι
φόβος μάλιστα, ἂν δὲν εἴμεθα εὔτακτοι πρὸς τοὺς
θεούς, νὰ μᾶς διαμελίσῃ καὶ δευτέραν φορὰν καὶ νὰ
γυρίζωμεν τότε εἰς κατάστασιν ἀνάλογον μὲ τὰς
ἀναγλύφους μορφάς, ποὺ εἰκονίζονται κατὰ κρόταφον

1. Κατὰ λέξιν σημαίνει: νὰ σᾶς βάλω εἰς τὴν πυρὰν μαζὶ καὶ νὰ σᾶς φυσήξω. Ὁ ὅρος εἶναι τῶν χαλκέων (Ἀριστοφ. Ἱππ. 468). Τὴν περικοπὴν αὐτὴν ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Πολιτικὰ 1262b 11. [«Καθάπερ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς λόγοις ἴσμεν λέγοντα τὸν Ἀριστοφάνην ὡς τῶν ἐρώντων διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν ἐπιθυμούντων συμφυῆναι (διαφ. γρ.: συμφυῆαι, συμφυνῆαι, συμφῦναι Bekker) καὶ γενέσθαι ἐκ δύο ὄντων [ἀμφοτέρους] ἕνα»].

2. Περὶ τοῦ σημαντικοῦ διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ **Συμποσίου** χωρίου ἴδε Εἰσαγ. I § 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ αἰνίττεται. καὶ εἰ αὐτοῖς ἐν τῷ αὐτῷ κατακειμένοις ἐπιστὰς ὁ Ἥφαιστος ἔχων τὰ ὄργανα ἔροιτο· Τί ἔσθ' ὃ βούλεσθε, ὦ ἄνθρωποι, ὑμῖν παρ' ἀλλήλων γενέσθαι; Καὶ εἰ ἀποροῦντας αὐτοὺς πάλιν ἔροιτο· Ἆρά γε τοῦδε ἐπιθυμεῖτε, ἐν τῷ αὐτῷ γενέσθαι ὅτι μάλιστα ἀλλήλοις, ὥστε καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν μὴ ἀπολείπεσθαι ἀλλήλων; εἰ γὰρ τούτου ἐπιθυμεῖτε, θέλω ὑμᾶς συντῆξαι καὶ συμφυσῆσαι εἰς τὸ αὐτό, ὥστε δύ' e ὄντας ἕνα γεγονέναι, καὶ ἕως τ' ἂν ζῆτε, ὡς ἕνα ὄντα κοινῇ ἀμφοτέρους ζῆν, καὶ ἐπειδὰν ἀποθάνητε, ἐκεῖ αὖ ἐν Ἅιδου ἀντὶ δυοῖν ἕνα εἶναι κοινῇ τεθνεῶτε. ἀλλ' ὁρᾶτε εἰ τούτου ἐρᾶτε καὶ ἐξαρκεῖ ὑμῖν ἂν τούτου τύχητε. Ταῦτ' ἀκούσας ἴσμεν ὅτι οὐδ' ἂν εἷς ἐξαρνηθείη οὐδ' ἄλλο τι ἂν φανείη βουλόμενος, ἀλλ' ἀτεχνῶς οἴοιτ' ἂν ἀκηκοέναι τοῦτο ὃ πάλαι ἄρα ἐπεθύμει, συνελθὼν καὶ συντακεὶς τῷ ἐρωμένῳ ἐκ δυοῖν εἷς γενέσθαι.

Τούτου γάρ ἐστι τὸ αἴτιον, ὅτι ἡ ἀρχαία φύσις ἡμῶν ἦν αὕτη καὶ ἦμεν ὅλοι· τοῦ ὅλου οὖν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ διώξει ἔρως ὄνομα. καὶ πρὸ τοῦ, 193 ὥσπερ λέγω, ἓν ἦμεν· νυνὶ δὲ διὰ τὴν ἀδικίαν διῳκίσθημεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ Ἀρκάδες ὑπὸ Λακεδαιμονίων. φόβος οὖν ἔστιν, ἐὰν μὴ κόσμιοι ὦμεν πρὸς τοὺς θεούς, ὅπως μὴ καὶ αὖθις διασχισθησόμεθα, καὶ περίιμεν ἔχοντες ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς στήλαις καταγραφὴν ἐκτετυπω-

6 ὅτι ... ἀπολείπεσθαι om. W 8 θέλω B 9 ἐντῆξαι W || συμφῦσαι B^2 T^2 W^{mg} συμφυῆναι dett. Synesius epist. 151 [Newmann Susemihl] 10 ζῆτε, ὡς: ζητήσεως B corr. B^2 16 τι B: ὅτι TW 17 τοῦτο ὅ: τοῦ οὗ Badham 20 [τούτου γὰρ Ficinus] τούτου ἄρ' F.A.Wolf [τούτου γὰρ Bast]: τοῦτο codd. 24 καθάπερ ... Λακεδαιμονίων del. Hommel; idem ἀπὸ pro ὑπὸ scr. 27 διασχησθησώμεθα B 28 καταγραφῇ Schneider κατὰ γραφὴν Ruhnken

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τὰς στήλας, πριονισμένοι εἰς τὸ μέσον ἀπὸ τὴν μύτην, εἰς τὸ κατάντημα διχοτομημένου ἀστραγάλου.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους πρέπει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον νὰ συμβουλεύῃ, σέβας νὰ ἔχῃ πρὸς τοὺς θεούς, ὥστε b
ν' ἀποφύγωμεν ἐκεῖνα, νὰ πραγματοποιήσωμεν δὲ τ' ἄλλα, καθὼς ὁ Ἔρως ὁδηγητής μας καὶ κυβερνήτης μας εἶναι. Ἐναντίον αὐτοῦ κανεὶς νὰ μὴν ἀντιδρᾷ, καὶ ἀντιδρᾷ ὅστις ἐπισύρει τῶν θεῶν τὸ μῖσος. Ἐνῷ ἂν γίνωμεν ἀγαπημένοι τοῦ θεοῦ καὶ εἰρηνεύσωμεν μαζί του, θ' ἀνακαλύψωμεν καὶ θὰ ἐπικοινωνήσωμεν μὲ τοὺς ἐρωμένους μας, τοὺς πραγματικὰ ἰδικούς μας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀλίγοι σήμερον κατορθώνουν. Καὶ ἂς μὴ νομίσῃ ὁ Ἐρυξίμαχος, διὰ νὰ γελοιοποιήσῃ τὴν ὁμιλίαν μου, πὼς ἀναφέρομαι εἰς τὸν Παυσανίαν καὶ τὸν Ἀγάθωνα· δυνατὸν ν' ἀνήκουν καὶ αὐτοὶ εἰς ἐκείνους καὶ νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο φύσεως c
ἀρσενικῆς[1]. Ἀλλ' ἐγὼ ὁμιλῶ δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὅτι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ γένος μας θὰ ἐπετύγχανεν εὐδαιμονίαν, ἂν δηλαδὴ φθάσωμεν εἰς τὸ φυσικὸν τοῦ ἔρωτος τέλος καὶ εὕρῃ ὁ καθένας μας τὸν ἀγαπημένον, τὸν ἰδικόν του, ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρωταρχικὴν κατάστασιν. Καὶ ἂν εἶναι τοῦτο τὸ ἰδεῶδες, ἐκεῖνο ποὺ εὑρίσκεται πλησιέστατα πρὸς αὐτὸ εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, εἶναι κατ' ἀνάγκην τὸ καλύτερον. Καὶ αὐτὸ εἶναι νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς ἀγαπημένον, γεννημένον κατὰ τὰς προτιμήσεις του.

Τούτου τὸν δωρητὴν θεὸν ἂν θέλωμεν νὰ ὑμνήσω- d
μεν, τὸν Ἔρωτα δίκαιον εἶναι νὰ ὑμνήσωμεν, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὸ παρὸν εὐεργεσίας μᾶς προσφέρει πλῆθος, ὡς ὁδηγητὴς πρὸς τὰς συγγενεῖς μας φύσεις[2], καὶ διὰ τὸ μέλλον ἐλπίδας πλουσίας μᾶς χαρίζει, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἀποδίδομεν πρὸς τοὺς θεοὺς σεβασμόν, νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρχικήν μας

1. Ἡ ἐρωτικὴ σχέσις τῶν δύο εἶναι γνωστή, γνωστὸς ἀκόμη καὶ ὁ θηλυπρεπὴς χαρακτὴρ τοῦ Ἀγάθωνος, ὅπως τὸν περιέγραψεν εἰς τὰς Θεσμοφοριαζούσας. Ὥστε ἡ ὅλη παρατήρησις εἶναι σαρκαστική, δεῖγμα τῆς παρὰ πότον ἀθυροστομίας τοῦ κωμικοῦ.

2. Ἡ ἔννοια τοῦ **οἰκείου**, τόσον σημαντικὴ εἰς τὸν **Λύσιν** θὰ ἐμβαθυνθῇ περισσότερον κατόπιν εἰς τὸν λόγον του Σωκράτους

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μένοι, διαπεπρισμένοι κατὰ τὰς ῥῖνας, γεγονό-
τες ὥσπερ λίσπαι. ἀλλὰ τούτων ἕνεκα πάντ' ἄν-
δρα χρὴ ἅπαντα παρακελεύεσθαι εὐσεβεῖν περὶ b
θεούς, ἵνα τὰ μὲν ἐκφύγωμεν, τῶν δὲ τύχωμεν,
ὡς ὁ Ἔρως ἡμῖν ἡγεμὼν καὶ στρατηγός. ᾧ μη-
δεὶς ἐναντία πραττέτω, πράττει δ' ἐναντία ὅστις
θεοῖς ἀπεχθάνεται· φίλοι γὰρ γενόμενοι καὶ
διαλλαγέντες τῷ θεῷ ἐξευρήσομέν τε καὶ ἐντευ-
ξόμεθα τοῖς παιδικοῖς τοῖς ἡμετέροις αὐτῶν, ὃ
τῶν νῦν ὀλίγοι ποιοῦσι. καὶ μή μοι ὑπολάβῃ Ἐ-
ρυξίμαχος, κωμῳδῶν τὸν λόγον, ὡς Παυσανίαν
καὶ Ἀγάθωνα λέγω. ἴσως μὲν γὰρ καὶ οὗτοι
τούτων τυγχάνουσιν ὄντες, καί εἰσιν ἀμφότεροι c
τὴν φύσιν ἄρρενες· λέγω δὲ οὖν ἔγωγε καθ'
ἁπάντων, καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὅτι οὕτως
ἂν ἡμῶν τὸ γένος εὔδαιμον γένοιτο, εἰ ἐκτελέ-
σαιμεν τὸν ἔρωτα καὶ τῶν παιδικῶν τῶν αὑτοῦ
ἕκαστος τύχοι, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀπελθὼν φύσιν.
εἰ δὲ τοῦτο ἄριστον, ἀναγκαῖον καὶ τῶν νῦν
παρόντων τὸ τούτου ἐγγυτάτω ἄριστον εἶναι·
τοῦτο δ' ἐστὶ παιδικῶν τυχεῖν κατὰ νοῦν αὐτῷ
πεφυκότων.

Οὗ δὴ τὸν αἴτιον θεὸν ὑμνοῦντες δικαίως ἂν d
ὑμνοῖμεν Ἔρωτα, ὃς ἔν τε τῷ παρόντι ἡμᾶς
πλεῖστα ὀνίνησιν εἰς τὸ οἰκεῖον ἄγων, καὶ εἰς
τὸ ἔπειτα ἐλπίδας μεγίστας παρέχεται, ἡμῶν
παρεχομένων πρὸς θεοὺς εὐσέβειαν, καταστήσας

1 διαπεπρησμένοι B 3 ἅπαντι Hirschig 5 ὡς : ὧν Vatic. 229 [Stephanus πράττει—ἀπεχθάνεται del. Jahn] 9 ἡμετέροις αὐτῶν : ἡμιτόμοις αὐτῶν Bast 10 μοι B : μου TW [12 καὶ post γὰρ del. F. A. Wolf] 18 τύχῃ W 20 τὸ . . . ἐγγυτάτω T τῷ . . . ἐγγυτάτῳ W 21 τοῦτο : τοῦτον B 24 Ἔρωτα del. Vögelin || τε om. B

ὅστις θ' ἀποδείξῃ, ὅτι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς οἰκεῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἀγαθόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατάστασιν καὶ νὰ μᾶς θεραπεύσῃ, νὰ μᾶς καταστήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μακαρισμένους καὶ εὐτυχεῖς. Αὐτός, Ἐρυξίμαχε» εἶπεν «εἶναι ὁ λόγος μου περὶ τοῦ Ἔρωτος, διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἰδικόν σου. Καὶ σὺ—σοῦ ὑπέβαλα ἤδη τὴν παράκλησιν—μὴ ζητήσῃς νὰ τὸν διακωμῳδήσῃς, ὥστε ν' ἀκούσωμεν τί θὰ εἰπῇ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, ἢ μᾶλλον ἀπὸ e
τοὺς δύο· διότι μόνον ὁ Ἀγάθων καὶ ὁ Σωκράτης μένουν».

17. «Καλά, θὰ συμμορφωθῶ» εἶπεν ὁ Ἐρυξίμαχος «ἐπειδὴ καὶ ὁ λόγος, ποὺ ἐξεφώνησες, μοῦ ἤρεσε[1]. Ἂν δὲν ἐγνώριζα μάλιστα τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Ἀγάθωνα[2], πόσον δυνατοὶ εἶναι εἰς τὰ ζητήματα τοῦ ἔρωτος, θὰ εἶχα σοβαροὺς φόβους, μήπως δὲν εὕρουν τί νὰ εἰποῦν, ὕστερ' ἀπὸ τό πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ὅσων ἐλέχθησαν. Τώρα ὅμως δὲν ἀνησυχῶ». Καὶ ὁ Σωκράτης ἀπήντησε: «Φυσικά, 194
διότι σὺ ἐκράτησες λαμπρὰ τὴν θέσιν σου εἰς τὸν ἀγῶνα, Ἐρυξίμαχε. Ἂν ὅμως συνέβαινε νὰ εὑρεθῇς εἰς τὴν θέσιν, ποὺ εὑρίσκομαι τώρα ἐγώ, ἢ καλύτερα ἴσως εἰς τὴν θέσιν ποὺ θὰ εὑρίσκωμαι, ὅταν θὰ ὁμιλήσῃ καὶ ὁ Ἀγάθων, θ' ἀνησυχοῦσες τότε καὶ πολὺ καὶ θὰ ἐδοκίμαζες κάθε εἶδος στενοχωρίας[3], ὅπως τώρα ἐγώ». «Μάγια[4], Σωκράτη» εἶπεν ὁ Ἀγάθων «θέλεις νὰ μοῦ κάμῃς, ὥστε νὰ τὰ χάσω, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι τὸ κοινὸν[5] στηρίζει μεγάλας προσδοκίας, ὅτι θὰ ὁμιλήσω εὔμορφα» «Μὰ θὰ ἔπρεπε

1. Ὥστε ὁ Ἐρυξίμαχος τοῦ χαρίζει τὴν ἀπειληθεῖσαν ἐκδίκησιν (189c). Ἐννοεῖται, ἡ ἔγκρισις ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν κωμικὴν μορφὴν τῆς διηγήσεως, παρὰ εἰς τὸ βάθος τῶν στοχασμῶν, τοὺς ὁποίους ζήτημα εἶναι ἂν ἐκατάλαβε πλήρως ἡ ξηρὰ καὶ πεζολόγος διάνοια τοῦ Ἐρυξιμάχου.

2. Τὸν Ἀγάθωνα, ὡς ὡραῖον ἄνθρωπον καὶ πολυέραστον· τὸν Σωκράτη, διότι ρητῶς ἐκαυχήθη (177d).

3. Ἐλευθέρα ἀπόδοσις τοῦ πρωτοτύπου **ἐν παντὶ (κακοῦ) εἴης** = θὰ εὑρίσκεσο εἰς κάθε εἴδους κακόν, θὰ τὰ ἔχανες Πρβλ. Εὐθύδ. 301a **ἐν παντὶ ἐγενόμην ὑπὸ ἀπορίας.**

4. Κατὰ λέξιν: **μάγια θέλεις νὰ μοῦ κάμῃς, ὥστε νὰ ὁμιλήσω ἄσχημα·** διότι ὑπερβολικὸς ἔπαινος προκαλεῖ τῆς Τύχης τὸν φθόνον (πρβλ. Φαίδ. 95b). Καὶ ὁ Μένων παραπονεῖται εἰς τὸν Σωκράτην, ὅτι τὸν **γοητεύει καὶ φαρμάττει 80a.**

5. Εἶναι τόσον γεμᾶτος ἀκόμη ἀπὸ τὸν θρίαμβόν του, ὥστε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχαίαν φύσιν καὶ ἰασάμενος μακαρίους καὶ εὐδαίμονας ποιῆσαι.

Οὗτος, ἔφη, ὦ Ἐρυξίμαχε, ὁ ἐμὸς λόγος ἐστὶ περὶ Ἔρωτος, ἀλλοῖος ἢ ὁ σός. ὥσπερ οὖν ἐδεήθην σου (189b), μὴ κωμῳδήσῃς αὐτόν, ἵνα καὶ τῶν λοιπῶν ἀκούσωμεν τί ἕκαστος ἐρεῖ, e μᾶλλον δὲ τί ἑκάτερος· Ἀγάθων γὰρ καὶ Σωκράτης λοιποί.

17. Ἀλλὰ πείσομαί σοι, ἔφη φάναι τὸν Ἐρυξίμαχον· καὶ γάρ μοι ὁ λόγος ἡδέως ἐρρήθη· καὶ εἰ μὴ ξυνῄδη Σωκράτει τε καὶ Ἀγάθωνι δεινοῖς οὖσι περὶ τὰ ἐρωτικά, πάνυ ἂν ἐφοβούμην μὴ ἀπορήσωσι λόγων διὰ τὸ πολλά καὶ παντοδαπὰ εἰρῆσθαι· νῦν δὲ ὅμως θαρρῶ. Τὸν οὖν Σωκράτη εἰπεῖν. Καλῶς γὰρ αὐτὸς ἠγώνισαι, ὦ Ἐρυξί- 194 μαχε· εἰ δὲ γένοιο οὗ νῦν ἐγώ εἰμι, μᾶλλον δὲ ἴσως οὗ ἔσομαι, ἐπειδὰν καὶ Ἀγάθων εἴπῃ [εὖ], καὶ μάλ' ἂν φοβοῖο καὶ ἐν παντὶ εἴης, ὥσπερ ἐγὼ νῦν.—Φαρμάττειν βούλει με, ὦ Σώκρατες, εἰπεῖν τὸν Ἀγάθωνα, ἵνα θορυβηθῶ διὰ τὸ οἴεσθαι τὸ θέατρον προσδοκίαν μεγάλην ἔχειν, ὡς εὖ ἐροῦντος ἐμοῦ. — Ἐπιλήσμων μεντἂν

4 ἀλλ' οἷος B 10 ἐρρέθη $T^{ac}W^{ac}$ 13 ἀπορήσω B corr. B^2 15 σωκράτει W 16 οὗ B^2TW : ου B 17 ἴσως οὗ (ου B): οὗ ἴσως Schanz, at cf. Rep. 589d 18 εὖ del. Vermehren εὖ, καὶ μάλα dist. Vahlen Opusc. I 496 coll. 198a καὶ εὖ (ἴσθ' ὅτι) καὶ M. Schmidt Jahn[1] μάλ' et εὖ μάλ' (Hirschig) variam esse lectionem docuit Wilamowitz [Platon 2,357]

καὶ εἰς τὴν μικρὰν συγκέντρωσιν τῶν φίλων βλέπει θεατρικὸν κοινόν. Ἡ χρῆσις ἄλλως τε της λέξεως **θέατρον** πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀκροατηρίου ἦτο εὐκολωτέρα τότε, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ θεατρικὴ παράστασις ὡς λ ό γ ω ν ἐπίδειξις ἐθεωρεῖτο (194b).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ εἶχ' ἀσθενῆ τὴν μνήμην 'Αγάθων», ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης «'Εγὼ εἶδα τὴν γενναιότητα καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνέβαινες εἰς τὴν σκηνὴν μὲ τοὺς ἠθοποιούς σου καὶ ἐκοίταξες κατάμματα τόσον πλῆθος θεατῶν, ἕτοιμος νὰ τοὺς παρουσιάσῃς ἔργα σου, χωρὶς καὶ τὸ ἐλάχιστον νὰ ταραχθῇς[1] καὶ τώρα νὰ πιστεύσω πὼς θὰ πάθῃς σύγχυσιν ἐξ αἰτίας μας. ἀπὸ ὀλίγα πρόσωπα;» «Πῶς ὄχι, Σωκράτη;» εἶπεν ὁ 'Αγάθων «Δὲν φαντάζομαι νὰ μὲ θεωρῇς τόσον παραφουσκωμένον ἀπὸ θεατρικὴν ματαιοδοξίαν[2], ὥστε νὰ λησμονῶ, ὅτι δι' ἕνα φρόνιμον ἄνθρωπον ὀλίγα πρόσωπα μὲ κρίσιν ἐμπνέουν μεγαλύτερον φόβον παρὰ πλῆθος ἄκριτοι[3]». «Θὰ ἦταν ἀσφαλῶς ὄχι καλὴ πρᾶξις ἐκ μέρους μου, 'Αγάθων» εἶπε «ἂν σοῦ ἀπέδιδα οἱανδήποτ' ἔλλειψιν πνευματικότητος. 'Αντιθέτως εἶμαι βέβαιος, πώς, ἂν συνέβαινε νὰ συναντήσῃς μερικοὺς ἀνθρώπους, ποὺ νὰ τοὺς θεωρῇς σοφούς, θ' ἀπέδιδες εἰς αὐτοὺς πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν παρὰ εἰς τὸ πολὺ κοινόν. 'Αλλὰ ἴσως νὰ μὴν εἴμεθα ἡμεῖς αὐτὰ τὰ πρόσωπα· ἡμεῖς ἄλλωστε παριστάμεθα καὶ ἐκεῖ, καὶ ἤμεθα ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ πολὺ κοινόν. Ἂν ὅμως εὑρίσκεσο ἐνώπιον ἄλλων ἀληθινὰ σοφῶν, θὰ ᾐσθάνεσο τότε ἴσως ἐντροπὴν ἐνώπιόν των, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπίστευες ἴσως ὅτι πράττεις κάτι, ποὺ

(margin: b at line 2; c at line 14)

1. Αὐτὸ δὲν ἐγίνετο εἰς τὰς κυρίας παραστάσεις, ὅτε ὁ ποιητὴς δὲν παρουσιάζετο ἐπὶ σκηνῆς, ἀλλ' εἰς τὸν **προάγωνα**, ὅπου στεφανωμένοι ἠθοποιοὶ καὶ χορευταὶ καὶ ποιητὴς παρουσιάζοντο εἰς τὸ κοινὸν (συνήθως εἰς τὸ 'Ωδεῖον) καὶ ἀνήγγελλον τὸ πρόγραμμα τῶν παραστάσεων, τὸ ὄνομα τοῦ χορηγοῦ κλπ. Πρὸς τοῦτο κατεσκευάζετο πρόχειρος ἐξέδρα (**ὀκρίβας**).

2. Νοοτροπίαν θεατρικήν, ποὺ κρίνει τὴν ἀξίαν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν χειροκροτούντων.

3. 'Ο 'Αγάθων θέλει νὰ κάμῃ ἕνα φιλοφρόνημα πρὸς τοὺς προσκεκλημένους του· ἀλλ' ὁ Σωκράτης μὲ μίαν σκληρότητα, ποὺ παρατηρεῖ κανεὶς γενικῶς εἰς τὴν στάσιν του ἀπέναντι τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ, ἀποκαλύπτει ὅτι δὲν εἶναι παρὰ φιλοφρόνημα κοινὸν καὶ κενόν. Τὸ ἐπανέλαβε π. χ. καὶ ὁ 'Αντιφῶν τὸ 411 πρὸς τὸν 'Αγάθωνα, ὅταν ἐπῆγεν ἐκεῖνος νὰ τὸν συγχαρῇ διὰ τὴν περίφημον ἀπολογίαν του, μὲ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐπέτυχε τὴν ἀθῴωσίν του ('Αριστοτ. 'Ηθ. Εὐδήμ. 1232b6-9). Φυσικὰ τοῦ Σωκράτους ἡ πρόθεσις δὲν εἶναι ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ὀρθότητα τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἴην, ὦ Ἀγάθων, εἰπεῖν τὸν Σωκράτη, εἰ ἰδὼν
τὴν σὴν ἀνδρείαν καὶ μεγαλοφροσύνην ἀνα- b
βαίνοντος ἐπὶ τὸν ὀκρίβαντα μετὰ τῶν ὑποκριτῶν καὶ βλέψαντος ἐναντία τοσούτῳ θεάτρῳ, μέλλοντος ἐπιδείξεσθαι σαυτοῦ λόγους καὶ οὐδ' ὁπωστιοῦν ἐκπλαγέντος, νῦν οἰηθείην σε θορυβήσεσθαι ἕνεκα ἡμῶν ὀλίγων ἀνθρώπων.— Τί δέ, ὦ Σώκρατες; τὸν Ἀγάθωνα φάναι. οὐ δήπου με οὕτω θεάτρου μεστὸν ἡγεῖ, ὥστε καὶ ἀγνοεῖν ὅτι νοῦν ἔχοντι ὀλίγοι ἔμφρονες πολλῶν
ἀφρόνων φοβερώτεροι.— Οὐ μεντἂν καλῶς ποι- c
οίην, φάναι, ὦ Ἀγάθων, περὶ σοῦ τι ἐγὼ ἄγροικον δοξάζων· ἀλλ' εὖ οἶδα ὅτι εἴ τισιν ἐντύχοις οὓς ἡγοῖο σοφούς, μᾶλλον ἂν αὐτῶν φροντίζοις ἢ τῶν πολλῶν. ἀλλὰ μὴ οὐχ οὗτοι ἡμεῖς ὦμεν· ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἐκεῖ παρῆμεν καὶ ἦμεν τῶν πολλῶν, εἰ δὲ ἄλλοις ἐντύχοις σοφοῖς τάχ' ἂν

3 ἀναβάντος Richards ‖ ἀκριβαντα B corr. B[2] 5 ἐπιδείξασθαι TW 6 θορυβηθήσεσθαι B 8 δέ: δαί T

ἰσχυρισμοῦ τοῦ Ἀγάθωνος, καὶ θὰ ἐθεωροῦσεν ἀγροικίαν, ἔνδειξιν ἀπολιτίστου ἀνθρώπου, τὴν ὑπερτίμησιν τῆς γνώμης τῆς μάζης· ἀλλ' ἀποστρέφεται πολὺ ζωηρότερα τὴν ἐπιπολαίαν ἀναμάσησιν γνωμῶν, ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς ἀνάλογον ἐσωτερικότητα. Ἀπὸ μέσα του ὁ Ἀγάθων ἐκτιμᾷ, καὶ πολὺ μάλιστα, τὴν θεατρικήν του ἐπιτυχίαν. Ἔτσι ἐξηγεῖται, πῶς ὁ ποιητὴς ἐπῆγε νὰ κάμῃ φιλοφρόνημα καὶ ἔκαμε γκάφα. Ὄχι λοιπὸν ἀπὸ ἐριστικότητα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν βαθεῖαν ἐπίγνωσιν, ὅτι ἕνα σφάλμα λογικὸν εἶναι πρῶτα πρῶτα ἠθικὸν σφάλμα, τὸν ἐμπλέκει ἐδῶ ὁ Σωκράτης. Χαρακτηριστικὸν ὅμως τῆς λεπτότητός του εἶναι, ὅτι εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν ἔλεγχον δὲν σταματᾷ, δὲν ἀφήνει τὸν Ἀγάθωνα νὰ αἰσθανθῇ τὴν στενόχωρον θέσιν του, ἀλλά, σὰν νὰ μὴ συνέβη τίποτε, προχωρεῖ (**εἰ δὲ ἄλλοις ἐντύχοις σοφοῖς** κλπ.) εἰς τὸν βαθύτερον ἠθικὸν πυρῆνα τοῦ θέματος, μὲ τὴν παρεισαγωγὴν τῆς ἐννοίας τοῦ **αἰσχρὸν ποιεῖν**. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τὸ **αἰσχύνομαι** = δειλιῶ, στενοχωροῦμαι, δυσωποῦμαι (sich genieren) μεταπίπτει εἰς τὸ **αἰσχύνομαι** = ἐντρέπομαι. Εἰς τὸ ἠθικὸν ὅμως ἐπίπεδον σημασίαν δὲν ἔχει ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποιότης τῶν μαρτύρων τῶν πράξεών μας· τὸ κριτήριον εἶναι κάτι πολὺ ἀντικειμενικώτερον καὶ πολὺ ἐσωτερικώτερον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶναι πράγματι ἄσχημον. Τί λέγεις καὶ σύ;» «Ἔχεις d
δίκαιον» εἶπε. «Καλά, καὶ τὸ πολὺ κοινὸν δὲν θὰ τὸ ἐντρέπεσο, ἂν ἐπίστευες ὅτι πράττεις κάτι ἄσχημον;» Ἐπενέβη τότε ὁ Φαῖδρος [1] καὶ εἶπε: «Ἀγαπητέ μου Ἀγάθων, ἂν ἐξακολουθῇς ν' ἀπαντᾷς εἰς τὸν Σωκράτη, δὲν θὰ τὸν μέλῃ πλέον ὁτιδήποτε καὶ ἂν γίνῃ μὲ τὸ κάθε τι ἐδῶ μέσα, φθάνει νὰ ἔχῃ κάποιον νὰ συζητῇ, ἂν εἶναι μάλιστα καὶ εὔμορφος [2]. Ἐγὼ ὅμως εὐχαριστοῦμαι φυσικὰ ν' ἀκούω τὸν Σωκράτη νὰ συζητῇ· εἶμ' ἐντούτοις ὑποχρεωμένος χάριν τοῦ Ἔρωτος νὰ φροντίσω διὰ τὸ ἐγκώμιόν του καὶ νὰ συγκεντρώσω ἀπὸ τὸν καθένα τὴν ὀφειλομένην προσφορὰν τοῦ λόγου. Ἂς πληρώσῃ [3] λοιπὸν καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος τὸ χρέος του πρὸς τὸν θεόν, καὶ τότε εἶσθ' ἐλεύθεροι πλέον νὰ συζητῆτε». «Ναί, σωστὸν εἶναι, Φαῖ-
δρε, αὐτὸ ποὺ λέγεις» εἶπεν ὁ Ἀγάθων [4] «καὶ δὲν e
μ' ἐμποδίζει τίποτε ν' ἀρχίσω τὸν λόγον μου. Μὲ τὸν Σωκράτην ἄλλωστε θὰ παρουσιασθῇ καὶ ἄλλοτ' εὐκαιρία συχνὰ νὰ συζητήσω».

Ἀγάθωνος λόγος *

18. «Ἐγὼ λοιπὸν θέλω πρῶτον νὰ ὁμιλήσω, πῶς θὰ ὁμιλήσω, καὶ ἔπειτα νὰ ὁμιλήσω. Διότι, καθὼς βλέπω, οἱ προλαλήσαντες ὅλοι τὸν θεὸν δὲν ἐπανηγύριζαν, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκαλοτύχιζαν, δι' ὅσα ὁ θεὸς τοὺς χαρίζει ἀγαθά. Τί πρᾶγμα ὅμως εἶν' αὐτὸς προσωπικῶς ποὺ τὰ ἐδώρησε, αὐτὸ κανεὶς
δὲν ἔχει περιγράψει [5]. Ἕνας ἐντούτοις τρόπος εἶν' ὀρ- 195
θὸς ἐπαίνου οἱουδήποτε δι' ὁτιδήποτε: μὲ λόγον ν' ἀναπτύξῃς, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὁ ἴδιος ποῖος, ποῖα τυχὸν τὰ ἔργα του. Ἔτσι λοιπὸν τὸν Ἔρωτα καὶ ἡμεῖς

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 8.

1. Ὡς πατὴρ τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο καὶ κατόπιν 199b ἀπ' αὐτὸν ζητεῖ ὁ Σωκράτης τὴν ἄδειαν νὰ συζητήσῃ διαλογικῶς μὲ τὸν Ἀγάθωνα.

2. Ἡ σχέσις διαλεκτικῆς καὶ ἔρωτος ὑποδηλώνετ' ἐδῶ εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ Σωκράτους· θὰ ἐξετασθῇ θεωρητικῶς εἰς τῆς Διοτίμας τὸν λόγον.

3. ἀποδέξασθαι (νὰ εἰσπράξω) καὶ ἀποδοὺς (νὰ πληρώσῃ πρβλ. Πολιτικ. 267b) εἶναι ὅρος ἀπὸ τὸν ἔρανον (177c).

4. Δι' αὐτὸν ἡ ἐπέμβασις τοῦ Φαίδρου εἶναι ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός, ἐνῷ ὁ Σωκράτης συμμορφώνεται σιωπῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αἰσχύνοιο αὐτούς, εἴ τι ἴσως οἴοιο αἰσχρὸν ὂν d ποιεῖν, ἢ πῶς λέγεις; — Ἀληθῆ λέγεις, φάναι. — Τοὺς δὲ πολλοὺς οὐκ ἂν αἰσχύνοιο, εἴ τι οἴοιο αἰσχρὸν ποιεῖν; Καὶ τὸν Φαῖδρον ἔφη ὑπολαβόντα εἰπεῖν· Ὦ φίλε Ἀγάθων, ἐὰν ἀποκρίνῃ Σωκράτει, οὐδὲν ἔτι διοίσει αὐτῷ ὁπῃοῦν τῶν ἐνθάδε ὁτιοῦν γίγνεσθαι, ἐὰν μόνον ἔχῃ ὅτῳ διαλέγηται, ἄλλως τε καὶ καλῷ· ἐγὼ δὲ ἡδέως μὲν ἀκούω Σωκράτους διαλεγομένου, ἀναγκαῖον δέ μοι ἐπιμεληθῆναι τοῦ ἐγκωμίου τῷ Ἔρωτι καὶ ἀποδέξασθαι παρ' ἑνὸς ἑκάστου ὑμῶν τὸν λόγον. ἀποδοὺς οὖν ἑκάτερος τῷ θεῷ οὕτως ἤδη διαλεγέσθω. — Ἀλλὰ καλῶς λέγεις, ὦ Φαῖδρε, e φάναι τὸν Ἀγάθωνα, καὶ οὐδέν με κωλύει λέγειν· Σωκράτει γὰρ καὶ αὖθις ἔσται πολλάκις διαλέγεσθαι.

18. Ἐγὼ δὲ δὴ βούλομαι πρῶτον μὲν εἰπεῖν ὡς χρή με εἰπεῖν, ἔπειτα εἰπεῖν. δοκοῦσι γάρ μοι πάντες οἱ πρόσθεν εἰρηκότες οὐ τὸν θεὸν ἐγκωμιάζειν, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους εὐδαιμονίζειν τῶν ἀγαθῶν, ὧν ὁ θεὸς αὐτοῖς αἴτιος· ὁποῖος δέ τις αὐτὸς ὢν ταῦτα ἐδωρήσατο, οὐδεὶς εἴρη- 195 κεν. εἷς δὲ τρόπος ὀρθὸς παντὸς ἐπαίνου περὶ παντός, λόγῳ διελθεῖν οἷος οἵων αἴτιος ὢν τυγχάνει περὶ οὗ ἂν ὁ λόγος ᾖ. οὕτω δὴ τὸν Ἔρωτα

1 ἴσως secl. Schanz interpr. Wilamowitz Platon II 359 [εἴ τι πως Usener] || ὂν del. F. A. Wolf [Ast] sed cf. Rep. 425c Phaed. 77a Wilamowitz l. c. 3. οἴοιτο B corr. B² [7 γίγνεται Madvig Adv. I 396] 17 ὡς : ᾗ Vind. 21 vulg. 23 ὀρθὸς om. T (add. Tmg) W 24 οἷος οἵων T² Jahn (cf. Hug ad loc.) : οἷος ὢν BTW οἷος ὅσων Baiter οἷος ὢν Robin οἷος ὢν οἵων Bury || ὢν : ὧν W om. T

5. Ἀντιθέτως ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορ. 1367b 28ἑἑ) ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ ἐγκώμιον τῶν ἔργων ἐστίν, διότι εἶναι τὰ ἔργα σημεῖα τῆς ἕξεως (= τοῦ χαρακτῆρος).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶναι σωστὸν νὰ ἐγκωμιάσωμεν, τὸν ἴδιον πρῶτον τί πρᾶγμα εἶναι, τὰ δωρήματα κατόπιν.

Τονίζω λοιπόν: Ἀπὸ τοὺς θεούς, ποὺ εἶν' ὅλοι εὐδαίμονες, πρῶτος ὁ Ἔρως εἶναι (ἂν κρῖμα δὲν εἶναι καὶ ἁμαρτία νὰ τὸ εἰπῶ [1]), εἰς τὴν εὐδαιμονίαν πρῶτος, ἀφοῦ εὐμορφότερος εἶναι εἰς τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετήν.

Εἰς τὸ κάλλος εἶναι πρῶτος μὲ τὰ προσόντα τὰ ἑξῆς: Εἶναι πρῶτα ὁ νεώτατος μεταξὺ τῶν θεῶν, Φαῖδρε [2]. Τρανὴν ἀπόδειξιν τοῦ λόγου μου προσφέρει
ὁ ἴδιος: φευγᾶτος φεύγει τὸ γῆρας [3], καὶ τὸ γῆρας b
εἶν' ὡς γνωστόν, γοργόν· γοργότερα μᾶς καταφθάνει, παρ' ὅσον πρέπει. Αὐτὸ λοιπόν, εἶναι εἰς τὴν φύσιν του ὁ Ἔρως νὰ μισῇ, καὶ οὔτ' ἀπὸ μακρὰν νὰ πλησιάζῃ, ἀλλὰ μὲ νέους πάντοτε συνευρίσκεται καὶ εὑρίσκεται [4]. Ἡ παροιμία ἡ παλαιὰ ἔχει δίκαιον, ὅμοιος τὸν ὅμοιο πάντα γυρεύει [5]. Μὲ τὸν Φαῖδρον λοιπὸν ἐγὼ εἰς ἄλλα πολλὰ καὶ ἂν συμφωνῶ, εἰς τοῦτ' ὅμως δὲν συμφωνῶ, πὼς εἶν' ὁ
Ἔρως ἀπὸ τὸν Κρόνον παλαιότερος καὶ τὸν Ἰαπε- c
τόν [6]. Ἀντιθέτως ἰσχυρίζομαι: εἶναι ἀπὸ τοὺς θεοὺς ὁ νεώτερος καὶ αἰωνίως νέος. Τὰ ἐπεισόδια ἐκεῖνα τὰ παλαιά, ποὺ διηγοῦνται περὶ τῶν θεῶν Ἡσίοδος καὶ Παρμενίδης [7], ἡ Ἀνάγκη, ὄχι ὁ Ἔρως

1. Ἡ ἔξαρσις τῆς εὐδαιμονίας τοῦ Ἔρωτος ὑπὲρ τοὺς ἄλλους θεοὺς εἶναι ἴσως παράβασις τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐσεβείας (**θέμις**) καὶ κινδυνεύει νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀργήν των (**νέμεσις**).

2. Ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὸν Φαῖδρον, διότι αὐτὸς ἐτόνισε τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Ἔρωτος.

3. Καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος (δὲν ἐρωτευόμεθα πρόσωπα γηραλέα) καὶ ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον (ὅταν ἔλθῃ τὸ γῆρας, φεύγει καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ δυνατότης νὰ ἐρωτευθῇς).

4. Κατὰ λέξιν: **συνευρίσκεται καὶ εἶναι** (δηλαδὴ **νέος**). Τὸ τολμηρὸν λογικὸν ἅλμα (πηγαίνει μὲ νέους, ἄρα εἶναι νέος) διευκολύνεται καὶ συγκαλύπτεται κάτω ἀπὸ ἕνα ὁμοιοτέλευτον, **σύνεστί τε καὶ ἔστι** — χαρακτηριστικὸν τοῦ μαθητοῦ τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς ψευδοῦς λογικῆς των.

5. Πρβλ. Ὀδύσσ. ρ 218 **ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον**. Ἡ ἰδία θεωρία ἀναπτύσσεται καὶ ἀνασκευάζεται εἰς τὸν Λύσιν 214a.

6. Ὁ Ἰαπετός, πατὴρ τοῦ Προμηθέως καὶ τοῦ Ἄτλαντος καὶ πάππος τοῦ Δευκαλίωνος, τοῦ Ἀδὰμ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, εἶναι ὁ πρεσβύτερος τῶν Τιτάνων· ὁ Κρόνος ὁ νεώτερος. Ἡ φράσις **Κρόνου καὶ Ἰαπετοῦ ἀρχαιότερος** (πρβλ. καὶ τὴν λέξιν **κρονόληρος**) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἰδικήν μας: **ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νῶε**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἡμᾶς δίκαιον ἐπαινέσαι, πρῶτον αὐτὸν οἷός ἐστιν, ἔπειτα τὰς δόσεις.

Φημὶ οὖν ἐγώ, πάντων θεῶν εὐδαιμόνων ὄντων, Ἔρωτα, εἰ θέμις καὶ ἀνεμέσητον εἰπεῖν, εὐδαιμονέστατον εἶναι αὐτῶν, κάλλιστον ὄντα καὶ ἄριστον.

Ἔστι δὲ κάλλιστος ὢν τοιόσδε. πρῶτον μὲν νεώτατος θεῶν, ὦ Φαῖδρε. μέγα δὲ τεκμήριον τῷ λόγῳ αὐτὸς παρέχεται φεύγων φυγῇ τὸ γῆρας, ταχὺ ὂν δῆλον ὅτι· θᾶττον γοῦν τοῦ δέον- **b** τος ἡμῖν προσέρχεται. ὃ δὴ πέφυκεν Ἔρως μισεῖν καὶ οὐδ' ἐντὸς πολλοῦ πλησιάζειν, μετὰ δὲ νέων ἀεὶ ξύνεστίν τε καὶ ἔστιν· ὁ γὰρ παλαιὸς λόγος (Hom.od ρ 218) εὖ ἔχει,ὡς ὅμοιον ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει. ἐγὼ δὲ Φαίδρῳ πολλὰ ἄλλα ὁμολογῶν τοῦτο οὐχ ὁμολογῶ, ὡς Ἔρως Κρόνου καὶ Ἰαπετοῦ ἀρχαιότερός ἐστιν (178a)· ἀλλά φημι **c** νεώτατον αὐτὸν εἶναι θεῶν καὶ ἀεὶ νέον, τὰ δὲ παλαιὰ πράγματα περὶ θεούς, ἃ Ἡσίοδος (Theog. 176ss 746ss) καὶ Παρμενίδης (fr. Diels) λέγουσιν, Ἀνάγκῃ καὶ οὐκ Ἔρωτι γεγονέναι,

5 αὐτῶν : αὐτὸν Stobaeus 9 ὄν : οὖν T 10 ἔρωτος B corr. B[2] 11 οὐδ' ἐντός Stobaeus : οὐδόντος B οὐδ' ὄντος TW || πλησιάζειν TW Stobaeus : πλησιάζει B 12 ἔστιν (cf. Plutarch. Mor. (352a Pohlenz, Aus Platos Werdezeit 378[1]) : ἕπεται Winckelmann ἔστι νέος Sauppe ἔσται (i. e. ξυνέσται) Diels ἔστι τε καὶ ξύνεστι Kvicala [Kalitsunakis] 14 ἀεὶ πελάζει : δεῖ πελάζειν Stobaeus 17 νεώτατόν τε idem 18 πράγματα TW Stobaeus γράμματα B || τὰ περὶ Richards 19 Παρμενίδης (Παρμενείδης B corr. B[2]) : Ἐπιμενίδης Ast Φερεκύδης Diels

---

7. Ἀναφέρεται εἰς τοὺς στίχους, ποὺ παρέθεσεν ὁ Φαῖδρος. Ἄλλωστε ἡ ὅλη περικοπὴ εἶναι ἐπίκρισις τῆς ἀντιστοίχου περικοπῆς τοῦ λόγου τοῦ Φαίδρου 195a. Θεομαχίας, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, δὲν περιεῖχε τοῦ Παρμενίδου τὸ ποίημα· ἀλλ' ὁ Ἀγάθων ἐπιπολαίως ἀναφέρει καὶ αὐτὸν μαζὶ μὲ τὸν Ἡσίοδον, ἴσως διότι συμπίπτουν εἰς τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ θεοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ ἐδημιούργησεν [1], ἂν εἶν' ἀληθινὰ ὅσα ἐκεῖνοι ἔλεγαν. Ἄλλωστ' ἀκρωτηριασμοὶ δὲν θὰ συνέβαιναν καὶ φυλακίσεις καὶ ἄλλαι πολλαὶ τῆς βίας πράξεις, ἀνίσως ἦτο μεταξύ των ὁ Ἔρως· μόνον ἀγάπη καὶ εἰρήνη, καθὼς καὶ τώρα, ἀφ' ὅτου ὁ Ἔρως βασιλεύει ἐπὶ τῶν θεῶν [2].

Νέος λοιπὸν εἶναι καὶ μὲ τὸ νέος, ἁπαλός. Ποιητής, ὅπως ὁ Ὅμηρος, θὰ ἐχρειάζετο νὰ παραστήση d
τοῦ θεοῦ τὴν ἁπαλότητα. Ὁ Ὅμηρος λοιπὸν λέγει περὶ τῆς Ἄτης [3], πὼς εἶναι θεὰ καὶ ἁπαλὴ (τὰ πόδια της τοὐλάχιστον πὼς εἶναι ἁπαλὰ) [4] μὲ τὰς λέξεις :

κι ἔχει ἁπαλὰ τὰ πόδια μηδ' ἀγγίζει
τὴ γῆς, μόνε κορφὴ κορφὴ πατάει θνητῶν κεφάλια. [5]

Θαυμάσιον, νομίζω, δεῖγμα τῆς ἁπαλότητός της παρουσιάζει, ὅτι εἰς τὰ μαλακὰ περιπατεῖ καὶ ὄχι εἰς τὰ σκληρά. Αὐτὸ τὸ ἴδιον καὶ ἡμεῖς θὰ χρησιμοποιή e
σωμεν ὡς ἐπιχείρημα περὶ τοῦ Ἔρωτος, ὅτι ἁπαλός, ὄχι εἰς τὴν γῆν ἐπάνω, οὔτε εἰς τὰ κρανία [6] περιπατεῖ, ποὺ δὲν εἶναι καὶ τόσον μαλακά, ἀλλ' εἰς τὰ

1. **Ἀνάγκη** εἶναι ἡ προσωποποίησις τῶν ἀδυσωπήτων τῆς φύσεως νόμων, ποὺ λειτουργοῦν τυφλὰ καὶ ἀναπόφευκτα καὶ εὑρίσκονται ἔξω πάσης ἠθικῆς. Ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Παρμενίδην fr. 8,30 Diels καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα fr. 115,1 καὶ εἰς τοὺς Ὀρφικούς. Εἰς τὸν **Τίμαιον** 48a ἀντιτάσσει ὁ Πλάτων εἰς τὴν **Ἀνάγκην**, δηλαδὴ τὴν μηχανικὴν αἰτιότητα, τὸν **Λόγον**, τὴν τελολογικὴν τῶν ὄντων ἀντίληψιν.

2. Ὁ συλλογισμὸς τοῦ Ἀγάθωνος εἶναι : Ἢ ἐβασίλευεν ὁ Ἔρως ἤδη, προτοῦ νὰ γίνουν αἱ θεομαχίαι (ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κρόνου καὶ ἡ κάθειρξις τοῦ Κρόνου καὶ τῶν Τιτάνων ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Διός), καὶ τότε ἀποκλείεται νὰ ἔγιναν· οἱ ποιηταὶ ἄρα ψεύδονται. Ἢ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἔγιναν, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἀνάγκης, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχεν ὁ Ἔρως· ἄρα ὁ Ἔρως εἶναι ὁ νεώτατος τῶν θεῶν. Τὸ δεύτερον δέχεται ὁ ποιητής. Φυσικὰ ἡ ἔννοια τοῦ Ἔρωτος παρ' Ἡσιόδῳ εἶναι τελείως διαφορετική, ὥστε νὰ μὴν ἀποκλείη διόλου τὰς μάχας· ἔπειτα ἡ ὕπαρξις τοῦ Ἔρωτος δὲν ἀποδεικνύει ὅτι καὶ **ἐβασίλευεν**.

3. **Ἄτη** εἶναι ἡ συμφορά, ποὺ προκαλεῖ ὁ ἄνθρωπος μοιραίως εἰς τὸν ἑαυτόν του. Σημαίνει δέ : 1) τὴν τύφλωσιν, ποὺ σὲ κάμνει νὰ χάσης τὴν ἐπίγνωσιν τῆς θέσεώς σου εἰς τὸν κόσμον καὶ τοῦ ἀληθινοῦ σου συμφέροντος 2) τὴν τυφλὴν καὶ ἀκαταμάχητον ὁρμὴν νὰ ἐκτελέσης μίαν πρᾶξιν, ἡ ὁποία θὰ σὲ ὁδηγήση εἰς τὸν ὄλεθρον 3) τὰς συνεπείας αὐτῆς τῆς πράξεως. Τὰ πόδια της εἶναι ἁπαλὰ καὶ περιπατεῖ ἐπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνθρώπων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἰ ἐκεῖνοι ἀληθῆ ἔλεγον· οὐ γὰρ ἂν ἐκτομαὶ οὐδὲ δεσμοὶ ἀλλήλων ἐγίγνοντο καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ βίαια, εἰ Ἔρως ἐν αὐτοῖς ἦν, ἀλλὰ φιλία καὶ εἰρήνη, ὥσπερ νῦν, ἐξ οὗ Ἔρως τῶν θεῶν βασιλεύει.

Νέος μὲν οὖν ἐστι· πρὸς δὲ τῷ νέῳ, ἁπαλός. ποιητοῦ δ' ἔστιν ἐνδεής, οἷος ἦν Ὅμηρος, πρὸς d
τὸ ἐπιδεῖξαι θεοῦ ἁπαλότητα. Ὅμηρος γὰρ Ἄτην θεόν τέ φησιν εἶναι καὶ ἁπαλὴν (τοὺς γοῦν πόδας αὐτῆς ἁπαλοὺς εἶναι) λέγων (Il. Τ 92)·

τῆς μένθ' ἁπαλοὶ πόδες· οὐ γὰρ ἐπ' οὔδεος πίλναται, ἀλλ' ἄρα ἥ γε κατ' ἀνδρῶν κράατα βαίνει.

καλῷ οὖν δοκεῖ μοι τεκμηρίῳ τὴν ἁπαλότητα ἀποφαίνειν, ὅτι οὐκ ἐπὶ σκληροῦ βαίνει, ἀλλ' ἐπὶ μαλθακοῦ. τῷ αὐτῷ δὴ καὶ ἡμεῖς χρησόμεθα e
τεκμηρίῳ περὶ Ἔρωτα ὅτι ἁπαλός. οὐ γὰρ ἐπὶ γῆς βαίνει οὐδ' ἐπὶ κρανίων, ἅ ἐστιν οὐ πάνυ

2 ἐγένοντο Stobaeus 7 οἷόσπερ Stobaeus 10 εἶναι: φησιν εἶναι idem 11 τῆς codd. Stobaeus: τῇ Aristarchus Homeri codd. || οὔδει W Homerus 11 πίλναται T²W: πίδναται T^ac πήδναται B 13 μοι δοκεῖ Stobaeus 15 τῷ αὐτῷ TW Stobaeus: τὸ αὐτὸ B || χρησόμεθα W Stobaeus: χρησώμεθα BT 16 Ἔρωτος Stobaeus

---

διότι δὲν τὴν ἀντιλαμβάνεσαι, ὅταν ἔρχεται, ἀφοῦ σκοτίζει πρῶτα τὸν νοῦν, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ὄργανον τοῦ ἰδίου του ἀφανισμοῦ — βαθείας ψυχολογικῆς καὶ συμβολικῆς ἀξίας εἰκών, ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικὴ τῆς παρ' Ὁμήρῳ ἠθικῆς ἀντιλήψεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ μόνη ἁμαρτία εἶναι ἡ τύφλωσις, ἡ μόνη ἀρετὴ εἶναι ἡ διαύγεια τοῦ νοῦ, ποὺ κρατεῖται ἐντὸς τοῦ μέτρου· τὸ στοιχεῖον τῆς προαιρέσεως λείπει.

4. Μὲ τὸ γοῦν περιορίζει τὴν ἀρχικὴν γενίκευσιν: δὲν εἶναι ὅλη ἁπαλή, ὅπως εἶναι ὁ Ἔρως, ἀλλὰ μόνον τὰ πόδια της.

5. Τοὺς στίχους παραθέτω κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀλ. Πάλλη.

6. Ὁ Ὅμηρος λέγει **κράατα**, δηλαδὴ κεφαλάς, ἀλλ' ὁ Ἀγάθων παραφράζει μὲ τὴν λέξιν **κρανία**, διὰ νὰ εἶναι ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὴν ἁπαλότητα τῆς καρδίας ἀκόμη ζωηροτέρα.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μαλακώτερ' ἀντικείμενα καὶ περιπατεῖ καὶ κατοικεῖ: εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ψυχὰς θεῶν καὶ ἀνθρώπων τὴν κατοικίαν του ἔχει στήσει. Καὶ οὔτε πάλιν εἰς τὰς ψυχὰς ἀδιακρίτως ὅλας· ἀλλ' ὅποιαν εὕρῃ σκληρὰ νὰ ἔχῃ αἰσθήματα, ἀπομακρύνεται, ὅποιαν δὲ μαλακὰ ἐγκαθιδρύεται. Συγχρωτιζόμενος λοιπὸν ἀδιακόπως, καὶ μὲ τὰ πόδια καὶ μ' ὅλον του τὸ εἶναι[1], τὰ μαλακώτερα ἀνάμεσα εἰς τὰ μαλακώτερα, ἁπαλὸς πάρα πολὺ θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην.

Νεώτατος, εἴπαμεν, εἶναι καὶ ἁπαλώτατος· ἐκτὸς 196
δὲ τούτου καὶ ὑγρὸς εἰς τὴν μορφὴν[2]. Εἰδεμή, δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ προσαρμόζετ' εἰς τὸ κάθε τί, καὶ εἰς κάθε μιᾶς ψυχῆς τὸ βάθος ἀπαρατήρητος εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ νὰ εἰσχωρῇ καὶ ν' ἀποχωρῇ—ἂν ἦτο δύσκαμπτος. Ἁρμονικῆς[3] δὲ φύσεως καὶ εὐλυγίστου ἔνδειξις σοβαρὰ ἡ κομψοπρέπεια[4]. Αὐτὴν κατέχει εἰς ἐξαιρετικὸν βαθμὸν ἀπ' ὅλους (ὅλοι τ' ἀναγνωρίζουν) ὁ Ἔρως· ἀπρέπεια καὶ Ἔρως πόλεμον μεταξύ των αἰώνιον ἔχουν. Τοῦ χρώματος πάλιν τὴν ὡραιότητα, τοῦ θεοῦ εἰς τ' ἄνθη μέσα ἡ διαμονὴ τὴν φανερώνει[5]. Εἰς ἀνάνθιστον καὶ ἐξανθισμένον, εἴτε σῶμα b
εἴτε πνεῦμα εἴτε τίποτ' ἄλλο[6], ὁ Ἔρως δὲν ἑδρεύει·

1. Ὄχι **μόνον** μὲ τὰ πόδια, ὅπως ἡ Ἄτη.

2. Ἀφήνω ἀμετάφραστον τὴν λέξιν **ὑγρός**, διότι λέγει πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὁποιανδήποτε νεοελληνικὴν ἀπόδοσιν π.χ. εὐλύγιστος. Ὅπως τὰ ὑγρὰ λαμβάνουν τὸ σχῆμα τοῦ περιέχοντος καὶ εἰσδύουν καὶ εἰς τὰς βαθυτάτας πτυχάς, ἔτσι καὶ ὁ Ἔρως ἀγκαλιάζει ὅλα καὶ εἰς ὅλα εἰσχωρεῖ καὶ ἀπαλύνει τὰς σκληρότητας καὶ δυσκαμψίας. Ὑγρὸν λέγεται τὸ σῶμα τὸ ἐλαστικὸν νεαροῦ παλαιστοῦ (Θεαίτ. 162b), ὑγρὸν ὀνομάζει ὁ Πίνδαρος (Πυθ. I, 17) τὸ νῶτον τοῦ ἀετοῦ, ὅπως καθισμένος ἀκούει τῶν Μουσῶν τὸ τραγοῦδι καὶ μ' ἐλαφρὰν συγκίνησιν (τὴν βλέπει κανεὶς εἰς τοὺς κυματισμούς, ποὺ σχηματίζουν τὰ πούπουλα τῆς ράχης) ἀποκοιμᾶται. Ὑγρὸς ὅμως ἀντιστοιχεῖ καὶ μὲ ὅτι ἡμεῖς ὀνομάζομεν **λαγγεμένος**, π. χ. τὸ βλέμμα (Ἀνθ. Πλαν. 306), ὁ πόθος (Ὁμηρ. Ὕμν. 19, 33). Δυστυχῶς ἀνάλογον λέξιν δι' ὅλ' αὐτὰ δὲν ἔχει ἡ γλῶσσα μας. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν 5. αἰῶνα ἦτο τοῦ συρμοῦ, ὅπως καὶ σήμερον, ἕνα σῶμα νὰ ἔχῃ τὰ χαρίσματα τοῦ ὑγροῦ (Ἀριστοφ. Σφ. 1213: ὑγρὸν χύτλασον ἑαυτὸν ἐν τοῖς στρώμασιν).

3. **Σύμμετρον** εἶναι ἕνα σῶμα μὲ κανονικὰς ἀναλογίας τῶν μελῶν, bien proportionné, ὅπως θὰ ἔλεγαν οἱ Γάλλοι.

4. Ἡ **κομψοπρέπεια** δὲν ἀποδίδει δυστυχῶς καὶ τὸ ἠθικὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μαλακά, ἀλλ' ἐν τοῖς μαλακωτάτοις τῶν ὄντων καὶ βαίνει καὶ οἰκεῖ· ἐν γὰρ ἤθεσι καὶ ψυχαῖς θεῶν καὶ ἀνθρώπων τὴν οἴκησιν ἵδρυται· καὶ οὐκ αὖ ἑξῆς ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς, ἀλλ' ᾗτινι ἂν σκληρὸν ἦθος ἐχούσῃ ἐντύχῃ, ἀπέρχεται, ᾗ δ' ἂν μαλακόν, οἰκίζεται. ἁπτόμενον οὖν ἀεὶ καὶ ποσὶν καὶ πάντῃ ἐν μαλακωτάτοις τῶν μαλακωτάτων ἁπαλώτατον ἀνάγκη εἶναι.

Νεώτατος μὲν δή ἐστι καὶ ἁπαλώτατος· πρὸς 196
δὲ τούτοις ὑγρὸς τὸ εἶδος, οὐ γὰρ ἂν οἷός τ' ἦν πάντῃ περιπτύσσεσθαι, οὐδὲ διὰ πάσης ψυχῆς καὶ εἰσιὼν τὸ πρῶτον λανθάνειν καὶ ἐξιών, εἰ σκληρὸς ἦν. συμμέτρου δὲ καὶ ὑγρᾶς ἰδέας μέγα τεκμήριον ἡ εὐσχημοσύνη. ὃ δὴ διαφερόντως ἐκ πάντων ὁμολογουμένως Ἔρως ἔχει. ἀσχημοσύνῃ γὰρ καὶ ἔρωτι πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ πόλεμος. χρόας δὲ κάλλος ἡ κατ' ἄνθη δίαιτα τοῦ θεοῦ σημαίνει· ἀνανθεῖ γὰρ καὶ ἀπηνθηκότι καὶ σώματι καὶ ψυχῇ καὶ ἄλλῳ ὁτῳοῦν οὐκ b

2 καὶ (1) om. Stobaeus 4 ἑξῆς: ἐξ ἧς B om. Stobaeus 7 ἐν del. Richards 8 ἁπαλώτατον om. Stobaeus 12 καὶ (1) om. W 13 καὶ ὑγρᾶς del. Jahn || ἰδέας: οὐσίας Stobaeus 18 τοῦ: τὰ W

περιεχόμενον τῆς λέξεως εὐσχημοσύνη. Εὐσχήμων ἦτο ἐκεῖνος, ποὺ καὶ εἰς τὴν μορφὴν ἦτο κομψός, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν ἐνδυμασίαν εἶχε διὰ τῆς αὐτοπειθαρχίας ἐξοικειώσει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν λιτὴν καὶ ἀξιοπρεπῆ κομψότητα, τὴν ἀνεπιτήδευτον χάριν καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὸ μέτρον, καλλιτέχνης ὁ ἴδιος τοῦ ἑαυτοῦ του. Μὲ λόγια δὲν περιγράφεται ἡ εὐσχημοσύνη· ὁλοζώντανα τὴν βλέπει κανείς, ἐφ' ὅσον ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἴδῃ, εἰς τοὺς νέους π. χ. τῆς ζῳφόρου τοῦ Παρθενῶνος.

5. Εἰς ἕνα ἐπίγραμμα ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Πλάτωνα ('Ανθ. Πλαν. 210) περιγράφεται ὁ Ἔρως, πῶς «γλυκοκοιμᾶται μὲ χαμόγελο μέσα σὲ ρόδων μπουμπούκια φυλακισμένος», ἐν καλύκεσσι ῥόδων πεπεδημένος ὕπνῳ εὗδεν μειδιόων. Ὁ Ἀγάθων ποιητὴς καὶ δράματος μὲ τὸν τίτλον Ἀνθεὺς [ὄχι Ἄνθος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Wil.] παίζει μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῆς λέξεως ἄνθος καὶ τῶν παραγώγων της.

6. Λόγον, πρᾶξιν, θεσμὸν κλπ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅπου ὅμως ἀνθισμένος καὶ μυρισμένος εἶναι τόπος [1], ἐκεῖ καὶ ἑδρεύει καὶ παραμένει.

19. Περὶ τοῦ κάλλους τοῦ θεοῦ λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἶν' ἀρκετὰ καὶ ἀκόμη ὑπολείπονται πολλά· περὶ τῆς ἀρετῆς τώρα τοῦ Ἔρωτος πρέπει νὰ γίνῃ λόγος [2]. Τὸ σημαντικώτερον: ὁ Ἔρως οὔτε ἀδικεῖ οὔτε τὸν ἀδικοῦν, οὔτε θεὸς οὔτε θεόν, οὔτ' ἄνθρωπος οὔτ' ἄνθρωπον. Διότι μ' ἐξαναγκασμὸν ὁ ἴδιος οὔτε παθαίνει ὅ,τι παθαίνει (ἐξαναγκασμὸς τὸν Ἔρωτα δὲν τὸν ἐγγίζει), οὔτ' ἐνεργεῖ ὅ,τι ἐνεργεῖ [3]. Ἐλεύθερα ὁ c
καθεὶς εἰς κάθε τὶ τὸν Ἔρωτα ὑπηρετεῖ· ὅσα δ' ἐλεύθερος μ' ἐλεύθερον κανεὶς θὰ συμφωνήσῃ, λέγουν τῆς πολιτείας οἱ ἄρχοντες, οἱ νόμοι [4], δίκαια εἶναι.

Μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην, μὲ σωφροσύνην ἄφθονον προικισμένος εἶναι. Εἶναι δὲ σωφροσύνη (αὐτὸ εἶν' ἀναγνωρισμένον) κυρίαρχος νὰ εἶσαι τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν [5]. Ἀπὸ τὸν ἔρωτα ὅμως ἰσχυροτέρα καμμία δὲν εἶναι, λέγουν, ἡδονή. Ὡς κατώτεραι λοιπόν, κυριαρχοῦνται φυσικὰ ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος, καὶ αὐτὸς κυριαρχεῖ· καὶ ἀφοῦ κυριαρχεῖ τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἀσύγκριτον ὁ Ἔρως θὰ ἔχει σωφροσύνην.

Καὶ πάλιν εἰς τὴν γενναιότητα· μὲ τὸν Ἔρωτα
κι ὁ Ἄρης δὲν μετριέται [6], ἀφοῦ δὲν κα- d
τέχει τὸν Ἔρωτα ὁ Ἄρης, ἀλλὰ τὸν Ἄρην ὁ Ἔρως

1. Παρόμοιος εὐωδέστατος τόπος ἐμπνέει τοὺς περιφήμους περὶ Ἔρωτος λόγους εἰς τὸν Σωκράτην (Φαῖδρ. 230b).

2. Τὸ ἐγκώμιον τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἔρωτος χωρίζεται κατὰ τὰς τέσσαρας κεφαλαιώδεις ἀρετάς, τὴν δικαιοσύνην τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν σοφίαν, ὅπως ἔκαμνεν καὶ ὁ Γοργίας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτ. 1260a 27). Τὸ ἴδιον διάγραμμα ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ Νικοκλέους 3, 31κεξ, καὶ τοῦ Θησέως 10, 31κεξ. Πρβλ. καὶ Ξενοφ. Ἀγησίλαον 3,1κεξ. Τὴν σοφίαν ἀφήνει τελευταίαν ὡς σπουδαιοτέραν.

3. ποιῶν (τι βίᾳ) ποιεῖ. Ἀπὸ τὸ ψυχολογικὸν γεγονὸς ὅτι μὲ τὴν βίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπνεύσῃ κανεὶς ἔρωτα, ὁ Ἀγάθων συνάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἔρως ἔχει τὴν δικαιοσύνην εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν, ἀφοῦ ἀποκλείει τὴν βίαν.

4. Τὴν εἰκόνα μετεχειρίσθη ὁ Ἀλκιδάμας, ὁ μαθητὴς τοῦ Γοργίου καὶ ἀντίπαλος τοῦ Ἰσοκράτους, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις καὶ τὴν καταδικάζει ὡς ψυχράν. Εἰς τὴν 8. ἐπιστολὴν του 354c ἐπαινεῖ ὁ Πλάτων τὸν Λυκοῦργον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐνίζει Ἔρως· οὗ δ' ἂν εὐανθής τε καὶ εὐώδης τόπος ᾖ, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἵζει καὶ μένει.

19. Περὶ μὲν οὖν κάλλους τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα ἱκανὰ καὶ ἔτι πολλὰ λείπεται· περὶ δὲ ἀρετῆς Ἔρωτος μετὰ ταῦτα λεκτέον. τὸ μὲν μέγιστον, ὅτι Ἔρως οὔτε ἀδικεῖ οὔτε ἀδικεῖται, οὔτε ὑπὸ θεοῦ οὔτε θεόν, οὔτε ὑπ' ἀνθρώπου οὔτε ἄνθρωπον. οὔτε γὰρ αὐτὸς βίᾳ πάσχει εἴ τι πάσχει (βία γὰρ Ἔρωτος οὐχ ἅπτεται) οὔτε ποιῶν ποιεῖ· πᾶς γὰρ ἑκὼν ἔρωτι πᾶν ὑπηρε- c τεῖ, ἃ δ' ἂν ἑκὼν ἑκόντι ὁμολογήσῃ, φασὶν οἱ πόλεως βασιλῆς νόμοι (Alcidamas apud Arist. Rhet. 1406a 22) δίκαια εἶναι.

Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ σωφροσύνης πλείστης μετέχει. εἶναι γὰρ ὁμολογεῖται σωφροσύνη τὸ κρατεῖν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἔρωτος δὲ μηδεμίαν ἡδονὴν κρείττω εἶναι· εἰ δὲ ἥττους, κρατοῖντ' ἂν ὑπὸ Ἔρωτος, ὁ δὲ κρατοῖ· κρατῶν δὲ ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν ὁ Ἔρως διαφερόντως ἂν σωφρονοῖ.

Καὶ μὴν εἴς γε ἀνδρείαν Ἔρωτι οὐδὲ Ἄρης ἀνθίσταται (Soph. Thyest. fr. 235 N). d οὐ γὰρ ἔχει Ἔρωτα Ἄρης, ἀλλ' Ἔρως Ἄρη

1 εὐανθής τε καὶ εὐώδης codd. Aristaenetus: εὐώδης τε καὶ εὐανθὴς Stobaeus 2 δὲ Stobaeus: om. BTW Aristaenetus || ἐνιζάνει Aristaenetus 10 πᾶν: πάνθ' Stobaeus 11 ἂν: ἄν τις vulg. || πόλεων vel τῶν πόλεων Stobaeus 14 πλεῖστον Cobet NL 108 sed cf. Politic. 273b [πολλῆς ἦν μετέχον ἀταξίας, laudat Hirschig, sed cf. Leg. VII 816e σμικρὸν ἀρετῆς μεθέξειν, et in primis Cobet l. c.] 17 εἶναι: εἰ W

διὰ τὴν νομοθεσίαν του, διὰ τῆς ὁποίας νόμος κύριος ἐγένετο **βασιλεὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωποι τύραννοι νόμων.**

5. Εἶναι ὁ δημώδης ὁρισμὸς τῆς **σωφροσύνης** (εἰς τὴν γλῶσσαν μας θὰ μετεφράζετο: ἐγκράτεια, σεμνότης κλπ.), τὸν ὁποῖον παρέχει ὁ Σωκράτης καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν 389d.

6. Ὁ στίχος τοῦ Σοφοκλέους (ἐκ τοῦ **Θυέστου** fr. 235) δὲν ὡμίλει περὶ τοῦ ἔρωτος: **πρὸς τὴν Ἀνάγκην οὐδ' Ἄρης ἀνθίσταται.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

—τῆς Ἀφροδίτης, καθὼς λέγουν. Δυνατώτερος δὲ εἶναι τοῦ κατεχομένου ὁ κατέχων. Ἀφοῦ λοιπὸν νικᾷ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν γενναιότερον, γενναιότερος ἀπ' ὅλους πρέπει νὰ εἶναι.

Αὐτὰ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς σωφροσύνης, τῆς γενναιότητος τοῦ θεοῦ. Μᾶς μένει ἡ σοφία. Ἄς δοκιμάσωμεν νὰ μὴ καθυστερήσωμεν καὶ εἰς αὐτό, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν. Καὶ πρῶτα πρῶτα (διὰ ν' ἀποδώσω καὶ ἐγὼ τὰς τιμὰς εἰς τὴν τέχνην μας, ὅπως καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος εἰς τὴν ἰδικήν του) ποιητὴς εἶναι ὁ θεὸς σο- e
φὸς τόσον, ποὺ καὶ ἄλλον νὰ ἠμπορῇ νὰ κάμῃ ποιητήν. Εἰς ποιητήν, ὡς γνωστόν, μεταβάλλεται, ξένη κι ἂν τοῦ ἦταν πρὶν ἡ Μοῦσα[1], καθένας ποὺ ὁ Ἔρως θὰ ἐγγίσῃ. Αὐτὸ ἁρμόζει νὰ φέρωμεν ὡς μαρτυρίαν, ὅτι δημιουργὸς ὁ Ἔρως εἶν' ἐξαίρετος εἰς κάθε γενικῶς μορφὴν δημιουργίας τῆς τέχνης τῶν Μουσῶν[2]. Ἄλλωστε ὅσα κανεὶς ἢ δὲν ἔχει ἢ δὲν ξέρει, οὔτε εἰς ἄλλον νὰ προσφέρῃ, οὔτε εἰς ἄλλον νὰ διδάξῃ 197
θὰ ἠμποροῦσε. Ἔπειτα καὶ τῶν ἐμψύχων ἡ δημιουργία ὅλων (κανεὶς δὲν ἔχει ἀντίρρησιν) τοῦ Ἔρωτος εἶναι τέχνη. Δι' αὐτῆς γίνονται ὅλα καὶ ἀναπτύσσονται τὰ ἔμψυχα. Καὶ μήπως τῶν πρακτικῶν τεχνῶν ἡ ἐξάσκησις; Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὅσων ὁ θεὸς αὐτὸς διδάσκαλος θὰ χρηματίσῃ, συνήθως γίνονται περίφημοι καὶ φωτεινοί· ὅσους δὲ πάλιν ὁ Ἔρως δὲν ἐγγίσῃ, σκοτεινοί. Τῶν τόξων ἔξαφνα τὴν τέχνην καὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ μαντικὴν ὁ Ἀπόλλων ὅταν ἐφεῦρε,

1. Οἱ στίχοι τοῦ Εὐριπίδου (ἀπὸ τὴν **Σθενέβοιαν** fr. 666) ἔχουν ὡς ἑξῆς: **ποιητὴν, δ' ἄρα Ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν.** Εἰς τὸ θέμα αὐτὸ ἀφιέρωσεν ὁ Πλούταρχος ἓν ἀπὸ τὰ **Συμποσιακά** του **Προβλήματα** 1,5. Εἰς τούτους τοὺς στίχους ἀναφέρεται καὶ ὁ φίλος τοῦ Θεοκρίτου ὁ Μιλήσιος ἰατρὸς Νικίας ἀπαντῶν ἐμμέτρως εἰς τὸν **Κύκλωπα**, εἰς τὸν ὁποῖον τονίζεται, ὅτι παρηγορίαν διὰ τὰ ἐρωτικὰ ἀτυχήματα εὑρίσκει κανεὶς εἰς τὴν ποίησιν:

ἦν ἄρ' ἀληθὲς τοῦτο, Θεόκριτε· οἱ γὰρ ἔρωτες
πολλοὺς ποιητὰς ἐδίδαξαν τοὺς πρὶν ἀμούσους.

2. Ὁ Ἀγάθων ὡμίλησε κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς ποιήσεως, ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Κατόπιν ὅμως ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ ποιήσεως ὡς δημιουργίας (εἰς τὴν διάκρισιν αὐτὴν θὰ ἐπανέλθῃ κατόπιν ὁ Πλάτων ἀκριβέστερος), καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν κυρίως ποίησιν ὡς ποίησιν **τὴν**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

—'Αφροδίτης, ὡς λόγος (Hom. Od. θ 266ss)· κρείττων δὲ ὁ ἔχων τοῦ ἐχομένου. τοῦ δ' ἀνδρειοτάτου τῶν ἄλλων κρατῶν πάντων ἂν ἀνδρειότατος εἴη.

Περὶ μὲν οὖν δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας τοῦ θεοῦ εἴρηται, περὶ δὲ σοφίας λείπεται· ὅσον οὖν δυνατόν, πειρατέον μὴ ἐλλείπειν. καὶ πρῶτον μέν, ἵν' αὖ καὶ ἐγὼ τὴν ἡμετέραν τέχνην τιμήσω, ὥσπερ 'Ερυξίμαχος τὴν αὐτοῦ (186b), ποιητὴς ὁ θεὸς σοφὸς οὕτως e ὥστε καὶ ἄλλον ποιῆσαι· πᾶς γοῦν ποιητὴς γίγνεται, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρὶν (Eurip. Stheneb. fr. 666 N²), οὗ ἂν Ἔρως ἅψηται. ᾧ δὴ πρέπει ἡμᾶς μαρτυρίῳ χρῆσθαι, ὅτι ποιητὴς ὁ Ἔρως ἀγαθὸς ἐν κεφαλαίῳ πᾶσαν ποίησιν τὴν κατὰ μουσικήν· ἃ γάρ τις ἢ μὴ ἔχει ἢ μὴ οἶδεν, οὔτ' ἂν ἑτέρῳ δοίη οὔτ' ἂν ἄλλον διδάξειεν. 197 καὶ μὲν δὴ τήν γε τῶν ζῴων ποίησιν πάντων τίς ἐναντιώσεται μὴ οὐχὶ Ἔρωτος εἶναι σοφίαν, ᾗ γίγνεταί τε καὶ φύεται πάντα τὰ ζῷα; ἀλλὰ τὴν τῶν τεχνῶν δημιουργίαν οὐκ ἴσμεν, ὅτι οὗ μὲν ἂν ὁ θεὸς οὗτος διδάσκαλος γένηται, ἐλλόγιμος καὶ φανὸς ἀπέβη, οὗ δ' ἂν Ἔρως μὴ ἐφάψηται, σκοτεινός; τοξικήν γε μὴν καὶ ἰατρικὴν καὶ μαντικὴν 'Απόλλων ἀνεῦρεν ἐπιθυμίας καὶ

3 ἂν om. B Stobaei codd. nonnuli 8 ἵν' αὖ TW : αὖ B ἵν' οὖν Stobaeus 10 ἑαυτοῦ TW 12 κἂν : καὶ B corr. B² 14 χρήσασθαι Stobaeus 16 ἔχῃ TW corr. W² 18 μὲν δὴ : μὴν δή W μὴν Stobaeus 20 τε om. Stobaeus

---

κατὰ μουσικήν. Τοιουτοτρόπως διακρίνεται ἡ **ποίησις** ὡς πνευματικὴ παραγωγή, ὡς γένεσις τῶν ὀργανικῶν ὄντων (**ζῴων ποίησις**) καὶ ὡς πρακτικὴ ἐξάσκησις (αὐτὸ σημαίνει **δημιουργία**, τῶν τεχνῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὸν δρόμον τοῦ ἔδειξαν ὁ πόθος καὶ ὁ ἔρως[1]· ὥστε
καὶ ἐκεῖνος τοῦ Ἔρωτος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μαθητής, b
καὶ αἱ Μοῦσαι εἰς τὴν μουσικήν, καὶ ὁ Ἥφαιστος εἰς τὴν μεταλλουργίαν, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὴν ὑφαντουργίαν, καὶ ὁ Ζεὺς νὰ πηδαλιουχῇ θεοὺς κι ἀνθρώπους[2]. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκριβῶς εἰσήχθη τάξις εἰς τῶν θεῶν τὰς σχέσεις, ὅταν ὁ Ἔρως παρενεβλήθη, ὁ ἔρως φυσικὰ πρὸς τὸ ὡραῖον· εἰς τὸ ἄσχημον ἔρως δὲν κατοικεῖ. Ἐνῷ προτοῦ, ὅπως ἀνέφερα καὶ κατ' ἀρχάς, ἀγριότητες πλῆθος μεταξὺ τῶν θεῶν, ὅπως λέγουν[3], συνέβαιναν, ἀφοῦ ἡ Ἀνάγκη ἐβασίλευε. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἀνεφάνη ὁ θεὸς αὐτός,
ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς κάθε τι ὡραῖον, κάθε καλὸν c
ἔχει δημιουργηθῇ καὶ εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους[4].

Μ' αὐτὸ νομίζω, Φαῖδρε[5], ὁ Ἔρως πρῶτος, ὁ ἴδιος καθὼς εἶναι ὡραιότατος καὶ τελειότατος, πρόξενος ἔγινε κατόπιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἄλλων ἀναλόγων χαρισμάτων. Μοῦ ἔρχεται δὲ καὶ κάτι ἐμμέτρως νὰ προσθέσω, ὅτι αὐτὸς εἶναι ποὺ δημιουργεῖ

στοὺς ἀνθρώπους εἰρήνη,
στὰ πελάγη γαλήνη
κι ἀπανεμιά.
τοὺς ἀνέμους κοιμίζει,
στὰ θλιμμένα χαρίζει
ὕπνο κορμιά[6].

1. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι πιθανόν, ὅτι εἰς τὰ τῆς ἐφευρέσεως τῶν τεχνῶν ὑποκρύπτονται ὡρισμέναι μυθολογικαὶ διηγήσεις (τίποτε τοὐλάχιστον δὲν μᾶς ἔχει παραδοθῆ· προκειμένου μάλιστα περὶ Ἀθηνᾶς ἢ Μουσῶν οὔτε λόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ περὶ ἐρωτικῆς ἐμπνεύσεως), πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ἐδῶ ὁ ἔρως ὡς ἀφοσίωσις πρὸς τὸ ἔργον καὶ ὡς πόθος δημιουργικός — **τόκος ἐν τῷ καλῷ**, ὅπως θὰ δείξῃ κατωτέρω ἡ Διοτίμα.

2. Ὁ Ἀγάθων παραθέτει καὶ ἐδῶ φράσιν ἀπὸ ὡρισμένον ἔργον, ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς· ἐντεῦθεν ἐγκαταλείπεται ἡ σύνταξις κατὰ γενικήν, ἡ· χρησιμοποιηθεῖσα διὰ τοὺς ἄλλους θεούς.

3. Ὁ ἴδιος δὲν τὰ πολυπιστεύει, ὅπως κάθε «συγχρονισμένος» τῆς ἐποχῆς του μαθητὴς τῶν σοφιστῶν σεβόμενος ἑαυτόν.

4. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ λόγου του τελειώνει μὲ τὴν φράσιν **καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους**, ἡ ὁποία εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ ἀρχαίου εἶχε κάτι τὸ μεγαλόστομον, ὅπως ἂν ἐλέγαμεν ἡμεῖς: **εἰς τὸ σύμπαν.**

5. Νέα ἀποστροφὴ πρὸς τὸν Φαῖδρον, μὴ δικαιολογουμένη αὐτὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔρωτος ἡγεμονεύσαντος, ὥστε καὶ οὗτος Ἔρωτος ἂν εἴη μαθητής, καὶ Μοῦσαι μουσικῆς καὶ b
Ἥφαιστος χαλκείας καὶ Ἀθηνᾶ ἱστουργίας καὶ Ζεὺς κυβερνᾶν θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων. ὅθεν δὴ καὶ κατεσκευάσθη τῶν θεῶν τὰ πράγματα Ἔρωτος ἐγγενομένου, δῆλον ὅτι κάλλους· αἴσχει γὰρ οὐκ ἔπεστιν ἔρως. πρὸ τοῦ δέ, ὥσπερ ἐν ἀρχῇ εἶπον (195c), πολλὰ καὶ δεινὰ θεοῖς ἐγίγνετο, ὡς λέγεται, διὰ τὴν τῆς Ἀνάγκης βασιλείαν· ἐπειδὴ δ' ὁ θεὸς οὗτος ἔφυ, ἐκ τοῦ ἐρᾶν τῶν καλῶν πάντ' ἀγαθὰ γέ- c
γονε, καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις.

Οὕτως ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Φαῖδρε, Ἔρως πρῶτος, αὐτὸς ὢν κάλλιστος καὶ ἄριστος, μετὰ τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἄλλων τοιούτων αἴτιος εἶναι. ἐπέρχεται δέ μοί τι καὶ ἔμμετρον εἰπεῖν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ποιῶν

εἰρήνην μὲν ἐν ἀνθρώποις, πελάγει δὲ γαλήνην
νηνεμίαν, ἀνέμων κοίτην, ὕπνον τ' ἐνὶ κήδει.

6 ἐγγιγνομένου Stobaeus 7 αἴσχους Ast. coll. 201a ‖ ἔπεστιν TW Stobaeus : ἔνεστιν B^mg, quid B scrips. incertum (ἔτι legit Schanz ἔπι Burnet) ἔνι B² Porson ‖ πρὸ τοῦ : πρῶτον Stobaeus 11 τὰ ἀγαθὰ idem 16 ἐμμέτρως Hermogenes 18 νηνεμίαν cf. Hom. Od. μ 169 ‖ ἀνέμων : τ' ἀνέμων Vind. 21 Stobaeus δ' ἀνέμοις Hermogenes ‖ κοίτην codd. Hermogenes : **κοίτην τε** Stobaeus κοίτῃ θ' Dindorf Galli ‖ τ' ἐνὶ κήδει Stobaeus Hermogenes B³ : τε νικηδει B τε νικηδεῖ W τε νηκηδῆ T καὶ νηκηδεῖ W^γρ νηκηδῆ Dindorf Galli λαθικηδῆ Winckelmann : locus varie temptatus

---

τὴν φορὰν ὑπὸ τοῦ περιεχομένου. Δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ρητορικὸν σχῆμα.

6. Εἰς τοὺς αὐτοσχεδίους αὐτοὺς ἑξαμέτρους, οἱ ὁποῖοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἰαμβικοὺς στίχους, ἔχουν κάτι τὸ πομπικὸν καὶ ἐξηλλαγμένον (Ἀριστ. Ποιητ. 1449a26) ὁ Ἀγάθων παίζει μὲ τὴν παρήχησιν τοῦ ν καὶ ρ, τοῦ γ καὶ λ εἰς τὸν πρῶτον στίχον, τοῦ ν καὶ μ εἰς τὸν δεύτερον. Πρότυπον ἔχει τοὺς περὶ Σειρήνων στίχους τῆς Ὀδυσσείας (μ 168 πρβλ. καὶ ε 391) **αὐτίκ' ἔπειτ' ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο, ἡ δὲ γαλήνη ἔπλετο νηνεμίη, κοίμησε δὲ κύματα δαίμων.** Ὁ πλεονασμὸς τῆς παραθέσεως **ἀνέμων κοίτην** (τὸ κοίτασμα τῶν ἀνέμων) εἰς τὸ **νηνεμίαν**, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παρήχησιν, ζωγραφίζει καὶ ἠχητικῶς τὸν ὕπνον, πῶς ἔρχεται ἀργὸς καὶ μαλακός, ὅπως οἱ σπονδεῖοι τοῦ δευτέρου στίχου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Αὐτὸς εἶναι, ποὺ τὴν ἐχθρότητα μᾶς ἀφαιρεῖ, μὲ οἰκειότητα μᾶς πλημμυρεῖ, τὰς παρομοίας μεταξύ d
μας νὰ συγκεντρώνωμεν συγκεντρώσεις ὅλας αὐτὸς ὁρίζει καὶ πρωτοστάτης βαδίζει εἰς τὰ πανηγύρια, τὰ χοροστάσια, τὰς τελετάς· μειλιχιότητα ἐξασφαλίζει, ἀγριότητα ἐξαφανίζει· δῶρα χαρίζει τῆς εὐμενείας, δῶρα ἀρνεῖται τῆς δυσμενείας· στοργικός, μαλακός[1]· τῶν σοφῶν τὸ θέαμα, τῶν θεῶν τὸ καύχημα· ζηλευτὸς εἰς τοὺς ἀμετόχους, θησαυρὸς διὰ τοὺς κατόχους· τῆς Ἀπολαύσεως, τῆς Ἀνέσεως, τῆς Εὐμαρείας, τῶν Θελγήτρων, τῆς Λαχτάρας, τοῦ Πόθου[2] πατέρας· ἀγρυπνεῖ διὰ τοὺς καλούς, ἀδιαφορεῖ διὰ τοὺς κακούς· εἰς κάθε κόπον, εἰς κάθε φόβον, εἰς κάθε πόθον, εἰς κάθε λόγον[3] οἰακιστής, πολεμιστής, συμμα- e
χητὴς καὶ σωτὴρ τέλειος[4]· ὅλων μαζὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων στόλισμα[5]· ὁδηγητὴς πανεύμορφος, πανίσχυρος[6]. Αὐτὸν ν' ἀκολουθῇ χρεωστεῖ ὁ κάθε ἄνθρωπος μ' ἁρμονικὰ ὑμνολογήματα[7], εἰς τὸ τραγοῦδι του νὰ ἑνώνῃ τὴν φωνήν του, ποὺ τραγουδεῖ καὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν βροτῶν ὅλων τὰ στήθη σαγηνεύει.

Αὐτὸς» εἶπεν «ὁ λόγος, Φαῖδρε, ἀνάθημα ἐκ μέρους μου ἂς εἶναι πρὸς τὸν θεόν, παιχνίδι μαζὶ καὶ ἐν μέρει σοβαρολογία[8], ὅσον φθάνουν αἱ δυνάμεις μου.

1. Εἰς τὴν μετάφρασιν ἀπεδέχθην τὴν διόρθωσιν τοῦ Usener ἀγανός.

2. Πόθος εἶναι τοῦ ἀπόντος, ἀντιστοιχεῖ ἄρα ἀκριβέστερον πρὸς τὴν λαχτάραν. Ἵμερος εἶναι ὅ,τι ὀνομάζομεν σήμερον πόθον κάτι δηλαδὴ ἀμεσώτερον καὶ ζωηρότερον παρ' ὅσον ὁ ἔρως.

3. Εἰς τοὺς πόνους (τὰς καταπονήσεις) χαρίζει ὁ Ἔρως δυνάμεις, εἰς τὰς ἀνησυχίας καὶ τοὺς δισταγμοὺς (φόβῳ) τόλμην καὶ ἀντοχήν, εἰς τοὺς πόθους χαρίζει κατεύθυνσιν καὶ μέσα ἐκφράσεως (ὡς πηδαλιοῦχος ποὺ εἶναι πρβλ. τοῦ Emerson τὴν φράσιν Beauty is the pilot of the young soul), εἰς τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν (λόγῳ) εἶναι συμπαραστάτης καὶ ἐμπνευστὴς (πρβλ. Λάχ. 194d ἴθι δή, ὦ Νικία, ἀνδράσι φίλοις χειμαζομένοις ἐν λόγῳ καὶ ἀποροῦσι βοήθησον).

4. Εἰς τὴν μετάφρασιν δὲν ἔγινε δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ πλήρως ἡ διαφορὰ τοῦ πρωτοτύπου· ἐπιβάτης εἶναι ὁ πολεμιστὴς ἐπὶ τῶν πλοίων, παραστάτης εἶναι ὁ μαχόμενος παραπλεύρως τῶν ἄλλων, ὁ κατὰ ξηράν, σωτὴρ λέγεται συνήθως διὰ τοὺς κατὰ θάλασσαν κινδύνους.

5. Κόσμος εἶναι καὶ τὸ κόσμημα καὶ ὁ διακοσμῶν.

6. Ἡγεμὼν εἶναι καὶ ὁ στρατιωτικὸς ἡγέτης· εἶναι καὶ ὁ κο-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Οὗτος δὲ ἡμᾶς ἀλλοτριότητος μὲν κενοῖ, οἰκειότητος δὲ πληροῖ, τὰς τοιάσδε ξυνόδους μετ' d ἀλλήλων πάσας τιθεὶς ξυνιέναι, ἐν ἑορταῖς, ἐν χοροῖς, ἐν θυσίαισι γιγνόμενος ἡγεμών· πρᾳότητα μὲν πορίζων, ἀγριότητα δ' ἐξορίζων· φιλόδωρος εὐμενείας, ἄδωρος δυσμενείας· ἵλεως, †ἀγαθός†· θεατὸς σοφοῖς, ἀγαστὸς θεοῖς· ζηλωτὸς ἀμοίροις, κτητὸς εὐμοίροις· Τρυφῆς, Ἁβρότητος, Χλιδῆς, Χαρίτων, Ἱμέρου, Πόθου πατήρ· ἐπιμελὴς ἀγαθῶν, ἀμελὴς κακῶν· ἐν πόνῳ, ἐν φόβῳ, ἐν πόθῳ, ἐν λόγῳ κυβερνήτης, ἐπιβάτης, e παραστάτης τε καὶ σωτὴρ ἄριστος· ξυμπάντων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων κόσμος· ἡγεμὼν κάλλιστος καὶ ἄριστος, ᾧ χρὴ ἕπεσθαι πάντα ἄνδρα ἐφυμνοῦντα καλῶς, ᾠδῆς μετέχοντα ἣν ᾄδει θέλγων πάντων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων νόημα.

Οὗτος, ἔφη, ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος, ὦ Φαῖδρε, τῷ θεῷ ἀνακείσθω, τὰ μὲν παιδιᾶς, τὰ δὲ σπουδῆς μετρίας, καθ' ὅσον ἐγὼ δύναμαι, μετέχων.

1 δὲ: γὰρ Stobaeus; abesse malit Sykutris 4 θυσίαισι W: θυσίαις BT εὐθυμίαις Stobaeus θιάσοις Bury 7 ἀγαθοῖς Stobaeus ἀγανὸς Usener ἀγαθοῖς, <νηλεὴς κακοῖς> Sauppe [ἵλεως ἀγαθοῖς, θαυμαστὸς σοφοῖς (cf. Polit. X 596e θαυμαστὸν σοφιστήν) Kalitsunakis] ‖ θεατὸς: θαητὸς? Sykutris 9 χλίδης T² χληδης B χληδῆς TW ‖ ἡμέρου B ‖ πόθου om. Stobaeus 10 ἀνελὴς B ‖ verborum ἐν πόνῳ... λόγῳ ordinem varie mut., pro nonnullis alia restituerunt (e. g. pro λόγῳ μόγῳ Schütz λόχῳ Rettig μόθῳ pro πόθῳ Jahn, πότῳ Bury) viri docti, nil opus 13 θεῶν τε Sykutris: τε θεῶν codd. ‖ καὶ om. W 15 καλῶς, ᾠδῆς: καλῆς ᾠδῆς T² Stobaeus καὶ ᾠδῆς Madvig καλῶς καλῆς ᾠδῆς vulg. 18 δὲ: δὲ καὶ Methodius

---

ρυφαῖος τοῦ χοροῦ. Ὁ Ἀγάθων γνήσιος σοφιστής, παίζει μὲ τὰς δύο σημασίας.

7. Κυρίως θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθοῦν τὸν Ἔρωτα οἱ ὀπαδοί του ὡς ἕνα κορυφαῖον χορῳδίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος θὰ τραγουδῇ καὶ ἐκεῖνοι θ' ἀπαντοῦν μὲ ἐφύμνια.

8. Τὴν ἑρμηνείαν τῆς φράσεως αὐτῆς ἴδε εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς Εἰσαγωγῆς II 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἡ κριτικὴ τοῦ Σωκράτους *

20. Μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀγάθωνος ὅλοι, εἶπεν 198
ὁ Ἀριστόδημος [1], οἱ παριστάμενοι ἐξέσπασαν εἰς παταγώδεις ἐπιδοκιμασίας τοῦ νέου· ὁ λόγος του ὑπῆρξεν ἀντάξιος καὶ τῆς φήμης του καὶ τοῦ θεοῦ. Ὁ Σωκράτης τότε στραφεὶς πρὸς τὸν Ἐρυξίμαχον εἶπεν: «Λοιπόν, γέννημα σύ τοῦ Ἀκουμενοῦ [2]; Ἐξακολουθεῖς νὰ πιστεύῃς, πὼς ἄφοβος ὁ φόβος ἦτο ποὺ ἐφοβούμην τόσην ὥραν; Καὶ δὲν εἶχα ὡς προφήτης ὁμιλήσει πρὸ ὀλίγου, ὅταν ἐτόνιζα ὅτι ὁ Ἀγάθων θὰ ἐκφωνήσῃ ἕνα τόσον θαυμάσιον λόγον, ὥστ' ἐγὼ θὰ εὑρεθῶ εἰς δύσκολον θέσιν;» «Εἰς τὸ ἕνα μέρος τοῦ ἰσχυρισμοῦ σου ἀναγνωρίζω πὼς ὑπῆρξες προφήτης εἰς τὸ ὅτι ὡραῖος θὰ εἶναι τοῦ Ἀγάθωνος ὁ λόγος· ὅτι ὅμως σὺ θὰ δυσκολευθῇς, δὲν τὸ πιστεύω».
«Καὶ πῶς θέλεις, καλότυχε» ἀπήντησεν ὁ Σωκράτης b
«νὰ μὴ δυσκολευθῶ, ὄχι μόνον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ οἱοσδήποτε ἄλλος ὁμιλήσῃ ὕστερ' ἀπὸ ἕνα τόσον εὔμορφον καὶ τόσον πολυποίκιλον λόγον ποὺ ἐξεφωνήθη; Ἀφήνω τ' ἄλλα σημεῖα ἦσαν, ὄχι βέβαια εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν ὅλα ἐκπληκτικά. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ἐπίλογος μὲ τὰ θέλγητρα τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων [3]! ποῖος θὰ τὰ ἤκουε καὶ δὲν θὰ ἔχανε τὸν νοῦν του; Ἐγὼ τοὐλάχιστον, συναισθανόμενος ὅτι προσωπικῶς δὲν θὰ εἶμαι διόλου
εἰς θέσιν οὔτε κατὰ προσέγγισιν νὰ ὁμιλήσω τόσον c
νόστιμα, ὀλίγον ἔλειψεν, ἂν εὕρισκα τρόπον, νὰ τὸ σκάσω κρυφὰ ἀπὸ τὴν ἐντροπήν μου. Ὁ λόγος ἄλλωστε μοῦ ἐνθύμιζε τὸν Γοργίαν· ὥστε εἶχα πάθει, οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον, ἐκεῖνο, ποὺ λέγει ὁ Ὅμηρος: ἔτρεμα μήπως εἰς τὸ τέλος ὁ Ἀγάθων τοῦ Γοργίου τὴν κεφαλήν, τοῦ τρομεροῦ εἰς τοὺς λόγους, ἐναντίον

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 9.

1. Ἡ μνεία τοῦ Ἀριστοδήμου δὲν γίνετ' ἐδῶ χωρὶς λόγον. Χρησιμεύει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς μαρτυρία ἔγκυρος τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Ἀγάθωνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ, ὅτι ἀρχίζει ἕνα νέον στάδιον τῆς διηγήσεως σημαντικόν, κλείει δὲ ἡ πρώτη πρᾶξις μὲ τοὺς λόγους τῶν ἄλλων.

2. Ἡ προσφώνησις ὦ παῖ Ἀκουμενοῦ ἔχει κάτι τὸ πανηγυρικῶς σοβαρὸν (ἐζήτησ' ἀναλόγως νὰ τὸ ἀποδώσω εἰς τὴν μετάφρασιν) καὶ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς κωμικὴν κάπως ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὑπερβολικοὺς τοῦ Σωκράτους φόβους. Τὸ ἴδιον μεγαλόστομον ὕφος μεταχειρίζεται ὁ Σωκράτης καὶ κατόπιν, ὡς νὰ τὸν παρέσυρεν ἀθέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

20. Εἰπόντος δὲ τοῦ Ἀγάθωνος, πάντας ἔφη 198
ὁ Ἀριστόδημος ἀναθορυβῆσαι τοὺς παρόντας,
ὡς πρεπόντως τοῦ νεανίσκου εἰρηκότος καὶ αὑτῷ
καὶ τῷ θεῷ. Τὸν οὖν Σωκράτη εἰπεῖν βλέψαντα
εἰς τὸν Ἐρυξίμαχον· Ἆρά σοι δοκῶ, φάναι, ὦ
παῖ Ἀκουμενοῦ, ἀδεὲς πάλαι δέος δεδιέναι,
ἀλλ' οὐ μαντικῶς ἃ νῦν δὴ ἔλεγον (194a) εἰ-
πεῖν, ὅτι Ἀγάθων θαυμαστῶς ἐροῖ, ἐγὼ δ' ἀπο-
ρήσοιμι;— Τὸ μὲν ἕτερον, φάναι τὸν Ἐρυξίμα-
χον, μαντικῶς μοι δοκεῖς εἰρηκέναι, ὅτι Ἀγά-
θων εὖ ἐρεῖ· τὸ δὲ σὲ ἀπορήσειν, οὐκ οἶμαι.—
Καὶ πῶς, ὦ μακάριε, εἰπεῖν τὸν Σωκράτη, οὐ b
μέλλω ἀπορεῖν καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλος ὁστισοῦν, μέλ-
λων λέξειν μετὰ καλὸν οὕτω καὶ παντοδαπὸν
λόγον ῥηθέντα; καὶ τὰ μὲν ἄλλα οὐχ ὁμοίως
μὲν θαυμαστά· τὸ δ' ἐπὶ τελευτῆς τοῦ κάλλους
τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τίς οὐκ ἂν ἐξε-
πλάγη ἀκούων; ἐπεὶ ἔγωγε, ἐνθυμούμενος ὅτι
αὐτὸς οὐχ οἷός τ' ἔσομαι οὐδ' ἐγγὺς τούτων οὐ- c
δὲν καλὸν εἰπεῖν, ὑπ' αἰσχύνης ὀλίγου ἀποδρὰς
ᾠχόμην, εἴ πῃ εἶχον. καὶ γάρ με Γοργίου ὁ λόγος
ἀνεμίμνῃσκεν, ὥστε ἀτεχνῶς τὸ τοῦ Ὁμήρου
(Od. λ 633) ἐπεπόνθη· ἐφοβούμην μή μοι τελευτῶν
ὁ Ἀγάθων Γοργίου κεφαλήν, δεινοῦ λέγειν, ἐν

3 πρεπόντως B[2] (πρεπόντος T[2]) πρέποντος BTW 6 ἀκουμένου BTW 10 δοκεῖς μοι TW 14 οὕτω καὶ παντοδαπὸν B: καὶ παντοδαπὸν οὕτω TW 16 μὲν om. Vindob. 21 || δὲ post θαυμαστὰ add. Badham, forf. recte 18 ἀκούων om. W 19 τ' om W 23 ἐπεπόνθη del. Naber

---

ληται καὶ ἐκεῖνον ἡ γοητεία τοῦ διηνθισμένου λόγου τοῦ Ἀγάθωνος: **ἀδεὲς δέος δεδιέναι** (πρβλ. **χάριν ἄχαριν** Εὐριπ. Ἰφ. Τ. 556, **γάμος ἄγαμος** Ἑλέν. 690), **δεινοῦ λέγειν ἐν τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸν ἐμὸν λόγον, μετὰ καλὸν οὕτω καὶ παντοδαπὸν λόγον ῥηθέντα** (μὲ τὸ ποιητικὸν ὑπερβατὸν καὶ τὴν σπανίαν σύνταξιν τῆς μετοχῆς) κλπ.

3. **Ὀνόματα καὶ ῥήματα** περιλαμβάνουν τὸ σύνολον τῆς γλώσσης· εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου (Σοφ. 262a). Μὲ τὸ ὄνομα μὲν χαρακτηρίζει ὁ Πλάτων τὰς ἐπὶ μέρους λέξεις, ἃς εἶναι καὶ ῥήματα, (τὴν **εὕρεσιν**, ὅπως ἔλεγαν οἱ ῥήτορες), τὸ **ῥῆμα** δὲ τὰς φράσεις, τὴν **σύνθεσιν** (Κρατ. 399b).

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ λόγου μου μέσα εἰς τὸν λόγον του μοῦ ἐξαποστείλῃ καὶ μὲ κάνῃ τὸν ἴδιον ἄφωνον, σὰν τὴν πέτραν [1].

Καὶ ἀντελήφθην τότε, πόσον γελοῖος λοιπὸν ὑπῆρξα, ὅταν ἀνελάμβανα ἐνώπιόν σας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μετάσχω μαζί σας καὶ ἐγὼ μὲ τὴν σειράν μου εἰς τὸν ἐγκωμιασμὸν τοῦ Ἔρωτος, καὶ ἐβεβαίωνα, ὅτι ἤμην d
πεπειραμένος εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Ἔρωτος [2], ἐνῷ, καθὼς ἀποδεικνύεται, δὲν εἶχα ἰδέαν τοῦ πράγματος, κατὰ ποῖον δηλ. τρόπον ἔπρεπε κανεὶς νὰ ἐγκωμιάζῃ οτιδήποτε. Ἐγὼ π. χ. ἐν τῇ ἀφελείᾳ μου ἐφανταζόμην, ὅτι ὤφειλεν ὁ καθένας τὴν ἀλήθειαν ν' ἀναπτύσσῃ περὶ οἱουδήποτε ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον ἐγκωμιάζει, καὶ ὅτι αὐτὸ μὲν θὰ ἦτον ἡ βάσις, κατόπιν δέ, συμφώνως πρὸς αὐτήν, θὰ ἐξέλεγε τὰ λαμπρότερα σημεῖα καὶ θὰ τὰ συνέθετε κατὰ τὸν εὐπρεπέστερον δυνατὸν τρόπον. Διὰ τοῦτο μάλιστα εἶχα μεγάλην αὐτοπεποίθησιν, ὅτι θὰ ὡμιλοῦσα ὡραῖα, ἀφοῦ ἐγνώριζα δὰ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τοῦ ἐγκωμιασμοῦ οἱουδήποτε πράγματος. Ἐντούτοις, καθὼς τώρα βλέπω, δὲν ἦτον αὐτή, φαίνεται, ἡ μέθοδος τοῦ νὰ συνθέσῃς ἕνα κομψὸν πανηγυρικὸν πρὸς τιμὴν ἑνὸς πράγματος, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὸ νὰ ἐπισωρεύῃς πρὸς ἔξαρσίν του τὰ ση- e
μαντικώτερα, ποὺ γίνεται, καὶ τὰ τιμητικώτερα προσόντα, ἀδιακρίτως ἂν ἀνταποκρίνωνται εἰς τὴν πραγματικότητα ἢ ὄχι. Καὶ ψευδῆ ἂν εἶναι, δὲν ἔχει, βλέπω, σημασίαν· ὡρίσθη ἄλλωστ' ἐκ τῶν προτέρων, καθὼς φαίνεται, νὰ κοιτάξῃ ὁ καθένας μας νὰ δώσῃ ἁπλῶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐξυμνεῖ τὸν Ἔρωτα, ὄχι νὰ τὸν ἐξυμνήσῃ πραγματικά [3]. Αὐτός, φαντάζομαι, εἶναι ὁ λόγος, ποὺ μεταφέρετε κάθε ἐπαινετικὸν χαρακτηρισμὸν καὶ τὸν φορτώνετε εἰς τὸν Ἔρωτα, βεβαιώνοντες

1. Εἰς τὸν Ὅμηρον (Ὀδυσσ. λ, 633) διηγεῖται ὁ Ὀδυσσεύς:

ἐμὲ δὲ χλωρὸν δέος ᾕρει,
μή μοι Γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
ἐξ Ἄιδος πέμψειεν ἀγαυὴ Περσεφόνεια.

Ὁ Σωκράτης λογοπαικτεῖ μὲ τ' ὄνομα τοῦ Γοργίου, τοῦ ὁποίου μιμεῖται ὁ Ἀγάθων τὸ ὕφος· φοβεῖται ὅτι θὰ μείνῃ ἄφωνος ὡς πέτρα ἐνώπιον τοῦ Γοργίου, ὅπως καὶ ὅσοι ἀντίκρυζαν τὸ Γοργόνειον, τῆς Μεδούσης τὴν κεφαλήν. Καὶ τὸ δεινὸς ἐπίσης χρησιμοποιεῖται μὲ διπλῆν σημασίαν.

2. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 28,2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸν ἐμὸν λόγον πέμψας αὐτόν με
λίθον τῇ ἀφωνίᾳ ποιήσειεν.

Καὶ ἐνενόησα τότε ἄρα καταγέλαστος ὤν,
ἡνίκα ὑμῖν ὡμολόγουν ἐν τῷ μέρει μεθ' ὑμῶν
ἐγκωμιάσεσθαι τὸν Ἔρωτα καὶ ἔφην εἶναι δει- d
νὸς τὰ ἐρωτικὰ (177d), οὐδὲν εἰδὼς ἄρα τοῦ
πράγματος, ὡς ἔδει ἐγκωμιάζειν ὁτιοῦν. ἐγὼ
μὲν γὰρ ὑπ' ἀβελτερίας ᾤμην δεῖν τἀληθῆ λέ-
γειν περὶ ἑκάστου τοῦ ἐγκωμιαζομένου, καὶ
τοῦτο μὲν ὑπάρχειν, ἐξ αὐτῶν δὲ τούτων τὰ κάλ-
λιστα ἐκλεγομένους ὡς εὐπρεπέστατα τιθέναι·
καὶ πάνυ δὴ μέγα ἐφρόνουν ὡς εὖ ἐρῶν, ὡς εἰ-
δὼς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἐπαινεῖν ὁτιοῦν· τὸ δὲ
ἄρα, ὡς ἔοικεν, οὐ τοῦτο ἦν τὸ καλῶς ἐπαινεῖν
ὁτιοῦν, ἀλλὰ τὸ ὡς μέγιστα ἀνατιθέναι τῷ πρά- e
γματι καὶ ὡς κάλλιστα, ἐάντε ᾖ οὕτως ἔχοντα
ἐάντε μή· εἰ δὲ ψευδῆ, οὐδὲν ἄρ' ἦν πρᾶγμα·
προυρρήθη γάρ, ὡς ἔοικεν, ὅπως ἕκαστος ἡμῶν
τὸν Ἔρωτα ἐγκωμιάζειν δόξει, οὐχ ὅπως ἐγκω-
μιάσεται. διὰ ταῦτα δὴ οἶμαι πάντα λόγον κι-
νοῦντες ἀνατίθετε τῷ Ἔρωτι καί φατε αὐτὸν

8 ἀβελτηρίας B[2]TW 13 τοῦ ἐπαινεῖν ὁτιοῦν del. Badham, ὁτιοῦν tantum del. Sykutris τοῦ ἐπαινουμένου coll. v. 9 Galli 19 δόξει Stephanus : δόξῃ codd.

---

3. Ἡ θεωρία τοῦ ἐγκωμίου, πού ἀναπτύσσει ἐδῶ ὁ Σωκράτης, εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὰ ρητορικὰ ἐγχειρίδια, τῶν ὁποίων τὴν ἀρχὴν διατυπώνει ὁ Ἰσοκράτης 4, 8 **τά τε μεγάλα ταπεινὰ ποιῆσαι καὶ τοῖς μικροῖς μέγεθος περιθεῖναι**· (πρβλ. Μενέξ. 234c)—αὐτὸ πού ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης αὔξησιν Ῥητορ. 1368a 10 κἑξ. Ὁ Σωκράτης ἰσχυρίζεται, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶν' ἀληθινὸν ἐγκώμιον, ἀλλὰ μόνον ἐπίφασις ἐγκωμίου. Διότι τὸ πρῶτον στοιχεῖον παντὸς ἐγκωμίου εἶναι ἡ ἀλήθεια (πρβλ. καὶ Φαῖδρ. 259e), κατόπιν δὲ ἔρχονται τὰ καθαρῶς καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα, ἡ ἐκλογὴ τῶν καλλίστων καὶ ἡ εὐάρμοστος τοποθέτησις αὐτῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Πλάτων ὁροθετεῖ μεταξὺ τῶν προηγουμένων λόγων καὶ τῶν λόγων τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅπου ἐπίσης ἐξαίρεται σκοπίμως καὶ ἐπανειλημμένως ἡ φιλαλήθεια τοῦ ὁμιλοῦντος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅτι εἶναι τοιοῦτος καὶ τόσων ἀγαθῶν πρόξενος· ἔτσι δηλαδὴ θὰ ἐμφανίζεται ὅσον τὸ δυνατὸν ὡραιότερος 119 καὶ ἀνώτερος, φυσικὰ εἰς τὰ ὄμματα ἐκείνων ποὺ δὲν τὸν γνωρίζουν, ὄχι, ὑποθέτω, εἰς ὅσους τὸν γνωρίζουν. Καὶ ἀσφαλῶς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς καὶ ὁ πανηγυρικὸς ἔχει λαμπρότητα καὶ ἐπιβλητικότητα[1]. Ἐντούτοις ἐγὼ δὲν ἐγνώριζα, ὅπως βλέπω, τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ ἐγκωμίου, καὶ ἐπομένως ἐν ἀγνοίᾳ μου σᾶς ἔδωσα τὴν ὑπόσχεσιν νὰ ἐγκωμιάσω καὶ ἐγώ, ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά μου. Ὥστε ἡ γλῶσσα μου ἔδωσ' ὑπόσχεσιν, ὁ νοῦς μου ὄχι[2]. Ἂς πάῃ λοιπὸν στὸ καλό! Δὲν ἀναλαμβάνω πλέον νὰ ἐγκωμιάσω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· οὔτε θὰ εἶχα ἄλλωστε τὴν ἱκανότητα. Μολαταῦτα, τὴν ἀλήθειαν, ἂν τὸ ἐπιθυμῆτε, αὐτὴν ναί, δέχομαι νὰ σᾶς ἐκθέσω, μὲ τὸν ἰδικόν μου τρόπον, ὄχι ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰς ὁμιλίας τὰς ἰδικάς σας· ἔτσι δὲν θὰ γελοιοποιηθῶ. Σκέψου λοιπόν, Φαῖδρε[3], ἂν σοῦ χρειάζεται καὶ παρομοία ἀγόρευσις, τὴν ἀλήθειαν ν' ἀκούσῃς ν' ἀναπτύσσεται περὶ τοῦ Ἔρωτος, καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν συναρμολόγησιν τῶν λέξεων, ὁποία τυχὸν θὰ μοῦ ἤρχετο προχείρως εἰς τὸ στόμα[4]».

b

Ὁ Φαῖδρος τότε καὶ οἱ ἄλλοι τὸν ἐνεθάρρυναν, εἶπε, μὲ τὸν τρόπον ποὺ αὐτὸς τυχὸν εὑρίσκει σωστὸν νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀπόψεις του, μ' αὐτὸν νὰ ὁμιλήσῃ. «Κάτι ἄλλο ἀκόμη, Φαῖδρε» εἶπε· «δῶσε μου τὴν ἄδειαν νὰ ἐρωτήσω κάτι μικροπράγματα τὸν Ἀγάθωνα, ὥστε νὰ ἔχω πρῶτα τὴν συγκατάθεσίν του, καὶ ὕστερα ἐπὶ τῇ βάσει πλέον αὐτῆς νὰ ὁμιλήσω[5]». c «Καλά, σοῦ δίδω τὴν ἄδειαν» ἀπήντησεν ὁ Φαῖδρος· «ἐρώτα τον».

1. Ἐδῶ ὁ Σωκράτης εἶναι σαρκαστικώτατος.

2. Ὁ στίχος τοῦ Εὐριπίδου **ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος**, τὸν ὁποῖον λέγει εἰς στιγμὴν ἀγανακτήσεως ὁ Ἱππόλυτος χωρὶς καὶ νὰ τὸν ἐφαρμόζῃ, εἶχε γίνει ζῶντος τοῦ ποιητοῦ παροιμιώδης, ὡς δικαιολογητικὸς καθ' ἐπιορκίας. Πρβλ. Ἀριστοφ. Θεσμ. 275, Βατρ. 101, καὶ Θεαίτ. 154d.

3. Τὴν ἄρνησίν του εἶναι πρόθυμος ν' ἀποσύρῃ, ἂν τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τὸ σύστημά του. Ζητεῖ πρὸς τοῦτο τοῦ Φαίδρου τὴν ἄδειαν, εἶναι πατὴρ τοῦ λόγου.

4. Καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν λέξεων (**ὀνόμασις**) καὶ ἡ συναρμολόγησίς των θὰ εἶναι πραγματικὰ αὐτοσχέδιος, ἐλεύθερος δηλαδὴ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοιοῦτόν τε εἶναι καὶ τοσούτων αἴτιον, ὅπως ἂν 199 φαίνηται ὡς κάλλιστος καὶ ἄριστος, δῆλον ὅτι τοῖς μὴ γιγνώσκουσιν (οὐ γὰρ δήπου τοῖς γε εἰδόσιν), καὶ καλῶς γ' ἔχει καὶ σεμνῶς ὁ ἔπαινος. ἀλλὰ γὰρ ἐγὼ οὐκ ᾔδη ἄρα τὸν τρόπον τοῦ ἐπαίνου, οὐ δ' εἰδὼς ὑμῖν ὡμολόγησα καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέρει ἐπαινέσεσθαι. ἡ γλῶσσα οὖν ὑπέσχετο, ἡ δὲ φρὴν οὔ (Eurip. Hippol. 612). χαιρέτω δή· οὐ γὰρ ἔτι ἐγκωμιάζω τοῦτον τὸν τρόπον· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην. οὐ μέντοι ἀλλὰ τά γε ἀληθῆ, εἰ βούλεσθε, ἐθέλω εἰπεῖν, κατ' b ἐμαυτόν, οὐ πρὸς τοὺς ὑμετέρους λόγους, ἵνα μὴ γέλωτα ὄφλω. ὅρα οὖν, ὦ Φαῖδρε, εἴ τι καὶ τοιούτου λόγου δέει, περὶ Ἔρωτος τἀληθῆ λεγόμενα ἀκούειν, ὀνομάσει δὲ καὶ θέσει ῥημάτων τοιαύτῃ, ὁποία δἄν τις τύχῃ ἐπελθοῦσα.

Τὸν οὖν Φαῖδρον ἔφη καὶ τοὺς ἄλλους κελεύειν λέγειν, ὅπῃ αὐτὸς οἴοιτο δεῖν εἰπεῖν, ταύτῃ.—Ἔτι τοίνυν, φάναι, ὦ Φαῖδρε, πάρες μοι Ἀγάθωνα σμίκρ' ἄττα ἐρέσθαι, ἵνα ἀνομολογησάμενος παρ' αὐτοῦ οὕτως ἤδη λέγω.—Ἀλλὰ παρίημι, c φάναι τὸν Φαῖδρον· ἀλλ' ἐρώτα.

3 δήπου Cobet (cf. Gorg. 459a): ἄν που TW που B 5 ἄρα om. BW at cf. 205b 7 γλῶσσα (sicut Euripides) W: γλῶττα BT 15 ὀνόμασει W ὀνόμασι BT 16 δἄν Usener (δὴ ἄν Stallbaum): δ' ἄν B δ' ἂν TW ἂν Vatic. 1030 21 παρ' αὐτοῦ: πρὸς αὐτὸν Richards

---

ἀπὸ τὰς σχολειακὰς καὶ ἀναμνήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶναι γεμᾶτοι οἱ «αὐτοσχέδιοι» λόγοι τῶν προτοῦ.

5. Ζητεῖ τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Φαῖδρον, διὰ νὰ μὴ τὸν διακόψῃ καὶ πάλιν, ὅπως πρωτύτερα 194d. Καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον 237c ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν μίαν συζήτησιν, χωρὶς νὰ καθορίσουν τὴν οὐσίαν ἑκάστου (διομολογήσασθαι), καὶ εἰς τὸ τέλος μόλις ἀνακαλύπτουν, ὅτι ὁ καθένας των ἄλλα ἐννοοῦσεν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Σωκράτους καὶ Ἀγάθωνος διάλογος *

21. Ὕστερα λοιπὸν ἀπ᾿ αὐτά, εἶπεν, ἤρχισεν ὁ Σωκράτης ἀπὸ τὸ ἑξῆς ἐπάνω κάτω ἐρώτημα: «Λοιπόν, ἀγαπητέ μου Ἀγάθων. Ἐσχημάτισα τὴν γνώμην, πὼς ἦτον ἐπιτυχημένη ἡ κατεύθυνσις ποὺ ἔδωσες εἰς τὴν ὁμιλίαν σου, ὅταν ἐτόνιζες ὅτι ἔπρεπε πρῶτα τὸν ἴδιον τὸν Ἔρωτα νὰ παρουσιάσῃς, τί πρᾶγμα εἶναι, ἔπειτα δὲ τὴν δρᾶσιν του. Αὐτὴν τὴν εἰσαγωγὴν τὴν ἐπιδοκιμάζω πλήρως [1]. Σὲ παρακαλῶ λοιπόν, ἐφ᾿ ὅσον καὶ τὰς ἄλλας ἰδιότητας τοῦ Ἔρωτος περιέγραψες μὲ τόσην ἐπιτυχίαν καὶ
τόσην μεγαλοπρέπειαν, ἀπάντησέ μου καὶ εἰς τὸ ἑξῆς: d
Εἶναι ἆραγε τοιαύτη ἡ φύσις του, ὥστε νὰ εἶναι ὁ Ἔρως ἔρως ὡρισμένου τινὸς ἢ ὄχι [2]; Τὸ ἐρώτημά μου πάντως δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἂν εἶναι γέννημα ὡρισμένης μητρὸς ἢ πατρὸς (θὰ ἦτο τότε κωμικὸν τὸ ἐρώτημα, ἂν ὁ Ἔρως εἶναι ἔρως πρὸς μητέρα ἢ πατέρα)· ἀλλὰ νά: Ὑπόθεσε, πὼς σ᾿ ἐρωτοῦσα περὶ αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἐννοίας π α τ ή ρ· ἆραγε ὁ πατέρας εἶναι πατέρας ὡρισμένου τινός, ἢ ὄχι [2]; θὰ μοῦ ἀπαντοῦσες, δὲν ἀμφιβάλλω, ἂν ἤθελες νὰ μοῦ δώσῃς ἀπάντησιν ἀκριβῆ [3], ὅτι ὁ πατέρας εἶναι πατέρας ἑνὸς υἱοῦ ἢ μιᾶς θυγατρός. Ἢ ὄχι;» «Φυσικὰ» εἶπεν ὁ Ἀγάθων. «Καὶ ἡ
μητέρα μάλιν τὸ ἴδιον;» Καὶ εἰς αὐτὸ ἡ ἀπάντησις ἦτο e
καταφατική. «Δέξου ἀκόμη» εἶπεν ὁ Σωκράτης «νὰ μοῦ δώσῃς καὶ μερικὰς ἄλλας ἀπαντήσεις, διὰ νὰ ἐννοήσῃς ἀκριβέστερα αὐτὸ ποὺ θέλω νὰ καταλήξω.

* Πρβλ. Εἰσαγ. III § 2.

1. Τὸ φιλοφρόνημα ἐπαναλαμβάνεται καὶ 201d. Δὲν εἶναι διόλου εἰρωνικόν.

2. Ἡ μετάφρασις καθιστᾷ μὲν σαφές, τί θέλει νὰ εἰπῇ ὁ Σωκράτης, συγκαλύπτει ὅμως τὴν πολυσημίαν τῆς ἀρχαίας ἐκφράσεως, ἡ ὁποία ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐπιμόνους τοῦ φιλοσόφου λογικὰς διακρίσεις. Τῆς γενικῆς ἡ χρῆσις εἶναι εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν πολλαπλῆ, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν θὰ ἦτον ἢ γενικὴ ἢ ὑποκειμενική: **ἔρως ἐκ μέρους πατρὸς ἢ μητρός**, ἢ ἀντικειμενική: **ἔρως πρὸς πατέρα ἢ μητέρα**, ἢ κτητική: **ἔρως γέννημα ἑνὸς πατρός**, ὅπως 203a. Ἡ τρίτη ἑρμηνεία εἶναι, νομίζω, ἡ ὀρθοτέρα. Ὁ Σωκράτης θέλει νὰ εἰπῇ: Δὲν ἐννοῶ, ἂν ὁ ἔρως ἔχει πατέρα ἢ μητέρα, διότι τότε τὸ ἐρώτημα, ποὺ ἔκαμα πρὸ ὀλίγου (**ἔστι τοιοῦτος οἷος εἶναί τινος ὁ Ἔρως ἔρως**, μὲ τὴν ἐπανάληψιν δηλαδὴ τῆς λέξεως ἔρως καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ κατηγορουμένου) θὰ ἦτο κωμικόν, ἂν ἀντὶ τοῦ **τινὸς** ἐθέταμεν **μητρὸς ἢ**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

21. Μετὰ ταῦτα δὴ τὸν Σωκράτη ἔφη ἐνθένδε ποθὲν ἄρξασθαι· Καὶ μήν, ὦ φίλε Ἀγάθων, καλῶς μοι ἔδοξας καθηγήσασθαι τοῦ λόγου, λέγων (195a) ὅτι πρῶτον μὲν δέοι αὐτὸν ἐπιδεῖξαι ὁποῖός τίς ἐστιν ὁ Ἔρως, ὕστερον δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ταύτην τὴν ἀρχὴν πάνυ ἄγαμαι. ἴθι οὖν μοι περὶ Ἔρωτος, ἐπειδὴ καὶ τἆλλα καλῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς διῆλθες οἷός ἐστι, καὶ τόδε εἰπέ· d πότερόν ἐστι τοιοῦτος οἷος εἶναί τινος ὁ Ἔρως ἔρως ἢ οὐδενός; ἐρωτῶ δ' οὐκ εἰ μητρός τινος ἢ πατρός ἐστιν (γελοῖον γὰρ ἂν εἴη τὸ ἐρώτημα εἰ Ἔρως ἐστὶν ἔρως μητρὸς ἢ πατρός), ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ αὐτὸ τοῦτο π α τ έ ρ α ἠρώτων. Ἆρα ὁ πατήρ ἐστι πατὴρ τινὸς ἢ οὔ;, εἶπες ἂν δήπου μοι, εἰ ἐβούλου καλῶς ἀποκρίνασθαι,ὅτι ἔστιν ὑέος γε ἢ θυγατρὸς ὁ πατὴρ πατήρ· ἢ οὔ;—Πάνυ γε, φάναι τὸν Ἀγάθωνα.— Οὐκοῦν καὶ ἡ μήτηρ ὡσαύ- e τως; Ὁμολογεῖσθαι καὶ τοῦτο.—Ἔτι τοίνυν, εἰπεῖν τὸν Σωκράτη, ἀπόκριναι ὀλίγῳ πλείω, ἵνα μᾶλλον καταμάθῃς ὃ βούλομαι· εἰ γὰρ ἐροίμην

8 οἷός τ' TW 10 ἔρως om. T 12 εἰ . . . . πατρός secl. Hug || ἔρως del. Sommer 18 ὁμολογεῖν Stallbaum ὁμολογῆσαι vulg. ὁμολογείσθω Kvicala

---

πατρός. Θέλει λοιπὸν διὰ τῆς διακρίσεως αὐτῆς νὰ προλάβῃ ἐνδεχομένην παρεξήγησιν καὶ νά ὑπογραμμίσῃ, ὅτι τὸ πρόβλημα στρέφεται ἀποκλειστικῶς περὶ τὸ ἀ ν τ ι κ ε ί μ ε ν ο ν τοῦ ἔρωτος. Μὴ λησμονοῦμεν, ὅτι ἡ δυνατότης ποὺ ἔχομεν σήμερον, νὰ διακρίνωμεν μ' ἕνα κεφαλαῖον γράμμα τὸν θεὸν Ἔρωτα (περὶ τοῦ ὁποίου καὶ μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι ἔχει πατέρα ἢ μητέρα) καὶ τὸ συναίσθημα ἔρωτα, δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν ἀρχαῖον. Οὔτε εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἀκόμη ὡρισμένη φιλοσοφικὴ ὁρολογία. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξις θὰ ἦτο περιττή, ἂν ὁ Πλάτων ἠμποροῦσε (ἴσως καὶ νὰ μὴν ἤθελε) νὰ διατυπώσῃ τὸ ἐρώτημά του ὅπως ἕνας σημερινός: **Ἡ ἔννοια ἔρως χρειάζεται νὰ συμπληρωθῇ μὲ ὡρισμένον ἀντικείμενον, πρὸς τὸ ὁποῖον στρέφεται, ἢ ὄχι;**

3. Ἀπὸ εὐγένειαν ὁ Σωκράτης παριστάνει, ὅτι τὸ νὰ δώσῃ ὁ Ἀγάθων τὴν ἀκριβῆ ἀπάντησιν εἶναι ζήτημα καλῆς θελήσεως, ὄχι ἱκανότητος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἂν σ' ἐρωτοῦσα π.χ.: Καὶ ὁ ἀδελφός; Δὲν εἶναι καὶ
αὐτὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι, καθὸ ἀδελφὸς ἑνὸς ὡρισμένου
προσώπου; ἢ ὄχι;» «Εἶναι» εἶπεν. «Ἑνὸς ἀδελφοῦ
ἢ μιᾶς ἀδελφῆς· ναί;» Τὸ παρεδέχθη. «Προσπάθησε
τώρα» λέγει «νὰ καθορίσῃς καὶ περὶ τοῦ Ἔρωτος·
ὁ Ἔρως εἶναι ἔρως ὡρισμένου τινὸς ἢ δὲν εἶναι;»
«Καὶ βέβαια εἶναι». 200

«Τώρα, αὐτὸ μέν, τὸ τίνος εἶναι» ἐξηκολούθησεν
ὁ Σωκράτης «φύλαξέ το μέσα σου καὶ νὰ τὸ ἐνθυμῆσαι[1].
Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπάντησέ μου εἰς αὐτὸ καὶ μόνον:
ἄραγε ὁ Ἔρως ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου εἶναι ἔρως,
τὸ ἐπιθυμεῖ, ἢ ὄχι;» «Χωρὶς ἄλλο» εἶπε. «Ἄραγε τὸ
ἔχει αὐτό, ποὺ ἐπιθυμεῖ καὶ ἀγαπᾷ, καὶ ὅμως τὸ ἐπιθυμεῖ
καὶ τὸ ἀγαπᾷ, ἢ δὲν τὸ ἔχει;» «Δὲν τὸ ἔχει»
λέγει· «αὐτὸ τοὐλάχιστον εἶναι πιθανόν». «Κοίταξε
τώρα» εἶπεν ὁ Σωκράτης «μήπως αὐτὸ εἶναι λογικῶς
ἀναγκαῖον, καὶ ὄχι ἁπλῶς πιθανόν, ὁ ἔχων δηλαδὴ
τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιθυμῇ ὅ,τι στερεῖται, εἰ δ' ἄλλως,
νὰ μὴν ἐπιθυμῇ, ἂν τύχῃ καὶ δὲν τὸ στερῆται[2]. Ἐγὼ
πάντως, Ἀγάθων, παραδέχομαι ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπολύ- b
τως ἀναγκαῖον· σύ;» «Καὶ ἐγώ» εἶπε «τὸ πιστεύω».
«Λαμπρά! Θὰ ἐπιθυμοῦσε λοιπὸν ποτὲ ἕνας, ποὺ εἶναι
ἤδη μεγαλόσωμος, νὰ εἶναι μεγαλόσωμος, ἢ ρωμαλέος,
ἀφοῦ εἶναι ρωμαλέος;» «Ἀδύνατον, ἐπὶ τῇ βάσει
τῶν ὅσων ἐδέχθημεν». «Φυσικά, ἀφοῦ δὲν θὰ τοῦ
ἔλειπαν αὐτὰ τὰ προσόντα, ἐφ' ὅσον ἴσα ἴσα τὰ ἔχει».
«Ἔχεις δίκαιον». «Διότι καὶ εἰς τὴν περίστασιν, ποὺ
ἕνας ρωμαλέος θὰ ἤθελε νὰ εἶναι ρωμαλέος» λέγει
ὁ Σωκράτης «καὶ ἕνας ταχύπους νὰ εἶναι ταχύπους,
καὶ ἕνας ὑγιὴς νὰ εἶναι ὑγιής — διότι θὰ ἦτο δυνατὸν
ἴσως νὰ φαντασθῇ κανεὶς αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια
ἐνδεχόμενα, ἄνθρωποι δηλαδὴ ποὺ εἶναι τοιοῦτοι

1. Ὁ Ἀγάθων τὸ εἶχεν εἰπεῖ ἤδη 197b, ὅτι κάλλους. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης δὲν βιάζεται· θέλει νὰ μείνῃ ἀκόμη εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀφῃρημένης ἐννοίας, τῆς λογικῆς μεθόδου, τὸ ὁποῖον ἔχει δι' αὐτὸν μεγάλην σημασίαν. Εἰς τὴν οὐσίαν θὰ ἔλθῃ μόλις 201a καὶ τότε θὰ ὑπενθυμίσῃ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀγάθωνος. Ὁ Ἀγάθων ὅμως, μαντεύων ἴσως ἀπὸ τώρα τὰς δυσκολίας, θέλει νὰ εἶναι πάντα μέσα, καὶ διὰ τοῦτο προσθέτει 200a ὡς τὸ εἰκός γε, γνήσιος εἰς τοῦτο μαθητὴς τῶν ρητόρων. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης δὲν τὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τί δέ; ἀ δ ε λ φ ό ς, αὐτὸ τοῦτο ὅπερ ἔστιν, ἔστι
τινὸς ἀδελφὸς ἢ οὔ; Φάναι εἶναι.—Οὐκοῦν ἀδελ-
φοῦ ἢ ἀδελφῆς; Ὁμολογεῖν. — Πειρῶ δή, φά-
ναι, καὶ τὸν Ἔρωτα εἰπεῖν· ὁ Ἔρως ἔρως ἐ-
στὶν οὐδενὸς ἢ τινός; — Πάνυ μὲν οὖν ἔστιν. 200

Τοῦτο μὲν τοίνυν, εἰπεῖν τὸν Σωκράτη, φύλα-
ξον παρὰ σαυτῷ μεμνημένος, ὅτου· τοσόνδε δέ
εἰπέ· πότερον ὁ Ἔρως ἐκείνου οὗ ἔστιν ἔρως,
ἐπιθυμεῖ αὐτοῦ ἢ οὔ;—Πάνυ γε φάναι.—Πότε-
ρον ἔχων αὐτός, οὗ ἐπιθυμεῖ τε καὶ ἐρᾷ, εἶτα
ἐπιθυμεῖ τε καὶ ἐρᾷ, ἢ οὐκ ἔχων;—Οὐκ ἔχων,
ὡς τὸ εἰκὸς γε, φάναι.—Σκόπει δή, εἰπεῖν τὸν
Σωκράτη, ἀντὶ τοῦ εἰκότος εἰ ἀνάγκη οὕτως, τὸ
ἐπιθυμοῦν ἐπιθυμεῖν οὗ ἐνδεές ἐστιν, ἢ μὴ ἐπι-
θυμεῖν, ἐὰν μὴ ἐνδεὲς ᾖ. ἐμοὶ μὲν γὰρ θαυμαστῶς
δοκεῖ, ὦ Ἀγάθων, ὡς ἀνάγκη εἶναι· σοὶ δὲ πῶς; b
—Κἀμοί, φάναι, δοκεῖ.—Καλῶς λέγεις, ἆρ' οὖν
βούλοιτ' ἄν τις μέγας ὢν μέγας εἶναι ἢ ἰσχυ-
ρὸς ὢν ἰσχυρός;—Ἀδύνατον ἐκ τῶν ὡμολογη-
μένων.—Οὐ γάρ που ἐνδεὴς ἂν εἴη τούτων ὅ γε
ὤν.—Ἀληθῆ λέγεις.—Εἰ γὰρ καὶ ἰσχυρὸς ὢν
βούλοιτο ἰσχυρὸς εἶναι, φάναι τὸν Σωκράτη,
καὶ ταχὺς ὢν ταχύς, καὶ ὑγιὴς ὢν ὑγιής—ἴσως
γὰρ ἄν τις ταῦτα οἰηθείη καὶ πάντα τὰ τοι-
αῦτα, τοὺς ὄντας τε τοιούτους καὶ ἔχοντας

1 δέ: δαί T || ἀδελφός Cobet 2 ἀδελφός del. Badham 3 ἀδελφῆς: ἀδελφός T corr. T[2] 12 σκοπεῖν W || δή om. T add. T[2] 13 εἰκότως W 19 ὁμολογουμένων vulg. 21 καί om. W

ἀφήνει· μὲ πιθανότητας καὶ μισὰ πράγματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ ἔρευνα ἐπιστημονική· ἐδῶ ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς λογικῆς ἀναγκαιότητος.

2. Ὁλόκληρος ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Σωκράτους στηρίζεται εἰς τὸν ταυτισμὸν ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας. Πρβλ. Φαῖδρ. 237d, ὅτι μὲν οὖν δὴ ἐπιθυμία τις ὁ ἔρως, ἅπαντι δῆλον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ κατέχουν τὰ προσόντ' αὐτά, νὰ ἐπιθυμοῦν ταυτο- c
χρόνως αὐτὰ ποὺ κατέχουν· διὰ νὰ μὴν ὑποπέσωμεν
λοιπὸν εἰς λάθος, διὰ τοῦτο ἐπιμένω. Ἄλλωστε αὐ-
τοί, Ἀγάθων, ἂν τὸ συλλογισθῇς καλά, ὀφείλουν
κατ' ἀνάγκην, θέλουν δὲν θέλουν, νὰ εἶναι κάτοχοι
τὴν στιγμὴν αὐτὴν τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων, τὰς ὁ-
ποίας ἔχουν· ἑπομένως κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε πάν-
τως νὰ ποθήσῃ αὐτὸ καὶ μόνον [1]; Ἂν ὅμως ἔλθῃ κα-
νεὶς καὶ μᾶς εἰπῇ: «Ἐγὼ εἶμαι ὑγιής, ἀλλὰ καὶ θέλω
ἐπίσης νὰ εἶμαι ὑγιής· εἶμαι πλούσιος, ἀλλὰ καὶ
θέλω νὰ εἶμαι πλούσιος, ἐπιθυμῶ [2] ἑπομένως ὅ,τι ἀ-
κριβῶς ἔχω», θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν: «Ναί, κύριε, ἔχεις
τώρα καὶ πλοῦτον καὶ ὑγείαν καὶ σωματικὴν δύνα- d
μιν· ἀλλὰ τὰ θέλεις νὰ τὰ ἔχῃς καὶ εἰς τὸ μέλλον·
καθ' ὅσον εἰς τὸ παρὸν τοὐλάχιστον, εἴτε τὸ θέλεις
εἴτε ὄχι, τὰ ἔχεις. Πρόσεξε λοιπόν, μήπως μὲ τὴν
βεβαίωσίν σου αὐτὴν ὅτι Ἐπιθυμῶ αὐτά ποὺ ἔχω,
δὲν θέλεις νὰ εἰπῇς τίποτε ἄλλο παρὰ τοῦτο: ὅτι
Θέλω ὅσα τώρα εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν μου καὶ εἰς
τὸ μέλλον νὰ εἶναι». Θὰ τὸ ἀνεγνώριζε, δὲν εἶ-
ναι;» Συνεφώνησεν, εἶπε, καὶ ὁ Ἀγάθων. Προσέ-
θεσε τότε ὁ Σωκράτης: «Ἑπομένως, αὐτὸ σημαίνει
ὅτι ἀγαπᾷς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν εἶν' ἀκόμη εἰς
τὴν διάθεσίν σου οὔτε εἰς τὴν κατοχήν σου, ὅτι
ἀγαπᾷς δηλαδὴ τὸ νὰ σοῦ εἶναι εἰς τὸ μέλλον
ἐξησφαλισμένα καὶ διαθέσιμα αὐτὰ τὰ ἀγαθά [3]». e
«Ἀπολύτως εἶπε. «Ἐπιθυμεῖ ἄρα [4], καὶ αὐτὸς καὶ

1. Τὸ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιθυμῇ κανεὶς ὅ,τι ἔχει, τοῦ φαίνεται τόσον παράδοξον, ὥστ' αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογηθῇ, ὅτι διατυπώνει κἂν παρομοίαν ὑπόθεσιν. Ἐντεῦθεν ἐγκαταλείπεται ἡ ὑποθετικὴ σύνταξις καὶ παρεμβάλλεται τὸ ἴσως γὰρ . . . λέγω. Μὲ τὴν παρεμβολὴν ὅμως αὐτὴν ἡ ὑπόθεσις δὲν γίνεται καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ ὡς ἀπορία τοῦ Ἀγάθωνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται, καὶ τὴν αἰσθάνεται τόσον δικαίαν, ὥστε καὶ πάλιν ἡ σύνταξις διασπᾶται καὶ μεταπίπτει εἰς εὐθὺν λόγον: **καὶ τούτου γε δήπου τίς ἂν ἐπιθυμήσειεν**; Τὴν ἀπάντησιν δίδει ὄχι πλέον μὲ γενικότητας, ἀλλ' εἰς ἕνα συγκεκριμένον παράδειγμα. Ἔτσι βλέπομεν, πῶς ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα νὰ ἔχῃ τὸν ρευστὸν ἀκόμη χαρακτῆρα ζωντανῆς καὶ παραστατικῆς συνομιλίας, ἡ σκέψις ἀναπτύσσεται, οὕτως εἰπεῖν, ἐνώπιόν μας, καὶ ἐνώπιόν μας ψηλαφᾷ νὰ εὕρῃ τὴν σύμμετρον διατύπωσίν της.

2. Τὸ **ἐπιθυμῶ** εἶναι ἐδῶ ἰσχυρότερον τοῦ **βούλομαι**, ἔχει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ταῦτα τούτων ἅπερ ἔχουσι καὶ ἐπιθυμεῖν· ἵν' c οὖν μὴ ἐξαπατηθῶμεν, τούτου ἕνεκα λέγω—τούτοις γάρ, ὦ 'Αγάθων, εἰ ἐννοεῖς, ἔχειν μὲν ἕκαστα τούτων ἐν τῷ παρόντι ἀνάγκη ἃ ἔχουσιν, ἐάντε βούλωνται ἐάντε μή, καὶ τούτου γε δήπου τίς ἂν ἐπιθυμήσειεν; ἀλλ' ὅταν τις λέγῃ ὅτι 'Εγὼ ὑγιαίνων βούλομαι καὶ ὑγιαίνειν, καὶ πλουτῶν βούλομαι καὶ πλουτεῖν, καὶ ἐπιθυμῶ αὐτῶν τούτων ἃ ἔχω — εἴποιμεν ἂν αὐτῷ ὅτι Σύ, ὦ ἄνθρωπε, πλοῦτον κεκτημένος καὶ ὑγίειαν καὶ ἰσχύν, βούλει καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ταῦτα d κεκτῆσθαι ἐπεὶ ἐν τῷ γε νῦν παρόντι, εἴτε βούλει εἴτε μή, ἔχεις. σκόπει οὖν, ὅταν τοῦτο λέγῃς, ὅτι ἐπιθυμῶ τῶν παρόντων, εἰ ἄλλο τι λέγεις ἢ τόδε, ὅτι βούλομαι τὰ νῦν παρόντα καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον παρεῖναι. ῎Αλλο τι ὁμολογοῖ ἄν; Συμφάναι ἔφη τὸν 'Αγάθωνα. Εἶπεῖν δὴ τὸν Σωκράτη· Οὐκοῦν τοῦτό γ' ἐστὶν ἐκείνου ἐρᾶν, ὃ οὔπω ἕτοιμον αὐτῷ ἐστιν οὐδὲ ἔχει, τὸ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ταῦτα εἶναι αὐτῷ σῳζόμενα καὶ e παρόντα.— Πάνυ γε, φάναι.— Καὶ οὗτος ἄρα

1 ταῦτα B : ταυτὶ TW 2 τούτοις : τούτους TW 3 ἕκαστον vulg. 5 τούτου : τούτων ? Sykutris 8 καὶ πλουτεῖν B : πλουτεῖν TW ‖ ἐπιθυμῶν W 13 ἔχῃς B 16 ὁμολογοῖς ἂν B^2 18 οὐκοῦν δὴ T^{ac} 19 τὸ TW : τὰ B τοῦ Kvicala [τῷ ? Kalitsunakis] βούλεσθαι post τὸ add. Richards post σῳζόμενα Corssen 20 καὶ TW : μοι B τὰ νῦν vulg. τὰ μὴ Sauppe καὶ ἀεὶ Bury, alii alia

---

δὲ καὶ σαφεστέραν τὴν ἔννοιαν τῆς ὁ ρ μ ῆ ς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἐπιθυμούμενον ('Ισοκρ. 10,65).

3. Μὲ τὸ σῳζόμενα ἐκφράζεται σαφέστερον ἡ σ υ ν έ χ ε ι α τῆς κτήσεως ἀπὸ τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ παρόν, τὸ παρόντα ἀναφέρεται εἰς τὴν ἑ κ ά σ τ ο τ ε παρουσίαν τῶν πραγμάτων.

4. Εἰς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν συμπερασμάτων ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς τῶν προτέρων συλλογισμῶν ἐξαίρει διὰ τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν συνωνύμων, πόσον θ ε μ ε λ ι ώ δ ο υ ς σημασίας εἶναι ἡ ἀρχή, ποὺ ἔθεσε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἱοσδήποτε ἄλλος κατέχεται ὑπὸ ἐπιθυμίας τινός, ὅ,τι δὲν εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ ὅ,τι δὲν εἶναι παρὸν καὶ ὅ,τι δὲν κατέχει καὶ ὅ,τι δὲν εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ὅ,τι τοῦ λείπει. Παρόμοια περίπου εἶναι τ' ἀντικείμενα, πρὸς τὰ ὁποῖα στρέφονται ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ ἔρως». «Πολὺ σωστὰ» εἶπε.

«Καὶ τώρα, σὲ παρακαλῶ» ἐξηκολούθησεν ὁ Σωκράτης «ἂς ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμείναμεν σύμφωνοι. Ὁ Ἔρως ἀναφέρεται πρῶτον μὲν εἰς ὡρισμένα ἀντικείμενα, ἔπειτα εἰς ἐκεῖνα τ' ἀντικείμενα, ὅσα τυχὸν στερεῖται ἐπὶ τοῦ παρόντος. Δὲν εἶναι;» «Μάλιστα» λέγει. «Ἀνακάλεσε τώρα 201
εἰς τὴν μνήμην σου ὕστερ' ἀπ' αὐτά. πρὸς τί πρᾶγμ' ἀνέφερες εἰς τὴν ὁμιλίαν σου ὅτι στρέφεται ὁ Ἔρως· ἤ, ἂν προτιμᾷς, σοῦ τὸ ὑπενθυμίζω ἐγώ[1]. Μοῦ φαίνεται λοιπόν, πὼς αὐτὸ περίπου ὑπεστήριξες: ὅτι τὰ πράγματα τῶν θεῶν ἐτακτοποιήθησαν χάρις εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ ὡραῖον· διότι τοῦ ἀσχήμου ἔρως δὲν νοεῖται. Αὐτὸ ἐπάνω κάτω δὲν εἶναι ποὺ ἔλεγες;» «Ναί, τὸ εἶπα» ἀπήντησεν ὁ Ἀγάθων. «Καὶ πολὺ σωστὸς εἶναι ὁ ἰσχυρισμός σου, φίλε μου» εἶπεν ὁ Σωκράτης[2]. «Ἂν λοιπὸν αὐτὸ ἀληθεύῃ, τότε ὁ Ἔρως πρέπει νὰ εἶναι τῆς ὡραιότητος ἔρως καὶ ὄχι τῆς ἀσχημίας. Ἔτσι;» Τὸ παρεδέχθη. «Ἀνεγνωρίσθη ὅμως, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ στερεῖται καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει, αὐτὸ ἀγαπᾷ;» b
«Ναὶ» εἶπε. «Στερεῖτ' ἑπομένως καὶ δὲν ἔχει ὡραιότητα ὁ Ἔρως». «Κατ' ἀνάγκην» εἶπεν. «Ἀλλὰ τότε, ἕνα πρᾶγμα ποὺ στερεῖται ὡραιότητα καὶ δὲν ἔχει διόλου κάλλος, τὸ ὀνομάζεις μήπως σὺ ὡραῖον;» «Πάντως ὄχι». «Ἐπιμένεις λοιπὸν νὰ ὑποστηρίζῃς, ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι ὡραῖος, ἐφ' ὅσον ἡ πραγματικότης εἶν' αὐτή;» Καὶ ὁ Ἀγάθων εἶπε τότε: «Φοβοῦμαι, Σωκράτη, πὼς δὲν εἶχα καταλάβει τίποτε ἀπ' ὅσα

1. Προχωρεῖ τώρα εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἔρωτος, ἀφοῦ διεπίστωσεν ἁπλῶς πρῶτα τὴν ὕπαρξίν του. Ὁ Ἀγάθων προβλέπων τὸν ἔλεγχον διστάζει ν' ἀπαντήσῃ (θὰ φαντασθῶμεν ὅτι μεσολαβεῖ σύντομος σιωπή), καὶ ὁ Σωκράτης ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ὑποβοηθήσῃ (εἰ δὲ βούλει).

2. Ὁ ἐνεστὼς λέγεις ἀντὶ τοῦ ἔλεγες, διότι ὁ Ἀγάθων διὰ τῆς τωρινῆς του ἀπαντήσεως ἀνανεώνει, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τὸ παρὸν τὸν τότε ἰσχυρισμόν. Κατόπιν ὁ Σωκράτης θὰ συμπληρώσῃ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἄλλος πᾶς ὁ ἐπιθυμῶν τοῦ μὴ ἑτοίμου ἐπιθυμεῖ καὶ τοῦ μὴ παρόντος καὶ ὃ μὴ ἔχει καὶ ὃ μὴ ἔστιν αὐτὸς καὶ οὗ ἐνδεής ἐστι· τοιαῦτ' ἄττα ἐστὶν ὧν ἡ ἐπιθυμία τε καὶ ὁ ἔρως ἐστίν.— Πάνυ γ', εἰπεῖν.

Ἴθι δή, φάναι τὸν Σωκράτη, ἀνομολογησώμεθα τὰ εἰρημένα. ἄλλο τί ἐστιν ὁ Ἔρως, πρῶτον μὲν τινῶν, ἔπειτα τούτων ὧν ἂν ἔνδεια
παρῇ αὐτῷ; — Ναί, φάναι. — Ἐπὶ δὴ τούτοις 201
ἀναμνήσθητι τίνων ἔφησθα ἐν τῷ λόγῳ εἶναι τὸν Ἔρωτα. εἰ δὲ βούλει, ἐγώ σε ἀναμνήσω· οἶμαι γάρ σε οὑτωσί πως εἰπεῖν, ὅτι τοῖς θεοῖς κατεσκευάσθη τὰ πράγματα δι' ἔρωτα καλῶν· αἰσχρῶν γὰρ οὐκ εἴη ἔρως. οὐχ οὑτωσί πως ἔλεγες (197b); — Εἶπον γάρ, φάναι τὸν Ἀγάθωνα. —Καὶ ἐπιεικῶς γε λέγεις, ὦ ἑταῖρε, φάναι τὸν Σωκράτη· καὶ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχει, ἄλλο τι ὁ Ἔρως κάλλους ἂν εἴη ἔρως, αἴσχους δὲ οὔ;
Ὡμολόγει. — Οὐκοῦν ὡμολόγηται, οὗ ἐνδεής b
ἐστι καὶ μὴ ἔχει, τούτου ἐρᾶν; — Ναί, εἰπεῖν. —Ἐνδεὴς ἄρ' ἐστὶ καὶ οὐκ ἔχει ὁ Ἔρως κάλλος. —Ἀνάγκη φάναι.— Τί δέ; τὸ ἐνδεὲς κάλλους καὶ μηδαμῇ κεκτημένον κάλλος ἆρα λέγεις σὺ καλὸν εἶναι; — Οὐ δῆτα. — Ἔτι οὖν ὁμολογεῖς Ἔρωτα καλὸν εἶναι, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει; Καὶ τὸν Ἀγάθωνα εἰπεῖν· Κινδυνεύω, ὦ Σώκρατες,

1 ὁ ἄλλος T 2 ἔχῃ codd 4 τε om. W 6 ἀνομολογησόμεθα W 8 ἂν ἔνδεια: incipit Ox 8 παρην Ox 13 ἔρωτα ερωτος Ox^1 14 ὁ ἔρως W 16 γ' ἔλεγες Bury 17 τι ὁ: τι ἢ ὁ Ox^2 Vindob. 21 18 ο ερως Ox^1 20 ἔχει Ox (ut vid.): ἔχῃ BTW ‖ τούτου: του Ox^1 ‖ ἐρᾷ W 22 δέ: δαί T 26 ω σωκρατες κινδυνεύω Ox

---

τὴν ἀπάντησιν (206b), ἀλλὰ προσωρινῶς ἀναγνωρίζει πλήρως τὴν ὀρθότητά της καὶ τὴν χρησιμοποιεῖ καὶ κατωτέρω χωρὶς ἐπιφυλάξεις 203c. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁμιλεῖ ἐδῶ εἰρωνικῶς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶπα τότε». «Καὶ ὅμως ὡραῖος πολὺ ἦτον ὁ λόγος σου, Ἀγάθων» εἶπεν [1]. «Ἀλλ' ἀπάντησέ μου ἀκόμη κάτι τί: κάθε τὶ ἀγαθὸν δὲν παραδέχεσαι πὼς εἶναι καὶ ὡραῖον;» «Ἀσφαλῶς». «Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Ἔρως στερεῖται τὰ ὡραῖα καὶ ἐφ' ὅσον τ' ἀγαθὰ εἶναι ὡραῖα, θὰ πρέπει καὶ τ' ἀγαθὰ [2] νὰ τὰ στερῆται». «Ἐγὼ» λέγει «Σωκράτη, δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὰ βάλω μαζί σου εἰς τὴν συζήτησιν. Ἄς εἶναι λοιπὸν τὸ πρᾶγμα ἔτσι ὅπως τὸ λέγεις». «Ὄχι δὰ» εἶπεν. «Μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἀγαπημένε μου Ἀγάθων, δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὰ βάλῃς· μὲ τὸν Σωκράτην, αὐτὸ δὲν εἶναι διόλου δύσκολον [3]». c

22. «Καὶ τώρα ἐσένα μὲν θὰ σ' ἀφήσω, τὴν δὲ θεωρίαν [4] περὶ τοῦ Ἔρωτος, ποὺ ἤκουσα κάποτ' ἀπὸ μίαν γυναῖκα τῆς Μαντινείας, τὴν Διοτίμαν — ἦτο καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα πολλά, σοφή, καὶ κάποτε πρὸ τῆς ἐπιδημίας [5] ἐπέτυχε διὰ τοὺς d

Διοτίμα *

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 10. Φιλοσοφικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὅλου λόγου τῆς Διοτίμας εὑρίσκεις εἰς τὸ III μέρος τῆς Εἰσαγωγῆς, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ παραπέμπω ἅπαξ διὰ παντός.

1. Ἡ εἰρωνεία φθάνει τὰ ὅρια σαρκασμοῦ, ἐνῷ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι φιλοφρόνημα, καὶ φιλοφρόνημα ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως εἰλικρινές: ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μάλιστα τοῦ Ἀγάθωνος, ποὺ λατρεύει τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, καὶ ἀξιολογώτατον. Ἡ εἰρωνεία στρέφεται λοιπὸν ὄχι ἐναντίον τοῦ προσώπου τοῦ Ἀγάθωνος, ἀλλὰ ἐναντίον μιᾶς ὁλοκλήρου τάξεως ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἴτε κατορθώνουν νὰ ὁμιλοῦν εὔμορφα περὶ πραγμάτων ποὺ δὲν ἐννοοῦν, εἴτε θαυμάζουν παρομοίας κενὰς περιεχομένου ὡραιολογίας.

2. Ἔτσι ἀνασκευάζεται καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι **ἄριστος**, ἀποδεικνύεται δὲ ὅτι ἀδικαιολόγητος ἦτον ἡ ἐπισώρευσις τῶν τεσσάρων ἀρετῶν ἐπὶ τοῦ Ἔρωτος. Ὁ ταυτισμὸς τῶν ἐννοιῶν **ἀγαθὸν** καὶ **καλὸν** εἶναι αὐτονόητος διὰ τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας γενικῶς· οὔτε ἡ ὡραιότης ἦτο ποτὲ δι' αὐτοὺς ἐξωτερικὴ μόνον ἰδιότης τῶν ὄντων, οὔτε πάλιν τὸ ἀγαθὸν κάτι ποὺ ἀναφέρεται μόνον ἢ κυρίως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν προαίρεσιν, ὅπως εἶναι διὰ τὴν σύγχρονον ἠθικὴν τὴν χριστιανικὴν ἢ τὴν χριστιανογενῆ.

3. Ὁ Ἀγάθων ἔχασε κάθε διάθεσιν· διακόπτει τὴν συζήτησιν ἀναγνωρίζων τὴν διαλεκτικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Σωκράτους, ὅπως ὁ Καλλικλῆς εἰς τὸν Γοργίαν 505e. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς εἶναι τόσον παράδοξος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ Ἔρως δὲν εἶναι ὡραῖος, ὥστε καὶ ὁ ἀναγνώστης δὲν βλέπει παρὰ σοφίσματα εἰς ὅσα λέγει ὁ Σωκράτης καὶ περιμένει μὲ ἀγωνίαν ποῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οὐδὲν εἰδέναι ὧν τότε εἶπον. — Καὶ μὴν καλῶς c γε εἶπες, φάναι, ὦ Ἀγάθων. ἀλλὰ σμικρὸν ἔτι εἰπέ· τἀγαθὰ οὐ καὶ καλὰ δοκεῖ σοι εἶναι; — Ἔμοιγε. — Εἰ ἄρα ὁ Ἔρως τῶν καλῶν ἐνδεής ἐστι, τὰ δὲ ἀγαθὰ καλά, κἂν τῶν ἀγαθῶν ἐνδεὴς εἴη. — Ἐγώ, φάναι, ὦ Σώκρατες, σοὶ οὐκ ἂν δυναίμην ἀντιλέγειν· ἀλλ' οὕτως ἐχέτω, ὡς σὺ λέγεις. — Οὐ μὲν οὖν τῇ ἀληθείᾳ, φάναι, ὦ φιλούμενε Ἀγάθων, δύνασαι ἀντιλέγειν· ἐπεὶ Σωκράτει γε οὐδὲν χαλεπόν.

22. Καὶ σὲ μέν γε ἤδη ἐάσω, τὸν δὲ λόγον d τὸν περὶ τοῦ Ἔρωτος, ὅν ποτ' ἤκουσα γυναικὸς Μαντινικῆς Διοτίμας, ἣ ταῦτά τε σοφὴ ἦν καὶ ἄλλα πολλά, καὶ Ἀθηναίοις ποτὲ θυσαμένοις πρὸ τοῦ λοιμοῦ δέκα ἔτη ἀναβολὴν ἐποίησε τῆς

2 ειπας Ox 9 φιλούμενε : φιλε Ox Schöne, Maas || οὐ δύνασαι Sauppe 13 μαντινικῆς BTOx Maximus Tyrius : μαντικῆς W 14 θυσαμένη Stephanus coll. Leg. 642d 15 δέκα ἔτη : δεκέτη Badham || εποιησατο Ox || τῆς s. v. Ox²

θὰ καταλήξῃ — ὡς ποὺ εἰσάγεται ἡ ἔννοια τοῦ μεταξύ, ἡ ὁποία εἶναι καὶ εἰς αὐτὸν τόσον ἀπροσδόκητος, ὅσον καὶ εἰς τὸν Σωκράτη (201e).

Ὁπωσδήποτ' εὑρισκόμεθα εἰς συμπόσιον, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνεχισθῇ ἡ τεταμένη σχέσις, ὅπως μὲ τὸν Καλλικλέα. Ὁ Σωκράτης διακόπτει μ' ἕνα **φιλούμενε** (σὰν νὰ τοῦ λέγῃ: Δὲν εἶναι πῶς δὲν σ' ἀγαπῶ) καὶ μὲ τὴν μετριόφρονα παρατήρησιν, ὅτι ἡ διαλεκτική του νίκη δὲν ὀφείλεται εἰς π ρ ο σ ω π ι κ ὴ ν ὑπεροχήν, ἀλλὰ τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν (πρβλ. καὶ Φαίδ. 91bc). Εἰς τὰ κατόπιν μίαν μόνον φορὰν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀγάθωνα, διὰ ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ἔχει δίκαιον (201d), καὶ ὕστερα λησμονοῦνται ὅλοι, ὁ Ἀγάθων καὶ τὸ συμπόσιον. Ὁ φιλόσοφος μυσταγωγούμενος ὑπὸ τῆς Διοτίμας δὲν εἶναι πλέον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

4. Πρόκειται περὶ π ο λ λ ῶ ν συζητήσεων, συστηματικῆς μυσταγωγίας (207a), τῶν ὁποίων παρέχετ' ἐνταῦθα ἡ περίληψις.

5. Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιδημίαν τοῦ 430, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης 2,47-53. Εἰς τὴν φράσιν **πρὸ τοῦ λοιμοῦ** ἡ πρόθεσις **πρὸ** ἐκφράζει μαζὶ καὶ τὴν χρονικὴν προτεραιότητα καὶ μεταφορικῶς: τὴν τοπικὴν πρὸς ἀποτροπήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀθηναίους, μὲ τὰς θυσίας ποὺ ἔκαμαν, δεκαετῆ ἀνα-
βολὴν τῆς νόσου : αὐτὴ ἐχρημάτισε καὶ δι' ἐμὲ διδά-
σκαλος εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ ἔρωτος — τὴν θεωρίαν
λοιπόν, ποὺ μοῦ ἀνέπτυσσε κάποτ' ἐκείνη, θὰ προσ-
παθήσω, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅσων διεπιστώσαμεν ἐγὼ
καὶ ὁ Ἀγάθων[2], νὰ σᾶς ἐκθέσω, μόνος μὲ τὰς δυνά-
μεις μου, ὁπωσδήποτε ἠμπορέσω[3]. Φυσικὰ πρέπει,
ὅπως καὶ σύ, Ἀγάθων, ὑπέδειξες, νὰ καθορίσω, ὁ ἴ-
διος πρῶτα ὁ Ἔρως τί πρᾶγμα εἶναι καὶ ποία ἡ φύ- e
σις του[4], ἔπειτα τὴν δρᾶσιν του.

Ἔρως μεταξὺ

Τὸ ἁπλούστερον λοιπὸν θὰ εἶναι, μοῦ φαίνεται,
νὰ τὰ ἐκθέσω κατὰ τὸν τρόπον ποὺ μοῦ τ' ἀνέπτυσσε
τότε ἡ ξένη, ἀπευθύνουσα πρὸς ἐμὲ d
ἐρωτήσεις. Διότι καὶ ἐγὼ τότε ἀνα-
λόγους σχεδὸν ἀπόψεις ὑπεστήριζ'
ἀπέναντι ἐκείνης, καθὼς πρὸ ὀλίγου ἀπέναντί
μου ὁ Ἀγάθων: ὅτι ὁ Ἔρως εἶναι θεὸς μεγάλος
καὶ ὅτι ἀνήκει εἰς τὰ ὡραῖα. Καὶ ἐκείνη μὲ
ἀντέκρουε μὲ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα
καὶ ἐγὼ τοῦτον ἀντέκρουσα : ὅτι δηλαδή, σύμ-
φωνα μὲ τὰ λεγόμενά μου, οὔτε ὡραῖος εἶν' ὁ
Ἔρως, οὔτε ἀγαθός. «Τί εἶν' αὐτὸ ποὺ λέγεις,
Διοτίμα ;» ἀπήντησα ἐγώ· «ἄσχημος λοιπὸν εἶν'
ὁ Ἔρως καὶ κακός ;» «Μὴ βλασφημῇς» εἶπεν ἐ-
κείνη[5]· «ἢ μήπως νομίζεις, πὼς ὅ,τι δὲν εἶναι
ὡραῖον, εἶναι κατ' ἀνάγκην ἄσχημον ;» «Καὶ βέ- 202
βαια». «Ὥστε καὶ ὅ,τι δὲν εἶναι σοφόν, εἶναι ἀνόη-
τον ; Δὲν ἔχεις προσέξει λοιπὸν ὅτι μεταξὺ σοφίας καὶ
μωρίας ὑπάρχει ἕνα μέσον ;» «Ποῖον εἶναι τοῦτο ;»

1. Πρβλ. ὅσα λέγει τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Κροίσου (Ἡρόδοτ. 1,91). Τὸ πεπρωμένον ἀδύνατον κανεὶς ν' ἀποφύγῃ, καὶ θεὸς ἂν εἶναι· τὸ μόνον ποὺ ἐπέτυχεν ὁ Ἀπόλλων ἀπὸ τὰς Μοίρας χάριν τοῦ Κροίσου, εἶναι ν' ἀναβάλουν ἐπὶ τρία ἔτη τὴν καταστροφήν του.

2. Ὥστε καὶ ὅσα συνεζήτησε μὲ τὸν Ἀγάθωνα, τὰ ἐδιδάχθη ὁ Σωκράτης ἀπὸ τὴν Διοτίμαν. Τὸ λέγει κατόπιν ρητῶς 201e.

3. Ὁ Σωκράτης ἀμφιβάλλει ἂν θὰ εἶναι εἰς θέσιν μὲ λόγον συνεχῆ ν' ἀναπτύξῃ τὰ διδάγματα τῆς Διοτίμας· διὰ τοῦτο ἀναδιηγεῖται τὸν διάλογον μὲ αὐτὴν (ἀνακρίνουσα). Τόσον συνδεδεμένη εἶναι ἡ εὕρεσις τῆς ἀληθείας μὲ τὴν μορφὴν τῆς ζητήσεως τὴν δια-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νόσου, ἣ δὴ καὶ ἐμὲ τὰ ἐρωτικὰ ἐδίδαξεν — ὃν οὖν ἐκείνη ἔλεγε λόγον, πειράσομαι ὑμῖν διελθεῖν ἐκ τῶν ὡμολογημένων ἐμοὶ καὶ Ἀγάθωνι, αὐτὸς ἐπ' ἐμαυτοῦ, ὅπως ἂν δύνωμαι. δεῖ δή, ὦ Ἀγάθων, ὥσπερ σὺ διηγήσω (195a), διελθεῖν αὐτὸν πρῶτον, τίς ἐστιν ὁ Ἔρως καὶ ποῖός τις, e
ἔπειτα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Δοκεῖ οὖν μοι ῥᾷστον εἶναι οὕτω διελθεῖν, ὥς ποτέ με ἡ ξένη ἀνακρίνουσα διῄει. σχεδὸν γάρ τι καὶ ἐγὼ πρὸς αὐτὴν ἕτερα τοιαῦτα ἔλεγον, οἷάπερ νῦν πρὸς ἐμὲ Ἀγάθων, ὡς εἴη ὁ Ἔρως μέγας θεός, εἴη δὲ τῶν καλῶν· ἤλεγχε δή με τούτοις τοῖς λόγοις, οἷσπερ ἐγὼ τοῦτον, ὡς οὔτε καλὸς εἴη κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον οὔτε ἀγαθός. Καὶ ἐγὼ Πῶς λέγεις, ἔφην, ὦ Διοτίμα; αἰσχρὸς ἄρα ὁ Ἔρως ἐστὶ καὶ κακός; Καὶ ἥ Οὐκ εὐφημήσεις; ἔφη. ἢ οἴει ὅ τι ἂν μὴ καλὸν ᾖ ἀναγκαῖον αὐτὸ εἶναι αἰσχρόν; —Μάλιστά γε.—Ἦ καὶ ἂν μὴ σοφόν, 202
ἀμαθές; ἢ οὐκ ᾔσθησαι ὅτι ἔστιν τι μεταξὺ σοφίας καὶ ἀμαθίας;—Τί τοῦτο;—Τὸ ὀρθὰ δοξάζειν

2 ἐκείνη ἔλεγεν λόγον: λόγον εκεινη ελεγεν Ox 4 ἐπ' Ox Paris. 1642: ἀπ' BTW ‖ δεῖ δή: δείλη B 5 διηγήσω: ἡγήσω (δὴ ἡγήσω Schanz) Hermann [Rh. M. IV. 442. Wilamowitz] καθηγήσω vel ὑφηγήσω Sauppe [διῄρησαι Usener] 6 ποῖος: οποιος Ox 10 γάρ: δε Ox 15 πως εφην λεγεις Ox 16 αισχρον Ox[1] 17 ἣ om. Ox[1] ἡ Ox[2] 18 καὶ ὃ (ὅ,τι Stephanus) ἂν Ast 21 τὸ: τὰ W ‖ ὀρθοδοξάζειν B ὀρθῶς δοξάζειν Vindob. 21 [cf. Kalitsunakis Ἐπιστημ. Μνημοσ. Γ. Γαρδίκα Ath. 1939 p. 40]

λογικήν! Ἐνῷ κατωτέρω 208c ἡ Διοτίμα ὁμιλεῖ εἰς λόγον συνεχῆ, ὥσπερ **οἱ τέλεοι σοφισταί**. Ἔτσι ἐπιτυγχάνει ὁ συγγραφεὺς καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν νὰ διακρίνῃ μεταξὺ τοῦ αὐστηρῶς ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ μυσταγωγικοῦ μέρους.

4. Τὴν διάταξιν τοῦ Ἀγάθωνος διατηρεῖ ὁ Σωκράτης, διορθώνει ὅμως τὸ πρῶτον μέρος· ὄχι μόνον **τίς**, ἀλλὰ καὶ **ποῖός τις** εἶναι ὁ Ἔρως θὰ ἐξετάσῃ.

5. Ἦτο ἀνευλάβεια πρὸς τὸ θεῖον νὰ τοῦ ἀποδώσῃς τὰς ἰδιότητας τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀσχήμου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«Τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς παράστασιν ὀρθήν [1], χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ τὴν δικαιολογήσῃ. Ἀγνοεῖς» εἶπεν «ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι οὔτ' ἐπιστήμη (πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν ἄλλωστε νὰ εἶν' ἐπιστήμη ἕνα πρᾶγμα μὴ ἀποδεικνυόμενον λογικῶς;), οὔτε ἄγνοια (ἀφοῦ εὐστοχεῖ τῆς πραγματικότητος, πῶς ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἄγνοια;); Εἶναι λοιπὸν τοῦ εἴδους αὐτοῦ προφανῶς ἡ ὀρθὴ παράστασις, κάτι μεταξὺ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς μωρίας». «Δίκαιον» τῆς λέγω «ἔχεις». «Μὴ θέλεις λοιπόν, σώνει καὶ καλά, ὅ,τι δὲν εἶναι ὡραῖον, νὰ εἶναι ἄσχημον, καὶ κακὸν ὅ,τι δὲν εἶναι ἀγαθόν. Τὸ ἴδιον καὶ ὁ b
Ἔρως· ἐφ' ὅσον μόνος σου ἀναγνωρίζεις πῶς δὲν εἶναι οὔτε καλὸς οὔτε ὡραῖος, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ νομίζῃς μ' αὐτό, πὼς πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι ἄσχημος καὶ κακός, καὶ ὄχι κάτι μεταξὺ» εἶπεν «αὐτῶν τῶν δύο».

«Ἐντούτοις» εἶπα ἐγὼ «ἀναγνωρίζεται ἀπ' ὅλους πὼς εἶναι μεγάλος θεός». «Ὅλους ποίους ἐννοεῖς;» εἶπε· «τοὺς ἀγνοοῦντας ἢ καὶ τοὺς εἰδήμονας [2];» «Ὄχι ὅλους ἀνεξαιρέτως». Ἐκείνη τότ' ἐγέλασε καὶ εἶπε: «Μὰ Σωκράτη, πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωρίζεται ὡς μέγας θεὸς ἀπ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται κἂν c
πὼς εἶναι θεός;» «Ποῖοι αὐτοί;» εἶπα ἐγώ. «Ἕνας» εἶπε «σύ, δεύτερον ἐγώ». Καὶ ἐγὼ τῆς εἶπα· «Πῶς βεβαιώνεις» τῆς λέγω «αὐτὸ τὸ πρᾶγμα [3];» «Ἁπλού-

Ἔρως δαίμων

1. Ἡ διάκρισις μεταξὺ **ἀληθείας** καὶ **δόξης** εἶναι προπλατωνική· ὁλόκληρον τὸ σύστημα τοῦ Παρμενίδου στηρίζετ' ἐπ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἐνῷ διὰ τοὺς παλαιοὺς ἡ δόξα εἶναι ἡ πλάνη, διὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι φύσει ἐσφαλμένον, εἶναι μόνον ἄλογον, καὶ ἐπομένως δύναται νὰ εἶναι ὀρθὸν ἢ ἐσφαλμένον, ἔτσι κατὰ τύχην. Ἀπὸ τὴν **ἐπιστήμην** διαφέρει ἡ δόξα, ὅτι ἐκείνη μὲν εἶναι **νόησις περὶ οὐσίαν**, αὐτὴ δὲ εἶναι **δόξα περὶ γένεσιν** (Πολιτ. 534a). Ἡ **ὀρθὴ δόξα** δύναται ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον νὰ συμπίπτῃ πλήρως ἢ ἐν μέρει πρὸς τὴν **ἐπιστήμην** (ἡ αὐτὴ πεποίθησις εἶναι διὰ τὸν ἕνα **δόξης**, διὰ τὸν ἄλλον **ἐπιστήμης** ἀποτέλεσμα), διαφέρει ὅμως ὡς πρὸς τὴν λογικὴν ἀξίαν, τῆς λείπει ὁ **λογισμὸς αἰτίας** (Μένων 98a), ὁ **νοῦς** (Πολιτ. 506c), ποὺ ἐξασφαλίζει ἀπαρασάλευτον τὴν ἀλήθειάν της.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι οὐκ οἶσθ', ἔφη, ὅτι οὔτε ἐπίστασθαί ἐστιν (ἄλογον γὰρ πρᾶγμα πῶς ἂν εἴη ἐπιστήμη;) οὔτε ἀμαθία· τὸ γὰρ τοῦ ὄντος τυγχάνον πῶς ἂν εἴη ἀμαθία; ἔστι δὲ δήπου τοιοῦτον ἡ ὀρθὴ δόξα, μεταξὺ φρονήσεως καὶ ἀμαθίας. — 'Αληθῆ, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις.—Μὴ τοίνυν ἀνάγκαζε ὃ μὴ καλόν ἐστιν b αἰσχρὸν εἶναι, μηδὲ ὃ μὴ ἀγαθόν, κακόν· οὕτω δὲ καὶ τὸν Ἔρωτα, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁμολογεῖς μὴ εἶναι ἀγαθὸν μηδὲ καλόν, μηδέν τι μᾶλλον οἴου δεῖν αὐτὸν αἰσχρὸν καὶ κακὸν εἶναι, ἀλλά τι μεταξύ, ἔφη, τούτοιν.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, ὁμολογεῖταί γε παρὰ πάντων μέγας θεὸς εἶναι. — Τῶν μὴ εἰδότων, ἔφη, πάντων λέγεις, ἢ καὶ τῶν εἰδότων; —Ξυμπάντων μὲν οὖν. Καὶ ἣ γελάσασα Καὶ πῶς ἄν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁμολογοῖτο μέγας θεὸς c εἶναι παρὰ τούτων, οἵ φασιν αὐτὸν οὐδὲ θεὸν εἶναι;—Τίνες οὗτοι; ἦν δ' ἐγώ.—Εἷς μέν, ἔφη, σύ, μία δ' ἐγώ. Κἀγὼ εἶπον. Πῶς τοῦτο, ἔφην,

1 ἄνευ (Stallbaum) Ox: καὶ ἄνευ BTW 5 δόξαι W 12 τουτοιν εφη Ox 13 γε: μοι W 20 ἔφην om. Ox

---

Εὑρίσκετ' ἑπομένως μεταξὺ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀγνοίας (Πολιτ. 478c).

2. Ἡ καθολικότης τῆς πίστεως εἰς μίαν ἀρχὴν δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος αὐτῆς. Ἡ «λογικὴ τοῦ ἀριθμοῦ», ποὺ μετρεῖ τὴν ἀξίαν μιᾶς θεωρίας ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὴν δέχονται ὡς ὀρθήν, εὑρίσκεται πάντοτε σχεδὸν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς «τὴν ἀληθινὴν λογικήν».

3. Ὁ Σωκράτης καταπλήσσεται, διότι κατατάσσει καὶ αὐτὸν ἡ Διοτίμα μεταξὺ ἐκείνων, ὅσοι ἀρνοῦνται τὴν θεότητα τοῦ Ἔρωτος: **Τί θέλεις νὰ εἰπῇς μ' αὐτό; Πῶς μπορεῖς νὰ λὲς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα;** Ἡ Διοτίμα παίζει, θαρρεῖς, μὲ τὸν Σωκράτην, ὅστις μεταπίπτει ἀπὸ ἐκπλήξεως εἰς ἔκπληξιν. Ἐκφράζεται τοῦτο πολὺ τώρα καὶ μὲ τὴν ταυτολογίαν τοῦ **εἶπεν** καὶ τοῦ **ἔφην**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στατα» εἶπε. «Ἀπάντησέ μου: δὲν παραδέχεσαι, ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ εἶναι εὐδαίμονες καὶ ὡραῖοι; ἢ θὰ ἔφθανες νὰ ἰσχυρισθῇς περὶ οἱουδήποτ' ἐκ τῶν θεῶν, ὅτι δὲν εἶναι ὡραῖος καὶ εὐδαίμων [1];» «Μὰ τὸν θεὸν» εἶπα «ἐγὼ πάντως ὄχι». «Εὐδαίμονας δὲ ὀνομάζεις βέβαια ὅσους ἔχουν τ' ἀγαθὰ καὶ τὰ ὡραῖα· ἢ ὄχι;» «Φυσικά». «Ἐντούτοις ἔχεις ἀναγνωρίσει, ὅτι ὁ Ἔρως ἀπὸ ἔλλειψιν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ὡραίων τὰ ποθεῖ αὐτὰ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τοῦ λείπουν». «Τὸ ἔχω πράγματι παραδεχθῆ [2]». «Τότε πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι θεὸς ὁ στερούμενος τῶν ὡραίων καὶ τῶν ἀγαθῶν;» «Ἀποκλείεται· ἔτσι τοὐλάχιστον φαίνεται». «Βλέπεις λοιπόν, ὅτι καὶ σὺ δὲν θεωρεῖς θεὸν τὸν Ἔρωτα;» d

23. «Ἀλλὰ τότε» εἶπα «τί νὰ εἶναι ὁ Ἔρως; θνητός;» «Κάθε ἄλλο». «Μὰ τότε τί;» «Ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα παραδείγματα [3]» εἶπε· «κάτι μεταξὺ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου». «Δηλαδή, Διοτίμα, τί [4];» «Δαίμων μέγας [5], Σωκράτη. Ἄλλωστε κάθε τὶ δαιμονικὸν εὑρίσκεται μεταξὺ θεοῦ καὶ θνητοῦ». «Καὶ ποία εἶναι» εἶπα ἐγὼ «ἡ δρᾶσις του;» «Νὰ μεταφράζῃ καὶ νὰ μεταβιβάζῃ [6] εἰς τοὺς θεοὺς τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἐκ τῶν θεῶν, ἐκείνων μὲν τὰς προσευχὰς καὶ τὰς θυσίας, τούτων δὲ τὰς προσταγὰς καὶ τὰς ἀνταποδόσεις [7]. Εἰς τὸ μέσον δὲ καὶ τῶν δύο ὅπως εὑρίσκεται, γεμίζει τὸ κε- e

1. Τὸ καλὸν ἐδῶ μὲ τὴν γενικωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν, ὅπως ἐξηγεῖται μὲ τὸ εὐδαίμονα. Διότι ὡραῖος πάντως δὲν ἦτο ὁ Ἥφαιστος. Δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος ν' ἀθετήσωμεν τὴν λέξιν.

2. Δηλαδὴ τὸ ἔχει παραδεχθῆ ὁ Ἀγάθων 200a καὶ 200e, ἀλλὰ καὶ ὁ Σωκράτης εἶχε τότε τὰς ἰδίας μ' ἐκεῖνον ἀντιλήψεις.

3. Ἡ ὀρθὴ δόξα, τὸ μεταξὺ αἰσχροῦ καὶ καλοῦ, τὸ μεταξὺ κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ 202ab.

4. Νέα ἔκπληξις τοῦ Σωκράτους· ἐντεῦθεν ἡ ὀνομαστικὴ προσφώνησις, τὴν ὁποίαν ἀστειευομένη ἀνταποδίδει ἡ Διοτίμα.

5. Ὄχι μέγας θεός, ὅπως ἰσχυρίσθη 202b.

6. Τὸ πρῶτον ἔργον ἐνθυμίζει τὸν Ἑρμῆν (ἑρμηνεῦον)· τὸ δεύτερον τὸν Χάροντα (διαπορθμεῦον).

7. Ἡ εὐσέβεια εἶναι εἶδος ἐμπορικῆς τέχνης μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων (Εὐθύφρ. 14e).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λέγεις ; Καὶ ἥ· Ῥᾳδίως, ἔφη. λέγε γάρ μοι· οὐ πάντας θεοὺς φῂς εὐδαίμονας εἶναι καὶ καλούς ; ἢ τολμήσαις ἄν τινα μὴ φάναι καλόν τε καὶ εὐδαίμονα θεῶν εἶναι ;—Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγ', ἔφην. —Εὐδαίμονας δὲ δὴ λέγεις οὐ τοὺς τἀγαθὰ καὶ τὰ καλὰ κεκτημένους ;—Πάνυ γε,—Ἀλλὰ μὴν d Ἔρωτά γε ὡμολόγηκας (201e) δι' ἔνδειαν τῶν ἀγαθῶν καί καλῶν ἐπιθυμεῖν αὐτῶν τούτων, ὧν ἐνδεής ἐστιν.—Ὡμολόγηκα γάρ.—Πῶς ἂν οὖν θεὸς εἴη ὅ γε τῶν καλῶν καί ἀγαθῶν ἄμοιρος ;— Οὐδαμῶς, ὥς γ' ἔοικεν. — Ὁρᾷς οὖν, ἔφη, ὅτι καὶ σὺ Ἔρωτα οὐ θεὸν νομίζεις ;

23. Τί οὖν ἄν, ἔφην, εἴη ὁ Ἔρως ; θνητός ; — Ἥκιστά γε. — Ἀλλὰ τί μήν ; — Ὥσπερ τὰ πρότερα, ἔφη, μεταξὺ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου. —Τί οὖν, ὦ Διοτίμα ;—Δαίμων μέγας, ὦ Σώκρατες· καὶ γὰρ πᾶν τὸ δαιμόνιον μεταξύ ἐστι θεοῦ e τε καὶ θνητοῦ.—Τίνα, ἦν δ' ἐγώ, δύναμιν ἔχον ; — Ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τε τὰ παρ' ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς [τῶν θυσιῶν]. ἐν μέσῳ δὲ ὂν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ

2 καὶ καλούς et infra καλόν τε καὶ del. Badham 4 θεὸν W[2] 5 δὲ δὴ om. Stobaeus || τἀγαθὰ BTOv Stobaeus : τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τἀγαθὰ W 6 τὰ καλὰ BOx : καλὰ TW Stobaeus 7 τῶν καλῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν Stobaeus 9 ἂν BOx Stobaeus : δ' ἂν TW δᾶν Bury 10 τῶν : γ' ὧν B 11 ὥς γ' BTOx : γ' ὡς W ὥστ' vel ὡς Stobaeus 13 ὁ Ἔρως εἴη Stobaeus 15 πρότερα, ἔφη TWOx : πρότερα ἔφην, B Stobaeus 18 τε om. W Stobaus 19 τε Stobaeus solus 22 τῶν θυσιῶν non leg. Pollux 6,187 [cf. Bergk, Philolog. XXX (1870) 678] del. Jahn || ἐμμέσῳ WOx 23 ἀμφοτέρων : τὰ ἀμφοτέρων Bergk ἀμφοτέρων τὰ ὅλα Reynders [coll. Procl. in Alcib. I 69] ἀμφατέρων ἀμφοτέρους Badham || τὸ πᾶν ὥστε Orelli

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νόν. ὥστε τὸ σύμπαν νὰ ἔχῃ συνοχὴν ἐσωτερικήν [1]. Διὰ μέσου τούτου προβαίνει εἰς τὸ ἔργον της καὶ ἡ μαντικὴ ὁλόκληρος καὶ τῶν ἱερέων ἡ τέχνη ἡ σχετικὴ μὲ τὰς θυσίας καὶ τὰς μυσταγωγίας καὶ τὰς ἐπῳδάς, καὶ γενικῶς μὲ τὴν μαγείαν καὶ τὴν γοητείαν [2]. Τὸ 203
θεῖον [3] μὲ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔρχεται εἰς ἄμεσον συγχρωτισμόν, ἀλλὰ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τούτου συντελεῖται οἱαδήποτ' ἐπικοινωνία καὶ συνομιλία θεῶν καὶ ἀνθρώπων, εἴτε κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν εἴτε εἰς τὸν ὕπνον των [4]. Ὅστις εἰς αὐτὰ τὰ ζητήματα εἶν' ἔμπειρος, εἶν' ἕνας ἄνθρωπος δαιμόνιος [5]· ἐνῷ ὅστις εἶναι εἰς ἄλλα πράγματα σοφός, εἰς ἐπιστήμην π. χ. ἢ χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, εἶν' ἕνας βάναυσος [6]. Οἱ δαίμονες λοιπὸν αὐτοὶ εἶναι πολυάριθμοι καὶ διαφόρων εἰδῶν· ἕνας ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ Ἔρως».

«Πατέρα» εἶπα τότ' ἐγὼ «καὶ μητέρα ποῖον ἔχει [7];»

1. Γεμίζει τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον θὰ ὑπῆρχε καὶ θὰ ἐχώριζε, τοὺς δύο κόσμους, τὸν θεῖον καὶ τὸν ἀνθρώπινον, ἐντὸς τοῦ σύμπαντος. Καὶ ὁ Ἔρως ἑνώνει τοὺς δύο κόσμους, τοῦ ὄντος καὶ τοῦ γιγνομένου, ὅπως ἀναπτύσσει εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων.

2. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν μονολεκτικὴν ἔκφρασιν δι' ὅ,τι ἡμεῖς ὀνομάζομεν σήμερον **θρησκείαν**· ἐντεῦθεν ἡ ἀπαρίθμησις. Οἱ μάντεις ἦσαν τὰ ὄργανα τῶν θεῶν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς βουλῆς των πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ἱερεῖς τὰ ὄργανα τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν των πρὸς τοὺς θεούς. Τῶν ἱερέων ἔργον εἶναι αἱ θυσίαι, τὸ τυπικὸν (**τελεταί**), αἱ θεραπευτικαὶ ἐπῳδαὶ καὶ τὰ μυστηριακὰ μέσα ἐπιδράσεως, ἀγαθῆς ἢ κακῆς, ἐπὶ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τοὺς ἀνθρώπους (**μαγεία-γοητεία**). Καὶ ὁ Σωκράτης πολλάκις ἐμφανίζεται κατέχων δυνάμεις καὶ μέσα μαγικὰ (Χαρμ. 155e—157c, 176b, Μένων 80a, Φαίδ. 77e)· εἶναι καὶ αὐτὸς **δαίμων** ἢ **δαιμόνιος**. Καὶ μήπως δαιμονία δὲν εἶναι ἡ δύναμις τοῦ ἔρωτος, ποὺ ἐξασκεῖ εἰς τοὺς νέους; Πρβλ. 203d.

3. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς συντάξεως, ἔνδειξις συνήθους ὁμιλίας, καθιστᾷ περιττὴν τὴν προσθήκην αἰτιολογικοῦ συνδέσμου.

4. Καθ' ὕπνους ἐπικοινωνοῦν οἱ θεοὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν ὀνείρων (Κρίτ. 44ab Φαίδ. 60e), εἰς τὴν ἐγρήγορσιν ὁ Σωκράτης ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ δαιμονίου. Ἡ χρῆσις τῆς δοτικῆς, συντακτικῶς ὄχι τελείως ἄψογος, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας καὶ ζωγραφίζει καλύτερα παρὰ ἡ δηλοῦσα τὸ ὑποκείμενον αἰτιατικὴ τὴν π α θ η τ ι κ ὴ ν σ τ ά σ ι ν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐπικοινωνίαν αὐτὴν πρὸς τὸ θεῖον· τὸ **πνεῦμα** ὅπου θέλει **πνεῖ**. Ἀνάλογον παράδειγμα Νόμ. 823de.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτῷ ξυνδεδέσθαι. διὰ τούτου καὶ ἡ μαντικὴ
πᾶσα χωρεῖ, καὶ ἡ τῶν ἱερέων τέχνη τῶν τε περὶ
τὰς θυσίας καὶ τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἐπῳδὰς καὶ 203
τὴν μαγείαν πᾶσαν καὶ γοητείαν. θεὸς δὲ ἀν-
θρώπῳ οὐ μείγνυται, ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσά
ἐστιν ἡ ὁμιλία καὶ ἡ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἀν-
θρώπους, καὶ ἐγρηγορόσι καὶ καθεύδουσι. καὶ
ὁ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα σοφὸς δαιμόνιος ἀνήρ, ὁ
δὲ ἄλλο τι σοφὸς ὤν, ἢ περὶ τέχνας ἢ χειρουρ-
γίας τινάς, βάναυσος. οὗτοι δὴ οἱ δαίμονες
πολλοὶ καὶ παντοδαποί εἰσιν, εἷς δὲ τούτων
ἐστὶ καὶ ὁ Ἔρως.

Πατρὸς δέ, ἦν δ' ἐγώ, τίνος ἐστὶ καὶ μη-

2 ἱερῶν Stobaeus 3 τὰς τελετὰς BOx Stobaeus: τελετὰς TW 4 μαγείαν Badham: μαντείαν codd. Stobaeus (sed post μαντικὴ v. 2 abundat) μαγγανείαν Geel [Jahn Schanz Bury] 6 τῶν ἀνθρώπων πρὸς θεοὺς καὶ ἐγρηγορότων καὶ καθευδόντων Proclus καὶ πρὸς θεοὺς ἀνθρώποις post ἀνθρώπους inser. F.A.Wolf; at cf. Leg. 823e [καὶ ἀνθρώποις πρὸς θεοὺς Heusde Kalitsunakis] 8 σοφός: σφοδρὸς Stobaens 9 ὤν om. idem || ἢ (2): ἢ περὶ Ox Stobaeus 10 βαναυσους Ox 11 καὶ BTW Proclus: τε καὶ Ox Stobaeus || ἐστὶ om. Stobaeus 13 καὶ μητρὸς ante τίνος T^{ac} Ox

5. **Δαιμόνιος** εἶν' ἐδῶ ὁ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τοὺς δαίμονας, ἔχων ἐπομένως μέσα του τὸ δαιμόνιον. Κρατ. 398c: **Ταύτῃ οὖν τίθεμαι καὶ ἐγὼ πάντ' ἄνδρα, ὃς ἂν ἀγαθὸς ᾖ, δαιμόνιον εἶναι καὶ ζῶντα καὶ τελευτήσαντα, καὶ ὀρθῶς δαίμονα καλεῖσθαι.**

6. Πρβλ. τὸ ὡραῖον χωρίον ἐκ τῶν Νόμων 644a, τὸ ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ προσαγάγῃ καὶ σήμερον ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τῆς χρησιμοκρατικῆς ἐκπαιδεύσεως: **τὴν δὲ εἰς χρήματα τείνουσαν ἤ τινα πρὸς ἰσχὺν ἢ καὶ πρὸς ἄλλην τινὰ σοφίαν ἄνευ νοῦ καὶ δίκης (παιδείαν) βάναυσόν τ' εἶναι καὶ ἀνελεύθερον καὶ οὐκ ἀξίαν τὸ παράπαν παιδείαν καλεῖσθαι.**

7. Διὰ τὸν Σωκράτην εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἔχει γονεῖς ὁ Ἔρως, τώρα μάλιστα ποὺ ἔμαθεν ὅτι εἶναι δαίμων. Ὁ Φαῖδρος ὅμως 178b ἠρνήθη τοῦτο· ἐκεῖνος εἶχεν ὑπ' ὄψει του τὸν Ἔρωτα ὡς κοσμογονικὴν ἀρχήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«Αὐτὸ» εἶπε «εἶναι μία ἱστορία κάπως μεγάλη, ἀλλὰ θὰ σοῦ τὴν διηγηθῶ [1]. Τὸν καιρὸν λοιπὸν ποὺ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἡ Ἀφροδίτη [2], οἱ θεοὶ εἶχαν τραπέζι μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τῆς Μήτιδος ὁ υἱὸς ὁ Πόρος [3]. b

Ἔρωτος γοναὶ

Ὅταν ἀπόφαγαν, ἦλθεν ἡ Πενία [4] νὰ ἐπαιτήσῃ, ὅπως ἦτο φυσικὸν εἰς μίαν τόσον μεγάλην διασκέδασιν· ἐστέκετο λοιπὸν ἐκεῖ πρὸς τὴν εἴσοδον. Ὁ Πόρος τότε μεθυσμένος ἀπὸ τὸ νέκταρ (κρασὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη[5]) κατέβη, ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τοῦ Διὸς τὸν κῆπον[6], καὶ μὲ τὸ κεφάλι βαρὺ ὅπως ἦτον, ἔπεσε καὶ ἀπεκοιμήθη. Ἡ Πενία τότε μέσα εἰς τὴν ἀπορίαν της συνέλαβε τὸ σχέδιον[7] ν' ἀποκτήσῃ παιδὶ ἀπὸ τὸν Πόρον. Πηγαίνει λοιπὸν καὶ πλαγιάζει κοντά του· ἔτσι ἀπέκτησε τὸν Ἔρωτα[8]. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔγινεν ὁ Ἔρως τῆς Ἀφροδίτης συνοδὸς καὶ ὑπηρέτης [9], ἐπειδὴ ἐγεννήθη εἰς τὰ γενέθλιά της καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ ἐμφύτως εἶν' ἐρωτευμένος μὲ τὸ ὡραῖον, ἡ δὲ Ἀφροδίτη εἶναι ὡραία.

Ὡς υἱὸς λοιπὸν τοῦ Πόρου καὶ τῆς Πενίας ποὺ

1. Ἡ περικοπὴ αὐτή, περίφημος εἰς τὴν Ἀρχαιότητα, ἀνεφέρετο ὑπὸ τῶν ῥητοροδιδασκάλων ὡς παράδειγμα ὡραίας καὶ ἀφελοῦς διηγήσεως (Θέων 2 σ. 66 Sp. Ἑρμογένης περὶ ἰδεῶν II 4 σ. 330 Rabe).

2. Δὲν πρόκειτ' ἑπομένως περὶ τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης, ἡ ὁποία ἐγεννήθη εἰς τὸν ἀφρὸν τοῦ πελάγους. Ἄλλωστε διάκρισις τῶν δύο Ἀφροδιτῶν δὲν γίνεται καὶ εἶν' ἀντίθετος πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ λόγου τῆς Διοτίμας, ὅπου ὁ Ἔρως ὑφ' ὅλας του τὰς ἐκδηλώσεις, τὴν σαρκικὴν καθὼς καὶ τὴν αἰθεριωτέραν, συνδυάζεται εἰς ἑνιαίαν καθολικὴν σύλληψιν.

3. **Μῆτις**, ἡ πρώτη τοῦ Διὸς σύζυγος, εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς πρακτικῆς εὐφυΐας (**πολύμητις** εἶναι ὁ Ὀδυσσεύς, ποὺ εὑρίσκει μηχανὴν δι' ὅλα)— **πλεῖστα θεῶν τε ἰδυῖα ἰδὲ θνητῶν ἀνθρώπων** (λέγει ὁ Ἡσίοδ., (Θεογ. 886). Ἐντεῦθεν θεωρεῖται μήτηρ τοῦ **Πόρου**, ὁ ὁποῖος εἶν' ἡ προσωποποίησις τῆς ἐπινοίας καὶ τοῦ μέσου πρὸς λύσιν μιᾶς δυσκολίας ἢ ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀνάγκης, ὄχι τῆς ἰδιότητος ἐκείνης, δυνάμει τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ λύσις, ἀλλὰ αὐτῆς ταύτης τῆς εὑρέσεως, ὡς πράξεως, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ μέσου. Ἐντεῦθεν ἡ σημασία τῶν λέξεων **εὐπορία** (ποὺ εἶναι κάτι διάφορον τοῦ **πλούτου**) καὶ **ἀπορία**.

4. Ἡ **Πενία** προσωποποιεῖται ὡς ἐπαῖτις καὶ εἰς τὸν Πλοῦτον 415κεξ. τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅστις ἀνεβιβάσθη τὸ 388 ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ Συμποσίου. Ἔρχεται μετὰ τὸ δεῖπνον, διότι τρέφεται μὲ τὰ περισσεύματα τῆς τραπέζης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τρός ; — Μακρότερον μέν, ἔφη, διηγήσασθαι, b
ὅμως δέ σοι ἐρῶ. ὅτε γὰρ ἐγένετο ἡ Ἀφροδίτη,
ἡστιῶντο οἱ θεοί, οἵ τε ἄλλοι καὶ ὁ τῆς Μήτιδος
ὑὸς Πόρος. ἐπειδὴ δὲ ἐδείπνησαν, προσαιτή-
σουσα οἷον δὴ εὐωχίας οὔσης ἀφίκετο ἡ Πενία,
καὶ ἦν περὶ τὰς θύρας. ὁ οὖν Πόρος μεθυσθεὶς
τοῦ νέκταρος (οἶνος γὰρ οὔπω ἦν) εἰς τὸν τοῦ
Διὸς κῆπον ἐξελθὼν βεβαρημένος ηὗδεν. ἡ οὖν
Πενία ἐπιβουλεύουσα διὰ τὴν αὑτῆς ἀπορίαν
παιδίον ποιήσασθαι ἐκ τοῦ Πόρου, κατακλίνε- c
ταί τε παρ᾽ αὐτῷ καὶ ἐκύησε τὸν Ἔρωτα. διὸ
δὴ καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἀκόλουθος καὶ θεράπων
γέγονεν ὁ Ἔρως, γεννηθεὶς ἐν τοῖς ἐκείνης γε-
νεθλίοις καὶ ἅμα φύσει ἐραστὴς ὢν περὶ τὸ κα-
λὸν καὶ τῆς Ἀφροδίδης καλῆς οὔσης.

Ἅτε οὖν Πόρου καὶ Πενίας ὑὸς ὢν ὁ Ἔρως

3 ἡστιῶντο W^{2}T (ἡστιῶντο B): εἱστιῶντο B^{3}T^{2}W [Jahn Rettig Schanz Hug Bury] ιστιωντο Ox || οἱ θεοὶ om. Hermogenes || ἄλλοι θεοὶ idem 4 προσαιτήσουσα: προσαιτὴς οὖσα B προσαῖτις οὖσα Origenes 5 οἷον: οἷα Eusebius 8 ἐξελθὼν Ox: εἰσελθὼν (et Plotinus III 5,8 (codd. 12 δὴ καὶ: δὴ W 14 καὶ om. Origenes || ἐραστὴς del. Badham 15 καὶ ὡς Bury

5. Περίεργος αὐτὴ ἡ παρατήρησις. Οὕτως ἢ ἄλλως καὶ μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ οἴνου οἱ θεοὶ ἔπιναν νέκταρ (Ὁμ. Ε 341). Προφανῶς θέλει νὰ τονίσῃ ὁ Σωκράτης ὅτι ἡ μέθη προϋπῆρχε τοῦ οἴνου καὶ τοῦ Διονύσου, ὁ ὁποῖος τὴν εἰσήγαγε· ἐγεννήθη μαζὶ μὲ τοὺς θεούς.

6. Οἱ **Κῆποι τοῦ Διός**, ἕνα εἶδος Ἐδὲμ τῶν Ἑλλήνων, ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους fr. 297. Φυσικὰ πρόκειται περὶ εἰκόνος ποιητικῆς, καὶ ὄχι περὶ πραγματικῆς θρησκευτικῆς δοξασίας τοῦ λαοῦ.

7. Ὁ Σωκράτης τὸ χαρακτηρίζει ὡς ἐπιβουλήν, ἐρωτικὴν φυσικά (πρβλ. 203d).

8. Ἀνάλογος τρόπος τεκνογονίας εἶναι καὶ ὁ περιγραφόμενος ὑπὸ τῆς Π. Διαθήκης μεταξὺ τοῦ Λὼτ καὶ τῶν θυγατέρων του (Γέν. 19,30 κεξ.).

9. Πρβλ. 180d **οὐκ ἔστιν ἄνευ ἔρωτος Ἀφροδίτη**, καὶ Ἡσιόδ. Θεογ. 201. Κατὰ τ᾽ ἄλλα ὁ Ἔρως εἰς τὸ Συμπόσιον ἀναφέρεται εἰς τοὺς παῖδας, δὲν ἔχει ἑπομένως ἰδιαιτέραν σχέσιν πρὸς τὴν Ἀφροδίτην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶναι ὁ Ἔρως, συμβαίνει ὥστε ἡ κατάστασίς του νὰ εἶναι ἡ ἑξῆς: Πρῶτα πρῶτα εἶναι αἰωνίως πτωχὸς καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ἁπαλὸς καὶ ὡραῖος, ὅπως τὸν φαντάζεται ὁ κόσμος[1]. Ἀντιθέτως εἶναι τραχὺς καὶ ἀπεριποίητος καὶ ἀνυπόδυτος καὶ ἄστεγος· πλαγιάζει πάντοτε χάμω καὶ χωρὶς στρώματα, κοιμᾶται εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὰ κατώφλια, καὶ τοὺς δρόμους, ἔχει τῆς μητέρας του τὸ φυσικόν, διαρκῆ ἑπομένως σύντροφον τὴν στέρησιν. Ἀφ' ἑτέρου κατὰ τοῦ πατέρα του τὸ φυσικόν, εἶναι παγιδευτὴς πανοῦργος τῶν ὡραίων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, εἶναι γενναῖος καὶ ριψοκίνδυνος καὶ ἐνεργητικός[2], κυνηγὸς φοβερός, ἐξυφαίνων νέα διαρκῶς σχέδια[3], τῆς φρονήσεως ἐπιθυμητὴς καὶ ἐπινοητητικός, τὴν γνῶσιν ζητῶν ἐπὶ ζωῆς, τρομερὸς εἰς τὸ νὰ μαγεύῃ μὲ γοητείας, μὲ βότανα, μὲ λόγια ὡραῖα[4]. Μὲ ἀθάνατον ὅμοιος δὲν εἶναι εἰς τὴν φύσιν του οὔτε μὲ θνητόν, ἀλλὰ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, πότε ἀνθεῖ καὶ ζῇ, ὅταν εὐπορίαν εὕρῃ, πότε ἀποθνήσκει καὶ πάλιν ξαναζωντανεύει, χάρις εἰς τὴν πατρικήν του φύσιν[5] καὶ πάλιν ὅ,τι ἀποκτᾷ κάθε φοράν, τοῦ φεύγει διαρκῶς μέσ' ἀπὸ τὰ δάκτυ-

Ἔρωτος τρόπος d

1. Ἡ περιγραφὴ εἶναι τελείως ἀντίθετος πρὸς ὅ,τι **οἱ πολλοὶ** παραδέχονται, καὶ τῶν πολλῶν τούτων ὁ ἀντιπρόσωπος (ὅσον καὶ νὰ καμώνεται πὼς ξεχωρίζει 194c), ὁ Ἀγάθων. Διὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ πολλοῦ κόσμου, ὅπως ἐκδηλώνεται καὶ εἰς τὰς πλαστικὰς τέχνας, ὁ Ἔρως εἶναι ἀπαλὸς (195e), ὡραῖος (195a) ὑγρὸς (196a) κλπ. Οἱ ἀρχαῖοι ἤδη παρετήρησαν, ὅτι ὁ Πλάτων περιγράφει ἐδῶ τὸν Ἔρωτα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Σωκράτους, **ἀτεχνῶς ὡς εἰς αὐτὸν ἔσκωπτον ἐν Διονυσίοις οἱ κωμῳδοί** (Μάξιμος Τύριος 18,4). Ἄλλωστε τὸ λέγω: ὁ Ἔρως εἶναι φιλόσοφος 204b.

2. **Ἴτης** (ἐκ τοῦ ἰέναι) εἶναι ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει θαρραλέος πρὸς τὰ ἐμπρὸς πάντοτε· **σύντονος** εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐντεταμένας καὶ συγκεντρωμένας τὰς δυνάμεις του.

3. Ἡ εἰκὼν ἦτο συνήθης, ἀλλὰ ζωηρῶς ἀκόμη αἰσθητή· πρβλ. Πρωταγ. 309a **ἀπὸ κυνηγεσίου τοῦ περὶ τὴν Ἀλκιβιάδου ὥραν.** Ἀπ' αὐτὴν προῆλθεν ἤδη τὸν 4. αἰῶνα ἡ παράστασις τοῦ Ἔρωτος μὲ τόξον καὶ βέλη.

4. Ἡ μετάφρασις ἀποδίδει τὸ νόημα μᾶλλον ἢ τὰς λέξεις. Εἰς τὸν λόγον ἀπέδιδαν ἤδη οἱ σοφισταὶ μαγικὰς δυνάμεις (Γοργίου Ἑλένη 8—14), διότι μὲ τὴν ὑποβολὴν ποὺ ἐξασκοῦν αἱ ὡραῖαι φράσεις, ἡ ζωηρὰ ἀπαγγελία ἢ τὰ δυνατὰ ἐπιχειρήματα εἰς τὴν ψυχήν του, γίνεται ὁ ἀκροατὴς πειθήνιον ὄργανον τῆς βουλήσεως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐν τοιαύτῃ τύχῃ καθέστηκεν. πρῶτον μὲν πένης
ἀεί ἐστιν καὶ πολλοῦ δεῖ ἁπαλός τε καὶ καλός,
οἷον οἱ πολλοὶ οἴονται, ἀλλὰ σκληρὸς καὶ αὐ-
χμηρὸς καὶ ἀνυπόδητος καὶ ἄοικος, χαμαιπετὴς d
ἀεὶ ὢν καὶ ἄστρωτος, ἐπὶ θύραις καὶ ἐν ὁδοῖς
ὑπαίθριος κοιμώμενος, τὴν τῆς μητρὸς φύσιν
ἔχων, ἀεὶ ἐνδείᾳ ξύνοικος. κατὰ δὲ αὖ τὸν πα-
τέρα ἐπίβουλός ἐστι τοῖς καλοῖς καὶ τοῖς ἀγα-
θοῖς, ἀνδρεῖος ὢν καὶ ἴτης καὶ σύντονος, θη-
ρευτὴς δεινός, ἀεί τινας πλέκων μηχανάς, καὶ
φρονήσεως ἐπιθυμητὴς καὶ πόριμος, φιλοσοφῶν
διὰ παντὸς τοῦ βίου, δεινὸς γόης καὶ φαρμα-
κεὺς καὶ σοφιστής. καὶ οὔτε ὡς ἀθάνατος πέφυ- e
κεν οὔτε ὡς θνητός, ἀλλὰ τοτὲ μὲν τῆς αὐτῆς
ἡμέρας θάλλει τε καὶ ζῇ, ὅταν εὐπορήσῃ, τοτὲ
δὲ ἀποθνῄσκει, πάλιν δὲ ἀναβιώσκεται διὰ τὴν
τοῦ πατρὸς φύσιν· τὸ δὲ ποριζόμενον ἀεὶ ὑπεκρεῖ,

1 πενίης B corr. B^2 2 δεῖ : δὴ W 6 ὑπαιθρίοις T 8 τοῖς (2) om. Ox 10 δεινὸς om. Paris 1810 Themistius ‖ τινας πλέκων : προσπλέκων Origenes δεινῶς πλέκων Themistius ‖ μηχανάς : αμοιβας (?) Ox^2 ‖ καὶ del. Sykutris 11 πόριμος φιλοσοφῶν $TWOx^2$ Origenes : πορισμος φιλοσόφων B φρονιμος φιλοσοφων (?) Ox^1 Themistius ? 12 τοῦ βίου del. Jahn ‖ καὶ om. Ox 14 αὐτῆς om. Ox 15 τε om BOx ‖ ὅταν εὐπορήσῃ post ἀναβιώσκεται trp. Wilamovitz del. Jahn 16 πάλιν δέ : πάλιν, πάλιν δὲ Ox^2 Origenes 17 πορiζόμενον W

τοῦ λέγοντος, ὅπως καὶ ὁ μαγευμένος. Πρβλ. Δημ. 18,276 δεινὸν **καὶ γόητα καὶ σοφιστὴν καὶ τὰ τοιαῦτ' ὀνομάζων.** Καὶ τὸν ᾍδην ὀνομάζει ὁ Πλάτων **σοφιστὴν** (Κρατ. 403e), διότι ξέρει πῶς νὰ πλανεύῃ τοὺς ἀνθρώπους, πού πηγαίνουν ἐκεῖ κάτω, καὶ ἔτσι καὶ δὲν θ έ λ ο υ ν εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον (ὄχι πὼς δὲν ἠμποροῦν καθὼς φαντάζεται ὁ κόσμος) νὰ ξαναγυρίσουν πλέον. **Σοφιστὴν** λέγει τὸν Ἔρωτα καὶ ὁ Ξενοφῶν Κύρ. Παιδ. 6,1,41.

5. Αἱ ἀπότομοι μεταπτώσεις ἀπὸ τῆς αἰσιοδοξίας εἰς τὴν μελαγχολίαν, ἀπὸ τὴν μεγάλην ζωτικότητα εἰς χαυνότητα, εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐρωτευμένου. Αὐταὶ ὅμως αἱ ἀντιθέσεις ὑπάρχουν καὶ εἰς τοῦ φιλοσοφοῦντος τὴν ψυχήν, ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται ζωηρὰν καὶ διαρκῆ μέσα του τὴν ἀντινομίαν μεταξὺ τῆς ἰδέας καὶ τῆς πραγματικότητος, τοῦ ποθητοῦ καὶ τοῦ δυνατοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λα[1]. Ἔτσι οὔτε ἄπορος ποτὲ τελείως εἶν' ὁ Ἔρως, οὔτε πλούσιος εἰς μέσα.

Ἔρως φιλόσοφος

Καὶ πάλιν, εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεταξὺ σοφίας καὶ μωρίας[2]. Τὰ πράγματα δηλαδὴ ἔχουν ὡς ἑξῆς: Θεὸς κανένας δὲν φιλοσοφεῖ,
οὔτε ποθεῖ σοφὸς νὰ γίνῃ, ἀφοῦ εἶ- 204
ναι· ὁμοίως καὶ οἱοσδήποτ' ἄλλος εἶναι σοφός, δὲν φιλοσοφεῖ[3]. Ἀφ' ἑτέρου οὔτε οἱ μωροὶ φιλοσοφοῦν, οὔτε ποθοῦν σοφοὶ νὰ γίνουν. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ κακὸν τῆς μωρίας, τὸ ὅτι, χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς ὡραῖος καὶ καλὸς καὶ φρόνιμος, εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του· ἐκεῖνος ἑπομένως, ποὺ δὲν φαντάζεται ὅτι τοῦ λείπει τίποτε, δὲν ἔχει τὸν πόθον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον δὲν φαντάζεται πὼς τοῦ χρειάζεται[4]». «Καὶ ποῖοι εἶναι τότε οἱ φιλοσοφοῦντες, Διοτίμα» ἠρώτησα ἐγὼ «ἀφοῦ δὲν εἶναι μήτε οἱ σοφοὶ μήτε οἱ μωροί;» «Μὰ αὐτὸ ἐπιτέλους»
εἶπε «εἶναι καὶ εἰς ἕνα παιδὶ φανερόν[5]: ἀκριβῶς ὅσοι b
εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τῶν δύο. Μεταξὺ αὐτῶν θὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ Ἔρως. Διότι ἡ σοφία ἀνήκει φυσικὰ εἰς τὰ ὡραιότερα πράγματα· ὁ Ἔρως εἶναι ἔρως πρὸς τὸ ὡραῖον· κατ' ἀνάγκην ἄρα ὁ Ἔρως εἶναι φιλόσοφος[6], καὶ ὡς φιλόσοφος ποὺ εἶναι, εὑρίσκε-

1. **Ὑπεκρεῖ** σημαίνει κυρίως: διαρρέει ἀπὸ κάτω. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀπὸ τὸν τρυπημένον πίθον τῶν Δαναΐδων. Ἔτσι καὶ ὁ ἐρωτευμένος, ὅσον περισσότερον χαίρεται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγαπημένου προσώπου, τόσον τὴν διψᾷ περισσότερον.

2. **Ἀμάθεια** εἰς τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ σημαίνει καὶ τὴν στέρησιν γνώσεων (**μαθημάτων**), ὅπως καὶ σήμερον, ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὸ ὑλικὸν τῆς γνωστικῆς λειτουργίας· σημαίνει ὅμως καὶ τὴν ἐλλείπουσαν ἢ ἀτελῆ γνωστικὴν λειτουργίαν, τὴν ἀκρισίαν. Ἄλλωστε **μανθάνω** ἀρχαῖα ἑλληνικὰ σημαίνει ἐπίσης **ἐννοῶ**. Ἐδῶ μᾶλλον τὸ δεύτερον νοεῖται· τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων δὲν ἀπασχολεῖ ποτὲ σοβαρῶς τὴν πλατωνικὴν σκέψιν.

3. Εἰς τὸν Λύσιν 218a λέγεται **τοὺς ἤδη σοφοὺς μηκέτι φιλοσοφεῖν, εἴτε θεοί εἴτε ἄνθρωποί εἰσιν οὗτοι**. Βραδύτερον ὡριμάζει εἰς τὸν νοῦν τοῦ Πλάτωνος ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἰδιότης τῆς σοφίας ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ θεῖον καὶ εἶν' ἀνέφικτος εἰς τοὺς θνητούς. Διὰ μακρῶν τὴν ἀναπτύσσει καὶ τὴν δικαιολογεῖ εἰς τὸν μῦθον τοῦ Φαίδρου. Π. χ. πρβλ. 278d **τὸ μὲν σοφὸν καλεῖν ἔμοιγε μέγα εἶναι δοκεῖ καὶ θεῷ μόνῳ πρέπειν**. Ὑπὸ τελείως διαφορετικὴν ἔννοιαν λέγεται ἐν Τιμ. 24d ἡ Ἀθηνᾶ **φιλόσοφός τε καὶ φιλοπόλεμος**, ὄχι διότι ποθεῖ τὴν **σοφίαν**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὥστε οὔτε ἀπορεῖ Ἔρως ποτὲ οὔτε πλουτεῖ.

Σοφίας δὲ αὖ καὶ ἀμαθίας ἐν μέσῳ ἐστίν. ἔχει γὰρ ὧδε· θεῶν οὐδεὶς φιλοσοφεῖ οὐδ᾽ ἐπι- 204
θυμεῖ σοφὸς γενέσθαι (ἔστι γάρ), οὐδ᾽ εἴ τις ἄλλος σοφός, οὐ φιλοσοφεῖ. οὐδ᾽ αὖ οἱ ἀμαθεῖς φιλοσοφοῦσιν οὐδ᾽ ἐπιθυμοῦσι σοφοὶ γενέσθαι· αὐτὸ γὰρ τοῦτό ἐστι χαλεπὸν ἀμαθία, τὸ μὴ ὄντα καλὸν κἀγαθὸν μηδὲ φρόνιμον δοκεῖν αὐτῷ εἶναι ἱκανόν. οὔκουν ἐπιθυμεῖ ὁ μὴ οἰόμενος ἐνδεὴς εἶναι οὗ ἂν μὴ οἴηται ἐπιδεῖσθαι. —Τίνες οὖν, ἔφην ἐγώ, ὦ Διοτίμα, οἱ φιλοσοφοῦντες, εἰ μήτε οἱ σοφοὶ μήτε οἱ ἀμαθεῖς ;— Δῆλον δή, ἔφη, τοῦτό γε ἤδη καὶ παιδί, ὅτι οἱ μεταξὺ b
τούτων ἀμφοτέρων, ὧν δὴ καὶ ὁ Ἔρως. ἔστι γὰρ δὴ τῶν καλλίστων ἡ σοφία, Ἔρως δ᾽ ἐστὶν ἔρως περὶ τὸ καλόν, ὥστε ἀναγκαῖον Ἔρωτα φιλόσοφον εἶναι, φιλόσοφον δὲ ὄντα, μεταξὺ

2 δὲ αὖ καὶ Origenes : τε αὖ καὶ TW τε καὶ B καὶ αυ (αυ s. v.) Ox δὲ καὶ Sommer 6 σοφοῖς Ox 7 αὐτῷ γὰρ τούτῳ Sydenham [δι᾽ αὐτὸ dubitanter Vahlen] || χαλεπη Ox del. Hommel || ἐν ἀμαθίᾳ Richards 8 αὐτὸ B corr. B^2 9 ἱκανὸν del. Hischig || οὔκουν $B^2 T^2$Ox : οὐκοῦν BTW || επιθυμειν Ox^1 13 δή : ὅτι B ἐστι Rettig del. Badham 14 δὴ Usener : ἂν BTW αν ειη Ox Maas αὖ Vinbob. 21 εἷς Bury del. Rückert 16 ἔρως del Kvicala

---

ποὺ δὲν ἔχει, ἀλλὰ διότι ἀρέσκεται νὰ βλέπῃ πῶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ συγκεκριμένως οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, καλλιεργοῦν τὴν σοφίαν.

4. Μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνωτέραν πνευματικότητα (**φιλοσοφία**) ὑπερπηδᾷ κανεὶς ἤδη τὴν κατάστασιν **τῆς ἀμαθείας**, διὰ δύο λόγους : πρῶτον διότι αὐτὸ τοῦτο τὸ ξεκίνημα πρὸς τὴν σοφίαν, πρὸς κάτι δηλαδὴ θεῖον, εἶναι ἀπόδειξις συγγενείας ψυχικῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐνσυνειδήτου· ἔπειτα διότι σημαίνει ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον κακὸν τῆς ψυχῆς, τὴν πνευματινὴν ὀλιγάρκειαν (Σοφιστ. 229c, 230a).

5. Ἡ Διοτίμα χάνει τὴν ὑπομονήν της μὲ τὴν δυσμάθειαν τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος ἐλησμόνησε καὶ πάλιν τὴν κατηγορίαν τῶν **μεταξύ**, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε πρὸ ὀλίγου τόσος λόγος. Καὶ δι᾽ αὐτὸ φέρεται **ὥσπερ οἱ τέλεοι σοφισταί**· πρβλ. Εὐθύδ. 279d.

6. Ἡ **φιλοσοφία** τοῦ Ἔρωτος ἐξηγεῖται ἐδῶ ὡς μερικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἀνατάσεώς του πρὸς κάθε τὶ ὡραῖον. Εἶναι ὅμως ἡ **σοφία** ὄχι μόνον αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν κάτι ὡραῖον, ἀλλὰ καὶ αἴσθησις παντὸς ὡραίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μεταξὺ τῆς σοφίας καὶ τῆς μωρίας. Ὀφείλεται δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὴν καταγωγήν του· ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ πατέρα μὲν σοφὸν καὶ πολυμήχανον, ἀπὸ μητέρα δὲ ἀμήχανον καὶ ὄχι σοφήν. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι, ἀγαπητὲ Σωκράτη, ἡ φύσις τοῦ δαίμονος. Αὐτὸ δὲ ποὺ σὺ ἐξέλαβες ὡς Ἔρωτα — δὲν εἶναι διόλου παράξενον αὐτὸ ποὺ σοῦ συνέβη[1]· ἐξέλαβες, ὑποθέτω (καὶ τὸ συμπε- c
ραίνω ἀπ᾽ ὅσα λέγεις), τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος ὡς Ἔρωτα, ὄχι τὸ ὑποκείμενον[2]· ἐντεῦθεν, νομίζω, ἀντίκρυζες τὸν Ἔρωτα ὡς κάτι πανεύμορφον. Διότι ὄντως τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος εἶναι ὡραῖον, τρυφερόν[3], τέλειον, ἀξιομακάριστον· τὸ ὑποκείμενον ὅμως τοῦ ἔρωτος ἔχει διαφορετικὴν ἐμφάνισιν[4], ὅπως ἐγὼ σοῦ τὴν περιέγραψα».

Ἔρωτος δόσεις

24. Ἐγὼ τότε εἶπα: «Πολὺ καλά, ξένη, ἔχεις δίκαιον. Ἔτσι ποὺ εἶναι ὁ Ἔρως, ποίαν χρησιμότητα[5] ἔχει διὰ τοὺς ἀνθρώπους;» «Αὐτὸ ἀκριβῶς» εἶπε «Σωκράτη, θὰ προσ- d
παθήσω τώρα νὰ σοῦ ἀναπτύξω. Ὁ Ἔρως λοιπόν, εἴπαμεν, εἶναι τοιαύτης φύσεως καὶ

1. Τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως (ὃν δὲ σὺ ᾠήθης Ἔρωτα εἶναι) ἡ ἀπόδοσις εἶναι· **τὸ ἐρώμενόν ἐστιν, οὐ τὸ ἐρᾶν**. Παρενεβλήθη ὅμως ἡ ἐξ εὐγενείας ὑπαγορευθεῖσα παρατήρησις, ὅτι δὲν εἶναι παράξενον ποὺ ἐσχημάτισες αὐτὴν τὴν ἰδέαν, καὶ ἔτσι ἐδημιουργήθη τὸ ἀνακόλουθον.

2. Εἰς κάθε προσωποποίησιν αἰσθήματος ἀποδίδετ᾽ ἐποπτικῶς τὸ ἀντικείμενον πρῶτα καὶ ἔπειτα τὸ ὑποκείμενόν του. Αὐτὴ εἶναι ἡ φυσικὴ σειρὰ π. χ. τὸν Θάνατον πρῶτα ὡς σκελετὸν ἢ ὡς ὠχρὸν λείψανον ἀναπαριστάνομεν, ἔπειτα ὡς ἕνα θλιμμένον ἔφηβον. Αὐτὸ ποὺ συνέβη εἰς τὸν Ἀγάθωνα, παρατηρεῖται γενικῶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὰς πλαστικὰς τέχνας: **ἔρως** εἶναι μαζὶ καὶ τὸ αἴσθημα καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ αἰσθήματος (Πρβλ. καὶ τὴν χρῆσιν σήμερον τῆς λέξεως **ἀγάπη**, ποὺ σημαίνει καὶ τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον). Ἕναν Ἔρωτα αὐχμηρὸν καὶ τραχὺν κανένας καλλιτέχνης δὲν θὰ ἐζωγράφιζεν. Ἄλλωστε καὶ αὐτὸ τὸ ὀδυνηρὸν αἴσθημα τοῦ πόθου καὶ τοῦ πόνου, ποὺ δημιουργεῖ ὁ ἔρως, αἰσθανόμεθα ὡς τὸ ὡραιότερον μέρος τοῦ ψυχικοῦ μας βίου. Ὁ Σωκράτης ὅμως ἔχει δίκαιον νὰ σταματήσῃ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἐρῶντος, διότι διὰ τοὺς ἀρχαίους ὁ ἔρως εἶχε πάντοτε ἕνα χαρακτῆρα ἐνεργητικώτερον (πάντοτε ἦτο ἔρως **τινός**), ἰδιαιτέρως μάλιστα ἐκεῖ ὅπου ἀπεκλείετο σχεδὸν ἡ ἀμοιβαιότης, ὅπως εἰς τὸν ἔρωτα τὸν παιδικόν.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶναι σοφοῦ καὶ ἀμαθοῦς. αἰτία δὲ αὐτῷ καὶ
τούτων ἡ γένεσις· πατρὸς μὲν γὰρ σοφοῦ ἐστι
καὶ εὐπόρου, μητρὸς δὲ οὐ σοφῆς καὶ ἀπόρου.
ἡ μὲν οὖν φύσις τοῦ δαίμονος, ὦ φίλε Σώκρα-
τες, αὕτη. ὃν δὲ σὺ ᾠήθης Ἔρωτα εἶναι, θαυ-
μαστὸν οὐδὲν ἔπαθες· ᾠήθης δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ c
τεκμαιρομένῃ ἐξ ὧν σὺ λέγεις, τὸ ἐρώμενον
Ἔρωτα εἶναι, οὐ τὸ ἐρῶν· διὰ ταῦτά σοι, οἶμαι,
πάγκαλος ἐφαίνετο ὁ Ἔρως. καὶ γὰρ ἔστι τὸ
ἐραστὸν [τὸ] τῷ ὄντι καλὸν καὶ ἁβρὸν καὶ τέ-
λεον καὶ μακαριστόν· τὸ δέ γε ἐρῶν ἄλλην
ἰδέαν τοιαύτην ἔχον, οἵαν διῆλθον.

24. Καὶ ἐγὼ εἶπον· Εἶεν δή, ὦ ξένη· καλῶς
γὰρ λέγεις. τοιοῦτος ὢν ὁ Ἔρως τίνα χρείαν
ἔχει τοῖς ἀνθρώποις; — Τοῦτο δὴ μετὰ ταῦτ',
ἔφη, ὦ Σώκρατες, πειράσομαί σε διδάξαι. ἔστι
μὲν γὰρ δὴ τοιοῦτος καὶ οὕτω γεγονὼς ὁ Ἔρως·

7 ελεγες Ox 8 ειναι ερωτα Ox Maas || οιομαι Ox 10 τὸ del. Badham; post ὄντι trp. Kvicala || ἁβρὸν: αγαθον Ox[1] 14 δὲ ὢν Stephanus 17 καὶ οὕτω s. x. add. Ox[2]

---

3. Ἁβρὸν (λέξις ποιητικὴ μᾶλλον) εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ ἁπαλὸς τοῦ Ἀγάθωνος· προέρχονται καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὴν ἰδίαν ρίζαν τοῦ **ἅπτομαι**.

4. Ἐδῶ ἡ λέξις **ἰδέα** ἔχει τὴν πρωταρχικήν ἐτυμολογικήν της σημασίαν (ἐκ τοῦ **εἶδον**): εἶναι ὅ,τι παρουσιάζεται εἰς τὴν ὅρασίν ἕνα πρᾶγμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὅρασις εἶναι ἡ αἴσθησις, ποὺ εἰσδύει βαθύτερον καὶ ἀκριβέστερον τῶν ἄλλων εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων (ἀντίληψις χαρακτηριστικὴ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τῆς κατ' ἐξοχὴν ὀπτικῆς), διὰ τοῦτο **ἰδέα** κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὴν φύσιν ἑνὸς πράγματος. Ἡ σημερινή της σημασία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης ἀνακαλύψεως τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ἡ ἀληθινὴ φύσις τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι ὅ,τι προσφέρεται εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἀλλ' ὅ,τι ἡ νοητικὴ ἐνέργεια εἰς τὴν καθαρότητά της συλλαμβάνει.

5. Μὲ τὸ **χρείαν** δηλώνεται ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προηγουμένως ὠνομάσθη **δόσεις** 195a καὶ κατόπιν θὰ χαρακτηρισθῇ ὡς **ἔργα** 201c.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοιαύτης καταγωγῆς, στρέφεται δέ, κατὰ τὸν ἰσχυρισμόν σου [1], πρὸς τὰ ὡραῖα. Ἂν μᾶς ἐρωτοῦσεν ὅμως κανένας: Ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν στρέφεται ὁ Ἔρως πρὸς τὰ ὡραῖα [2], Σωκράτη καὶ Διοτίμα; — ἢ μᾶλλον, πρὸς μεγαλυτέραν σαφήνειαν, ὡς ἑξῆς: Ἀγαπᾷ ὁ ἐρωτευμένος τὰ ὡραῖα· τί κυρίως ἀγαπᾷ;» «Νὰ γίνουν ἰδικά του [3]» εἶπα τότε ἐγώ. «Ἐντούτοις ἡ ἀπάντησίς σου» εἶπε «χρειάζεται ἀκόμη ἕνα παρόμοιον ἐρώτημα: Τί θὰ κερδίσῃ ἐκεῖνος ποὺ θ' ἀποκτήσῃ τὰ ὡραῖα;» Τῆς εἶπα ὅτι δὲν εἶχα πλέον τόσον πρόχειρον ἀπάντησιν εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα. «Καλὰ» εἶπε: «ὑπόθεσε τώρα, ὅτι ἐπιφέρει μίαν τρο- e
ποποίησιν καὶ θέτει ἀντὶ τοῦ ὡραίου τὸ ἀγαθόν, καὶ σ' ἐρωτᾷ: Ἀπάντησέ μου, Σωκράτη: ἀγαπᾷ ὁ ἐρωτευμένος τ' ἀγαθά· τί κυρίως ἀγαπᾷ;» «Νὰ γίνουν ἰδικά του» εἶπα ἐγώ. «Καὶ τί ἔχει νὰ κερδίσῃ ἐκεῖνος, ποὺ θὰ γίνουν ἰδικά του τ' ἀγαθά;» «Εἰς αὐτὸ μοῦ εἶν' εὐκολώτερον νὰ εὕρω ἀπάντησιν» εἶπα· «θὰ γίνῃ εὐδαίμων [4]». «Πράγματι» προσέθεσε «διὰ τῆς κατο- 205
χῆς τῶν ἀγαθῶν εἶν' εὐδαίμονες οἱ εὐδαίμονες, οὔτε εἶν' ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσωμεν περαιτέρω: πρὸς τίνα σκοπὸν θέλει νὰ εἶν' εὐδαίμων ὅποιος τὸ θέλει; Τοὐναντίον ἡ ἀπάντησις μᾶς παρουσιάζεται ὡς τελειωτική [5]». «Ἀλήθεια εἶναι» εἶπα ἐγώ.

«Αὐτὴν τώρα τὴν θέλησιν καὶ τὸν ἔρωτα τοῦτον

1. Καὶ κατωτέρω 206e **ὡς σὺ οἴει**. Εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, τοῦ Ἀγάθωνος ἡ γνώμη 197b, τὴν ὁποίαν ἀποδέχεται προσωρινῶς ἐδῶ ἡ Διοτίμα· κατωτέρω θὰ τὴν συμπληρώσῃ.

2. Τὸ **καλῶν** καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις δὲν εἶναι γενικὴ διαιρετική, ἀλλ' ἀντικειμενική. Ἑπομένως τὸ **τί** δὲν εἶν' ἐδῶ κατηγορούμενον εἰς τὸ **ἔστι**, ἀλλ' αἰτιατικὴ τοῦ κατά τι. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶναι τόσον πρόδηλον καὶ ἡ Διοτίμα ἀναγκάζεται νὰ εὕρῃ σαφεστέραν διατύπωσιν.

3. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Σωκράτους ἐγκλείει μίαν ταυτολογίαν, ἀφοῦ ὁ Ἔρως στερεῖται ἤδη τοῦ καλοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ Διοτίμα ἐλέχθη ἤδη ὅτι ζητεῖ ἀπὸ τὸν Σωκράτη νὰ τὴν συμπληρώσῃ.

4. Ἤδη 202c ὑπεδηλώθη ἡ σχέσις πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν: **εὐδαίμονας τοὺς τἀγαθὰ καὶ καλὰ κεκτημένους**. Ὥστε ἡ πρώτη (καὶ γενικωτάτη ὅμως) **δόσις** τοῦ Ἔρωτος εἶν' ἡ εὐδαιμονία.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἔστι δὲ τῶν καλῶν, ὡς σὺ φῄς. εἰ δέ τις ἡμᾶς
ἔροιτο· Τί τῶν καλῶν ἐστιν ὁ ἔρως, ὦ Σώκρα-
τές τε καὶ Διοτίμα: ὧδε δὲ σαφέστερον· Ἐρᾷ
ὁ ἐρῶν τῶν καλῶν· τί ἐρᾷ; Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι
Γενέσθαι αὑτῷ.—Ἀλλ' ἔτι ποθεῖ, ἔφη, ἡ ἀπό-
κρισις ἐρώτησιν τοιάνδε· Τί ἔσται ἐκείνῳ, ᾧ ἂν
γένηται τὰ καλά; Οὐ πάνυ ἔφην ἔτι ἔχειν ἐγὼ
πρὸς ταύτην τὴν ἐρώτησιν προχείρως ἀποκρίνα-
σθαι.—Ἀλλ', ἔφη, ὥσπερ ἂν εἴ τις μεταβαλὼν e
ἀντὶ τοῦ καλοῦ τῷ ἀγαθῷ χρώμενος πυνθά-
νοιτο· Φέρε, ὦ Σώκρατες, ἐρᾷ ὁ ἐρῶν τῶν ἀγα-
θῶν· τί ἐρᾷ; — Γενέσθαι, ἦν δ' ἐγώ, αὑτῷ.
—Καὶ τί ἔσται ἐκείνῳ, ᾧ ἂν γένηται τἀγαθά;
—Τοῦτ' εὐπορώτερον, ἦν δ' ἐγώ, ἔχω ἀποκρίνα-
σθαι, ὅτι εὐδαίμων ἔσται. — Κτήσει γάρ, ἔφη, 205
ἀγαθῶν οἱ εὐδαίμονες εὐδαίμονες, καὶ οὐκέτι
προσδεῖ ἐρέσθαι Ἵνα τί δὲ βούλεται εὐδαίμων
εἶναι ὁ βουλόμενος; ἀλλὰ τέλος δοκεῖ ἔχειν ἡ
ἀπόκρισις.—Ἀληθῆ λέγεις, εἶπον ἐγώ.

Ταύτην δὲ τὴν βούλησιν καὶ τὸν ἔρωτα

3 τε om. TW || σαφέστερον· ἐρᾷ: σαφέστερον ἐρῶ· B² vulg: at cf. v. 13 5 ἔτι ποθεῖ: ἐπιποθεῖ B 11 ἐρᾷ: ἐρῶ· vulg. ἔροιτο· Hermann om. Ven. 184 Schanz εἶ γ' ἐρᾷ Rohde 16 ἀγαθῶν: ἀγαθων B || εὐδαίμονες (2) om. Ox¹ 20 δέ: δὴ TW

---

5. Ἡ εὐδαιμονία ἀναπτύσσεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, Ἠθικὰ Νικομ. 1097a33· θεωρεῖται ὡς ἡ τελευταία ἀξία, τὴν ὁποίαν δὲν ζητεῖ κανεὶς χάριν ἄλλης: **ἁπλῶς δὴ τέλειον τὸ καθ' αὑτὸ αἱρετὸν καὶ μηδέποτε ἀεὶ δι' ἄλλο. τοιοῦτον δὲ ἡ εὐδαιμονία μάλιστα εἶναι δοκεῖ·** τῆς εὐδαιμονίας ἡ ἐπιθυμία ἀνήκει εἰς τὰς πρωταρχικὰς ὁρμὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ποὺ δὲν εἶν' ἐπιδεκτικαὶ πλέον περαιτέρω ἀναλύσεως.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀνάγκη εἰδικωτέρου ὁρισμοῦ

θεωρεῖς πὼς εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους, ὅλοι δηλαδὴ θέλουν νὰ ἔχουν παντοτινὰ εἰς τὴν κατοχήν των τ' ἀγαθά; ἢ πῶς ἄλλως τὸ φαντάζεσαι;» «Ἔτσι ἀκριβῶς» εἶπα ἐγώ· «ὅτι εἶναι εἰς ὅλους κοινά». «Διατὶ τότε, Σωκράτη», εἶπε «δὲν λέγομεν δι' ὅλους ὅτι ἔχουν ἔρωτα, ἀφοῦ ὅλοι ἔχουν
τὸν ἔρωτα τῶν αὐτῶν πραγμάτων καὶ παντοτινά, μό- b
νον λέγομεν ὡρισμένα πρόσωπα πὼς ἔχουν ἔρωτα, καὶ ἄλλα πάλιν ὄχι;» «Ἐκπλήττομαι» εἶπα «καὶ ἐγώ». «Ἀλλὰ δὲν πρέπει» εἶπε «νὰ ἐκπλήττεσαι[1]. Ἁπλούστατα ἔχομεν ἀποχωρίσει προφανῶς ἀπὸ τὸν ἔρωτα ὡρισμένον εἶδος αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ ὀνομάζομεν ἔρωτα, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸ τοῦ συνόλου τὴν ὀνομασίαν, ἐνῷ διὰ τὰ ὑπόλοιπα εἴδη μεταχειριζόμεθα ἄλλας ὀνομασίας[2]». «Κανένα παράδειγμα;» εἶπα ἐγώ. «Ἰδοὺ ἕνα. Γνωρίζεις ὅτι ποίησις εἶναι κάτι γενικόν· πᾶσα αἰτία μεταβάσεως οἱουδήποτε πράγματος ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς τὴν ὕπαρξιν εἶναι ποίησις, ἑπο-
μένως καὶ αἱ ἐργασίαι αἱ ὑπαγόμεναι εἰς ὅλας τὰς c
τέχνας εἶναι εἴδη ποιήσεως, καὶ οἱ ἐνεργοῦντες αὐτὰς εἶναι ὅλοι ποιηταί[3]». «Ἀληθινά». «Μολαταῦτα» εἶπε «δὲν ὀνομάζονται, καθὼς γνωρίζεις, ποιηταί, ἀλλὰ φέρουν διάφορα ὀνόματα, ἐχώρισαν δὲ ἀπὸ τὴν γενικὴν ἔννοιαν ποίησις ἕνα μέρος, τὸ ἀσχολούμενον μὲ τὴν μουσικὴν καὶ τοὺς στίχους, καὶ τοῦτο ἀποκαλοῦν μὲ τ' ὄνομα τοῦ συνόλου. Πράγματι ποίησις ὀνομάζεται αὐτὸ καὶ μόνον, καὶ ποιηταὶ οἱ καλλιεργοῦντες αὐτὸ τὸ τμῆμα τῆς ποιήσεως[4]».

1. Ὁ τρόπος ποὺ προχωρεῖ ἡ Διοτίμα ἔχει κάτι τὸ διδασκαλικόν, κατὰ πρόθεσιν φυσικὰ τοῦ συγγραφέως.

2. Ὥστε ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν λογικὴν ἀκρίβειαν. Ἡ Διοτίμα ἀντιστρέφει τὰ πράγματα: τὸ λογικῶς (καὶ ἐτυμολογικῶς) πρῶτον εἶναι ἡ γενικὴ σημασία, ὄχι ἡ ἐξειδικευμένη. Ἀνάλογον παράδειγμα ἔχομεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας τὸ **φιλῶ**: ἀρχικῶς ἐσήμαινεν **ἀγαπῶ**· κατόπιν ἐξειδικεύθη εἰς τὴν στενωτέραν σημασίαν τοῦ **φιλῶ τῷ στόματι**, παραλειφθέντος τοῦ προσδιορισμοῦ. Ὁ Σωκράτης προτιμᾷ τὸ παράδειγμα **ποίησις**, διότι ἤδη ὁ Ἀγάθων εἰς τὸν λόγον του 197a ἔπαιξε μὲ τὴν εὐρυτέραν καὶ τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν.

3. **Ποίησις** ὡς δημιουργία ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὁρίζεται δὶς εἰς τὸν Σοφιστὴν 219b: **πᾶν ὅπερ ἂν μὴ πρότερόν τις ὂν ὕστε-**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦτον, πότερα κοινὸν οἴει εἶναι πάντων ἀνθρώ-
πων, καὶ πάντας τἀγαθὰ βούλεσθαι αὑτοῖς εἶναι
ἀεί, ἢ πῶς λέγεις;— Οὕτως, ἦν δ' ἐγώ· κοινὸν
εἶναι πάντων.— Τί δὴ οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
οὐ πάντας ἐρᾶν φαμεν, εἴπερ γε πάντες τῶν
αὐτῶν ἐρῶσι καὶ ἀεί, ἀλλά τινάς φαμεν ἐρᾶν, b
τοὺς δ' οὔ;— Θαυμάζω, ἦν δ' ἐγώ, καὶ αὐτός.
—'Αλλὰ μὴ θαύμαζ', ἔφη· ἀφελόντες γὰρ ἄρα
τοῦ ἔρωτός τι εἶδος ὀνομάζομεν, τὸ τοῦ ὅλου
ἐπιτιθέντες ὄνομα, ἔρωτα· τὰ δὲ ἄλλα ἄλλοις
καταχρώμεθα ὀνόμασιν.—"Ωσπερ τί; ἦν δ' ἐγώ.
—"Ωσπερ τόδε. οἶσθ' ὅτι ποίησίς ἐστί τι πολύ.
ἡ γάρ τῳ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὂν ἰόντι ὁτῳ-
οῦν αἰτία πᾶσά ἐστι ποίησις, ὥστε καὶ αἱ ὑπὸ
πάσαις ταῖς τέχναις ἐργασίαι ποιήσεις εἰσὶ καὶ
οἱ τούτων δημιουργοὶ πάντες ποιηταί.—'Αληθῆ c
λέγεις.— 'Αλλ' ὅμως, ἦ δ' ἥ, οἶσθ' ὅτι οὐ κα-
λοῦνται ποιηταί, ἀλλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὀνόματα,
ἀπὸ δὲ πάσης τῆς ποιήσεως ἓν μόριον ἀφορι-
σθέν, τὸ περὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ μέτρα, τῷ
τοῦ ὅλου ὀνόματι προσαγορεύεται· ποίησις γὰρ
τοῦτο μόνον καλεῖται, καὶ οἱ ἔχοντες τοῦτο τὸ
μόριον τῆς ποιήσεως ποιηταί. — 'Αληθῆ, ἔφην,

1 εἶναι οἴει W 8 ἄρα om. BT sed. cf. Gorg. 469d 9 ἔρωτος : ἐρῶντος T ‖ τι : ἕν τι Hirschig 13 τῷ Ox : τοι Vindob. 21 τι BTW ῷ Ox mg 17 ἦ δ' ἥ Bekker : ἤδη codd. ηδη Ox ‖ οὐ om. W 18 ἔχουσιν B ἴσχουσιν Sauppe coll. 205d 19 τῆς ποιήσεως del. Hirschig ‖ μόριον : μόνον W corr. W γρ 22 τοῦτο (1) : ταυτα Ox [τὸ μόριον τῆς ποιήσεως del. Vahlen] 25 εφην λεγεις Ox : λέγεις, ἔφην BTW

ρον εἰς οὐσίαν ἄγῃ, τὸν μὲν ἄγοντα ποιεῖν, τὸ δὲ ἀγόμενον ποιεῖσθαί που φαμὲν καὶ κατωτέρω 265b : ποιητικὴν πᾶσαν ἔφαμεν εἶναι δύναμιν, ἥτις ἂν αἰτία γίγνηται τοῖς μὴ πρότερον οὖσιν ὕστερον γίγνεσθαι.

4. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ποίημα διὰ τὸν ἔμμετρον λόγον ὑποδηλώνει τὸν τεχνητόν του χαρακτῆρα, ἐν σχέσει μὲ τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν : ὁ ποιητικὸς λόγος εἶναι ὁ πεποιημένος (ὁ φτειαστὸς) λόγος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

«Σωστὰ λέγεις» εἶπα. «Τὸ ἴδιον λοιπὸν καὶ μὲ τὸν ἔρωτα. Ὑπὸ τὴν καθολικήν του σημασίαν[1], κάθε πόθος τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς εὐδαιμονίας εἶναι ὁ μεγαλώτατος καὶ δολοπλόκος Ἔρωτας[2] κάθε ἀνθρώπου. d
Ἀλλ' ὅμως διὰ τὰ πρόσωπα μὲν ποὺ ἐπιδίδονται εἰς αὐτὸν κατὰ διαφόρους ἄλλους τρόπους, εἴτε μὲ οἰκονομικὰς ἐνασχολήσεις, εἴτε μὲ τὸ πάθος των πρὸς τὸν ἀθλητισμὸν ἢ πρὸς τὴν ἐπιστήμην[3], δι' αὐτὰ δὲν λέγομεν οὔτε πὼς ἐρωτεύονται οὔτε πὼς εἶν' ἐρασταί. Ἀντιθέτως ὅσοι ἀκολουθοῦν καὶ καλλιεργοῦν μετὰ ζήλου ὡρισμένον εἶδος αὐτοῦ, λαμβάνουν τὸ ὄνομα τοῦ ὅλου, ἔρως καὶ ἐρᾶν καὶ ἐρασταί[4]». «Καταντᾷ νὰ εἶναι σωστὰ» εἶπα ἐγὼ «ὅσα λέγεις». «Βέβαια ὑποστηρίζουν ὡρισμένην ἄποψιν[5]» εἶπε «κατὰ τὴν ὁποίαν ἐρωτευμένοι εἶναι ὅσοι ζητοῦν νὰ εὕρουν τὸ ἥμισύ των· e
ἡ γνώμη μου ὅμως εἶναι, φίλε μου, ὅτι τοῦ ἔρωτος τὸ ἀντικείμενον οὔτε τὸ ἥμισυ εἶναι οὔτε τὸ ὅλον[6], ἀνίσως τοῦτο δὲν εἶναι ἀγαθόν[7]. Ἀπόδειξις, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν των καὶ

1. Τὸ **κεφάλαιον** εἶναι κυρίως τὸ ποσὸν τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τιθέμενον: οἱ ἀρχαῖοι προσθέτοντες ἔγραφαν τὸ ἄθροισμα ἐπάνω, ὄχι ἀπὸ κάτω· ἐντεῦθεν καὶ ἡ λατινικὴ ὀνομασία summa (δηλ. linea· ἡ γραμμὴ ποὺ εἶναι ὑψηλότερ' ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας). Ἐδῶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸ **μόριον**. Πρβλ. καὶ Γοργ. 463a.

2. Εἶναι φράσις ἀπὸ ἄγνωστον ποιητήν· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἄκαιρος ἴσως (ἀλλ' ὄχι ἀνακριβής, πρβλ. 203d) χρῆσις τοῦ **δολερός**. Τὸ **παντὶ** δὲν πρέπει νὰ συνάψωμεν πρὸς τὸ **δολερός**, ἀλλὰ νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Διοτίμαν: θέλει νὰ τονίσῃ ὅτι ὁ Ἔρως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἐρωτευμένους.

3. Ἡ διάκρισις τοῦ κυρίως ἔρωτος ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ἔχει χαρακτῆρα προσωρινότητος, ἀνταποκρίνεται δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἐμπειρικὴν τῶν πολλῶν παρατήρησιν. Κατωτέρω θ' ἀποδείξῃ, ὅτι εἰς τὸ βάθος της κάθε φιλοσοφία εἶναι ἔρως, μὲ τὴν ειδικὴν μάλιστα σημασίαν τοῦ **τόκου ἐν καλῷ**.

4. Ἡ ποικιλία εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πτώσεων, **ἔρωτα** καὶ **ἐρασταί**, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ. Ἡ ὀνομαστικὴ ἐτέθη ὅπου πρόκειται νὰ δηλωθῇ τὸ ὑποκείμενον (πρβλ. Νόμ. 956c), τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ παράθεσις. Τὸ **ἔρωτα** εἶναι παράθεσις ειδικῶς εἰς τὸ **ὄνομα**. Ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἀπαρεμφάτου **ἐρᾶν** διευκολύνει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὴν μίαν πτῶσιν εἰς τὴν ἄλλην, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι κάθε διόρθωσις εἶναι περιττὴ καὶ καταστρέφει μὲ τὴν ὁμοιομορφίαν της τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ πρωτοτύπου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λέγεις.—Οὕτω τοίνυν καὶ περὶ τὸν ἔρωτα. τὸ μὲν
κεφάλαιόν ἐστι πᾶσα ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμία d
καὶ τοῦ εὐδαιμονεῖν ὁ μέγιστός τε καὶ δολερὸς ἔρως παντί· ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλῃ τρεπόμενοι πολλαχῇ ἐπ' αὐτόν, ἢ κατὰ χρηματισμὸν ἢ κατὰ φιλογυμναστίαν ἢ κατὰ φιλοσοφίαν, οὔτ' ἐρᾶν καλοῦνται οὔτε ἐρασταί, οἱ δὲ κατά ἕν τι εἶδος ἰόντες τε καὶ ἐσπουδακότες τὸ τοῦ ὅλου ὄνομα ἴσχουσιν, ἔρωτά τε καὶ ἐρᾶν καὶ ἐρασταί. — Κινδυνεύεις ἀληθῆ, ἔφην ἐγώ, λέγειν.— Καὶ λέγεται μέν γέ τις, ἔφη, λόγος,
ὡς οἳ ἂν τὸ ἥμισυ ἑαυτῶν ζητῶσιν, οὗτοι ἐρῶσιν· e
ὁ δ' ἐμὸς λόγος οὔτε ἡμίσεός φησιν εἶναι τὸν ἔρωτα οὔτε ὅλου, ἐὰν μὴ τυγχάνῃ γέ που, ὦ ἑταῖρε, ἀγαθὸν ὄν. ἐπεὶ αὐτῶν γε καὶ πόδας

3 verba ὁ μέγιστος . . . παντὶ varie a variis temptata sunt, sed nil opus; poetae enim cuiusdam sunt 5 [αὐτὸν et Ox Vahlen] αὐτὸ Vögelin [Jahn Schanz Hug] 9 ἴσχουσιν: εσχον Ox || ἔρωτα . . . ἐρασταὶ del. Schanz || ἔρωτα: ἔρως τε Hertlein [Fleckeis. Jahrb. CV 807] 10 καὶ ἐραστὰς Bury del. Kvicala, at cf. Theag. 124e Leg. 956c || κινδυνεύουσι (?) Ox[1] 12 ἑαυτῶν: αὐτῶν W τὸ ἑαυτῶν Sauppe del Usener ante ἥμισυ trp. Schanz 13 εἶναι post ἔρωτα iter. Ox 15 ἐπὶ B corr. B[2]

---

5. Ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοφάνους (192e κεξ), ἐναντίον τοῦ ὁποίου θὰ ζητήσῃ κατόπιν ν' ἀπαντήσῃ ἐκεῖνος 212c. Ἡ Διοτίμα βέβαια δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀναφέρῃ ὀνομαστὶ τὸν Ἀριστοφάνη· πόσον ὀλίγον ὅμως κρύπτεται ὁ Σωκράτης ὀπίσω ἀπὸ τῆς Διοτίμας τὸ πρόσωπον, ἀποδεικνύει ἡ κατόπιν προσφώνησις **ὦ ἑταῖρε.** Μ' αὐτὴν ἀπευθύνεται μᾶλλον ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Ἀριστοφάνην καὶ ὄχι ἡ Διοτίμα πρὸς τὸν Σωκράτην.

6. Ὁ Σωκράτης δὲν ἀνατρέπει, συμπληρώνει μόνον τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοφάνους· τὴν μεταφέρει ἀπὸ τὸ καθαρῶς φυσιολογικὸν καὶ ψυχολογικὸν ἐπίπεδον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἠθικῆς. Τὸ κατόπιν παράδειγμα τὸ διασαφεῖ καλύτερον.

7. Αὐτὴ ἴσα ἴσα ἡ τάσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀποδεικνύει ἐκδήλως τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἠθικὴν προτεραιότητα αὐτοῦ. Εἰς τὴν Πολιτ. 505d παρατηρεῖ ὁ Πλάτων ὡραιότατα, ὅτι ἐνῷ πολλοὶ ἄνθρωποι ἀρκοῦνται εἰς φαινομενικὸν μόνον κάλλος ἢ δικαιοσύνην, **ἀγαθὰ οὐδενὶ ἔτι ἀρκεῖ τὰ δοκοῦντα κτᾶσθαι, ἀλλὰ τὰ ὄντα ζητοῦσιν, τὴν δὲ δόξαν ἐνταῦθα ἤδη πᾶς ἀτιμάζει** (πρβλ. καὶ Θεαίτ. 177d).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πόδια καὶ χέρια δέχονται ν' ἀποκοποῦν, ἂν τύχῃ καὶ πεισθοῦν ὅτι τὰ μέλη των εἶναι βλαβερά[1]. Διότι δὲν προσκολλᾶται, φρονῶ, εἰς τὰ μέρη τοῦ ἐγώ του ὁ καθένας, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ἀγαθὸν ἀποκαλεῖ ἰδικόν του καὶ μέρος τοῦ ἐγώ του, ξένον δὲ τὸ κακόν[2]. Διότι ἐκεῖνο, πρὸς τὸ ὁποῖον τῶν ἀνθρώπων ὁ ἔρως στρέφεται, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἀγαθόν. Ἢ 206
μήπως ἔχεις ἀντίθετον γνώμην;» «Μὰ τὸν θεὸν» εἶπα «ἐγὼ ὄχι». «Εἶναι ὅμως ἄραγε σωστὸν» εἶπε «νὰ λέγωμεν ἁπλῶς ἔτσι[3], ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἔρωτα πρὸς τ' ἀγαθόν;» «Ναὶ» εἶπα. «Καλά, καὶ δὲν πρέπει νὰ προσθέσωμεν» εἶπεν «ὅτι καὶ πρὸς τὴν κατοχὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔχει ἔρωτα;» «Νὰ τὸ προσθέσωμεν». «Ἀλλὰ μήπως ὄχι πρὸς τὴν κατοχὴν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν παντοτινὴν κατοχήν;»[4] «Καὶ τοῦτο νὰ προστεθῇ». «Εἶναι λοιπὸν ἐν συνόψει» εἶπε «τοῦ ἔρωτος ἀντικείμενον ἡ παντοτινὴ τοῦ ἀγαθοῦ κατοχή». «Ἔχεις ἀπόλυτον δίκαιον» εἶπα.

25. «Δεδομένου λοιπόν, ὅτι ὁ ἔρως στρέφεται b
πάντοτε πρὸς αὐτὸ» εἶπε «κατὰ ποῖον τρόπον καὶ μὲ

Τόκος ἐν τῷ καλῷ

ποίαν ἐνέργειαν πρέπει νὰ τὸ ἐπιδιώκουν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἐπιμονὴ θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκληθῇ ἔρως;[6] Τί νὰ εἶναι τὸ ἔργον αὐτό; Ἠμπορεῖς νὰ μοῦ ἀπαντήσῃς;»[7] «Μὰ

1. Πρβλ. καὶ Ματθ. 5,30 **καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν.**

2. **Τὸ βέλτιστον ἑκάστῳ, τοῦτο καὶ οἰκειότατον** Πολιτ. 586e πρβλ. καὶ Χαρμ. 163c. Ἔτσι ἐκδηλώνεται ἡ βαθυτάτη αἰσιοδοξία τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τὸ ἀγαθὸν δὲν εἶναι κάτι ξένον καὶ ἀλλότριον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ποὺ πρέπει νὰ κατακτήσῃς μὲ ἀγῶνας ἐναντίον αὐτῆς. Εἶναι τοὐναντίον ὁ βαθύτερος πυρὴν καὶ ἡ οὐσία τῆς φύσεως αὐτῆς, ἡ ὁλοκλήρωσίς της· δὲν χρειάζετ' ἑπομένως θυσίας, ἀλλ' ἐπίγνωσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ διαπίστωσις· **ὡς οὐδέν γε ἄλλο ἐστὶ οὗ ἐρῶσιν ἄνθρωποι ἢ τἀγαθοῦ** δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τὴν προηγουμένως 205a ἐκτεθεῖσαν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ εὐδαιμονία εἶν' ὁ τελευταῖος σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀναζητήσεως· ἡ εὐδαιμονία συμπίπτει ἀπολύτως πρὸς τὸ ἀγαθόν.

3. Δηλαδή, χωρὶς προσδιορισμοὺς ἢ ἐπιφυλάξεις, πρβλ. Φαῖδρ. 244a.

4. Τὸ χρονικὸν στοιχεῖον ἐτόνισε ἤδη καὶ προηγουμένως 200a· ἐπανέρχεται ὅμως ἐδῶ εἰς αὐτό, διὰ νὰ προχωρήσῃ κατό-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ χεῖρας ἐθέλουσιν ἀποτέμνεσθαι οἱ ἄνθρω-
ποι, ἐὰν αὐτοῖς δοκῇ τὰ ἑαυτῶν πονηρὰ εἶ-
ναι· οὐ γὰρ τὸ ἑαυτῶν οἶμαι ἕκαστοι ἀσπά-
ζονται, εἰ μή εἴ τις τὸ μὲν ἀγαθὸν οἰκεῖον
καλεῖ καὶ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ κακὸν ἀλλότριον· ὡς
οὐδέν γε ἄλλο ἐστίν οὗ ἐρῶσιν ἄνθρωποι ἢ τοῦ 206
ἀγαθοῦ. ἢ σοὶ δοκοῦσιν;— Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε,
ἦν δ' ἐγώ.— Ἆρ' οὖν, ἦ δ' ἥ, οὕτως ἁπλοῦν
ἐστι λέγειν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τ' ἀγαθοῦ ἐρῶσιν;
—Ναί, ἔφην.—Τί δέ; οὐ προσθετέον, ἔφη, ὅτι καὶ
εἶναι τὸ ἀγαθὸν αὐτοῖς ἐρῶσιν;—Προσθετέον.
—Ἆρ' οὖν, ἔφη, καὶ οὐ μόνον εἶναι, ἀλλὰ καὶ
ἀεὶ εἶναι; — Καὶ τοῦτο προσθετέον.— Ἔστιν
ἄρα ξυλλήβδην, ἔφη, ὁ ἔρως τοῦ τὸ ἀγαθὸν
αὐτῷ εἶναι ἀεί.—Ἀληθέστατα, ἔφην ἐγώ, λέγεις.

25. Ὅτε δὴ τοῦτο ὁ ἔρως ἐστὶν ἀεί, ἦ δ' ἥ, b
τῶν τίνα τρόπον διωκόντων αὐτὸ καὶ ἐν τίνι
πράξει ἡ σπουδὴ καὶ ἡ σύντασις ἔρως ἂν κα-
λοῖτο; τί τοῦτο τυγχάνει ὂν τὸ ἔργον; ἔχεις
εἰπεῖν;— Οὐ μεντἂν σέ, ἔφην ἐγώ, ὦ Διοτίμα,

5 καλῇ BT 6 ἄνθρωποι Bekker: ἄνθρωποι BT ανθρωποι Ox οἱ ἄνθρωποι W del. Baiter ‖ τοῦ ἀγαθοῦ: τἀγαθὸν Hirschig 7 ἢ σοι... τἀγαθοῦ v. 9 om. Ox^1 add. Ox^2 in super. mg. 8 ἦ δ' ἥ Bekker: ἤδη BTW ηδη Ox cf. 205c 9 τοῦ ἀγαθοῦ BWOx^2 10 δέ: δαί T 12 οὖν om. W 14 τοῦ τὸ B^{2}TWOx: τουτο B 15 αὐτῷ: αὐτὸ B 16 δὴ: δε Ox ‖ τοῦτο: τούτου Bast: τοῦτο ‖ ἀεὶ secl. Bekker ‖ ἦ δ' ἥ Bekker: ἤδη codd. ηδη Ox 17 τῶν: τὸν BW corr B^{2}W^2 ‖ τίνα: τι BT ‖ αὐτὸν T 18 ἡ σπουδὴ Ox: ἢ σπουδῇ BTW ‖ σύντασις BOx: σύστασις TW

πιν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀθανασίας. Καὶ αὐτὴ ἐπομένως ἡ διαλεκτικὴ ἀνάπτυξις συντελεῖται κατ' ἀναβαθμούς.

6. Ὁ Ἔρως εἶναι **σύντονος** 203d, **σύντασις** δὲ εἶναι ἡ συγκέντρωσις τῶν δυνάμεων πρὸς ὡρισμένον ἀντικειμενικὸν τέλος.

7. Ἡ Διοτίμα ἐπέστησε μὲν τὴν προσοχὴν τοῦ Σωκράτους, ὅτι τῆς λέξεως ἔρως γίνεται χρῆσις συνήθως ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ, δὲν καθώρισεν ὅμως τὴν διαφοράν. Αὐτὸ θὰ κάμῃ τώρα. Ἐπανέρχεται διὰ τοῦτο εἰς τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἔρωτος 205a, διὰ νὰ τὸ καθορίσῃ ἀκριβέστερον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δὲν θὰ ἤμην τότε» εἶπα ἐγὼ «θαυμαστὴς τῆς σοφίας
σου, Διοτίμα, οὔτε θὰ ἐφοιτοῦσα κοντά σου νὰ λάβω
μαθήματα εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κεφάλαιον». «Θὰ
σοῦ τὸ εἰπῶ τότ' ἐγὼ» εἶπεν. «Εἶναι λοιπὸν τοῦτο
γέννησις ἐντὸς τοῦ ὡραίου [1], καὶ σωματικὴ καὶ ψυχι-
κή». «Μάντεως δύναμις» ἀπήντησα «χρειάζεται, τί νὰ
σημαίνουν τὰ λόγια σου· δὲν ἐννοῶ». «Θὰ ἐκφρασθῶ
λοιπὸν» εἶπε «καθαρώτερα: Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Σω- c
κράτη» ἐξηκολούθησεν «ἐγκυμονοῦν καὶ κατὰ τὸ σῶμα
καὶ κατὰ τὴν ψυχήν· ὅταν δὲ φθάσουν εἰς ὡρισμένην
ἡλικίαν, ἡ φύσις μας τότ' αἰσθάνεται τὴν ἐπιθυμίαν
νὰ γεννήση. Τοκετὸς ὅμως ἐντὸς τοῦ ἀσχήμου δὲν
εἶναι δυνατός· μόνον ἐντὸς τοῦ ὡραίου [2]. Διότι καὶ ἡ
ἕνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς τοκετὸς εἶναι [3]. Τὸ
φαινόμενον δὲ αὐτὸ εἶναι θεῖον, καὶ εἶναι τοῦτο τὸ
ἀθάνατον στοιχεῖον μέσα εἰς τὴν ζωϊκήν μας φύσιν,
ποὺ εἶναι θνητή: ἡ κυοφορία καὶ ἡ γέννησις. Ἀλλ'
αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συντελεσθοῦν ἐντὸς τοῦ
ἀναρμόστου, καὶ εἶν' ἀνάρμοστος ἡ ἀσχημία πρὸς d
κάθε τί τὸ θεϊκόν· μόνον ἡ ὡραιότης εὑρίσκετ' ἐν ἁρ-
μονίᾳ πρὸς αὐτό. Ὡς Μοῖρα λοιπὸν καὶ Εἰλείθυια [4]
ἐπιστατεῖ εἰς τὴν γένεσιν ἡ Καλλονή [5]. Διὰ τοῦτο,
ὁσάκις ἐκεῖνο ποὺ κυοφορεῖ πλησιάζει κάτι ὡραῖον,
ἱλαρύνεται τότε καὶ γίνεται ἀπὸ ἀγαλλίασιν διάχυ-

1. Τόκος καὶ γέννησις χρησιμοποιοῦντ' ἐδῶ ὡς συνώνυμα, πολλάκις ταυτοχρόνως 206e. Δὲν γίνετ' ἐπομένως διάκρισις μεταξὺ τοῦ **τίκτειν** (διὰ τὰς γυναῖκας, gebären) καὶ **γεννᾶν** (διὰ τοὺς ἄνδρας, zeugen), καὶ τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ· θὰ ἦτο ἄλλως δύσκολος ἡ μεταφορὰ εἰς τὴν πνευματικὴν κυοφορίαν καὶ τὰς πνευματικὰς ὠδῖνας τοῦ ἐραστοῦ τῶν παίδων. Ἡ γέννησις ἀπὸ τῆς παθητικῆς της πλευρᾶς καλεῖται **γένεσις** 206d, 207d.

2. Τὴν ἀπόδειξιν προσφέρει κατωτέρω· ἐφ' ὅσον ὁ τόκος, ὡς ἐξασφαλίζων ἀθανασίαν, εἶναι τὶ θ ε ῖ ο ν, χρειάζεται καὶ ἀνάλογον περιβάλλον. Εἰς τὸ θεῖον ἁρμόζει μόνον τὸ ὡραῖον, ἐτόνισεν ἤδη 202c.

3. Τὴν φράσιν αὐτὴν ἀδίκως ἀθετοῦν ἢ μεταθέτουν οἱ φιλόλογοι. Εἶναι μία παρένθεσις ἴσως, ἡ ὁποία θέλει νὰ τονίση σαφέστερον, ὅτι ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι περὶ τοῦ ἐρωτικοῦ φαινομένου εἰς τὴν γενικότητά του, καὶ ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἕλξιν τῶν φύλων τὸ βασικὸν στοιχεῖον εἶν' ὁ τόκος.

4. Ἡ Καλλονὴ ὁρίζει τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεως καὶ τὰς ἰδιότητας καὶ τύχας τοῦ γεννωμένου, ὅπως ἡ Μοῖρα, ἀπολυτρώνει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐθαύμαζον ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐφοίτων παρὰ σὲ αὐτὰ ταῦτα μαθησόμενος.—Ἀλλὰ ἐγώ σοι, ἔφη, ἐρῶ. ἔστι γὰρ τοῦτο τόκος ἐν καλῷ, καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν.—Μαντείας, ἦν δ' ἐγώ, δεῖται ὅ,τί ποτε λέγεις, καὶ οὐ μανθάνω. —Ἀλλ' ἐγώ, ἢ δ' ἥ, σαφέστερον ἐρῶ. κυοῦσιν c γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πάντες ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν, καὶ ἐπειδὰν ἔν τινι ἡλικίᾳ γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμεῖ ἡμῶν ἡ φύσις. τίκτειν δὲ ἐν μὲν αἰσχρῷ οὐ δύναται, ἐν δὲ τῷ καλῷ. ἡ γὰρ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνουσία τόκος ἐστίν. ἔστι δὲ τοῦτο θεῖον τὸ πρᾶγμα, καὶ τοῦτο ἐν θνητῷ ὄντι τῷ ζῴῳ ἀθάνατον ἔνεστιν, ἡ κύησις καὶ ἡ γέννησις. τὰ δ' ἐν τῷ ἀναρμόστῳ ἀδύνατον γενέσθαι· ἀνάρμοστον δ' ἐστὶ τὸ αἰσχρὸν παντὶ τῷ θείῳ, τὸ δὲ καλὸν ἁρμότ- d τον. Μοῖρα οὖν καὶ Εἰλείθυια ἡ Καλλονή ἐστι τῇ γενέσει. διὰ ταῦτα, ὅταν μὲν καλῷ προσπελάζῃ τὸ κυοῦν, ἵλεών τε γίγνεται καὶ εὐφραινόμενον διαχεῖται, καὶ τίκτει τε καὶ γεννᾷ·

6 ἢ δ' ἥ Bekker: ἤδη BTW δη Ox 8 πάντες del. Kvicala coll. 209a || ἄνθρωποι Sauppe || καὶ om. B 8 τὴν om. T 9 τινι: τῇ Badham coll. 209b Gorg. 484c || επιθυμειν Ox[1] 10 τίκτειν . . . v. 12 τόκος ἐστὶν secl. Rettig 11 τῷ om. Ox (del. Badham) || ἡ γὰρ . . . τόκος ἐστὶν secl. Jahn, post γέννησις v. 14 transp. Bitter;* at cf. Wilamovitz Platon II 171 12 τοῦτο post θεῖον iter. Ox[1] 13 ἐστιν TW 14 τὰ δ' BOx: ταῦτα δ' TW 16 απαντι Ox || θείῳ WT: θεῷ BT[2]Ox 17 καλλονὴ Hermann Καλλόνη Usener (Kl. Schr. 4,80ss) 18 ἐν τῇ γενέσει Proclus

---

ἀπὸ τὴν κυοφορίαν καὶ διευκολύνει τὰς ὠδῖνας, ὅπως ἡ Εἰλείθυια, τὴν ὁποίαν ὁ Πίνδαρος Νεμ. 7,1 ὀνομάζει **πάρεδρον Μοιρᾶν βαθυφρόνων**. Εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ Μοῖραι ἐλατρεύοντο ὡς θεαὶ τοῦ γάμου (Αἰσχ. Εὐμ. 960).

5. Ἡ χρῆσις τοῦ θηλυκοῦ **Καλλονὴ** ἀντὶ τοῦ οὐδετέρου **Κάλλος** γίνεται διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ προσωποποίησις. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἐδῶ γίνεται μνεία εἰδικῆς θεᾶς, τῆς **Καλλόνης**, τῆς ὁποίας τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν λατρείαν μάτην ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ ὁ Usener.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τικὸν[1] καὶ γεννᾷ καὶ γονιμοποιεῖ. Ὁσάκις τοὐναντίον
πλησιάζει κάτι ἄσχημον, σκυθρωπὸν καὶ στενοχωρη-
μένον ζαρώνει καὶ ἀπομακρύνεται καὶ σφίγγεται καὶ
δὲν γεννᾷ, ἀλλὰ κρατεῖ τὸν γόνον του καὶ ὑποφέρει
πολύ. Ἐντεῦθεν προέρχετ' ὁ μεγάλος ἐκεῖνος ἐναγώ-
νιος πόθος πρὸς τὴν ὡραιότητα, ποὺ ἀναπτύσσεται
εἰς τὸν κυοφοροῦντα καὶ κατεχόμενον ἤδη ὑπὸ πλη-
σμονῆς ὀργασμοῦ· ἀπολυτρώνει ἀπὸ πόνους σφο- e
δροὺς ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἀποκτήσῃ. Ἄλλωστε δὲν στρέ-
φεται πρὸς τὸ ὡραῖον» εἶπεν «ὁ ἔρως, ὅπως σὺ πι-
στεύεις, Σωκράτη». «Ἀλλὰ πρὸς τί;» «Πρὸς τὴν γέν-
νησιν καὶ τὸν τοκετὸν ἐντὸς τοῦ ὡραίου». «Ἔστω»
εἶπα ἐγώ. «Πολὺ καλά»[2] λέγει· «ἀλλὰ διατὶ πρὸς
τὴν γέννησιν; Διότι ἡ γέννησις εἶναι κάτι αἰωνίως
ἀναπαραγόμενον καὶ ἀθάνατον, ὅσον ἐνδέχεται εἰς
θνητὸν πλάσμα[3]. Ἀθανασίαν δὲ (αὐτὸ συνάγεται 207
ἀπὸ ὅσα διεπιστώσαμεν ἀπὸ κοινοῦ) ὀφείλει ταυτο-
χρόνως μὲ τ' ἀγαθὸν νὰ ποθῇ ὁ ἔρως, ἐφ' ὅσον στρέ-
φεται πρὸς τὴν παντοτινὴν τοῦ ἀγαθοῦ κατοχήν. Κατ'
ἀνάγκην λοιπόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, καὶ
ἡ ἀθανασία ἐπίσης εἶναι τοῦ ἔρωτος ἀντικείμενον».

Ἀθανασίας πόθος

26. Αὐτὰ γενικῶς μοῦ ἀνέπτυσσε, κάθε φορὰν ποὺ ἔκαμνε λόγον περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ ἔρωτος[4], κάποτε δὲ μοῦ ἀπηύθυνε τὸ ἐρώτημα: «Ποία φαντάζεσαι, Σωκράτη, εἶν' ἡ αἰτία τοῦ ἔρωτος τούτου καὶ τοῦ πόθου; Δὲν ἔχεις προσέξει λοιπὸν τὸν ζωηρὸν ἐρεθισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὑποπίπτουν ὅλα τὰ ζῷα, ὅταν

1. Τὸ **διαχεῖται** πρέπει νὰ ληφθῇ ἐδῶ καὶ κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς (γίνεται διαχυτικόν, ξεχύνεται, χαλαρώνεται) ταυτοχρόνως· ἀνάλογος εἶναι ἡ περιγραφὴ εἰς τὸν Φαῖδρον 251. Ἡ ὅλη ἀνάπτυξις ἄλλωστε ἀποδίδει ρεαλιστικώτατα τὴν κατάστασιν ἐντάσεως καὶ κατευνασμοῦ, συνθλίψεως καὶ ἀνακουφίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τὴν γενετήσιον λειτουργίαν. Μόνον ποὺ ὁ Πλάτων προβάλλει ἀνάλογον ψυχικὴν κατάστασιν καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ζητεῖ ἕνα ἠθικὸν νόημα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ φυσιολογικὰ φαινόμενα.

2. Ἡ Διοτίμα ἐπιδοκιμάζει τὴν ὁμολογίαν τοῦ Σωκράτους καὶ τὴν ὑπογραμμίζει, διὰ νὰ προχωρήσῃ κατωτέρω Πρβλ. Πολιτ. 536b.

3. Πρβλ. Νόμ. 773e **ὡς χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι τῷ παῖδας παίδων καταλείποντα ἀεὶ τῷ θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὐτοῦ παραδιδόναι.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅταν δὲ αἰσχρῷ, σκυθρωπόν τε καὶ λυπούμενον
συσπειρᾶται καὶ ἀποτρέπεται καὶ ἀνίλλεται καὶ
οὐ γεννᾷ, ἀλλὰ ἴσχον τὸ κύημα χαλεπῶς φέρει.
ὅθεν δὴ τῷ κυοῦντί τε καὶ ἤδη σπαργῶντι πολ-
λὴ ἡ πτοίησις γέγονε περὶ τὸ καλὸν διὰ τὸ με- e
γάλης ὠδῖνος ἀπολύειν τὸν ἔχοντα. ἔστιν γάρ,
ὦ Σώκρατες, ἔφη, οὐ τοῦ καλοῦ ὁ ἔρως, ὡς σὺ
οἴει. — Ἀλλὰ τί μήν; — Τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ
τόκου ἐν τῷ καλῷ. — Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ. — Πάνυ
μὲν οὖν, ἔφη. τί δὴ οὖν τῆς γεννήσεως; ὅτι ἀει-
γενές ἐστι καὶ ἀθάνατον ὡς θνητῷ ἡ γέννησις.
ἀθανασίας δὲ ἀναγκαῖον ἐπιθυμεῖν μετὰ ἀγα- 207
θοῦ ἐκ τῶν ὡμολογημένων (206a), εἴπερ τοῦ
τἀγαθὸν ἑαυτῷ εἶναι ἀεὶ ἔρως ἐστίν. ἀναγκαῖον
δὴ ἐκ τούτου τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀθανασίας τὸν
ἔρωτα εἶναι.

26. Ταῦτά τε οὖν πάντα ἐδίδασκέ με, ὁπότε περὶ τῶν ἐρωτικῶν λόγους ποιοῖτο, καί ποτε ἤρετο. Τί οἴει, ὦ Σώκρατες, αἴτιον εἶναι τούτου τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἐπιθυμίας; ἢ οὐκ αἰσθάνει

1 σκυθρωπάζον Richards σκυθρωπόν τε γίγνεται Usener 2 ξυ[ν]σπειραται Ox συνσπείρεται B (exp. ν B²) W³ ‖ ἀποτρέπεται: ἐνετρέφεται T^mg del. Usener ‖ ἀνίλλεται Ox Plotinus 1,6,2: ἀνείλλεται BT²W ἀνειλλεῖται T ἀνειλεῖται W² 5 πτοίησις: ποίησις B [πτόησις Bekker] 6 ἀπολύειν: ἀπολαύειν B ἀποπαύειν Naber ‖ ἔχοντα (sc. τὸ καλὸν) cf. 175d 200a; ἐρῶντα Vögelin ἑλόντα Wilamowitz [2,172,3] 10 [πάνυ... ἔφη del. Badham] ‖ τί... γεννήσεως; (γενέσεως Ox): Socrati tribuunt codd. Diotimae Vögelin [ep. crit. 13] ‖ ἀειγενὲς (cf. et. plotin. 3,5,1) αει γενεσις Ox ‖ ὡς ἐν θνητῷ Plotinus 13 τοῦ τἀγαθὸν Venetus 184 cf. 206a: τοῦ ἀγαθοῦ BTWOx def. Rückert cl. Thuc. 5,15,1 τοῦ ἀγαθὸν Bury τὸ τ' ἀγ. Vind 21 14 ὁ ἔρως Bekker

---

4. Ὥστ' αἱ συζητήσεις καὶ τὰ μαθήματα, ποὺ ἐλάμβανεν ὁ Σωκράτης ἐγίνοντο συχνά. Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἀναπτύσσεται μὲ παραδείγματα ὅ,τι γενικῶς ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω 206c. Ὁ συγγραφεὺς ὑπογραμμίζει μὲ τὴν διακοπὴν αὐτὴν τὴν σπουδαιότητα τῆς περικοπῆς, ποὺ ἀρχίζει, καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς διαλογικῆς συζητήσεως εἰς λόγον συνεχῆ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ καταλάβῃ ἡ ἐπιθυμία νὰ γεννήσουν, καὶ τὰ χερσαῖα καὶ τὰ πετεινά, πῶς ἀρρωσταίνουν ὅλα καὶ κα- b
τακυριεύονται ἀπὸ τὸν ἔρωτα, πρῶτον μὲν νὰ ἑνωθοῦν μαζί, ἔπειτα διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ γεννηθέντος; Πῶς εἶναι ἀποφασισμένα [1], πρὸς ὑπεράσπισιν τούτων, καὶ πόλεμον νὰ διεξάγουν, καὶ τ' ἀσθενέστερα ἀκόμη πρὸς τὰ δυνατώτερα, καὶ εἰς τὸν θάνατον νὰ βαδίσουν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ νὰ τὰ τινάξουν ἀπὸ τὴν πεῖναν αὐτὰ διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς ἐκεῖνα τὴν τροφήν, καὶ τὸ κάθε τὶ νὰ πράξουν; Καλὰ» εἶπεν «οἱ ἄνθρωποι· θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανείς, ὅτι τὸ κάνουν ἀπὸ ὑπολογισμόν [2]. Ἀλλὰ τὰ ζῷα; Ποῖος εἶναι ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἐρωτικῆς των συγκινήσεως; c
Ἠμπορεῖς νὰ μοῦ ἐξηγήσῃς;» Καὶ ἐγὼ ἐτόνιζα καὶ πάλιν, ὅτι δὲν ἤξερα. Ἐκείνη τότε εἶπε: Ἔχεις λοιπὸν τὴν ἰδέαν, πῶς θὰ γίνῃς ποτὲ ἔμπειρος εἰς τὰ ζητήματα τοῦ ἔρωτος ἐφ' ὅσον δὲν ἐννοεῖς αὐτὰ [3];» «Μὰ σοῦ τὸ εἶπα, Διοτίμα, καὶ πρὸ ὀλίγου· αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἦλθα κοντά σου, ἐπειδὴ ἐκατάλαβα πὼς χρειάζομαι διδασκαλίαν. Λέγε μου λοιπὸν καὶ τούτου τοῦ φαινομένου τὴν ἐξήγησιν καὶ τῶν ἄλλων τῶν σχετιζομένων μὲ τὸν ἔρωτα». «Λοιπὸν» εἶπε «ἐφ' ὅσον ἡ πεποίθησίς σου εἶναι [4] ὅτι ἀντικείμενον φυσικὸν τοῦ ἔρωτος εἶν' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἀπὸ κοινοῦ διεπιστώσαμεν [5] δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττεσαι. Διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ὅπως καὶ ἐκεῖ [6], διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐπι- d
διώκει ἡ φύσις ἡ θνητή, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ

1. Μὲ τὸ ἕτοιμά ἐστιν εἰσάγεται ἕνα νέον σημαντικὸν στοιχεῖον, (τὸ **διαμάχεσθαι καὶ ὑπεραποθνῄσκειν**)· ἐντεῦθεν προστίθεται τὸ ἐστὶν καὶ ἐγκαταλείπεται ἡ σύνταξις τῆς προτάσεως ὅπως ἤρχισε. Προσεπάθησ' ἀναλόγως νὰ τὸ ἀποδώσω εἰς τὴν μετάφρασιν δι' ἀσυνδέτου. Τὴν ὅλην περίοδον πρέπει νὰ φαντασθῶμεν προφερομένην ὑπὸ τῆς Διοτίμας μὲ φωνὴν δυναμωμένην.

2. Λογισμὸς εἶν' ἐδῶ ἡ σκέψις ὅτι τὰ παιδιὰ θὰ γηροκομήσουν τοὺς γονεῖς, ἢ ἡ ὑποταγὴ εἰς τοὺς κρατοῦντας ἠθικοὺς νόμους. Εἰς αὐτὸν ἀντιτίθεται τὸ φυσικὸν ἔνστικτον.

3. Τὸ φαινόμενον λοιπὸν τοῦ ἔρωτος τοποθετεῖται μέσα εἰς ἕνα γενικώτερον μεταφυσικὸν πλαίσιον, δὲν ἐμφανίζεται ὡς φαινόμενον κοινωνικόν, ὅπως τὸ παρουσίασεν ὁ Παυσανίας. Εἰς αὐτὸ συμφωνεῖ ἡ Διοτίμα μὲ τὸν Ἐρυξίμαχον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι περιορίζεται τοῦτο ἐντὸς τοῦ ὀργανικοῦ μόνον κόσμου καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς δεινῶς διατίθεται πάντα τὰ θηρία, ἐπειδὰν
γεννᾶν ἐπιθυμήσῃ καὶ τὰ πεζὰ καὶ τὰ πτηνά, b
νοσοῦντά τε πάντα καὶ ἐρωτικῶς διατιθέμενα,
πρῶτον μὲν περὶ τὸ ξυμμιγῆναι ἀλλήλοις, ἔπειτα
περὶ τὴν τροφὴν τοῦ γενομένου, καὶ ἕτοιμά
ἐστιν ὑπὲρ τούτων καὶ διαμάχεσθαι τὰ ἀσθενέ-
στατα τοῖς ἰσχυροτάτοις καὶ ὑπεραποθνῄσκειν,
καὶ αὐτὰ τῷ λιμῷ παρατεινόμενα ὥστ' ἐκεῖνα
ἐκτρέφειν καὶ ἄλλο πᾶν ποιοῦντα. τοὺς μὲν
γὰρ ἀνθρώπους, ἔφη, οἴοιτ' ἄν τις ἐκ λογισμοῦ
ταῦτα ποιεῖν· τὰ δὲ θηρία τίς αἰτία οὕτως ἐρω-
τικῶς διατίθεσθαι; ἔχεις λέγειν; Καὶ ἐγὼ αὖ c
ἔλεγον ὅτι οὐκ εἰδείην. ἣ δ' εἶπεν· Διανοεῖ οὖν
δεινός ποτε γενήσεσθαι τὰ ἐρωτικά, ἐὰν ταῦτα
μὴ ἐννοῇς;— Ἀλλὰ διὰ ταῦτά τοι, ὦ Διοτίμα,
ὅπερ νῦν δὴ (206b) εἶπον, παρὰ σὲ ἥκω, γνοὺς
ὅτι διδασκάλων δέομαι· ἀλλά μοι λέγε καὶ τού-
των τὴν αἰτίαν καὶ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὰ ἐρω-
τικά.— Εἰ τοίνυν, ἔφη, πιστεύεις ἐκείνου εἶναι
φύσει τὸν ἔρωτα, οὗ πολλάκις ὡμολογήκαμεν,
μὴ θαύμαζε. ἐνταῦθα γὰρ τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ λό- d
γον ἡ θνητὴ φύσις ζητεῖ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀεὶ

1 ἐπειδὰν iter. Ox 6 ἐστιν del. Badham; sed cf. de hoc loco L. Reinhard, Die Anakoluthe bei Platon p. 70ss || καὶ om. W 8 αὐτά: αυτω Ox || τῷ om. Coisl. 155 Badham 11 ἐρωτικῶς del. Naber 12 αὖ ἔλεγον B²: ἀνέλεγον B ἂν ἔλεγον TW ελεγον Ox 20 ωμολογησαμεν (ωμολογησομεν ac) Ox 22 τὸ om. Ox[1]

ὅτι δὲν ἔχει τὸν χαώδη καὶ ἀσαφῆ χαρακτῆρα τῶν κοσμολογικῶν προχειρολογημάτων ἐκείνου.

4. Ὄχι ἁπλῶς ἡ γνώμη σου. Ὁ συγγραφεὺς ἐπιμένει εἰς τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

5. Ἐδῶ μόνον μίαν φορὰν 206e τὸ ἀνέπτυξεν· ἀλλ' ἡ Διοτίμα ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐπανειλημμένας περὶ τοῦ θέματος συζητήσεις των.

6. Ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους 206c κεξ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶν' αἰωνία καὶ ἀθάνατος. Δυνατὸν δὲ τῆς εἶναι κατὰ τοῦτον μόνον τὸν τρόπον, διὰ τῆς ἀναπαραγωγῆς [1], μὲ τὸ ν' ἀφήνῃ πάντοτε εἰς τοῦ παλαιοῦ τὴν θέσιν ἕνα νέον παρόμοιον.

Ἄλλωστε [2] καὶ εἰς ὅ,τι ὀνομάζομεν ἑνότητα ἀτομικῆς ζωῆς καὶ ὑπάρξεως ἑκάστου ἐμψύχου ὄντος— π.χ. ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας μέχρις ὅτου γίνῃ γέρων, θεωρεῖται πὼς εἶναι ὁ ἴδιος· οὐχ ἧττον αὐτός, μολονότι δὲν ἔχει ποτὲ τὰ ἴδια συστατικὰ εἰς τὸν ὀργανισμόν του, ἐν τούτοις λέγομεν πὼς εἶναι ὁ ἴδιος, ἐνῷ διαρκῶς ἀνανεώνεται καὶ ἀποβάλλει μερικά, εἰς τὰς τρίχας [3], τὴν σάρκα, τὰ ὀστᾶ, τὸ αἷμα εἰς ὁλόκληρον γενικῶς τὸ σῶμα. Καὶ ὄχι e
μόνον εἰς τὸ σῶμα· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχήν, οἱ τρόποι, τὰ ἤθη, αἱ ἀντιλήψεις, αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ ἡδοναί, αἱ λῦπαι, οἱ φόβοι, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν παραμένει ἀναλλοίωτον εἰς κάθε ἄτομον, ἀλλὰ γεννῶνται μὲν ἄλλα, ἄλλα δὲ χάνονται. Πολὺ δὲ περισσότερον παράδοξον εἶναι ἀκόμη, ὅτι καὶ αἱ γνώσεις [4], ὄχι μόνον ἄλλαι μᾶς ἔρχονται καὶ ἄλλαι μᾶς ἀφήνουν, καὶ ποτὲ δὲν εἴ- 208
μεθα οἱ ἴδιοι οὔτε ὡς πρὸς τὰς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ μία καὶ μόνη γνῶσις ἔχει τὴν ἰδίαν τύχην. Διότι αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομεν μελέτην, γίνεται μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ γνῶσις ἐξαφανίζεται· ἄλλωστε ἡ λησμοσύνη εἶν' ἐξαφανισμὸς γνώσεως, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ μελέτη, εἰσάγουσα νέαν παράστασιν ἀντὶ τῆς ἀποχωρούσης, διατηρεῖ τὴν γνῶσιν [5], ὥστε νὰ φαίνεται [6] πὼς παρα-

1. Πρβλ. Νόμ. 721c γένος ἀνθρώπων ... **τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀθάνατον ὄν, τῷ παῖδας παίδων καταλειπόμενον ταὐτὸν καὶ ἓν ὂν ἀεί, γενέσει τῆς ἀθανασίας μετειληφέναι.**

2. Ἀπαντᾷ εἰς ἐνδεχομένην ἀντίρρησιν: τί εἴδους ἀθανασία εἶναι αὐτὴ ἡ ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀτόμων; Ἡ ἀνάγκη νὰ δικαιολογήσῃ τὸ πρᾶγμα διὰ παραδειγμάτων ἔκαμε νὰ λησμονηθῇ ἡ κυρία πρότασις **ὡσαύτως ἔχει.**

3. Τὸ παράδειγμα τῶν τριχῶν προτάσσεται ὡς ἐμφανέστερον. Τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἱστῶν δὲν τὴν βλέπει κανεὶς προχείρως.

4. **Ἐπιστῆμαι** μὲ τὴν συνήθη τῆς λέξεως σημασίαν, αἱ ἐπὶ μέρους γνώσεις, χωρὶς τὴν διαστολὴν ἀπὸ τῆς **δόξης**. Τὸ χωρίον τοῦ Πρὸς Δημόνικον λόγου § 18 ἐξηγεῖ πλήρως τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως, ὅπως καὶ τῆς **μελέτης** κατωτέρω: **ἃ μὲν ἐπίστασαι, ταῦτα διαφύλαττε ταῖς μελέταις, ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλάμβανε ταῖς ἐπιστήμαις.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τε εἶναι καὶ ἀθάνατος. δύναται δὲ ταύτῃ μόνον, τῇ γενέσει, ὅτι ἀεὶ καταλείπει ἕτερον νέον ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ.

Ἐπεὶ καὶ ἐν ᾧ ἓν ἕκαστον τῶν ζῴων ζῆν καλεῖται καὶ εἶναι τὸ αὐτό, οἷον ἐκ παιδαρίου ὁ αὐτὸς λέγεται ἕως ἂν πρεσβύτης γένηται—οὗτος μέντοι, οὐδέποτε τὰ αὐτὰ ἔχων ἐν αὑτῷ, ὅμως ὁ αὐτὸς καλεῖται, ἀλλὰ νέος ἀεὶ γιγνόμενος, τὰ δὲ ἀπολλύς, καὶ κατὰ τὰς τρίχας καὶ σάρκα καὶ ὀστᾶ καὶ αἷμα καὶ ξύμπαν τὸ σῶμα. καὶ μὴ ὅτι κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ e τὴν ψυχήν, οἱ τρόποι, τὰ ἤθη, δόξαι, ἐπιθυμίαι, ἡδοναί, λῦπαι, φόβοι, τούτων ἕκαστα οὐδέποτε τὰ αὐτὰ πάρεστιν ἑκάστῳ, ἀλλὰ τὰ μὲν γίγνεται, τὰ δὲ ἀπόλλυται. πολὺ δὲ τούτων ἀτοπώτερον ἔτι ὅτι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι μὴ ὅτι αἱ μὲν γίγνονται, αἱ δὲ ἀπόλλυνται ἡμῖν, καὶ οὐδέποτε 208 οἱ αὐτοί ἐσμεν οὐδὲ κατὰ τὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ μία ἑκάστη τῶν ἐπιστημῶν ταὐτὸν πάσχει. ὃ γὰρ καλεῖται μελετᾶν, ὡς ἐξιούσης ἐστὶ τῆς ἐπιστήμης· λήθη γὰρ ἐπιστήμης ἔξοδος, μελέτη δὲ πάλιν καινὴν ἐμποιοῦσα ἀντὶ τῆς ἀπιούσης μνήμην σῴζει τὴν ἐπιστήμην, ὥστε τὴν αὐτὴν

1 τε TOx : τὸ BW || καὶ om. B τὸ εἶναι ἀεὶ (om. ἀθάνατος Jahn 2 τῇ γενέσει del. Vermehren τῇ γεννήσει FAWolf ; at cf. Leg 721c 7 τὰ αὐτὰ : ταυτα Ox 8 ὅμως ὁ αὐτὸς καλεῖται post σῶμα trp. vel ἅμα (τὰ μὲν ἅμα iam Bury) pro ἀλλὰ scr. malit Sykutris || ἀλλὰ del Kvicala 12 τρόποι : τόποι B || ἤθη : ἔθη Fischer 16 ἔτι BOx : ἐστιν TW 23 μνήμην BTW : μνημη Ox (i. e. μνήμῃ, quod Sauppe ci.) del. Baiter ; sed cf. Phileb. 33e

5. Πρβλ. Νομ. 732b **ἀνάμνησις δ' ἐστὶν ἐπιρροὴ φρονήσεως ἀπολειπούσης**. Τὴν **λήθην** ὁρίζει ὁ Πλάτων Φαίδ. 75d **ἐπιστήμης ἀποβολὴν** (κατὰ τὸ περιεχόμενον) ἢ Φίληβ. 33e **μνήμης ἔξοδον** (κατὰ τὴν ἐνέργειαν).

6. Ἐνῷ δὲν εἶναι· ἡ ἀπόλυτος ταυτότης δὲν εἶναι ἰδιότης τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ μόνον τῶν νοητῶν ὄντων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μένει ἡ ἰδία. Πράγματι μ' αὐτὸ μόνον τὸ μέσον διατηρεῖται κάθε θνητὴ ὕπαρξις[1], ὄχι μὲ τὸ νὰ παραμένῃ αἰωνίως ἀναλλοίωτος καθ' ὅλα, ὅπως τὸ θεῖον, ἀλλὰ μὲ τὸ ν' ἀφήνῃ κάθε τὶ ποὺ φεύγει καὶ παλαιώνει, ἕνα ἄλλο νέον εἰς τὴν θέσιν του, ὅμοιον ὅπως αὐτό. b
Μ' αὐτὸ τὸ τέχνασμα» εἶπε «Σωκράτη, ἔχει μέρος εἰς τὴν ἀθανασίαν ἡ θνητὴ ὕπαρξις, καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα, καὶ ὡς πρὸς ὅλα τ' ἄλλα· ἡ ἀθάνατος πάλιν μὲ ἄλλο[2]. Μὴ σοῦ φαίνεται λοιπὸν παράξενον, ὅτι κάθε ὕπαρξις ἐμφύτως ἀποδίδει σημασίαν εἰς τὸ ἀποβλάστημά της· χάριν τῆς ἀθανασίας συνοδεύει τὰ ὄντα ὅλα ὁ ζῆλος αὐτὸς καὶ ὁ ἔρως».

Τὸ νόημα τῆς αὐτοθυσίας

27. Καὶ ἐγώ, ἔκπληκτος δι' ὅσα ἤκουσα, εἶπα: «Ἔτσι λοιπὸν[3]» λέγω «σοφωτάτη Διοτίμα· εἰς τὰ σοβαρὰ εἶναι τὰ πράγματα ἔτσι, ὅπως τὰ c
παριστάνεις[4];» Καὶ ἐκείνη μὲ ὕφος σωστοῦ καθηγητοῦ[5] εἶπε: «Μὴν ἔχῃς καμμίαν ἀμφιβολίαν, Σωκράτη. Ἄλλωστε καὶ τῶν ἀνθρώπων ἂν θελήσῃς νὰ κοιτάξῃς τὴν φιλοδοξίαν, ἀπορία θὰ σὲ κατελάμ-

1. Ἀνάλογα ὑποστηρίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, Περὶ ψυχῆς 415a26κεξ: **φυσικώτατον γὰρ τῶν ἔργων τοῖς ζῶσιν, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ... τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτό, ζῷον μὲν ζῷον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν ᾗ δύνανται· πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται καὶ ἐκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν... ἐπεὶ οὖν κοινωνεῖν ἀδυνατεῖ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου τῇ συνεχείᾳ, διὰ τὸ μηδὲν ἐνδέχεσθαι τῶν φθαρτῶν ταὐτὸ καὶ ἓν ἀριθμῷ διαμένειν, ᾗ δύναται μετέχειν ἕκαστον, κοινωνεῖ ταύτῃ, τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δ' ἧττον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτό, ἀλλ' οἷον αὐτό, ἀριθμῷ μὲν οὐχ ἕν, εἴδει δ' ἕν.**

2. **ἀθάνατον** δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς θεούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχήν, ἡ ὁποία εἰς τὴν οὐσίαν της (ὄχι εἰς τὰς ἐπὶ μέρους διὰ τοῦ σώματος ἐνεργείας) παραμένει ἀθάνατος καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς συνεχείας. Αὐτὴν τὴν συνέχειαν ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸ **ἄλλῃ**. Ἡ μεταβολὴ ἑπομένως εἰς **ἀδύνατον** εἶναι περιττή. Πρβλ. καὶ Εἰσαγ. 210*,1.

3. **Εἶεν** ἐκφράζει σοβαρὰς ἀμφιβολίας ὄχι πάντως εἰς τῆς Διοτίμας τὴν σοφίαν (ἐπίτηδες τὴν προσφωνεῖ **σοφωτάτη**), ἀλλὰ εἰς τὴν σοβαρολογίαν της· φαντάζεται, πῶς θέλει νὰ τὸν καταπλήξῃ μὲ παραδοξολογίας. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ εἶεν πρβλ. Πολιτ. 350e **ἐγὼ δέ σοι, ὥσπερ ταῖς γραυσὶν ταῖς τοὺς μύθους λεγούσαις, εἶεν ἐρῶ.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δοκεῖν εἶναι. τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ πᾶν τὸ θνητὸν σῴζεται, οὐ τῷ παντάπασι τὸ αὐτὸ ἀεὶ εἶναι ὥσπερ τὸ θεῖον, ἀλλὰ τῷ τὸ ἀπιὸν καὶ παλαιούμενον ἕτερον νέον ἐγκαταλείπειν, οἷον D αὐτὸ ἦν. ταύτῃ τῇ μηχανῇ, ὦ Σώκρατες, ἔφη, θνητὸν ἀθανασίας μετέχει, καὶ σῶμα καὶ τἆλλα πάντα, ἀθάνατον δὲ ἄλλῃ. μὴ οὖν θαύμαζε, εἰ τὸ αὑτοῦ ἀποβλάστημα φύσει πᾶν τιμᾷ· ἀθανασίας γὰρ χάριν παντὶ αὕτη ἡ σπουδὴ καὶ ὁ ἔρως ἕπεται.

27. Καὶ ἐγὼ ἀκούσας τὸν λόγον ἐθαύμασά τε καὶ εἶπον· Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ σοφωτάτη Διοτίμα, ταῦτα ὡς ἀληθῶς οὕτως ἔχει; Καὶ ἥ, ὥσπερ C οἱ τέλεοι σοφισταί, Εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ Σώκρατες. ἐπεί γε καὶ τῶν ἀνθρώπων, εἰ ἐθέλεις εἰς τὴν φιλοτιμίαν βλέψαι, θαυμάζοις ἂν τῆς ἀλογίας,

1 γὰρ om. Stobaeus ‖ θνητόν : ὀνητὸν B 2 οὐ τῷ : ουτω B corr. B[2] ‖ αὐτὸν BOx Stobaeus 3 τὸ (2) del. Liebhold ‖ καὶ παλαιούμενον om. Stobaeus 4 ἐνκαταλιπειν Ox[1] καταλείπειν Stobaeus 5 ταὐτῃ... ἄλλῃ om. Stobaeus 6 μετέχει (Stephanus) Ox : μετέχειν cett. 7 ἀθάνατον def. Schöne P. Friedländer, Platon II 314[1] ἀδύνατον Creuzer [ad Plot. de pulchr. 528] Paul Maas [Textkr. in «Einl. Altrtmsw.» I, 2, 16 Gronau Kalitsunakis] edd. 8 πᾶν : ἅπαν Stobaeus 9 χάριν : ἅμα καὶ εὐδαιμονίας εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον Stobaeus 14 ἔφη om. W 15 γε om. BOx (ut vid.) 16 θαυμάζοις ἂν : θαυμάζοιμι σ' ἂν Wilamowitz [Pl. 2, 359]

---

4. Αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ Σωκράτους ἀναφέρονται εἰς ὅσα περὶ τῆς ἀθανασίας τῶν θνητῶν ὄντων ἀνέπτυξεν ἡ Διοτίμα. Εἰς τὴν συνήθη ἀντίληψιν ἡ ἔννοια τῆς ἀθανασίας δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀτομικῆς ζωῆς.

5. Μὲ τοὺς σοφιστὰς ὁμοιάζει ἡ Διοτίμα 1) εἰς τὸν αὐθεντικὸν καὶ κατηγορηματικὸν τόνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσει τὰς ἀπόψεις της, χωρὶς ν' ἀφήσῃ τὸν Σωκράτη νὰ παρουσιάσῃ τοὺς ἐνδοιασμούς του (πρβλ. ἀλλ' εὖ ἴσθι Εὐθύδ. 274a) 2) Εἰς τὴν χρῆσιν συνεχοῦς λόγου καὶ ὄχι διαλόγου, ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ ὁμιλίας ἀπὸ καθέδρας, ὅπως καὶ εἰς τὴν χρῆσιν ὕφους στομφώδους, διηνθισμένου καὶ ἐξηλλαγμένου τῆς συνήθους πεζολογίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βανε διὰ τὸν παραλογισμόν, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἔχεις ὑπ᾽ ὄψει σου ὅσα σοῦ ἔχω ἀναπτύξει[1], ὅταν σκεφθῇς, πόσον ζωηρὰ τοὺς συγκινεῖ ὁ πόθος νὰ γενοῦν ὀνομαστοὶ κι ἀθάνατη μὲς στοὺς αἰῶνες νὰ θεμελιώσουν δόξα[2]. Χάριν αὐτοῦ εἶν᾽ ἀποφασισμένοι καὶ εἰς κινδύνους νὰ ἐκτεθοῦν πάσης φύσεως, πολὺ μᾶλλον παρ᾽ ὅσον χάριν τῶν παιδιῶν των, καὶ χρήματα νὰ ἐξοδεύσουν καὶ ταλαιπωρίας νὰ ὑποστοῦν d
οἱασδήποτε καὶ τὴν ζωήν των νὰ θυσιάσουν. Ἢ μήπως φαντάζεσαι» εἶπεν «ὅτι ἡ Ἄλκηστις θὰ ἐβάδιζε χάριν τοῦ Ἀδμήτου εἰς τὸν θάνατον καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς τὸν Πάτροκλον θ᾽ ἀκολουθοῦσεν εἰς τὸν θάνατον[3], καὶ ὁ Κόδρος ὁ ἰδικός σας χάριν τῆς βασιλείας τῶν παιδιῶν του πρόωρον θὰ ἐδέχετο θάνατον[4], ἂν δὲν ἐπίστευαν, ὅτι ἀθάνατος τοῦ ἡρωϊσμοῦ των ἡ ἀνάμνησις θὰ ἔμενεν[5], αὐτὴ ποὺ σήμερον ἡμεῖς διατηροῦμεν; Κάθε ἄλλο» εἶπε· «ἀντιθέτως φρονῶ[6], χάριν τῆς ἀθανασίας τῆς ἀξίας των τῆς προσωπικῆς[7] καὶ χάριν ὑστεροφημίας τοιαύτης μεγαλοδόξου οἱ πάντες τὰ πάντα ἐνεργοῦν, ὅσον ἀνώτεροι εἶναι, τόσον περισ- e
σότερον· διότι πρὸς τὴν ἀθανασίαν εἶν᾽ ὁ ἔρως των.

1. Ἡ φράσις **ἃ ἐγὼ εἴρηκα εἰ μὴ ἐννοεῖς** εἶναι παρένθεσις εἰς τὸ **θαυμάζεις τῆς ἀλογίας**, τοῦ ὁποίου τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκεται μέσα εἰς τὴν ὅλην φράσιν, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ **ἐνθυμηθείς**. Ὥστε μεταβολὴ καμμία δὲν χρειάζεται.

2. Εἶναι στίχος ποιητοῦ ἀγνώστου· τὸν ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Σωκράτης ὡς δεῖγμα τοῦ διηνθισμένου λόγου τῶν σοφιστῶν.

3. Τὰ παραδείγματα τῆς Ἀλκήστιδος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως ἐπεκαλέσθη ἤδη ὁ Φαῖδρος 179b· ὁ Πλάτων προσέθεσε τὸ τοῦ Κόδρου, τοῦ προγόνου του. Χαρακτηριστικὸν ὅτι καὶ τὰ τρία δὲν ἔχουν καθαρῶς ἐρωτικὰ ἐλατήρια. Ἡ πρόθεσις τοῦ Πλάτωνος εἶναι νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους αἱ πράξεις, ψυχολογικῶς, μὲ τὴν βοήθειαν δηλαδὴ ἑνὸς συναισθήματος ὅσον εὐγενὲς καὶ νὰ εἶναι, δὲν ἑρμηνεύονται· χρειάζεται μεταφυσικὴ θεμελίωσις, ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιβιώσεως τῶν στοιχείων τοῦ ψυχικοῦ βίου. Διὰ τὸν Φαῖδρον ἡ φιλοδοξία εἶναι ἕνα ἐπιφαινόμενον, ἕνα προϊὸν τοῦ ἔρωτος· διὰ τὴν Διοτίμαν εἶναι ἡ ἐρωτικὴ αὐτοθυσία μία μορφὴ ἑνὸς γενικωτέρου αἰσθήματος ἀθανασίας.

4. Ἡ συνήθης παράδοσις φέρει τὸν Κόδρον ἀποθνήσκοντα ἐθελουσίως ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὄχι διὰ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὰ παιδιά του ἡ βασιλεία. Ἴσα Ἴσα μάλιστα ἡ βασιλεία, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκλείπει κατόπιν καὶ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ του θανάτου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

περὶ ἃ ἐγὼ εἴρηκα εἰ μὴ ἐννοεῖς, ἐνθυμηθεὶς ὡς
δεινῶς διάκεινται ἔρωτι τοῦ ὀνομαστοὶ γενέσθαι
καὶ κλέος ἐς τὸν ἀεὶ χρόνον ἀθάνα-
τον καταθέσθαι, καὶ ὑπὲρ τούτου κινδύ-
νους τε κινδυνεύειν ἕτοιμοί εἰσι πάντας ἔτι μᾶλ-
λον ἢ ὑπὲρ τῶν παίδων καὶ χρήματα ἀναλίσκειν
καὶ πόνους πονεῖν οὑστινασοῦν καὶ ὑπεραπο- d
θνῄσκειν. ἐπεὶ οἴει σύ, ἔφη, Ἄλκηστιν ὑπὲρ
Ἀδμήτου ἀποθανεῖν ἄν, ἢ Ἀχιλλέα Πατρόκλῳ
ἐπαποθανεῖν, ἢ προαποθανεῖν τὸν ὑμέτερον Κό-
δρον ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν παίδων, μὴ οἰομέ-
νους ἀθάνατον μνήμην ἀρετῆς πέρι ἑαυτῶν
ἔσεσθαι, ἣν νῦν ἡμεῖς ἔχομεν; πολλοῦ γε δεῖ,
ἔφη. ἀλλ', οἶμαι, ὑπὲρ ἀρετῆς ἀθανάτου καὶ
τοιαύτης δόξης εὐκλεοῦς πάντες πάντα ποιοῦ-
σιν, ὅσῳ ἂν ἀμείνους ὦσι, τοσούτῳ μᾶλλον· e
τοῦ γὰρ ἀθανάτου ἐρῶσιν.

1 περί: περι B πέρι B² del. Ast, fort. recte 3 ἐς B: εἰς TWOx 5 πάντες TW || ἔτι om. T 9 ἄν . . . προαποθανεῖν om. W 11 ὑπὲρ del Sykutris 12 περὶ codd. em. Ast

---

5. Οὐδὲ τεθνᾶσι θανόντες. ἐπεί σφ' ἀρετὴ καθύπερθεν κυδαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀΐδεω (Σιμωνίδης fr. 121 D.).

6. Μὲ τὸ οἴει (στ. 8) καὶ τὸ οἶμαι καταβιβάζεται ὁ μεγαλόστομος τόνος τῶν προηγουμένων. Τῶν γεγονότων ἡ μεγαλότης ἦτο ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως, καὶ διὰ τοῦτο προσαρμόζεται εἰς αὐτὴν σεμνοπρεπὴς φραστική· ἡ ἑρμηνεία των ὅμως εἶναι προσωπικὴ τῆς Διοτίμας συμβολή, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται μεγαλυτέρα εἰς τὴν διατύπωσιν ἐπιφύλαξις.

7. Ἀρετὴ δὲν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἰδιότης τῆς ψυχῆς· δὲν εἶναι τοὐλάχιστον μόνον αὐτή. Νοεῖται μαζὶ καὶ ἡ ἔμπρακτος αὐτῆς ἐκδήλωσις, ἡ ὁλοκλήρωσις τοῦ ἤθους διὰ τῶν πράξεων καὶ διὰ τῆς τύχης καὶ διὰ τῆς ὑστεροφημίας. Πρβλ. τὸ ἐπίγραμμα εἰς τοὺς πεσόντας ἐν Ποτειδαίᾳ **ψυχὰς δ' ἀντίρροπα θέντες ἀλλάξαντ' ἀρετὴν** = ἔδωσαν τὴν ζωήν των καὶ ἐπῆραν εἰς ἀντάλλαγμα ἀρετήν, δηλαδὴ δόξαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τόκος ἐν ψυχῇ

"Οσοι λοιπὸν» ἐξηκολούθησεν «ἐγκυμονοῦν κατὰ τὸ σῶμα, στρέφονται μᾶλλον[1] πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ ἐξασκοῦν τὸν ἔρωτα κατὰ τόν τρόπον αὐτόν, ἐξασφαλίζοντες μὲ τὴν ἀπόκτησιν παιδιῶν διὰ τὸ μέλλον ὅλον, ὅπως φαντάζονται[2], ἀθανασίαν τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ ὑστεροφημίαν καὶ εὐδαιμονίαν. "Οσοι ἀφ' ἑτέρου ἐγκυμονοῦν εἰς τὴν ψυχὴν—διότι ὑπάρχουν πράγματι 209
ἄνθρωποι» εἶπεν «οἱ ὁποῖοι κυοφοροῦν εἰς τὰς ψυχάς των, πολὺ περισσότερον παρὰ εἰς τὸ σῶμα των μέσα, ὅσα εἶναι πρέπον μία ψυχὴ καὶ νὰ κυοφορήσῃ καὶ νὰ γεννήσῃ. Καὶ τί εἶναι αὐτὸ τὸ πρέπον; Φρόνησις καὶ τ' ἄλλα προτερήματα. Αὐτῶν ἀκριβῶς γεννήτορες εἶναι καὶ οἱ ποιηταὶ[3] ἀνεξαιρέτως καὶ ἀπὸ τοὺς τεχνίτας ὅσοι θεωροῦνται δημιουργικοί[4]. Ἀσυγκρίτως δὲ ἀνωτέρα» εἶπε «καὶ ὡραιοτέρα μορφὴ φρονήσεως εἶναι ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν διαρρύθμισιν τῶν πόλεων καὶ τῶν σπιτικῶν[5], τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα, ὡς γνωστόν, εἶναι σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη[6]. Αὐτὰ λοιπὸν ὅταν κανεὶς[7] ἐγκυμονῇ ἐκ νεότητος εἰς τὴν ψυχήν του καὶ ἔχει φύσιν θείαν[8], ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλ- b

1. **Μᾶλλον**, ὄχι ἀπολύτως· διότι καὶ πρὸς τοὺς ἄρρενας τρέπονται πολλάκις ἄνθρωποι φιλήδονοι, καὶ ἀντιστρόφως ἄνδρες ἐγκύμονες τὴν ψυχὴν δὲν περιφρονοῦν ἀπολύτως τῆς παιδογονίας τὸ καθῆκον· πρβλ. καὶ 209a.

2. Εἶναι ἡ μόνη κριτικὴ παρατήρησις τῆς Διοτίμας ἐναντίον τῶν ἐγκυμονούντων κατὰ τὸ σῶμα μόνον. Δὲν τοὺς καταδικάζει, εὑρίσκει ὅμως εἰς τὴν πίστιν των, ὅτι θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀθανασίαν των διὰ τῆς τεκνογονίας καὶ μόνον, μεγάλην δόσιν αὐταπάτης. Διότι διαιωνίζουν τὸ ζῳολογικὸν εἶδος, ὄχι τὴν ἀρετήν.

3. Ἐπανέρχεται εἰς ὅ,τι εἶπεν ὁ Ἀγάθων 196d - 197a ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἐμβαθύνῃ περισσότερον. Οἱ ποιηταὶ εἶναι γεννήτορες ἀρετῆς, διότι ἡ ἀποστολή των ἦτο ὄχι ἁπλῆ ψυχαγωγία, ἀλλὰ τὸ **βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους ἐν ταῖς πόλεσιν**, ὅπως τονίζει ὁ Ἀριστοφάνης Βάτρ. 1009. Αὐτὸ ἦτο δι' ἕναν ἀρχαῖον αὐτονόητον — χωρὶς φυσικὰ ν' ἀντιλαμβάνεται τὴν ποίησιν ὡς ξηρὰν ἠθικολογίαν.

4. **Εὑρετικοὶ** εἶναι οἱ καλλιεργοῦντες τὴν τέχνην ὄχι ὡς χειρωνακτικὸν ἐπάγγελμα, ἀλλ' ὡς πεδίον πρωτοτύπων καὶ προσωπικῶν πνευματικῶν συλλήψεων, ποὺ εἶναι μαζὶ καὶ ἠθικαί. Ἐννοεῖ τοὺς μεγάλους ἐκπροσώπους τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν.

5. "Οτι ἡ ὑψίστη εἰς ἀξίαν ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ κοινά, (εἰς αὐτὰ ὑπάγονται καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ὡς οἰκοδεσπότου καὶ οἰκογενειάρχου, ἐντεῦθεν τὸ οἰκήσεως) ἀποτελεῖ ἀξίωμα τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τὸ θεμελιῶδες

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ μὲν οὖν ἐγκύμονες, ἔφη, κατὰ τὰ σώματα
ὄντες πρὸς τὰς γυναῖκας μᾶλλον τρέπονται
καὶ ταύτῃ ἐρωτικοί εἰσιν, διὰ παιδογονίας ἀθα-
νασίαν καὶ μνήμην καὶ εὐδαιμονίαν, ὡς οἴον-
ται, αὐτοῖς εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον πάντα πο-
ριζόμενοι. οἱ δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν — εἰσὶ γὰρ
οὖν, ἔφη, οἳ ἐν ταῖς ψυχαῖς κυοῦσιν ἔτι μᾶλ- 209
λον ἢ ἐν τοῖς σώμασιν, ἃ ψυχῇ προσήκει καὶ
κυῆσαι καὶ τεκεῖν· τί οὖν προσήκει; φρόνη-
σίν τε καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν. ὧν δή εἰσι καὶ
οἱ ποιηταὶ πάντες γεννήτορες καὶ τῶν δημιουρ-
γῶν ὅσοι λέγονται εὑρετικοὶ εἶναι· πολὺ δὲ
μεγίστη, ἔφη, καὶ καλλίστη τῆς φρονήσεως ἡ
περὶ τὰς τῶν πόλεών τε καὶ οἰκήσεων διακο-
σμήσεις, ᾗ δὴ ὄνομά ἐστι σωφροσύνη τε καὶ δι-
καιοσύνη. τούτων αὖ ὅταν τις ἐκ νέου ἐγκύμων
ᾖ τὴν ψυχήν, † θεῖος ὢν καὶ † ἡκούσης τῆς ἡλι- b

1 τὰ (Saupp) W Ox : om. cett. 5 χρόνων T corr. T^2 9 κυῆσαι : κυησαι τε (κυησεται ac) Ox || τεκεῖν Ox (iam Hug) : κυεῖν cett. κύειν Maas, (RhM. 77, 11) 14 τάς : τὰ Sommer servato eo, quod traditum est, διακόσμησις : διακοσμήσεις cett. [cf. Boeckh in Min. p. 26 Heindorf ad Cratyl. p. 28=391, b] 16 αὖ BOx : δ' αὖ TW 17 θεῖος : ᾔθεος Parmentier ; post καὶ aliquid deesse videtua, e. g. θεῖος ὢν καὶ γενναῖος [θ. ὢν del. Jahn]

νόημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος. Ὁλόκληρον τὴν ζωήν του ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ὡς ἕνα πολιτικὸν ὁ Πλάτων, τὸν κατ' ἐξοχὴν πολιτικόν.

6. Ὥστε καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη εἶναι εἴδη **φρονήσεως** (ὑπὸ τὴν ἔννοιαν φυσικὰ τῆς ἐποπτείας τῶν ἰδεῶν), καὶ ἑπομένως τοῦ ἔρωτος γέννημα. Ἔτσι ὁ ἔρως περιλαμβάνει τὴν ὅλην τοῦ ἀνθρώπου πνευματικὴν παραγωγήν.

7. Ἡ χρῆσις ἐδῶ τοῦ ἑνικοῦ μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τὰς γενικὰς καθολικοῦ κύρους ἀναπτύξεις εἰς τὴν ψυχικὴν περιπέτειαν ἑνὸς προσώπου. Τὰ προηγούμενα ἐχρησίμευαν ὡς προπαρασκευὴ θεωρητικὴ καὶ ἑρμηνεία τῶν γεγονότων, ποὺ θὰ παρουσιασθοῦν τώρα συγκεντρωμένα εἰς τὴν μοῖραν καὶ τὰ αἰσθήματα ἑνὸς καὶ μόνου ἀτόμου.

8. Δὲν εὑρέθη ἀκόμη ἱκανοποιητικὴ ἑρμηνεία ἢ διόρθωσις τῆς λέξεως **θεῖος** (πρβλ. **θειότερον γὰρ ἐραστὴς παιδικῶν** 180b). Ἡ γραφὴ **ἠίθεος** (= νεανίας) δὲν αἴρει τὰς δυσκολίας καὶ τοῦ νοήματος καὶ τῆς συντάξεως. Μετέφρασα κατὰ τὸ νόημα.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ληλος ἡλικία, αἰσθάνεται πλέον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γεννήσῃ καὶ ν' ἀναπαραγάγῃ. Ἀναζητεῖ τότε καὶ αὐτὸς ἐπίσης[1] ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὸ εὔμορφον, νομίζω, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἠμποροῦσε νὰ γεννήσῃ· διότι μέσα εἰς τὸ ἄσχημον ποτὲ δὲν θὰ γεννήσῃ. Ἐντεῦθεν ἐνθουσιάζεται μὲ τὰ ὡραῖα σώματα, περισσότερον παρὰ μὲ τ' ἄσχημα, ἀφοῦ κυοφορεῖ[2], καὶ ἂν τύχῃ νὰ εὕρῃ μέσα ψυχὴν ὡραίαν καὶ ἀρχοντικὴν καὶ καλοκαμωμένην[3], ἐνθουσιάζεται τότε ζωηρὰ μὲ τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο. Ἐνώπιον προσώπου παρομοίου πλούσιος ἀμέσως εἶναι εἰς λόγους περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ τοῦ ἰδεώδους καὶ τῶν καθηκόντων ἑνὸς ἀνωτέρου ἀνθρώ- c
που, καὶ δοκιμάζει νὰ τὸ ἐξυψώσῃ[4]. Διότι μὲ τὴν ἐπαφήν, φαντάζομαι, πρὸς τὸ ὡραῖον πρόσωπον καὶ μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς αὐτό, γεννᾷ καὶ γονιμοποιεῖ ὅσα πρὸ πολλοῦ ἐγκυμονοῦσεν, εἴτε κατὰ τὴν παρουσίαν του, εἴτε κατὰ τὴν ἀπουσίαν του[5] διὰ τῆς ἀναπολήσεως ἐκείνου· καὶ ὅ,τι γεννᾷ, τὸ ἀνατρέφει ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἐκείνου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φυλάττουν μεταξύ των οἱ τοιοῦτοι δεσμὸν πολὺ στενώτερον ἀπὸ τὸν δεσμὸν τῶν παιδιῶν[6] καὶ στοργὴν πολὺ σταθερωτέραν· διότι καὶ τὰ παιδιά των τὰ κοινὰ εἶναι ὡραιότερα καὶ ἀθανατώτερα. Καὶ κάθε ἄνθρωπος θὰ ἐπροτι-

1. **Καὶ οὗτος**, ὅπως ὁ ἐγκύμων κατὰ τὸ σῶμα.

2. Τὴν ἀπόδειξιν προσφέρει 206cd.

3. Μέσα εἰς ἕνα ὡραῖον σῶμα ἐνδεχόμενον νὰ μὴ συναντήσῃ ψυχὴν ὡραίαν (ἐντεῦθεν τὸ **ἂν ἐντύχῃ** κλπ.), ἀλλὰ ὅτι καὶ μέσα εἰς ἄσχημον σῶμα δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ὡραία ψυχή, αὐτὸ δὲν τὸ ἀναφέρει, διότι δὲν εἶν' εὔκολον νὰ τὸ συλλάβῃ ὁ Ἕλλην. Θὰ ἔχωμεν μόνον ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἔννοια τότε τῆς ὡραιότητος διέφερεν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν σημερινὴν (πρβλ. Εἰσαγ. I § 4).

4. Ὅ,τι ἐτόνισε καὶ ὁ Παυσανίας 184b - 185b· μόνον ποὺ ἐδῶ τοποθετεῖται τὸ ὅλον εἰς ἕνα ὑψηλότερον ἐπίπεδον. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχει ἐδῶ καὶ ἡ ἀμοιβαιότης: καὶ ὁ ἐραστὴς παιδαγωγεῖται, ὄχι ὁ ἐρωμένος μόνον, ἀφοῦ τώρα μόνον **εὐπορεῖ λόγων περὶ ἀρετῆς**.

5. Τὸ **ἀπὼν** δὲν προστίθεται ἐδῶ ὡς φραστικὸν κόσμημα. Ἐγκλείει τὴν ὡραίαν ψυχολογικὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ γέννησις λόγων καὶ ἀνωτέρας πνευματικότητος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐραστοῦ συνεχίζεται, καὶ ὅταν ὁ ἐρώμενος εἶναι μακρὰν καὶ μόνον διὰ τῆς ἀναπολήσεως (**μεμνημένος**) τὸν ἔχῃ κανεὶς πλησίον του. Ἴσως τότε ἡ ἔμπνευσις εἶναι καὶ καθαρωτέρα καὶ πλουσιωτέρα.

6. Τῶν παιδιῶν ἐννοεῖ τῶν σωματικῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν συζύγων. Πρβλ. Ματθ. 12, 49. **Ἰδοὺ ἡ**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κίας τίκτειν τε καὶ γεννᾶν ἤδη ἐπιθυμεῖ· ζητεῖ δή, οἶμαι, καὶ οὗτος περιιὼν τὸ καλόν, ἐν ᾧ ἂν γεννήσειεν· ἐν τῷ γὰρ αἰσχρῷ οὐδέποτε γεννήσει. τά τε οὖν σώματα τὰ καλὰ μᾶλλον ἢ τὰ αἰσχρὰ ἀσπάζεται ἅτε κυῶν, καὶ ἂν ἐντύχῃ ψυχῇ καλῇ καὶ γενναίᾳ καὶ εὐφυεῖ, πάνυ δὴ ἀσπάζεται τὸ ξυναμφότερον, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν ἄνθρωπον εὐθὺς εὐπορεῖ λόγων περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ οἷον χρὴ εἶναι τὸν ἄνδρα τὸν ἀγα- c θὸν καὶ ἃ ἐπιτηδεύειν, καὶ ἐπιχειρεῖ παιδεύειν. ἁπτόμενος γάρ, οἶμαι, τοῦ καλοῦ καὶ ὁμιλῶν αὐτῷ, ἃ πάλαι ἐκύει τίκτει καὶ γεννᾷ καὶ παρὼν καὶ ἀπὼν μεμνημένος, καὶ τὸ γεννηθὲν συνεκτρέφει κοινῇ μετ' ἐκείνου· ὥστε πολὺ μείζω κοινωνίαν τῆς τῶν παίδων πρὸς ἀλλήλους οἱ τοιοῦτοι ἴσχουσι καὶ φιλίαν βεβαιοτέραν, ἅτε καλλιόνων καὶ ἀθανατωτέρων παίδων κεκοινωνηκότες. καὶ πᾶς ἂν δέξαιτο ἑαυτῷ τοιούτους

1 ἐπιθυμῇ (Stephanus) Ox edd. post ἐπιθυμεῖ (cf. 206c) interpunxit Sykutris 2 δή : δὲ W || περιιὼν : περὶ ὧν (h. e. περιὼν) B 5 ἅτε... ἀσπάζεται om. W 9 περὶ del. Stephanus περὶ τοῦ Coisl. 155 περὶ οἵου Sommer sed cf. Rep. 352d 10 καὶ (2) del. Hirschig 12 καὶ ἀπὼν καὶ παρὼν T παρόντων pro παρὼν Ox[1] 15 [τῶν παιδογόνων vel παιδοσπόρων Bast Krit. Vers. 72] τῆς τῶν παίδων del. Bury [Wilamowitz, Kalitsunakis cf. v. 17] (τῆς del. Usener) τῆς τῶν ἄλλων (vel γηΐνων Bury) παίδων Hug τῆς τῶν ἄλλων Richards τῆς τῶν πολλῶν Rohde τῆς τῶν γάμων Marianne Koffka : Maas (l. c. supra in p. 165) sed cf. P. Friedländer. Platon II 315[1] (Leg. 772d) 17 καλλιόνων : καλλίων ὧν B corr. B[2] || παίδων om. Paris 1642

μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου· ὅστις γὰρ ἂν ποιῇ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν. Καὶ εἰς τὰ δύο χωρία ὑπόκειται ἡ βαθεῖα πίστις εἰς τὴν ἀξίαν μιᾶς ψυχικῆς συγγενείας, ποὺ εἶναι ἀνωτέρα κάθε συγγενείας ἄλλης φύσεως, μὲ τὸν χαρακτῆρα τῆς συμπτωματικότητος ποὺ ἔχουν, μὲ τὸν περιορισμόν των εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν ἢ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, μὲ τὴν ἀπουσίαν τοῦ αἰσθήματος προσωπικοῦ προσκτήματος καὶ προσωπικῆς δημιουργίας ἑνὸς κόσμου οἰκειότητος καὶ τρυφερότητος. Μήπως δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ μόνος συγγενής, ποὺ ἐδιάλεξες σὺ καὶ δὲν σοῦ τὸν ἔδωσεν ἡ τύχη, εἶναι ἡ σύζυγός σου;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μοῦσε ν' ἀποκτήσῃ παρόμοια τέκνα μᾶλλον παρὰ σωματικά, ὅταν λάβῃ τὸν Ὅμηρον ὑπ' ὄψιν του καὶ d
τὸν Ἡσίοδον καὶ τοὺς ἄλλους μεγάλους ποιητάς: τοὺς καμαρώνει, τί ἀπογόνους ἀφήνουν ὀπίσω των, ἀπογόνους ποὺ τοὺς χαρίζουν ἀθάνατον καὶ δόξαν καὶ ὄνομα, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἀθάνατοι εἶναι. Ἢ ἂν προτιμᾷς» εἶπεν «ὁ Λυκοῦργος[1] τί παιδιὰ ἀφῆκεν ὀπίσω του εἰς τὴν Σπάρτην, τῆς Σπάρτης σωτῆρας καὶ τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἔλεγα, ὅλης. Τιμὰς ἀπολαύει καὶ ὁ Σόλων εἰς τὴν πόλιν σας διὰ τὴν γέννησιν τῆς νομοθεσίας του, καὶ ἕνα πλῆθος ἄλλοι ἄνδρες εἰς πολλοὺς ἄλλους τόπους καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι παρουσίασαν πολλὰ ὡραῖα e
κατορθώματα καὶ ἐγέννησαν κάθε ἀνωτερότητος εἶδος. Εἰς αὐτοὺς καὶ ἱερὰ[2] ἤδη πολλὰ ἔχουν ἱδρυθῆ ἐξ αἰτίας τῶν τοιούτων ἀπογόνων των, ἐνῷ διὰ τὰ σωματικά των τὰ παιδιὰ ποτὲ εἰς κανένα.

Οἱ ἀναβαθμοὶ τῆς τελικῆς μυήσεως

28. Εἰς αὐτὰ μὲν τοῦ Ἔρωτος τὰ μυστήρια θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν καὶ σύ, Σωκράτη, νὰ μυηθῇς. Διὰ τὴν ἀνωτάτην ὅμως μύησιν καὶ ἀποκάλυψιν[3], χάριν τῆς ὁποίας καὶ 210
ταῦτα γίνονται, ἐφ' ὅσον ἀκολουθεῖ κανεὶς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, δὲν εἶμαι βεβαία, ἂν θὰ εἶχες τὰς δυνάμεις[4]. Ὁπωσδήποτε» εἶπεν «ἐγὼ θὰ σοῦ τὰ ἐκθέσω καὶ δὲν

1. Ὁ Πλάτων καὶ ἀλλαχοῦ (Νόμ. 693e κεξ.) ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Λυκούργου, χωρὶς νὰ συμμερίζεται τὸν ἀνεπιφύλακτον ἐγκωμιασμὸν τοῦ σπαρτιατικοῦ καθεστῶτος· τὸ εὑρίσκει ὑπερβολικὰ μιλιταριστικόν.

2. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Λυκοῦργον (περὶ αὐτοῦ μᾶς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος Λυκ. 31 **ἱερόν τε γάρ ἐστιν αὐτοῦ καὶ θυσίαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς θεῷ**· πρβλ. καὶ Ἡρόδ. 1, 66), δὲν μᾶς παραδίδεται περὶ τῶν ἄλλων ὅτι εἶχαν θείας τιμάς. Μᾶλλον τιμὰς ἡρώων θὰ εἶχαν. Ὁ Σόλων εἶχε τάφον εἰς τὸν Κεραμεικόν, ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἴσως καὶ εἰς τὴν Σμύρνην καὶ ἀλλαχοῦ.

3. **τέλεα** λέγονται, διότι εἶναι ἡ τελευταία βαθμὶς τῆς μυσταγωγίας, ἀλλὰ καὶ ἡ τελειοτέρα (πρβλ. Φαῖδρ. 249c **τελέους ἀεὶ τελετὰς τελούμενος**), **ἐποπτικὰ** διότι ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ μυστήρια ἐλάμβανε κυρίως τὸν χαρακτῆρα θέας, ὅπως καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν· πρβλ. Φαῖδρ. 250c **εὐδαίμονα φάσματα μυούμενοί τε καὶ ἐποπτεύοντες ἐν αὐγῇ καθαρᾷ**.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παῖδας μᾶλλον γεγονέναι ἢ τοὺς ἀνθρωπίνους, καὶ εἰς Ὅμηρον ἀποβλέψας καὶ Ἡσίοδον καὶ d τοὺς ἄλλους ποιητὰς τοὺς ἀγαθούς, ζηλῶν οἷα ἔκγονα ἑαυτῶν καταλείπουσιν, ἃ ἐκείνοις ἀθάνατον κλέος καὶ μνήμην παρέχεται, αὐτὰ τοιαῦτα ὄντα. εἰ δὲ βούλει, ἔφη, οἵους Λυκοῦργος παῖδας κατελίπετο ἐν Λακεδαίμονι σωτῆρας τῆς Λακεδαίμονος καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν τῆς Ἑλλάδος. τίμιος δὲ παρ' ὑμῖν καὶ Σόλων διὰ τὴν τῶν νόμων γέννησιν καὶ ἄλλοι ἄλλοθι πολλαχοῦ ἄνδρες, καὶ ἐν Ἕλλησι καὶ ἐν βαρβάροις, πολ- e λὰ καὶ καλὰ ἀποφηνάμενοι ἔργα, γεννήσαντες παντοίαν ἀρετήν· ὧν καὶ ἱερὰ πολλὰ ἤδη γέγονε διὰ τοὺς τοιούτους παῖδας, διὰ δὲ τοὺς ἀνθρωπίνους οὐδενός πω.

28. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐρωτικὰ ἴσως, ὦ Σώκρατες, κἂν σὺ μυηθείης· τὰ δὲ τέλεα καὶ ἐποπτικά, ὧν ἕνεκα καὶ ταῦτα ἔστιν, ἐάν τις ὀρ- 210 θῶς μετίῃ, οὐκ οἶδ' εἰ οἷός τ' ἂν εἴης. ἐρῶ μὲν οὖν, ἔφη, ἐγὼ καὶ προθυμίας οὐδὲν ἀπολείψω· πειρῶ δὲ ἕπεσθαι, ἂν οἷός τε ᾖς.

2 καὶ (2) : και εις Ox Galli Maas 3 ἀγαθοὺς ποιητὰς Proclus || οἷα : ὅσα Proclus 4 καταλελοίπασιν ἑαυτῶν ἔκγονα Methodius || ἑαυτῶν om. Proclus 7 κατελίπετο B²Ox : κατελείπετο TW κατέλιπεν*** τὸ B κατέλιπε τοῖς Vindob. 21 κατέλιπεν αὐτοῦ Rettig || [ἐν Λακεδ. del. Vahlen] 9 ἡμῖν BOx || ο σολων Ox 10 ἄνδρες om. Clemens 11 ἐν (1) om. Ox || ἐν (2) om. Clemens 12 καλὰ : αλλα Ox || καὶ ante γεννήσαντες add. Ox 15 οὐδενός : οὐδὲν οὐδενός Hirschig 20 εφην Ox 21 δὲ : δε και συ Ox Maas || ἂν : εαν Ox

4. Πολλοὶ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν αὐτὴν διαβλέπουν τὴν πρόθεσιν τοῦ Πλάτωνος νὰ ὑποδηλώσῃ τὰ σύνορα τοῦ σωκρατικοῦ στοιχείου. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο τελείως ἀντίθετον πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα καὶ τῆς ὁμιλίας ἐδῶ καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος. Ἐδῶ ἔχομεν τὴν συνηθισμένην ἐκδήλωσιν τῆς σωκρατικῆς εἰρωνείας τοῦ **Οὐδὲν οἶδα**. Πρβλ. Εἰσαγ. II § 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θὰ ὑστερήσω εἰς καλὴν θέλησιν. Προσπάθησε τώρα καὶ σὺ νὰ μὲ παρακολουθήσῃς, ἂν ἠμπορῇς.

Ὀφείλει [1] λοιπὸν» εἶπεν «ὅστις ἀκολουθεῖ τὴν ὀρθὴν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ὁδόν, ν'ἀρχίζῃ μὲν ἀπὸ νέος νὰ πλησιάζῃ τὰ ὡραῖα σώματα [2]. Καὶ πρῶτον μέν, ἐφ' ὅσον ὀρθῶς τὸν καθοδηγεῖ ὁ καθοδηγητής του [3], νὰ ἐρωτεύεται ἕνα καὶ μόνον σῶμα, καὶ ἐδῶ νὰ ζητῇ νὰ γεννήσῃ σκέψεις ὡραίας. Ἔπειτα ν' ἀντιληφθῇ, ὅτι ἡ ὡραιότης, ποὺ ἐνυπάρχει εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα, ἔχει ἀδελφικὴν συγγένειαν πρὸς τὴν ὡραιότητα τοῦ ἄλλου σώματος καὶ ὅτι, ἐφ' ὅσον μέλλει νὰ συλλάβῃ γενικῶς τὴν ὡραιότητα τῆς ἐξω- b
τερικῆς ἐμφανίσεως [4], θὰ ἦτο μεγάλη ἀνοησία νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τὴν καλλονὴν τὴν ἑδρεύουσαν ἐπὶ ὅλων τῶν σωμάτων. Ὅταν δὲ τοῦτο ἀντιληφθῇ, θὰ γίνῃ ἐραστὴς ὅλων τῶν ὡραίων ἀνθρώπων καὶ θὰ μετριάσῃ τὴν σφοδρὰν ἐκείνην προσήλωσιν πρὸς ἕνα πρόσωπον· θὰ τὴν θεωρήσῃ κατωτέραν του καὶ ἀναξίαν λόγου. Μετὰ ταῦτα [5] θὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἄξιον μεγαλυτέρας τιμῆς παρὰ τὸ σωματικόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἂν κανείς, ἔχων ψυχὴν καθὼς πρέπει, παρουσιάζῃ ἔστω καὶ μέτρια θέλγητρα, νὰ τὸ θεωρῇ ἀρκετὸν καὶ νὰ τοῦ χαρίζῃ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν φρον- c
τίδα του, ὥστε νὰ γεννᾷ καὶ νὰ ζητῇ νὰ εὕρῃ λόγους τοιούτους, ποὺ θὰ ἐξυψώσουν τὴν νεολαίαν. Ἔτσι θὰ

1. Μὲ τὸ δεῖ γὰρ ἀρχίζει μία πελωρία περίοδος ποὺ τελειώνει μόλις εἰς τὸ 210e. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν διατύπωσιν ζωγραφίζεται ὁ μακρὸς καὶ ἐπίπονος δρόμος τῆς ἀναβάσεως χωρὶς διαλείμματα.

2. Ἡ λέξις **σώματα** χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡμεῖς λέγομεν πρόσωπα ἢ ἄτομα. Μόνον ὅπου ρητῶς ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ψυχήν, ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ σωματικοῦ, τοῦ σαρκικοῦ.

3. Ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὁδηγητής, ἀφήνει ἡ Διοτίμα ἀκαθόριστον. Πάντως ὁ ἔρως ὡς φυσικὴ κατάστασις δὲν ὁδηγεῖ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτέραν ἀποκάθαρσιν· χρειάζεται ὁ χειραγωγός. Διὰ τὸν Πλάτωνα ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων θὰ εἶναι διὰ τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημείας ἐραστὴς μαζὶ καὶ ποδηγέτης εἰς τὸν ἔρωτα.

4. Τὸ ἐπ' εἴδει καλὸν δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ (κατὰ τὴν ειδικὴν ὁρολογίαν τοῦ Πλάτωνος εἶδος = ἰδέα), οὔτε τὸ καλὸν τοῦ (ζῳολογικοῦ) εἴδους, ἀλλ' ἡ ὡραιότης τῆς ἐξωτερικῆς μορ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δεῖ γάρ, ἔφη, τὸν ὀρθῶς ἰόντα ἐπὶ τοῦτο τὸ
πρᾶγμα ἄρχεσθαι μὲν νέον ὄντα ἰέναι ἐπὶ τὰ
καλὰ σώματα, καὶ πρῶτον μέν, ἐὰν ὀρθῶς ἡγῆ-
ται ὁ ἡγούμενος, ἑνὸς αὐτὸν σώματος ἐρᾶν καὶ
ἐνταῦθα γεννᾶν λόγους καλούς, ἔπειτα δὲ αὐ-
τὸν κατανοῆσαι ὅτι τὸ κάλλος τὸ ἐπὶ ὁτῳοῦν
σώματι τῷ ἐπὶ ἑτέρῳ σώματι ἀδελφόν ἐστι, καὶ
ἰ δεῖ διώκειν τὸ ἐπ' εἴδει καλόν, πολλὴ ἄνοια b
μὴ οὐχ ἕν τε καὶ ταὐτὸν ἡγεῖσθαι τὸ ἐπὶ πᾶσιν
τοῖς σώμασι κάλλος· τοῦτο δ' ἐννοήσαντα κα-
ταστῆναι πάντων τῶν καλῶν σωμάτων ἐραστήν,
ἑνὸς δὲ τὸ σφόδρα τοῦτο χαλάσαι, καταφρονή-
σαντα καὶ σμικρὸν ἡγησάμενον. μετὰ δὲ ταῦτα
τὸ ἐν ταῖς ψυχαῖς κάλλος τιμιώτερον ἡγήσα-
σθαι τοῦ ἐν τῷ σώματι, ὥστε καὶ ἐὰν ἐπιεικὴς
ὢν τὴν ψυχήν τις κἂν σμικρὸν ἄνθος ἔχῃ, ἐξαρ-
κεῖν αὐτῷ καὶ ἐρᾶν καὶ κήδεσθαι καὶ τίκτειν c
λόγους τοιούτους καὶ ζητεῖν, οἵτινες ποιήσουσι
βελτίους τούς νέους, ἵνα ἀναγκασθῇ αὖ θεά-

4 αὐτόν : αὐτῶν Jahn (del. σώματος) αὖ του Vermehren 5 δὲ : καὶ Themistius del. Usener ; sed cf. Phaedr. 270d || αὐτόν : αὖ Bury Wilamovitz 6 τὸ (2) : τῷ W 7 τῷ : τὸ B || ἐπὶ om. T 10 τούτῳ T 15 ἐάν : ἂν TW 16 κἂν Hermann : καὶ ἐὰν BTOx καὶ ἂν W καὶ Ast del. Robin πάνσμικρον Winckelmann 18 καὶ ζητεῖν del. Ast, fortasse recte ζητεῖν Badham || εἴ τινες W 19 ἀναγκασθεὶς (del. ἵνα p. 177,3) Ast

---

φῆς (εἶδος μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν καὶ 189e, 215b), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. Τὸ εἶδος λοιπὸν ἀντιτίθεται ἐδῶ πρὸς τὴν ψυχήν, ὅπως καὶ Πολιτ. 402d **ὅτου ἂν ξυμπίπτῃ ἔν τε τῇ ψυχῇ καλὰ ἤθη ἐνόντα καὶ ἐν τῷ εἴδει ὁμολογοῦντα ἐκείνοις καὶ ξυμφωνοῦντα.** Ἄλλωστε καὶ τὸ **εἰ δεῖ διώκειν** ὑπογραμμίζει ὅτι πρόκειται περὶ βαθμοῦ ὄχι ὁριστικοῦ.

5. Ἀρχίζει ὁ δεύτερος ἀναβαθμὸς περιλαμβάνων, ὅπως ἀποδεικνύεται 211c, καὶ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάλλος τῶν **ἐπιτηδευμάτων**, τῶν ἀντικειμενικῶν δηλαδὴ ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχει ἐσωτερικὴ συγγένεια, ὅπως θὰ τονίσῃ ἀμέσως κατόπιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑποχρεωθῇ πάλιν τὸ κάλλος ν' ἀντικρύσῃ, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς θεσμούς [1], καὶ νὰ κάμῃ τὴν παρατήρησιν, ὅτι τὸ συνέχει ὅλον συγγένεια ἐσωτερική, ὥστε νὰ θεωρήσῃ τὸ σωματικῶς ὡραῖον ὡς κάτι εὐτελές [2]. Μετὰ τὰς πράξεις θὰ τὸν ὁδηγήσουν [3] πρὸς τὰς γνώσεις, ὥστε νὰ ἰδῇ καὶ γνώσεων ἐπίσης κάλλος καὶ νὰ ἐκτείνῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν εὐρεῖαν [4] πλέον τοῦ κάλλους περιοχήν, — ὄχι πλέον πρὸς τὸ κάλλος ἑνὸς καὶ μόνου, ὅπως ἕνας τοῦ σπιτιοῦ ὑπηρέτης, ὥστε ἱκανοποιούμενος [5] μὲ τὸ κάλλος ἑνὸς παιδαρίου ἢ ὡρισμένου ἀνθρώπου ἢ ἑνὸς d τρόπου ζωῆς καὶ ὑποδουλωμένος εἰς αὐτό [6], νὰ εἶν' εὐτελὴς καὶ στενόκαρδος· ἀλλ' ἀντιθέτως, μὲ τὸ βλέμμα γυρισμένον πρὸς τὸ ἀπέραντον τῆς ὡραιότητος τὸ πέλαγος [7] καὶ ἀπὸ τὸ θέαμα ἐκείνου ἐμπνεόμενος, πλῆθος ὡραίους καὶ ὑψηλοὺς λόγους νὰ γεννᾷ καὶ σκέψεις εἰς ἕνα πόθον μέσα πνευματικότητος ἀνεξάντλητον [8], ἕως ὅτου, ἐνισχυμένος εἰς τὸ στάδιον αὐτὸ καὶ ὡριμασμένος [9], ἀντικρύσῃ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, τὴν μίαν καὶ μόνην, τῆς μιᾶς ὡραιότητος, ποὺ εἶναι τοιαύτη περίπου.

1. Οἱ νόμοι δὲν εἶναι μόνον τὰ νομοθετήματα, οὔτε κυρίως αὐτά, ἀλλ' αἱ ἠθικαὶ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται ὡς βάσεις τῶν ἐθίμων καὶ τῶν νομοθετημάτων. Ἐπιτηδεύματα εἶναι αἱ σχέσεις καὶ πράξεις τῶν ἀτόμων, ἐφ' ὅσον εἶν' ἐπιδεκτικαὶ ἠθικῆς κρίσεως. Τὸ ἕνα εἶναι ὁ κανών, τὸ ἄλλο ἡ ἐφαρμογή.

2. Τὸ κάλλος τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης μᾶς προξενεῖ, μαζὶ μὲ τὴν χαρὰν ποὺ μᾶς προσφέρει, καὶ τὸ μελαγχολικὸν συναίσθημα δι' ὅ,τι μᾶς λείπει, δι' ὅ,τι μᾶς εἶν' ἀνέφικτον. Τὸ κάλλος ὅμως μιᾶς ἠθικῆς πράξεως μᾶς δημιουργεῖ τὴν ἀμιγῆ χαρὰν τοῦ ἰδεώδους ποὺ ἐπραγματοποιήθη. Τὸ ἀγαθὸν γίνεται ὡραῖον καὶ μᾶς τέρπει. — Ἐδῶ στηρίζεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ δευτέρου ἀναβαθμοῦ. Πάντως ἡ τελικὴ πρότασις **ἵνα τὸ περὶ τὸ σῶμα** κλπ. ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅλον.

3. Ἐδῶ εἰς τὸν τρίτον ἀναβαθμόν, ποὺ περιλαμβάνει τὰς ἐπιστήμας, τονίζεται διὰ τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως (**ἀγαγεῖν**) ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τοῦ ὁδηγητοῦ.

4. Ὅσον ἀναβαίνεις, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι καὶ ἡ ἀκτὶς τοῦ ὁρίζοντος, ποὺ ἀνοίγεται ἐνώπιόν σου, ὅπως εἰς ἕνα βουνόν. Ὅταν φθάσῃς πλέον εἰς τὴν κορυφήν, ἐμφανίζετ' ἐξαφνικὰ ἡ μεγάλη καὶ ἀνοικτὴ θέα, τὸ πέλαγος τὸ ἀπέραντον τοῦ καλοῦ (210d).

5. Λέγει **ἀγαπῶν**, ὄχι **ἐρῶν**, διότι ὁ ἔρως ἔχει μέσα εἰς τὴν φύσιν του τὸν πόθον τὸν ἄπειρον καὶ τὸν ἀτελείωτον. Ἐνῷ ἐδῶ θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν εὐκόλως ἱκανοποιούμενον εἰς ὡρισμένον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σασθαι τὸ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τοῖς νόμοις καλόν, καὶ τοῦτ' ἰδεῖν ὅτι πᾶν αὐτὸ αὑτῷ ξυγγενές ἐστιν, ἵνα τὸ περὶ τὸ σῶμα καλὸν σμικρόν τι ἡγήσηται εἶναι. μετὰ δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας ἀγαγεῖν, ἵνα ἴδῃ αὖ ἐπιστημῶν κάλλος, καὶ βλέπων πρὸς πολὺ ἤδη τὸ καλόν, μηκέτι τὸ παρ' ἑνί, ὥσπερ οἰκέτης, ἀγαπῶν παιδαρίου κάλλος ἢ ἀνθρώπου τινὸς d ἢ ἐπιτηδεύματος ἑνός, δουλεύων φαῦλος ᾖ καὶ σμικρολόγος, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πολὺ πέλαγος τετραμμένος τοῦ καλοῦ καὶ θεωρῶν, πολλοὺς καὶ καλοὺς λόγους καὶ μεγαλοπρεπεῖς τίκτῃ καὶ διανοήματα ἐν φιλοσοφίᾳ ἀφθόνῳ, ἕως ἂν ἐνταῦθα ῥωσθεὶς καὶ αὐξηθεὶς κατίδῃ τινὰ ἐπιστήμην μίαν τοιαύτην, ἥ ἐστι καλοῦ τοιοῦδε.

5 ἵνα ἴδῃ : ἵν' αιδηι B ινα ειδη Ox ἵνα διίδῃ Bury 7 τὸ (2) : τῷ Schleiermacher 8 κάλλος del. Badham || ἢ ἀνθρώπου del. Schirlitz ἄνου coll. 181b Bury 9 ἑνός : τινος Ox[1] || δουλεύων del. Bast Wilamowitz 12 τίκτει libri : emend. Coislin. 155 || καὶ διανοήματα del. Badham 14 ῥωθεὶς W

σταθμόν, τὸν ταπεινὸν (**φαῦλον**) καὶ μικροπρεπῆ· πρβλ. καὶ τὸ ὑποκοριστικὸν **παιδαρίου**.

6. Ἡ δουλεία, τὴν ὁποίαν ὁ Παυσανίας 183a ἀνεγνώρισεν ὡς ἐπιτρεπομένην εἰς τὸν ἐρῶντα, αἴρεται εἰς τὸν ἔρωτα τὸν ἀληθινόν.

7. Ὁ Πλάτων ζωγραφίζει καὶ μὲ τῆς φράσεως τὴν ἀφθονίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν τὸ ἄπλωμα καὶ τὸ πλάτος τοῦ ὁρίζοντος, ποὺ ἀνοίγεται εἰς τὴν ψυχήν.

8. **Ἄφθονος** ἐδῶ χρησιμοποιεῖται καὶ μὲ τὰς δύο σημασίας: καὶ τὴν πρωταρχικήν, χωρὶς φθόνον, διότι ὁ ἀληθινὸς ἔρως ἀγνοεῖ τὸ αἴσθημα τοῦ φθόνου τὸ στενόκαρδον (πρβλ. Φαῖδρ. 253b)· καὶ τὴν μεταφορικήν, πλουσίαν ὅπως ἡ συγκομιδή, ποὺ χαρίζουν οἱ θεοί, ὅταν δὲν φθονοῦν τὸν ἄνθρωπον.

9. Ἀμέσως δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν μοναδικὴν ἐπιστήμην τῶν ἰδεῶν, **τὴν ἐν τῷ ὅ ἔστιν ὂν ὄντως ἐπιστήμην οὖσαν** Φαῖδρ. 247e (τὴν ὀνομάζει ἀλλοῦ **νοῦν** Τίμ. 51d ἢ **νοῦν καὶ φρόνησιν** Φίληβ. 66b)· χρειάζεται νὰ σταματήσῃ, ὥστε νὰ δυναμώσῃ μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῆς ἀναβάσεως καὶ ν' αὐξηθοῦν αἱ δυνάμεις του χάριν τῆς τελικῆς προσπαθείας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τελευταῖος ἀναβαθμὸς

29. Προσπάθησε ὅμως» προσέθεσε «νὰ ἐντείνῃς τὴν προσοχήν σου, ὅσον ἠμπορεῖς περισσότερον[1]. Ὅστις e
λοιπὸν[2] εἰς τὴν σπουδὴν τῆς τέχνης τῆς ἐρωτικῆς ὁδηγηθῇ εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον, θεώμενος ὀρθῶς, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, τὰς διαφόρους μορφὰς τοῦ ὡραίου, ὅταν προχωρήσῃ πλέον πρὸς τὸ τέρμα τῆς ἐρωτικῆς μυσταγωγίας, θ' ἀντικρύσῃ ἐξαφνικὰ[3] ἕνα κάλλος θαυμασίας φύσεως, ἐκεῖνο ἀκριβῶς, Σωκράτη, τὸ κάλλος, χάριν τοῦ ὁποίου κατεβλήθησαν καὶ αἱ προηγούμεναι ταλαιπωρίαι ὅλαι, τὸ ὁποῖον πρῶτον μὲν ὑπάρχει αἰώνιον καὶ δὲν ὑπόκειται οὔτε εἰς γένεσιν οὔτε εἰς ἀφανισμόν, 211
οὔτε εἰς αὔξησιν οὔτε εἰς ἐλάττωσιν, ἔπειτα δὲν εἶναι ὡραῖον ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, ἄσχημον ἀπὸ τῆς ἄλλης, οὔτε ὡραῖον σήμερον, αὔριον ὄχι, οὔτε σχετικῶς μὲ τοῦτο ὡραῖον, σχετικῶς μ' ἐκεῖνο ἄσχημον, οὔτε ἐδῶ ὡραῖον, ἐκεῖ ἄσχημον, ὡσὰν νὰ ἦτο διὰ μερικοὺς ὡραῖον, δι' ἄλλους ἄσχημον[4]. Οὔτε ἀφ' ἑτέρου θὰ τοῦ παρουσιασθῇ[5] τὸ ὡραῖον ὑπὸ τὴν μορφὴν ἑνὸς προσώπου ἢ χειρῶν[6] ἢ ἄλλου τινὸς σωματικοῦ, καὶ οὔτε ὑπὸ τὴν μορφὴν ἑνὸς λόγου ἢ μιᾶς ἐπιστήμης, οὔτε πάντως ὡς ὑπάρχον εἰς ἕνα διάφορον ὄν, εἰς ἕνα ἔμψυχον π. χ. ἢ εἰς ἕνα τοπίον[7] ἢ εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ

1. Προκειμένου νὰ περιγράψῃ τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς ἀνόδου πρὸς τὸ ἀπόλυτον, ἡ Διοτίμα ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ Σωκράτους. Ἔτσι ὑπογραμμίζει καὶ ὁ συγγραφεὺς τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀκολουθούσης περικοπῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἔναρξις χαρακτηρίζεται μὲ τὸ **ἔφη**.

2. Ἡ ὅλη ἀποκάλυψις γίνεται εἰς μίαν τεραστίαν περίοδον, τῆς ὁποίας μακρὰν ἀνάλυσιν γλωσσικὴν προσφέρει ὁ Wilamowitz, Platon II 423.

3. Τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ κάλλους τοῦ ἀπολύτου δὲν γίνεται πλέον μεθοδικῶς καὶ βαθμηδὸν (**ἐφεξῆς**), ὅπως εἰς τοὺς ἄλλους ἀναβαθμούς, ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἐξαφνικῆς, στιγμιαίας ἐνοράσεως (**ἐξαίφνης**). Ἀνάλογος εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ σπινθῆρος εἰς τὴν 7. ἐπιστολὴν 341c. Ἐδῶ εὑρισκόμεθα ἀληθινὰ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν μυστηρίων· πρβλ. τὸ **κατόψεται**.

4. Αἱ ἰδιότητες ποὺ τοῦ ἀποδίδει, εἶναι: 1) εἶναι αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον 2) εἶναι ἀπόλυτον καὶ ὄχι σχετικὸν (**τῇ μὲν** δηλώνει τὸν τρόπον, **τοτὲ μὲν** τὸν χρόνον, **πρὸς μὲν** τὴν συνάρτησιν πρὸς ἄλλο, **ἔνθα μὲν** τὸν τόπον, **τισὶ μὲν** τὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴν κρίσιν) 3) οὔτε εἶναι ὡρισμένον ἀντικείμενον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

29. Πειρῶ δέ μοι, ἔφη, τὸν νοῦν προσέχειν ὡς οἷόν τε μάλιστα. Ὃς γὰρ ἂν μέχρι ἐνταῦθα πρὸς τὰ e ἐρωτικὰ παιδαγωγηθῇ θεώμενος ἐφεξῆς τε καὶ ὀρθῶς τὰ καλά, πρὸς τέλος ἤδη ἰὼν τῶν ἐρωτικῶν, ἐξαίφνης κατόψεταί τι θαυμαστὸν τὴν φύσιν καλόν, τοῦτο ἐκεῖνο, ὦ Σώκρατες, οὗ δὴ ἕνεκεν καὶ οἱ ἔμπροσθεν πάντες πόνοι ἦσαν, πρῶτον μὲν ἀεὶ ὂν καὶ οὔτε γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμε- 211 νον, οὔτε αὐξανόμενον οὔτε φθῖνον, ἔπειτα οὐ τῇ μὲν καλόν, τῇ δ' αἰσχρόν, οὐδὲ τοτὲ μέν, τοτὲ δὲ οὔ, οὐδὲ πρὸς μὲν τό καλόν, πρὸς δὲ τό αἰσχρόν, οὐδ' ἔνθα μὲν καλόν, ἔνθα δὲ αἰσχρόν, ὡς τισὶ μὲν ὂν καλόν, τισὶ δὲ αἰσχρόν· οὐδ' αὖ φαντασθήσεται αὐτῷ τὸ καλὸν οἷον πρόσωπόν τι οὐδὲ χεῖρες οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ὧν σῶμα μετέχει, οὐδέ τις λόγος οὐδέ τις ἐπιστήμη, οὐδέ που

10 τοτὲ . . . τοτέ : τότε . . . τότε BTW 11 τοτέ : τοδε Ox || οὐδὲ om. Ox[1] 12 ἔνθα δέ : ενθαδε δε Ox 13 ὡς . . . αἰσχρὸν del. Vögelin 14 αὐτῷ : αὐτὸ W 15 οὐδὲν ὧν : ουδε εν Ox 16 που : πω W

οὔτε συμπαρομαρτεῖ εἰς ὡρισμένον ἀντικείμενον. Ἀνάλογος εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὴν Πολιτείαν 476c, 479eκεξ.

5. Μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸν διὰ τῶν ἑπτὰ ἀντιθέσεων ἀρχίζει ἐν νέου ἡ περιγραφὴ μὲ τὴν φράσιν **οὐδ' αὖ φαντασθήσεται** κλπ. Ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ ἕνα πλῆθος καθορισμῶν διὰ νὰ δείξῃ πόσον δύσκολον εἶναι νὰ ἐξαρθῇ ἡ μοναδικότης τοῦ περιγραφομένου. Συμπληρώνεται διὰ τῆς ἀντιθέσεως **τὰ δὲ ἄλλα πάντα** κλπ.

6. Σπάνιον παράδειγμα, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ὡραιότης τῆς χειρὸς (δυνατὸν νὰ ἐννοῆται καὶ ὁ βραχίων) ὡς κάτι χαρακτηριστικόν.

7. Ὁ συγγραφεὺς λέγει γῆ, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη διαφοροποιήσει ἡ γλῶσσα, οὔτε καὶ ἡ ψυχή, τὸ αἴσθημα ποὺ μᾶς ἐμπνέει ἕνα ὡραῖον τοπίον. Περιγραφὴν (ὑποδήλωσιν μᾶλλον) αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος εὑρίσκεις εἰς τὸν **Φαῖδρον**. Τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἐνάστρου τὸ θέαμα ἐνέπνεεν εἰς τὸν Πλάτωνα βαθύτατον εὐσεβείας αἴσθημα· ἀλλ' ἐκεῖ ὡμιλοῦσε τοῦ μαθηματικοῦ κυρίως ἡ ψυχή, ὄχι τοῦ ζωγράφου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς ἄλλο τι· ἀλλ' ὡς κάτι ποὺ ὑπάρχει μόνον του, αὐτοτελῶς, μὲ τὸν ἑαυτόν του, ἑνιαῖον εἰς τὴν μορφήν, b αἰώνιον[1], ὅλα δὲ τ' ἄλλα τὰ ὡραῖα μετέχουν[2] ἐκείνου κατὰ τοιοῦτόν τινα τρόπον, ὥστε, μὲ τὴν γένεσιν καὶ τὸν ἀφανισμὸν ἐκείνων, ἐκεῖνο μήτε αὔξησιν μήτε ἐλάττωσιν καμμίαν νὰ ὑφίσταται μήτε κανέναν ἄλλον ἐπηρεασμόν. Ὅταν λοιπὸν[3] χάρις εἰς τὴν ὀρθὴν τῆς παιδεραστίας ἐφαρμογήν, ἀναβῇ[4] ἀπὸ τὰ φαινόμενα ἐδῶ κάτω, καὶ ἀρχίσῃ ν' ἀντικρύζῃ ἐκεῖνο τὸ κάλλος, προσεγγίζει σχεδόν, θὰ ἔλεγα, τὸ τέρμα. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ὀρθὴ πρὸς τὰ ἐρωτικὰ ὁδός, εἴτε αὐτοβούλως βαδίζεις εἴτε ὑπ' ἄλλου ὁδηγεῖσαι[5], ν' ἀρχίζῃς ἀπὸ τὰ ὡραῖα ἐδῶ κάτω ἐν ὄψει ἐκεί- c νης τῆς ὡραιότητος καὶ ν' ἀναβαίνῃς διαρκῶς, μεταχειριζόμενος, βαθμίδας[6], οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τὸ ἕνα πρὸς τὰ δύο καὶ ἀπὸ τὰ δύο πρὸς ὅλα τὰ ὡραῖα σώματα, καὶ ἀπὸ τὰ σώματα τὰ ὡραῖα πρὸς τὰς ὡραίας πράξεις καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις πρὸς τὰς μαθήσεις τὰς ὡραίας, ἕως ὅτου ἀπὸ τὰς μαθήσεις φθάσῃς εἰς ἐκείνην τελικῶς τὴν μάθησιν, ἡ ὁποία εἶναι μάθησις ἐκεί-

1. Ἡ ἑνότης τῆς ἀπολύτου οὐσίας δὲν εἶναι ἑνότης ἀθροίσματος, ὅπως εἰς τὰ ὑλικά, ἀλλ' ἀδιαίρετος ἑνότης (**μονοειδὲς**) μὲ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν της καὶ εἰς τὴν ἀπομόνωσίν της. Ἡ πολλότης καὶ ἡ ἀτομικότης (τὸ principium individuationis) ἀρχίζει μὲ τὰ αἰσθητά, τ' ἀνήκοντα εἰς χρόνον καὶ χῶρον.

2. Ἡ **μέθεξις**, ἢ ἡ μίμησις εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔρχονται τὰ αἰσθητὰ εἰς σχέσιν πρὸς τὰ νοητά. Π. χ. ἕνα ἄλογον μετέχει ἢ μιμεῖται εἰς τὴν ὕπαρξίν του τὴν ἰδέαν τὴν ὀργανικὴν ἑνὸς ἀλόγου· αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν αἰτίαν καὶ τὸ πρότυπον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἄμορφος ὄγκος σαρκῶν καὶ ἄλλων οὐσιῶν θὰ γίνῃ ἄλογον. Πρβλ. Φαίδ. 100cκεξ. Ἡ ἰδέα εἶναι κάτι ποὺ δὲν ὑφίσταται οὔτε ποσοτικὴν οὔτε ποιοτικὴν ἀλλοίωσιν.

3. Μὲ τὸ **ὅταν δή τις** ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς προηγουμένης περιόδου **ὃς γὰρ ἂν** (πρβλ. **δὴ**)· καὶ ἐνῷ ἐκείνη, σχοινοτενὴς ὅπως εἶναι καὶ ὄχι εὐσύνοπτος, ζῳγραφίζει τοὺς κόπους τῆς ἀναβάσεως, ἡ προκειμένη περίοδος εἶναι σύντομος. Ἔτσι ἀναπνέει ὁ ἀναγνώστης, ὅπως καὶ ὁ ἀναβαίνων.

4. Τὸ πρωτότυπον ἔχει **ἐπανιών**, ὅπου κρύπτεται ἡ ἔννοια τῆς ἐπανόδου τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀληθινήν της πατρίδα. Πρβλ. Πολιτ. 521c **τοῦ ὄντος οὖσαν ἐπάνοδον, ἣν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι.**

5. Ἀνακεφαλαιώνει συντόμως τοὺς ἀναβαθμούς, ὅπως ἕνας ὀρειβάτης, ὁ ὁποῖος, ἀπὸ τὴν κορυφὴν ποὺ ἔφθασεν, ἀφήνει νὰ παρελάσουν εἰς τὴν ἀναπόλησίν του ὅλα τὰ στάδια καὶ ὅλοι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὂν ἐν ἑτέρῳ τινί, οἷον ἐν ζῴῳ ἢ ἐν γῇ ἢ ἐν οὐρανῷ ἢ ἔν τῳ ἄλλῳ, ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὑτὸ μεθ' b αὑτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα καλὰ ἐκείνου μετέχοντα τρόπον τινὰ τοιοῦτον, οἷον γιγνομένων τε τῶν ἄλλων καὶ ἀπολλυμένων μηδὲν ἐκεῖνο μήτε τι πλέον μήτε ἔλαττον γίγνεσθαι μηδὲ πάσχειν μηδέν. ὅταν δή τις ἀπὸ τῶνδε διὰ τὸ ὀρθῶς παιδεραστεῖν ἐπανιὼν ἐκεῖνο τὸ καλὸν ἄρχηται καθορᾶν, σχεδὸν ἄν τι ἅπτοιτο τοῦ τέλους. τοῦτο γὰρ δή ἐστι τὸ ὀρθῶς ἐπὶ τὰ ἐρωτικὰ ἰέναι ἢ ὑπ' ἄλλου ἄγεσθαι, c ἀρχόμενον ἀπὸ τῶνδε τῶν καλῶν ἐκείνου ἕνεκα τοῦ καλοῦ ἀεὶ ἐπανιέναι, ὥσπερ ἐπαναβασμοῖς χρώμενον, ἀπὸ ἑνὸς ἐπὶ δύο καὶ ἀπὸ δυοῖν ἐπὶ πάντα τὰ καλὰ σώματα, καὶ ἀπὸ τῶν καλῶν σωμάτων ἐπὶ τὰ καλὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπὶ τὰ καλὰ μαθήματα, ἔστ' ἂν ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μάθημα τελευτήσῃ, ὅ ἐστιν οὐκ ἄλλου ἢ αὐτοῦ ἐκεί-

1 ετερου Ox[1] 2 τῳ : τῷ B τινι s.v.W[2] || μετ αυτοῦ Ox del. Naber 4 τινα τρόπον TW 6 ἐκείνῳ TW || τι om. Ox Vindob. 21 7 δή B : δὲ δή TW (lac. in Ox) 13 ἐπαναβαθμοῖς W ἐπ' ἀναβαθμοῖς B 17 τῶν : τῶν καλῶν Stephanus, fort. recte 18 ἔστ' ἂν vulg.: καὶ libri (incert. in Ox) Galli ὡς Schanz ἵνα καὶ Winckelmann ἵνα Sauppe ἕως (vel ἕως ἂν Stallbaum) Hermann ; servata librorum lectione τελευτῆσαι (et ἵνα γνῷ pro καὶ γνῷ) ci. Usener, Galli τελευτήσει dett. nonnulli || τὸ μάθημα τελευτήσῃ del. Badham (et κἂν γνῷ)

οἱ σταθμοὶ τῆς μακρᾶς καὶ κοπιώδους πορείας του. Καὶ ἡ ἔκφρασις λαμβάνει τὸ ρητορικὸν σχῆμα τῆς **κλίμακος**, ὅπως λέγεται, εἰς πλήρη ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ περιεχόμενον.

6. Πόσον διαφορετικὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνάβασις, ἡ ἐπάνοδος μᾶλλον τῆς ψυχῆς εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατῆλθε, παρὰ τὴν ἀντίθετον προσπάθειαν τῶν πρώτων ἀνθρώπων, ὅπως τοὺς περιέγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης 190b, εἰς **τὸν οὐρανὸν ἀνάβασιν ποιεῖν**!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νου τοῦ ἀπολύτου κάλλους, ὄχι ἄλλου, καὶ γνωρίσῃς αὐτὸ τοῦτο τὸ κάλλος τὸ ἀπόλυτον [1].

Εἰς αὐτὸ τῆς ζωῆς τὸ στάδιον, ἀγαπητὲ Σωκρά- d
τη [2]» εἶπεν ἡ ξένη ἀπὸ τὴν Μαντίνειαν «παρὰ ὁπουδήποτ' ἀλλοῦ, ἀξίζει τοῦ ἀνθρώπου ἡ ζωή, μὲ τὴν θέαν τοῦ κάλλους τοῦ ἀπολύτου. Ἂν τύχῃ κάποτε καὶ τὸ ἰδῇς, θὰ σοῦ φανῇ πὼς δὲν συγκρίνεται μὲ χρυσὸν ἢ φορέματα πολυτελῆ, μὲ τὰ ὡραῖα παιδιὰ καὶ τοὺς ἐφήβους, εἰς τῶν ὁποίων τὴν θέαν χάνεις τώρα [3] τὰ λογικά σου καὶ πρόθυμος εἶσαι, καὶ σὺ καὶ πλῆθος ἄλλοι, ὅταν βλέπετε τοὺς ἀγαπημένους σας καὶ εὑρίσκεσθε διαρκῶς μαζί των, ἂν ἦταν τρόπος, μήτε νὰ τρώγετε μήτε νὰ πίνετε, καὶ μόνον ν' ἀπολαύετε τὴν θέαν καὶ τὴν συντροφιάν των [4]. Φαντάσου» εἶπε [5] «τώρα, ἂν κανενὸς ἐδίδετο ἡ χάρις τὸ ἀπόλυτον κάλλος ν' ἀντικρύ- e
σῃ, ἄδολον, καθαρόν, ἀμιγές [6], ὄχι ἀνακατωμένον [7] μὲ σάρκας γηΐνας καὶ χρώματα καὶ κάθε ἄλλην ματαιότητα θνητήν, ἀλλ' ἂν τὸ κάλλος τὸ ἀπόλυτον ἠδύνατο ν' ἀντικρύσῃ εἰς τὴν θείαν μοναδικότητα τῆς μορφῆς του! Ἀνάξιος, φαντάζεσαι, θὰ ἦτον ὁ βίος ἑνὸς ἀν-
θρώπου» εἶπεν «ποὺ ἔχει τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ἐκεῖ, 212
καὶ ἐκεῖνο βλέπει μὲ τὸ ὄργανον ποὺ πρέπει [8], καὶ μ' ἐκεῖνο εὑρίσκεται μαζί; Ἢ λησμονεῖς» προσέθεσε «ὅτι ἐδῶ, καὶ μόνον ἐδῶ, θὰ ἔχῃ τὸ χάρισμα, βλέπων μὲ

1. Ἡ φράσις **αὐτὸ τὸ καλὸν** διασπᾶται καὶ προτάσσεται ἐμφαντικῶς τὸ **αὐτό**, διὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν διάκρισίν του ἀπὸ τὸ κάλλος τὸ συνηθισμένον.

2. Νέα διακοπή, ὑποδηλουμένη διὰ τῆς προσφωνήσεως τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς μνείας τῆς ὁμιλούσης. Ἡ φράσις σύντομος καὶ ἁπλῆ ἀποπνέει τὸ αἴσθημα τῆς μακαριότητος τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος τῶν ἐπιπόνων προσπαθειῶν του.

3. Εἰς τὸ στάδιον ποὺ εὑρίσκετο τότε ὁ Σωκράτης. Τὸ ἐξεπέρασεν; Ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης τὸ ἀφήνει σκοτεινόν· ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου θὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἀπάντησιν.

4. Ὅπως περιέγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης τὴν κατάστασιν τῶν ἐρωτευμένων 191ab.

5. Μὲ τὸ **ἔφη** ἐπανέρχεται εἰς τὸ 211d καὶ ὑπογραμμίζεται ἔτσι αὐτὸ ποὺ θὰ λεχθῇ. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 178,1.

6. Ἡ ἐπισώρευσις τῶν τριῶν συνωνύμων ἀσυνδέτως ζωγραφίζει τὴν δυσκολίαν νὰ ὀνομάσῃς τὸ ἀνονόμαστον καὶ μοναδικόν. Ἀκολουθοῦν τρεῖς χαρακτηρισμοὶ τῆς γηΐνης μηδαμινότητος· ἐμφαντικῶς μάλιστα τοποθετεῖται εἰς τὸ τέλος τὸ **θνητῆς**. Θὰ πρέπῃ καὶ τὴν ἀπαγγελίαν νὰ φαντασθῶμεν ἀνάλογον: τὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νου τοῦ καλοῦ μάθημα, καὶ γνῷ αὐτὸ τελευτῶν
ὃ ἔστι καλόν.

Ἐνταῦθα τοῦ βίου, ὦ φίλε Σώκρατες, ἔφη ἡ d
ἡ Μαντινικὴ ξένη, εἴπέρ που ἄλλοθι, βιωτὸν ἀν-
θρώπῳ θεωμένῳ αὐτὸ τὸ καλόν. ὃ ἐάν ποτε
ἴδῃς, οὐ κατὰ χρυσίον τε καὶ ἐσθῆτα καὶ τοὺς
καλοὺς παῖδάς τε καὶ νεανίσκους δόξει σοι
εἶναι, οὓς νῦν ὁρῶν ἐκπέπληξαι καὶ ἕτοιμος εἶ,
καὶ σὺ καὶ ἄλλοι πολλοί, ὁρῶντες τὰ παιδικὰ
καὶ ξυνόντες ἀεὶ αὐτοῖς, εἴ πως οἷόν τ' ἦν, μήτ'
ἐσθίειν μήτε πίνειν, ἀλλὰ θεᾶσθαι μόνον καὶ ξυν-
εῖναι. τί δῆτα, ἔφη, οἰόμεθα, εἴ τῳ γένοιτο
αὐτὸ τὸ καλὸν ἰδεῖν εἰλικρινές, καθαρόν, ἄμει- e
κτον, ἀλλὰ μὴ ἀνάπλεων σαρκῶν τε ἀνθρωπί-
νων καὶ χρωμάτων καὶ ἄλλης πολλῆς φλυαρίας
θνητῆς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ θεῖον καλὸν δύναιτο μο-
νοειδὲς κατιδεῖν; ἆρ' οἴει, ἔφη, φαῦλον βίον γί-
γνεσθαι ἐκεῖσε βλέποντος ἀνθρώπου καὶ ἐκεῖνο 212
ᾧ δεῖ θεωμένου καὶ ξυνόντος αὐτῷ; ἢ οὐκ ἐν-
θυμεῖ, ἔφη, ὅτι ἐνταῦθα αὐτῷ μοναχοῦ γενήσε-
ται, ὁρῶντι ᾧ ὁρατὸν τὸ καλόν, τίκτειν οὐκ εἴ-

1 αὐτὸ: αυτω? Ox 4 μαντικὴ W^2 (νι in ras.) 5 ποτ' εἴδῃς (εἴδῃς T) BT 6 χρυσον Ox 11 θεάσασθαι μόνον B μονον θεασασθαι Ox 14 ἀλλὰ del. Ast [Kalitsunakis] 19 ᾧ δεῖ Ast: ὡ δεῖ B ὡδι B^2 δ δεῖ TW lac. in Ox δὴ Schleiermacher ἀεὶ Rohde

---

πρῶτα μὲ φωνὴν ἐξηρμένην λεγόμενα, τὰ δεύτερα περιφρονητικῶς.

7. Τὸ **ἀνάπλεως** σημαίνει μαζὶ καὶ γεμᾶτος. ἀλλά καὶ μολυσμένος, ὅπως παρετήρησαν ἤδη οἱ ἀρχαῖοι Πρβλ. Φαίδ. 67a.

8. Εἶναι τὸ **ὄμμα τῆς ψυχῆς**, εἰκὼν ἡ ὁποία διὰ τοῦ Πλάτωνος εἰσήχθη εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν τῶν φιλοσόφων, ποιητῶν καὶ μυστικῶν. Πρβλ. Φαῖδρ. 247c **ἡ ἀχρώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία ὄντως οὖσα, ψυχῆς κυβερνήτῃ μόνῳ θεατὴ νῷ** καὶ Πολιτ. 518c **σὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιακτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὂν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη· τοῦτο δ' εἶναί φαμεν τἀγαθόν.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅ,τι εἶναι ὁρατὴ τὴν ὡραιότητα, νὰ γεννᾷ ὄχι φαντάσματ' ἀρετῆς [1], ἀφοῦ δὲν εἶναι φάντασμα αὐτὸ ποὺ ἀγκαλιάζει [2], ἀλλὰ τὴν ἀληθινήν, ἀφοῦ τὴν ἀλήθειαν ἀγκαλιάζει; Καὶ ὅταν γεννήσῃ καὶ ἀναθρέψῃ ἀρετὴν ἀληθινήν, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ τῶν θεῶν ὁ ἀγαπημένος καί, ὅσον εἶναι θεμιτὸν εἰς ἕναν ἄνθρωπον, ἀθάνατος καὶ ἐκεῖνος [3]».

Ἐπίλογος

Αὐτὰ λοιπόν, Φαῖδρε καὶ σεῖς οἱ ἄλλοι, ἔλεγεν ἡ Διοτίμα, καὶ αὐτὰ πιστεύω καὶ ἐγώ. Καὶ μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν προσπαθῶ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ πείσω, ὅτι πρὸς ἀπόκτησιν τούτου [4] καλύτερος συμπαραστάτης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπὸ τὸν Ἔρωτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐγὼ τονίζω, ὅτι ὀφείλει κάθε ἄνθρωπος νὰ λατρεύῃ τὸν Ἔρωτα [5], καὶ προσωπικῶς ἐγὼ ἐκτιμῶ τοῦ Ἔρωτος τὰ ἔργα καὶ τὰ ἐξασκῶ ἰδιαιτέρως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸ συνιστῶ, καὶ ἐξυμνῶ καὶ τώρα καὶ πάντοτε τὴν σημασίαν καὶ τὸν ἀνδρισμὸν [6] τοῦ Ἔρωτος, ὅσον φθάνουν αἱ δυνάμεις μου. Αὐτὸν τὸν λόγον, Φαῖδρε, παραδέξου, ἂν c θέλῃς, ὅτι ἐλέχθη ὡς ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἔρωτα· εἰ δ' ἄλλως, ὅ,τι καὶ ὅπως σ' εὐχαριστεῖ νὰ τὸν ὀνομάσῃς, ὀνόμασέ τον [7]».

(margin: b at "Αὐτὰ λοιπόν")

30. Ὅταν ἐτελείωσε τὸν λόγον του αὐτὸν ὁ Σω-

1. Εἰς τὸ εἴδωλα ὑπάρχει καὶ ἡ σημασία τοῦ ἀπεικονίσματος (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πρωτότυπα), ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀπατηλοῦ φάσματος (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τ' ἀληθινά). Πρβλ. Θεαίτ. 150c **πότερον εἴδωλον καὶ ψεῦδος ἀποτίκτει τοῦ νέου ἡ διάνοια ἢ γόνιμόν τε καὶ ἀληθές.**

2. Ὑπόκειται προφανῶς ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ἰξίονος, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ παραπλανήσῃ τὴν Ἥραν καὶ ἀγκάλιαζεν ἕνα εἴδωλόν της, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εἰς τὰς ἀγκάλας του κρατεῖ τὴν ἰδίαν τὴν θεάν. Ὁ Ἰξίων ἐτιμωρήθη κατόπιν ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ἐμισήθη. Ἐνῷ ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος εἶναι **θεοφιλής.**

3. Ὁ λόγος τῆς Διοτίμας τελειώνει μὲ μίαν φράσιν ἐξόχου ἱεροπρεπείας καὶ κατανύξεως.

4. Τοῦ ἀπολύτου καλοῦ, καὶ τῆς ἀθανασίας φυσικὰ ποὺ μᾶς προσφέρει.

5. Καὶ τοῦ Σωκράτους ὁ λόγος τελειώνει εἰς παρότρυνσιν λατρείας καὶ προσκυνήσεως τοῦ θεοῦ, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δωλα ἀρετῆς, ἅτε οὐκ εἰδώλου ἐφαπτομένῳ, ἀλλὰ ἀληθῆ, ἅτε τοῦ ἀληθοῦς ἐφαπτομένῳ; τεκόντι δὲ ἀρετὴν ἀληθῆ καὶ θρεψαμένῳ ὑπάρχει θεοφιλεῖ γενέσθαι, καὶ εἴπέρ τῳ ἄλλῳ ἀνθρώπων ἀθανάτῳ καὶ ἐκείνῳ.

Ταῦτα δή, ὦ Φαῖδρέ τε καὶ οἱ ἄλλοι, ἔφη μὲν b
Διοτίμα, πέπεισμαι δ' ἐγώ· πεπεισμένος δὲ πειρῶμαι καὶ τοὺς ἄλλους πείθειν ὅτι τούτου τοῦ κτήματος τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει συνεργὸν ἀμείνω Ἔρωτος οὐκ ἄν τις ῥᾳδίως λάβοι. διὸ δὴ ἔγωγέ φημι χρῆναι πάντα ἄνδρα τὸν Ἔρωτα τιμᾶν, καὶ αὐτὸς τιμῶ τὰ ἐρωτικὰ καὶ διαφερόντως ἀσκῶ καὶ τοῖς ἄλλοις παρακελεύομαι, καὶ νῦν τε καὶ ἀεὶ ἐγκωμιάζω τὴν δύναμιν καὶ ἀνδρείαν τοῦ Ἔρωτος, καθ' ὅσον οἷός τ' εἰμί. τοῦτον οὖν τὸν λόγον, ὦ Φαῖδρε, εἰ μὲν βούλει, ὡς ἐγκώ- c
μιον εἰς Ἔρωτα νόμισον εἰρῆσθαι, εἰ δέ, ὅτι καὶ ὅπῃ χαίρεις ὀνομάζων, τοῦτο ὀνόμαζε.

30. Εἰπόντος δὲ ταῦτα τοῦ Σωκράτους τοὺς

3 ὑπάρξει Richards 4 θεοφιλεῖ Ox vulg: θεοφιλῆ BTW ‖ τῳ: τῷ B 6 ὦ om. Ox 12 τιμῶ <καὶ> Schanz τιμῶ <τε>? Sykutris ‖ καὶ (2) ante τὰ trp. Usener [καὶ αὐτός τε τιμῶ Kalitsunakis cf. Phaedr. 254b] 13 ἀσκῶν Vahlen 14 εγκωμιαζω τον ερωτα Ox[1] ‖ καὶ ἀνδρείαν: τε καὶ χρείαν Badham 16 εἰ μὲν iter. Ox

---

6. Ἐξαίρεται ἡ ἀνδρεία, διότι ἡ ἀνάβασις εἶναι μακρὰ καὶ ἐπίπονος, χρειάζετ' ἑπομένως καρτερίαν. Ἔπειτα ὁ ἔρως αὐτὸς ἦτο πόλεμος κατὰ τῆς σαρκὸς καὶ κατὰ τῆς κρατούσης ἠθικῆς, ὅπως θὰ δείξῃ μετ' ὀλίγον ἡ διήγησις τοῦ Ἀλκιβιάδου.

7. Ὁ Σωκράτης ἔχει τὴν συναίσθησιν, ὅτι ἐγκώμιον, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ κόσμος (198d), δὲν ἦτον ὁ λόγος του. Ἦτο κάτι τελείως διαφορετικόν, συζήτησις μαζὶ καὶ ἀποκάλυψις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κράτης, οἱ ἄλλοι μὲν τὸν συνέχαιραν, ἐνῷ ὁ Ἀριστοφάνης ἐδοκίμασε κάτι νὰ προσθέσῃ περὶ τοῦ λόγου[1], ἐπειδὴ τὸν εἶχεν ὑπαινιχθῆ ὁ Σωκράτης κατὰ τὴν ὁμιλίαν του[2]. Ἔξαφνα ἔγινε τρομερὸς θόρυβος εἰς τὴν ἐξώθυραν[3] ἀπὸ κτυπήματα, ὡς νὰ ἦτον συντροφιὰ μεθυσμένων[4], καὶ ἤκουσαν αὐλητρίδος φωνήν[5]. Τότε ὁ Ἀγάθων εἶπεν: «Ἐ σεῖς παιδιά, δὲν πᾶτε νὰ ἰδῆτε τί τρέχει; Καὶ ἂν εἶναι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας, τὸν προσκαλεῖτε· ἂν ὄχι, d τοῦ λέγετε, πῶς δὲν πίνομεν πλέον, μόνον ἀναπαυόμεθα[5]». Δὲν ἐπέρασε πολλὴ ὥρα καὶ ἤκουσαν εἰς τὴν αὐλὴν[7] τοῦ Ἀλκιβιάδου τὴν φωνήν. Μεθυσμένος εἰς τὰ γερὰ καὶ μὲ φωνὴν θορυβώδη, ἐρωτοῦσε ποῦ εἶναι ὁ Ἀγάθων καὶ ἐζητοῦσε νὰ τὸν ὁδηγήσουν πρὸς τὸν Ἀγάθωνα[8]. Πράγματι τοὺς τὸν ὡδήγησαν μέσα, ἡ αὐλητρὶς ἡ ὁποία τὸν ὑπεβάσταζε καί μερικοὶ ἄλλοι τῆς ἀκολουθίας του. Ἔτσι ἐπρόβαλεν εἰς τὴν εἴσοδον στεφανωμένος[9] μ' ἕνα στέφανον πυκνὸν ἀπὸ

Ἀλκιβιάδου εἴσοδος*

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 11.

1. Τὸ περὶ τοῦ λόγου συνέδεσα μὲ τὸ λέγειν τι. Ἂν συνδεθῇ μὲ τὸ λέγων, θὰ πρέπῃ ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν λόγον τῆς Διοτίμας, τὸν ὁποῖον μεταβίβασεν ὁ Σωκράτης, ὄχι εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀριστοφάνους.

2. 205d. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 153,5.

3. Αὔλειος θύρα δὲν εἶναι ἡ θύρα τῆς αὐλῆς μὲ τὴν σημερινὴν χρῆσιν, ποὺ ἀντιτίθεται εἰς τὴν κυρίαν εἴσοδον, ἀλλὰ ἡ ἐξώθυρα, ἥτις ὡδήγει διὰ διαδρόμου εἰς τὴν αὐλήν. Διότι εἰς τὸ ἀρχαῖον σπίτι κανονικῶς δὲν ὑπῆρχε κατ' εὐθεῖαν εἴσοδος ἀπὸ τὸν δρόμον πρὸς τὰ δωμάτια. Τὸ ἰσόγειον ἄλλωστε πρὸς τὴν θύραν δωμάτιον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θυρωρεῖον. Τὰ κυρίως δωμάτια εὑρίσκοντο εἰς τὸ βάθος τῆς αὐλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν εἰσέρχεται ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφοῦ τοῦ ἤνοιξαν. Αἱ θύραι, ποὺ ἀναφέρονται κατόπιν 212d, εἶναι ἡ ἄγουσα ἐκ τῆς αὐλῆς πρὸς τὴν αἴθουσαν, ἡ μέταυλος.

4. Κωμασταὶ ἦσαν συντροφιὰ μεθυσμένων, οἱ ὁποῖοι, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ καμμίαν διασκέδασιν εἰσήρχοντο εἰς ὅσα σπίτια εἶχαν μάθει πῶς ἐδίδετο τραπέζι, ἀκάλεστοι καὶ βίαιοι, ὅπως γίνεται εἰς ἡμᾶς κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεων. Ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἔρχεται μὲ ἄλλους κωμαστάς, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν αὐλητρίδα καὶ τοὺς δούλους του.

5. Ὄχι τὴν μουσικὴν τοῦ αὐλοῦ της, διότι ἀπίθανον εἶναι νὰ ἔπαιζε τὴν ὥραν ποὺ ἐθορυβοῦσαν εἰς τὴν θύραν· ἤκουσαν ἁπλούστατα φωνὴν γυναικείαν καὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι ἐπρόκειτο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μὲν ἐπαινεῖν, τὸν δὲ Ἀριστοφάνη λέγειν τι ἐπιχειρεῖν, ὅτι ἐμνήσθη αὐτοῦ λέγων ὁ Σωκράτης, περὶ τοῦ λόγου (205d). καὶ ἐξαίφνης τὴν αὔλειον θύραν κρουομένην πολὺν ψόφον παρασχεῖν ὡς κωμαστῶν, καὶ αὐλητρίδος φωνὴν ἀκούειν. τὸν οὖν Ἀγάθωνα Παῖδες, φάναι, οὐ σκέψεσθε; καὶ ἐὰν μέν τις τῶν ἐπιτηδείων ᾖ, καλεῖτε· εἰ δὲ μή, d
λέγετε ὅτι οὐ πίνομεν, ἀλλ' ἀναπαυόμεθα ἤδη. Καὶ οὐ πολὺ ὕστερον Ἀλκιβιάδου τὴν φωνὴν ἀκούειν ἐν τῇ αὐλῇ, σφόδρα μεθύοντος καὶ μέγα βοῶντος, ἐρωτῶντος ὅπου Ἀγάθων καὶ κελεύοντος ἄγειν παρ' Ἀγάθωνα. ἄγειν οὖν αὐτὸν παρὰ σφᾶς τήν τε αὐλητρίδα ὑπολαβοῦσαν καὶ ἄλλους τινὰς τῶν ἀκολούθων, καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας, ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τέ τινι στεφάνῳ δασεῖ καὶ ἴων καὶ ται-

1 επιχειρειν λεγειν τι Ox 3 περὶ τοῦ: περί του Mazon; post Σωκράτης, interpunxit Sykutris || αὔλειον T^2 Ox: αὔλιον BTW 4 κρουομένην BWOx: κροτουμένην T || ὡς: καὶ vel καὶ ὡς Ast 7 ἐάν: αν Ox 8 ἀλλ' ἀναπαυόμεθα (sc. τοῦ πότου cf. ἀναψυχῆς 176a ἀπειρήκατε 176c) BTW: αλλα παυ[ομεθα] Ox 11 ὅπου: ὅπου εἴη Richards; at in oratione recta ἐστὶν saepe omittitur cf. e. g. Soph. Antig. 318. 385 12 ἄγειν (1): ἓ ἄγειν Hirschig || ἄγειν (2): αγει Ox^1

περὶ αὐλητρίδος, ἡ ὁποία συνώδευε συνήθως τοιαύτας νυκτερινὰς περιοδείας.

6. Ὄχι πρὸς ὕπνον, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πόσιν ἁπλῶς.

7. Ὥστε οἱ ὑπηρέται ἐξηκρίβωσαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀνθρώπων τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τοὺς ἤνοιξαν.

8. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ Ἀγάθων χαρακτηρίζει τὸν μεθυσμένον, ἀλλὰ καὶ τὸν κακομαθημένον καὶ θορυβώδη νεανίαν, ποὺ θέλει ἀμέσως νὰ τοῦ ἐκτελοῦν ὅ,τι διατάξῃ: **Ποῦ εἶν' ὁ Ἀγάθων, στὸν Ἀγάθωνα θέλω νὰ μὲ πᾶτε.**

9. Ἔρχετ' ἐπομένως ἀπὸ ἄλλο συμπόσιον. Τὸ στεφάνι του εἶναι ἀπὸ κισσὸν καὶ μενεξέδες, διότι εἶναι χειμῶνας καὶ δὲν ὑπάρχουν ρόδα ἢ ἄλλα ἄνθη. Αἱ **ταινίαι** ἦσαν σύμβολον τῆς νίκης (πρβλ. τὸν Ἀναδούμενον τοῦ Πολυκλείτου), τὰς προώριζεν ἐπομένως διὰ τὸν Ἀγάθωνα. Ἀλλὰ μεθυσμένος καθὼς ἦτο, τὰς ἔβαλεν ὅλας εἰς τὸ κεφάλι του. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀκαταστασία, ὅπως καὶ ἡ πυκνότης τοῦ στεφάνου (**στεφάνοις κατάπαστος** Ἀριστοφ. Ἱππῆς 502) εἶναι δεῖγμα τοῦ ἀτασθάλου χαρακτῆρος του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κισσὸν καὶ ἀπὸ μενεξέδες καὶ μὲ πλῆθος ταινίας εἰς e τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπε: «Παιδιὰ γειά σας[1]. Ἕνα μεθυσμένον ἄνθρωπο, μὰ στὰ γερά[2], τὸν δέχεσθε στὴ συντροφιά σας; Ἢ νὰ στολίσωμε μόνον τὸ κεφάλι τοῦ Ἀγάθωνος, ἀφοῦ εἶν' αὐτὸς ὁ σκοπός μας, ποὺ ἤλθαμεν ἐδῶ, καὶ ὕστερα πάλι νὰ φύγωμε; Ἐγώ, πρέπει νὰ σᾶς τὸ πῶ, ἐχθὲς[3] δὲν μοῦ ἐστάθη δυνατὸν νὰ ἔλθω. Ἔρχομαι τώρα μὲ τὰς ταινίας εἰς τὸ κεφάλι, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ στεφανώσω ἀπὸ τὸ δικό μου τὸ κεφάλι τὸ κεφάλι τοῦ πρώτου εἰς τὴν λογιότητα[4] καὶ εἰς τὴν ὡραιότητα (γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ ἔτσι). Θὰ γελᾶτε ἴσως εἰς βάρος μου, πὼς εἶμαι μεθυσμένος[5]. Μὰ ἐγώ, καὶ σεῖς νὰ γελᾶτε, τὸ ξέρω καλά, πὼς λέ- 213 γω τὴν ἀλήθειαν. Ἐλᾶτε λοιπόν! λέγετε ἀμέσως: μὲ συμφωνία[6], νὰ μπῶ ἢ νὰ μὴ μπῶ; Θὰ πιῆτε μαζί μου ἢ ὄχι;»

Ὅλοι τότε μὲ θορυβώδεις ἐπιδοκιμασίας τὸν ἐφώναζαν νὰ εἰσέλθη καὶ νὰ λάβη θέσιν· καὶ ὁ Ἀγάθων ἐπίσης τὸν ἐπροσκαλοῦσε. Καὶ ἐκεῖνος ἐπροχωροῦσε πρὸς αὐτὸν ὁδηγούμενος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του· καὶ ἐκεῖ ποὺ ἐζητοῦσε ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ξετυλίξῃ τὰς ταινίας διὰ νὰ τὸν στολίσῃ, τοῦ ἔπεσαν εἰς τὰ μάτια του ἐμπρός[7], καὶ ἔτσι δὲν παρετήρησε τὸν Σωκράτην, ἀλλὰ ἐκάθισε πλησίον τοῦ Ἀγάθωνος μεταξὺ τοῦ Σωκράτους καὶ ἐκείνου· εἶχε κάμει ὁ Σωκράτης τόπον προηγουμένως διὰ νὰ τὸν βάλουν νὰ καθίσῃ[8].

1. Ἡ προσφώνησις ἄνδρες (ἀντὶ ὦ ἄνδρες) εἶχε πάντοτε τὸν χαρακτῆρα οἰκειότητος ἢ καὶ ὑπερβολικῆς ζωηρότητος, σὰν νὰ μὴν ἔχῃ κανεὶς καιρὸν νὰ προσθέσῃ τὸ ὦ. Πρβλ. 172a Ἀπολλόδωρε, 213c Ἀγάθων, 176a ἄνδρες.

2. Τοῦ μεθυσμένου τὸ ὕφος ἀποδίδει ἐπίσης ἡ ἐπίταξις τοῦ πάνυ σφόδρα, ἡ ἐπανάληψις τῆς λέξεως κεφαλή, ἡ χρῆσις μικρῶν διακεκομμένων προτάσεων, ἡ ἀνησυχία μήπως οἱ ἄλλοι γελοῦν εἰς βάρος του, ἡ ἀνάμειξις εὐγενείας καὶ βιαιότητος (τοὺς ἐρωτᾷ ἂν τὸν θέλουν εἰς τὴν συντροφιάν των, καὶ κατόπιν τοὺς θέτει ὅρους) καὶ ἄλλα.

3. ποὺ ἦτον ἡ κυρία ἑορτή. Ἔλειψαν λοιπὸν καὶ ὁ Σωκράτης (174a) καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης· συμβολικὸν αὐτό.

4. Διότι ὡς ποιητὴς διεκρίθη καὶ ἐνίκησεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας.

5. Θὰ γελάσουν ὄχι διὰ τὸ στεφάνωμα τοῦ Ἀγάθωνος, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον τοῦ στεφανώματος (τὰς ταινίας ἔχει δέσει εἰς τὸ κεφάλι του, δὲν τὰς κρατεῖ εἰς τὰ χέρια), διὰ τὴν ἐμφά-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς, e
καὶ εἰπεῖν· Ἄνδρες, χαίρετε. μεθύοντα ἄνδρα
πάνυ σφόδρα δέξεσθε συμπότην; ἢ ἀπίωμεν,
ἀναδήσαντες μόνον Ἀγάθωνα, ἐφ' ᾧπερ ἤλθο-
μεν; ἐγὼ γάρ τοι, φάναι, χθὲς μὲν οὐχ οἷός τ'
ἐγενόμην ἀφικέσθαι· νῦν δὲ ἥκω ἐπὶ τῇ κεφαλῇ
ἔχων τὰς ταινίας, ἵνα ἀπὸ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς
τὴν τοῦ σοφωτάτου καὶ καλλίστου κεφαλήν, ἵν'
εἴπω οὑτωσί, ἀναδήσω. ἆρα καταγελάσεσθέ
μου ὡς μεθύοντος; ἐγὼ δέ, κἂν ὑμεῖς γελᾶτε, 213
ὅμως εὖ οἶδ' ὅτι ἀληθῆ λέγω. ἀλλά μοι λέγετε
αὐτόθεν· ἐπὶ ῥητοῖς, εἰσίω ἢ μή; συμπίεσθε ἢ οὔ;

Πάντας οὖν ἀναθορυβῆσαι καὶ κελεύειν εἰσιέναι καὶ κατακλίνεσθαι, καὶ τὸν Ἀγάθωνα καλεῖν αὐτόν. καὶ τὸν ἰέναι ἀγόμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ περιαιρούμενον ἅμα τὰς ταινίας ὡς ἀναδήσοντα, ἐπίπροσθε τῶν ὀφθαλμῶν ἔχοντα, οὐ κατιδεῖν τὸν Σωκράτη, ἀλλὰ καθίζεσθαι παρὰ τὸν Ἀγάθωνα ἐν μέσῳ Σωκράτους τε καὶ ἐκείνου· παραχωρῆσαι γὰρ τὸν Σωκράτη

3 δέξεσθε B Ox² (δεξεσθαι Ox¹): δέξασθαι TW 4 ᾧπερ B: ὅπερ TWOx || ἤλθομεν] ἤχθομεν B corr. B² 5 εχθες Ox || οἷός τ': οἷς τ' B corr. B² 8 κεφαλὴν post οὑτωσί iter. W || ἵν' εἴπω Orelli: ἐὰν εἴπω codd. ἀνειπὼν Hermann (ἐὰν ἀνείπω Winckelmann) ἐὰν εἰσίω Bergk del. FAWolf alii alia ἐὰν εἴπω οὑτωσί post ἆρα trp. Ast. 9 καταγελάσεσθαι W 13 κελεύει B corr. B²

νισίν του καὶ διὰ τὸν τρόπον τῆς εἰσόδου του. Ἡ ἀπαγγελία τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Ἀγάθωνος γίνεται μὲ τόσον στομφώδη τόνον, ὥστε νὰ τὴν εὕρουν γελοίαν οἱ συμπόται· τὸ παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης.

6. Τὴν τήρησίν της θ' ἀξιώσῃ κατόπιν 213e.

7. Ὅπως τὸν ἐχειραγωγοῦσαν, ἔπεσαν αἱ ταινίαι πρὸς τὰ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια του ἐπάνω (**ἐπίπροσθε**), καὶ ἔτσι δὲν εἶδε τὸν Σωκράτη. Κακῶς μερικοὶ δέχονται ὡς ἀντικείμενον τοῦ **ἔχοντα τὸν Σωκράτη**.

8. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ στέκεται ὄρθιος περισσότερον καιρόν. Τοῦ **καθίζειν** ὑποκείμενον εἶναι **τοὺς ἄγοντας**, **τὸ δὲ ἐκεῖνον** (δηλ. τὸν Ἀλκιβιάδην) ἀντικείμενον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὅταν ἐκάθισε πλησίον τοῦ Ἀγάθωνος, τὸν ἐφίλησε b
καὶ τοῦ ἔδενε τὰς ταινίας. Εἶπε τότε ὁ Ἀγάθων:
«Λύσετε, παιδιά, τὰ σανδάλια τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ
νὰ πλαγιάσῃ μαζί μας ὡς τρίτος». «Εὐχαρίστως» εἶπεν
ὁ Ἀλκιβιάδης· «ἀλλὰ ποῖος εἶν' αὐτὸς ὁ τρίτος συμ-
πότης;» καὶ συγχρόνως στρεφόμενος βλέπει τὸν Σω-
κράτη. Μόλις τὸν εἶδε, ἐπήδησεν ἀπὸ τὴν θέσιν του
καὶ ἐφώναξε: «Θεέ μου! τί ἦταν αὐτό[1]; Ὁ Σωκράτης
ἐδῶ; Καρτέρι[2] πάλι μοῦ εἶχες στήσει αὐτοῦ ποὺ
ἐξάπλωσες, ὅπως συνήθιζες πάντα νὰ προβάλλῃς ἐξα- c
φνικὰ ἐκεῖ ποὺ δὲν ἐπερίμενα διόλου πὼς θὰ εἶσαι;
Καὶ τώρα πάλι τί θέλεις ἐδῶ ποὺ ἦλθες; Καὶ ἔπειτα
τί ἐπῆγες καὶ ἐξάπλωσες ἐδῶ καὶ ὄχι μὲ τὸν Ἀριστο-
φάνην ἢ μ' ὁποιονδήποτε ἄλλον, ποὺ εἶναι ἀστεῖος
καὶ τοῦ ἀρέσει νὰ εἶναι[3]; Μόνον, εἶχες δὲν εἶχες, τὰ
ἐκατάφερες νὰ πάρῃς θέσιν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ πρώ-
του ἐδῶ μέσα εἰς τὴν ὡραιότητα[4];»

Καὶ ὁ Σωκράτης «Ἀγάθων» εἶπε «κοίταξε νὰ μὲ
προστατεύσῃς. Ὁ ἔρως τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἔχει
καταντήσει δι' ἐμὲ βάσανον ὄχι μικρόν. Ἀπὸ τὸν και-
ρὸν δηλαδὴ ποὺ τὸν ἐρωτεύθην, δὲν ἔχω πλέον τὸ
δικαίωμα μήτε τὸ βλέμμμα μου νὰ στρέψω μήτε τὸν
λόγον ν' ἀπευθύνω εἰς κανέναν ἀπολύτως ὡραῖον
νέον· εἰ δ' ἄλλως, αὐτὸς ἐδῶ μοῦ δημιουργεῖ d
ἀπὸ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον[5] ἀπίστευτα πράγματα,

1. **Ἡράκλεις** ἔλεγαν πάντοτε, ὅταν ἀντίκρυζαν τίποτε τερατῶδες καὶ τρομερόν, διὰ τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο ἕνας Ἡρακλῆς. Ἂν δὲν ἐφοβούμην τὸν ἀναχρονισμόν, θὰ μετέφραζα: **Παναγία μου!** Ὁ παρατατικὸς **τί ἦν**, ἀντὶ **τί ἐστι**, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν. Ὁ λέγων σκέπτεται τὴν στιγμὴν ποὺ εἶδε καὶ ἔζησε τὸ τρομερὸν πρᾶγμα· ἔτσι ὁ τρόμος του μεταφερόμενος εἰς τὴν ἐντύπωσιν, ὄχι εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον, γίνεται ζωηρότερος καὶ ἐσωτερικώτερος.

2. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀπὸ τὸ κυνήγιον, μὲ τὸ ὁποῖον παρεμβάλλετο ὁ ἔρως· πρβλ. ἀνωτ. σ. 142,3. Ὁ Ἀλκιβιάδης γνωρίζει ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν εἶν' ἐρωτευμένος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ αἰσθάνεται καὶ περισσότερον ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ψυχικήν του γαλήνην τὴν παρουσίαν του.

3. Ὄχι **βούλεται ἕτερον τοιοῦτον παρ' ἑαυτῷ εἶναι**, ἀλλά: εἶναι κωμικὸς καὶ τὸ θέλει νὰ εἶναι· ἔτσι θ' ἀνεχθῇ πλησίον του ἕνα σκώπτην

4. Καὶ τώρα πάλιν ἔσπευσε νὰ κάμῃ θέσιν διὰ τὸν ἀκόμη ὡραιότερον, τὸν Ἀλκιβιάδην (213b).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς ἐκεῖνον καθίζειν. παρακαθεζόμενον δὲ αὐτὸν b
ἀσπάζεσθαί τε τὸν Ἀγάθωνα καὶ ἀναδεῖν. Εἰπεῖν οὖν τὸν Ἀγάθωνα. Ὑπολύετε, παῖδες, Ἀλκιβιάδην, ἵνα ἐκ τριτων κατακέηται.—Πάνυ γε, εἰπεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην· ἀλλὰ τίς ἡμῖν ὅδε τρίτος συμπότης; Καὶ ἅμα μεταστρεφόμενον αὐτὸν ὁρᾶν τὸν Σωκράτη, ἰδόντα δὲ ἀναπηδῆσαι καὶ εἰπεῖν· Ὦ Ἡράκλεις, τουτὶ τί ἦν; Σωκράτης οὗτος; ἐλλοχῶν αὖ με ἐνταῦθα κατέκεισο,
ὥσπερ εἰώθεις ἐξαίφνης ἀναφαίνεσθαι ὅπου ἐγὼ c
ᾤμην ἥκιστά σε ἔσεσθαι. καὶ νῦν τί ἥκεις; καὶ τί αὖ ἐνταῦθα κατεκλίνης καὶ οὐ παρὰ Ἀριστοφάνει, οὐδὲ εἴ τις ἄλλος γελοῖος ἔστι τε καὶ βούλεται, ἀλλὰ διεμηχανήσω ὅπως παρὰ τῷ καλλίστῳ τῶν ἔνδον κατακείσει;

Καὶ τὸν Σωκράτη Ἀγάθων, φάναι, ὅρα εἴ μοι ἐπαμύνεις· ὡς ἐμοὶ ὁ τούτου ἔρως τοῦ ἀνθρώπου οὐ φαῦλον πρᾶγμα γέγονεν. ἀπ' ἐκείνου γάρ τοῦ χρόνου, ἀφ' οὗ τούτου ἠράσθην, οὐκέτι ἔξεστίν μοι οὔτε προσβλέψαι οὔτε διαλε-
χθῆναι καλῷ οὐδ' ἑνί, ἢ οὑτοσὶ ζηλοτυπῶν με d

1 ὡς: ὥστ' Kvicala at cf. Protag. 330e ὡς ἐκεῖνον καθίζειν secl. Badham [Vahlen] || καθίζειν (sc. τοὺς ἄγοντας ἀνθρώπους) BTW: κατιδε[ιν] Ox κατεῖδεν Grenfell—Hunt 5 ὅδε τρίτος WOx: ᾧδε τρίτος B τρίτος ὅδε T 7 ὁρᾷ B 8 τουτὶ τί ἦν TWOx: τοῦτ' εἰπεῖν BW$^{\gamma\rho}$ 9 ἐνλοχῶν B corr. B^2 12 καὶ Hermann: ὡς codd· [Vahlen] Galli (lac. in Ox) πῶς Hug 13 οὐδὲ BOx: οὔτε TW 14 διεμηχανήσω: τ[ι]εμηχανησω Ox 17 ἐπαμυνεῖς Stephanus || ὁ: οὐ W 18 οὐ: οὗ B corr. B^2 21 οὐδενὶ TW || οὑτοσὶ BW: οὑτωσὶ W^2 οὑτοσὶ$_{***}$T οὑτοσί πως Coisl. 155

5. **Ζηλοτυπία** καὶ **φθόνος** εἶναι ἐδῶ διαφορετικαὶ ἀπόψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πράξεως: ὁ Ἀλκιβιάδης ἀγανακτεῖ, ποὺ προσέχει ἄλλον, στενοχωρεῖται ἑπομένως διὰ τὴν ἀτομικήν του ζημίαν (**ζηλοτυπία**), ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ μὲ στερήσῃ τῆς εὐχαριστήσεως, ποὺ μοῦ προσφέρει ἡ συντροφιὰ τῶν ἄλλων· αὐτὸ εἶναι **φθόνος**, πρβλ. Φαῖδρ. 239a.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ μὲ ὑβρίζει καὶ μόλις συγκρατεῖται ἀπὸ τὸ νὰ μοῦ βάλῃ χέρι [1]. Κοίτα λοιπὸν νὰ μὴ μοῦ κάμῃ καὶ τώρα τίποτε. Ἔλα, προσπάθησε νὰ μᾶς συμφιλιώσῃς· εἰ δὲ μή, ἂν ζητήσῃ νὰ βιαιοπραγήσῃ, βοήθησέ με. Διότι ἐγὼ τρέμω πολὺ τὴν παραφορὰν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν προσήλωσίν του εἰς τὸν ἐραστήν [2]». «Ἆ ὄχι! συμφιλίωσις μεταξύ μας» εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης «εἶναι ἀδύνατος [3]. Ἂς εἶναι ὅμως! δι' αὐτὰ ὅλα θὰ σὲ τιμωρήσω ἄλλοτε [4]. Τώρα» προσέθεσε «δῶσε μου, Ἀγάθων, ἕνα μέρος ἀπὸ τὰς ταινίας, διὰ νὰ στολίσω καὶ τούτου τὴν θαυμασίαν αὐτὴν κεφαλήν, διὰ e
νὰ μὴ μοῦ παραπονῆται, πῶς ἐστεφάνωσα σέ, ἐνῷ αὐτὸν ποὺ εἶν' ἐντούτοις νικητὴς εἰς ὅλους μέσα τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸ πνεῦμα, ὄχι μόνον προχθές, ὅπως σύ, ἀλλὰ πάντοτε. τὸν ἀφῆκα ἀστεφάνωτον». Καὶ συγχρόνως ἐπῆρεν ἀπὸ τὰς ταινίας, ἔδεσε τὴν κεφαλὴν τοῦ Σωκράτους καὶ ἔπειτα ἐξαπλώθη [5].

31. Ὅταν εὑρέθη ἐξαπλωμένος, εἶπε: «Καὶ τώρα, παιδιά, μοῦ φαίνεται, σὰ νὰ μὴν εἶσθε μεθυσμένοι [6]. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ σᾶς τὸ ἐπιτρέψω· νὰ πιῆτε πρέπει· αὐτὴ ἦτον ἄλλωστε ἡ συμφωνία μας [7]. Λοιπόν! πρόεδρον τῆς οἰνοποσίας ἐκλέγω, μέχρις ὅτου πιῆτε σεῖς ἱκανοποιητικά, τόν... ἑαυτό μου. Ἂς φέρουν λοιπόν,

1. Τὸ ξυλοκόπημα ἦτο (καὶ εἶναι) συνήθης ἐκδήλωσις ζηλοτυπίας· πρβλ. Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 1014, ὅπου ἡ γραῖα παραπονεῖται, ὅτι ἐξυλοκοπεῖτο ὁλόκληρον ἡμέραν ἀπὸ τὸν ἐραστήν της, διότι τὴν ἐγλυκοκοίταξεν ἕνας ἄλλος.

2. Ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ἐρώμενος, δὲν αἰσθάνεται ἔρωτα, ἀλλὰ φιλίαν πρὸς τὸν Σωκράτην. Ἀλλ' ἡ ζηλοτυπία του ἀποδεικνύει ἴσα-ἴσα τὸ ἀντίθετον· θὰ τὸ ὁμολογήσῃ κατόπιν καὶ ὁ ἴδιος 222b·

3. Πόση τραγικὴ εἰρωνεία κρύπτεται εἰς τὴν φράσιν αὐτήν! Πράγματι, ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν συνεφιλιώθη μὲ τὸν Σωκράτη, μὲ τὸ καλύτερόν του ἐγώ, καὶ ἐβάδισε τὸν δρόμον τοῦ ὀλέθρου, τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ.

4. Ἡ τιμωρία θὰ τοῦ ἐπιβληθῇ κατόπιν 214e, καὶ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν θ' ἀνακύψῃ ἕνα ἐγκώμιον! Θέλομεν μεγαλυτέραν ἀπόδειξιν, πόσον βαθὺς εἶναι ὁ ἔρως του πρὸς τὸν Σωκράτην;

5. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε καθίσει κατ' ἀρχάς. Ἔπειτα τοῦ ἀφῄρεσαν τὰ σανδάλια, ἀλλὰ πρὶν προφθάσῃ νὰ πλαγιάσῃ, ἀντελήφθη τὸν Σωκράτη καὶ ἀνεπήδησεν. Ὄρθιος στεφανώνει τὸν Σωκράτη καὶ ἀνταλλάσσει μερικὰ λόγια. Τώρα ἐξαπλώνεται. Ἀλλὰ ἔχει ἤδη διαταραχθῇ· ὅλα τοῦ φαίνονται σοβαρὰ καὶ θλιβερά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ φθονῶν θαυμαστὰ ἐργάζεται καὶ λοιδορεῖταί τε καὶ τὼ χεῖρε μόγις ἀπέχεται. ὅρα οὖν μή τι καὶ νῦν ἐργάσηται· ἀλλὰ διάλλαξον ἡμᾶς, ἢ ἐὰν ἐπιχειρῇ βιάζεσθαι, ἐπάμυνε, ὡς ἐγὼ τὴν τούτου μανίαν τε καὶ φιλεραστίαν πάνυ ὀρρωδῶ. —Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην, ἐμοὶ καὶ σοὶ διαλλαγή. ἀλλὰ τούτων μὲν εἰς αὖθίς σε τιμωρήσομαι· νῦν δέ μοι, Ἀγάθων, φάναι, μετάδος τῶν ταινιῶν, ἵνα ἀναδήσω καὶ τὴν τούτου ταυτηνὶ τὴν θαυμαστὴν κεφαλὴν καὶ μή e μοι μέμφηται, ὅτι σὲ μὲν ἀνέδησα, αὐτὸν δὲ νικῶντα ἐν λόγοις πάντας ἀνθρώπους, οὐ μόνον πρῴην ὥσπερ σύ, ἀλλ᾽ ἀεί, ἔπειτα οὐκ ἀνέδησα. καὶ ἅμ᾽ αὐτὸν λαβόντα τῶν ταινιῶν ἀναδεῖν τὸν Σωκράτη καὶ κατακλίνεσθαι.

31. Ἐπειδὴ δὲ κατεκλίνη, εἰπεῖν· Εἶεν δή, ἄνδρες· δοκεῖτε γάρ μοι νήφειν. οὐκ ἐπιτρεπτέον οὖν ὑμῖν, ἀλλὰ ποτέον· ὡμολόγηται γὰρ ταῦθ᾽ ἡμῖν. ἄρχοντα οὖν αἱροῦμαι τῆς πόσεως, ἕως ἂν ὑμεῖς ἱκανῶς πίητε, ἐμαυτόν. ἀλλὰ

1 θαυμαστὰ BOx : θαυμάσια TW 2 μόλις T^2 4 ἐπάμυναι B 8 ὦ Ἀγάθων Sauppe, fort. recte 9 ἀναδήσω καὶ TWOx : ἀναδησώμεθα B ἀναδήσωμεν καὶ Hermann 11 σὲ μὲν—Σωκ]ρατες p. 209,14 deficit Ox 18 οὖν om. B

θέλει κάπου νὰ ξεσπάσῃ, καὶ διατάσσει ν᾽ ἀρχίσῃ ἡ οἰνοποσία, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ λησμονήσῃ. Ἀλλὰ ποῦ; Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ξαναγυρίζει εἰς τὸν Σωκράτην. Ἀληθινὰ θ᾽ ἀνακουφισθῇ, μόνον ὅταν διηγηθῇ τὴν τραγῳδίαν τῆς ψυχῆς του.

6. Δικαιολογεῖ τὰ ἑπόμενα. Αἱ σύντομοι φράσεις χαρακτηρίζουν τὴν ἐσωτερικήν του ταραχήν, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσποτικόν του χαρακτῆρα.

7. Ἀνωτέρω 213a. Ἄρχων τῆς πόσεως ἢ βασιλεὺς ὡρίζετο δι᾽ ἐκλογῆς ἢ διὰ κλήρου ἢ δι᾽ ἀστραγάλων ἕνας ἐκ τῶν συμποτῶν, ὁ ἀνθεκτικώτερος εἰς τὸ κρασί. Ὁ Πλάτων Νόμ. 640d ὁρίζει, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι νήφων καὶ φρόνιμος ὁ ἄρχων. Ἐδῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον· ὁ μεθυσμένος ὁρίζεται ἄρχων τῶν νηφαλίων. Πρβλ. Εἰσαγ. I § 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

'Αγάθων ἂν ὑπάρχῃ κανένα ποτῆρι μεγάλο. Ἢ μᾶλλον ὄχι, δὲν χρειάζεται τίποτε. Φέρε μου ἐδῶ» λέγει «σὺ παιδί, ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ κρυωτῆρι[1]» τὸ εἶχε παρατη- 214
ρήσει ποὺ ἐχωροῦσε περισσότερον ἀπὸ δύο λίτρας[2]. Ἔβαλε νὰ τοῦ τὸ γεμίσουν, τὸ ἐξεκένωσε πρῶτα ὁ ἴδιος, καὶ ὕστερα ἔδωσε διαταγὴν νὰ τὸ γεμίσουν[3] καὶ τοῦ Σωκράτους, προσθέτων «Μὲ τὸν Σωκράτη βέβαια, κύριοι, δὲν ἔχει πέρασιν τό τέχνασμά μου· ὅσον νὰ τοῦ προστάξῃς, θὰ τ' ἀδειάσῃ, χωρὶς τὴν πιθανότητα ποτὲ νὰ μεθύσῃ[4]».

Καὶ ὁ Σωκράτης, τὸν ἐκέρασε τὸ παιδὶ καὶ ἔπινε.
e
Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἐρυξίμαχος εἶπε: «Ἀλκιβιάδη, τί εἶν' αὐτὸ ποὺ κάνομεν; ἔτσι χωρὶς ἀνάμεσα καμμίαν συνομιλίαν[5] ἢ κανένα τραγοῦδι θὰ πίνωμεν, κυριολεκτικῶς σὰν τοὺς διψασμένους;» Ὁ Ἀλκιβιάδης b
τότε εἶπε: «Ἐρυξίμαχε, υἱὲ ὑπέροχε ἀπὸ ὑπέροχον καὶ πολὺ φρόνιμον πατέρα[6], σὲ χαιρετῶ!» «Εὐχαριστῶ, παρομοίως» ἀπήντησεν ὁ Ἐρυξίμαχος, «Μά, λέγε, τί πρόκειται νὰ κάνωμεν;» «Ὅ,τι ὁρίσῃς ἐσύ. Πρέπει ἄλλωστε νὰ σὲ ὑπακούωμεν

ἕνας γιατρὸς ἀξίζει ὅσο χίλιοι.

Πρόσταξε λοιπὸν ὅ,τι θέλεις». «Τότε ἄκουσε» εἶπεν ὁ Ἐρυξίμαχος. «Ἡμεῖς, προτοῦ νὰ ἔλθῃς εἴχαμεν

1. **Ψυκτὴρ** ἦτο κάδος μεγάλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτοποθετοῦσαν χιόνι, διὰ νὰ παγώνῃ τὸ κρασί, ποὺ περιείχετο εἰς ἄλλα μικρότερα δοχεῖα. Ὥστε ἐννοεῖ ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ πίνουν «μὲ τὸν κάδον» τὸ κρασί. Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ψυκτὴρ ἢ ψυγεὺς ἦτο εἶδος ποτηρίου· ἀνάλογος ἦτο ἡ σημασιολογικὴ ἐξέλιξις τῆς λέξεως **κρυωτῆρι**, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρήχθη τὸ σημερινὸν **κρωντῆρι**.

2. **Μία κοτύλη** ἦτο τὸ τέταρτον περίπου (0,27) τῆς λίτρας. Τὸ ποσὸν εἶναι μεγάλον, ὁ Ἐρυξίμαχος ἔντρομος ζητεῖ νὰ προλάβῃ τὸ κακόν.

3. Αὐτὸ ἐλέγετο **προπίνειν**· ὁ συμποσίαρχος ἔπινε καὶ οἱ ἄλλοι ὑπεχρεώνοντο νὰ πίνουν τὸ ἴδιον ποσόν. Εἰς μίαν κωμῳδίαν τοῦ Ἀλέξιδος παραπονεῖται κάποιος: **οὐ συμποσίαρχος ἦν γάρ, ἀλλὰ δήμιος ὁ Χεραίας, κυάθους προπίνων εἴκοσι** (ἕνας κύαθος = 1/6 κοτύλης). Ὁ Σωκράτης συνιστᾷ εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος 2,26 **μικραῖς ταῖς κύλιξι πυκνὰ ἐπιψακάζειν**.

4. Περὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν οἰνοποσίαν πρβλ. ἀνωτ. σ. 20,2.

5. **Λόγους ἐπικυλικείους**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φερέτω, Ἀγάθων, εἴ τι ἔστιν ἔκπωμα μέγα. μᾶλ-
λον δὲ οὐδὲν δεῖ, ἀλλὰ φέρε, παῖ, φάναι, τὸν
ψυκτῆρα ἐκεῖνον — ἰδόντα αὐτὸν πλέον ἢ ὀκτὼ 214
κοτύλας χωροῦντα. τοῦτον ἐμπλησάμενον, πρῶ-
τον μὲν αὐτὸν ἐκπιεῖν, ἔπειτα τῷ Σωκράτει κε-
λεύειν ἐγχεῖν καὶ ἅμα εἰπεῖν· Πρὸς μὲν Σω-
κράτη, ὦ ἄνδρες, τὸ σόφισμά μοι οὐδέν· ὁπό-
σον γὰρ ἂν κελεύῃ τις, τοσοῦτον ἐκπιών, οὐδὲν
μᾶλλον μή ποτε μεθυσθῇ.

Τὸν μὲν οὖν Σωκράτη ἐγχέαντος τοῦ παιδὸς
πίνειν· τὸν δ' Ἐρυξίμαχον Πῶς οὖν, φάναι, ὦ
Ἀλκιβιάδη, ποιοῦμεν; οὕτως οὔτε τι λέγομεν
ἐπὶ τῇ κύλικι οὔτε τι ᾄδομεν, ἀλλ' ἀτεχνῶς
ὥσπερ οἱ διψῶντες πιόμεθα; Τὸν οὖν Ἀλκι- b
βιάδην εἰπεῖν· Ὦ Ἐρυξίμαχε, βέλτιστε βελτί-
στου πατρὸς καὶ σωφρονεστάτου, χαῖρε. — Καὶ
γὰρ σύ, φάναι τὸν Ἐρυξίμαχον· ἀλλὰ τί ποιῶ-
μεν; — Ὅ τι ἂν σὺ κελεύῃς· δεῖ γάρ σοι πείθε-
σθαι·

ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων (Λ 514)

ἐπίταττε οὖν ὅ τι βούλει. — Ἄκουσον δή, εἰ-
πεῖν τὸν Ἐρυξίμαχον. ἡμῖν πρὶν σὲ εἰσελθεῖν,

1 φερέτω, Ἀγάθων, dist. Burnet φέρετ', ὦ Ἀγάθων, Cobet coll. Aristoph. Ran. 1479 || ἔκπομα B 4 τοῦτον οὖν Athenaeus 7 πόσον W 8 κελεύσῃ TW 12 ποιῶμεν Laurent. IX 85 [ποιῶμεν - λέγωμεν - ᾄδωμεν Sommer] 13 οὔτε τι ᾄδομεν TW : οὔτ' ἐπᾴδομεν B 14 ὥσπερ οἱ : ὡσπερεὶ ? Sykutris || Ἀλκιβιάδη TW 16 <παῖ> πατρὸς Richards || <σωφρονέστατε> σωφρονεστάτου Sauppe 18 ἄν : δ' ἂν T δᾶν Burnet, fort. recte 20 ἰατρὸς BW

6. Τὸ **σωφρονεστάτου** (ὁ Ἀκουμενὸς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ὡς συνιστῶν τὴν ἐγκράτειαν Ἀπομν. 3, 13, 2) ἐπεξηγεῖ τὸ **βελτίστου**· ἡ ἀνωτερότης του συνίστατο εἰς τὴν μετριότητα εἰς τὰς ἡδονάς, καὶ ὁ Ἐρυξίμαχος εἶναι παιδὶ τοῦ πατέρα του. Ὁ Ἀλκιβιάδης τὸν γνωρίζει, καὶ ἀπὸ εὐγένειαν ἐνδίδει. Ἡ φράσις **βέλτιστε** κλπ. ἀπαρτίζει ἰαμβικὸν τρίμετρον, ὡς ἀπάντησις ἴσως εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἐρυξιμάχου νὰ τραγουδήσουν κάτι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀποφασίσει νὰ ἐκφωνήσῃ ὁ καθένας μας μὲ τὴν σει-
ράν του ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἕνα λόγον
περὶ Ἔρωτος, τὸν ὡραιότερον ποὺ ἠμπορεῖ, καὶ νὰ
τοῦ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον. Ἔχομεν ὁμιλήσει ὅλοι c
ἡμεῖς οἱ ἄλλοι· σὺ μόνον δὲν εἶπες. Τὸ σωστὸν
λοιπὸν εἶναι, ἀφοῦ ἔχεις ἀδειάσει τὸ ποτῆρι σου[1],
νὰ ὁμιλήσῃς καὶ σύ, καὶ μετὰ τὴν ὁμιλίαν σου νὰ
ἐπιβάλῃς εἰς τὸν Σωκράτη ὅ,τι θέλεις, καὶ ἐκεῖνος
πάλιν εἰς τὸν γείτονά του πρὸς τὰ δεξιά[2], καὶ
οὕτω καθεξῆς». «Ναί, καλὰ τὰ λέγεις, Ἐρυξίμαχε»
εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης· «μὰ ἴσα καὶ ἴσα εἶναι, μεθυ-
σμένος ἄνθρωπος ἐγὼ νὰ συναγωνίζωμαι τοὺς λό-
γους νηφαλίων[3]; Καὶ ἔπειτα, καλότυχε,—μὰ ἐπίστευ-
σες ἀληθινὰ τίποτε ἀπ' ὅσα εἶπε πρὸ ὀλίγου ὁ Σω-
κράτης; Δὲν τὸ ξέρεις, πῶς συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ
ἀντίθετον ἀπ' ὅ,τι ἔλεγεν; Αὐτός, ἂν τύχῃ ἐγὼ d
καὶ ἐγκωμιάσω ἐπὶ παρουσίᾳ του κανέναν, εἴτε θεὸς
εἶναι εἴτε ἄνθρωπος ἄλλος καὶ ὄχι αὐτός, θὰ μὲ κατα-
χερίσῃ ἐξάπαντος[4]». «Δὲν κρατεῖς τὴν γλῶσσαν σου
τὴν βλάσφημον[5];» λέγει ὁ Σωκράτης. «Ἆ ὄχι, μὰ
τὸν Ποσειδῶνα» εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης «μήτε λέξιν
μὴν ἀπαντήσῃς εἰς αὐτὰ ποὺ λέγω. Ἐγὼ κανέναν
ἄλλον δὲν θὰ ἐδεχόμην νὰ ἐγκωμιάσω ἐνώπιόν σου».
«Αὐτὸ τότε νὰ κάμῃς» λέγει ὁ Ἐρυξίμαχος «ἂν τὸ
θέλῃς: τὸν Σωκράτη νὰ ἐγκωμιάσῃς». «Τί λέγεις;»
ἀπαντᾷ ὁ Ἀλκιβιάδης. «Τὸ ἐγκρίνεις λοιπόν, Ἐρυξί-
μαχε; Νὰ τὸν παραλάβω λοιπὸν τὸν κύριον καὶ νὰ e
τὸν τιμωρήσω ἐνώπιόν σας; «Ἒ σὺ» λέγει ὁ Σωκρά-
της «τί ἔχεις στὸ νοῦ σου; Πρὸς γελοιοποίησιν θὰ

1. Ὁ Ἐρυξίμαχος δὲν τολμᾷ κατ' εὐθεῖαν ν' ἀναιρέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου· ζητεῖ νὰ τὴν κάμῃ νὰ λησμονηθῇ μέσα εἰς τοὺς λόγους. Ἀφήνει ὅμως διπλωματικώτατα νὰ νοηθῇ, ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι θ' ἀδειάσουν τὸν κάδον, ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά των· ἂς ὁμιλήσῃ ὅμως πρῶτα ὁ Ἀλκιβιάδης.

2. Ὄχι πλέον ἕνα ἐγκώμιον Ἔρωτος, ἀλλὰ ἕνα θέμα ἄλλο ἢ ἕνα παιχνίδι ἢ τραγοῦδι. Πρβλ. Εἰσαγ. I § 3.

3. Δύο ἐπιχειρήματα ἐπικαλεῖται ὁ Ἀλκιβιάδης 1) ὅτι εἶναι μεθυσμένος 2) ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ζηλότυπος καὶ δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐπαινέσῃ ἄλλον. Τὸ δεύτερον ἀρχίζει μὲ τὸ **καὶ ἅμα**, διακόπτεται κατόπιν καὶ ἐκτίθεται εἰς τὸ **οὗτος γάρ**· διότι ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἔρχεται μία ἄλλη σκέψις: ὅτι ὁ Σωκράτης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔδοξε χρῆναι ἐπὶ δεξιὰ ἕκαστον ἐν μέρει λόγον
περὶ Ἔρωτος εἰπεῖν, ὡς δύναιτο κάλλιστον, καὶ c
ἐγκωμιάσαι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἡμεῖς εἰ-
ρήκαμεν· σὺ δ' ἐπειδὴ οὐκ εἴρηκας καὶ ἐκπέ-
πωκας, δίκαιος εἶ εἰπεῖν, εἰπὼν δὲ ἐπιτάξαι Σω-
κράτει ὅ τι ἂν βούλῃ, καὶ τοῦτον τῷ ἐπὶ δεξιὰ
καὶ οὕτω τοὺς ἄλλους.—Ἀλλά, φάναι, ὦ Ἐρυ-
ξίμαχε, τὸν Ἀλκιβιάδην, καλῶς μὲν λέγεις, με-
θύοντα δὲ ἄνδρα παρὰ νηφόντων λόγους πα-
ραβάλλειν μὴ οὐκ ἐξ ἴσου ᾖ. καὶ ἅμα, ὦ μα-
κάριε, πείθει τί σε Σωκράτης ὧν ἄρτι εἶπεν; ἢ
οἶσθα ὅτι τοὐναντίον ἐστὶ πᾶν ἢ ὃ ἔλεγεν; οὗ- d
τος γάρ, ἐάν τινα ἐγὼ ἐπαινέσω τούτου παρόν-
τος ἢ θεὸν ἢ ἄνθρωπον ἄλλον ἢ τοῦτον, οὐκ
ἀφέξεταί μου τὼ χεῖρε.—Οὐκ εὐφημήσεις; φά-
ναι τὸν Σωκράτη.—Μὰ τὸν Ποσειδῶ, εἰπεῖν
τὸν Ἀλκιβιάδην, μηδὲν λέγε πρὸς ταῦτα, ὡς
ἐγὼ οὐδ' ἂν ἕνα ἄλλον ἐπαινέσαιμι σοῦ παρόν-
τος.—Ἀλλ' οὕτω ποίει, φάναι τὸν Ἐρυξίμα-
χον, εἰ βούλει· Σωκράτη ἐπαίνεσον.—Πῶς λέ-
γεις; εἰπεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην· δοκεῖ χρῆναι, ὦ
Ἐρυξίμαχε; ἐπιθῶμαι τῷ ἀνδρὶ καὶ τιμωρήσω- e
μαι ὑμῶν ἐναντίον;—Οὗτος, φάναι τὸν Σωκρά-
τη, τί ἐν νῷ ἔχεις; ἐπὶ τὰ γελοιότερά με ἐπαι-

2 ὡς: ὡς ἂν Sauppe [9 π. ν. λόγους λόγον Bast KV. 76] 11 τί BT: τε W 10 λέγειν W 22 τιμωρήσομαι W 24 ἐπαινέσει Bekker: ἐπαινέσεις codd. ἐπαινέσαι Burnet

---

προηγουμένως ἰσχυρίσθη τὸ ἀντίθετον (ὡς ὁ ἀδιορθώτως εἴρων πού εἶναι) καὶ τὴν παρεμβάλλει παρατακτικῶς.

4. Πρβλ. ἀνωτ. σ. 192,1.

5. Διότι ἀνέφερε καὶ τοὺς θεούς, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ζηλεύῃς. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπαντᾷ μ' ἕναν ὅρκον εἰς θεόν, τὸν Ποσειδῶνα, τὸν προστάτην τοῦ ἱππικοῦ (πρβλ. Ἀριστοφ. Νεφ. 83).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μ' ἐγκωμιάσῃς [1]; ἢ τί ἄλλο πρόκειται νὰ κάμῃς;» «Τὴν ἀλήθειαν θὰ εἰπῶ. Σκέψου, τὸ ἐπιτρέπεις;» «Τὴν ἀλήθειαν; Χωρὶς ἄλλο» λέγει «σοῦ ἐπιτρέπω, καὶ σὲ παρακαλῶ μάλιστα νὰ τὴν εἰπῇς». «Ἄρχισα ἤδη» εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης. «Καὶ σύ, νὰ τί νὰ κάμῃς: ἂν τύχῃ καὶ εἰπῶ καμμίαν ἀνακρίβειαν, σταμάτα με, ἂν θέλῃς εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγε ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγω εἶναι ψεῦδος. Μὲ τὸ θέλημά μου ἄλλωστε δὲν πρό- 215
κειται νὰ εἰπῶ κανένα ψεῦδος. Ἂν ὅμως διηγοῦμαι πότε τὸ ἕνα πότε τὸ ἄλλο, ὅπως τὰ ἐπαναφέρω εἰς τὴν μνήμην μου, δὲν πρέπει νὰ σοῦ φανῇ παράδοξον. Δὲν εἶναι διόλου εὔκολον, εἰς τὴν κατάστασιν ποὺ εἶμαι, ν' ἀναπτύξω μίαν μίαν μὲ τρόπον καὶ μὲ τὴν σειράν των τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀλλοκότου χαρακτῆρος σου.

Ἀλκιβιάδου λόγος *

32. Τοῦ Σωκράτους τὸ ἐγκώμιον, κύριοι, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ κάμω ἔτσι, μὲ παρομοιώσεις [2]. Αὐτὸς βέβαια θὰ πιστεύσῃ, πρὸς γελοιοποίησιν· καὶ ὅμως ἡ παρομοίωσις θὰ γίνῃ χάριν ἀκριβείας, ὄχι πρὸς διακωμῴδησιν. Ἰσχυρίζομαι λοιπόν, ὅτι ὁμοιάζει ἐξαιρετικὰ μ' αὐτοὺς τοὺς Σιληνοὺς τῶν μαρμαρογλυφείων [3], ποὺ κατασκευά- b
ζουν οἱ καλλιτέχναι καθισμένους νὰ κρατοῦν σύριγγα ἢ αὐλούς [4]· ἂν τοὺς ἀνοίξῃς εἰς δύο, ἀποκαλύπτονται πῶς κλείουν μέσα θεῶν ἀγάλματα. Καὶ πάλιν ἰσχυρίζομαι πῶς εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Μαρσύαν τὸν Σάτυ-

* Πρβλ. Εἰσαγ. ΙΙ § 11.

1. Ὁ Φόβος τοῦ Σωκράτους προκαλεῖται ἀπὸ τὸ **ἐπιθῶμαι καὶ τιμωρήσωμαι**. Τὴν ἀπάντησιν δίδει ὁ Ἀλκιβιάδης 215a. Πράγματι ὁ ἐγκωμιασμὸς τοῦ Σωκράτους λαμβάνει χαρακτῆρα κωμικόν, ἀφοῦ τὸν συγκρίνει μὲ Σιληνόν. Ἀλλ' εἰς τὴν κωμικὴν αὐτὴν παρομοίωσιν κρύπτεται ἀληθείας ποσὸν βαθύ, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Σωκράτης διὰ τῆς σιωπῆς του ἀναγνωρίζει.

2. Ὅπως συνήθισαν εἰς τὰ συμπόσια (**εἰκάζειν**). Ὁ Πλάτων συχνὰ μεταχειρίζεται εἰκόνας πρὸς δήλωσιν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπορεῖ ἢ δὲν θέλει νὰ διατυπώσῃ κυριολεκτικῶς (Φαῖδρ. 246a, Νόμ. 644c).

3. Ἦσαν ἕνα εἶδος ξυλίνων ἑρμαρίων μὲ μορφὴν πρωτόγονον φυσικὰ Σιληνοῦ κρατοῦντος αὐλούς, ποὺς εἴτε εἶχαν διπλῆν θύραν ἐμπρός, ἢ πιθανώτερον ἐχωρίζοντο εἰς δύο μέρη, τὸ πρό-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νέσει; ἢ τί ποιήσεις; — Τἀληθῆ ἐρῶ· ἀλλ' ὅρα
εἰ παριεῖς. — Ἀλλὰ μέντοι, φάναι, τά γε ἀληθῆ
παρίημι καὶ κελεύω λέγειν. — Οὐκ ἂν φθάνοιμι,
εἰπεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην. καὶ μέντοι οὑτωσὶ ποίη-
σον. ἐάν τι μὴ ἀληθὲς λέγω, μεταξὺ ἐπιλαβοῦ,
ἂν βούλῃ, καὶ εἰπὲ ὅτι τοῦτο ψεύδομαι· ἑκὼν
γὰρ εἶναι οὐδὲν ψεύσομαι. ἐὰν μέντοι ἀναμιμνῃ- 215
σκόμενος ἄλλο ἄλλοθεν λέγω, μηδὲν θαυμά-
σῃς· οὐ γάρ τι ῥᾴδιον τὴν σὴν ἀτοπίαν ὧδ'
ἔχοντι εὐπόρως καὶ ἐφεξῆς καταριθμῆσαι.

32. Σωκράτη δ' ἐγὼ ἐπαινεῖν, ὦ ἄνδρες,
οὕτως ἐπιχειρήσω, δι' εἰκόνων. οὗτος μὲν οὖν
ἴσως οἰήσεται ἐπὶ τὰ γελοιότερα, ἔσται δ' ἡ εἰ-
κὼν τοῦ ἀληθοῦς ἕνεκα, οὐ τοῦ γελοίου· φημὶ
γὰρ δὴ ὁμοιότατον αὐτὸν εἶναι τοῖς σιληνοῖς
τούτοις τοῖς ἐν τοῖς ἑρμογλυφείοις καθημένοις,
οὕστινας ἐργάζονται οἱ δημιουργοὶ σύριγγας ἢ b
αὐλοὺς ἔχοντας, οἳ διχάδε διοιχθέντες φαίνον-
ται ἔνδοθεν ἀγάλματα ἔχοντες θεῶν· καὶ φημὶ
αὖ ἐοικέναι αὐτὸν τῷ σατύρῳ τῷ Μαρσύᾳ. ὅτι

2 παρίῃς codd. 9 τι: τοι Paris. 1810 12 οὗτος: αὐτὸς Richards
15 σειληνοῖς W² 16 ἑρμογλυφίοις T 18 οἳ διχάδε: οἱ δὲ Julianus
οἳ δίχα Stephanus || ἔνδον φαίνονται Julianus.

σθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀσύνδετα ἢ εἶχαν ἁρμοὺς ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ὅπως ἕνα σημερινὸν κιβώτιον. Μέσα εἰς αὐτὰ ἐφύλασσαν οἱ γλύπται τ' ἀγάλματα, κυρίως τὰ μαρμάρινα, μέχρις ὅτου τὰ παραδώσουν εἰς τοὺς παραγγείλαντας, διὰ νὰ τὰ προστατεύσουν ἀπὸ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, τὸν κονιόρτον καὶ τὰς ἀκαθαρσίας.

4. Τοὺς αὐλοὺς τοὺς ἐκρατοῦσαν, δὲν τοὺς ἔπαιζαν. Θὰ ἦτον ἄλλωστε ὑπερβολικὰ δύσκολον καὶ ἄσκοπον νὰ θέσουν αὐλοὺς εἰς τὸ στόμα καὶ νὰ προβάλουν τὰς χεῖρας ἑνὸς κατασκευάσματος προωρισμένου νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἑρμάριον. Πάντως ἡ παρουσία τῶν αὐλῶν ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην τὴν σύγκρισιν μὲ τὸν Μαρσύαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρον[1]. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν[2], οὔτε σύ, ὑποθέτω, Σωκράτη, δὲν θ' ἀμφισβητοῦσες, ὅτι τοὺς ὁμοιάζεις. Ὅτι ὅμως καὶ εἰς τὰ ἄλλα εἶσαι παρόμοιος, ἄκουσε. Εἶσ' ἕνας ἀλαζονικὸς σκώπτης[3]. Ἢ ὄχι; Ἂν τὸ ἀρνεῖσαι, θὰ παρουσιάσω μάρτυρας[4]. Ἀλλὰ μήπως αὐλητὴς δὲν εἶσαι; Καὶ πολὺ περισσότερον θαυμαστὸς παρ' ὅσον ἐκεῖνος. Ἐκεῖνος ἐχρειάζετο ὄργανα μουσικά, διὰ νὰ c
σαγηνεύῃ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν δύναμιν ποὺ εἶχεν εἰς τὸ στόμα, καὶ τοὺς σαγηνεύει ἀκόμη καὶ τώρα ὁποιοσδήποτε παίζει εἰς τὸν αὐλὸν τοὺς σκοπούς του. Διότι τ' αὐλήματα τοῦ Ὀλύμπου[5] εἰς τὸν Μαρσύαν τ' ἀποδίδω· ἐκεῖνος τοῦ τὰ ἐδίδαξε. Λοιπὸν οἱ σκοποὶ ἐκείνου, εἴτε καλλιτέχνης αὐλητὴς εἶν' ἐκεῖνος ποὺ τοὺς παίζει εἰς τὸν αὐλόν, εἴτε μία κοινὴ αὐλητρίς, καὶ μόνοι των[6] ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ φέρουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἔκστασιν καὶ ν' ἀποκαλύπτουν, ἐπειδὴ ἔχουν θείαν τὴν προέλευσιν, πόσοι ἔχουν μέσα των τὸν πόθον τῆς θεότητος καὶ τῆς μυσταγωγίας[7]. Ἐνῷ σὺ

1. Ὁ Μαρσύας ἦτο κυρίως Σάτυρος. ἀλλὰ ἐνωρὶς κατ' ἐπίδρασιν καὶ τοῦ σατιρικοῦ δράματος συνέπεσαν οἱ Σάτυροι (θεότητες πελοποννησιακαί) καὶ οἱ Σιληνοί (θεότητες τῶν Ἰώνων) ἢ ἐτοποθετήθη ὁ γέρων Σιληνὸς ὡς κορυφαῖος τῶν Σατύρων. Ὁ Ἡρόδοτος 7, 26 ἤδη λέγει τὸν Μαρσύαν Σιληνόν. Περὶ αὐτοῦ διηγοῦντο οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι ἥρπασε τοὺς αὐλούς, τοὺς ὁποίους ἐφεῦρε μὲν ἡ Ἀθηνᾶ, ἀλλὰ καὶ ἀπέρριψεν, ὅταν εἶδε πόσον παρεμορφώνετο τὸ πρόσωπόν της, ὅταν τοὺς ἔπαιζε (τὴν σκηνὴν ἀπεικόνισεν ὁ Μύρων εἰς τὸ γνωστὸν σύμπλεγμά του). Ἐνθουσιασμένος καὶ ὑπερήφανος διὰ τὸ μουσικὸν ὄργανον, ἐτόλμησε νὰ φαντασθῇ ἑαυτὸν ἀνώτερον τοῦ θεοῦ τῆς μουσικῆς, τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐδέχθη νὰ διαγωνισθῇ πρὸς αὐτόν, καὶ νικηθεὶς ἐξεδάρη ζῶν (τὴν σκηνὴν μᾶς εἰκονίζει τὸ γνωστὸν ἐκ Μαντινείας ἀνάγλυφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου). Εἰς τὸν μῦθον αὐτὸν ἔχομεν τὸν ἀντίκτυπον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς παλαιᾶς, μετρημένης ἀριστοκρατικῆς μουσικῆς τῆς κιθάρας καὶ τῶν ἄλλων ἐγχόρδων ὀργάνων πρὸς τὴν μουσικὴν τοῦ αὐλοῦ, τὴν ἀσιατικὴν καὶ περιπαθῆ καὶ ἐκστατικήν, ἡ ὁποία εἶχε πάντοτε εἰς τὰ μάτια τῶν Ἑλλήνων (οὐχὶ ὅλων, οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι ἔκριναν ἄλλως) χαρακτῆρα πληβειακόν, ὅσον καὶ ἂν βαθύτατα ᾐσθάνοντο τὴν μαγείαν της.

2. Ἡ ἀσχημία τοῦ Σωκράτους ἦτο πολυθρύλητος πρβλ. Θεαίτ. 143e. Εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος ὁ Σωκράτης προκαλεῖ εἰς διαγωνισμὸν καλλονῆς τὸν ὡραῖον Κριτόβουλον, καὶ ἐπικαλεῖται μεταξὺ ἄλλων ἐπιχειρημάτων καὶ τὴν ὁμοιότητά του μὲ Σιληνόν.

3. Δὲν ἀναφέρει συγκεκριμένον παράδειγμα ὁ Ἀλκιβιάδης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μὲν οὖν τό γε εἶδος ὅμοιος εἶ τούτοις, ὦ Σώκρατες, οὐδ' αὐτὸς ἄν που ἀμφισβητήσαις· ὡς δὲ καὶ τἆλλα ἔοικας, μετὰ τοῦτο ἄκουε. ὑβριστὴς εἶ· ἢ οὔ; ἐὰν γὰρ μὴ ὁμολογῇς, μάρτυρας παρέξομαι. ἀλλ' οὐκ αὐλητής; πολύ γε θαυμασιώτερος ἐκείνου. ὁ μέν γε δι' ὀργάνων ἐκήλει τοὺς ἀνθρώπους τῇ ἀπὸ τοῦ στόματος δυνάμει, καὶ ἔτι νυνὶ ὃς ἂν τὰ ἐκείνου αὐλῇ· ἃ γὰρ Ὄλυμπος ηὔλει, Μαρσύου λέγω, τούτου διδάξαντος. τὰ οὖν ἐκείνου ἐάντε ἀγαθὸς αὐλητὴς αὐλῇ ἐάντε φαύλη αὐλητρίς, μόνα κατέχεσθαι ποιεῖ καὶ δηλοῖ τοὺς τῶν θεῶν τε καὶ τελετῶν δεομένους, διὰ τὸ θεῖα εἶναι. σὺ δ' c

2 ἂν που Baiter: δή που codd. ἂν δήπου Sauppe οὐδ' (ἂν) αὐτὸς δήπου Bury 8 τούτου: τοῦτον Sommer τοῦ Badham [Kalitsunakis] τοῦ τοῦτον Vögelin που, τοῦ Bury 10 οὖν BT: γ' οὖν W [11 θείᾳ μοίρᾳ vel μανίᾳ Winckelmann] 12 δηλοῖ: κηλεῖ Orelli || θεῶν: θείων Kvicala coll. Prot. 322a.

Ἀπὸ τὴν χρῆσιν ὅμως τῆς λέξεως ἐν 219c καὶ 222a ἐννοοῦμεν, ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι **ὑβριστής**, διότι κρατεῖ καὶ κάμνει κατάχρησιν τῆς ὑπεροχῆς του· χωρὶς νὰ παρέχῃ ὁ ἴδιος λαβὴν καμμίαν πρὸς ψόγον, περιφρονεῖ τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων, ἔχει κάτι ποὺ ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος ᾐσθάνετο ὡς οὐ **κοινόν**. Εἰς αὐτὸ καὶ εἰς τὴν εἰρωνείαν του (175e) ἔβλεπαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκδηλώσεις ὑπεροψίας.

4. Ὅπως εἰς τὸ δικαστήριον. Κατόπιν θὰ προσφωνήσῃ **δικαστὰς** τοὺς παρόντας 219c.

5. **Ὄλυμπος** ὁ Φρὺξ ἐθεωρεῖτο ὁ ἀρχηγέτης τῆς αὐλητικῆς, τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Μαρσύου. Οἱ **αὐλητικοὶ** του **νόμοι** ἦσαν περίφημοι εἰς τὴν Ἀρχαιότητα· εἶχαν ἕνα τόνον θλιβερὸν καὶ θρηνώδη (Ἀριστοφ. Ἱππῆς 9). Εἰς τὸν ψευδοπλατωνικὸν διάλογον Μίνων 318b λέγεται **τούτων δὴ** (τοῦ Μαρσύου καὶ τοῦ Ὀλύμπου) **καὶ τὰ αὐλήματα θειότατά ἐστι καὶ μόνα κινεῖ καὶ ἐκφαίνει τοὺς τῶν θεῶν ἐν χρείᾳ ὄντας· καὶ ἔτι καὶ νῦν μόνα λοιπά, ὡς θεῖα ὄντα.** Τὴν ἐνθουσιαστικὴν ἐπίδρασιν τῶν αὐλημάτων τούτων εἰς τὴν ψυχὴν τονίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Πολιτ. 1340a 8κεξ.

6. **Μόνα** = καὶ χωρὶς τὴν συμβολὴν ἑνὸς ἐπιδεξίου ἐκτελεστοῦ. Τὸ **κατέχεσθαι** εἶναι ὅρος ἀπὸ τὰς ὀργιαστικὰς λατρείας, ὅπου χάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν προσωπικήν του βούλησιν καὶ γίνεται ὄργανον μιᾶς ἄλλης δυνάμεως ποὺ τὸν ἐμπνέει.

7. Διότι μόνον ὅσοι ποθοῦν τὴν ἀπολύτρωσίν των, παθαίνονται ἀληθινά· εἶναι λοιπὸν ἡ λυδία λίθος πρὸς διάκρισιν τῶν πιστῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς τοῦτο μόνον διαφέρεις ἀπ' ἐκεῖνον: ὅτι χωρὶς
ὄργανα, μὲ γυμνὰς τὰς λέξεις προκαλεῖς τὸ ἴδιον
ἀκριβῶς ἀποτέλεσμα. Ἡμεῖς ἔξαφνα, ὁσάκις ἀκούο-
μεν ἕναν ἄλλον ν' ἀναπτύσσῃ λόγους ἄλλους, καὶ d
ἂς εἶναι πολὺ καλὸς ὁμιλητής, μᾶς ἀφήνει σχεδὸν
ὅλους ἀδιαφόρους. Ἀντιθέτως, ὅταν ἀκούῃ κανεὶς σὺ
νά ὁμιλῇς ἢ τὰς ὁμιλίας σου νὰ διηγῆται ἕνας ἄλλος,
καὶ ἂς εἶναι τελείως ἀσήμαντος[1], εἴτε γυναῖκα εἶναι
ποὺ τ' ἀκούει εἴτε ἄνδρας εἴτε ἔφηβος, ὅλοι μένομεν
ἐκστατικοὶ καὶ αἰχμαλωτισμένοι.

Ἐγὼ π. χ., κύριοι, ἂν δὲν ἐκινδύνευα νὰ θεωρηθῶ
ὑπερβολικὰ μεθυσμένος[2], θὰ σᾶς διηγούμην μὲ ὅρκους,
τί συγκινήσεις ἔχω δοκιμάσει ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ λόγια του
καὶ δοκιμάζω ἀκόμη καὶ σήμερα. Ὁσάκις τὸν ἀκούω,
χοροπηδᾷ[3] ἡ καρδιά μου ζωηρότερα πολὺ παρὰ ἐκεί- e
νων ποὺ χορεύουν τὸν παράφορον χορὸν τῶν Κορυ-
βάντων[4], καὶ δάκρυα μοῦ ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἐπίδρα-
σιν τῆς ὁμιλίας του· παρατηρῶ δέ, πὼς καὶ ἄλλοι
πάρα πολλοὶ παθαίνουν τὰ ἴδια. Τὸν Περικλέα[5] ὁσάκις
ἤκουα καὶ τοὺς ἄλλους δεινοὺς ρήτορας, εὕρισκα πὼς
ὁμιλοῦν ὡραῖα, ἀλλὰ δὲν εἶχα αἰσθανθῆ ποτὲ ἀνά-
λογον συγκίνησιν, οὔτε εἶχε συνταραχθῆ ἡ ψυχή μου
τόσον, οὔτε κατελαμβάνετο ἀπὸ ἀγανάκτησιν μὲ τὴν
σκέψιν πὼς εὑρισκόμην εἰς ἀνδραπόδου κατάστασιν.
Ἐνῷ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ τοῦ Μαρσύου ἐπαν-
ειλημμένως ἐδοκίμασα αἰσθήματα παρόμοια, ὥστε 216
νὰ πιστεύσω, πὼς δὲν ἤξιζε νὰ ζῶ εἰς τὴν θέσιν ποὺ

1. Τὸ εἴδαμεν εἰς τὸν Ἀπολλόδωρον. Μήπως καὶ ὁ Πλάτων δὲν συγκινεῖ διηγούμενος τοῦ Σωκράτους τοὺς λόγους;

2. Μὲ τὸ νὰ διηγοῦμαι πράγματα ὑπερβολικά. Ἀναγκάζεται ὅμως νὰ διηγηθῇ ὅσα εἶπε πὼς θὰ παραλείψῃ.

3. **πηδᾷ**, ὄχι ἁπλῶς **πάλλει**· τόσον ζωηρὸς εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς σπαραγμός.

4. **Κορυβαντιῶντες** ἦσαν οἱ συμμετέχοντες εἰς τὰ ὄργια τῶν Κορυβάντων, τῶν ἱερέων τῆς Μεγάλης Θεᾶς (Κυβέλης) τῶν Φρυγῶν, οἱ ὁποῖοι περιήρχοντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν θρησκοληψίας, μουσικῆς αὐλῶν περιπαθοῦς καὶ ζωηρᾶς ὀρχήσεως εἰς κατάστασιν βακχείας, ὅπως οἱ δερβίσιδες. Ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν συχνὰ πρὸς δήλωσιν ταραχῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ παραφόρου. Πρβλ. Φαῖδρ. 228b.

5. Τὸ παράδειγμα τοῦ Περικλέους ἔχει πρόχειρον ὁ Ἀλκιβιάδης, ὄχι μόνον διότι ἐπρόκειτο περὶ ρήτορος ἐξαιρετικοῦ, τὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐκείνου τοσοῦτον μόνον διαφέρεις, ὅτι ἄνευ ὀργάνων ψιλοῖς λόγοις ταὐτὸν τοῦτο ποιεῖς. ἡμεῖς γοῦν, ὅταν μέν του ἄλλου ἀκούωμεν λέ- d γοντος, καὶ πάνυ ἀγαθοῦ ῥήτορος, ἄλλους λόγους, οὐδὲν μέλει, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδενί· ἐπειδὰν δὲ σοῦ τις ἀκούῃ ἢ τῶν σῶν λόγων ἄλλου λέγοντος, κἂν πάνυ φαῦλος ᾖ ὁ λέγων, ἐάντε γυνὴ ἀκούῃ ἐάντε ἀνὴρ ἐάντε μειράκιον, ἐκπεπληγμένοι ἐσμὲν καὶ κατεχόμεθα.

Ἐγὼ γοῦν, ὦ ἄνδρες, εἰ μὴ ἔμελλον κομιδῇ δόξειν μεθύειν, εἶπον ὀμόσας ἂν ὑμῖν οἷα δὴ πέπονθα αὐτὸς ὑπὸ τῶν τούτου λόγων καὶ πάσχω ἔτι καὶ νυνί. ὅταν γὰρ ἀκούω, πολύ μοι μᾶλλον ἢ τῶν κορυβαντιώντων ἥ τε καρδία πηδᾷ e

16 καὶ δάκρυα ἐκχεῖται ὑπὸ τῶν λόγων τῶν τούτου· ὁρῶ δὲ καὶ ἄλλους παμπόλλους τὰ αὐτὰ πάσχοντας. Περικλέους δὲ ἀκούων καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ῥητόρων εὖ μὲν ἡγούμην λέγειν, τοιοῦτον δ' οὐδὲν ἔπασχον, οὐδ' ἐτεθορύβητό μου ἡ ψυχὴ οὐδ' ἠγανάκτει ὡς ἀνδραποδωδῶς διακειμένου. ἀλλ' ὑπὸ τουτουῒ τοῦ Μαρσύου πολλάκις δὴ οὕτω διετέθην, ὥστε μοι δόξαι μὴ βιωτὸν 216 εἶναι ἔχοντι ὡς ἔχω. καὶ ταῦτα, ὦ Σώκρατες,

6 τις ἀκούῃ del. Hirschig 13 νῦν TW ‖ μου Richards 15 τῶν τούτου TW : τούτου B del. Vögelin 16 τὰ αὐτὰ ταῦτα Naber 19 οὐδὲ τεθορύβητο TW 23 ὦ om. B

ὁποῖον καὶ ὁ Πλάτων Φαῖδρ. 269e ἀναγνωρίζει (πρβλ. Εὔπολιν Δήμοις 34 **πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν· οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον ἐγκατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις**), ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο ἐπίτροπος τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ πρότυπον τῶν πολιτικῶν του φιλοδοξιῶν. Ἡ ὑπεροχὴ εἰς εὐγλωττίαν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ἀπὸ τὸν μεγάλον ῥήτορα ἐξαίρεται ἐδῶ ὡς ἓν ἀκόμη στοιχεῖον εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ ῥητορικῆς καὶ φιλοσοφίας, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων ἀσχολεῖται καὶ εἰς τὸν Γοργίαν καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἶμαι. Καὶ αὐτά, Σωκράτη, δὲν θ' ἀρνηθῇς πὼς εἶν' ἀληθινά[1]. Νὰ καὶ τώρα ἀκόμη αἰσθάνομαι, πὼς ἂν ἀπεφάσιζα νὰ δώσω ἀκρόασιν, δὲν θὰ ἠμποροῦσα ν' ἀνθέξω· τὰ ἴδια θὰ ἐπάθαινα. Μ' ἐξαναγκάζει πράγματι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἐνῷ προσωπικῶς ἔχω πολλὰς ἀκόμη ἐλλείψεις, δὲν φροντίζω διὰ τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλ' ἀσχολοῦμαι μὲ τῶν Ἀθηναίων τὰς ὑποθέσεις[2]. Βιαίως λοιπόν, σὰν νὰ ἦσαν αἱ Σειρῆνες, φράσσω τ' αὐτιά μου καὶ ἀπομακρύνομαι· εἰ δὲ μή, ὁλόκληρον τὴν ζωήν μου θὰ ἐδαπανοῦσα εἰς τὸ πλευρόν του καθισμένος, ὡς ποὺ νὰ γηράσω[3]. Ἐξ ἄλλου ἐνώπιον αὐτοῦ (καὶ
εἶναι ὁ μόνος ἄνθρωπος) ἔχω δοκιμάσει τὸ αἴσθημα, b
ποὺ δὲν θὰ ἐπίστευε κανεὶς πὼς ὑπάρχει μέσα μου: τὸ νὰ ἐντρέπωμαι οἱονδήποτε. Καὶ ὅμως αὐτὸν καὶ μόνον τὸν ἐντρέπομαι[4]. Διότι ἔχω τὴν ἐπίγνωσιν, πὼς δὲν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ διαφωνήσω, ὅτι δὲν εἶναι καθῆκον μου νὰ πράξω ὅ,τι αὐτὸς μοῦ συνιστᾷ. Καὶ ὅμως, μόλις ἀπομακρυνθῶ, ὑποκύπτω εἰς τὴν μᾶζαν καὶ τὰς τιμάς της. Δραπετεύω λοιπὸν καὶ ἐγὼ ἀπὸ κοντά του καὶ τὸν ἀποφεύγω, καὶ ὁσάκις τὸν συναντήσω, καταλαμβάνομαι ἀπὸ ἐντροπὴν δι' ὅσα εἶχα
παραδεχθῆ. Εἶναι περιστάσεις, ποὺ θὰ ἤμην εὐχαρι- c
στημένος νὰ μὴν τὸν ἔβλεπα εἰς τοὺς ζωντανούς· καὶ ἐντούτοις, ἂν τυχὸν ἐγίνετο αὐτό, θὰ ἤμην (τὸ ξέρω καλὰ) πολὺ περισσότερον δυστυχής. Ἔτσι δὲν ξέρω καὶ ἐγὼ τί νὰ κάμω μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.

1. Ὥστε ὡμίλησε κάποτε εἰς τὸν Σωκράτη περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν λόγων του καὶ περὶ τῶν ἐσωτερικῶν του ἀμφιβολιῶν.

2. Αὐτὸ ἐπιρρίπτει ἐναντίον τῶν συμπολιτῶν του ὁ Σωκράτης Ἀπολ. 29de. Εἶναι καὶ τὸ θέμα τοῦ διαλόγου **Ἀλκιβιάδης μείζων**.

3. Αἱ Σειρῆνες ἦσαν τοῦ θανάτου δαίμονες· δι' αὐτὸ τὰς ἐτοποθετοῦσαν ἐπὶ τῶν τάφων. Ἐσυμβόλιζαν τὸ αἴσθημα τῶν περιλειπομένων διὰ τοὺς ἀγαπημένους των νεκρούς, ποὺ ἔφυγαν καὶ δὲν ἐπιστρέφουν πλέον· κάποιο τραγοῦδι μαγευτικόν, μαγευτικὰ εὔμορφον θὰ τοὺς κρατεῖ, ὥστε νὰ λησμονήσουν ὅλους καὶ ὅλα, καὶ πατρίδα καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους. Ἔτσι καὶ ἡ φιλοσοφία θὰ τὸν ἐκρατοῦσεν ἐκεῖ καρφωμένον μὲ τὰ μάγια της, ὡς ποὺ νὰ γηράσῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ, καὶ θὰ τὸν ἔκαμνε νὰ λησμονήσῃ τὰ ὄνειρα τῆς νεότητός του, τὴν δρᾶσιν τὴν πολιτικὴν καὶ τὰς πολεμικὰς δάφνας· δι' αὐτὸ ἀποσπᾶται βιάζων τὸν ἑαυτόν του, τὴν φύσιν του, ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς μ. 39κεξ. Αὐτὸ μήπως δὲν συνέβη

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

οὐκ ἐρεῖς ὡς οὐκ ἀληθῆ. καὶ ἔτι γε νῦν ξύνοιδ' ἐμαυτῷ ὅτι εἰ ἐθέλοιμι παρέχειν τὰ ὦτα, οὐκ ἂν καρτερήσαιμι, ἀλλὰ ταὐτὰ ἂν πάσχοιμι. ἀναγκάζει γάρ με ὁμολογεῖν ὅτι πολλοῦ ἐνδεὴς ὢν αὐτὸς ἔτι ἐμαυτοῦ μὲν ἀμελῶ, τὰ δ' Ἀθηναίων πράττω. βίᾳ οὖν ὥσπερ ἀπὸ τῶν Σειρήνων ἐπισχόμενος τὰ ὦτα οἴχομαι φεύγων, ἵνα μὴ αὐτοῦ καθήμενος παρὰ τούτῳ καταγηράσω. πέπονθα δὲ πρὸς τοῦτον μόνον ἀνθρώπων, b ὃ οὐκ ἄν τις οἴοιτο ἐν ἐμοὶ ἐνεῖναι, τὸ αἰσχύνεσθαι ὁντινοῦν. ἐγὼ δὲ τοῦτον μόνον αἰσχύνομαι· ξύνοιδα γὰρ ἐμαυτῷ ἀντιλέγειν μὲν οὐ δυναμένῳ, ὡς οὐ δεῖ ποιεῖν ἃ οὗτος κελεύει, ἐπειδὰν δὲ ἀπέλθω, ἡττημένῳ τῆς τιμῆς τῆς ὑπὸ τῶν πολλῶν. δραπετεύω οὖν αὐτὸν καὶ φεύγω καὶ ὅταν ἴδω, αἰσχύνομαι τὰ ὡμολογημένα. καὶ πολλάκις μὲν ἡδέως ἂν ἴδοιμι αὐτὸν μὴ c ὄντα ἐν ἀνθρώποις· εἰ δ' αὖ τοῦτο γένοιτο, εὖ οἶδα ὅτι πολὺ μεῖζον ἂν ἀχθοίμην· ὥστε οὐκ ἔχω ὅ τι χρήσωμαι τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ.

2 ἐμαυτὸν (ο in ras.) W 3 ταῦτα BT ταυτα W 5 ἔτι TW : τι B 6 πράττων W[1] (ν eras.) || βίᾳ : βύων Abresch 13 οὗτος : αὐτὸς W 19 ἂν μεῖζον Sauppe 20 χρήσομαι codd. : emend. Venet. 185

μὲ τὸν Πλάτωνα; Ὡς τὸν θάνατόν του δὲν ἦτο προσηλωμένος εἰς τὸ μαγικὸν τραγοῦδι τοῦ Σωκράτους, τῆς ἀνεφίκτου αὐτῆς Σειρῆνος, καὶ ὁλόκληρον ζωὴν δὲν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ;

4. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐντρέπεται τὸν Σωκράτη καὶ μόνον (θαυμασία εἰς τὴν εἰλικρίνειάν της ὁμολογία!), ὄχι ὅμως ἀπὸ ἔρωτα (πρβλ. **τὴν ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνην** 178d). Ἡ φιλοδοξία τὸν ὁδηγεῖ εἰς πράξεις ἀντιθέτους ἀπὸ ὅ,τι αἰσθάνεται πὼς εἶναι τὸ σωστόν, ἀντιθέτους πρὸς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ ἐγώ του· αὐτὸ εἶναι ποὺ ἐντρέπεται.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

33. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὴν ἐπίδρασιν τῶν αὐλη-
μάτων του, αὐτὰ ἔχομεν δοκιμάσει καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλοι
πολλοὶ ἀνάλογα ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ τὸν Σάτυρον. Ἀκού-
σατε ὅμως τώρα καὶ ἄλλας ἐνδείξεις, πόσον ὁμοιά-
ζει μὲ τὰ ὄντα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐγὼ τὸν συνέκρινα, καὶ
πόσον ἀπίστευτος εἶναι ἡ δύναμις ποὺ ἔχει. Διότι
(μὴν ἀμφιβάλλετε) κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν γνωρίζει
πραγματικὰ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον· ἐγὼ ὅμως θὰ σᾶς d
τὸν ἀποκαλύψω, ἀφοῦ ἅπαξ ἔκαμα τὴν ἀρχήν [1]. Πα-
ρατηρεῖτε λ. χ., πῶς ὁ Σωκράτης τρέφει αἰσθήματα
ἔρωτος πρὸς τοὺς ὡραίους νέους καὶ πῶς τοὺς τριγυ-
ρίζει διαρκῶς καὶ πῶς ἐνώπιόν των τὰ χάνει [2], καὶ
ἀφ' ἑτέρου ἀγνοεῖ τὰ πάντα καὶ τίποτε δὲν ξέρει—
ἔτσι εἶναι τὸ ὕφος του [3]. Αὐτὸ δὲν εἶναι τρόποι Σιλη-
νοῦ; Καὶ πολὺ μάλιστα! Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχει ἐνδυθῆ
ἀπ' ἔξω, ὡς περίβλημα, ὅπως ὁ Σιληνὸς ὁ σκαλιστός.
Ἀπὸ μέσα ὅμως, ὅταν ἀνοιχθῆ, πόσον πλοῦτον σω-
φροσύνης, φαντάζεσθε, ἀγαπητοί μου σύντροφοι [4],
εἶναι γεμᾶτος! Πιστεύσετέ με: οὔτε εὔμορφος ἂν
εἶναι κανεὶς τοῦ κάμνει καμμίαν ἐντύπωσιν (τοὐναν-
τίον μάλιστα· ἀδιαφορεῖ εἰς βαθμόν, ποὺ κανεὶς δὲν e
θὰ τὸ ἐπίστευε), οὔτε πλούσιος ἂν εἶναι, οὔτε ἄλλο
τίποτ' ἂν κατέχῃ ἀπὸ τὰ χαρίσματα, ποὺ καλοτυχίζει
ὁ κόσμος. Ὅλ' αὐτὰ τὰ προσόντα τὰ θεωρεῖ τελείως
ἀνάξια καὶ ἡμᾶς ἕνα τίποτε, σᾶς διαβεβαιῶ, καὶ ὅλην
του τὴν ζωὴν ἐξακολουθεῖ νὰ ὑποκρίνεται τὸν ἀφελῆ
καὶ ν' ἀστειεύεται συνεχῶς μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅταν
ὅμως σοβαρευθῆ καὶ ἀνοίξῃ τὸ ἐσωτερικόν του, δὲν
ξέρω ἂν ἔχῃ κανεὶς ἀντικρύσει τ' ἀγάλματα μέσα του.

1. Θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἔλεγε καὶ ὁ Πλάτων πρὸς ὅλους τοὺς Σωκρατικούς.

2. Τοῦ τὸ παρετήρησεν ἤδη καὶ ἡ Διοτίμα 211d. Πρβλ. καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς ἀμηχανίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ὁδηγεῖ τὸ ἀντίκρυσμα τῆς μοναδικῆς ὡραιότητος τοῦ Χαρμίδου Χαρμ. 155cκεξ.

3. Τὸ **σχῆμα** εἶναι ἐδῶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις, ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις τὴν ὁποίαν τηρεῖ, ὁ ρόλος ποὺ παίζει (τὸ πῶς ἔχει πρὸς τοὺς καλούς), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πραγματικά του αἰσθήματα· πρβλ. Φαῖδρ· 255a **οὐχ ὑπὸ σχηματιζομένου τοῦ ἐρῶντος, ἀλλ' ἀληθῶς τοῦτο πεπονθότος.** Ὁ Σωκράτης ἔχει τὴν ἐμφάνισιν Σιληνοῦ, ἑπομένως καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπίφασιν τοῦ ἐρωτισμοῦ ἐκείνου. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅτι ὁ ἐρωτισμὸς αὐτὸς συνδέεται μέσα του μὲ τὴν σοφίαν (κάτι ἄσχετον μέ τὸν Σιληνὸν) καὶ μὲ τὸ Οὐδὲν οἶδα τὸ σω-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

33. Καὶ ὑπὸ μὲν δὴ τῶν αὐλημάτων καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τοιαῦτα πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦδε τοῦ σατύρου· ἄλλα δὲ ἐμοῦ ἀκούσατε ὡς ὅμοιός τέ ἐστιν οἷς ἐγὼ ᾔκασα αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν ὡς θαυμασίαν ἔχει. εὖ γὰρ ἴστε ὅτι οὐδεὶς ὑμῶν τοῦτον γιγνώσκει· ἀλλὰ ἐγὼ δηλώσω, d ἐπείπερ ἠρξάμην· ὁρᾶτε γὰρ ὅτι Σωκράτης ἐρωτικῶς διάκειται τῶν καλῶν καὶ ἀεὶ περὶ τούτους ἐστὶ καὶ ἐκπέπληκται, καὶ αὖ ἀγνοεῖ πάντα καὶ οὐδὲν οἶδεν, ὡς τὸ σχῆμα αὐτοῦ· τοῦτο οὐ σιληνῶδες; σφόδρα γε, τοῦτο γὰρ οὗτος ἔξωθεν περιβέβληται, ὥσπερ ὁ γεγλυμμένος σιληνός· ἔνδοθεν δὲ ἀνοιχθεὶς πόσης οἴεσθε γέμει, ὦ ἄνδρες συμπόται, σωφροσύνης; ἴστε ὅτι οὔτε εἴ τις καλός ἐστι μέλει αὐτῷ οὐδέν, ἀλλὰ καταφρο- e νεῖ τοσοῦτον, ὅσον οὐδ' ἂν εἷς οἰηθείη, οὔτ' εἴ τις πλούσιος, οὔτ' εἰ ἄλλην τινὰ τιμὴν ἔχων τῶν ὑπὸ πλήθους μακαριζομένων· ἡγεῖται δὲ πάντα ταῦτα τὰ κτήματα οὐδενὸς ἄξια, καὶ ἡμᾶς οὐδὲν εἶναι, λέγω ὑμῖν, εἰρωνευόμενος δὲ καὶ παίζων πάντα τὸν βίον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διατελεῖ. σπουδάσαντος δὲ αὐτοῦ καὶ ἀνοιχθέντος, οὐκ οἶδα εἴ τις ἑόρακεν τὰ ἐντὸς ἀγάλ-

9 καὶ αὖ...οἶδεν secl. Bast; at cf. p. 206n. 3=αὖ om. TW 10 οἶδεν ὡς... αὐτοῦ, τοῦτο οὐ σιληνῶδες;: οἶδεν ὡς (πῶς Ast ἢ Usener)... αὐτοῦ τοῦτο etc. FAWolf || οὐ: ὃν Stephanus 12 ἐγγεγλυμμένος W ἐγλυμμένος T 14 εὖ ἴστε Badham 25 ἐντός: ἔνδον vel ἔνδοθεν Proclus

κρατικόν. Διότι κατόπιν θὰ ζητηθῇ ἀνταλλαγὴ σοφίας πρὸς ἔρωτα. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐκπλήττει τὸν ἀναγνώστην, ὁ ὁποῖος παρηκολούθησε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Διοτίμας· δὲν τὸν ἐκπλήττει ἀκόμη καὶ τοῦ Σωκράτους ἡ ἀπάντησις, ἀφοῦ γνωρίζει ἤδη, ὅτι σοφία καὶ ἔρως συνδέονται τόσον, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μεταξύ των ἀνταλλαγή.

4. Ἡ ἀποστροφὴ δὲν ζωηρεύει ἁπλῶς τὴν διήγησιν καὶ δὲν τῆς μεταδίδει μόνον κάτι ἀπὸ τὴν συγκίνησιν τοῦ πρώτου ἀντικρούσματος· ἀποστρεφόμενος πρὸς τοὺς παρισταμένους ὁ Ἀλκιβιάδης, εἶναι σὰν ν' ἀναλαμβάνῃ προσωπικῶς ἀπέναντί των τὴν εὐθύνην δι' ὅσα λέγει. Ἀνάλογον εἶναι 216e τὸ λέγω ὑμῖν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐγὼ ὅμως τ' ἀντίκρυσα κάποτε, καὶ μοῦ ἐφάνταξαν τόσον θεϊκὰ καὶ χρυσᾶ [1], τόσον πανεύμορφα καὶ ἐκ- 217 πληκτικά [2], ὥστ' ἔπρεπε χωρὶς ἄλλο νὰ ἐκτελέσω ὅ,τιδήποτε μοῦ ἐπέβαλλεν ὁ Σωκράτης [3].

Καὶ ἐπειδὴ εἶχα σχηματίσει τὴν ἰδέαν, πὼς εἶχεν ἐνδιαφερθῇ σοβαρὰ [4] διὰ τὰ θέλγητρα τῆς νεότητός μου [5], τὸ ἐθεώρησα εὕρημ' ἀπροσδόκητον καὶ σύμπτωσιν εὐτυχῆ, ὅτι εἶχα τὴν δυνατότητα νὰ χαρίσω τὴν εὔνοιάν μου εἰς τὸν Σωκράτη καὶ ἔτσι νὰ μάθω ὅλα ὅσα ἐγνώριζεν ἐκεῖνος. Εἶχα ἄλλωστε ἐξαιρετικὴν ἰδέαν διὰ τὴν δύναμιν τῆς καλλονῆς μου. Αὐτὸ λοιπὸν ἐσκέφθην τότε, καὶ ἐνῷ προτοῦ δὲν ἐσυνήθιζα νὰ τὸν συναντῶ μόνος χωρὶς συνοδὸν ὑπηρέτην, ἀπὸ τότε ἀπεμάκρυνα τὸν συνοδόν μου καὶ ἔμενα μαζί του μόνος. — Ὀφείλω πράγματι ἐνώπιόν b σας νὰ ὁμολογήσω ὁλόκληρον τὴν ἀλήθειαν· προσέχετε λοιπόν. Καὶ σύ, Σωκράτη, ἂν δὲν λέγω τὴν ἀλήθειαν, νὰ μὲ διαψεύσῃς.—Ἐπήγαινα λοιπόν, κύριοι, ὁλομόναχος μαζί του, καὶ ἐπερίμενα, ὅτι ἐκεῖνος δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ φέρῃ τὸν λόγον εἰς τὸ ζήτημα διὰ τὸ ὁποῖον ἕνας ἐραστὴς θὰ ὡμιλοῦσε μὲ τὸν ἀγαπημένον του μέσα εἰς τὴν ἀπομόνωσιν [6], καὶ εἶχα ἐκ τῶν προτέρων μεγάλην χαράν [7]. Ἔ λοιπόν! τίποτε ἀπολύτως ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲν συνέβαινε· ἔκανε μαζί μου τὰς συνηθισμένας συζητήσεις, ἐπερνοῦσε τακτικὰ τὴν ἡμέ-

1. Τὸ **χρυσᾶ** λέγετ' ἐδῶ καὶ κυριολεκτικῶς (ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀγαλμάτων) καὶ μεταφορικῶς (πρβλ. Γοργ. 486d **χρυσῆν ἔχων τὴν ψυχήν**). Τὸ ἴδιον παιχνίδι μὲ τὴν διπλῆν τῆς λέξεως σημασίαν καὶ ἐν Φαίδρῳ 235e.

2. Ἡ ὅλη περικοπὴ ἀπαγγέλλεται μ' ἕνα τόνον ζωηρᾶς, κατανυκτικῆς θὰ ἔλεγα συγκινήσεως, ὅπως ὁμιλεῖ ἕνας ἐρωτευμένος—καὶ αὐτὸς εἰς σπανίας μόνον περιπτώσεις.

3. Ὥστε ἡ ἀπόφασίς του νὰ δοθῇ εἰς τὸν Σωκράτην ἐμφανίζεται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συγκινήσεως, ποὺ τοῦ ἐπροξένησεν ἡ θέα τῆς ἐσωτερικῆς του ὡραιότητος, καὶ φυσικὰ ὁ ἔρως ποὺ τοῦ ἧψεν ἐκείνη. Ἔτσι μᾶς προπαρασκευάζει ὁ Πλάτων εἰς τὸ ν' ἀκούσωμεν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀξιολογήσωμεν ὀρθῶς τὸ ἐπεισόδιον.

4. Καὶ ὄχι **παίζων**, ὅπως συνήθως 216e.

5. Ὥρα εἶναι τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, ἡ ὥρα γενικῶς κατὰ τὴν ὁποίαν μία ὀ ρ γ α ν ι κ ὴ ὀντότης (ἕνας ἄνθρωπος, ἕνα φυτόν,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ματα· ἀλλ' ἐγὼ ἤδη ποτ' εἶδον, καί μοι ἔδοξεν
οὕτω θεῖα καὶ χρυσᾶ εἶναι καὶ πάγκαλα καὶ 217
θαυμαστά, ὥστε ποιητέον εἶναι ἔμβραχυ ὅ τι
κελεύοι Σωκράτης.

Ἡγούμενος δὲ αὐτὸν ἐσπουδακέναι ἐπὶ τῇ
ἐμῇ ὥρᾳ, ἕρμαιον ἡγησάμην εἶναι καὶ εὐτύχημα
ἐμὸν θαυμαστὸν ὡς ὑπάρχον μοι χαρισαμένῳ
Σωκράτει πάντ' ἀκοῦσαι, ὅσαπερ οὗτος ᾔδει·
ἐφρόνουν γὰρ δὴ ἐπὶ τῇ ὥρᾳ θαυμάσιον ὅσον.
ταῦτα οὖν διανοηθείς, πρὸ τοῦ οὐκ εἰωθὼς ἄνευ
ἀκολούθου μόνος μετ' αὐτοῦ γίγνεσθαι, τότε
ἀποπέμπων τὸν ἀκόλουθον μόνος συνεγιγνόμην b
—δεῖ γὰρ πρὸς ὑμᾶς πάντα τἀληθῆ εἰπεῖν·
ἀλλὰ προσέχετε τὸν νοῦν, καὶ εἰ ψεύδομαι, Σώ-
κρατες, ἐξέλεγχε.—συνεγιγνόμην γάρ, ὦ ἄνδρες,
μόνος μόνῳ καὶ ᾤμην αὐτίκα διαλέξεσθαι αὐτόν
μοι ἅπερ ἂν ἐραστὴς παιδικοῖς ἐν ἐρημίᾳ δια-
λεχθείη, καὶ ἔχαιρον. τούτων δ' οὐ μάλα ἐγί-
γνετο οὐδέν, ἀλλ' ὥσπερ εἰώθει διαλεχθεὶς ἄν

1 καὶ ἐμοὶ B κἀμοὶ Hirschig 3 ἔμβραχυ Cobet : ἐν βραχεῖ codd. ‖ ὅ,τι ἂν Sauppe 9 δὴ B: ἤδη TW 11 μόνος del. Hirschig 13 ἀληθῆ W 14 Σωκ]ρατες incipit Ox ὦ Σώκρατες Schanz 18 δ' οὐ : δη Ox 19 ἂν codd. (lac. in Ox): δὴ Sauppe αὖ FAWolf ἄττα Ast at cf. Apol. 22b ἀλλὰ Rettig ἀεὶ Bury

---

ἕνας καρπός) φθάνει εἰς τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως, πέραν τῆς ὁποίας ἀρχίζει ἡ **κάτω ὁδός**. Τὸ ὅτι θεωρεῖται τότε ἡ ὕπαρξις αὐτὴ **ὡραία**, εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ζωντανῆς καὶ ὀργανικῆς περὶ κάλλους ἰδέας, ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες. Κατὰ ταῦτα ἕνα πρᾶγμα ἄψυχον ἢ ἕνας γέρων π. χ., ἠμποροῦν νὰ εἶναι **καλά**, ἀλλ' ὄχι **ὡραῖα**, διότι δὲν εἶναι **στὴν ὥρα τους**. Καὶ ὁ **ὥριμος** εἰς τὴν σημερινὴν χρῆσιν δὲν συμπίπτει μὲ τὸ **ὡραῖος** τῶν ἀρχαίων.

6. **Ἐν ἐρημίᾳ** ἀντιστοιχεῖ εἰς ὅ,τι σήμερον λέγεται tête à tête.

7. Ὁ Ἀλκιβιάδης **ἔχαιρε**, ὄχι μόνον διότι ἦτο βέβαιος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἦτον ὁ ἴδιος ἐρωτευμένος, ἐνῷ συνήθως τὰ αἰσθήματα τῶν «παιδικῶν» διὰ τὴν ἐπικειμένην ἐρωτικὴν συνάντησιν ἦσαν κάθε ἄλλο παρὰ χαρμόσυνα (πρβλ. Φαῖδρ. 240c).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ραν του μαζί, καὶ ἔπειτα ἐσηκώνετο καὶ ἔφευγε. Ὕστερα τὸν ἐπροκάλεσα νὰ γυμνασθῇ μαζί μου[1]· καὶ ἐγυμναζόμεθα μαζὶ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἔτσι θὰ c καταλήξω ὁπωσδήποτε εἰς ἕνα τέλος. Καὶ πράγματι ἐγυμνάζετο καὶ ἐπάλευε μαζί μου συχνά, χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς παρών. Τί νὰ σᾶς τὰ λέγω; Ἀποτέλεσμα κανένα δὲν ἔφερα. Ἀφοῦ λοιπὸν μ' αὐτὰ τὰ μέσα δὲν κατώρθωνα διόλου τὸν σκοπόν μου, ἀπεφάσισα νὰ τοῦ ἐπιτεθῶ ἐξ ἐφόδου[2] καὶ νὰ μὴν ὑποχωρήσω εἰς τὰς προσπαθείας, ποὺ εἶχα ἤδη ἀρχίσει, μόνον νὰ μάθω ἐπιτέλους τί συμβαίνει. Τὸν προσκαλῶ λοιπὸν εἰς δεῖπνον, ἀπαράλλακτα ὅπως ἕνας ἐραστής, ποὺ ζητεῖ νὰ παραπλανήσῃ τὸν ἐρώμενόν του. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ θέλημα δὲν μοῦ τὸ ἔκαμεν ἀμέσως· d ἀλλ' ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἐπείσθη ὁπωσδήποτε. Τὴν πρώτην λοιπὸν φορὰν ποὺ ἦλθεν, ἠθέλησε μετὰ τὸ δεῖπνον νὰ φύγῃ· ἐγὼ τότε ἀπὸ ἐντροπὴν τὸν ἄφησα. Εἰς τὴν δευτέραν ὅμως παγίδευσιν ποὺ τοῦ ἔστησα, ὅταν ἐτελείωσε τὸ δεῖπνον μας, παρέτεινα τὴν συζήτησιν ὡς ἀργὰ τὴν νύκτα, καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἐζήτησε ν' ἀναχωρήσῃ, ἐγώ, μὲ τὴν πρόφασιν πὼς ἦτον ἡ ὥρα περασμένη, τὸν ἠνάγκασα νὰ μείνῃ. Ἔπεσε λοιπὸν ν' ἀναπαυθῇ εἰς τὸ διπλανόν μου διβάνι, εἰς τὸ ἴδιον ποὺ εἶχεν ἐπίσης δειπνήσει· κανένας δὲν ἐκοιμᾶτο εἰς τὸ δωμάτιον ἄλλος, μόνον ἡμεῖς.

Ὡς ἐδῶ μὲν ἀπρεπὲς δὲν θὰ ἦτο νὰ διηγηθῶ τὴν e ἱστορίαν μου εἰς τὸν καθένα· τ' ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ὅμως δὲν θὰ τὰ ἠκούατε ποτὲ ἀπὸ τὸ στόμα μου[3], ἂν πρῶτον μὲν **μέσα στὸ κρασί,** ὅπως λέγει ἡ παροιμία, μὲ παιδιὰ ἢ καὶ χωρὶς παιδιά, **δὲν ἦταν ἡ**

1. Ὑπενθυμίζω ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγυμνάζοντο γυμνοί.

2. Κατὰ τὸ καρτερὸν εἶναι ὅρος τῆς στρατιωτικῆς γλώσσης· ἀνάλογα ἔχομεν τὸ ἁλίσκεσθαι, ἑλεῖν κλπ.

3. Ἡ διακοπὴ αὐτὴ ὑπενθυμίζει τοὺς ἀναλόγους ἐνδοιασμοὺς τῆς Διοτίμας 209e, ἂν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὴν παρακολουθήσουν. Ὅσον καὶ ἂν τὸ ἐπίπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον κινεῖται ἡ προφῆτις ἐκείνη, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῶν ἐξομολογήσεων τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ Πλάτων ὑποδηλώνει, ὅτι καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ ἐκεῖ, ἀκόμη καὶ εἰς μίαν πρᾶξιν ὄχι πολὺ εὐπρεπῆ, κρύπτονται μυστήρια, τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας, τὰ ὁποῖα κανένας **βέβηλος καὶ ἄγροικος** (218b), κανένας ἄνθρωπος χωρὶς τὴν ψυχὴν κεκαθαρμένην μὲ τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μοι καὶ συνημερεύσας ᾤχετο ἀπιών. μετὰ ταῦτα συγγυμνάζεσθαι προυκαλούμην αὐτὸν καὶ συνεγυμναζόμην c, ὥς τι ἐνταῦθα περανῶν. συνεγυμνάζετο οὖν μοι καὶ προσεπάλαιεν πολλάκις οὐδενὸς παρόντος· καὶ τί δεῖ λέγειν; οὐδὲν γάρ μοι πλέον ἦν. ἐπειδὴ δὲ οὐδαμῇ ταύτῃ ἤνυτον, ἔδοξέ μοι ἐπιθετέον εἶναι τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὸ καρτερὸν καὶ οὐκ ἀνετέον, ἐπειδήπερ ἐνεκεχειρήκη, ἀλλὰ ἰστέον ἤδη τί ἐστι τὸ πρᾶγμα. προκαλοῦμαι δὴ αὐτὸν πρὸς τὸ συνδειπνεῖν, ἀτεχνῶς ὥσπερ ἐραστὴς παιδικοῖς ἐπιβουλεύων. καί μοι οὐδὲ τοῦτο ταχὺ ὑπήκουσεν· ὅμως δ' οὖν χρόνῳ d ἐπείσθη. ἐπειδὴ δ' ἀφίκετο τὸ πρῶτον, δειπνήσας ἀπιέναι ἐβούλετο. καὶ τότε μὲν αἰσχυνόμενος ἀφῆκα αὐτόν· αὖθις δὲ ἐπιβουλεύσας, ἐπειδὴ ἐδεδειπνήκεμεν, διελεγόμην ἀεὶ πόρρω τῶν νυκτῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐβούλετο ἀπιέναι, σκηπτόμενος ὅτι ὀψὲ εἴη, προσηνάγκασα αὐτὸν μένειν. 'Ανεπαύετο οὖν ἐν τῇ ἐχομένῃ ἐμοῦ κλίνῃ, ἐν ᾗπερ ἐδείπνει, καὶ οὐδεὶς ἐν τῷ οἰκήματι ἄλλος καθηῦδεν ἢ ἡμεῖς.

Μέχρι μὲν οὖν δὴ δεῦρο τοῦ λόγου καλῶς e ἂν ἔχοι καὶ πρὸς ὁντινοῦν λέγειν· τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ ἄν μου ἠκούσατε λέγοντος, εἰ μὴ πρῶτον μέν, τὸ λεγόμενον, οἶνος ἄνευ τε παίδων καὶ μετὰ παίδων ἦν ἀληθής, ἔπειτα

2 καὶ συνεγυμναζόμην del. Sauppe 3 ἐνταῦθά γε Naber 8 ἐγκεχειρήκη BTW 9 ἰτέον ἤδη ἐπὶ τὸ πρᾶγμα Wyttenbach 12 τουτου Ox[1] corr. Ox[2] 16 ἐδεδειπνήκεμεν Burnet: 'δεδειπνήκειμεν Usener: δεδειπνήκαμεν Photius Bekk. Anecd. ἐδεδειπνήκει codd. Ox ‖ ἀεὶ Photius Bekk. Anecd.: om. BTWOx 17 επειδη γε Ox 18 αὑτοῦ Sauppe ‖ μένειν: μόνον (ut vid.) Ox[1] 22 δὴ BTmg: om. TW (lac. in Ox)

γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀγάπην, κανένας δοῦλος (218b) δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀκούσῃ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰλικρίνεια[1]. Ἔπειτα θὰ ἦταν ἀδικία, μοῦ φαίνεται, νὰ παραδώσω εἰς τὴν λήθην[2] ἕνα κατόρθωμα ὑπερήφανον τοῦ Σωκράτους, ἀφοῦ ἅπαξ ἤρχισα τὸν ἔπαινόν του. Ἐκτὸς τούτου[3] δοκιμάζω καὶ ἐγὼ τὸ πάθημα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἐδάγκασεν ἡ ἔχιδνα[4]: ὅποιος τὸ πάθῃ, λέγουν, δὲν δέχεται νὰ τὸ περιγράψῃ πῶς ἦταν, παρὰ μόνον εἰς ἐκείνους, ποὺ ἔχουν κάποτε δαγκωθῆ· μόνον αὐτοί, φαντάζεται, θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὸν καταλάβουν καὶ νὰ τὸν συγχωρή- 218
σουν[5], ἂν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πόνου παρεφέρθη νὰ πράξῃ καὶ νὰ ἐκστομίσῃ τὸ κάθε τί. Ἔτσι καὶ ἐγώ, δαγκωμένος ἀπὸ κάτι ὀδυνηρότερον καὶ εἰς τὸ σημεῖον τὸ μᾶλλον εὐαίσθητον[6], ποὺ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ δαγκωθῇ,— εἰς τὴν καρδίαν μου δηλαδὴ ἢ τὴν ψυχὴν ἢ ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ τ' ὀνομάσωμεν, μ' ἐκτύπησαν καὶ μ' ἐδάγκασαν τῆς φιλοσοφίας οἱ λόγοι· καὶ τρυποῦν ἀγριώτερ' ἀπὸ τὴν ἔχιδναν[7], ἂν πέσουν ἐπάνω εἰς ἑνὸς νέου ὄχι κοινοῦ τὴν ψυχήν, καὶ παρασύρουν εἰς κάθε παράφορον πρᾶξιν καὶ λόγον — ἐξ ἄλλου ἔχων ἐνώπιόν μου ἀνθρώπους, ὅπως ὁ Φαῖδρος, ὁ Ἀγάθων, ὁ Ἐρυξίμαχος, ὁ Παυσανίας, ὁ Ἀριστόδη- b
μος καὶ Ἀριστοφάνης (τὸν ἴδιον τὸν Σωκράτη δὲν χρει-

1. Πρβλ. Σχολ.: **Οἶνος καὶ ἀλήθεια ἐπὶ τῶν ἐν μέθῃ τὴν ἀλήθειαν λεγόντων· ἔστι δὲ καὶ ᾄσματος Ἀλκαίου** (fr. 66 D) **ἀρχὴ Οἶνος, ὦ φίλε παῖ, καὶ ἀλάθεα καὶ Θεόκριτος** (29,1)

Οἶνος, ὦ φίλε παῖ, λέγεται καὶ ἀλάθεα·
κἄμμε χρὴ μεθύοντας ἀλαθέας ἔμμεναι

Ὁ Φώτιος μᾶς προσθέτει ὅτι ἐκτὸς τῆς προηγουμένης παροιμίας **Οἶνος καὶ ἀλήθεια**, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη **Οἶνος καὶ παῖδες ἀληθεῖς**. Τὸ νόημά της εἶναι, ὅτι ὁ μεθυσμένος ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθειαν περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπως καὶ τὰ μικρὰ παιδιά· πρβλ. τὴν νεωτέραν παροιμίαν: **Ἀπὸ μικρὸ κι ἀπὸ μωρὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.**

2. Ὁ Ἀλκιβιάδης παίζει μὲ τὰς λέξεις, **φαίνεται, ἀφανίσαι** (κυριολεκτικῶς = νὰ κάνῃ ὥστε νὰ μὴ φαίνεται), **ὑπερήφανον** (μὲ τὴν διπλῆν σημασίαν = ὑπερφανές, ἄξιον ὑπερηφανείας — ἀλαζονικόν, **ὑβριστικὸν** πρβλ. 219c).

3. Ὁ τρίτος λόγος εἶναι, ὅτι τὸν ἀκούουν ἄνθρωποι, ποὺ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν, τί σημαίνει πόθος σοφίας καὶ πόσον ἀκριβὰ θὰ ἐδέχετο κανεὶς νὰ τὸν πληρώσῃ, ἀκόμη καὶ μὲ τὸ σῶμα του· γίνεται πάθος πλέον καὶ μανία. Ὄχι λοιπὸν ὡς ἐπιχει-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀφανίσαι Σωκράτους ἔργον ὑπερήφανον εἰς ἔπαινον ἐλθόντα ἄδικόν μοι φαίνεται. ἔτι δὲ τὸ τοῦ δηχθέντος ὑπὸ τοῦ ἔχεως πάθος κἄμ' ἔχει· φασὶ γάρ πού τινα τοῦτο παθόντα οὐκ ἐθέλειν λέγειν οἷον ἦν, πλὴν τοῖς δεδηγμένοις, ὡς μόνοις γνωσομένοις τε καὶ συγγνωσομένοις, 218
εἰ πᾶν ἐτόλμα δρᾶν τε καὶ λέγειν ὑπὸ τῆς ὀδύνης. ἐγὼ οὖν, δεδηγμένος τε ὑπὸ ἀλγεινοτέρου καὶ τὸ ἀλγεινότατον ὧν ἄν τις δηχθείη — τὴν καρδίαν ἢ ψυχὴν γὰρ ἢ ὅ τι δεῖ αὐτὸ ὀνομάσαι, πληγείς τε καὶ δηχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ λόγων, οἳ ἔχονται ἐχίδνης ἀγριώτερον, νέου ψυχῆς μὴ ἀφυοῦς ὅταν λάβωνται, καὶ ποιοῦσι δρᾶν τε καὶ λέγειν ὁτιοῦν — καὶ ὁρῶν αὖ Φαίδρους, Ἀγάθωνας, Ἐρυξιμάχους, Παυσανίας, b
Ἀριστοδήμους τε καὶ Ἀριστοφάνας (Σωκράτη

8 καὶ post τε add. W 9 δηχθείη : δειχθῇ B 10 γὰρ ἢ ψυχὴν TWOx γὰρ secl. Bury ἢ ψυχὴν secl. Usener utrumque Christ; at cf. Xenoph. Inst. Cyr. 7,5.25 12 ψυχὴν W 13 μὴ : καὶ μὴ T 15 καὶ Ἀγάθωνας W

ρήσαντας ποτὲ πράξεις τοιαύτας, ἀλλ' ὡς δοκιμάσαντας ἐλατήρια καὶ πόθους ἀναλόγου πνευματικότητος, τοὺς καλεῖ ὡς μάρτυρας. Ἀκόμη καὶ εἰς φύσεις πεζάς, ὅπως τὸν Ἐρυξίμαχον καὶ τὸν Ἀριστόδημον, θὰ εὕρῃ, πιστεύει, συγγνώμην καὶ κατανόησιν.

4. Ἡ σύγκρισις μὲ τὴν ἔχιδναν, διότι ἡ εἰκὼν τοῦ δήγματος ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ περὶ τοῦ ἔρωτος (Ξεν. Ἀπομν. 1, 3, 12 κεξ.).

5. Τὸ χωρίον ἑρμηνεύει θαυμάσια πῶς τὸ συν-γιγνώσκω ἔλαβε τὴν σημασίαν τοῦ **συγχωρῶ**: tout comprendre c'est tout pardonner.

6. **Ἀλγεινότερον** ἢ ἡ ἔχιδνα· **ἀλγεινότατον** ὄχι ἐκεῖνο ποὺ π ρ ο κ α λ ε ῖ πόνους, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ τοὺς α ἰ σ θ ά ν ε τ α ι ζωηρά.

7. Τὸ λογοπαίγνιον **ἔχονται ἐχίδνης**, ὅπως ἀνωτέρω **γνωσομένοις τε καὶ συγγνωσομένοις** (πρβλ. καὶ κατωτέρω **Ἀριστοδήμους τε καὶ Ἀριστοφάνας**) δὲν ἠμποροῦν ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὴν μετάφρασιν.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

άζεται ν' ἀναφέρω) καὶ τόσους ἄλλους—ὅλοι σας ἄλλωστε ἔχετε μεταλάβει ἀπὸ τὸν παράφορον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸν διονυσιασμὸν τῆς φιλοσοφίας, δι' αὐτὸ καὶ ὅλοι σας θὰ τ' ἀκούσετε. Ἔτσι θὰ μὲ συγχωρήσετε δι' ὅσα τότε ἔπραξα καὶ ὅσα τώρα λέγω. Καὶ σεῖς οἱ δοῦλοι καὶ ὅποιος ἄλλος παρίσταται ἀμύητος καὶ ἄξεστος, μὲ θυρόφυλλα πολὺ μεγάγα φράξετε τ' αὐτιά σας[1].

34. Λοιπὸν κύριοι. Ὁ λύχνος εἶχε σβήσει καὶ οἱ δοῦλοι ἦσαν ἔξω. Ἔκρινα τότε, πὼς ἔπρεπε ν' ἀφήσω c
τὰς περιστροφὰς ἀπέναντί του καὶ ἐλεύθερα νὰ τοῦ εἰπῶ τί εἶχα εἰς τὸν νοῦν μου. Τὸν ἐκίνησα λοιπὸν καὶ τοῦ εἶπα: «Σωκράτη, κοιμᾶσαι;» «Καθόλου» μοῦ λέγει. «Ξέρεις λοιπόν, τί ἔχω σκεφθῆ;» «Σὰν τί;» μοῦ εἶπε. «Φρονῶ» τοῦ λέγω «ὅτι εἶσαι σὺ ὁ μόνος ἐραστής, ποὺ ἀπεδείχθη ἄξιός μου. Ἀλλὰ μοῦ γεννᾶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι δειλιάζεις νὰ μοῦ κάμῃς λόγον περὶ αὐτοῦ. Ἐγὼ ὅμως, νά πῶς σκέπτομαι: εὑρίσκω πὼς εἶναι πολὺ ἀνόητον νὰ μὴ σοῦ κάμω καὶ τοῦτο τὸ θέλημα καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐπίσης χρειάζεσαι τυχὸν εἴτε ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου εἴτ' ἀπὸ τῶν φίλων μου τὴν περιουσίαν[2]. Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει δι' ἐμὲ σημαν- d
τικώτερον πρᾶγμα παρὰ νὰ γίνω ὅσον εἶναι δυνατὸν τελειότερος· καὶ πρὸς τοῦτο κανένα συμπαραστάτην δὲν ἔχω, νομίζω, ἁρμοδιώτερον ἐκτὸς ἀπὸ σέ. Εἰς παρόμοιον λοιπὸν ἄνθρωπον ἂν δὲν ἐχάριζα τὴν εὔνοιάν μου, θὰ ἐντρεπόμην πολὺ περισσότερον τοὺς ἀνθρώπους μὲ κρίσιν, παρ' ὅσον, ἂν τὴν ἐχάριζα, τὸ πλῆθος τὸ ἄκριτον[3]». Αὐτὸς μὲ ἤκουσε καὶ μοῦ ἀπήντησε μὲ πολλὴν εἰρωνείαν, μ' ἐκεῖνο τὸ ἰδιαιτέ-

1. Τὸ θύρας τοῖς ὠσὶν ἐπίθεσθε βέβηλοι ἦτο κήρυγμα τῶν μυστηρίων· ἀνάλογον τὸ χριστιανικόν: **οἱ κατηχούμενοι προέλθετε.**

2. Δύο πράγματα ἔχει κατὰ τὰς ἀρχαίας ἀντιλήψεις νὰ προσφέρῃ ὁ νέος πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ ἐνδιαφέροντός του ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς του προκοπῆς: χρήματα ἢ τὸν ἔρωτά του. Ὁ Ἀλκιβιάδης προσφέρει καὶ τὰ δύο. Θὰ διδαχθῇ μετ' ὀλίγον, ὅτι ἐπὶ τοιαύτης ἐμπορικῆς σχέσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βασισθῇ ἀληθινὴ παιδεία· ἀλλ' ὁ Σωκράτης εἰρωνευόμενος τοῦ ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ αὐτὴ δὲν εἶναι δι' αὐτὸν συμφέρουσα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δὲ αὐτὸν τί δεῖ λέγειν;), καὶ ὅσοι ἄλλοι·—πάντες γὰρ κεκοινωνήκατε τῆς φιλοσόφου μανίας τε καὶ βακχείας, διὸ πάντες ἀκούσεσθε· συγγνώσεσθε γὰρ τοῖς τε τότε πραχθεῖσι καὶ τοῖς νῦν λεγομένοις. οἱ δὲ οἰκέται καὶ εἴ τις ἄλλος ἐστὶν βέβηλός τε καὶ ἄγροικος, πύλας πάνυ μεγάλας τοῖς ὠσὶν ἐπίθεσθε.

34. Ἐπειδὴ γὰρ οὖν, ὦ ἄνδρες, ὅ τε λύχνος ἀπεσβήκει καὶ οἱ παῖδες ἔξω ἦσαν, ἔδοξέ μοι c χρῆναι μηδὲν ποικίλλειν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἐλευθέρως εἰπεῖν ἅ μοι ἐδόκει. καὶ εἶπον κινήσας αὐτόν. Σώκρατες, καθεύδεις;—Οὐ δῆτα, ἦ δ' ὅς.— Οἶσθα οὖν ἅ μοι δέδοκται;— Τί μάλιστα; ἔφη— Σὺ ἐμοὶ δοκεῖς, ἦν δ' ἐγώ, ἐμοῦ ἐραστὴς ἄξιος γεγονέναι μόνος· καί μοι φαίνει ὀκνεῖν μνησθῆναι πρός με. ἐγὼ δὲ οὑτωσὶ ἔχω· πάνυ ἀνόητον ἡγοῦμαι εἶναι σοὶ μὴ οὐ καὶ τοῦτο χαρίζεσθαι καὶ εἴ τι ἄλλο ἢ τῆς οὐσίας τῆς ἐμῆς δέοιο ἢ τῶν φίλων τῶν ἐμῶν. ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ- d δέν ἐστι πρεσβύτερον τοῦ ὡς ὅτι βέλτιστον ἐμὲ γενέσθαι· τούτου δὲ οἶμαί μοι συλλήπτορα οὐδένα κυριώτερον εἶναι σοῦ. ἐγὼ δὴ τοιούτῳ ἀνδρὶ πολὺ μᾶλλον ἂν μὴ χαριζόμενος αἰσχυνοίμην τοὺς φρονίμους, ἢ χαριζόμενος τούς τε πολλοὺς καὶ ἄφρονας. Καὶ οὗτος ἀκούσας μάλα

4 τε om. B 5 τις : τι B[1] corr. B[2] 11 και κεινησας Ox 16 ἔχων TW 17 χαρισασθαι Ox 18 εἴ τι : ἔτι TW 19 δέῃ W[1] (οιο s.v.) || τῆς τῶν φίλων Schöne 20 ὡς ὅτι : ὅσῳ τι B 21 μοι Ox dett. : μου BTW

3. Ἡ κοινὴ γνώμη κατεδίκαζε τὸ χαρίζεσθαι· ἀλλὰ τί εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταλάβῃ ἡ κοινὴ γνώμη ἀπὸ τ' ἀνταλλάγματα, τὰ ὁποῖα προσδοκᾷ ὁ Ἀλκιβιάδης; Ὁ ἔρως εἶναι μοναδικὸς συνεργὸς νὰ πραγματοποιήσῃς τὸν προορισμόν σου, ἐδίδαξεν ἡ Διοτίμα· αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβάνεται ὑλιστικὰ ὁ Ἀλκιβιάδης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρως χαρακτηριστικὸν καὶ συνηθισμένον ὕφος του. «Ἀγαπητέ μου Ἀλκιβιάδη, φαίνεσαι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ μὴν εἶσαι κακὸς ὑπολογιστής, ἂν βέβαια εἶναι ἀληθινὰ ὅσα λέγεις περὶ ἐμοῦ, καὶ ἂν ὑπάρχῃ μέσα μου κάποια δύναμις, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὁποίας e
θὰ ἠμποροῦσες νὰ γίνῃς τελειότερος. Προφανῶς ἕνα κάλλος ἀπερίγραπτον θὰ διακρίνεις μέσα μου, ἀνώτερον παρὰ πολὺ ἀπὸ τὴν ὡραίαν σου μορφήν[1]. Αὐτὸ λοιπὸν βλέπεις καὶ δι' αὐτὸ θέλεις νὰ συντροφεύσωμεν καὶ νὰ κάμωμεν ἀνταλλαγὴν καλλονῆς. Ἔτσι ἀποβλέπεις νὰ πραγματοποιήσῃς εἰς βάρος μου κέρδος ὄχι ἀσήμαντον. Ζητεῖς ν' ἀποκτήσῃς εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ φαινομενικοῦ τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν, καὶ τὸ σχέδιόν σου εἶναι πράγματι χάλκινα νὰ 219
δώσῃς καὶ χρυσᾶ νὰ πάρῃς [2]. Μὰ καλότυχε· συλλογίσου καλύτερα. Ἴσως δὲν ἀξίζω τίποτε, καὶ σὺ δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεσαι. Εἶναι γνωστόν, τοῦ πνεύματος ἡ ὅρασις ἀρχίζει νὰ βλέπῃ ὀξυδερκέστερα, ὅταν ἡ ὅρασις τῶν ὀφθαλμῶν πλησιάζῃ νὰ παρακμάσῃ, καὶ σὺ ἀπέχεις ἀκόμη ἀπ' αὐτὸ πολύ[3]». Καὶ ἐγὼ ὅταν τὰ ἤκουσα, τοῦ λέγω: «Ὅ,τι εἶχα ἐκ μέρους μου νὰ εἰπῶ, αὐτὸ εἶναι. Τίποτε δὲν ἐπρόφερε τὸ στόμα μου διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι σκέπτομαι. Σκέψου τώρα καὶ μόνος σου ὅ,τι θεωρεῖς καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν σου τὸ καλύτερον καὶ δι' ἐμέ». «Αὐτὸ μάλιστα, τὸ εἶπες σωστά. Εἰς τὸ μέλλον θ' ἀποφασίσωμεν καὶ θὰ ἐνεργήσωμεν, ὅπως θὰ φανῇ καὶ εἰς τοὺς δύο μας συμφερώτερον καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα».

1. Καὶ ἐδῶ ἡ εἰρωνεία τοῦ Σωκράτους, ποὺ κρύπτει μαζὶ καὶ λέγει τὴν ἀλήθειαν. Ὄχι μὲ τὸν ἰσχυρισμόν του (δι' αὐτὸ καὶ ἡ χρῆσις τῆς δυνητικῆς ἐγκλίσεως **ὀρῴης ἄν**), ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτοκυριαρχίαν του ἀποδεικνύει ὁ Σωκράτης, ὅτι πράγματι κατέχει τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν καλλονήν.

2. Ἡ παροιμία ἀπὸ τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον τῆς Ἰλιάδος, ὅπου ὁ Λύκιος Γλαῦκος καὶ ὁ Διομήδης, ἀναγνωριζόμενοι ὡς πατρικοὶ ξένοι, ἀνταλλάσσουν τὴν πανοπλίαν των· ὁ πλούσιος καὶ γενναιόδωρος, ὅπως ὅλοι οἱ Ἀσιᾶται, Γλαῦκος χαρίζει τὰ χρυσᾶ του ὅπλα καὶ λαμβάνει τὰ χάλκινα τοῦ πτωχοῦ καὶ λιτοδιαίτου Ἕλληνος.

3. Μολονότι πανοῦργος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ἕτοιμος νὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰρωνικῶς καὶ σφόδρα ἑαυτοῦ τε καὶ εἰωθότως ἔλεξεν· ὦ φίλε Ἀλκιβιάδη, κινδυνεύεις τῷ ὄντι οὐ φαῦλος εἶναι, εἴπερ ἀληθῆ τυγχάνει ὄντα ἃ λέγεις περὶ ἐμοῦ, καί τις ἔστ' ἐν ἐμοὶ δύναμις, e
δι' ἧς ἂν σὺ γένοιο ἀμείνων. ἀμήχανόν τοι κάλλος ὁρῴης ἂν ἐν ἐμοὶ καὶ τῆς παρὰ σοὶ εὐμορφίας πάμπολυ διαφέρον. εἰ δὴ καθορῶν αὐτὸ κοινώσασθαί τέ μοι ἐπιχειρεῖς καὶ ἀλλάξασθαι κάλλος ἀντὶ κάλλους, οὐκ ὀλίγῳ μου πλεονεκτεῖν διανοεῖ, ἀλλ' ἀντὶ δόξης ἀλήθειαν καλῶν κτᾶσθαι ἐπιχειρεῖς, καὶ τῷ ὄντι χρύσεα χαλ- 219
κείων (Hom. Z 236) διαμείβεσθαι νοεῖς. ἀλλ', ὦ μακάριε, ἄμεινον σκόπει, μή σε λανθάνω οὐδὲν ὤν. ἥ τοι τῆς διανοίας ὄψις ἄρχεται ὀξὺ βλέπειν, ὅταν ἡ τῶν ὀμμάτων τῆς ἀκμῆς λήγειν ἐπιχειρῇ· σὺ δὲ τούτων ἔτι πόρρω. Κἀγὼ ἀκούσας Τὰ μὲν παρ' ἐμοῦ, ἔφην, ταῦτά ἐστιν, ὧν οὐδὲν ἄλλως εἴρηται ἢ ὡς διανοοῦμαι· σὺ δὲ αὐτὸς οὕτω βουλεύου σοί τε ὅ τι ἄριστον καὶ ἐμοὶ ἡγεῖ.— Ἀλλ', ἔφη, τοῦτό γ' εὖ λέγεις· ἐν γὰρ τῷ ἐπιόντι χρόνῳ βουλευόμενοι πράξομεν ὃ ἂν φαίνηται νῷν περί τε τούτων καὶ περὶ τῶν b
ἄλλων ἄριστον.

1 ἑαυτοῦ τε καὶ: ἑαυτῷ Vindob. 21 παρ' vel πρὸς ante ἑαυτοῦ add. Stallbaum Herwerden 5 τοι: τι Vindob. 21 8 τε om. W 10 καλον Ox[1] del. Badham 12 νοεῖς del. Vögelin 14 ἥ τοι W: ἤτοι BT Stobaeus || ἄρξεται W[1] 17 ἐμοὶ B 19 σοὶ τε ὅτι Ox: ὅ τι σοί τε cett.

προτείνῃ κερδοσκοπικῶς μίαν συμφέρουσαν ἀνταλλαγήν, ὅμως ἀληθινὰ ἀπὸ ἀνωριμότητα νεανικὴν ὑπερτιμᾷ τὴν ἀξίαν τοῦ Σωκράτους. Πρβλ. Νόμ. 715d νέος μὲν γὰρ ὢν πᾶς ἄνθρωπος τὰ τοιαῦτα ἀμβλύτατα αὐτὸς αὐτοῦ ὁρᾷ, γέρων δὲ ὀξύτατα. Αὐτὰ λέγει ὁ Σωκράτης, εἰρωνικῶς καὶ ἐδῶ. Διότι τοῦ νέου τὸ βλέμμα, ποὺ ὤξυνε καὶ ὤπλισεν ἡ ἀγάπη, εἶδεν ἀληθινὰ πολὺ βαθύτερα ἀπ' ὅ,τι εἶδεν ὁ κόσμος ὁ πολύς· μόνον ποὺ δὲν ἐδιάλεξε τὸ καλύτερον μέσον ν' ἀποκτήσῃ ὅ,τι ἠμποροῦσε νὰ τοῦ προσφέρῃ ὁ Σωκράτης. Αὐτοῦ κεῖται ἡ δυστυχία του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐγὼ λοιπὸν τότε ὑπέθετα, ὅτι τὸν εἶχαν ἤδη πληγώσει τὰ λόγια ποὺ ἀντήλλαξα μαζί του καὶ εἶχα ἐκτοξεύσει, οὕτως εἰπεῖν, ὡς βέλη[1]. Ἐσηκώθηκα λοιπὸν καὶ χωρὶς πλέον νὰ τοῦ ἀφήσω καιρὸν νὰ προσθέσῃ τίποτε, τὸν ἐσκέπασα μὲ τὸν μανδύαν μου (ἦτο χειμῶνας τότε), ἐξάπλωσα κάτω ἀπὸ τὸν τρίβωνα τὸν ἰδικόν του[2], ἐτύλιξα τὰ χέρια μου γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀληθινὰ δαιμονίου καὶ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ ὄντος καὶ ἔμεινα πλαγιασμένος ἔτσι ὁλόκληρον τὴν νύκτα. c Καὶ αὐτὴν τὴν φοράν, Σωκράτη, δὲν θὰ ἰσχυρισθῇς πὼς εἶναι ψεύδη αὐτὰ ποὺ λέγω[3]. Ἔ λοιπόν! Μ' ὅλα ποὺ ἔκαμα ἐγώ, αὐτὸς ἐδείχθη τόσον ἀνίκητος ἀπὸ τὰ νεανικά μου θέλγητρα, τόσον τὰ περιεφρόνησε καὶ τὰ ἐγελοιοποίησε, τόσον μ' ἐταπείνωσεν[4] — καὶ ὅμως ἐπίστευα πὼς κάποιαν ἀξίαν εἶχεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, κύριοι δικασταί· διότι δικασταί, ναί, εἴσθε τῆς ὑπερηφανείας τοῦ Σωκράτους[5]. Μάθετε λοιπόν, σᾶς ὁρκίζομαι εἰς τοὺς θεούς, εἰς τὰς θεάς[6], ἐκοιμήθην καὶ ἐξύπνησα εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Σωκράτους, χωρὶς νὰ συμβῇ τίποτε περισσότερον d παρ' ὅ,τι ἂν εἶχα κοιμηθῇ μὲ τὸν πατέρα μου ἢ μ' ἕναν ἀδελφὸν μεγαλύτερον.

35. Καὶ τώρα ὕστερ' ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιον αὐτό, πῶς φαντάζεσθε τὴν ψυχικήν μου κατάστασιν; Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐπίστευα, πὼς εἶχα ἐξευτελισθῇ· ἀπὸ τὸ ἄλλο μ' ἐθάμβωνεν ἡ προσωπικότης τούτου, ἡ αὐτοκυριαρχία καὶ ἡ δύναμις τῆς θελήσεώς του. Εἶχα εὑρεθῇ ἐνώπιον ἀνθρώπου, ποὺ ὅμοιόν του εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν εὐστάθειαν[7] δὲν ἐπερίμενα ποτὲ νὰ συν-

1. Ἡ εὐγενὴς ἀποποίησις τοῦ Σωκράτους ἡρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅτι ἄφηνεν ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰς συζητήσεις καὶ τροποποιήσεις. Γνωρίζει ἐπίσης, ὅτι συχνὰ ἀποποιεῖται κανεὶς εἰς τὸν ἔρωτα κάτι, τὸ ὁποῖον σιγὰ σιγὰ ἀποδέχεται, διότι ἡ ἀποποίησις δὲν γίνεται μὲ ὁλόκληρον τὸ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου.

2. **Τρίβων** ἦτο εἶδος ἐπανωφορίου (ἱματίου) ἀπὸ τετράγωνον κακῆς ποιότητος χονδροκαμωμένον ὕφασμα. Τὸ ἐφοροῦσαν κατόπιν, κατὰ ζῆλον σωκρατικόν, οἱ Κυνικοί.

3. Νέα ἀποστροφὴ πρὸς τὸν Σωκράτην, ἡ ὁποία διακόπτει τὴν ἀφήγησιν καὶ δυναμώνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν περιέργειαν τῶν ἀκουόντων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσας τε καὶ εἰπών, καὶ ἀφεὶς ὥσπερ βέλη, τετρῶσθαι αὐτὸν ᾤμην· καὶ ἀναστάς γε, οὐδ' ἐπιτρέψας τούτῳ εἰπεῖν οὐδὲν ἔτι, ἀμφιέσας τὸ ἱμάτιον τὸ ἐμαυτοῦ τοῦτον (καὶ γὰρ ἦν χειμὼν) ὑπὸ τὸν τρίβωνα κατακλινεὶς τὸν τουτουΐ, περιβαλὼν τὼ χεῖρε τούτῳ τῷ δαιμονίῳ ὡς ἀληθῶς καὶ θαυμαστῷ κατεκείμην [c] τὴν νύκτα ὅλην. καὶ οὐδὲ ταῦτα αὖ, ὦ Σώκρατες, ἐρεῖς ὅτι ψεύδομαι. ποιήσαντος δὲ δὴ ταῦτα ἐμοῦ, οὗτος τοσοῦτον περιεγένετό τε καὶ κατεφρόνησεν καὶ κατεγέλασεν τῆς ἐμῆς ὥρας καὶ ὕβρισεν — καὶ περὶ ἐκεῖνό γε ᾤμην τὶ εἶναι, ὦ ἄνδρες δικασταί· δικασταὶ γάρ ἐστε τῆς Σωκράτους ὑπερηφανίας. εὖ γὰρ ἴστε, μὰ θεούς, μὰ θεάς, οὐδὲν περιττότερον καταδεδαρθηκὼς ἀνέστην μετὰ Σωκράτους, ἢ εἰ μετὰ πατρὸς καθηῦδον [d] ἢ ἀδελφοῦ πρεσβυτέρου.

35. Τὸ δὴ μετὰ τοῦτο τίνα οἴεσθέ με διάνοιαν ἔχειν, ἡγούμενον μὲν ἠτιμάσθαι, ἀγάμενον δὲ τὴν τούτου φύσιν τε καὶ σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν, ἐντετυχηκότα ἀνθρώπῳ τοιούτῳ, οἵῳ ἐγὼ οὐκ ἂν ᾤμην ποτ' ἐντυχεῖν εἰς φρόνησιν καὶ εἰς

1 ακουσαν Ox[1] corr. Ox[3] 2 βελει TWOx 3 τοῦτο B 6 τούτου B 8 αὖ om. TW 12 [και] περι εκεινο γε Ox : καίπερ ἐκεῖνό (κεῖνο B) γε BTW καὶ . . . εἶναι del. Hug καὶ περὶ ἐκεῖνο [ὅ] γε Bury 16 εἰ om. TW

---

4. Ἡ ἐπισώρευσις τῶν συνωνύμων χαρακτηρίζει τὴν ταραχὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ νέου.

5. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἰσάγει τὸν Σωκράτην εἰς δίκην (γραφὴν ὕβρεως), διότι. . . δὲν τὸν διέφθειρε. Ἐδῶ κεῖται τὸ κωμικόν. Μήπως καὶ οἱ δικασταὶ δὲν κατεδίκασαν τὸν Σωκράτη, ἂν καὶ δὲν διέφθειρε τοὺς νέους;

6. Ἡ ἐπίκλησις μὲ τὸ ἀσύνδετον κρύπτει κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίφασιν κωμικῆς ζωηρότητος θαυμασμὸν ἀληθινόν, ἀλλὰ καὶ πόνον.

7. **Φρόνησις** καὶ **καρτερία** εἶναι τὰ δύο συστατικὰ τῆς ἀληθινῆς **σωφροσύνης**, τὸ λογικὸν καὶ τὸ συναισθηματικόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αντήσω. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, οὔτε νὰ τοῦ θυμώσω ἐπιτέλους εἶχα τὴν δύναμιν καὶ νὰ στερηθῶ ἑπομένως τὴν συναναστροφήν του, οὔτε νὰ τὸν παρασύρω εὕρισκα κανένα μέσον. Διότι μὲ χρήματα (αὐτὸ τὸ e
ἤξευρα καλὰ) ἦτον ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἄτρωτος, περισσότερον παρ' ὅ, τι ὁ Αἴας μὲ σίδηρον[1]· καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὸ μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἔκρινα πὼς θὰ ἠμποροῦσε νὰ παγιδευθῇ[2], μοῦ εἶχε διαφύγει. Εὑρισκόμην λοιπὸν εἰς ἀδιέξοδον καὶ ἐγύριζα[3] αἰχμαλωτισμένος πέρα ὡς πέρα ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὅσον κανεὶς ἀπὸ κανέναν εἰς τὸν κόσμον.

Εἶχαν προηγηθῆ ὅλ' αὐτὰ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς μου[4], ὅταν κατόπιν μοῦ ἔτυχε νὰ ὑπηρετήσωμεν μαζὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ποτειδαίας[5] καὶ νὰ εἴμεθα ἐκεῖ ὁμοτράπεζοι[6]. Λοιπὸν ἐκεῖ εἰς τὰς κακουχίας πρῶτον ὑπερτεροῦσεν ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ καὶ ὅλους μαζὶ τοὺς ἄλλους. Ὁσάκις π. χ. εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην ἕνεκα ἀποκοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν, ὅπως συμβαίνει δὰ εἰς τὸ μέτωπον, νὰ περάσωμεν χωρὶς τροφήν, δὲν ἦσαν τίποτε οἱ ἄλλοι συγκρινόμενοι μ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἀντοχήν. Καὶ πάλιν ὅταν εἴχαμεν καλοπέρασιν, μόνος αὐτὸς ἦτον εἰς θέσιν νὰ τὴν χαρῇ[7], Πρὸ πάντων εἰς τὴν οἰνοποσίαν· δὲν τὴν ἐπεδίωκεν, ἀλλὰ ὁσάκις τὸν ὑπεχρέωναν νὰ πίνῃ, τοὺς ἔβαζεν ὅλους κάτω, καὶ τὸ περισσότερον ἀπίστευτον ἀπ' ὅλα: μεθυσμένον τὸν Σωκράτη δὲν ἔχει ἰδεῖ ποτέ του ἄνθρωπος. Περὶ αὐτοῦ ἄλλωστε θὰ σᾶς δοθῇ,

1. Περὶ τοῦ Αἴαντος διηγεῖται ὁ Πίνδαρος Ἰσθμ. 6,47, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ηὐχήθη εἰς τὸν Τελαμῶνα ν' ἀποκτήσῃ υἱὸν ἄρρηκτον φυάν· ἄρρηκτον εἶναι καὶ τὸ σάκος (ἡ ἀσπὶς) τοῦ Αἴαντος κατὰ τὸν Σοφοκλέα (Αἴας 576).

2. Δηλαδὴ τὸ σωματικὸν κάλλος.

3. Πρωτύτερα ἐπίστευεν πὼς ὅλοι τοῦ ἦσαν ἀνοικτοὶ οἱ δρόμοι. Τώρα γυρίζει ἀμήχανος καὶ ἐντροπιασμένος καὶ θυμωμένος, καὶ δὲν ξέρει ποῦ νὰ στραφῇ.

4. Τονίζει, ὅτι τὸ ἐπεισόδιον εἶναι προγενέστερον τῆς Ποτειδαίας. Ἔτσι ἐξαίρεται ἀκόμη περισσότερον ἡ καρτερία τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἡλικίαν τότε πολὺ μικροτέραν τῶν 40 ἐτῶν.

5. Ἡ Ποτείδαια ἐπανεστάτησε τὸ 432 καὶ ἀνεκτήθη τὸ 429 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Φορμίωνος. Ὁ Σωκράτης μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τότε, καὶ κατόπιν τὸ 422 εἰς τὴν Ἀμφίπολιν (Ἀπολ. 28e).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καρτερίαν; ὥστε οὔθ' ὅπως οὖν ὀργιζοίμην εἶχον καὶ ἀποστερηθείην τῆς τούτου συνουσίας, οὔτε ὅπῃ προσαγαγοίμην αὐτὸν ηὐπόρουν. εὖ γὰρ ᾔδη ὅτι χρήμασί γε πολὺ μᾶλλον ἄτρωτος e ἦν πανταχῇ ἢ σιδήρῳ ὁ Αἴας, ᾧ τε ᾤμην αὐτὸν μόνῳ ἁλώσεσθαι, διεπεφεύγει με. ἠπόρουν δή, καταδεδουλωμένος τε ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς οὐδεὶς ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου περιῆα.

Ταῦτά τε γάρ μοι ἅπαντα προυγεγόνει, καὶ μετὰ ταῦτα στρατεία ἡμῖν εἰς Ποτείδαιαν ἐγένετο κοινὴ καὶ συνεσιτοῦμεν ἐκεῖ· πρῶτον μὲν οὖν τοῖς πόνοις οὐ μόνον ἐμοῦ περιῆν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὁπότ' ἀναγκασθείημεν ἀποληφθέντες που, οἷα δὴ ἐπὶ στρατείας, 220 ἀσιτεῖν, οὐδὲν ἦσαν οἱ ἄλλοι πρὸς τὸ καρτερεῖν· ἔν τ' αὖ ταῖς εὐωχίαις μόνος ἀπολαύειν οἷός τ' ἦν τά τ' ἄλλα καὶ πίνειν οὐκ ἐθέλων, ὁπότε ἀναγκασθείη, πάντας ἐκράτει, καὶ ὃ πάντων θαυμαστότατον, Σωκράτη μεθύοντα οὐδεὶς πώποτε ἑόρακεν ἀνθρώπων. τούτου μὲν οὖν μοι

1 καρτερίαν: εγ]κρατειαν Ox Schöne Maas coll Arist. Nicom 1152a 34 || οὔθ': ουδ. Ox[2] 2 καί: ει και Ox || συνουσίας: συνηθειας Ox[1] 4 ᾔδειν WOx || γε: τε B 6 δή: τε W ἀλλ ου B 9 τε γάρ: τ' ἄρα Badham 10 στρατια Ox[1] 11 κοινῇ vulg. 12 ἐν τοῖς πόνοις Winckelmann 13 ὁπότ' W: ὁπόταν BTOx γοῦν add. Stephanns δὲ Sauppe αὖ Rohde γὰρ vel γοῦν Richards, fort recte 14 ἀπολειφθεντες BTW (lac. in Ox): em. Cornarius 15 πρὸς τό: πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ Sauppe 16 τ': δ' FAWolf 18 ὃ πάντων: ὁπόταν B 19 θαυμασιώτατον Ox Vindob. 21 20 ἑωράκει B

---

6. Οἱ συσσιτοῦντες δὲν ἀνῆκον πάντοτε εἰς τὸ ἴδιον σύνταγμα στρατοῦ· ὁ Ἀλκιβιάδης ὡς Σκαμβωνίδης ἀνῆκεν εἰς τὴν Λεοντίδα, ὁ Σωκράτης ὡς Ἀλωπεκῆθεν εἰς τὴν Ἀντιοχίδα φυλήν. Δὲν ἦσαν λοιπὸν σύσκηνοι.

7. Διότι δὲν τοῦ ἐπείραζε ποτὲ τὴν ὑγείαν. Εἰς τοῦτο κεῖται καὶ ἡ διαφορά του μὲ τοὺς Κυνικούς. Ἐκεῖνοι ἀποφεύγουν τὰς ἡδονάς, διότι φοβοῦνται μήπως ὑποδουλωθοῦν εἰς αὐτάς. Ὁ Σωκράτης δὲν τὰς ἀποφεύγει· εἶναι κύριος τῶν ἡδονῶν καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν τὰς φοβεῖται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐλπίζω, καὶ τώρα ἀμέσως ἡ ἀπόδειξις[1]. Ὅσον ἀφορᾷ πάλιν τὴν ἀντοχήν του εἰς τὸ ψῦχος (καὶ οἱ χειμῶνες ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι δριμύτατοι[2]) ἔκαμνε θαύματα. Ἰδίως κάποτε ποὺ ἦταν παγωνιὰ ὅσον γίνεται διαπεραστική: κανένας δὲν ἐξεμύτιζεν ἀπὸ μέσα ἤ, ὁσάκις ἐξήρχετο κανείς, ἐφοροῦσαν ὅλοι ἕνα πλῆθος πρόσθετα φορέματα καὶ ὑποδήματα καὶ εἶχαν τυλιγμένα τὰ πόδια των εἰς πιλήματα μέσα καὶ δορὰς προβάτων. Ἔ λοιπόν! αὐτὸς[3] ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐφοροῦσεν, ὅταν ἐξήρχετο, τὸ ἴδιον φόρεμα, ὅπως καὶ πρωτύτερα συνήθιζε νὰ φορῇ, καὶ ἐβάδιζεν ἀνυπόδητος ἐπάνω εἰς τὸν πάγον μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν, παρ' ὅσον οἱ ἄλλοι μὲ τὰ ὑποδήματά των. Καὶ οἱ στρατιῶται τὸν ἐστραβοκοίταζαν, νομίζοντες πὼς ἤθελε νὰ τοὺς ἐξευτελίσῃ. b

36. Καὶ αὐτὰ μὲν σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο· c
ἀξίζει ὅμως ν' ἀκούσετε

τὸ τί ἔκανε καὶ ἐτραύηξεν αὐτὸς ὁ ἀντρειωμένος

κάποτ' ἐκεῖ εἰς τὸ μέτωπον[4]. Συγκεντρωμένος δηλαδὴ εἰς μίαν σκέψιν του, ἐστέκετο ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἐκεῖ καὶ ἐσυλλογίζετο. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπροχωροῦσεν εἰς τὴν σκέψιν, ἀντὶ νὰ τὰ παραιτήσῃ, ἐξηκολούθει νὰ στέκεται καὶ νὰ τὴν ζητῇ. Καὶ εἶχε μεσημεριάσει πλέον, καὶ ὁ κόσμος τὸ ἐπῆρεν εἴδησιν καὶ μὲ κατάπληξιν ἀνεκοίνωσεν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, ὅτι ὁ Σωκράτης ἀπὸ τὸ πρωῒ στέκεται ἐκεῖ καὶ παρακολουθεῖ κάποιαν σκέψιν του. Εἰς τὸ τέλος (εἶχε βραδυάσει ἐν τῷ μεταξὺ) μετὰ τὸ δεῖπνον

1. Πράγματι μένει εἰς τὸ τέλος μόνος ὁ Σωκράτης ἀμέθυστος.

2. Τὴν ἀντοχήν του εἰς τὸ ψῦχος μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν Ἀπομν. 1,2,1 καὶ 1,6,2. Οἱ ἀρχαῖοι μὲ τὴν ἐλαφρὰν των ἀμφίεσιν ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐαίσθητοι εἰς τὸ ψῦχος, ἀκόμη καὶ εἰς ψῦχος μέτριον διὰ σημερινὰς ἀντιλήψεις.

3. Ὡραία ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς γενικῆς ἀπολύτου, ἡ ὁποία ὅλους τοὺς ἄλλους συγχωνεύει εἰς μίαν γενικὴν περιγραφὴν καταστάσεως, ὄχι προσώπων, καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Σωκράτους, ἡ ὁποία καὶ γλωσσικῶς ἐξαίρεται μὲ τὸ **οὗτος δέ**, γεμάτη ζωὴν καὶ πλαστικότητα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δοκεῖ καὶ αὐτίκα ὁ ἔλεγχος ἔσεσθαι. πρὸς δὲ
αὖ τὰς τοῦ χειμῶνος καρτερήσεις (δεινοὶ γὰρ
αὐτόθι χειμῶνες) θαυμάσια ἠργάζετο, τά τε
ἄλλα καί ποτε ὄντος πάγου οἵου δεινοτάτου, b
καὶ πάντων ἢ οὐκ ἐξιόντων ἔνδοθεν ἢ εἴ τις
ἐξίοι, ἠμφιεσμένων τε θαυμαστὰ δὴ ὅσα καὶ
ὑποδεδεμένων καὶ ἐνειλιγμένων τοὺς πόδας εἰς
πίλους καὶ ἀρνακίδας, οὗτος δ' ἐν τούτοις ἐξῄει
ἔχων ἱμάτιον μὲν τοιοῦτον οἷόνπερ καὶ πρότε-
ρον εἰώθει φορεῖν, ἀνυπόδητος δὲ διὰ τοῦ κρυ-
στάλλου ῥᾷον ἐπορεύετο ἢ οἱ ἄλλοι ὑποδεδεμέ-
νοι· οἱ δὲ στρατιῶται ὑπέβλεπον αὐτὸν ὡς κα-
ταφρονοῦντα σφῶν.

36. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα· c

οἷον δ' αὖ τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
(δ242) ἐκεῖ ποτε ἐπὶ στρατείας, ἄξιον ἀκοῦσαι.
ξυννοήσας γὰρ αὐτόθι ἕωθέν τι εἱστήκει σκο-
πῶν· καὶ ἐπειδὴ οὐ προυχώρει αὐτῷ, οὐκ ἀ-
νίει, ἀλλὰ εἱστήκει ζητῶν. καὶ ἤδη ἦν μεσημ-
βρία, καὶ ἄνθρωποι ᾐσθάνοντο καὶ θαυμά-
ζοντες ἄλλος ἄλλῳ ἔλεγεν ὅτι Σωκράτης ἐξ
ἑωθινοῦ φροντίζων τι ἕστηκε. τελευτῶντες δέ

3 χειμῶνες del. Naber 4 τοῦ πάγου TW 5 ἢ (1) om. TW
6 δὴ : ἢ B 8 post πίλους add. τε Pollux VII 172 ; om. idem X 50
|| δ' om. Ox. Vindob. 21 9 οἷόνπερ : οἷον TW 15 αὖ τόδ' : αὐτὸ BT
16 στρατιᾶς ⁝Ox 17 ἑστήκει BTW 18 προχώρει B corr. B²
|| ἀνίει : ανειη Ox 20 ἄνθρωποι BT (sine spir. W) : em. Mehler
21 ἔλεγον Mehler || ἐξ : ως εξ Ox 22 καὶ τελευτῶντες δέ W

---

4. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ θὰ πρέπῃ νὰ θεωρηθῇ ἱστορικόν. Ἴσως ὁ μεταδώσας ἢ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐδῶ νὰ ὑπερβάλλῃ κάπως ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ὀρθοστασίας. Πάντως συνήθεια τοῦ Σωκράτους δὲν ἦτο νὰ στέκεται πολὺν χρόνον 175c.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μερικοὶ Ἴωνες[1] ἔσυραν ἔξω τὰ στρώματά των[2] (καλοκαῖρι ἦταν τότε). ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ κοιμηθοῦν εἰς τὰ δροσερά, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ παραφυλάξουν, ἂν θὰ ἔστεκεν ἔτσι ἀκίνητος καὶ τὴν νύκτα. Καὶ αὐτὸς ἔμεινε πράγματι ὄρθιος, ὡς ποὺ ἐχάραξεν ἡ αὐγὴ καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος. Ὕστερα ἔκαμε τὴν προσευχήν του εἰς τὸν ἥλιον[3] καὶ ἀπεμακρύνθη.

Ἂν ἀγαπᾶτε τώρα[4], εἰς τὰς μάχας· εἶναι δίκαιον
ἄλλωστε νὰ τοῦ ἀποδώσω ἐξάπαντος αὐτὸν τὸν
ἔπαινον. Κατὰ τὴν διάρκειαν δηλαδὴ τῆς μάχης[5],
μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς ὁποίας οἱ στρατηγοὶ μοῦ ἀπέ-
νειμαν τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας, αὐτὸς μὲ ἔσωσεν,
κανένας ἄλλος[6]. Εἶχα πληγωθῆ· αὐτὸς ὅμως δὲν ἐδέ- e
χθη νὰ μ' ἐγκαταλείψη, ἀλλὰ ἔσωσεν ἀπὸ τὴν μάχην
καὶ τὰ ὅπλα μου καὶ μαζὶ καὶ ἐμὲ τὸν ἴδιον. Καὶ
ἐγὼ μὲν καὶ τότε ἐπέμενα, Σωκράτη, νὰ δώσουν οἱ
στρατηγοὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας εἰς σέ· ὡς πρὸς
αὐτὸ τουλάχιστον δὲν θὰ ἔχῃς κανένα παράπονον
ἐναντίον μου, οὔτε θὰ εἰπῇς ὅτι ψεύδομαι[7]. Ἐντού-
τοις οἱ στρατηγοί, ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν κοινωνι-
κήν μου περιωπήν, ἤθελαν ν' ἀπονείμουν εἰς ἐμὲ τὸ
βραβεῖον· καὶ σὺ τότε ἔδειξες μεγαλυτέραν προθυ-
μίαν ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, ἐγὼ νὰ τὸ λάβω καὶ ὄχι
σύ. Πρὸς τούτοις, κύριοι, θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ παρα-
κολουθήσετε τὸν Σωκράτη τὴν ἐποχὴν ποὺ ὁ στρα-
τός μας πανικόβλητος ὠπισθοχωροῦσεν ἀπὸ τὴν μά- 221

1. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ποτειδαίας ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἀθηναῖοι πολλοὺς συμμάχους (Θουκυδ. 1,61,4), ἐξ Ἰωνίας κυρίως. Ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἐπληροφορήθη τὸ περίεργον γεγονὸς καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης· εἶναι πάντως χαρακτηριστικόν, ὅτι δὲν ἀναφέρει ὅτι ὁ ἴδιος τὸ παρηκολούθησε.

2. Ἐντὸς τῶν σκηνῶν θὰ εἶχαν στήσει πρόχειρα ξυλοκρέβατα· τώρα ὅμως ποὺ εἶναι καλοκαῖρι, μεταφέρουν ἔξω τὰ **χαμεύνια**, στρωματσάδα δηλαδή.

3. Τοιαύτας προσευχὰς εἰς τὸν ἥλιον κατὰ τὴν ἀνατολήν του συνιστᾷ καὶ ὁ Ἡσίοδος (Ἔργα 339) καὶ ὁ Πλάτων (Νόμ. 887e). εἰς τὰς πόλεις θὰ εἶχε παραμεληθῆ τὸ ἔθιμον. Ὁ Σωκράτης προσεύχετ' ἐπίσης καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ Φαίδρου, μετὰ μίαν ἄλλην δηλαδὴ πνευματικὴν ἔκστασιν καὶ συλλογήν.

4. **Εἰ δὲ βούλεσθε (ἀκοῦσαι οἷα ἔδρασε),**

5. Τὴν μάχην πρὸ τῆς Ποτειδαίας μνημονεύει καὶ ὁ Θουκυδ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τινες τῶν Ἰώνων, ἐπειδὴ ἑσπέρα ἦν, δειπνήσαν- d τες (καὶ γὰρ θέρος τότε γε ἦν) χαμεύνια ἐξενεγκάμενοι, ἅμα μὲν ἐν τῷ ψύχει καθηῦδον, ἅμα δ' ἐφύλαττον αὐτόν, εἰ καὶ τὴν νύκτα ἑστήξοι. ὁ δὲ εἱστήκει, μέχρι ἕως ἐγένετο καὶ ἥλιος ἀνέσχεν· ἔπειτα ᾤχετ' ἀπιὼν προσευξάμενος τῷ ἡλίῳ.

Εἰ δὲ βούλεσθε, ἐν ταῖς μάχαις· τοῦτο γὰρ δὴ δίκαιόν γε αὐτῷ ἀποδοῦναι. ὅτε γὰρ ἡ μάχη ἦν, ἐξ ἧς ἐμοὶ καὶ τἀριστεῖα ἔδοσαν οἱ στρατηγοί, οὐδεὶς ἄλλος ἐμὲ ἔσωσεν ἀνθρώπων ἢ οὗτος, τετρωμένον οὐκ ἐθέλων ἀπολιπεῖν, e ἀλλὰ συνδιέσωσε καὶ τὰ ὅπλα καὶ αὐτὸν ἐμέ, καὶ ἐγὼ μέν, ὦ Σώκρατες, καὶ τότε ἐκέλευον σοὶ διδόναι τἀριστεῖα τοὺς στρατηγούς, καὶ τοῦτό γέ μοι οὔτε μέμψει οὔτε ἐρεῖς ὅτι ψεύδομαι. ἀλλὰ γὰρ τῶν στρατηγῶν πρὸς τὸ ἐμὸν ἀξίωμα ἀποβλεπόντων καὶ βουλομένων ἐμοὶ διδόναι τἀριστεῖα, αὐτὸς προθυμότερος ἐγένου τῶν στρατηγῶν ἐμὲ λαβεῖν ἢ σαυτόν. ἔτι τοίνυν ὦ ἄνδρες, ἄξιον ἦν θεάσασθαι Σωκράτη, ὅτε ἀπὸ Δηλίου φυγῇ ἀνεχώρει τὸ στρατόπεδον· 221

1 Ἰώνων: ἰδόντων L. Schmidt [philolog. 40, 383] νέων Mehler [Schanz] Παιόνων Rettig, nil opus 5 μέχρις W 6 προσευξόμενος B 7 ἐν: και εν Ox 11 οὐκ ἐθέλων τετρωμένον T 19 ἢ σαυτόν: del vel οὐ σαὐτὸν scr. Richards; at cf. 175c Gorg. 474b Rep. 400b

---

1,62 καὶ ὁ Πλούταρχος Ἀλκιβ. 7· εἰς αὐτὴν ἀναφέρεται καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ διαλόγου Χαρμίδου. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀντισθένους (Ἀθήν. 216b), ἡ σωτηρία τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔγινεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Δηλίου.

6. Ὥστε ὁ Σωκράτης ἐτήρησε τὸ καθῆκον τοῦ ἀληθινοῦ ἐραστοῦ, ὅπως τὸ διετύπωσεν ὁ Φαῖδρος 179a μὴ ἐγκαταλιπεῖν τὰ παιδικά. Χαρακτηριστικὸν ὅμως εἶναι, ὅτι προτάσσεται ἡ σωτηρία τῶν ὅπλων.

7. Συγκινητικὴ ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὸν Σωκράτην. Ὁ Ἀλκιβιάδης αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξάρῃ ἐντόνως καὶ μετὰ μαρτύρων, ὅτι εἶναι ἀνεύθυνος αὐτὸς διὰ τὴν μεροληπτικὴν ἀπονομὴν τοῦ ἀριστείου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χην τοῦ Δηλίου [1]. Ἔτυχε πράγματι νὰ εὑρεθῶ ἐκεῖ
ὑπηρετῶν εἰς τὸ ἱππικόν, αὐτὸς δὲ εἰς τὸ πεζικόν.
Ὠπισθοχωροῦσε λοιπόν, ἐνῷ τὸ πλῆθος εἶχεν ἤδη
διασκορπισθῆ, αὐτὸς καὶ μαζί του ὁ Λάχης [2]. Καὶ
ἐγὼ τυχαίως τοὺς συναντῶ, καὶ ἀμέσως τοὺς φωνά-
ζω, μόλις τοὺς εἶδα, νὰ μὴ φοβοῦνται καὶ δὲν θὰ
τοὺς ἀφήσω, τοὺς ἔλεγα. Εἰς αὐτὴν λοιπον, σᾶς λέ-
γω, τὴν περίστασιν ἀντίκρυσα ὡραιότερον παρ' ὅσον
εἰς τὴν Ποτείδαιαν τὸ θέαμα τοῦ Σωκράτους· διότι
ὡς ἔφιππος δὲν εἶχα τόσον νὰ φοβοῦμαι προσωπι-
κῶς [3]. Πρῶτα πρῶτα, πόσον ἀνώτερος ἦτο ἀπὸ τὸν
Λάχητα εἰς τὸ νὰ διατηρῇ τὴν ψυχραιμίαν του. Ἔπει- b
τα μοῦ παρεῖχε τὴν ἐντύπωσιν, ὅπως ἀναφέρεις καὶ
σύ, Ἀριστοφάνη, ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐβάδιζε τὸν δρόμον του
ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἐδῶ, κορδωμένος καὶ μὲ τὰ
μάτια ριγμένα ποτ' ἐκεῖ καὶ ποτ' ἐδῶ [4].
Ἀτάραχος ἐκοίταζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ φίλους καὶ
ἐχθροὺς καὶ ἐφανέρωνεν ἐξ ἀποστάσεως πολλῆς εἰς
τὸν καθένα, ὅτι ἂν ἅπλωνε κανεὶς ἐπάνω του, θ' ἀντι-
σταθῆ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ σθένος. Δι' αὐτὸν ἀκρι-
βῶς τὸν λόγον καὶ ὑποχωροῦσεν ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ
καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἄλλος [5]. Διότι εἰς τὸν πόλεμον, ὅ-
σους τηροῦν ἀνάλογον στάσιν, καταντᾷ μήτε νὰ τοὺς
ἐγγίζουν κἂν· προτιμοῦν νὰ κυνηγοῦν ἐκείνους, ποὺ c
τὸ ἔχουν βάλει πανικόβλητοι εἰς τὰ πόδια.

Ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἀξιοθαύ-

1. Εἰς τὸ Δήλιον (τὸ σημερινὸν Δήλεσι παρὰ τὴν Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας) ἔγινε τὸ 424 φονικωτάτη μάχη πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς στρατηγουμένους ὑπὸ τοῦ Παγώνδα, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Ἱπποκράτη κατετροπώθησαν μὲ σοβαρωτάτας ἀπωλείας. Ἔκτοτε δὲν ἀπετόλμησαν πλέον κατὰ ξηρὰν σύγκρουσιν. Οἱ μεταγενέστεροι (Στράβ. 9,2,7 Διογ. Λαέρτ. 2,22) παραδίδουν ὅτι ὁ Σωκράτης ἔσωσεν ἐδῶ τοῦ Ξενοφῶντος τὴν ζωὴν—πρᾶγμα χρονολογικῶς ἀδύνατον· συγχέουν προφανῶς μὲ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἠθέλησεν ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Σωκράτην ὅ,τι τοῦ ἐχρεωστοῦσεν ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Ποτειδαίας.

2. Εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον 181b ἀναφέρει ὁ τραχύς, ἀλλὰ γενναιόκαρδος στρατηγὸς Λάχης τὴν ἀξιοθαύμαστον διαγωγὴν τοῦ Σωκράτους: **ἐν γὰρ τῇ ἀπὸ Δηλίου φυγῇ μετ' ἐμοῦ συνανεχώρει, κἀγώ σοι λέγω, ὅτι εἰ οἱ ἄλλοι ἤθελον τοιοῦτοι εἶναι,**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔτυχον γὰρ παραγενόμενος ἵππον ἔχων, οὗτος δὲ ὅπλα. ἀνεχώρει οὖν ἐσκεδασμένων ἤδη τῶν ἀνθρώπων οὗτός τε ἅμα καὶ Λάχης. καὶ ἐγὼ περιτυγχάνω, καὶ ἰδὼν εὐθὺς παρακελεύομαί τε αὐτοῖν θαρρεῖν καὶ ἔλεγον ὅτι οὐκ ἀπολείψω αὐτώ. ἐνταῦθα δὴ καὶ κάλλιον ἐθεασάμην Σωκράτη ἢ ἐν Ποτειδαίᾳ — αὐτὸς γὰρ ἧττον ἐν φόβῳ ἢ διὰ τὸ ἐφ' ἵππου εἶναι — πρῶτον μὲν ὅσον περιῆν Λάχητος τῷ ἔμφρων εἶναι· ἔπειτα b
ἔμοιγ' ἐδόκει, ὦ 'Αριστόφανες, τὸ σὸν δὴ τοῦτο (Nub. 362), καὶ ἐκεῖ διαπορεύεσθαι ὥσπερ καὶ ἐνθάδε, βρενθυόμενος καὶ τὠφθαλμὼ παραβάλλων, ἠρέμα παρασκοπῶν καὶ τοὺς φιλίους καὶ τοὺς πολεμίους, δῆλος ὢν παντὶ καὶ πάνυ πόρρωθεν ὅτι εἴ τις ἅψεται τούτου τοῦ ἀνδρός, μάλα ἐρρωμένως ἀμυνεῖται. διὸ καὶ ἀσφαλῶς ἀπῄει καὶ οὗτος καὶ ὁ ἕτερος· σχεδὸν γάρ τι τῶν οὕτω διακειμένων ἐν τῷ πολέμῳ οὐδὲ ἅπτονται, ἀλλὰ τοὺς προτροπάδην φεύ- c
γοντας διώκουσιν.

Πολλὰ μὲν οὖν ἄν τις καὶ ἄλλα ἔχοι Σωκράτη ἐπαινέσαι καὶ θαυμάσια· ἀλλὰ τῶν μὲν

8 ἢ B: ἦ TW η Ox 11 ὥσπερ καὶ ἐνθάδε del. Jahn 12 τ' ὀφθαλμὼ W τῶφθαλμωι B 13 περισκοπῶν Ast 14 φιλους Ox 15 αψαιτο Ox 16 ἀμύνηται B || διὸ δὴ Aristides 17 οὗτος: αυτος Ox || ὁ ἑταῖρος Aristides 18 ἐν τῷ πολέμῳ post. ἅπτονται idem 29 μᾶλλον διώκουσιν Aristides 21 μὲν om. Ox 22 θαυμάσαι Badham

---

ὀρθὴ ἂν ἡμῶν ἡ πόλις ἦν καὶ οὐκ ἂν ἔπεσε τότε τοιοῦτον πτῶμα.

3. Διότι ὡς ἔφιππος ἦτο ἐκτὸς κινδύνου (πρβλ. Πολιτ. 467e).

4. Οἱ στίχοι τοῦ 'Αριστοφάνους εἶναι: **ὅτι βρενθύει τ' ἐν ταῖσιν ὁδοῖς καὶ τὠφθαλμὼ παραβάλλεις.** Τὸ 424 ποὺ ἔγινεν ἡ μάχη τοῦ Δηλίου δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς Νεφέλας, αἱ ὁποῖαι παρεστάθησαν τὸ 423. 'Αλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ προσθέτει.

5. **"Ετερος,** ὄχι **ἑταῖρος·** ἔτσι χαρακτηρίζει προχείρως τὸν Λάχητα ὁ μεθυσμένος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μαστα, πού θὰ εἶχε κανεὶς νὰ προσθέσῃ εἰς ἔπαινον τοῦ Σωκράτους. Ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰς ἄλλας μὲν ἰδιότητας θὰ ἠδύνατο ἴσως ν' ἀποδώσῃ κανεὶς παρόμοια καὶ εἰς ἕναν ἄλλον· τὸ ὅτι ὅμως δὲν ὁμοιάζει μὲ κανέναν ἄνθρωπον οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους οὔτε ἀπὸ τοὺς συγχρόνους, αὐτὸ ἐπιβάλλει κάθε θαυμασμόν. Τί ἦτον π. χ. ὁ Ἀχιλλεύς, θὰ ἠμποροῦσες νὰ ἔχῃς μίαν εἰκόνα ἀπὸ τὸν Βρασίδαν[1] καὶ ἄλλους· καὶ πάλιν τί ἦτον ὁ Περικλῆς, ἀπὸ τὸν Νέστορα καὶ τὸν Ἀντήνορα[2]— καὶ δὲν εἶναι αὐτοὶ μόνοι. Καὶ διὰ τοὺς d
ἄλλους ἐπίσης θὰ ἠμποροῦσες νὰ εὕρῃς ἀναλογίας παρομοίας. Ἄνθρωπον ὅμως, ὁποῖος ὑπῆρξεν αὐτός, ἀλλόκοτος καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ λόγοι του, οὔτε κατὰ προσέγγισιν δὲν θὰ εὕρῃς, ὅσον καὶ νὰ ζητήσῃς, οὔτε μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οὔτε μεταξὺ τῶν συγχρόνων — ἐκτὸς ἂν τὸν παραβάλῃς μ' αὐτοὺς πού λέγω, ὄχι μὲ ἄνθρωπον οἱονδήποτε, ἀλλὰ μὲ τοὺς Σιληνοὺς καὶ τοὺς Σατύρους, καὶ τὸν ἴδιον καὶ τὰς ὁμιλίας του.

37. Διότι—καὶ παρέλειψα ν' ἀναφέρω τοῦτο κατ' ἀρχὰς—καὶ αἱ συνδιαλέξεις του ἔχουν καταπληκτικὴν πράγματι ὁμοιότητα μὲ τοὺς Σιληνούς, πού ἀνοιγοκλείουν. Ὅστις π. χ. θελήσῃ τυχὸν νὰ παρακολουθήσῃ e
τὰς συζητήσεις τοῦ Σωκράτους, θὰ τοῦ ἔκαμναν κατ' ἀρχὰς πολὺ κωμικὴν ἐντύπωσιν: αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν ἔχουν καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ ἐκφράσεις, μὲ τὰς ὁποίας εἶν' ἐπενδεδυμέναι ἐξωτερικῶς, σὰν μὲ τὸ δέρμα χυδαίου Σατύρου. Κάτι γαϊδάρους ἀναφέρει πάντοτε σαμαρωμένους καὶ χαλκωματάδες καὶ πετσωτῆδες καὶ βυρσοδέψας, καὶ παρουσιάζεται ὡς νὰ ἐπαναλαμβάνῃ

1. Ὁ Βρασίδας, ὁ κυριώτερος στρατηγὸς εἰς τὸν Ἀρχιδάμειον πόλεμον, ἦτον εἰς τὰς Ἀθήνας πασίγνωστος (πρβλ. Ἀριστοφ. Σφῆκας 475, Εἰρ. 640). Ὅπως κατόπιν καὶ ὁ Λύσανδρος, ἐξεχώριζεν ἀπὸ τοὺς συντηρητικοὺς Σπαρτιάτας διὰ τὴν τολμηρίαν καὶ τὴν ἀεικίνητον πρωτοβουλίαν του εἰς πολλὰ (αὐτὸς μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὰ μακεδονικὰ παράλια), εἶχεν ὅμως καὶ ὅ,τι δὲν εἶχεν ὁ Λύσανδρος, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν ἑνὸς ἥρωος. Ὁ πρώϊμός του θάνατος, τὸν ὁποῖον ἀψήφιστα πάντοτε ἀντίκρυζε, τὸ 422 εἰς τὴν Ἀμφίπολιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς ἦτον ἡ μεγαλυτέρα διὰ τὴν Σπάρτην ἀπώλεια. Ὁ Θουκυδίδης τὸν θαυμάζει, καὶ ἂς ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐξορίας του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τάχ' ἄν τις καὶ περὶ ἄλλου τοιαῦτα εἴποι, τὸ δὲ δὴ μηδενὶ ἀνθρώπων ὅμοιον εἶναι, μήτε τῶν παλαιῶν μήτε τῶν νῦν ὄντων, τοῦτο ἄξιον παντὸς θαύματος. οἷος γὰρ Ἀχιλλεὺς ἐγένετο, ἀπεικάσειεν ἄν τις καὶ Βρασίδαν καὶ ἄλλους, καὶ οἷος αὖ Περικλῆς, καὶ Νέστορα καὶ Ἀντήνορα — εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι — d
καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ ταὔτ' ἄν τις ἀπεικάζοι· οἷος δὲ οὑτοσὶ γέγονε τὴν ἀτοπίαν ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ, οὐδ' ἐγγὺς ἂν εὕροι τις ζητῶν, οὔτε τῶν νῦν οὔτε τῶν παλαιῶν, εἰ μὴ ἄρα εἰ οἷς ἐγὼ λέγω ἀπεικάζοι τις αὐτόν, ἀνθρώπων μὲν μηδενί, τοῖς δὲ σιληνοῖς καὶ σατύροις, αὐτὸν καὶ τοὺς λόγους.

37. Καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο ἐν τοῖς πρώτοις παρέλιπον, ὅτι καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ ὁμοιότατοί εἰσι τοῖς σιληνοῖς τοῖς διοιγομένοις. εἰ γὰρ ἐθέ- e
λοι τις τῶν Σωκράτους ἀκούειν λόγων, φανεῖεν ἂν πάνυ γελοῖοι τὸ πρῶτον. τοιαῦτα καὶ ὀνόματα καὶ ῥήματα ἔξωθεν περιαμπέχονται, σατύρου δή τινα ὑβριστοῦ δοράν. ὄνους γὰρ κανθηλίους λέγει καὶ χαλκέας τινὰς καὶ σκυτοτόμους καὶ βυρσοδέψας, καὶ ἀεὶ διὰ τῶν αὐτῶν

2 δή solus Ox 3 εἶναι μήτε: εἶναί με B corr. B² 7 εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι secl. Jahn οἷοι pro εἰσὶ (del- τοὺς) Badham 8 καὶ τοὺς ἄλλους add. Ox² in mg. ‖ ταὔτ': ταῦτ' BT ταυτα Ox τοῦτ' W 9 ἄνθρωπος Sauppe 12 εἰ ante οἷς solus add. B 12 λέγων B 17 ἐθέλει TW (lac. in Ox) 18 τῶν .... λόγων: τὸν .... λόγον B 19 πάνυ om. B 21 δή Baiter: ἄν TW om. BOx ἄρα Kvicala ‖ κανθηλινους Ox

2. Ὁ Ἀντήνωρ ἦτο διὰ τοὺς Τρῶας ὅ,τι ὁ Νέστωρ διὰ τοὺς Ἕλληνας, τὸ σύμβολον τῆς πρεσβυτικῆς φρονήσεως καὶ μετριοπαθείας καὶ τῆς εὐγλωττίας. Μὲ μυθικοὺς ἥρωας παραβάλλει καὶ εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων τοὺς συγχρόνους του ῥήτορας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

συνεχῶς τὰ ἴδια μὲ τὰς ἰδίας λέξεις[1]. Ἔτσι οἱοσδήποτε ἄνθρωπος ἄπειρος καὶ ἐπιπόλαιος θὰ ἐγελοῦσε μὲ τὰς συζητήσεις του. Ὅταν ὅμως τὰς ἰδῇς ν' ἀνοίγωνται καὶ ὅσον περισσότερον εἰσδύεις εἰς τὸ βάθος των, θὰ εὕρῃς τότε, πρῶτον μὲν ὅτι εἶναι αἱ μόναι συζητήσεις ποὺ ἔχουν νόημα, ἔπειτα ὅτι εἶναι θεῖαι εἰς ὕψιστον βαθμὸν καὶ κρύπτουν μέσα των ἀρετῆς ἀγάλματα πλῆθος, καὶ πλῆθος εἶναι τὰ ζητήματα ποὺ ἐγγίζουν, ἢ μᾶλλον ὅλα ὅσα ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει του ὁστισδήποτε πρόκειται νὰ γίνῃ τέλειος ἄνθρωπος.

222

Αὐτὰ εἶναι, κύριοι, ὅσα ἔχω νὰ ἐπαινέσω ἐγὼ τὸν Σωκράτη. Καὶ ὅσα πάλιν παράπονα ἔχω ἐναντίον του, τὰ παρενέβαλα εἰς τὴν ὁμιλίαν μου, τὰς προσβολὰς ποὺ μοῦ ἔκαμε. Καὶ δὲν εἶμαι ὁ μόνος, ποὺ ἔχει μεταχειρισθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· καὶ τὸν Χαρμίδην τοῦ Γλαύκωνος[2] καὶ τὸν Εὐθύδημον τοῦ Διοκλέους[3] καὶ b ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν ἄλλων. Τοὺς ἐξαπατᾷ, πὼς εἶν' ἐραστής των, καὶ εἰς τὸ τέλος καταντᾷ νὰ γίνεται ὁ ἴδιος ἐρώμενος ἀντὶ ἐραστοῦ. Τὸ ἴδιον ἐπίσης λέγω καὶ πρὸς σέ, Ἀγάθων. Νὰ μὴν ἀφήσῃς νὰ σ' ἐξαπατήσῃ αὐτὸς ἐδῶ, μόνον νὰ λάβῃς τὰ μέτρα σου, διδαχθεὶς ἀπὸ τὰ παθήματα τὰ ἰδικά μας, ὥστε νὰ μὴ σοῦ γίνῃ μ ά θ η μ α τ ὸ π ά θ η μ α, ὅπως εἰς τὸν ἀνόητον τῆς παροιμίας[4]».

1. Ἡ διαρκὴς χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ Σωκράτους παραδειγμάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐπανάληψις αὐτῶν ἐπροκαλοῦσαν ἀντιπάθειαν εἰς τοὺς σοφιστὰς ἢ τοὺς μαθητάς των· ἐκεῖνοι ἐκυνηγοῦσαν πάντοτε κάτι τὶ τὸ ἐκλεκτὸν καὶ τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν ἔκφρασιν. Πρβλ. Γοργ. 491a, ὅπου λέγει ὁ Καλλικλῆς: **Νὴ τοὺς θεούς, ἀτεχνῶς γε ἀεὶ σκυτέας τε καὶ κναφέας καὶ μαγείρους λέγων καὶ ἰατροὺς οὐδὲν παύῃ, ὡς περὶ τούτων ἡμῖν ὄντα τὸν λόγον.**

2. Ἀδελφὸς τῆς μητέρας τοῦ Πλάτωνος, ὁ ὁποῖος παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ Κριτίου, τοῦ ἐξαδέλφου καὶ κηδεμόνος του, ἐδέχθη νὰ γίνῃ ἕνας ἐκ τῶν δέκα ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἐκυβερνοῦσαν τὸν Πειραιᾶ ἐπὶ τῶν Τριάκοντα καὶ ἔπεσε μαχόμενος πρὸς τοὺς μετὰ τοῦ Θρασυβούλου παρὰ τὸν Κηφισὸν τὸ 403. Ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος τὸν ἐθαύμαζε, φαίνεται, ἰδιαιτέρως, τοῦ ἔστησε περίλαμπρον μνημεῖον εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον. Μᾶς μεταφέρει ἐκεῖ εἰς τὴν ἐποχὴν περὶ τὸ 430, ὅταν ὁ Χαρμίδης δὲν ἦτο παρὰ ἕνας πανεύμορφος ἔφηβος, ποὺ ἀκτινοβολοῦσεν ἀπὸ ὡραιότητα, πνεῦμα, καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ σωφροσύνην — αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἀττικῆς χάριτος καὶ σωφροσύνης. Καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ Συμπόσιον

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ αὐτὰ φαίνεται λέγειν, ὥστε ἄπειρος καὶ ἀνόητος ἄνθρωπος πᾶς ἂν τῶν λόγων καταγελάσειεν. διοιγομένους δὲ ἰδὼν ἄν τις καὶ ἐντὸς 222
αὐτῶν γιγνόμενος, πρῶτον μὲν νοῦν ἔχοντας ἔνδον μόνους εὑρήσει τῶν λόγων, ἔπειτα θειοτάτους καὶ πλεῖστα ἀγάλματα ἀρετῆς ἐν αὑτοῖς ἔχοντας καὶ ἐπὶ πλεῖστον τείνοντας, μᾶλλον δὲ ἐπὶ πᾶν ὅσον προσήκει σκοπεῖν τῷ μέλλοντι καλῷ κἀγαθῷ ἔσεσθαι.

Ταῦτ' ἐστίν, ὦ ἄνδρες, ἃ ἐγὼ Σωκράτη ἐπαινῶ· καὶ αὖ ἃ μέμφομαι συμμείξας ὑμῖν εἶπον, ἅ με ὕβρισεν. καὶ μέντοι οὐκ ἐμὲ μόνον ταῦτα πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ Εὐθύδημον τὸν Διοκλέους καὶ ἄλλους b
πάνυ πολλούς, οὓς οὗτος ἐξαπατῶν ὡς ἐραστής, παιδικὰ μᾶλλον αὐτὸς καθίσταται ἀντ' ἐραστοῦ. ἃ δὴ καὶ σοὶ λέγω, ὦ Ἀγάθων, μὴ ἐξαπατᾶσθαι ὑπὸ τούτου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἡμετέρων παθημάτων γνόντα εὐλαβηθῆναι καὶ μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν (Hesiod. Opera 218) ὥσπερ νήπιον παθόντα γνῶναι.

3 διοιγουμένους B || ἄν: αὖ Bekker ἄρα Kvicala δὴ Schanz; at cf. Rep. 492c 4 γενόμενος Richards 5 τὸν λόγον B del. Naber 7 τείναντας B τινοντας Ox 8 ἐπὶ: ἔτι B 9 καὶ ἀγαθῷ BW 15 πάνυ om. Ox 17 ὦ om. Ox[1] 18 ἐξαπατᾶσθε B || ἀπὸ: υπο Ox[1] 19 γνῶντα B

καὶ τ' Ἀπομνημονεύματα 3,7 μᾶς τὸν περιγράφει ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς περισσότερον συμπαθητικοὺς καὶ πιστοὺς φίλους τοῦ Σωκράτους.

3. Τὸν γνωρίζομεν ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ξενοφῶντος τὴν μακρὰν (Ἀπομν. 4, 2 κεξ.) ὅπου ὁ Σωκράτης τὸν θεραπεύει ἀπὸ τὴν αὐταρέσκειαν καὶ ματαιοδοξίαν του. Πρότυπον εἶναι ὁ Ἀλκιβιάδης τοῦ Συμποσίου, ἀλλὰ μὲ καλυτέραν ἔκβασιν.

4. Πρβλ. Ὅμ. Ρ 32 ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω. Ὁμοίως Ἡσιόδ. Ἔργα 218 καὶ Ἡρόδ. 1, 207 παθήματα μαθήματα, Αἰσχ. Ἀγαμ. 176 πάθος μάθος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

38. Αὐτὰ εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ἀμέσως ἀντήχησαν γέλωτες διὰ τὴν ἐλευθεροστομίαν του, ἐπειδὴ ἐφαίνετο νὰ εἶν' ἐρωτευμένος ἀκόμη [1] μὲ τὸν Σωκράτην. Τότε ὁ Σωκράτης «Ἀμέθυστον σ' εὑρίσκω Ἀλκιβιάδη» τοῦ λέγει· «εἰδεμή, δὲν θὰ μετεχειρίζεσο τόσον ἐπιδεξίας τεχνικὰς περιστροφάς, προσπαθῶν ν' ἀποκρύψῃς τὸ ἐλατήριον, χάριν τοῦ ὁποίου ἀνέπτυξες ὅλ' αὐτά [2], καὶ δὲν θὰ τὸ ἐτοποθετοῦσες εἰς τὸ τέλος, ὡς νὰ τὸ ἀνέφερες δῆθεν ἐν παρόδῳ. Ὡσὰν νὰ μὴν ἦτο ἡ πρόθεσις τῆς ὅλης σου ὁμιλίας νὰ μᾶς βάλῃς νὰ μαλώσωμεν ἐγὼ καὶ ὁ Ἀγάθων, d μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔχομεν καθῆκον, ἐγὼ μὲν κανέναν ἄλλον νὰ μὴν ἀγαπῶ ἐκτὸς ἀπὸ σέ, ὁ δὲ Ἀγάθων κανενὸς ἄλλου τὸν ἔρωτα νὰ μὴ δέχεται παρὰ μόνον τὸν ἰδικόν σου. Ἀλλὰ δὲν μᾶς γελᾷς· ὅλη σου αὐτὴ ἡ σκηνοθεσία μὲ τοὺς Σατύρους καὶ τοὺς Σιληνοὺς [3] ἐξεσκεπάσθη τελείως. Καλέ μου Ἀγάθων, ἄς μὴν τοῦ περάσῃ, ὄχι. Μόνον ἔχε τὸν νοῦν σου, κανεὶς νὰ μὴ βάλῃ σκάνδαλα μεταξύ μας». Καὶ ὁ Ἀγάθων εἶπε: «Ἀλήθεια, Σωκράτη, σὰν νὰ μοῦ φαίνεται πὼς ἔχεις δίκαιον. Τὸ συμπεραίνω ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπῆγε καὶ ἐπλάγιασεν ἀνάμεσόν μας, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ μᾶς ἀποχωρίσῃ [4]. e Ἔ λοιπόν! δὲν θὰ τοῦ περάσῃ· θὰ ἔλθω καὶ ἐγὼ καὶ θὰ πλαγιάσω κοντά σου». «Ναί, ναί!» λέγει ὁ Σωκράτης «ἐδῶ ἔλα καὶ πλάγιασε πρὸς τὰ κάτω μου [5]». «Θεέ μου» ἐφώναξεν ὁ Ἀλκιβιάδης «τί ὑπο-

Ἔξοδος *

* Πρβλ. Εἰσαγ. II § 12.

1. Ἔτι = τώρα ποὺ ὁ Ἀλκιβιάδης κατέχων τὴν πρώτην πολιτικὴν θέσιν δὲν εὑρίσκεται, ὡς εἶναι γνωστόν, εἰς στενὰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Σωκράτην.

2. Ὁ Σωκράτης ζητεῖ νὰ παραστήσῃ, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶναι ἐσχηματισμένος, ἀνήκει δηλαδὴ εἰς ἐκεῖνα τὰ προϊόντα τῆς σοφιστικῆς κομψότητος (raffinement), τῶν ὁποίων θέμα εἶναι τὸ δι' ἄλλων πορευόμενον καὶ παντελῶς ἐπ' ἄλλης ὑποθέσεως τὸν λόγον ποιούμενον ἄλλην περαίνειν.

3. Τὸ σατυρικὸν δρᾶμα, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ἀπὸ τὰς ἄλλας τραγῳδίας, κυρίως διότι ὁ χορὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ Σατύρους καὶ εἶχε κορυφαῖον τὸν Σιληνόν, ἐδίδετο, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ τέλος τῶν παραστάσεων. Ὁ Σωκράτης παίζει μὲ τὴν παρομοίωσίν του μὲ Σιληνὸν καὶ Σάτυρον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

38. Εἰπόντος δὴ ταῦτα τοῦ Ἀλκιβιάδου γέλωτα (c) γενέσθαι ἐπὶ τῇ παρρησίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ἐδόκει ἔτι ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ Σωκράτους. Τὸν οὖν Σωκράτη Νήφειν μοι δοκεῖς, φάναι, ὦ Ἀλκιβιάδη. οὐ γὰρ ἄν ποτε οὕτω κομψῶς κύκλῳ περιβαλλόμενος ἀφανίσαι ἐνεχείρεις οὗ ἕνεκα ταῦτα πάντα εἴρηκας, καὶ ὡς ἐν παρέργῳ δὴ λέγων ἐπὶ τελευτῆς αὐτὸ ἔθηκας, ὡς οὐ πάντα τούτου ἕνεκα εἰρηκώς, τοῦ ἐμὲ καὶ Ἀγάθωνα διαβάλλειν, οἰόμενος δεῖν ἐμὲ μὲν σοῦ ἐρᾶν καὶ (d) μηδενὸς ἄλλου, Ἀγάθωνα δὲ ὑπὸ σοῦ ἐρᾶσθαι καὶ μηδ' ὑφ' ἑνὸς ἄλλου, ἀλλ' οὐκ ἔλαθες, ἀλλὰ τὸ σατυρικόν σου δρᾶμα τοῦτο καὶ σιληνικὸν κατάδηλον ἐγένετο. ἀλλ' ὦ φίλε Ἀγάθων, μηδὲν πλέον αὐτῷ γένηται, ἀλλὰ παρασκευάζου ὅπως ἐμὲ καὶ σὲ μηδεὶς διαβαλεῖ. Τὸν οὖν Ἀγάθωνα εἰπεῖν. Καὶ μήν, ὦ Σώκρατες, κινδυνεύεις ἀληθῆ λέγειν· τεκμαίρομαι δὲ καὶ ὡς κατεκλίνη ἐν μέσῳ ἐμοῦ τε καὶ σοῦ, ἵνα χωρὶς ἡμᾶς δια- (e) λάβῃ. οὐδὲν οὖν πλέον αὐτῷ ἔσται, ἀλλ' ἐγὼ παρὰ σὲ ἐλθὼν κατακλινήσομαι. — Πάνυ γε, φάναι τὸν Σωκράτη, δεῦρο ὑποκάτω ἐμοῦ κατακλίνου.— Ὦ Ζεῦ, εἰπεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην,

3 ἔτι : τι Ox[1] 4 φαναι : εφη Ox[1] 6 οὗ ἕνεκα TW : ουνεκα Ox[2] οὐδ' ἕνεκα BOx[1] οὗ δὴ ἕνεκα Usener 16 διαβαλει Ox : διαβάλῃ BTW διαλάβῃ Rettig 21 παρὰ σὲ ἐλθὼν : παρελθων Ox[1] corr. Ox[2]

---

4. Ὁ Ἀγάθων λογοπαικτεῖ μὲ τὸ διαβάλῃ καὶ διαλάβῃ.

5. Περὶ τῆς τοποθετήσεώς των πρβλ. Εἰσαγ. σ. 31*. Ὡς τώρα ἐκάθηντο κατὰ σειράν. Ἀγάθων—Ἀλκιβιάδης—Σωκράτης· τώρα τοποθετοῦνται : Ἀλκιβιάδης—Σωκράτης—Ἀγάθων. Ἔτσι εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ὡραίων ὁ Σωκράτης, ὁ ἀληθινὸς ἐρώμενος καὶ τῶν δύο. Ὁ Ἀλκιβιάδης θέλει νὰ μείνῃ εἰς τὸ μέσον, ἀλλ' ὁ Σωκράτης μὲ τὴν δικαιολογίαν τοῦ ἐγκωμίου (214c) πείθει τὸν Ἀγάθωνα ν' ἀλλάξῃ θέσιν.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φέρω πάλιν ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον! Εἰς ὅλα ἐννοεῖ νὰ μὲ ὑπερτερῇ. Ἐπιτέλους, καημένε, ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο, ἄφησε τοὐλάχιστον τὸν Ἀγάθωνα να πλαγιάζῃ ἀνάμεσόν μας». «Ἆ ὄχι! αὐτὸ δὲν γίνεται» λέγει ὁ Σωκράτης· «σὺ ἔπλεξες τὸ ἐγκώμιόν μου· πρέπει τώρα καὶ ἐγὼ νὰ πλέξω τὸ ἐγκώμιον τοῦ πρὸς τὰ δεξιά. Ἂν λοιπὸν ἐξαπλωθῇ ὁ Ἀγάθων πρὸς τὰ κάτω σου, θὰ πρέπῃ τότε (δὲν εἶν' ἔτσι;) ἐμὲ καὶ πάλιν νὰ ἐγκωμιάσῃ, ἀντὶ νὰ ἐγκωμιασθῇ ἐκεῖνος ὑπ' ἐμοῦ. Μὰ ἔλα ἄφησε, ἀδελφέ, καὶ μὴ ζηλεύῃς τὸ παλ- 223
ληκάρι, ἂν θὰ τὸ ἐγκωμιάσω. Ἐξ ἄλλου αἰσθάνομαι ζωηρὸν πόθον νὰ τοῦ πλέξω τὸ ἐγκώμιον». «Τί χαρά! τί χαρά!»[1] λέγει ὁ Ἀγάθων· «Ἀλκιβιάδη, ἀδύνατον νὰ μείνω αὐτοῦ· ὁπουδήποτ' ἀλλοῦ θὰ σηκωθῶ καὶ θὰ πλαγιάσω, διὰ ν' ἀκούσω τὸν πανηγυρικόν μου ἀπὸ τὸν Σωκράτη». Νά τα πάλιν» λέγει ὁ Ἀλκιβιάδης «τὰ συνηθισμένα! Ὅπου εἶναι παρὼν ὁ Σωκράτης, εἶναι ἀδύνατον ἄλλος κανεὶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ὡραίους. Νὰ καὶ τώρα πάλιν, τί εὔκολα ποὺ εὗρῆκε μίαν δικαιολογίαν πιστευτήν, ὥστε νὰ πλαγιάσῃ κοντά του ἐκεῖνος[2]!»

39. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Ἀγάθων ἐσηκώνετο νὰ κατα- b
κλιθῇ πλησίον τοῦ Σωκράτους, ἔξαφνα ἐνεφανίσθησαν πλῆθος κωμασταὶ εἰς τὴν θύραν. Τὴν εὗρῆκαν ἀνοικτήν, ἐπειδὴ ἐξήρχετο κάποιος ἐκείνην τὴν στιγμήν, καὶ ἐτραύηξαν κατ' εὐθεῖαν μέσα[3] καὶ ἐπῆραν θέσιν κοντά των. Θόρυβον ἐγέμισε τότε ὅλον τὸ σπίτι, καὶ χωρὶς καμμίαν πλέον τάξιν ὑπεχρεώθησαν νὰ πίνουν κρασὶ πάρα πολύ.

Καὶ ὁ μὲν Ἐρυξίμαχος καὶ ὁ Φαῖδρος[4] μὲ με-

1. Τὴν ἐξαιρετικὴν χαρὰν τοῦ Ἀγάθωνος ἐκφράζει τὸ κάπως λαϊκὸν ἐπιφώνημα ἰοῦ ἰοῦ.

2. Ἰδοὺ καὶ νέον παράδειγμα, ὅπου ὁ Ἀλκιβιάδης ἀναγκάζεται νὰ παραδεχθῇ, πῶς ἔχει δίκαιον ὁ Σωκράτης, καὶ νὰ συμμορφωθῇ· καὶ ὅμως θυμώνει.

3. Χωρὶς ν' ἀναγγελθοῦν.

4. Οἱ ὁποῖοι προσέχουν τὴν ὑγείαν των καὶ ἀποφεύγουν τὰς καταχρήσεις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἷα αὖ πάσχω ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· οἴεταί μου
δεῖν πανταχῇ περιεῖναι. ἀλλ' εἰ μή τι ἄλλο, ὦ
θαυμάσιε, ἐν μέσῳ ἡμῶν ἔα Ἀγάθωνα κατα-
κεῖσθαι.—Ἀλλ' ἀδύνατον, φάναι τὸν Σωκράτη.
σὺ μὲν γὰρ ἐμὲ ἐπῄνεσας, δεῖ δὲ ἐμὲ αὖ τὸν
ἐπὶ δεξί' ἐπαινεῖν. ἐὰν οὖν ὑπὸ σοὶ κατακλινῇ
Ἀγάθων, οὐ δήπου ἐμὲ πάλιν ἐπαινέσεται,
πρὶν ὑπ' ἐμοῦ μᾶλλον ἐπαινεθῆναι; ἀλλ' ἔασον.
ὦ δαιμόνιε, καὶ μὴ φθονήσῃς τῷ μειρακίῳ ὑπ' 223
ἐμοῦ ἐπαινεθῆναι· καὶ γὰρ πάνυ ἐπιθυμῶ αὐ-
τὸν ἐγκωμιάσαι. —Ἰοῦ ἰοῦ, φάναι τὸν Ἀγάθω-
να, Ἀλκιβιάδη, οὐκ ἔσθ' ὅπως ἂν ἐνθάδε μεί-
ναιμι, ἀλλὰ πάντοσε μᾶλλον μεταναστήσομαι,
ἵνα ὑπὸ Σωκράτους ἐπαινεθῶ.—Ταῦτα ἐκεῖνα,
φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην, τὰ εἰωθότα· Σωκράτους
παρόντος τῶν καλῶν μεταλαβεῖν ἀδύνατον
ἄλλῳ. καὶ νῦν ὡς εὐπόρως καὶ πιθανὸν λόγον
ηὗρεν, ὥστε παρ' ἑαυτῷ τουτονὶ κατακεῖσθαι.

39. Τὸν μὲν οὖν Ἀγάθωνα ὡς κατακεισό-
μενον παρὰ τῷ Σωκράτει ἀνίστασθαι. ἐξαίφνης b
δὲ κωμαστὰς ἥκειν παμπόλλους ἐπὶ τὰς θύρας,
καὶ ἐπιτυχόντας ἀνεῳγμέναις ἐξιόντος τινός,
εἴσω ἄντικρυς πορεύεσθαι παρὰ σφᾶς καὶ κα-
τακλίνεσθαι, καὶ θορύβου μεστὰ πάντα εἶναι
καὶ οὐκέτι ἐν κόσμῳ οὐδενὶ ἀναγκάζεσθαι πί-
νειν πάμπολυν οἶνον.

Τὸν μὲν οὖν Ἐρυξίμαχον καὶ τὸν Φαῖδρον
καὶ ἄλλους τινὰς ἔφη ὁ Ἀριστόδημος οἴχεσθαι

2 περιεῖναι : περιιεναι Ox || ἄλλο om. Ox[1] 5 ἐμέ : με TW || αὖ τὸν Bekker : αὐτὸν codd. 6 ἐπιδέξι' BW || σου T corr. T[2] || κατακλιθη Ox 7 οὐ : οὔτω Badham 13 πάντοσε (ε s.v. ex α) Ox : παντὸς cett. 17 ευπορω Ox 18 αυτω Ox 23 εισω Ox Maas : εἰς τὸ cett. 28 τους αλλους Ox

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρικοὺς ἄλλους, λέγει ὁ Ἀριστόδημος[1], ἔσπευσαν νὰ φύγουν· τὸν ἴδιον, τὸν ἐπῆρεν ὁ ὕπνος καὶ ἐκοιμήθη πάρα πολὺ (διότι αἱ νύκτες ἦσαν μακραί)[2], ἐξύ- c
πνησε δὲ πρὸς τὰ ἐξημερώματα, ὅταν ἔκραξαν πλέον οἱ πετεινοί. Ὅταν ἐξύπνησεν, εἶδε πῶς οἱ ἄλλοι ὅλοι εἶχαν ἀποκοιμηθῆ ἢ εἶχαν φύγει, ὁ Ἀγάθων δὲ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Σωκράτης μόνοι ἦσαν ἀκόμη ἄγρυπνοι καὶ ἔπιναν ἀπὸ ἕνα μεγάλον κύπελλον ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ Σωκράτης ἐσυζητοῦσε μαζί των. Ἐντούτοις ὅλα ὅσα ἔλεγαν δὲν τὰ συνεκράτησε, λέγει ὁ Ἀριστόδημος, εἰς τὴν μνήμην του·
διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν τὰ εἶχε παρακολουθήσει ἐξ d
ἀρχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἦτο μισονυσταγμένος. Αἱ γενικαὶ γραμμαὶ ὅμως ἦσαν, λέγει, ὅτι ὁ Σωκράτης τοὺς ἀπέσπα τὴν ὁμολογίαν, ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ ἰδίου προσώπου νὰ γνωρίζῃ νὰ συνθέτῃ καὶ τραγῳδίαν καὶ κωμωδίαν καὶ ὅτι, ὅστις εἶναι τεχνίτης ποιητὴς τραγῳδιῶν, εἶναι συγχρόνως καὶ κωμῳδιῶν ποιητής. Εἰς αὐτὰ ἐκεῖνοι ἐξηναγκάζοντο νὰ συμφωνήσουν, χωρὶς νὰ παρακολουθοῦν ἐνεργῶς, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐνύσταξαν. Πρῶτος ἀπεκοιμήθη ὁ Ἀριστοφάνης, κατόπιν, ὅταν εἶχε πλέον ἐξημερώσει, καὶ ὁ Ἀγάθων.

Τότε ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ τοὺς ἔβαλε νὰ κοιμηθοῦν, ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε· αὐτὸς τὸν ἠκολούθησεν, ὅπως συνήθως. Εἰς τὸ Λύκειον[3] ὅταν ἔφθασεν, ἐνίφθη, καὶ ἠσχολήθη τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας ὅπως πάντα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέρασε τὴν ἡμέραν του, καὶ ὕστερα πρὸς τὸ βράδυ ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του ν' ἀναπαυθῇ.

1. Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Ἀριστόδημον, διότι πρόκειται νὰ μᾶς διηγηθῇ π ρ ο σ ω π ι κ ά ς ἐκείνου ἐντυπώσεις, ὄχι κάτι ποὺ ὅλοι οἱ συμπόται ἀντελήφθησαν.

2. Τὰ Λήναια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνίκησεν ὁ Ἀγάθων, ἐγίνοντο τὸν Ἰανουάριον.

3. Ἦτον ἕνα ἀπὸ τὰ τρία δημόσια γυμναστήρια καὶ πάρκα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν· τ' ἄλλα δύο ἦσαν ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ Κυνόσαργες. Ἐξετείνετο ἔξω τῆς πύλης τοῦ Διοχάρους, ὅπου περίπου σήμερον ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ ἡ Ριζάρειος Σχολή.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀπιόντας. ἓ δὲ ὕπνον λαβεῖν, καὶ καταδαρθεῖν πάνυ πολύ, ἅτε μακρῶν τῶν νυκτῶν οὐσῶν, c ἐξεγρέσθαι δὲ πρὸς ἡμέραν ἤδη ἀλεκτρυόνων ᾀδόντων. ἐξεγρόμενος δὲ ἰδεῖν τοὺς μὲν ἄλλους καθεύδοντας καὶ οἰχομένους, Ἀγάθωνα δὲ καὶ Ἀριστοφάνη καὶ Σωκράτη ἔτι μόνους ἐγρηγορέναι καὶ πίνειν ἐκ φιάλης μεγάλης ἐπὶ δεξιά. τὸν οὖν Σωκράτη αὐτοῖς διαλέγεσθαι· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ὁ Ἀριστόδημος οὐκ ἔφη μεμνῆσθαι τῶν λόγων· οὔτε γὰρ ἐξ ἀρχῆς παραγενέσθαι d ὑπονυστάζειν τε· τὸ μέντοι κεφάλαιον, ἔφη, προσαναγκάζειν τὸν Σωκράτη ὁμολογεῖν αὐτοὺς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν καὶ τὸν τέχνῃ τραγῳδοποιὸν ὄντα <καὶ> κωμῳδοποιὸν εἶναι. ταῦτα δὴ ἀναγκαζομένους αὐτοὺς καὶ οὐ σφόδρα ἑπομένους νυστάζειν· καὶ πρότερον μὲν καταδαρθεῖν τὸν Ἀριστοφάνη, ἤδη δὲ ἡμέρας γιγνομένης τὸν Ἀγάθωνα.

Τὸν οὖν Σωκράτη, κατακοιμίσαντ' ἐκείνους, ἀναστάντα ἀπιέναι, καὶ <ἓ>, ὥσπερ εἰώθει, ἕπεσθαι. καὶ ἐλθόντα εἰς Λύκειον, ἀπονιψάμενον, ὥσπερ ἄλλοτε τὴν ἄλλην ἡμέραν διατρίβειν, καὶ οὕτω διατρίψαντα εἰς ἑσπέραν οἴκοι ἀναπαύεσθαι.

1 ἓ (ἑ W) δὲ BW : ἔαδε T εαυτον δὲ Ox (αὐτὸν δὲ iam Sydenham) 2 πάνυ ; ατε (ut vid.) Ox[1] 5 καὶ σωκρατη και αριστοφανη Ox Vindob. 21 7 εγ μεγαλης φιλαλης Ox dett. 11 μέντοι : μεν Ox[1] 14 τραγῳδιοποιὸν et κωμῳδιοποιὸν BT 15 καὶ add. Vindob. 21 17 πρότερον : πρῶτον B 18 Αριστοφανους Ox[1] || γιγνομένης : γενομένης Paris. 1812 ὑποφαινούσης Athenaeus 20 κατακοιμήσαντ' T Athenaeus || ἀναστάντα add. Ox[2] || ἓ inser. Hermann αὐτὸς Vindob. 21 ἵ Bekker 23 ἄλλην . ὅλην Ficinus

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὄντας, ἑ δὲ ὕπνον λαβεῖν, καὶ καταδαρθεῖν πάνυ πολύ, ἅτε μακρῶν τῶν νυκτῶν οὐσῶν, c ἐξεγρέσθαι δὲ πρὸς ἡμέραν ἤδη ἀλεκτρυόνων ᾀδόντων, ἐξεγρόμενος δὲ ἰδεῖν τοὺς μὲν ἄλλους καθεύδοντας καὶ οἰχομένους, Ἀγάθωνα δὲ καὶ Ἀριστοφάνη καὶ Σωκράτη ἔτι μόνους ἐγρηγορέναι καὶ πίνειν ἐκ φιάλης μεγάλης ἐπὶ δεξιά. τὸν οὖν Σωκράτη αὐτοῖς διαλέγεσθαι· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ὁ Ἀριστόδημος οὐκ ἔφη μεμνῆσθαι τῶν λόγων· οὔτε γὰρ ἐξ ἀρχῆς παραγενέσθαι d ὑπονυστάζειν τε· τὸ μέντοι κεφάλαιον, ἔφη, προσαναγκάζειν τὸν Σωκράτη ὁμολογεῖν αὐτοὺς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν, καὶ τὸν τέχνῃ τραγῳδοποιὸν ὄντα <καὶ> κωμῳδοποιὸν εἶναι. ταῦτα δὴ ἀναγκαζομένους αὐτοὺς καὶ οὐ σφόδρα ἑπομένους νυστάζειν, καὶ πρότερον μὲν καταδαρθεῖν τὸν Ἀριστοφάνη, ἤδη δὲ ἡμέρας γιγνομένης τὸν Ἀγάθωνα.

Τὸν οὖν Σωκράτη, κατακοιμίσαντ' ἐκείνους, ἀναστάντα ἀπιέναι, καὶ <ἑ> ὥσπερ εἰώθει ἕπεσθαι, καὶ ἐλθόντα εἰς Λύκειον, ἀπονιψάμενον, ὥσπερ ἄλλοτε τὴν ἄλλην ἡμέραν διατρίβειν, καὶ οὕτω διατρίψαντα εἰς ἑσπέραν οἴκοι ἀναπαύεσθαι.

[illegible]

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΙΝΑΞ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ *

ἀγαθὸν 203*. 244*, 4. 130, 2
ἀγαμία 91, 2
ἀγάπη 125*, 1. 188*, 1. 230*. 231*, 1. 232*, 4. 240*. 246, 2.
ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον 242*
Ἀγάπη χριστιανικὴ 230* κ. ἑξ. 232*, 3. 238*. 245*
ἀγάπησις 61*, 2
ἀγαπῶ 235*
ἀγριαίνω 9
ἀγωγὴ πολίτου 47*
ἀγωροκόριτσο 89, 3
ἀθανασία 204*. 209*. 210*. 211*. 212*. 214*. 224*. 227*, 3. 246*.
ἀθλητισμὸς 48, 3
αἰσχρὸν 99, 3
αἰσχύνη 33
αἰσχύνομαι 99, 3
ἀΐτας 43*
ἀκράτισμα 33*, 3
ἀκρατοποτῶ 33*
ἀλήθεια 78*. 155*. 175*, 1. 239*, 5. 119, 3. 134, 1. 212, 1. πολλ.
ἀλογία 213*
ἀμάθεια 191*. 228*, 3. 144, 2
ἁμαρτία 240*, 3
ἁμαρτωλὸς 170*
ἀμφίεσις 222, 2
Ἀνάγκη 136*. 103. 104, 1.
ἀναγνωρίζω 88, 1
ἀναπαραγωγὴ 207*
ἀνατολὴ 224, 3
ἀνδρεία 134*. 185, 6
ἀνδρογυναῖκα 79, 5
ἀνδρόγυνος 79, 5
ἀνεμοκυκλοπόδης 80, 3
ἀνὴρ 102*, 1
ἀνόμοιον 72, 2
ἀντεικάζω 35*
ἀντέρως 59*. 236*
ἀπιδόκοπα 84, 1
ἀρετὴ 49*. 60*. 88*. 152*, 1. 215*, 5. 224*, 1. 36, 5. πολλ.— ἀληθὴς 224*
ἁρμονία 68, 1. 69, 2
ἀρχὴ 52, 1. 53, 2
ἄρχω 39*
ἀσκωλιασμὸς 82, 3
Ἄτη 104, 3
ἀτοπία 140*. 148*
αὐλητρὶς 34*
αὐλὸς 199, 4
αὐταρέσκεια 107*
ἄφθονος 177, 8
ἀφροδίσια 63*
βακχεία 116*
βελτίων γίγνομαι 52*
βλαύτη 10. 3.

γάμος 122*, 1
γαστρονομία 71, 4
γελοῖον 76, 3
γελωτοποιὸς 117*
Γένεσις 31, 7. 33
γενετήσιος ὁρμὴ 123*
γέννησις 210*. 215*. 86, 1. 156, 1
γένος δαιμόνιον 193*, 4
γεῦμα 36*
γεωργία 111*
γῆ 208*, 4
γνῶσις 224*, 1. 239*, 4
γονεῖς 74, 3
γονιμοποίησις 87, 1
γόνιμος 86*
γραμματικὸς 105*, 2
γρῖφος 35*
γυμνάσια 29*. 49, 5
γυμνασία αἰδοῦς 39*
γυμναστήριον 54, 1. 236, 3
γυμναστικὴ 111*. 67

* Ἐν τῷ «Πίνακι πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν» δὲν ἐλήφθησαν ὑπ᾿ ὄψιν αἱ λέξεις τοῦ Πλατωνικοῦ κειμένου. Δι᾿ αὐτὰς ἔχομεν ἄριστα βοηθήματα τὸν Index Graecitatis Platonicae, accedunt Indices historici et geographici τοῦ T. Mitchell τόμ. 1—2. Ὀξφόρδη 1832 καὶ πρὸ πάντων τὸ Lexicon Platonicum τοῦ F. Ast τόμ. 1—2 ἐν Μονάχῳ 1835—38 (βλ. ἐνταῦθα σελ. 252* τῆς Εἰσαγωγῆς). Τοῦ Λεξικοῦ τούτου ἐξεδόθη τῷ 1908 ἐν Βερολίνῳ (H. Barsdorf Verlag) δευτέρα «ἀναστατική», ὡς καλεῖται, ἔκδοσις εἰς τρεῖς τόμους καὶ εἰς ὀλίγα μόνον ἀντίτυπα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γυνὴ 97*, 1. 102*, 1. 122*. 124*, 1. 157*. 236*, 2. πολλ.

δαιμόνιον 195*. 138, 4 139, 5.
δαιμόνιος 173*, 1. 193*. 195*. 139,5
δαιμονολογία 192*.
δαίμων 150*. 173*, 1. 192* κ. ἑξ. 193*.—θανάτου 204,3.
δεῖπνον 32*.
δεῖπνος μυστικὸς 230*, 1.
δημιουργὸς 64, 2.
διαλεκτικὴ 100, 2. 130, 3.
διάνοια 191*.
διατριβὴ 27, 4.
διάψευσις 100*.
διδασκαλία 30,4.
Διὸς κῆπος 141, 6.
δόξα 134,1.—ὀρθὴ 78*. 183*. 191*. 134, 1.
δόσις 201*
δυσαρμονία 70, 1. 73, 2
δυσθανατῶ 85*, 5

ἐγκωμιάζω 27
ἐγκώμιον 119, 3. 185, 7. —πτωχείας, φυγῆς, βομβυλιῶν, μωρίας 26, 1
εἶδος 212*
εἴδωλον 184, 1
εἰκάζω 35*. 198. 2
εἰρωνεία 182*, 1. 130, 1. 216, 1.
εἰσπνήλας 43*
ἐλευθερία 243*
ἔνδεια 121*, 3. 188*, 1. 227*, 2
ἐπαινῶ 43, 4
ἐπαφρόδιτος 105*
ἐπιβάτης 114, 4
ἐπιδείξεις σοφιστικαὶ 29*
ἐπιθυμία 125, 2
ἐπιθυμῶ 126, 2
ἐπίκλητος 10, 4
ἐπίκουρος 78, 3
ἐπιστήμη 191*. 223*. 225*. 134, 1. 162, 4.
ἐπιτήδευμα 176,1. 223*.
ἐποπτικὰ 172, 3. 173, 18.
ἔρανος 27, 3. 100, 3.
ἐρασιτέχνης 81*.
ἐραστὴς 97*. 99*. 100*. 124*. 236*. 41,4.
ἐραστὴς παιδικῶν 88*, 1.
ἐρυσίβη 73,3
ἐρῶ 235*
Ἔρως 19*. 42*. 53*. 56*. 62*. 71*. 74*, 1. 87*. 88*. 94*, 2. 98*. 100*. 109*. 118*. 125*. 134*. 135*. 138*. 149*, 1. 167*, 1. 186* κ. ἑξ. 196* κ. ἑξ. 199*. 225*, 4. 227*. 31,2. 41,18. 145,15. 152, 3. 155 πολλ.
ἔρως ἀγαθὸς 111*, 1.
Ἔρως παιδικὸς 39*. 41*. 46*. 101*. 102*. 122*. 46, 3. 89,4.
ἔρως πάνδημος 95*. 97*. 206*. 43,5.
ἔρως πλατωνικὸς 103*. 219*, 2. 225*. 230*.
ἔρως οὐράνιος 97*. 103*. 206*.
ἔρως φιλοσοφικὸς 222*. 145, 6.
ἔρως ψυχικὸς 103*,1.
ἐρωτίδια 49, 5.
ἐρωτικὴ κλῖμαξ 167*, 3.
ἐρωτισμὸς 234*.
ἑταῖρος 52*. 3. 4, 3.
εὐδαιμονία 88*. 134*. 192*. 202*. 245*. 149, 5.
εὐδαίμων 193*, 1. 149.
εὐκρασία 66, 1. 72, 1.
εὐπορία 199*.
εὑρετικὸς 168, 4.
εὐσχημοσύνη 107
ἔφηβος 50*. 59*
ἔχιδνα 213, 6

ζηλοτυπία 191, 5. 192, 1

ἡγεμὼν 114, 6
ἡδονὴ 206*. 207*, 1. 208*
ἠθικὴ 244*, 4
ἦθος 56*. 112*, 2
ἡλικία 51*. 97*
ἥλιος 224, 3.

θαυμαστὸς 150*, 2
θαυματοποιὸς 34*
θέατρον 97, 5
θεῖον 113*
θέμις 102, 1. 103
θεὸς 192*. 207*, 1. 232*, 3. 238*. 239*, 245*.
θεοφιλὴς 227*
θεωρία 225*, 1
θηλυκὸς 126*, 127*
θηλυκότης 127*
θρησκεία 74, 1. 138, 2
θρὶξ 84,2. 85
θύρα αὔλειος 186, 3

ἴασις 74, 2
ἰατρικὴ 107*. 108*. 110*. 66, 3,
ἰατρὸς 105*, 2. 108*. 110*. 112*. 78, 3.
ἰδέα 211*. 147, 4.
ἰδιώτης 30, 4.
ἵμερος 114, 2.
ἶσον 60, 1.
ἰσονομία 66, 1.
ἴτης 142, 2.

κάδος 33*.
κάθαρσις 181*, 1.
κακοδαιμονία 8, 1.
κακοδαίμων 193*, 1. 8, 1.
καλλιτέχνημα 217*, 4.
καλλιτέχνης 138*, 1. 216*. 38, 1.
κάλλος 167*, 2. 210*. 229*. 176, 2.
καλὸν 56*. 95*, 2. 205*. 228*. 245*, 130, 2. 136, 1. πολλ.
καλὸς 65*, 2. 134*. — καλὸς κἀγαθὸς 49*. 134*. — καλὸς ὁδεῖνα 44*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καρτερία 171*. 219, 7.
καρτερὸν 210,2.
κατέχομαι 201,6.
κένωσις 110*. 243*.
κεφάλαιον 152. 1.
κληνὸς 43*.
κλίνη 30*.
κοιμήσεις ἐπὶ θύραις 52,3. 53,6.
κοινωνία 217*
κορυβαντιῶ 202 4.
κόσμος 72, 1. 114, 5
κοτύλη 194, 2.
κουτσοπόδι 83, 3.
κρᾶσις 33*. 72, 1.
κρωντῆρι 194, 1.
κύκλος 80, 2.
κυοφορία 215*.
κωμαστὴς 186, 4.
κωμῳδῶ 77*, 1.

λίσπαι 88, 1.
λογικὴ 135, 2.
λογισμὸς 160, 2.
λόγοι ἐρωτικοὶ 71*.
Λόγος 203*, 4. 225*. 226* 104, 1.
λόγου πατὴρ 36*. 28, 1. 100, 1.
λούομαι 10,2.
λόχος ἱερὸς 42*. 34, 2.
λύτρωσις 246*.

μαγεία—γοητεία 138, 2.
μάθημα 225*.
μαιευτικὸς 18, 2.
μαίνομαι 9, 3.
μακαριότης 229*.
μανθάνω 144, 2.
μανία 116*.— θεία 163*. 195, 4*.
μανικὸς 68*. 8,3.
μαντικὴ 113*. 158*.
ματαιοδοξία 128*.
μέθη 106*, 1. 162*. 163*. 141, 5.
μέθεξις 180, 2.
μεθυσμένος 160*.
μελαγχολία 9, 3.
μελέτη 2, 1,
μελοποιΐα 69, 2.
μελῳδία 70, 1.
μένος 35, 18.
Μεσαίων 234*, 3.
μέσον (φέρω εἰς τὸ—) 37*.
μέσπιλα 84, 1.
μετεωρολογικὸς 113*.
μέτρον 69, 2.
μηχανὴ 212*.
μισογύνης 53*, 1.
μοναρχία 66, 1.
μονοειδὲς 226*. 180, 1.
μουσικὴ 111*. 112*, 2. 69, 2.
μουσικὸς 112*.
μούσμουλα 84, 1.
μυσταγωγία ἐρωτικὴ 219*.
μυστήριον 155*. 220*. 221*.
μυστικισμὸς 225*, 2.
μυθολογία 93*.
μῦθος 118*.
μωρία 239*, 4.

νατουραλισμὸς 127*, 2.
νέμεσις 102, 1.
νομιζόμενα 32*. 20,1.
νόμοι αὐλητικοὶ 201, 5.
νόμος 112*, 2. 176, 1.
νοσοτροφία 84*, 5.
νοῦς 136*

ξυλοκόπημα 192, 1

οἰκεῖον 123*. 203*, 2. 94, 2.
οἰκογένεια 50*.
οἶνος 33*. 175*, 1. 212, 1.
ὁμοφυλοφιλία 122*.
ὄνομα 117, 3.
ὄον 84, 1.
ὅρκος ἀφροδίσιος 52,7.
ὀρχηστρὶς 34*
ὀψοποιΐκὴ 71, 4

πάθημα 231.
παιὰν 24, 3.
παιδαγωγία 218*
παιδεία 38*. 112*. 48, 3. 69, 2. 70, 2. 214, 2.
παιδεραστία 122*, 1. 90, 1. 91, 2.
παιδιὰ 137*.
παιδικὰ 45*. 87*, 2. πολλ.
παραδεισιακὸς 119*, 1.
παρακλαυσίθυρον 52, 3.
παραπαίω 8, 3.
παρασταθὲνς 44*
παραστάτης 114, 4.
παρομοίωσις 120*.
πεζογράφος 30, 4.
πενία 199*, 1. 140, 4.
περιαγωγὴ 225*.
πίστις 237*. 239*. 240*. 49, 5. 135, 2.
πλατωνισμὸς 230*. 246*.
πλησμονὴ 110*.
πνεῦμα 56*.
πόθος 114, 2.
ποίημα 151, 4.
ποίησις 135*. 204*. 110, 2.
ποιηταὶ 216*.
πολυμάθεια 108*.
Πόρος 199*, 1.
πόσεως ἄρχων 33*, 4. 193, 7.
πότος 32*.
πράγματα ἀνθρώπινα 62, 3.
—θεῖα 52, 3.
προάγων 98, 1.
πρόθυρον 15, 6.
προνομὴ 30*, 3.
προπίνω 194, 3.
προσευχὴ 224, 3.
προσεύχομαι 225.
πρόσωπον 54*.
προφῆτις 155*. 159*.

ῥῆμα 117, 3.
ῥυθμὸς 69, 2.

σανδάλιον 88, 2.
σὰρξ 53*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σελήνη 80, 4.
σιληνός 198, 3.
σκιά 185*. 10, 4.
σκόλιον 35*.
σοκόλ 49, 5
σοῦρβον 84, 1.
σοφία 228, 3. 145, 6. — σωκρατική 18, 3.
σοφιστής 18, 2. 143, 4.
σπίτι 186, 3.
σπουδή 36, 5.
στέφανος 33*, 1. 187, 9. 188, 5.
στεφάνωμα 128*.
συγγραφεὺς 183*.
σύμβολα 88, 1.
συμμετρία 66, 1.
συμποσίαρχος 162*.
συμπόσιον 29*. 77*, 1. 106*.
σύνδειπνον 32*.
συνουσία 206*. 2. 3, 3.
σύντονος 142, 2.
συσσίτια 30*.
σχολαστικὸς 105*.
σχολεῖον 38*. 49*. 54, 1.
σχολή 27, 4.
σχῆμα 206, 3.
σῶμα 53*. 174, 2,
σωτὴρ 114, 4.
σωφροσύνη 64*. 152, 1. 219, 7.

ταινία 187, 9.
τάξις 106*
τεκνογονία 210*. 217*. 219*, 3. 222*.
τέλεον 172, 3.
τελετή 138, 2.
τέττιξ 86, 1.
τέχνη 137*. 183*. 195*, 2. 112, 1. 168, 4.
τιμὴ 46*.
τόκος 101*, 1. 206*, 2. 156, 1.—ἐν τῷ καλῷ 204*. 206*. 209*. 112, 1. — σωματικὸς 214*. — ψυχικὸς 213*. 214*.
τοπίον 54*, 1.
τραγῳδία 181*, 1.
τρίβων 218, 2.
τρίκλινον 30*, 2.

ὑβρίζω 11, 5.
ὕβρις 113*. 45, 3.
ὑγεία 66, 1. 76, 2.
ὑγρὸς 106, 2.
ὕδωρ 17.
ὑπουργῶ 58, 1.

φεγγάρι 81, 4.
φθόνος 191, 5.
φίλανδρος 89, 3.
φιλεραστία 91, 3.
φιλήκοος 82*.
φιλήτωρ 43*.
φιλία 52*, 3. 56*. 57*, 59*. 187*, 3. 190*. 227*, 2. 236*. 236*, 2. 50, 1.
φιλογυμναστία 49.
φιλοθεάμων 82*.
φιλοσοφία 201*, 2. 203*. 48, 2. 51, 5. 145, 4. 152, 3, πολλ.
φιλόσοφος 82*. 180*, 1. 201*, 2. 220*. 225*, 4. 228*, 3. πολλ.
φιλοσοφῶ 185*, 1. 188*, 1.
φιλοτιμία 88*.
φιλῶ 150,2.
φρόνημα 99*, 1. 49, 5.
φρόνησις 169, 6. 219, 7.
φυλακή 74, 2.
φῦλον 121*. 122*, 2. 233*, 2.
φύσις ἀνδρεία 55*.

χαρίζομαι 61*. 110*. 236*. 48, 2. 58, 1. 215, 3.
χάρις 69*.
χειρουργία 195*, 2.
χιλιαστικὸς 119*, 1.
χρεία 147, 5.
χρηματισμὸς 7, 7.
χριστιανισμὸς 230*. 242*,2. 243*. 245*.

ψάλτρια 34*.
ψῆφος 26, 1.
ψυκτὴρ 194, 1.
ψυχὴ 203*, 2. 212*. 233*, 2. 237*. 242*, 2. 246*. 18, 2. 164, 2. 170, 3. 171, 5 πολλ. — ὡραία 223*, 4.—ψυχῆς ὄμμα 183, 8.

ὥρα 208, 5.
ὡραῖον 202*. 221*. 226*. 229*.
ὡραῖος 209, 5.
ὡραιότης 53*. 54*, 1. 126*. 209*. 222*. 130, 2.
ὥριμος 209, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ . . . . 3*— 4*
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ (ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ) . . . 14*
ΠΡΟΛΟΓΟΣ . . . . 7*— 14*
ΕΙΣΑΓΩΓΗ . . . . 15*—255*

I 1. Ἡ χρονολογία τοῦ πλατωνικοῦ Συμποσίου. . . . . 15*— 20*
2. Ἡ χρονολογία τοῦ συμποσίου τοῦ Ἀγάθωνος . . . . 21*— 28*
3. Τὰ συμπόσια τῶν ἀρχαίων . . . 29*— 39*
4. Ὁ παιδικὸς ἔρως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας . . . . 39*— 65*

II 1. Πρόλογος (172—173) . . . . . . 66*— 71*
2. Εἰσαγωγὴ (174a—178a) . . . . . 71*— 79*
3. Φαῖδρος (178a—180b) . . . . . . 80*— 91*
4. Παυσανίας (180c—185c) . . . . . 91*—103*
5. Ἐπεισόδιον (185c-e, 189ab) . . . . 103*—104*
6. Ἐρυξίμαχος (185e—188e) . . . . 104*—114*
7. Ἀριστοφάνης (189c—193e) . . . . 114*—126*
8. Ἀγάθων (194e—197e) . . . . . . 126*—138*
9. Σωκράτης . . . . 138*—151*
10. Διοτίμα . . . . 152*—159*
11. Ἀλκιβιάδης (215a—222b) . . . . 159*—180*
12. Ἔξοδος (222c—223d) . . . . . . 180*—185*

III **Σωκράτους λόγος** . . . . . .
1. Σωκράτους καὶ Ἀγάθωνος διάλογος 199c—201c) . . . . 186*—189*
2. Ἔρως μεταξὺ (201c—202b) . . . . 189*—192*
3. Δαιμονολογία (202b—203a) . . . 192*—196*
4. Ἔρωτος γοναὶ καὶ τρόπος (203b—204c) . . . . 196*—201*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

5. Ὁ Ἔρως εἰδικώτερον (204c—206a) 201*—204*
6. Τόκος ἐν τῷ καλῷ (206b—208b) . 204*—212*
7. Τόκος ἐν τῇ ψυχῇ (208b—209e) . . 213*—219*
8. Οἱ ἀναβαθμοὶ τῆς ἐρωτικῆς μυσταγωγίας (210a—212a) . . . . . . 219*—229*
IV. Πλατωνικὸς ἔρως καὶ χριστιανικὴ ἀγάπη . . . . 230*—246*
V. 1. Χειρόγραφα . . . . 247*—250*
2. Βιβλιογραφία . . . . 250*—255*
ΚΕΙΜΕΝΟΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ . . . . 1 —237
ΠΙΝΑΞ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ . . 239 —242

Αἱ λέξεις αἱ ὁποῖαι κυρίως ἐν τῷ Κριτικῷ Παραρτήματι ἐτυπώθησαν ἐντὸς ἀγκυλῶν, εἶναι προσθῆκαι εἰς αὐτὸ τοῦ ἐπόπτου τῆς ἐκδόσεως (πρβλ. καὶ σελ. 250* τῆς Εἰσαγωγῆς σημ. 2).

Ἡ ἐντὸς ἀγκυλῶν μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Vahlen δηλοῖ γνώμας τοῦ ἐπιφανοῦς φιλολόγου, τὰς ὁποίας ἔχει σημειώσει εἰς τὸ ἀντίτυπον τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος (μεγ. ἔκδ. Schanz) τὸ ὁποῖον συνήθως μετεχειρίζετο. Ὁ ἐπόπτης τῆς ἐκδόσεως ἐθεώρησε καλόν, ὅσον αὗται ὀλίγαι καὶ ἂν εἶναι, νὰ μὴ χαθῶσι.

—

Τυπογραφικά τινα ἀβλεπτήματα δὲν κατωρθώθη νὰ ἀποφευχθῶσι:

Ἐν σελ. 10* στ. 5 (ἐκ τῶν κάτω) ἐτυπώθη ξέναι ἀντὶ ξένας.

Εἰς τὴν σελ. 64* ἤλλαξε κατὰ λάθος ἡ ἀριθμητικὴ σειρὰ τῶν σημειώσεων 1 καὶ 2.

Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα 64* στ. 10 (ἐκ τῶν κάτω) γράφε Μεσαίωνος καὶ στ. 11 (ἐκ τ. κ.) γρ. σύλληψιν.

—

Σελ. 3 τοῦ κειμένου. Νὰ ἀριθμηθῇ ἡ ὑποσημ. ὡς 3η.

Σελ. 9 τοῦ κειμένου, γράφε εἰς τὴν τελευταίαν σειρὰν τοῦ Κριτ. Παραρτ. καλύτερον: assumsisse.

Σελ. 51 τοῦ κειμένου, εἰς τὴν τρίτην σειρὰν τοῦ Κριτ. Παρ. γρ. Schanz.

Σελ. 52 τοῦ κειμένου, στ. 5 (ἐκ τῶν κάτω) ἀντὶ 1535 γρ. 1935.

Σελ. 53 ἡ ὑποσημ. νὰ ἀριθμηθῇ ὡς 7η.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, Συμπόσιον. Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία ὑπὸ Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ. Ἀθῆναι 1934.

2. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, Περὶ ποιητικῆς. Μετάφρασις ὑπὸ † ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ. Εἰσαγωγή, κείμενον καὶ ἑρμηνεία ὑπὸ Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ. Ἀθῆναι 1937.

3. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ, Τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν συμπόσιον. Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία ὑπὸ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΑΥΙΔ. Ἀθῆναι 1936.

4. ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ, Χαρακτῆρες. Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία ὑπὸ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΑΥΙΔ. Ἀθῆναι 1940.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν σφραγῖδα τῆς 'Ακαδημίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
1958

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν σφραγῖδα τῆς Ἀκαδημίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000165846

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens